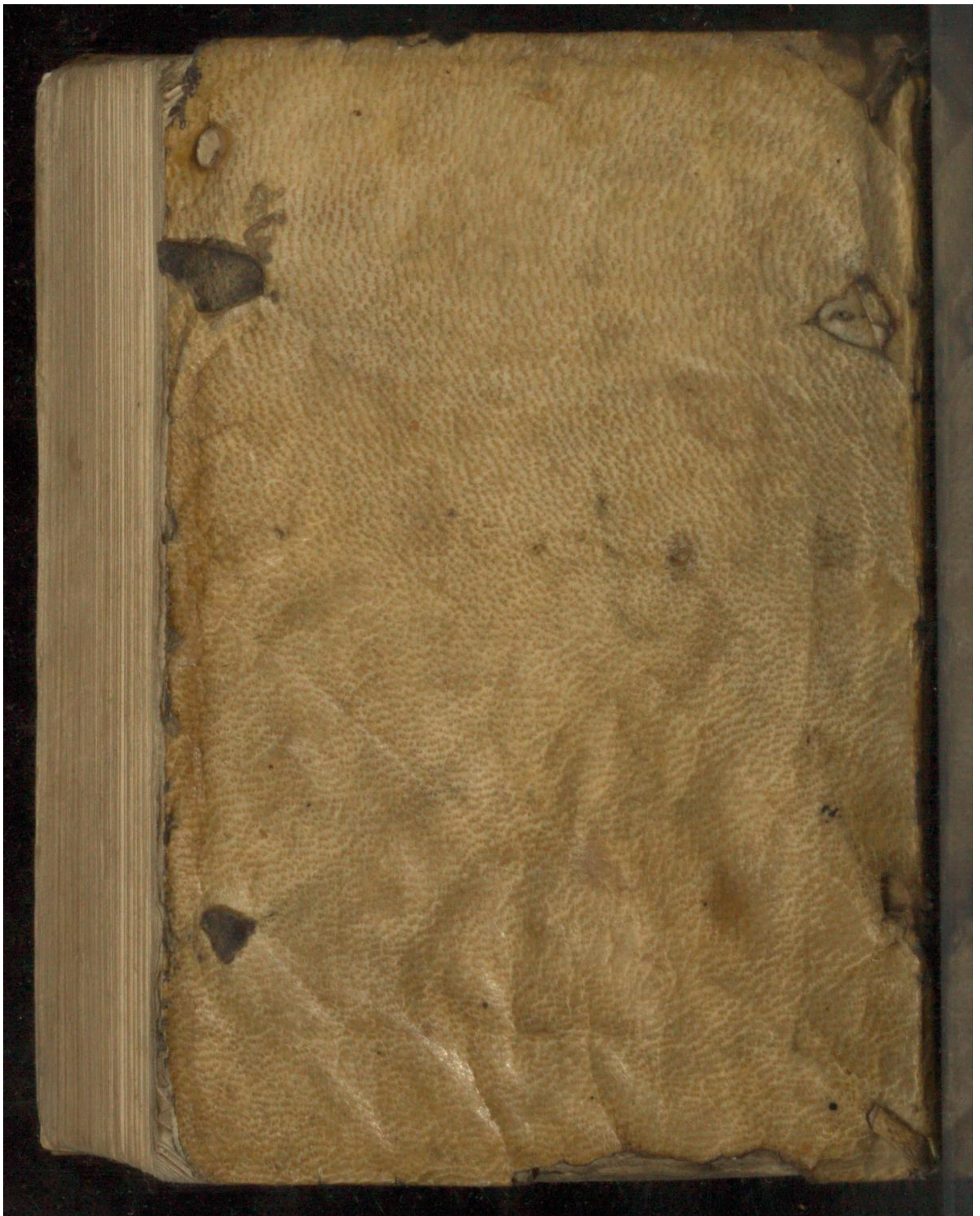

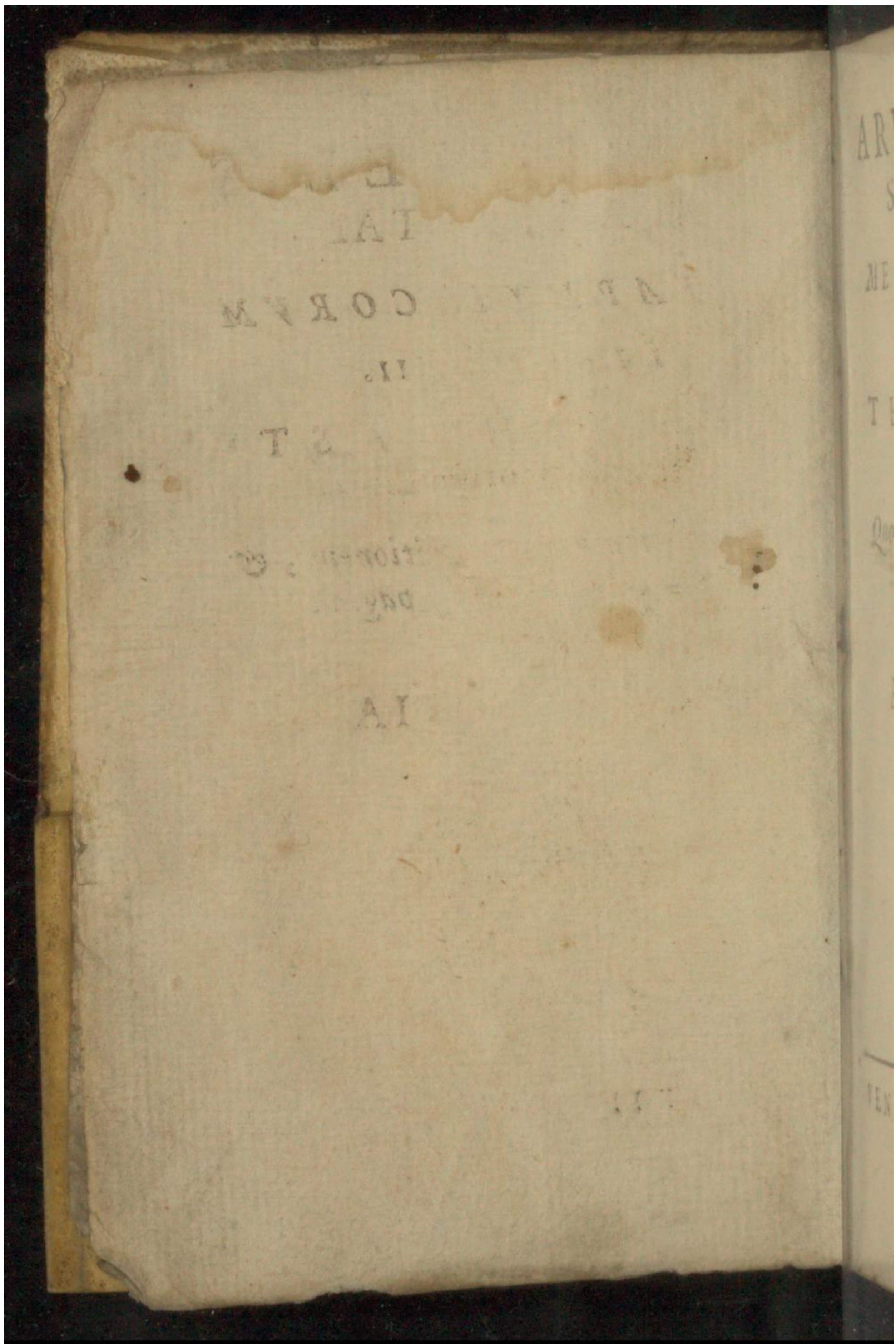

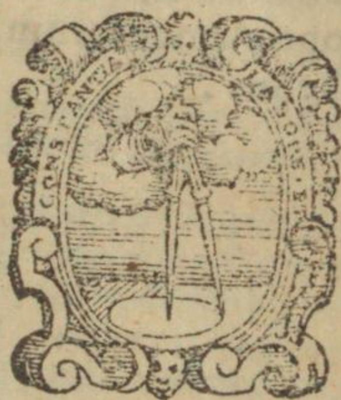
ARISTOTELIS STAGIRITAE,

METAPHYSICORVM LIBRI XIIII.

THEOPHRASTI Metaphysicorum Liber.

Quorum omnium recognitionem, & additamentum uersa pagina ostendit.

PARS TERTIA.

VENETIIS, MDLXXVI.

QVAE HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

Metaphysicorum Libri XIIII.
De re Mechanica,
De Mundo,
De Admirandis auditionibus
Physiognomica,
De Coloribus,
De Spiritu,
De Xenophane, & Zenone & Gorgia,
De Lineis insecabilibus,
De Causis propr. elementorum, Libellus,
De Causis Libellus.

ARISTOTELIS STAGIRITAE, PERIPATETICORVM PRINCIPIS Metaphysicorum

LIBER PRIMVS.

Bessarione Cardinale Niceno interprete.

SVMMAE LIBRI.

In Prima agitur de natura, & perfectione huius Diuinæ scientiæ, quæ Sapientia dicitur.

In Secunda, Antiquorum narrantur opiniones de rerum causis, & principiis.

In Tertia, eædem confutantur opiniones.

SVMMA PRIMA.

Qua cognitionum perfectior, quáve imperfectior esse dicatur: pariter & cognoscentes. Cap. I.

MNES homines natura * scire desiderant. Signum autem est sensuum dilectio. nam & absq; vsu propter seipsos amantur. præ cæteris autem, qui per oculos fit. non enim vt agamus solùm, verùm etiam nil acturi, ipsum videre præ omnibus alijs, vt ita dicam, eligimus.

Vide principium Epitomes Auerrois.

**cognoscere.*

causa autem est, quod sensuum hic vel maximè nos cognoscere quicquam facit, multasq; * differentias manifestat. Natura itaq; animalia sensum habẽtia fiunt. à sensu verò quibusdam eorum nõ innascitur memoria, quibusdam verò innascitur. & ob hoc alia prudentia, alia disciplinarum capaciora sunt, quàm illa, quæ memorare non possunt. Prudentia quidem absq; eo quòd discant, quæcunq; scilicet audire sonos non possunt, vt apes, & si quod aliud animaliũ genus simile est. Discunt autem quęcunq; vnà cum memoria hũc quoq; sensum habent. Cætera igitur imaginationibus, ac memorijs viuunt: experientia verò parum participant. humanum autem genus arte etiam, ac ratiocinationibus. Fit autem ex memoria experientia hominibus. multæ etenim eiusdem rei memorię vnius experientiæ uim efficiunt. Quare experientia penè simile quid scientiæ, ac arti esse videtur. per experientiam autem ars, & scientia hominibus efficitur. experientia enim, vt rectè ait Polus, artem effecit, inexperientia uerò fortunam. Fit autem ars, cùm è multis experimentalibus conceptibus vna de similibus vniuersalis opinio fiat. opinari etenim quòd Calliæ hoc morbo laboranti hoc conducit, similiter Socrati, ac sigillatim alijs multis, experientiæ: quòd autem omnibus huiuscemodi secundùm vnam speciem determinatis hoc morbo laborantibus conduxit, vtpote pituitosis, aut biliosis, aut febre ardente febricitantibus, hoc artis proprium est. Ad agendum itaq; nil videtur experientia differre ab arte. quinimmo videmus expertos, magis id, quod intendunt, consequi quàm illos, qui rationem absque experientia tenent, Causa verò est, quòd experientia singularium,

** a.c. addit verum*

Vide cõtr. Zim.

Apes auditu carent.

rium, ars autem uniuersalium cognitio est. actiones autem, ac generationes omnes circa singulare sunt. non enim hominem, nisi per accidens sanat qui medetur, sed Calliam, aut Socratem, aut alium quempiam eorum, qui sic dicuntur, cui accidit hominem esse. Si quis itaque rationem absque experientia teneat, & uniuersale quidem cognoscat, quod autem sub eo particulare est ignoret, sæpenumero errabit à sanãdo. id enim magis sanabile est, quod singulare est. Nihilominus scire, & cognoscere magis arti, quàm experiẽtiæ arbitramur inesse: ac eos, qui artẽ tenẽt, quàm eos, qui experientiam habent, sapientiores esse putamus eò ꝙ sapientia propter scientiã magis omnes sequitur. hoc autem, quoniã illi quidẽ sciunt causam, hi uero minime. experti etenim sciunt quidem quod est. propter quid autẽ nesciunt: illi verò propter quid, & causam cognoscunt. Quare & eos, qui in quaq; re Architecti sunt, honorabiliores & doctiores, ac eis, qui manibus operãtur, sapientiores putamus: quoniã causas eorum, quę fiunt sciunt; illi uerò, sicut & quædã inanimata. faciunt quidẽ, sed nescientia faciunt ea quæ faciunt, ut ignis comburit. sed inanimata natura quadam horũ singula faciunt: manibus laborantes propter consuetudinem, tanquã sapientiores sint, nõ prout actiui sunt, sed prout rationem habent causasque cognoscunt. Et prorsus signum scientis est posse docere. quamobrẽ magis artem quàm experientiam scientiam esse putamus. illi enim possunt, hi uerò minimè possunt docere. Præterea sensum nullũ putamus sapientiam esse. tametsi singularium hæ maxime propriæ cognitiones sunt, de nullo tamen dicunt propter quid, vt propter quid calidus ignis, sed solùm ꝙ calidus.

Actiones, ac generationes oẽs circa singulare sunt.

Signũ sciẽtis est posse docere.

dus. Primum itaq; cuiuscunq; artis supra communis sensus inuentorē, non solum quoniā utile esset, quod inuentum erat, verum etiā ut sapiētē, & cæteris præstantem (vt uerisimile est) homines admirabantur. Cùm autem plures artes inuenirentur, quarum alię ad necessaria, alię ad degendum essent, semper tales sapientiores illis esse putamus, quòd eorum scientiæ non ad vtilitatē essent. Quò fit, vt huiusmodi iam omnibus institutis, illę sapientiarum, quę neq; ad degendum voluptarię, neque ad necessaria conducunt, inuentę sint: & in illis locis primò, vbi uacabant: quare circa Aegyptum Mathematicę artes constitutę sunt. illic enim gens sacerdotū vacare permissa est. Dictum autem in Moralibus est, quænam sit artis & scientię differentia, ac cęterorum, quę eiusdem generis sunt. Cuius autē gratia nunc sermonem facimus, illud est, quod appellatā Sapientiam circa primas causas, & principia omnes arbitrantur uersari. Quare, vt dictū est prius, expertus quidem sensum quemcunque habētibus sapientior esse uidetur: artifex verò expertis, architectus etiam manibus laborante: peculatiui autem factiuis. Quòd igitur sapientia circa aliquas causas, & principia scientia sit, patet.

6. Ethico. cap. 4.

Quæ sit Sapientiæ natura: & quæ sit in hac methodo intentio. Cap. II.

QVoniam autem hanc scientiam quærimus, hoc utique fuerit considerandum circa quales causas, & qualia principia scientia sapientia est. Si itaque repetat quisquam quas de sapientē opiniones habemus, fortassis ex hoc magis appareat. Primò igitur opinamur sapientē maximè omnia, vt possibile est scire, nō haben-

** habuimus Cōditiones*

tem

tem singulariter eorum sciētiam. Deinde illum qui difficiliora, neq; scitu facilia homini cognoscere possit, sapientē existimamus. sentire enim omnibus cōe est: quamobrem facilè, & neut q̃ sapiens est. Item illum, qui certior, ac magis docere valens causas reddat, sapientem in omni scientia esse. Scientiarum quoq; illam, quæ gratia suijpsius, & propter ipsum scire, q̃ illam, quæ aliorum gratia eligenda sit, magis sapientiā esse. Et principaliorem, q̃ ei subministrantem, potius sapientiam esse. non enim vt sapienti præcipiatur, sed vt ille præcipiat: nec vtile ab altero, sed vt ab eo minus sapiēti suadeatur, decet. Opiniones itaq; tales, ac tot de sapientia, & sapientibus habemus. Horū autem hoc quidē, omnia inquā scire, illi, qui maximè vniuersalem scientiam habeat, necesse est inesse. hìc enim quodam modo omnia subiecta scit. Ferè aūt & difficillima hominibus cognitu sunt ea, quæ maximè vniuersalia sunt, si quidem remotissima sunt à sensibus. scientiarum autē illæ certiores sunt, quę maximè primorum sunt. nā quæ sunt ex paucioribus certiores ijs sunt, quæ ex additione dnr: vt Arithmetica q̃ Geometria. At verò illa magis docet, quæ causas speculatur. ij enim docent, qui causas singulorum dicunt. Intelligere autē, & scire eorum ipsorum gratia, illi præcipuè scientiæ inest, quæ eius est, quod maximè scibile est. qui enim scire eius ipsius gratia eligit, eam, quæ maximè scientia est, præcipuè eliget. talis autem est eius, quod maximè scibile. maximè autē scibilia sunt ipsa prima & causæ: propter hæc enim & ex ijs cætera cognoscūtur, sed nō hæc per subiecta. Principalissima aūt sciētiarū, & principalior subministrāte est, quæ cognoscat id, ob quod quodq;

ad sapientē requisita.

Vniuersalia maximè difficillima cognitu.

Vide cōtr. Zim.

agendum sit. hoc autē est bonū cuiusque & uniuersaliter quod in omni natura optimum est. Ex omnibus itaq; dictis, in eandē sciētiā cadit, quod quæritur, nomē. oportet etenim primorū principiorū, & causarū eam speculatiuā esse. nam & bonum, & cuius gratia vna de causis est. Quòd autē non factiua, etiā ex primis philosophantibus patet. propter admirationē enim & nunc, & primo cœperūt homines philosophari. à principio quidem admirando ea, quæ de dubitandis faciliora erant: deinde paulatim vlterius procedētes, etiā de maioribus dubitādo, vt de passionibus Lunæ, & eorū, quę circa Solē, & stellas fiunt, ac de generatione Vniuersi. Qui verò dubitat & admiratur, putat se ignorare. quare Philosophus amator fabularum quodāmodo est, eò ꝙ fabula ex mirandis constat. Quare, si propter fugā ignorantiæ philosophati sunt, patet ꝙ causa cognoscendi, & nullius usus gratia ipsum scire prosequebant. Testatur aūt id ipsum, quod cōtingit. ferè enim omnibus inuētis, quæ ad necessaria, & facilitatē, ac ad degendū conducāt, huiusmodi prudentia quæri cœpta est. Patet itaq; ꝙ ob aliā nullam utilitatē quærimus, sed, quemadmodū dicimus, liber homo de eo, qui suiipsius, & non alterius gratia est, ita & hæc, sola scientiarū libera est: siquidē sola hæc suiipsius gratia est. Quare merito non humana eius possessio putabitur. natura etenim hominum in plerisq; serua est. Quapropter secundùm Simonidē Deus utique solus hanc habet dignitatem. Hominē verò indignū non quęrere illam, quæ sibi cōuenit, scientiā. Quòd si quid Poëtæ dicunt, & natura comparatum est vt diuinitas inuideat, in hoc maximè id verisimile est contingere, & infelices omnes esse, qui altiora se quærūt.

Propter admirari homines, & nūc & primò cœperūt philosophari.

Philosophus amator fabularum.

Hominum natura multipliciter serua est.

Sed

Sed nec diuinam naturam inuidã esse conuenit. Poëtæq; , ſm prouerbiũ, multa mentiuntur. Nec aliã q̃ huiuſcemodi decet honorabiliorẽ putare. q̃ enim diuiniſſima, eadẽ ẽt honorabiliſſima eſt. Talis uerò bifariã dũtaxat vtiq; fuerit. nã & illa, quã maximè Deus habeat, diuina ſcientiarũ eſt, & ſi qua eſt, q̃ diuinorũ ſit. hæc ãt ſola vtrunq; cõſecuta eſt. Deus etenim tum cauſa oĩbus eſſe vr̃, tũ quoddã principium: & talẽ aut ſolus, aut p̃cipuè Deus habet. Cæterę itaq; oẽs magis ea neceſſariẹ ſunt, nulla verò melior. Oportet autẽ quodã modo eius ordinẽ in cõtrarium nobis inquiſitionum, q̃ à principio fiebãt, cõſtitui. incipiunt etenim oẽs, vt diximus, ab admiratione, an ſic ſe habeat: ſicut de præſtigioſis, quæ per ſe ipſa mouentur. illi, qui nondum ſpeculati ſunt cauſam, aut de ſolſtitijs, aut de diametri incommenſurabilitate. admirabile enim omnibus videtur, ſi quid, cùm non ſit minimum, nõ menſuretur. decet autem in cõtrarium, & in melius, ſm prouerbium, cõſumare, quemadmodum in his ſit, cùm diſcãt. nil enim magis vir Geometricus admiraretur, q̃ ſi diameter commenſurabilis fieret. Quænam igitur natura eius ſcientiæ, quæ quæritur, & quæ intentio, quam debet quęſtio, & * totus tractatus conſequi, dictum eſt.

Poetæ multa mentiuntur.

** tota methodus.*

SVMMA SECVNDA.

Antiquorum opiniones de rerũ cauſis, ac principiis.

Cauſarum in modos diuiſio: Veterumq́ opiniones de cauſa materiali. Cap. I.

Vm autem manifeſtum ſit, quòd primarum cauſarum oportet ſciẽtiam accipere (tum enim ſcire vnumquodque dicimus, cùm primã cauſam nos

noſſe arbitramur) cauſæ verò quadrifariam dicantur; quarum Vnam quidem cauſam dicimus eſſe ſubſtantiam, & ipſum quid erat eſſe: nam ipſum quare primũ refertur ad rationẽ vltimam, cauſa autẽ & principium, ipſum quare primum: Vnam verò materiam, & ſubiectum: Tertiam autem, vnde principiũ motus: Quartam verò oppoſitam ei cauſam, & cuius gratia, & bonum. hoc enim finis totius motus, & generationis eſt: de his autẽ omnibus & ſi ſatis inde Naturalibus ſpeculatum ſit: nihilominus tamen illos quoq; , qui ante nos, ad entiũ perſcrutationẽ venerunt, & de veritate philoſophati ſunt, aſciſcamus. patet.n. ꝙ illi etiam principia aliqua, & cauſas dñt. Proderit itaq; profectò huic * tractatui nunc, ſi illa breuiter repetemus. aut enim aliud cauſæ genus inueniemus, aut certè magis illis credemus, quæ nunc dictæ ſunt. Plurimi igitur eorum, qui primò philoſophati ſunt, ſolas illas exiſtimarunt omniũ eſſe principia, quę in materiæ ſpecie ſunt. ex quo enim omnia entia ſunt, & ex quo primò fiunt, & ad quod vltimum corrũpuntur, ſubſtãtia quidẽ permanente, mutata verò paſſionibus, hoc elementum, & hoc omnium entium eſſe principium aiunt. & ob hoc nihil fieri, neq; corrumpi opinantur, tanꝙ huiuſcemodi natura ſemper cõſeruata. quemadmodum neq; Socratem, quando formoſus, aut muſicus efficitur, ſimpliciter fieri dicimus, neq; cùm iſtos habitus amittat, corrumpi: eò quòd ſubiectum ipſum Socrates permanet. ita & cæterorũ nihil. oportet enim aliquam naturam aut vnam, aut plures eſſe, è quibus cætera fiunt, illa cõſeruata. Pluralitatem tamen, & ſpeciem huius principij non eandem omnes dicunt. Sed Thales quidem huiuſmodi Philoſophiæ

** methodo.*

Opiniones circa cauſã materialẽ.

Thaletis opinio, ponẽtis aquã principiũ.

phię princeps aquam ait esse: quare terram quoque super aquam asserebat esse. Fortassis hanc habuit opinionem, quia nutrimentum omnium humidum esse uidebat, ipsum quoque calidum ex eo factum, eoq; animal viuere. ex quo autem fit, id esse principium omnium. propter hoc igitur hanc habuit opinionem. & quoniam cunctorum semina naturam humidam sortita sunt: aqua verò naturę principium humidis est. Sunt autē quidam, qui etiā Antiquissimos illos, & nimis à pręsenti generatione remotos, & primos theologizantes sic arbitrantur de natura sensisse. Oceanum nanque, & Tethyn generationis parentes esse cecinerunt. Iusiurandum quoque deorum aquam esse, stygem ab ipsis Poëtis appellatam. honorabilissimū enim quod antiquissimum est. iusiurandum autem honorabilissimum est. Si igitur antiqua ista & uetusta de natura opinio est, fortasse non est manifestum. Thales tamen hunc in modum de prima causa dicitur asseruisse. Hipponem etenim nemo dignabitur cum istis cōnumerare, propter intellectus eius * simplicitatē. Anaximenes autem, & Diogenes aërem priorē aqua & maximè simplicium corporum principiū statuunt. Hippasus autem Metapōtinus, & Heraclitus Ephesius ignem. Empedocles autē quatuor, vnà cum prædictis superaddēs etiam terrā quartum. hæc enim semper permanere, nec fieri nisi pluralitate, & paucitate cōiuncta, & disiuncta in vnū, & ex vno. Anaxagoras autem Clazomenius, ætate quidē illo superior, operibus verò inferior, infinita dicit esse principia. ferè enim omnia, quę consimiliū partiū sunt, vt aquā, uel ignē, ita fieri, & corrūpi ait* cōiunctione & disiunctione solū. aliter verò nec fieri neq; corrumpi, sed perpetua

Hippo.

** vtilitatē.*

Anaximenis, et Diogenis opinio.

Hippasius et Heraclitus.

Empedocles.

Anaxagoras.

** congregatione, et disgregatione.*

perma-

permanere. Ex his itaque solam quis causam illam, quæ in materiæ specie dicitur, putabit.

Veterum opiniones de causa efficiente.
Cap. II.

HOc autẽ modo procedentibus, ipsa res eos duxit, & coëgit vlterius quęrere. Nam, & si q̃ maximè omnis corruptio, & generatio ex aliquo vt ex vno, aut ex pluribus sit, cur hoc accidit, & quę causa est? Non enim ipsum subiectum, se mutari facit, vtputa dicò ꝙ neq; lignũ, neq; æs causa est, vt vtrunq; eorũ mutetur. neq; lignum quidem lectum, ęs verò statuam facit, sed aliud quippiam mutationis causa est. hoc autẽ quærere, aliud principium quęrere est, perinde atq; id, quod nos vnde principium motus dicimus. Qui igitur omnino à principio istam viam attigerunt, vnumq; esse subiectum asseruerunt, nil difficultatis sibijpsis reliquerunt. Verùm quidam eorum, qui vnum constituerunt, quasi deuicti ab hac quæstione, ipsum vnum immobile dñt esse, naturamq; totam non solùm secundùm generationem & corruptionem (hoc enim vetus est, & cui omnes consenserunt) sed etiam s̃m reliquam omnem transmutationem. & hoc eorũ est proprium. Illorum igitur, qui vnum solum esse dixerunt ipsum vniuersum, nulli contingit talem inspicere causarum, nisi fortassis Parmenidi. & huic eatenus, quatenus non solùm vnam, verùm etiam duas quodammodo ponit causas esse. Illis verò, qui plura faciunt, magis accidit dicere, vtputa illis, qui calidum, aut frigidum, aut ignem, & terram. vtuntur enim igne, tanquam motiuam habente naturam: aqua verò & terra, & huiuscemodi, econtrario. Post hos autem,

&

& huiusmodi principia tanquam non sufficientia, vt entium naturam generarēt, rursus ab ipsa veritate, vt diximus, coacti, illud, quod sequitur, quæsiuerunt principiū. vt enim entia bene se partim habeant, partim fiāt, nec ignem fortassis, nec terram, nec aliud huiuscemodi quicquam verisimile est causam esse: nec illos verisimile est arbitrari: nec rursus casui, & fortunæ tantam attribuere rem probè se habet. Quare, qui vt animalibus, ita in natura intellectū inesse causam mundi, totiusq; ordinis dixerat, quasi sobrius comparatus ad Antiquiores vana dicentes, apparuit. Istas autē rationes qui palam attigit, Anaxagoram fuisse scimus. a tamen Hermotimus Clazomenius dicitur causam prius dixisse. Qui igitur ita arbitrati sunt, principium entium posuerūt simul tam causam ipsius bene, q̃ illam, vnde motus entibus inest. Suspicaretur autem aliquis Hēsiodum primum hoc quæsiuisse, & si quis alius amorem, aut desiderium in entibus, vt principiū posuit, sicuti Parmenides. etenim is vniuersi generationem monstrando, Primum quidem inter oēs Deos amorem, ait, produxit. Hesiodus verò, ante omnia fuisse chaos: Deinde terrā spatiosam, atq; amorem, qui inter oēs immortales elucet, tanq̃ oportunum sit, vt in entibus aliqua causa insit, quæ res ipsas moueat atq; coniungat. Hos autem quomodo ordinare oportet, quis scilicet eorum primus sit, liceat posterius iudicare. Cùm autē contraria quoq; bonis inesse naturæ apparerent, nec solùm ordo, & pulchrum, verùm etiā inordinatio, & turpe, pluraque mala quàm bona, & turpia quàm pulchra; ideo alius quidam amicitiam introduxit, & contentionem, vtrunq; vtriusq; horum causam. si quis enim se

Hesiodi opinio.

qua-

quatur, & secundùm sententiam accipiat, non secundum ea, quę balbutiens Empedocles dicit, inueniet amicitiam quidē bonorū causam esse, contentionem verò malorū. Quare, si quis dicat quodammodo dicere, & primu Empedoclem dicere malum, & bonū esse principia, fortasse bene inquiet: siquidē bonorum omniū causa ipsum bonum, ac malorū ipsum malum est. Hi quidem, ut diximus, & hucusq; duas causas. quas nos in de Naturalibus determinauimus, attigerunt, materiam, & unde motus. obscurè tamen, & nō clarè, sed quemadmodū inexercitati in prælio faciunt. etenim illi circumeuntes, egregias plerunq; plagas infligunt. sed nec illi ex scientia, nec isti uidentur scire quid dicant. Ferè etenim nullo modo videntur his uti, nisi paulum quiddam. nam & Anaxagoras, tanquam machina vtitur intellectu ad mundi generationē. &, cùm dubitat propter quam causam necessariò est, tūc eum attrahit. in cęteris verò magis cætera omnia, quàm intellectū causam eorū, quæ fiunt, ponit. Et Empedocles plus quidem isto causis vtitur: neque sufficienter tamen, neque in his reperit, quod sequitur. multis enim in locis apud eum amicitia quidem disiungit, contentio verò coniungit. cùm enim in elementa per contentionem uniuersum dissoluitur, tunc ignis in unum coalescit, & cæterorum elementorū unumquodque: cùm autē rursus per amicitiam in vnum cōueniant, necesse est iterum particulas vniuscuiusque separari. Empedocles itaque, præter alios Antiquiores, primus hanc causam diuidens, introduxit. nec vnū motus principium, sed diuersa fecit, & contraria. & adhæc elementa, quæ in materiæ specie dicuntur, quatuor esse primus asseruit, non tamen eis

vt quatuor vtitur, sed tanquam duo essent sola, igne quidẽ per seipsum, oppositis verò terra, aëre, & aqua tanq̃ vna natura. cõprehendat autem quispiã idipsum, ex eius carminibus contẽplans. Is igitur, vt diximus, ita, & tot principia asseruit. Leucippus verò, ac eius *familiaris Democritus, elementa quidem plenum, & vacuum esse aiunt, dicentes hoc quidem ens, hoc verò non ens: & rursus, ens quidem plenum & solidum, non ens aũt vacuũ & rarũ. Quare nihilo magis ipsum ens, q̃ ipsum non ens esse aiunt, quia neq; vacuum q̃ corpus. hæc autem causas entium, vt materiam esse. Et quemadmodum qui vnum faciunt subiectam substantiam, cætera passionibus eius generant, rarum, & densum passionum statuẽtes principia: simili modo hi quoq; differentias causas cæterorum aiunt esse. Has autem tres esse dicũt, figuram, ordinem, & situm. differre etenim ens aiunt duntaxat rhysmo, diathige, & trope. quorũ rhysmus quidem figura, diathige verò ordo, trope autẽ situs est. differt autem A ab N, figura: A N vero à N A, ordine: Z autem ab N, situ. De motu verò vnde, vel quomodo existẽtibus inest, & hi, perinde atq; alij, per negligentiam omiserunt. Hactenus itaque de duabus causis, vt dicebamus, videtur quæsitum à prioribus fuisse.

Leucippi, & Democriti.

** Socius.*

Pythagoricorum opinio de rerum principijs.
Cap. III.

INter hos verò, & ante istos, qui appellati Pythagorici, primi Mathematicis operam dederunt, hæc p̃ponebant, & in eis nutriti, eorũ principia, entium quoq; cunctorũ esse putarũt principia. Cùm autem numeri priores his natura sint, in numeris etiã plures similitudines tum ad existentiam, tum ad ea, quæ fiunt, magis q̃ in igne,

in terra

in terra, & in aqua contemplari videbantur. talis etenim, vt puta numerorũ paſſio iuſtitia, talis verò anima, & intellectus, alia verò tempus, cęterarum quoque, ut ita dicam, vnaquęque ſimiliter. Item cùm harmoniarum in numeris inſpicerent paſſiones, ac rationes, quoniam cætera quidem viderentur in omnibus numeris aſſimilari, numeri verò totius naturæ primi, numerorum elementa, entium quoque cunctorũ elementa eſſe putarunt, totumque cęlum harmoniam, & numerum eſſe: & illa quidem, quæ de numeris, & harmoniis conſentanea paſſionibus, & partibus cęli, ac uniuerſi diſpoſitioni monſtrare poterant, colligentes applicabant. Quòd ſiquid alicubi deerat, ſupplebant, vt totus eius tractatus cõſentaneus eſſet. dico autem ueluti, quoniam denarius perfectus eſſe uideatur, totamq; numerorum naturã comprehendere, ideo & ea, quæ in cęlo feruntur: decem eſſe aiunt. cùm verò nouem ſolummodo ſint, quæ manifeſte apparent, decimam oppoſitam terram faciunt. Determinatum autem eſt à nobis alibi de his magis exquiſitè. Sed cuius gratia hæc repetimus, hæc eſt, vt & ab his etiam accipiamus, quę ponunt eſſe principia, & quomodo in dictas cauſas incidunt. Apparẽt etenim etiam iſti numerum exiſtimare principium eſſe, vt materiã entibus, & vt paſſiones, ac habitus. numeri autem elementa, par, & impar, quorum alterum finitum, alterum infinitum. vnum verò ex ambobus his eſſe. par etenim & impar eſſe. numerum autem ex uno: numeros uerò, vt dictũ eſt, totum cęlum. Horum autem alij decem aiunt, inter ſe coordinata eſſe principia. finitum, infinitum: impar, par: vnum, plura: dextrum, ſiniſtrum: maſculinum, fœmininum: quieſcens, motum: rectum,

curuum: lumen, tenebras: bonum, malum: quadratum, longius altero latere. Quemadmodum etiã Alcmæo Crotoniates putasse uidetur. & aut iste ab illis, aut illi ab isto hanc mutuati sunt opinionem. fuit etenim ætate Alcmæo Pythagoræ iam senioris. Asseruit autẽ istis similiter. in duo nanque plerunq; humanas res ait distingui, contrarietates dicens. non tamen, ut illi, distinctas, sed quascunque, utputa album, & nigrum: dulce, amarum: bonum, malum, paruum, magnũ. itaq; indistinctũ de reliquis effudit sermonem. Pythagorici uerò quot etiam, & quæ sunt contrarietates, asseruerunt. Ex ambobus igitur his tantũ accipere est, ꝙ contraria principia entiũ sunt. quot aũt, & quæ illa sint, ex cæteris solùm. uerùm quomodo illa ad dictas causas applicẽtur, clarè quidem ab eis nõ est determinatum; uidẽtur tamen, vt in materiæ specie ponere elemẽta. ex his enim tanquam intrinsecis constare, ac fingi substãtiam aiunt. Verũ itaq;, ac plura elemẽta naturæ dicentium mentem ex his satis speculari licet. *Alcmæo.*

Opiniones ponentium uniuersum esse unum: nonnullaq; de ijs, quæ antea recitata sunt, opinionibus. *Cap. IIII.*

SVnt autem qui de uniuerso, tanquam si una natura esset, ita asseruerunt, non tamẽ modo eodẽ omnes. neq; eius, quod bene, neque eius quod secundùm naturam est. In præsenti itaque causarum consideratione nullo modo conuenit sermo de eis. Non enim, ut quidam Physicorum, unum supponentes ipsum ens, nihilominus ex uno tanquam ex materia generant, sed alio modo hi dicunt. illi enim, cùm generẽt uniuersum, addunt tamen motum. hi uerò immobile esse aiunt. Attamen aliquatenus præsenti perscruta-

tioni proprium est. Parmenides etenim unũ secundùm rationẽ attigisse uidetur: Melissus uerò ſm materiã. Quare & id ille quidem finitum, hic verò infinitum ait esse. Xenophanes autem, quanquàm prior istis, unũ posuerat (nam Parmenides eius auditor fuisse dicitur) nihil tamẽ clarũ dixit, & neutrius horũ naturã attigisse uidetur, sed ad totum Cęlũ respiciẽs, ipsum unũ ait esse Deum. Hi igitur, ut diximus, in præsenti quæstione omittendi. duo quidẽ, & penitus tanquam paululum agrestiores, Xenophanes, atq; Melissus. Parmenides uerò magis inspiciens dicere, quoquo modo uidetur. quod enim est pręter ipsum ens ipsum non ens nihil iudicans esse, necessariò unũ putat ipsum ens esse, & nihil aliud. de quo clarius in de naturalibus diximus. Coactus uerò illa quæ apparent, sequi, & unũ ratione, plura uerò secundùm sensum putans esse, duas causas rursum, ac duo principia ponit calidũ & frigidũ, uelut ignem & terram dicẽs. Horum autẽ alterũ, calidũ scilicet
Tex. 1. cum ente, alterũ uerò cum nõ ente collocat. ¶Et dictis itaque, ac ab illis, qui rationi incubuerũt, sapiẽtibus, ista accepimus. A primis quidẽ & corporeum principiũ. aqua nanq;, & ignis, & similia corpora sunt. & horũ, à quibusdam unũ à quibusdam plura corporea principia. utriusq; tamẽ ista ut in materiæ specie ponentibus. A cæteris uerò & hanc causam, & cùm ista etiam eam unde motus statuentibus. & hanc à quibusdã unam, à qui-
Tex. 2. busdam duas. ¶Vsq; ad Italicos igitur, & absq;
* a. l. melius. illis * mediocrius cęteris de eis dixerunt, nisi ꝙ ut diximus, duabus causis usi sunt. & harũ alte-
a. l. stultius. ram unde motus quidã unam, quidã duas faciũt. ¶Phytagorici uerò duo quidẽ eodẽ modo di-
Tex. 3. xerunt principia. tantùm autẽ addiderunt, quod & pro-

& proprium eorum eſt, ꝙ finitũ, & infinitum, & vnũ non putarũt ullas alias eſſe naturas, utputa ignem, aut terrã aut aliud ſimile, ſed ipſum infinitũ, & ipſum vnũ ſubſtantiam horũ eſſe, de quibus prædicatur; quare & numerũ ſubſtantiã omniũ eſſe. ¶ In hunc itaq; modũ & de his aſſeruerunt, & de ipſo quid eſt incœperũt quidẽ dicere, & definire. ſed ualde ſimpliciter tractarunt. definiebant nanq;* perfunctoriè, & cui primo dicta definitio ineſſet, hoc eſſe ſubſtantiã rei putarunt: perinde ac ſi quis putaret idẽ eſſe duplũ, & dualitatẽ, quoniã primũ dualitati duplũ ineſt. ſed non eſt idem fortaſſis duplo, & dualitati eſſe. quod ſi nõ, ipsũ vnũ erit multa, qđ illis quoq; accidebat. A prioribus igitur, & cęteris tot licet accipere. Tex. 4. * *ſuperficialiter.*

De Platonis Philoſophia: omniumq́, recitatarum opinionum epilogus. *Cap. V.*

POſt dictas uerò philoſophias diſciplina Platonis ſuperuenit, in pleriſq; quidem iſtos ſecuta, quædã aũt etiam propria, vltra Italicorum habẽs philoſophiam. Cum Cratillo nanque ex* recenti cõuerſatus, & Heracliti opinionibus aſſuetus, tãquã omnibus ſenſibilibus ſemper defluentibus, & de eis nõ exiſtẽte ſcientia, hęc quidẽ etiam poſtea ita arbitratus eſt. Cùm uerò Socrates de moralibus quidẽ tractaret, de tota uerò natura nihil. ¶ In his tamen uniuerſale quærere, & primus mentẽ ad definitiones applicaret, illũ ob hoc laudans, putauit de alijs, & non de aliquo ſenſibiliũ hoc fieri. impoſſibile enim definitionẽ cõmunem cuiuſpiam ſenſibiliũ eſſe, quæ ſemper mutãtur. & ſic talia entiũ ideas appellauit. ſenſibilia verò pręter hęc, & ſecũdùm hæc, omnia dici. ſecundùm participationẽ nanq; hæc multa uni uocorũ eſſe ſpeciebus æquiuoca. participationẽ

Tex. 5. * *adoleſcentia.* *Socrates circa moralia negotia tus eſt, & circa naturalia nihil.* Tex. 6.

verò secundùm nomē solum mutauit. Pythagorici etenim imitatione numerorū aiunt entia esse: Plato uerò, nomen mutando, participatione. participationem uerò, aut imitationē formarū, quæ nam sit, cōiter quęrere omiserūt. Item pręter sēsibilia, & formas mathematicas res ait medias esse, à sensibilibus quidē differētes, eò ꝙ perpetuæ & immobiles sunt: à formis uerò, eo ꝙ illę quidē multæ quædā similes sunt, forma uerò ipsa quęq; una sola. & quoniā formę causę cęteris, illarū elementa omniū putauit entium elemēta esse. & ut materiam quidem magnum, & paruum esse principia, tanquam uerò substantiam ipsum
Tex. 7. vnū. ¶ Ex illis enim participatione ipsius unius formas numeros esse. Ipsum tamē unum, ut substantiam esse, & non aliquid aliud dici unū esse, quemadmodū Pythagorici. dicebat quoque numeros causas cæteris substātiæ esse, similiter atq;
Tex. 8. illi. ¶ Sed pro infinito tanquam uno, dualitatem facere, infinitū verò ex magno, & paruo, hoc eius propriū est. Item is quidē numeros præter sensibilia, illi uerò numeros ipsas res esse aiunt, & mathematica in medio horum non ponebāt. Ipsum igitur unū, & numeros præter res facere, & nō vt Pythagorici, & introductio specierum, propter eam, quę in rationibus fit perscrutationē euenit.
Priore Dialecticā non participabant. Priores enim Dialecticæ expertes erant Dualitatem uerò fecisse alteram naturā, propterea ꝙ numeri, ꝑter primos, ex ea aptissimè uelut ex* quadam effigie generātur. Atqui accidit econtra. nō
** quodam sigillo.* enim uerisimile est ita fieri. nūc etenim ex materia multa faciūt: formas uerò semen generāt solum. apparet autem ex una materia una mensa,
Tex. 9. ¶ Qui verò formā inducit, quę una est, multas facit. Similiter autem & masculus ad fœminam se
haber.

habet. hęc etenim ex uno congressu impletur, masculus uerò multas implet. at ista imitationes illorũ principiorũ sunt. Plato igitur de propositis quæstionibus ita determinauit. Patet autẽ ex dictis, quòd duabus causis utitur solũ, ea, quę ipsius quid est, & ea, quæ secundùm materiã. formæ. n. cæteris ipsius quid sint causæ sunt, formis uerò ipsum unũ. & quæ subiecta materia, de qua formæ; illæ quidẽ in sensibilibus, ipsum uerò unum in formis dicitur: quia dualitas hæc est, magnũ & paruũ. Itẽ ipsius bene, ipsiusq; male causam elementis attribuit, utrisq; utranque: quod etiã primorum quosdam Philosophorũ Empedoclem, & Anaxagoram magis dicimus quæsiuisse. ¶ Breuiter igitur, & summatim percurrimus, quínam, & quomodo locuti sũt de principijs, & ipsa ueritate. Tantũ tamen ex eis habemus, ꝙ eorũ, qui de principio & causa dixerũt, nemo quicquã præter ea, quæ in de naturalibus determinata sunt, dixerit. sed omnes obscurè quidẽ, illa tamen aliquatenus usi sunt attingere. Quidã enim, ut materiã principium ponunt, siue vnã, siue plures supponãt. & siue corpus, siue incorporeã ponãt, ut Plato magnũ, & paruum dicẽs, Italici infinitum, Empedocles ignẽ, terram, aquã, & aërẽ, Anaxagoras uerò infinitatẽ similium partiũ. Hi igitur omnes talẽ causam perstrinxerunt. & ad hæc quicunque aërem, aut ignẽ, aut aquã, aut igne quidẽ densius, aëre uerò tenuius. etenim tale quidam dixerunt primum elementum esse hi igiť hanc attigerunt causã solã. Alij uerò quidã unde principium motus, quicunq; scilicet amicitiam & cõtentionem, intellectum, aut amorem principium faciunt. Ipsum uerò q̃d erat esse, & substãtiã clare quidẽ nullus assignauit. Maximè uerò dicunt, qui formas ponunt.

Tex. 10.
Cõditio requisita apud quæstionem principiorum.

Hæc pars vsque ibi, Quod igitur, non est in textu Auer.

ponunt. nec enim ut materiam sensibilibus formis, & ea quæ in formis sunt, neq; tanquã illinc principiũ motus fieret, putant. immobilitatis.n. causa, & quietis magis eis esse aiunt. sed ipsum quid erat esse unicuiq; cæterorum formas attribuunt, formis autẽ ipsum unũ. Ipsum uerò, cuius gratia actiones, mutationes, & motus quodammodo quidẽ dicũt causam, non autẽ ita dicũt, ut aptum esse natũ est. Qui enim intellectũ, aut amicitiam dicunt, tanquam bonũ quoddam hæc ponunt'. nõ tamen tanquam horũ causa quicquam entium aut sit, aut fiat, sed tanquã ex his motus eorũ essent, ita dicũt. Similiter & qui unũ, vel ens esse hanc naturã aiunt, substantiæ quidẽ causam esse dicũt, nõ tamẽ huius causa, aut esse, aut fieri. Quare cõtingit eius quodãmodo dicere, & negare bonũ esse tale. nõ enim simpliciter, sed secundum accidẽs dicunt. Quòd igitur de causis, & qđ, & quales sint recte determinatũ sit, testari nobis ẽt isti oẽs uidẽtur, cùm non possint aliã attingere causam. & ad hæc ꝙ principia, aut ita omnia, aut

Tex. 11. horũ aliquo modo quærẽda sint, patet. ¶ Quo uerò pacto horũ quisq; dixerit, & quomodo de principijs se res habet, dubitationes, quæ contingere possunt de his ipsis, deinceps percurramus.

SVMMA TERTIA.

Antiquorum de rerum causis, ac principiis opiniones confutantur.

Aduersus eos, qui principium unum omnium, idq; corporeum statuebant: Aduersusq; etiam eos qui plura principia, & corporea ponebant. *Cap. 1.*

Quicunque igitur uniuersum unum, & unam quãdam esse naturam, ut materiam ponunt, & hanc corpoream, & magnitudinẽ habentem, patet ꝙ multipliciter

tipliciter errant. Corporũ enim elementa solùm ponunt, incorporeorũ uerò minime, cùm etiã incorporea sint. Cumque de generatione & corruptione causas dicere conarẽtur, & de natura omnium rationes reddere, motus causam perimũt. Itẽ substantiã nullius causam ponẽdo, nec ipsum quid est. ¶Et ad hęc facilè simplicium corporum quodcunq; principiũ esse, terra excepta: nõ considerantes mutuam inter ea generationẽ, quonam modo ponunt. dico autem ignem, terrã, aquam, & aërem. quædã enim cõgregatione, quædam uerò disgregatione inuicem fiũt. hoc verò ut prius & posterius sit, multum differt. ¶Id etenim apparere possit maxime omnium elemẽtale, ex quo primo congregatione fiunt. tale uerò illud fuerit profectò, quod partium minutissimatũ, subtilissimumque corporum sit. Quapropter quicunq; ignem principium statuunt, maxime conuenienter huic rationi dicent. tale autem cęterorum quoque quisque fatetur elementum corporum esse. ¶Quare nemo posteriorum, qui unum ponebant, terram elementum existimauerat, scilicet propter partium magnitudinem. Trium uerò quodcunque elemẽtorum habuit authorem aliquem. quidam enim ignem, quidam aquam, quidam aërem hoc aiunt esse. At cur non dicunt & terram, ut multi hominũ? omnia etenim terram esse dicunt. Hesiodus quoque primam corporum terram ait esse, tam vulgarem & publicam accidit hanc opinionẽ esse. Secundũ hanc itaq; rationẽ, si quis aut quicquã horum, excepto igne, dicat aut aëre quidem densius, aqua uerò tenuius hoc ponat, non rectè profectò inquiet. Quòd si id generatione posterius, natura prius sit, quod uerò * digestum, & congregatum generatione posterius

Tex. 12.

Tex. 13.

Tex. 14.

* *concoctũ.*

rius sit contrarium his esset utique. aqua qui-
Tex. 15. dem aëre prior, terra uerò hac ipsa aqua. ¶ De
his igitur, qui unam, qualē diximus, causam po-
nunt, hæc dicta sint. Idipsum autem & si quis hęc
plura ponit, ut Empedocles quatuor corpora ait
esse materiam. etenim huic partim eadem, par-
tim propria necesse est accidere. Nam & ꝙ inui-
cem fiunt, uidemus, tanquam nō semper igne, &
terra manente eodem corpore. dictum autem de
eis in de Naturalibus est. Deq; causa mouētium,
utrum unum, an duo ponenda sint, neq; rectè, ne-
que irrationabiliter omnino arbitrandum est di-
ctum fuisse. Et simpliciter alterationem auferant
necesse est, qui ita dicunt: non enim ex calido fri-
gidum, nec ex frigido calidum erit. Quid enim
ipsa contraria patiuntur, & quę'nam una natura
sit, quę ignis & aqua fiat? qđ ille minimè inquit.

Examina io opinionis Anaxagoræ. *Cap. II.*

Tex. 16. ANaxagoram uerò si quis putauerit duo di-
cere elementa, maximè secūdùm rationem
arbitrabitur: quā ille quidē ipse non diges-
sit, necessariò tamen secutus fuisset eos, qui eam
inferrent. Quandoquidē & aliter cùm absurdum
sit dicere à principio omnia mista esse, tū quoniā
accidit immista oportere antea esse, tū quoniam
non est natura aptum quodcunque cuicunq; mi-
sceri, & ad hæc, quoniam passiones, & accidentia
separarentur à substantijs: eorundē enim est mi-
stio, & separatio: si quis tamē sequatur, digerens
vnà cum eo quæ dicere uult, fortassis uidebitur
Tex. 17. quædam noua decentius dicere. ¶ Quando enim
nil erat separatum, patet quòd nil erat uerè de il-
la substantia dicendū. dico autem, ꝙ neq; album
neq; nigrum, aut fuscum, aut alium colorem, sed
quod colore uacās necessariò esset, alioqui nāq;
aliquem

aliquem horum colorum haberet. similiter etiã sine sapore eadem ratione, nec aliud quicquam similium. nec enim quale quid possibile est illud esse, neq; quantum, neq; quid. formarum enim, quę in parte dicuntur, aliquę ei sanè inessent. hoc verò impossibile, si mista sint omnia, essent enim iam separata. ¶ Ait autem omnia esse mista, intellectu excepto: hunc verò solum impermistum, & purum. Ex his verò accidit principia dicere, & ipsum vnum (hoc enim simplex & impermistum) & alterum tanquam ens, quale indeterminatum ponimus, ante quàm determinetur, & aliqua participet forma. Quare dicit quidem, neque rectè, neque clarè, vult autem simile quiddã & ijs, quę posterius dicunt, & ijs, quę nunc magis apparent. Tex. 18.

Discutiuntur opiniones eorum, qui entia aliqua præter sensibilia ponebant: primumq; reprehenduntur Pythagorici, principijs alieniori modò quàm Naturales vtentes. Cap. III.

VErùm hæ quidem illarũ, quæ circa generationem & corruptionẽ, & motum sunt rationum propriæ sunt solùm. ferè.n.de tali substãtia & principia, causas inuestigant solùm. Quicunq; verò de cunctis quidem entibus speculantur, entium autem quædã sensibilia, quædam non sensibilia ponunt; manifestũ est, ꝙ de vtrisq; generibus perscrutantur. Quare magis immoretur quispiam de ijs quid bene, quidve non bene dicant, ad eorum, quæ nobis proposita sunt, inquisitionem. ¶ Qui itaq; Pythagorici appellant, principijs quidem, & elementis alieniori modo quàm Physiologi vtuntur. Causa verò est, quoniã ea non ex sensibilibus acceperunt. Entium enim, quæ mathematica sunt, sine motu sunt, præter illa, quæ circa Astrologiam sunt; disputant tamen, Tex. 19.

& tractant omnia de natura. etenim generãt cælum, & circa eius passiones, partes, & opera obseruant qđ accidit, & principia, & causas in his consumunt, tanquam ceteris Physiologis conuenientes: quia ipsum ens hoc est, quodcunq; sensibile est, & quod cõtinet id, quod vocatur cæ ũ.
Tex. 20. ¶ Causas verò, & principia sicut diximus, sufficientia, vt dicunt, etiam vsque ad superiora entium transcendere, & magis quàm de natura sermonibus conuenientia. Ex quo verò modo motus erit, finito & infinito, & pari & impari solum
Tex. 21. suppositis, nihil aiunt. ¶ Aut quomodo possibile est sine motu & mutatione generationem & corruptionem esse, aut actiones eorum, quæ in cælo feruntur? Item siue quis eis concedat ex his magnitudinem esse, siue monstretur hoc, quomodo tamen quædã corporum leuia, quædam grauitatem habentia erunt? è quibus eñ supponunt, & aiunt, nil magis quàm de mathematicis corporibus, de sensibilibus dicunt. quare de igne, aqua, aut de huiusmodi cæteris corporibus nihil dixerunt, tanquam nil de sensibilibus propriũ dicen-
Tex. 22. tes. ¶ Item, quomodo passiones quidem numeri, & ipsum numerum putandum causas eorum esse, quæ sunt à principio, ac de nouo in cælo fiunt: numerum verò alium præter hunc numerum, ex
Tex. 23. quo mundus constat, nullũ esse? ¶ Cùm enim in hac quidem parte opinio eis, & tempus sit, paululũ verò desuper aut deorsum * iniuria, & dis-
* a.l. iniustum.
iunctio, aut mistio, probationem aũt afferant, ꝙ horum quidẽ vnumquodq; numerus est, cõtingit aũt in hunc locum multitudinem iam cõstitutarum magnitudinẽ esse, eò ꝙ passiones hæ sequuntur singula loca, vtrũ iste est idem numerus, qui in cælo, quẽ oportet accipere, quod horũ vnumquodq;

quodq; est, an præter istũ alter? ❡Plato etẽm aliũ esse ait. at ille quoq; numeros putat, & illa esse, & horũ causas. sed intelligibiles quidẽ causas, hos verò sensibiles. De Pythagoricis itaq; prætermittamus modò. sufficit enim in tm̃ eos attigisse. Tex. 24.

Redargutiones aduersus Idearum assertores: quomodo q cuncti naturalium causas inquirere visi sint. Cap. IIII.

QVi verò ideas * ponũt, primũ quidẽ, cùm quęrerent horum existẽtium causas hře, cætera æqualia his numero attulerunt. velut siqs numerare volẽs, cùm quidem pauciora existãt, arbitret nõ posse, plura verò ea faciat, & ita numeret. Ferè etẽm formę æquales, aut nõ pauciores ijs sũt. Tex. 25. * a.c. addit causas.

❡Ex quibus, dum de eis causas quærerẽt, ad illas processerunt. nam ſm vnumquodq; æquiuocum quid est, & præter substãtias cæterorum quoq; in multis est vnũ, & in his, & in sempiternis. Tex. 26.

❡Item quibus modis ostenditur, q formæ sunt ſm nullum eorũ apparẽt. E quibusdã nãq;, nõ est necesse fieri syllogismum: è quibusdã verò etiã, quorum nõ putamus, horũ formæ fiunt. ſm nanq; rõnes, quæ ex scientijs, formę erunt oĩum, quorum sciæ sunt, ſm verò vnum in multis, & negationum. at ſm q intelligitur quippiam eo corrupto, etiã corruptibiliũ: siquidẽ quicquã est horũ phantasma. Tex. 27.

❡Insuper rõnum, quæ magis certæ sunt, quædam quidem eorũ, quæ ad aliquid sunt, ideas faciunt, quorũ non dicimus esse per se genus: quędã verò tertium hoĩem dicũt. & simpliciter hę de formis rõnes illa perimunt, quæ magis esse q̃ ipsas ideas esse volunt, qui dicunt formas. Accidit enim non dualitatem esse primã, sed numerũ, & quod ad aliquid eo, quod per se est: & cuncta quæcunq;, cùm quidã sequerentur de ideis opiniones, aduersati Tex. 28.

principijs

Tex. 29. principijs sunt. ¶ Item secundum existimationem, secundum quam esse dicimus ideas, nō solùm substantiarū, sed multorū etiā aliorum formæ erunt. Etenim vnus cōceptus nō solùm de substātijs, sed de cæteris etiā est. & scientiæ nō solùm substantiæ, sed etiam aliorum sunt. & cętera huiuscemodi acci-

Tex. 30. dunt infinita. ¶ Scd̄um verò necessitatem & opiniones de eis, si formæ participabiles sunt, necesse est substantiarum solùm esse ideas. non.n. secundum accidens participatio earū est, sed eatenus oportet vniuscuiusq; participem esse, quatenus * non de subiecto dicitur. Dico autē, vt si quid ipso duplo participat, hoc etiā æterno participat, sed secundum accidens. accidit enim duplo, æterno esse. quare formę substantia erunt, hæ autem hic, & ibi substantiā significant. An quicquā erit dicere esse aliquid præter has vnum in multis? Et si eadem species est idearum, & participantium, erit aliquid cōmune. Cur em̄ magis incorruptibilibus dualitatibus, & pluribus quidē dualitatibus; sed æternis, dualitatē esse vnū, & idē sit, q̄ in hac, & quadam? Et si non est eadē species, æquiuocatio erit profectò: & simile, ac si q̄s & Calliā, & lignū ho-

Tex. 31. minem appellarit, quorū nullā inspexerit cōicationē. ¶ Potissimū verò dubitabit aliquis, quidnā formæ cōferāt sempiternis sensibilium, aut illis, quę fiunt & corrumpuntur. nec.n. motus, nec alicuius transmutationis eis causę sunt. At nec ad scientiā aliorum prosunt. nec.n. horum illę substantię sunt: in his etem̄ essent, nec ad esse, cùm nō insint participātibus. ita etenim fortassis causę putabunt esse, vt album mistū albo. Sed ista ratio facile redargui potest, quā Anaxagoras prius, Eudoxus verò posterius, & quidam alij dixerunt. facilè enim est multa. & impossibilia ad hāc opinionem

* a.l. de subiecto dicitur.

nionem congerere At nec ex formis cætera sunt, ſm vllum illorum modorũ, qui dici ſolent. ¶ Dicere verò exemplaria eas eſſe, & cætera eis participare, vaniloquia, & metaphoras poëticas dicere eſt. Quod.n.eſt, quod agit, ad ideas inſpiciens? poſſibile enim eſt & eſſe, & fieri quodcunq; ſimile, etiã nõ ad illius imaginem: quare & exiſtente Socrate, & nõ exiſtente, fiet vtiq; qualis Socrates eſt. ſimiliter aũt etiã ſi Socrates ſempiternus eſſet. At eiuſdem erunt plura exemplaria: ergo etiã formæ veluti hominis, animal, & bipes, ſimul aũt & * idealis homo. ¶ Item non ſolùm ſenſibilium exemplaria formę erunt, verumet ã ipſarũ, vtputa genus, tanquã genus ſpecierum: quare idẽ erit exemplar, & imago. Item videri poſſit impoſſibile eſſe ſeparatã ſubſtantiã, & cuius eſt ſubſtantia. quare quomodo ideę, cùm rerum ſubſtantię ſint, ſeparatæ fuerint? in Phædone autem ita dicitur, ꝙ tum ipſius eſſe, tũ ipſius fieri formæ cauſæ ſũt. ¶ Quanquam formis exiſtentibus, non tñ participantia fiunt, ſi nõ ſit, quod moueat. At multa alia fiunt, velut domus, aut annulus, quorũ non dicimus eſſe formas. quare patet poſſe cõtingere cætera quoq; & eſſe, & fieri, etiã propter tales cauſas, quales eorum, quæ nunc dicta ſunt. ¶ Item, ſi formæ numeri ſunt, quomodo erunt cauſæ? Vtrũ qm̃ ipſa entia ſunt diuerſi numeri, vtputa hic quidem numerus homo, hic verò Socrates, hic autẽ Callias? Cur igitur illi his cauſæ ſunt? etenim ſi hi quidẽ æterni, hi verò non, nihil differt ¶ Quòd ſi quoniam * proportiones numerorum ea, quæ hic, aut conſonantia, patet, ꝙ vnum quiddã erit, quorum proportiones ſunt. Si igitur hoc materia eſt, manifeſtum eſt, ꝙ ipſi etiam numeri proportiones cuiuſquam alterius ad alterum erunt.

Tex. 32.

*ipſe homo

Tex. 33.

Tex. 34.

Tex. 35.

Tex. 36.

* rationes

Dico

Dico autē, vt si Callias proportio est in numeris ignis, terræ, aquæ, & aëris, & ipse homo aliquorum aliorum subiectorum erit. & idea numerus ac etiam ipse idealis homo, siue aliquis numerus sit, siue non, erit tamen proportio in numeris aliquorum, & non numerus, & nō erit aliquis propterea numerus.
Tex. 37. ¶ Item è multis numeris vnus numerus fit; ex speciebus verò, quomodo species vna? Quòd si nec ex his, sed ex numerabilibus, vt ex decē millibus, quomodo se habent vnitates? Siue enim eiusdem speciei sunt, multa inconuenientia sequentur. siue non eiusdem speciei, nec
Tex. 38. eædem inuicem, nec cæteræ oēs omnibus ¶ Quonanq; different, cum impassibiles sint? hæc enim nec rationabilia sunt, nec intellectioni cōsentanea. Item necesse est aliud quiddā numeri genus
Tex. 39. ponere, circa quod Arithmetica. ¶ Et omnia, quę media dicuntur à quibusdam, quæ quomodo, aut ex quibus principijs sunt, aut cur ista sunt, quæ
Tex. 40. media illorū, & horū erunt? ¶ Item vnitates, quæ in dualitate sunt, vtraq; ex aliqua priora dualitate. at hoc impossibile est. Item cur vnū est nume-
Tex. 41. rus collectus. ¶ Item ad hæc, quæ dicta sunt, si vnitates * differentes sunt. oportet ita dicere, sicut quicunq; quatuor, aut duo dicunt elementa. Etenim horū singuli non dicunt elementum, quod cōmune est, vt puta corpus, sed ignem, & terram, siue commune quid sit corpus, siue non nunc autem dicitur, ac si vnū ita esset (vt ignis, aut aqua) similium partium. ꝙ si ita sit, numeri non erunt substantiæ. Sed si ipsum vnum aliquid est, & hoc principium est, patet ꝙ vnum multipliciter dicitur. aliter nanq; impossibile est. Volentes autem
Tex. 42. substātiam referre ad principia. ¶ Longitudines quidem ex longo & breui ponunt, ex quodam paruo

* a.l indifferentes.

paruo & magno : planum verò ex lato & ſtricto: corpus autem ex alto & humili. ¶At quomodo aut planum habebit lineam, aut ſolidum lineam atq; planum? aliud nanque genus latum & ſtrictum, altum & humile. Quemadmodum igitur neq; numerus eſt in eis, eò ꝙ multum & paucum ab his aliud eſt; ita manifeſtum eſt, ꝙ nec aliud quicquam ſuperiorum inferioribus inerit. At verò nec latum genus alti eſt. ętenim corpus eſſet planum quid. Item puncta, ex quo inſunt? At huic generi aduerſabatur Plato, tanquã exiſtenti dogmati Geometrico. ſed nominabat principiũ lineæ, hoc verò ſæpius ponebat lineas indiuiſibiles. atqui neceſſe eſt harum aliquem eſſe terminum: quare ex qua ratione linea eſt, punctum quoq; eſt. ¶Et omnino cum Sapientiæ ſit de manifeſtis cauſam quærere, hanc quidem prætermiſimus. nihil enim de cauſa dicimus, vnde principium tranſmutationis. ſubſtantiam verò eorum dicere putantes alias ſubſtantias eſſe dicimus. Quomodo verò illæ horum ſubſtantiæ, incaſſum dicimus. participare nanque, vt prius diximus, nihil eſt. Nec illam etiam, quam ſcientijs eſſe cauſam videmus, propter quam omnis intellectus, & omnis natura facit: nec illam cauſam, quam vnam de principijs eſſe dicimus, ipſæ formæ attingunt. ſed qui hac ętate ſunt his * Mathemata facta ſunt Philoſophia, quamuis dicant aliorũ gratia ea oportere tractare. ¶Itẽ ſubiectã ſubſtantiã, vt materiã magis mathematicã, quis ꝑfectò putauerit, ac magis prædicatũ, & differentiã ſubſtãtiæ, ac materię eſſe, veluti magnũ, & paruum, ſicuti aiunt Phyſiologi rarũ, & denſum primas ſubiecti dicẽtes has differẽtias eſſe. hæc etẽm exceſſus quidã, & defectus ſunt. De motu aũt ſi hæc

Tex. 43.

Tex. 44.

* *Diſciplinæ.*

Tex. 45.

hęc quidē motus erūt, patet ꝙ formæ mouebūt.
Tex. 46. ¶ Quòd si non, vnde euenit? tota etem de natura cōsideratio perit. Et quod facile ꝓbare videtur, ꝙ omnia vnum non fit. expositione etenim non fiunt omnia vnum. Sed ipsum vnum si quis concedat omnia, nec hoc quidē, nisi quis vniuersale concedat esse genus hoc autem in quibusdā impossibile Nullā autem rationem hn̄t, nec illæ, quę post numeros, lōgitudines, plana, & solida sunt, nec quomodo sunt, aut futura sunt, nec siquam vim hn̄t. hæc em̄ nec formas possibile est esse. non enim sunt numeri, nec media (mathematica em̄
Tex. 47. illa sunt) nec corruptibilia. ¶ Sed rursus quartum aliud quoddā hoc genus apparet. Et omnino elementa quærere entium nō diuidendo, cùm multipliciter dicantur, impossibile est inuenire: præsertim cum hoc modo quęrāt, ex quibus elementis est. ex quibus.n. ipsum agere aut ipsum pati, aut ipsum rectum, non est accipere. ꝙ si est, substantiarum solùm esse potest: quare aut quærere, aut putare habere oīum existentium elemēta, nō est verum. Quomodo verò aliquis cunctorū elementa discet? Manifestum est.n. ꝙ non est possibile quicquā eum cognoscere prius. quemadmodum.n. ille, qui Geometriā discit, aliqua quidem præscire cōtingit: quorum verò illa scientia est, & quæ docendus est, nihil præscit, ita & in cæteris. Quare si qua cunctorum est scientia, vt quidā aiunt, nihil profectò is præcognoscere posset.
Tex. 48. ¶ Atqui omnis disciplina per præcognita, aut omnia, aut aliqua est: & aut per demonstrationem, aut per definitiones. ex quibus em̄ definitio est, illa præcognoscere oportet, ac nota esse. simili-
Tex. 49. ter & quæ per inductionem. ¶ At si innata nobis est, mirum est quomodo nos fugit, optimam scien-

ſcientiarum habentes. Item quo pacto quis cognoſcet, ex quibus eſt, & quomodo manifeſtum erit? etenim hoc habet ambiguitatem. Dubitabit enim quiſpiam, ſicuti & de quibuſdam ſyllabis. quidam enim ſyllabam S M A, ex S & M & A aiunt eſſe: quidam verò alium ſonum eſſe dicunt, & nullum ex notis. Item quorũ ſenſus eſt, ea quomodo quis nõſcet ſenſum nõ habens? atqui oportet. ſiquidem eadem cunctorum elementa ſunt, ex quibus, ſicuti compoſitæ voces, ex proprijs ſunt elementis. ¶Quod igitur illas, Tex. 50. quæ in naturalibus dictæ ſunt, cauſas cũcti quęrere videantur, & præter illas nullam aliam dicere habeamus, ex illis, quę dicta ſunt, prius patet. ſed eas obſcurè dixerunt, quodam modo enim omnes dictæ ſunt prius, quodammodo minimè. Balbutienti enim aſſimilata fuit prima Philoſophia de omnibus: tanquàm in principijs noua exiſtens. ¶Nam & Empedocles os ait eſſe Tex. 51. ratione. hoc autem eſt quod quid erat eſſe, & rei ſubſtantia. At verò ſimiliter neceſſe eſt etiam carnis, cæterorumq; ſingulorum eſſe rationem, aut nihil eſſe. propter hoc enim & caro, & os, cæterorumq; vnumquodque eſt, & non propter materiam, quam ille ignem, terram, aquam & aërem ait. ſed & his, altero dicente, neceſſario conſenſiſſet profecto, clarè tamen non dixit. De his igitur & antea manifeſtũ eſt, quodcunque autem de his quiſpiam dubitauerit, rurſus repetamus. fortaſſis etenim ex eis aliquid facultatis habebimus ad futuras dubitationes.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

LIBER SECVNDVS.

SVMMA LIBRI.

In hac Summa unica, de veritatis ſpeculatione agitur.

Veritatis ſpeculationem tum facilem, tum verò difficilem eſſe. Quodq́ pacto Philoſophia veritatis ſcientia rectè appelletur.

Caput 1.

Tex. 1. PECVLATIO de veritate, partim difficilis, partim facilis eſt. Signum autem, quòd neq; ſatis eam aliquis conſequitur, neque aberrant omnes ab ea, ſed quiſque aliquid de natura dicit. & ſinguli quidem nil, aut parum ei addunt, ex omnibus verò collectis aliqua magnitudo fit. Quare, ſi ita ſe videtur habere, vt in prouerbio dicimus, quis aberrabit à ianua? hoc modo profectò facilis eſſet totum autem, & partem habere non poſſe, hoc eius difficultatem oſtendit. Cùm verò difficultas duobus ſit modis, fortaſſis cauſa eius nō rebus, ſed nobis ipſis ineſt. quemadmodū enim veſpertilionum oculi ad lumen diei ſe habent, ita &

ita & intellectus animæ nostræ ad ea, quę manifestissima omnium sunt. ¶ Verũ non solùm illis agendæ sunt gratiæ, quorũ opinionibus quis acquiescet, sed illis, qui superficietenus dixerunt. conferunt enim aliquid etiam isti. habitũ nanq; nostrũ exercuerunt. Si enim Timothęus nõ fuisset, multũ melodię nequaquã habuissemus. si tamen Phrynis non extitisset, ne Timothęus quidem. Simili modo & de illis est, qui de veritate asseruerunt. à quibusdam enim aliquas accepimus opiniones. quidam vero, vt hi fierent, causa fuerunt. ¶ Rectè autem se habet Philosophiam scientiam veritatis contemplatricem appellasse. speculatiuæ etenim finis veritas, practicę aũt opus. etenim si quomodo se habent considerãt, non causam per se, sed ad aliquid, & eo in tempore practici speculãtur. ¶ Nescimus autem verũ absq; causa. vnumquodq; verò id ipsum maxime aliorum est secundùm quod alijs vniuocatio inest. vt puta ignis calidissimum: etenim cęteris hic est caliditatis causa. Quare verissimũ etiam est id, quod posterioribus vt vera sint, causa est. Propter quod principia semper existentiũ necesse est verissima esse. nec enim aliquando vera: nec illis vt sint, aliquid aliud causa est, sed illa cęteris. Quare vt secundùm esse vnumquodq; se habet, ita etiã secũdùm veritatem.

Tex. 2. Tex. 3. Tex. 4.

In nullo causarum genere dari processum in infinitum, neque sursum versus, neq; deorsum. Cap. II.

AT verò quod est principiũ aliqđ, neq; sunt infinitę entium causę, neq; in rectum, neq; secundùm speciem, patet. Nec enim vt ex materia, hoc ex hoc potest ire in infinitũ. vt carnem ex terra, terram ex aëre, aërem ex igne, & Tex. 5.

hoc non stare. Nec vnde principium motus, veluti hominem quidem ab aëre moueri, hunc vero à Sole, Solem autē à contentione, & huius nullum esse finem. Similiter nec cuius causa in infinitum progredi potest, vt deambulationē quidem sanitatis causa, illam verò felicitatis, felicitatem verò alterius, & ita semper aliud alterius gratia esse. Similiter autem & de ipso quid erat
Tex. 6. esse. ¶ Mediorum enim, quorum extra aliquid vltimum & primum est, necesse est quod prius est, causam esse eorum, quæ post illud sunt. Si enim dicere nos oportuerit quid trium causa est, primum dicemus, nō enim vltimum: nullius enim quod vltimum est, neque mediū: vnius enim. nil enim differt vnum an plura sint, nec infinita, aut finita. infinitorum quidem hoc modo, & omnino infiniti omnes partes mediæ sunt similiter hucusque. Quare, si primum nihil est, om-
Tex. 7. nino nulla causa est. ¶ Et neque deorsum possibile est in infinitum descendere, cùm id, quod sursum versus principium habet. vt ex igne quidem aquam, ex hac verò terram, & ita semper aliud quoddam genus fieri. Dupliciter enim hoc ex hoc fit, non vt hoc post hoc dicitur, vt ex Isthmiis ludis olympiaci, sed vt aut ex puero mutato vir, aut vt ex aqua aër. Verùm enimuero vt ex puero quidem virum fieri dicimus, tanquam ex eo, quod fiebat id quod factum est, aut quod perfectum est ex eo quod perficiebatur. semper etenim est aliquid medium, vt inter esse & non esse generatio, ita quod fit inter existens & non existens, qui autē discit, fit sciēs. & hoc est, quod dicitur. ꝙ fit ex discente sciēs. vt autem, tanquā ex aëre aqua, corrupto altero. Quare illa quidē non reflectuntur mutuo, nec fit puer ex viro, nō
en im

enim fit ex generatione quod fit, ſed poſt generationem eſt. ſic enim dies ex diluculo, quoniã poſt hoc eſt. quare nec diluculum ex die. cætera verò reflectuntur. Vtroque tamen modo impoſſibile eſt in infinitũ progredi. Illorum.n. cùm media ſint, neceſſe eſt finem eſſe. hæc autem inuicẽ reflectuntur. alterius enim corruptio alterius generatio eſt. Simul autem impoſſibile eſt primum corrumpi, cùm ſempiternum ſit. cùm.n. generatio non ſit infinita ſurſum verſus, neceſſe eſt non eſſe ſempiternum illud, quo primò corrupto quicquam factum eſt. ¶Itẽ ipſum cuius cauſa finis. tale autẽ eſt, quod nõ eſt alterius gratia, ſed eius cauſa cætera. Quare, ſi tale erit vltimum, nõ erit infinitum. ꝙ ſi nihil tale, non erit ipſum huius cauſa. Sed qui faciunt infinitum, latet eos, ꝙ boni naturam auferunt. at nullus inciperet agere quicquam, ſi nõ eſſet peruenturus ad finem. ¶Nec eſſet intellectus in huiuſmodi, alicuius enim cauſa agit, quicunq; intellectum habet. hoc nanq; terminus eſt, finis verò ipſe terminus. ¶At verò nec ipſum quid erat eſſe reduci ad aliam definitionem ratione abundantẽ contingit. Semper etenim prior magis eſt, poſterior verò non eſt, cuius autem primum nõ eſt, nec quod ſequitur eſt. ¶Itẽ ipſum ſcire perimunt, qui ita dicunt. nõ enim poſſibile eſt ſcire, antequam ad indiuidua deueniatur. Et ipſum cognoſcere non eſt. quæ enim ita infinita ſunt, quomodo intelligere cõtingit? Nec enim ſimile de linea eſt, quæ ſecundùm diuiſiones quidem non ſtat. intelligere verò non poteſt, niſi ſiſtat. quare nõ numerabit diuiſiones, q̃ infinitã pertrãſit. ¶Sed etiã materiam neceſſè eſt in eo, quod mouetur, intelligere. atq; nulli eſt eſ-

Tex. 8. Tex. 9. *Intellectũ habens alicuius cauſa agit.* Tex. 10. Tex. 11. Tex. 12.

se infinito. quod si nõ, nõ infinitum est infinito

Tex. 13. esse. ¶ Atqui etiã, si species causarũ infinitæ multitudine essent, nec hoc modo esset ipsũ cognoscere: tunc enim scire putamus, cùm causas cognoscimus. infinitum verò secundùm additionem non est in tempore finito pertransire.

Infinitum nõ est ptrãsire infinito tẽpore.

Quales debent esse veritatis auditores: quæq; veritatis cognitionem impedire soleant. Cap. III.

Tex. 14. AVscultationes autẽ secundùm consuetudines accidũt. quemadmodũ enim cõsueuimus, ita iudicamus dici debere. & quæ prę ter hęc nõ apparẽt similia: sed quia nõ cõsueuimus ignotiora, & magis peregrina. consuetũ etenim notius est. Quantã vero vim cõsuetudo habeat, leges declarant, in quibus fabulosa, ac puerilia plus possunt propter cõsuetudinẽ, quã si co

Consuetudinis vis.

Tex. 15. gnosceremus ea. ¶ Aliqui igitur, nisi mathematicè loquẽtes, non admittũt. Quidam vero nõ nisi exẽplis vtẽtẽ. Quidam autẽ dignũ ducũt, vt testis producatur aliquis Poëta. Et quidã exactè omnia. Quosdã verò tędet certitudinis, aut propterea ꝙ nõ possunt cõsequi, aut propter curiositatẽ. habet enim certitudo tale aliquid. quare vt in cõtractibus, ita & in orationibus illiberale esse quibusdã apparet. Quapropter oportet peritum esse quomodo singula admittẽda sũt: quoniã absurdũ est simul scientiã, & modũ scientiæ quęre-

Tex. 16. re. neutrũ autẽ facilè accipere est. ¶ Certitudinẽ vero sermonis mathematicã nõ oportet in cunctis quęrere, sed in his, quæ nõ habẽt materiam. Quare nõ est naturalis modus, tota enim natura forte habet materiã. Quãobrẽ cõsiderãdũ est primũ quidnã natura sit. sic enim & de quo Naturalis sciẽtia est manifestum erit, & vtrum vnius sciẽtię, an pluriũ est causas, & prĩcipia speculari.

ARISTO-

ARISTOTELIS METAPHYSICORUM

LIBER TERTIUS.

SVMMAE LIBRI.

In Prima dubitationes multæ proponuntur.
In Secunda eædem examinantur dubitationes.

SVMMA PRIMA.

Dubitationis causa exponitur. Cap. I.

D ILLAM, quæ queritur, sciẽtiam, necesse est in primis nos percurrere, de quibus primò dubitandũ est. hęc autem sunt, & quæcunq; de eis aliter quidam existimarunt, & si quid vltra hæc prætermissum sit. Est autem operępretium, aliquid facultatis habere volentibus bene dubitare. nam posterior facultas solutio eorum est, quæ antè dubitata fuerunt. † Soluere autem non est, cùm nodus ignoretur, sed intellectus hæsitatio manifestum hoc de re facit. quatenus enim dubitat, eatenus simile quiddam ligatis patitur. vtroq; nanq; modo impossibile est ad vlteriora procedere. Quare omnes primò difficultates speculari par est, & horum gratia, & propterea ꝙ illi, qui quærunt, nisi primò dubitent, similes illi sunt, qui quonã ire oporteat ignorant, & adhuc neq; vtrum in-

Tex. 1.

Posterior facultas solutio prius dubitatorũ est.

† Soluere enim est, cum nodus ignoretur.

uenerint quod quæritur, an nō, cognoscere possunt. finis etenim his quidē nō est manifestus, illi autem, qui antea dubitauerit, patescit. Item melius se habere necesse est illum ad iudicandum, qui tanquam aduersarios, omnes vtrinque rationes oppositas audiat.

Melius se habet ad iudicādum, qui vtrinq; rationes oppositas audit.

Dubitationes variæ ad hanc scientiam pertinentes proponuntur. Caput II.

EST autē prima dubitatio de his, quę in proœmio quoq; dubitauimus, vtrum vnius an multarū sciētiarū sit causas speculari. Et vtrū primæ substātię principia solū huius sit sciētię considerare, an etiā de principijs, ex quibus omnes demonstrant. vt puta vtrū contingit vnū & idem simul affirmare & negare, an non, & de alijs huiusmodi. Quòd si circa substantiam est, vtrum una, an plures circa omnes sint. & si plures, vtrum omnes inter se affines, an aliquas earum sapientias, nonnullas aliquid aliud appellandum sit. Et hoc etiam ipsum necessarium est vt quæratur, vtrum sensibiles substātias esse dun taxat dicendum sit, an præter has, etiam alias. Et vtrum vnum, an plura substantiarum genera sint, veluti qui formas, quique mathematica harum & sensibilium media faciunt. & de his igitur, vt dicimus, considerādum est. Et vtrum circa substantias solum speculatio sit, an etiā circa ea, quæ per se substantijs accidunt. Et adhæc de eodem & diuerso, simili & dissimili, & contrarietate, & de priori & posteriori, & cæteris cunctis huiuscemodi, & de quibus Dialectici cō siderare conantur, ex propabilibus solùm perscrutantes, cuius est de his omnibus speculari. Item quæcunque per se eiusdē ipsis accidunt. & non solum quid horū vnūquodq; est, sed etiam vtrum

vtrum vni cõtrarium. Et vtrum ipſa genera ſint principia, & elementa, an illa, in quæ diuiduntur, quæ inſunt ſingula. Et ſi ipſa genera, vtrũ quęcunque vltima de indiuiduis prædicantur, an priora. vtputa, vtrum animal, vel homo principio, & magis quàm ſingularia ſit. Potiſſimum verò quęrendum & tractandum eſt vtrum eſt aliqua, pręter materiam, cauſa per ſe, an non. Et hęc ſeparata, an non. Et vtrum vna, an plures numero. Et vtrum eſt aliquid præter * cunctum (dico autem cunctum, cùm quicquam de materia prædicatur) an nihil. an quorundam quidem ſit, quorundam verò non, & quænam entium talia ſint. Item principia, vtrũ numero, an ſpecie definita ſint, & quæ in rationibus, & quæ in ſubiecto. Et vtrum corruptibilium & incorruptibilium eadem, an diuerſa. & vtrum incorruptibilia omnia, an corruptibilium corruptibilia. Item, quod omnium difficillimum eſt, & maximam ambiguitatem habet, vtrum vnum & ens, vt Pythagorici, & Plato dicebant, non eſt aliud quicquam, ſed entium ſubſtantia, an non: ſed aliud quid ſubiectum, vt Empedocles amicitiam ait, alius verò quidam ignem, etiam alius aquam, aut aërem. Et vtrum principia vniuerſalia ſint, an tanquam ſingularia rerum. Et potentia, an actu Item vtrum aliter, an ſecundùm motum. & hæc enim multam dubitationem prębere queant. Et ad hæc vtrum numerum, lõgitudines, figuræ, & puncta ſubſtantiæ quædã ſint, an non. Et ſi ſubſtantiæ, vtrum ſeparatæ à ſenſibilibus, an in eis. De his enim omnibus nõ modò inuenire veritatem difficile, verùm neque benè ratione dubitare facile eſt.

* *Totum*.

SVMMA SECVNDA.

Examinantur propositæ difficultates.

Disputantur difficultates de causarũ, principiorum, ac substantiarum cognitione. Cap. I.

Tex. 3.

Vtrũ vnius an pluriũ scientiarũ sit omnia genera causarũ speculari.

PRIMVM itaq; de quibus primò diximus, vtrum vnius, an pluriũ scientiarum sit omnia causarum genera speculari. Vnius.n.scientię, quomodo essent principia, cùm nõ sint cõtraria, cognoscere? Itẽ multis entium, nõ omnibus, omnia insunt. Quo nãq; modo possibile est motus principiũ in immobilibus esse, aut boni naturã, siquidem omne, quodcunq; per se, & propter suã ipsius naturam bonũ sit, finis est, & ita causa, quoniã illius gratia cætera & fiũt, & sunt: finis autem & cuius causa actionis cuiusdam finis est, actiones verò omnes cũ motu. Quare in immobilibus non contingere queat hoc principium esse. non autem esse cõtingat quicquam per se bonum. Vnde in Mathematicis nihil per hanc causam probatur, nec est aliqua demõstratio: quare eius, quod melius, aut peius, & omnino alicuius taliũ, nemo mentionẽ facit. Quapropter quidam Sophistarum, vt Aristippus, spernebat eas. in alijs enim artibus, ac ipsis etiam illiberalibus, vt in Fabrili, & Coriaria, inquiebat, cur melius, aut peius, de omnibus dici: Mathematicas autẽ. nullã de bonis, & malis rationem facere. At si plures sunt causarũ scientię, & alia aliûs principij, quam earũ, dicendum, eam esse, quæ quæritur? aut quis illorum, qui eas habent, rem quæ quæritur, maximè sciet? cõtingit enim eidem omnes modos causarum inesse. vtputa domus, vnde quidem motus, ars & faber:

faber: cuius verò causa, opus: materia autẽ, terra, & lapides: forma verò, definitio. Ex his itaq; quæ ab Antiquis determinata sunt, quæ sciẽtiarum appellãda sit Sapiẽtia, rationabile videatur vnamquanq; ita appellandã esse. Verùm, quatenus principalissima & honorabilissima, & cui cæteras scientias tanquam ancillas nõ cõtradicere decet, illa est ipsius finis & boni. huius enim causa cætera. Quatenus vero primarũ causarum, & eius, quod maxime scibile definita est esse, ipsa vtique substãtiæ fuerit. cùm enim multipliciter sit idem scire, magis quidẽ illum scire dicimus, qui rem quidnam sit ipso esse cognoscat, quàm illũ, qui ipso non esse. Istorũ autem ipsorũ, alterum altero magis, & maximè illũ, qui quid est, nonverò illum, qui quãtum, aut quale, aut quid agere, siue quid pati natura aptum est. Item & in cæteris tunc scire vnumquodq; eorũ etiã, quorum demonstrationes sunt, arbitramur, cũ quid est sciamus. vtputa, quid est tetragonismus, ꝙ inuentio mediæ. similiter & de cęteris. Circa generationem autẽ, & actiones, totamq; transmutationẽ, cùm sciamus motus principium. hoc autem aliud, & fini oppositum est. Quare* alterius esse scientię videatur harum causarum vnamquanq; speculari. ¶ At verò & de principijs demonstratiuis, vtrum vnius scientiæ, an plurium sunt, ambiguum est. Dico autem demonstratiua, opiniones communes, ex quibus omnes demonstrant, vtputa ꝙ necesse est omne, aut affirmare, aut negare: & ꝙ impossibile est simul esse & non esse: & quęcũq; alię similes propositiones sunt. Vtrum vna istarum, ac substantię scientia est, an diuersa, quòd si non vna, vtra dicenda est illa esse, quæ nunc quæritur. Vnius itaque non est rationa-

** a. l. nõ alterius.*

Tex. 4.

Vtrũ unius scientiæ an pluriũ sit de principijs inuestigare demõstratiuis.

tionabile esse. Cur enim Geometriæ magis q̃ cuiuscunq; propriũ sit de his speculari? Si itaque æqualiter quidem cuiuscunq; est, de omnibus verò non contingit, sicuti nec cæterarum, ita nec illius, quę cognoscit substantias, propriũ est de eis cognoscere. Et ad hæc, quomodo eorum scientia erit? quid enim horum quodq; est, nunc quoq; cognoscimus. vtuntur nanq; eis cæteræ etiam artes, tanquam cognitis: Quod si demonstratiua de eis est, oportebit aliquod genus subiectum esse, & aliquas passiones, & aliquas eorũ dignitates esse. de omnibus.n. demõstrationẽ esse impossibile est. si quidem necesse est ex quibusdã, & circa quippiã, & quorundam demonstrationem esse. Quare accidit cunctorum, quæ demonstrãtur, vnum quoddam genus esse, omnes enim demonstratiuæ vtuntur dignitatibus. At verò, si altera, quæ de substãtia, & illa, quæ de his, vtra earũ principalior, & prior est? vniuersaliter.n. & maximè principia omniũ dignitates sunt. Et, si nõ est Philosophi, cuius alterius erit de eis verum, & falsum speculari? ¶ Et omnino, vtrum vna omnium substantiarum, an plures scientiæ sunt. Si igitur non vna, cuius substantiæ hæc scientia erit ponenda? Vnam autẽ omnium esse non est rationabile. etenim demonstratiua vna de omnibus accidẽtibus esset. siquidem omnis demonstratiua ea, quæ per se circa aliquod subiectum accidunt, speculatur ex cõmunibus opinionibus. Circa itaq; idem genus per se accidentia eiusdẽ est speculari, & eisdem opinionibus. Circa enim quod est vnius, & ex quibus vnius, siue eiusdem, siue alterius, vnde & accidẽtia aut * hæ speculabuntur, aut ex his vna. ¶ Itẽ, vtrum circa substantias solum speculatio est, an etiam

De omnibus demonstrationem esse est impossibile.

Tex. 5.
Vtrũ omnium substãtiarum sit una sciẽtia.

* *a.l. eædẽ*

Tex. 6.
Vtrum hæc

etiam circa accidentia eis. Dico autem, vtputa si solidum quædam substantia est, ac lineæ, & plana, vtrū eiusdem scientiæ est ista cognoscere, & quæ circa vnumquodq; genus accidunt, de quibus Mathematicæ demonstrant, an alterius. Si enim eiusdem, demonstratiua quædam erit etiã quæ substantiæ. nõ videtur autẽ ipsius quid est demonstratio esse. Quòd si alterius, quæ erit, quę speculatur circa substantiã accidẽtia? hoc enim difficillimum reddere est. ¶Item vtrum sensibiles solùm substantias esse dicendũ est, an præter istas etiam alias. Et vtrũ vnum, an plura substãtiarũ genera sunt, vt hi, qui dicunt formas & media, circa quæ Mathematicas aiunt sciẽtias esse. Quomodo igitur dicimus formas causas, & substantias per seipsas esse, in superioribus sermonibus dictũ est. Cùm verò multiplicem difficultatẽ habeant, nõ minus est inconueniens dicere quidem esse quasdam naturas præter eas, quę in cœlo sunt, illas verò easdem, quas & sensibiles ponere, nisi quòd illa quidem sempiterna, hęc verò corruptibilia. Idealem nanq; hominem & idealem equum, & sanitatẽ aiũt & nihil aliud: simile quid illis facientes, qui dicunt quidem esse Deos, sed formę similis hominibus nec enim isti aliud faciebãt, nisi homines sempiternos. nec illi formas, nisi sensibilia sempiterna. Item si quis præter formas & sensibilia ponat media, multas dubitationes habebit. Patet enim, ꝙ similiter, & lineæ pręter etiam ipsas sensibiles erunt, & aliorũ generum singula. Quare cùm Astrologia vna earũ sit, erit & cœlũ aliquod pręter sensibile cœlum, & Sol, & Luna, & cętera similiter, q̃ in cœlo sunt. At quomodo credendum est talibus? nã immobile nõ est rationabile esse. mobile autem & omni

Scientia sit solum circa substantias.

Tex. 7.

Vtrũ solæ substantiæ sẽsibiles inueniãtur.

& omnino est impossibile. Similiter & de quibus Perspectiua tractat, & quę in Mathematicis Harmonica. & hæc enim impossibile est pręter sensibilia esse propter similes causas. si enim sensibilia sunt media, & sensus, patet ꝙ animalia etiã erunt eorũ mediorũ, & quidẽ corruptibiliũ.
Tex. 8. ¶ Dubitauerit autẽ aliquis, circa quæ entia oportet has scientias quærere. si enim in hoc differret solũ à Geometria Geodæsia, ꝙ hæc quidẽ eorũ est, quę sentimus, illa uero nõ sensibiliũ est patet quòd pręter Medicinã erit aliqua sciẽtia, & præter quamcunq; aliarũ inter ipsam Medicinam & hanc medicinam. At quomodo possibile est? etenim etiam salubria quædam essẽt, pręter sensibilia, & ipsum salubre. Simul autẽ nec hoc verum est, quòd Geodæsia sensibilium, & corruptibiliũ magnitudinũ sit. corrumperetur enim illis corruptis. At neq; sensibiliũ magnitudinũ, neque circa hoc cęlũ Astrologia esset. Nec enim sensibilęs lineæ tales sunt quales Geometria dicit. nil enim sensibiliũ ita rectũ atque rotundũ. tangit enim circulus regulã, non secũdùm punctum, sed sicut Protagoras dicebat, redarguens Geometras. nec motus, nec reuolutiones cęli similes, de quibus Astrologia rationes facit. neq; puncta eãdem naturã, quam stellæ habẽt. ¶ Sunt
Tex. 9. autem quidam, dicentes esse quidẽ hæc, quæ formarũ, & sensibiliũ media dicitur, non tamen à sensibilibus separata, sed in eis. Quos q̃ impossibilia sequũtur omnia quidẽ enumerare longi sermonis esset sufficit autẽ talia speculari. Non enim de his solum, vt ita se habeant, rationabile est, sed patet, ꝙ etiam formas cõtingeret in sensibilibus esse. eiusdem enim rationis vtraq; hæc sunt. Item duo solida in eodẽ loco necesse esset
esse,

esse non esse immobilia, in sensibilibus existentia motis. Et omnino cuius causa quis ponet quidem esse ea, esse autẽ in sensibilibus? eadem enim, q̃ prædicta sunt, absurda sequẽtur. erit nanque aliud quoddam cœlum præter cęlum: nisi quòd non separatum, sed in eodem loco: quod impossibilius est.

Examinantur quæstiones de Generibus. Cap. II.

MAgna itaque de his dubitatio est, quonã modo ponẽdo, veritatẽ consequemur. Et de principijs, vtrum oporteat genera existimare elemẽta, & principia, an illa magis, ex q̃bus inexistentibus quicquam primũ est. vt vocis elementa, & principia vident̃ ea esse, ex q̃bus primò omnes voces conpositæ sũt, sed nõ vox in cõmuni. & designationum ea dicimus elemẽta, quorũ demonstrationes in aliarũ aut omnium, aut pluriũ demõstrationibus insunt. Item etiã corporũ, & qui plura dicũt elementa esse, & qui vnum ex quibus componũtur, & ex quibus constant, principia esse aiunt. vt Empedocles ignẽ & aquã, & quæ cũ eis sunt elementa ait esse, ex quibus inexistentibus entia sunt: sed nõ ea, vt genera entiũ ponit. Et ad hæc, si quis cæterorũ quoq; naturam velit cõsiderare, ueluti lectũ ex quibus partibus, & quomodo cõpositus est, tũc eius naturam cognoscit. Ex his itaque rationibus non essent principia genera entium. Cùm autẽ singula cognoscamus per definitiones: principia vero definitionum genera sint: necesse est definitorũ etiam principia genera esse. Et si entium habere scientiã est ipsum habere specierũ scientiam, secundùm quas etiam dicũtur, specierũ principia ipsa genera sunt. Vidẽtur autẽ quidam etiam eorum, qui elementa entiũ ipsum vnũ, aut ens, aut magnum

Tex. 10. *Vtrũ genera & principia rerũ ponidebeãt an ea, ex quibus q̃cquam primum est.*

magnum, aut paruum dicũt, tãquam generibus eis vti. Aut verò non possibile est vtroque modo principia dicere: ratio nanq; substantiæ vna. diuersa verò erit, quæ fit per genera, definitio, & quæ dicit, ex quibus inexistẽtibus. Et ad hæc, & si quàm maximè ipsa genera principia sũt, vtrũ prima generũ arbitrandum sit esse principia, an vltima, quę de indiuiduis prædicantur. etenim hoc dubitatur. Si enim quoniã vniuersalia, magis principia sunt, patet ꝙ suprema generũ hæc enim de omnibus dicuntur. Tot igitur principia entium erũt, quot prima generũ sunt. Quare & ipsum ens, & ipsum vnũ principia, & substantiæ erunt, hæc enim de omnibus maximè entibus dicuntur. Non est autem possibile, neq; ipsum vnũ entiũ esse genus, neq; ipsum ens. necesse etenim est vniuscuiusque generis differentias & esse, & vnamquanq; vnam esse. impossibile verò est aut species generis de proprijs differẽtijs prędicari, aut genus absque suis speciebus. Quare si vnum, vel ens genus est, nulla differentia nec vnũ, nec ens erit. at, si non genera, nec principia erunt: si quidem genera principia sunt. ¶ Item etiam media, cũ differentiis collecta, erunt genera vsque ad indiuidua, nunc autẽ quędam videntur, quædam verò nõ videntur. Et ad hæc differẽtiæ magis principia, quàm genera. si igitur istæ etiam principia, infinita, vt ita dicam, principia fiũt, & maximè si quis primũ genus principium ponat. At verò, & si principalis species magis ipsum vnum est: vnum autem est, quod indiuisibile est: omne verò indiuisibile, aut secundùm quantũ, aut secundùm speciem: prius autem, quod secũdum speciem est: genera autẽ magis diuisibilia in species: vnum erit profectò, quod vltimo prædicat

Idem. t. huius. 17.

Vtrum prima genera an vltima ponẽda sint principia.

Impossibile est aut species generis de proprijs differentijs prædicari. aut genus absque suis speciebus.

Tex. 11.

Omne indiuisibile, aut quãtitate, aut specie est.

dicatur. non enim est homo genus singularium hominū. Item in quibus prius, & posterius est, nō est possibile, quod de his dicitur, aliquid præter hæc esse. utputa si dualitas numerorū est prima, nō erit aliquis numerus ꝑter species numerorū: similiter neque figurę præter species figurarum. Quòd si non horū, multo minus aliorū erunt genera præter species. horum enim maxime uidentur genera esse: in indiuiduis uerò nō est hoc quidem prius, illud uero posterius. Item ubicunque hoc quidē melius, hoc uero deterius est, semper prius est, quod melius est. quare nihil horum genus esset. Ex his itaq; magis apparent, quæ de indiuiduis prædicantur quàm genera, esse principia. Rursus tamen quomodo oporteat ista existimare principia, non est facilè dictu. Principium enim, & causam esse oportet præter res, quarum principium est, & posse esse separatū ab eis. Tale quid autem esse præter singulare cur quisquam opinaretur, nisi quoniā uniuersaliter, & de omnibus prædicatur? At si propter hoc, quę magis uniuersalia sunt, magis ponēda principia sunt. quare prima genera utiq; principia sint.

In indiuiduis non est hoc prius, illud posterius.

Quæstiones de uniuersalibus. *Cap. III.*

Tex. 12.

EST autem consequens his, & ad speculādum omniū difficillima, maximeque necessaria dubitatio, de qua præsens fit sermo. Si etenim nō est quicquā præter singularia, singularia uerò infinita sunt, quō possibile est infinitorū habere scientiam? quatenus.n. unū quid, & idem, & quatenus uniuersale quid est, eatenus omnia cognoscimus. At si hoc necesse est, & oportet aliquid præter singularia esse, necesse erit, ut genera, aut ultima, aut prima. sint præter singularia.

Vtrū uniuersale genus sit præter singularia, vel ne.

hoc autem ꝙ impossibile sit, paulò ante dubitauimus. Item, si quam maxime aliquid est prȩter totum, cùm quicquam de materia prȩdicetur, vtrũ si aliqua species est, præter omnia esse aliquid oporteat, an prȩter aliqua esse, & præter aliqua non esse, an prȩter nullum. Si igitur nihil præter singularia est, nihil intelligibile erit, sed omnia sensibilia: & sciẽtia nullius erit, nisi quis sensum dicat scientiam esse. Item nihil esset sempiternũ, nec immobile. sensibilia enim omnia corrumpuntur, & in motu sunt. At si nihil est sempiternum, neque generationẽ esse possibile est. necesse est enim aliquid esse id, quod fit, & ex quo fit, & vltimum horũ ingenitum esse: siquidem stat, & ex nõ ente fieri impossibile est Item generatione & motu existẽte, necesse est ut finis etiam sit. nec enim infinitus est aliquis motus, sed cuiusq; est finis. & fieri non est possibile, quod factũ esse impossibile sit. quod autem factum est, necesse est ut sit, cùm primo factũ est. Item, si materia est, propterea quòd ingenita est, multo magis rationabile est ipsam substantiam esse, cùm illa existat, ut hȩc sit. Si enim nec hȩc erit, nec illa, nihil erit omnino. ꝙ si hoc impossibile est, necesse est ut forma, & species aliquid prȩter totum sit. Si autẽ rursus hoc aliquis ponet, dubium est de quibus hoc ponet & de quibus non. quòd enim de omnibus non est possibile, patet. non enim ponemus aliquam esse domum, prȩter domos singulares.

Tex. 13. ¶ Et ad hæc vtrum una erit omniũ substantia, vtputa hominũ. Sed absurdum est. non enim vnum essent omnia, quorum substantia una, sed multa atque diuersa. sed hoc etiã inconueniens est. Simul autem quomodo materia unumquodque horum est, & est totum hȩc ambo?

Vtrum

Vtrum principia sint eadem numero, vel specie. Et an corruptibilium, & incorruptibilium eadem sint principia, vel ne. Cap. IIII.

ITem de principijs hoc etiã aliquis dubitabit, nam si specie sunt vnũ, nihil erit numero vnũ, nec ipsum vnum, & ipsum ens. Ipsumque scire quomodo erit, si non aliquod vnũ in omnibus erit? At uerò si unũ numero, quodque principiorum unum, & non, ut in sensibilibus, alia aliorũ, utputa huius syllabę cũ specie sit eadem, etiam principia specie eadem sunt. etenim hęc numero alia sunt. Quòd si non ita, sed principia entium numero sunt unum, non erit præter elementa aliquid aliud. numero enim unum dicere, aut singulare, nil differt. ita .n. singulare dicimus, quod vnum numero est: uniuersale uerò, quod in his. quemadmodum si uocis elementa, eò ꝙ unũ numero est, determinata essent, necesse esset tot omnes literas esse quot elementa, cũ non essent duo, aut plura eadem. ¶Nihilo autẽ minor dubitatio & à præsentibus & à prioribus prętermissa est, utrũ eadem corruptibiliũ & incorruptibiliũ principia sint, an diuersa. Si enim eadẽ sunt, quomodo hæc quidẽ incorruptibilia, hæc uerò corruptibilia sunt, & propter quam causam? Quicunque igitur circa tẽpora Hesiodi fuerũt, & cuncti Theologi, solùm quò ad sibi persuaderent, curæ habuerunt, nos autẽ contempserunt. Cùm enim principia Deos facerẽt, & ex Dijs fuisse dicerẽt, quæcunque nõ gustarunt nectar, & ambrosiam, mortalia dicunt fuisse. Manifestũ aũt est, ꝙ sibiipsis hæc nomina cognita dicentes, talesq; afferentes causas, supra uires nostras dixerunt. nam si uoluptatis gratia ea attigerunt, nequaquam sunt ipsius esse causa nectar, & ambrosia. quòd si

Tex. 14.

Vtrũ principia sunt eadẽ numera, vel specie.

Tex. 15.

Egens cibo non est sempiternum. ipsius esse gratia, quomodo essent sempiterni, cùm alimento indigerēt? Sed de his, quæ fabulosè & sophisticè dicuntur, non est dignū accuratè considerare. Ab illis uerò, qui per demonstrationem dicunt, petere oportet, ac interrogare, cur cùm ex eisdē sint, hæc quidē entium sempiterna natura sunt, hæc uero corrumpunt? cum autem neq; dicāt causam, neq; rationabile sit ita se habere, patet ꝙ nō sunt eorū eadē principia neque causę. Empe. nanque, quē quis maxime sibi ipsi putauerit consona dicere, is quoq; idē passus est. ponit enim quodā principium corruptionis causam, contentionē. nihilominus tamen & hęc uidebitur generare, præter Deum. dicit enim.

Ex quibus oīa quæ erant, q̄ sunt, quæq; in posterū erunt,
Ac arbores pullularunt, & uiri, ac mulieres,
Feræ, alitesq; & pisces in aqua nutriti,
Ac Dij longæui.

At etiā absq; his patet. nā, si nō inesset in rebus contētio, unū omnia, ut ait, essent. cùm enim conueniāt, tūc extima statuitur cōtentio. Vnde & accidit ei felicissimū Deū minus sapientem cæteris esse. nō enim cognoscit omnia elementa. contentionē nanq; nō habet. cognitio aūt similis simili.

Vide 1. de Anima. t. 25. *Terra enim*, ait, *terram inspicimus, aquam vero aqua:*
Æthere autē æthera diuum, sed igne ignē manifestum:
Ac amicitia amicitiam, & contentionem contentione perniciosa.

Sed unde sermo digressus est, hoc est manifestum, quod accidit ei, contentionē nō magis corruptionis quàm ipsius esse causam esse. similiter nec amicitiam ipsius esse. cum enim congreget in unum, corrumpit cætera. & simul ipsius transmutationis nullam causam dicit, nisi quòd ita natura aptum est. ait enim:

Magna

Magna contentio in membris nutrita fuit.
Ac ad honores ascendit tempore perfecto.
Quod eis cũ alternũ sit, amplum præcessit iusiurandum.

Tanquam necesse sit quidẽ transmutari, causam tamen necessariò nullã manifestat. tm̃ tamen sibi ipsi consentaneè dicit, ꝙ non facit hæc quidẽ entiũ corruptibilia, hæc uerò incorruptibilia, sed omnia corruptibilia, præter elemẽta. Quę autem dicit nunc dubitatio est, cur si omnia ex eisdem sunt, hæc quidem sunt, hęc uerò nõ. Quòd igitur non sint eadẽ principia, hęc demum dicta sint. Quòd si diuersa principia sunt, una quidẽ dubitatio est, utrum incorruptibilia etiã ista erunt, an corruptibilia. Si enim corruptibilia, patet ꝙ necesse est ea quoq; ex aliquibus esse. omnia enim in illa, ex quibus sunt, corrumpuntur. quare accidit principiorum alia esse principia priora. hoc autẽ impossibile, siue statur, siue in infinitum ꝓgreditur. Item, si principia adimẽtur, corruptibilia quomodo erunt? Quòd si ĩcorruptibilia sunt, cur ex his quidẽ cùm incorruptibilia sint, corruptibilia erũt; ex alteris uerò incorruptibilia? hoc enim nõ est rationabile, sed aut impossibile est, aut multis indiget rationibus. Item nemo conatus est alia ostendere, sed eadẽ omnium principia dicunt, & quod primo dubitatum est, tanquã paruum quidam putantes, prætereunt.

Omnia corrumpũtur in ea, ex quibus sunt.

Idẽ 1. phy. te. 65. & 9. ph. 45.

An ens & unum sint rerum substantiæ. *Cap. V.*

Omnium autẽ & ad speculandum difficillimum, & ad cognoscendã ueritatẽ maxime necessarium est, vtrum ipsum ens, & ipsum unum substãtię entium sint, & nõ aliqd aliud vtrunq; eorum sit, sed hoc unum, illud uero ens sit: aut oporteat qd nã sit ipm ens, & ipm unum quærere, tanquã altera natura subiecta. Quidã.n. Tex. 16.

illo, quidam uerò hoc modo putant naturam habere. Plato nanque, ac Pythagorici nō esse aliud quid ipsum ens, nec ipsum unum aiebāt, sed hoc eorum naturam esse tanquam substantia idem unum, & ens esset. Qui autē de natura tractarūt, vt Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quòd vnum est ens. videri nanque possit dicere hoc amicitiam esse. causa enim hæc omnibus est, vt unum sint. Alij vero ignē, & alij aërem aiūt ipsum unū, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, & qui plura elementa ponunt. necesse enim & his est tot esse dicere ipsum ens & ipsum unum, quot aiūt principia esse. Accidit autem, si quis non ponet esse aliquam substātiam ipsum unum, & ipsum ens, nec aliorum uniuersalium quicquam esse. hæc enim uniuersalia maxime omniū sunt. Quòd si nō est aliquid ipsum ens, & ipsum unum, multo minus quicquam aliorum sit pręter ea, quæ singularia dicuntur. Item, si ipsum unum non sit substantia, patet quòd nec numerus erit tanquā natura alia separata ab entibus. numerus enim unitates, unitas uerò unū quid est. Quòd si quid est ipsum unū & ipsum ens, necesse est eorū substantiam esse unum & ens. non enim aliquid aliud uniuesaliter pręedicatur, sed eadem ipsa. At uerò si quid erit ipsum ens, & ipsum vnū, magna dubitatio est, quonam modo aliquid aliud præter hæc erit. dico autem quomodo entia erunt plura uno. quod enim aliud ab ente est, non est. quare secūdùm Parmenidis rationem necesse est accidere omnia entia esse unum, & hoc esse ens. Vtroq; autem modo difficile est. siue enim unum non sit substantia, siue ipsum vnum sit, impossibile est numerum esse substātiam. Si igitur non

sit,

ſit, dictum eſt prius quare. Si autem ſit, eadem ac de ente dubitatio eſt. ex quo enim & præter ipſum vnũ erit aliud unũ, neceſſe profectò eſt nihil eſſe. oĩa uerò entia, aut unũ. aut plura, quorũ vnumquodq; vnũ eſt. Item, ſi ipſum unũ indiuiſibile, ſecundùm quidem Zenonis poſitionem nihil utique fuerit. Quod enim neq; additũ, neque demptũ facit aliquid maius, id nõ eſſe entiũ aiunt, tãquam ens magnitudo ſit. & ſi magnitudo corporalis: hęc nanque omniquaque ens. cætera uerò quodammodo quidẽ addita faciẽt maius, quodãmodo uerò nihil: vt ſuperficies & linea faciẽt; punctũ verò & unitas minimè. Sed, cũ ipſe moleſtè ſpeculetur, ac cõtingat aliquid indiuiſibile eſſe, ſic ad illũ hr̃ aliqua rñſio. huiuſcemodi nãque additũ non maius, ſed plus efficit. Sed qũo ex uno tali, aut pluribus magnitudo erit? ſimile nãque eſt, ac ſi dicatur ex punctis lineã eſſe. Quòd ſi quis ita putat, ut quemadmodũ quidam dñt, ex ipſo uno, & alio quodam non uno numerus fiat, nihilominus tñ quærẽdũ eſt, cur, & qũo qñq; numerus, qñq; magnitudo erit. qđ ſit, ſi ipm nõ vnũ inęqualitas, ac eadẽ natura erat. Nec. n. apparet, quo pacto ex uno, & iſta, neq; quo pacto ex aliquo numero, & iſta magnitudines fieri queant.

An numerus, & magnitudo ſubſtantiæ ſint, vel ne. Cap. VI.

His autem cõſequens dubitatio eſt, utrũ numeri, & corpora, & ſuperficies, & pũcta aliquę ſubſtantiæ ſint, an nõ. Si em̃ non ſunt, fugit nos quidnã ipſum ens, & quæ entium ſubſtantię ſint. Paſſiones enim, & motus, & quę ad aliquid ſunt, ipſęque diſpoſitiones, ac rationes nullius ſubſtantiam ſignificare uidentur. cuncta Tex. 17.

etenim de aliquo subiecto dicũtur, nihilq́; horũ
* ipsum quid est. Quæ verò maxime substantiam uideãtur significare, sunt aqua, terra, & ignis, ex quibus composita corpora consistunt. horum autem caliditates quidẽ, & frigiditates, & huiuscemodi passiones non substantię sunt. corpus uerò solùm, quod hæc patitur, permanet tanquam aliquod ens, & aliqua existens substantia. At uerò corpus minus est substantia, quàm superficies, & superficies quàm linea, & linea quàm unitas, & punctum. his enim corpus definitur. & hæc quidẽ uidẽtur posse sine corpore esse, corpus uerò absq; his impossibile esse. Quare plures quidem, & Antiquiores substantiam quidem & ens, putabant esse corpus, cętera uero huius passiones: ut & principia corporũ entium essent principia. Posteriores uero, & illis sapientiores habiti numeros. Quemadmodum itaque dicimus, si hæc non sunt substantiæ nulla substantia, nec aliquod ens omnino est. quæ enim eis accidunt, non conuenit entia nominare. At si hoc quidem conceditur, quòd longitudines, & puncta magis quàm corpora substantię sint, at qualia corpora hæc sint non uidemus (in sensibilibus nanque impossibile est esse) non erit profectò ulla substãtia. Item uidentur hęc omnia dimensiones corporis esse, hoc quidem ad latitudinem, hoc uerò ad profunditatem, illud porrò ad longitudinem. Et ad hęc similiter inest in solido quęcunque figura. Quare si nec in lapide Mercurius, nec in cubo dimidiũ cubi, sic ut disterminatum, ergo nec superficies. nam si quæcunque, & ea profectò sit, quę dimidium disterminat. eadẽ autem ratio & de linea, puncto, & unitate est. Quare si corpus maxime substantia est, hæc autẽ corpore magis, hęc uerò

* hoc aliquid.

non

non ſint, neq; ſubſtãtiæ quædam ſint, fugiet nos profectò quidnam ſit ens, quæve entium ſubſtantia eſt. Ad hæc enim, quæ dicta ſunt, etiã quæ circa generationem, & corruptionẽ accidunt inconuenientia. Videtur enim ſubſtantia, cum antè nõ exiſtens, nunc ſit, aut cum antea exiſtens, poſtea non, cum generatione & corruptione hæc pati. At puncta, lineas, & ſuperficies, neque fieri, neq; corrumpi cõtingit, cum qñq; ſint, qñq; verò non ſint. Cùm enim tangant, aut diuidantur corpora, qñq; vna, cùm ſimul tangunt, qñq; duæ, cùm diuiduntur, fiunt. quare neq; iam cõpoſitis, ſunt, ſed corruptæ ſunt: & diuiſis, ſunt, cùm antea non eſſent. punctum nanq; indiuiſibile, non eſt diuiſum in duo. Cæterùm, ſi generant, & corrumpuntur, ex aliquo fiunt. Similiter autem ſe habet & circa Nunc, quod eſt in tpe. nec hoc enim contingit generari, & corrumpi, ſed tñ aliud eſſe ſemper videtur, cùm non ſubſtantia aliqua ſit. Patet autem quod etiã circa puncta, lineas, & ſuperficies ſimiliter ſe habet. eadem enim ratio eſt. cuncta nanq; ſimiliter, aut fines, aut diuiſiones ſunt. *Hæc nõ habet Auer.*

Dubitationes de Ideis. Cap VII.

Omnino autẽ aliquis dubitauit, quare oportet alia quædam præter ſenſibilia, & media quęrere, vtputa eas, quas ponimus, formas. Si.n. propterea ꝙ mathematica quidẽ ab his, quæ hìc ſunt, alio quodã differunt, in eo ſanè, ꝙ plura eiuſdẽ ſpeciei ſunt, nihil differunt. & ideo nõ erũt eorũ principia, numero determinata; ſicuti ẽt literarum quæ hìc, numero quidẽ nõ ſunt oĩum principia determinata, ſed ſpecie, niſi quis huius ſyllabæ, & huius vocis accipiat. harum eñi numero etiã determinata erunt. ſimiliter ẽt de medijs. infinita etenĩ ẽt illic ſunt, quę eiuſdẽ ſpeciei ſunt. Tex. 18.

Quare, si prȩter sensibilia, & mathematica nõ sint alia quædã, qualia dicunt quidã formas esse, non erit vna numero, & specie substantia: nec entium principia aliqua numero aliquot, sed specie erũt. Si itaq; hoc necessariũ est, & formas ꝓpterea necesse est esse. etenim quanquã nõ bene declarẽt, qui hæc dicunt, hoc tñ est, quod volunt: & necesse est eis hoc dicere, ꝙ formarum vnaquæq; substantia quædã sit, & nulla ꝑm accidens. At verò si ponemus formas esse, & principia vnũ numero, nõ specie esse, diximus q̃ ĩpossibilia necesse est accidere.

Vtrum principia potentia sint, vel alio modo: Et vtrum vniuersalia, an singularia. Cap. VIII.

Tex. 19. *Vtrũ principia sint in potentia.* HIs aũt ꝓpriè est dubitare, vtrũ potẽtia an alio quodã modo elemẽta sint. Si enim alio quodã modo, erit aliquid aliud principijs prius. potẽtia nanq; prior illa causa est. nõ est aũt necesse, vt omne, qđ potẽtia est, illo modo se habeat. Quòd si elemẽta potẽtia sunt, cõtingit nihil entiũ esse. possibile. n. est esse, etiã quod nõdum est. fit enim quod nõ est; sed nihil eorũ fit quæ esse impossibilia sunt. Et has itaq; de principijs dubitationes

Tex. 20. *Vtrũ principia sint vniuersalia an singularia.* necesse est dubitare. ¶ Et vtrũ vniuersalia sint, an, vt dicimus, singularia. Si enim vniuersalia, nõ erunt substãtiæ. nihil. n. cõmunium quod quid, sed quale quid significant, sed substantia quod quid. Quòd si quod cõmuniter prædicatur, quod quid sit, & exponi possit, multa animalia erũt ipse Socrates, & homo, & animal. si singula quidẽ, quod quid, & vnũ significãt. Si igitur principia vniuersalia sunt, hæc accidunt. Quòd si non vniuersalia sint. sed vt ipsa singularia, nõ erũt scibilia. ipsius enim vniuersalis omniũ sciẽtiȩ sunt. quare erunt alia principia priora de principijs vniuersaliter prædicata, si sit quidem eorum futura scientia.

Arist. libri tertij Finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM.

LIBER QVARTVS.

SVMMAE LIBRI.

In prima agitur de quibus habeat prima Phyloſophia pertractare.
In ſecunda de Principiorum cognitione.

SVMMA PRIMA.

Ens, prout eſt ens, & primas cauſas à primo Philoſopho conſiderari. Cap. I.

ST ſcientia quædam, quæ ſpeculatur ens, ꝓut ens eſt, & quæ ei per ſe inſunt: Hæc autẽ nulli earum, quæ in parte dicũtur, eadem eſt. nullæ nanq; cæterarum vniuerſaliter de ente, prout ens eſt, conſiderant, ſed eius aliquam partẽ abſcindentes, quod ei accidit ſpeculantur, vt Mathematicæ ſcientiæ. Cùm autem principia, & ſupremas cauſas quæramus, patet quòd alicuius naturæ per ſe neceſſe eſt eas eſſe. Si igitur illi etiam, qui entium elementa quærebant, iſta principia quærebant, neceſſe eſt etiam elementa entis non ſecundùm accidens eſſe, ſed prout entia ſunt. Quare nobis quoque entis, prout entis, primas cauſas accipiendum eſt. Tex. 1.

Quo

Quo pacto ens multipliciter dicatur. Ens, & vnum idem esse. Item de ente, vt ens est, & de eius speciebus, ac consequentibus hanc considerare scientiam. Cap. 11.

Tex. 2. ENs autem multipliciter quidẽ dicitur, verum ad vnum, vnamq; quandã naturam, & non æquiuocè, sed quemadmodũ omne salubre ad sanitatem, quoddam eò quòd cõseruat: quoddam, eò ꝙ facit: quoddam, eò ꝙ signum sanitatis: quoddam verò capax eius est. Et medicinale ad medicinam: quoddam enim, eò quòd habet medicinam, medicinale dicitur: quoddam, propterea ꝙ natura aptum ad eam sit: quoddam, propterea ꝙ opus medicinæ sit. eodem modo cætera quoq; accipiemus. Ita & ens multipliciter quidem dicitur, sed totũ ad vnum principium: quædam enim, quoniam substantiæ, entia dicuntur: quædam, quoniam passiones substantiæ: quędam, quoniam via ad substantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua, aut generatiua substantiæ, siue eorũ, quæ ad substantiam dicuntur, aut ad aliquorum ex his negationes, aut substantias. Quare & ipsum non ens, esse non ens dicimus. Quemadmodum igitur sanorum omnium vna scientia est, ita & de cęteris est. Non enim solum eorum, quæ secundũ vnum dicuntur, verum etiam eorum, quæ ad vnam naturam dicuntur, vnius scientiæ est speculari. etenim hæc etiam quodammodo secundùm vnũ dicuntur. Patet itaq; vnius esse, & entia prout entia, speculari. Vbiq; autẽ propriè primi, & ex quo cætera pendent, & propter quod dicuntur, scientia. Quòd si hoc substantia est, oportet profectò vt substantiarũ principia, & causas Philosophus habeat. Omnis aũt generis, & sensus vnus vnius, & scientia:

Neque solũ eorum, quæ secundum vnam, sed & eorum, quæ ad vnã naturã dicuntur vnius scientiæ est speculari.

æ ſcientia: velut Grammatica,vna exiſtens,omnes voces ſpeculatur. Quare entis quoque quot ſpecies ſunt,& ſpecies ſpecierum ſpeculari vnius ſcientiæ genere eſt. ❡Si itaq; ens,& vnum idem, ac vna natura ſunt, propterea ꝙ ſe inuicem ſequuntur, quemadmodum principium, & cauſa, ſed non ꝙ vna ratione ſignificantur, * nihil quidem refert, ſi etiam ſimiliter putabimus, quinimmo magis proderit. Idem enim vnus homo, & ens homo,ac homo. & nõ ſignificat diuerſum aliquid ſecundum dictionem repetitam,ideſt homo & homo, & vnus homo. Patet autem,quòd non ſeparatur ens,nec in generatione,nec in corruptione.ſimiliter & in vno. Quare manifeſtum eſt, ꝙ additio in his idem ſignificat, & ꝙ vnum nihil aliud eſt præter ens. Item cuiuſque ſubſtantia vnum eſt, non ſecundùm accidens: ſimiliter & * ipſum ens quoduis. Quare quot vnius ſpecies,totidem & entis ſunt,de quibus ipſum quid eſt ſpeculari,eiuſdem genere ſcientiæ eſt. dico autem vtputa de eodem, & ſimili, cæteriſq; huiuſcemodi. ferè autem omnia cõtraria ad hoc principium reducuntur. ❡Conſiderata ſunt aũt hæc in electione contrariorum. Atq; tot Philoſophiæ partes ſunt, quot ſubſtantiæ. quare neceſſe eſt,vt aliqua earum prima, & alia ſequens ſit. ſunt autem ſubinde habentia genera, ipſum vnũ & ens: quare etiam ſcientiæ ſequentur iſta.Philoſophus nanq; eſt,vt ille,qui Mrthematicus dicitur.& hęc enim habet partes. ac prima quædam, & ſecunda ſcientia eſt. cæteræ quoque conſequenter in Mathematibus. Cæterùm, cùm vnius ſit oppoſita ſpeculari, vni uerò opponitur pluralitas, negationem quoque & priuationem vnius eſt ſpeculari: propterea quòd urroque modo unum ſpeculatur

Tex. 3.

* *a. l. nihil autem.*

* *a.l.quod propriè ens quid.*

Tex. 4.

culatur id, cuius est negatio, aut priuatio, siue quæ simpliciter dicitur, ꝙ non inest illi, siue alicui generi. ibi siquidem vni differentia est, pręter illud, quod in negatione. negatio nanque absentia illius est, in priuatione verò & subiecta quædam natura fit, de qua priuatio dicitur. vni autẽ pluralitas opponitur. quare etiam prædictis opposita, diuersum, dissimile, & inæquale, & quæcunq; alia, quæ aut secundũ eadem dicuntur, aut secundùm pluralitatem, & vnitatem cognoscere dictæ scientiæ est. ex quibus vnum quidem est, & ipsa contrarietas. contrarietas enim differentia quædam, differentia verò diuersitas. Quare cùm vnum multipliciter dicatur, hæc quoq; multipliciter quidem dicentur. Vnius tamen est cuncta cognoscere. non enim si multipliciter, ideo alterius. sed si neq; secundũ vnum, neq; ad vnum rationes reducuntur, tunc alterius. Cùm autem ad primum cuncta reducũtur, vtputa quotcunq; vnum dicũtur ad primum vnum similiter de eodem, & diuerso & contrarijs dicendum se habere. Quapropter diuidendo quoties singula dicuntur, sic attribuẽdum est ad primum in vnoquoq; prædicamento, quomodo ad illud dicitur. quædam enim eò quòd habent illud, quædam eo, ꝙ faciunt, quædam secundùm alios huiuscemodi modos dicentur. Manifestum itaq; quod in dubitationibus dictũ est, vnius esse tam de his, quàm de substantia rationem habere. hoc autem vnum erat eorum, quæ in dubitationibus diximus.

Tex. 5. *Philosophi est de omnibus posse speculari.*

¶Et Philosophi est de omnibus posse speculari. Si enim non Philosophi, quis erit qui considerabit, si idem Socrates, & Socrates sedens? aut si vnum vni contrarium? aut quid est contrarium, aut quoties dicitur? similiter de cæteris quoque huiusce-

huiuſcemodi? Cùm itaq; vnius, prout vnius, & entis prout entis, hæ per ſe paſſiones ſint, & non prout numeri, aut lineæ, aut ignis; patet ꝙ illius ſcientię eſt, & quid eſt cognoſcere, & accidentia eis. Et non in hoc errant, qui de his conſiderant, tanquam non philoſophãtes, ſed qm̃ ſubſtantia, de qua nihil ſciunt, prior eſt. Nam, quemadmodũ & numeri, prout numerus eſt, propriæ paſſiones ſunt, vt imparitas paritas, commenſuratio, æqualitas, exceſſus defectus, & hæc tũ abſolutis, tum mutuo relatis inſunt numeris, ſimiliter ſolido, & immobili & mobili, & leui & graui aliqua propria ſunt, ita & enti prout ens eſt, quædã propria ſunt. & hęc ſunt, de quibus veritatem conſiderare Philoſophi eſt. Signum autem eſt, ꝙ Dialectici, & Sophiſtæ eandem quidem, quã Philoſophus ſubeunt figuram. Sophiſtica enim apparens ſolùm Sapientia eſt. Dialectici quoq; de omnibus diſputant. ens verò cõmune omnibus eſt. Diſputãt aũt de his. ſ. eò ꝙ hæc ꝓpria Philoſophiæ ſunt. circa idem enim genus Sophiſtica, & Dialectica verſatur cum Philoſophia. verùm Philoſophia ab hac quidẽ modo poteſtatis. ab illa verò electione vitæ differt. Dialectica autẽ eſt tentatiua de quibus Philoſophia eſt cognitiua: Sophiſtica verò apparens, exiſtens verò minimè. ¶ Item contrariorum altera coordinatio priuatio eſt, & cuncta ad ens & non ens, & vnum & pluralitatem reducuntur, vtputa ſtatus quidẽ vnius eſt, motus verò pluralitatis. Entia vero, & ſubſtantiã ferè cuncti concedunt ex cõtrarijs compoſitam eſſe. omnes etenim principia aiunt eſſe cõtraria. quidam par & impar, quidã calidũ & frigidũ, quidã finem & infinitum, quidã amicitiã & contentionem. cætera quoq; omnia vidẽtur reducta ad vnũ, & pluralitatem

Vnius vt vnum, & entis vt ens, eadem ſunt paſſiones.

Vnius ſcientia eſt quid eſt cognoſcere, & accidentia eis.

Circa idem genus verſatur Dialectica, Sophiſtica, & Philoſophia.

Tex. 6.

tatem. accipiatur enim reductio à nobis, principia verò & oīno, & quæ ab alijs, in hæc tanquàm in genera cadunt. Manifestū itaq; ex his etiā est, ꝙ vnius scientiæ est ens, prout ens est, speculari. Cuncta etenim, aut cōtraria, aut ex cōtrarij. principia verò cōtrariorum, vnum & pluraritas. hęc autem vnius scientiæ, siue ſm vnum dicātur, siue ue nō: sicuti fortassis & veritas se habet. Et quāuis vnū multipliciter dicatur, ad primum tn̄ cætera reducentur, & cōtraria similiter. Ac propterea & si ens, aut vnū non est vniuersale, & idem in omnibus, aut separatū, sicuti fortassis nō est, hæc nihilominus ad vnum, illa verò consequenter. Et propterea, non est Geometræ quid cōtrarium, aut perfectum, aut vnū, aut ens, aut idem, aut diuersum sit, speculari, nisi ex supposito. Quòd igitur vnius scientiæ est ens, prout ens est, & quæ ei ꝓut enti insunt speculari, manifestum est: & ꝙ nō solùm substātiarum, verùm etiā eorum, quę substantijs insunt, eadem speculatiua est, ac illorum, quæ dicta sunt: & de priori & posteriori, & genere & specie, & toto & parte, cæterisq; huiuscemodi.

SVMMA SECVNDA.

De Principiorum cognitione.

Ad Philosophum considerationem de Principijs omnibus communibus pertinere. Cap. I.

Tex. 7. DIcendum autē est, vtrum vnius, an altarius scientię est de hisce, quæ in Mathematibus dignitates nominantur, & de substātia speculari. Patet itaq; ꝙ vnius est, & eius, quæ Philosophi est, consideratio. Omnibus enim entibus insunt, sed nō alicui generi separatim ab alijs. & omnes quidē vtuntur, quia entis, prout entis sunt. vnum

quodq;

quodq; autē genus ens. at eatenus utũtur, quatenus eis satis est. hoc aũt est, quantum illud cõtinet genus, de quo demõstrationes afferunt. Quare, cùm pateat quòd, prout entia sunt, eis insunt (hoc nanque eis commune est) illius de his speculatio est, cuius est de ente, prout ens est, cognoscere Propter quòd nemo eorum, qui particulariter considerant, conatur aliquid de his, siue quatenus uera, siue non, dicere. nec enim Geometra, nec Arithmeticus, sed naturalium quidem merito hoc facientes. soli nanq; putabant & de tota natura, & de ente considerare. Cùm autem aliquis adhuc superior Naturali sit (natura nanq; vnum quoddam entis genus est) illius uniuersalis, & circa primam substantiam speculatiui profectò fuerit de his etiam consideratio. est autem Naturalis sapientia quædam, sed non prima.

¶ Quęcunque uero quidam eorum, qui de veritate dicunt, quo nam modo oportet admitti, dicere conantur, propter ignorantiam Resolutiorum hoc faciunt. oportet enim accedere hæc edoctum, sed nequaquã, dum audiunt quærere. Quòd itaque Philòsophi, & eius, qui de tota substantia, quoad natura fert, speculatur, etiã de principijs syllogisticis est considerare, manifestum est. Decet autem illum, qui maxime circa quodque genus cognoscat, ut dicere habeat certissima rei principia. quare & illum, qui de entibus, prout entia, omniũ certissima, hic autem est Philosophus. Omnium autẽ certissimum principiũ est, circa quod impossibile est mentiri. Notissimum etenim, ut huiuscemodi sit necesse est. circa nanque illa, quæ non cognoscunt, decipiuntur omnes. Et non ex suppositione: quod enim necesse est illum habere, qui quoduis entium intel- Tex. 8.

Omniũ certissimum principiũ est, circa quod impossibile est mentiri.

ligat, hoc non est suppositio. quod autem cogno scere illum necesse est, qui aliquid cognoscat necesse est, ut ueniat habens illud. Quòd igitur tale principium omnium certissimum est, patet.

Tex. 9. Quid autem illud sit, deinceps dicamus. ¶ Idem enim simul inesse & non inesse eidem, & secundùm idẽ, impossibile est. & quæcunq; alia annotaremus, sint ad Logicas difficultates annotata. hoc autẽ omnium est principiorum certissimum. habet etenim dictam annotationem. Impossibile nãque est quempiam idem putare esse & non esse, quemadmodum quidam Heraclitum dicere arbitrabantur. non enim necesse est quęcunque quis dicat, ea etiã putare. Quòd si non contingit inesse eidem contraria: annotentur autem à nobis etiam huic propositioni consueta, contraria uerò opinio opinioni est, quę cõtradictionis est. Et patet, quòd impossibile est simul eundem idẽ arbitrari esse, & nõ esse. simul etenim haberet opiniones contrarias, qui de ea re haberetur mẽdax. Quare omnes demonstrantes ad hanc ultimã opinionẽ reducunt. natura etẽ hęc cęterarum quoq; dignitatum omnium principium est.

Disputatio contra eos, qui contingere idem esse, & non esse dicunt, & ita arbitrari. Cap. 11.

SVnt autem quidam, qui, ut diximus, ipsi quoque dicunt, contingere idem esse, & non esse, & ita arbitrari. utuntur autem hac oratione multi quoq; eorum, qui de natura tractant. Nos autẽ nunc accepimus, tanquam impossibile sit, de eodem simul esse & non esse. & per hoc monstrauimus, ꝙ certissimum hoc cunctorum principiorum est. conantur autem quidam hoc quoque probare, propter ignorantiam. Est etenim

Ignorantia quid.

igno-

ignorantia, nescire quorum oportet quęrere demonstrationem,& quorum non.etenim omnino impossibile est omnium esse demonstrationem. in infinitum nanque progrederetur: quare nec hoc modo esset demonstratio. Si autem aliquorum non oportet quęrere demonstrationē, quod magis prīcipium esse tale iudicarēt. dicere nō haberēt. Est autē ēt de hoc demōstrare, redarguendo ꝙ impossibile est, dummodo aliquid dicat, qui dubitat. Quòd si nihil, ridiculum est quęrere rationē ad eum, qui nullius habet rationem, quatenus nullā habet rationē. similis nāq; plantæ talis est, prout talis est. Demōstrare uerò redarguēdo, dico differre à demōstratione: quia q demonstraret, uideretur petere quod à principio. cum autē alia huiusce causa sit, redargutio, & non demonstratio. ¶ Principium uerò ad hæc omnia * non petere, ut aut esse aliquid, aut non esse dicat (hoc enim fortassis aliquis esse putaret quod à principio petere) sed aliquid significare & sibi ipsi & alteri, hoc enim necesse est, siquidem aliquid dicat. Quòd si non, tali non esset sermo, nec sibi ad seipsum, nec ad alium. Si autem aliquis hoc concedat, erit demonstratio. iam enim erit aliquid determinatum. attamē non qui demonstrat, sed qui sustinet, causa est, tollens enim orationem, sustinet orationem. * Primo igitur manifestū est hoc ipsum uerū esse, ꝙ nomen esse hoc, aut non esse significat. quare nō utique omne ita, & non ita se habet. Item si homo unū significat, sit hoc animal bipes. dico autem unum significare hoc si hoc est homo, si quid homo sit hoc est homini esse. Nihil autem differt, etiam si plura quis significare dicat, solum autem sint derminata: imponeretur etenim cuilibet orationi aliud nomē.

Tex. 10.

a.l. legit affirmatiue, sed melior negatiua, ait Alexan.

* *Ex Alexan. adde hæc. Præterea & hoc concessit, concessit aliquid verū esse sine demonstratione: quare nō omne utique sic, & nō sic se habet.*

dico autem utputa, si non dicat hominem unum significare, sed multa, quorum unius quidem una oratio, animal bipes. sint autem cęterę quoque plures, determinatæ uerò numero: imponeretur etenim proprium nomē secundùm quamque orationem. Quòd si non poneretur, sed infinita significare dicat, manifestum est, quòd non esset oratio. non unum enim significare nihil est significare. nominibus uerò non significantibus, perit ipsa reuera disputatio, & ad inuicem, & ad seipsum. nihil enim intelligere contingit, nihil unum intelligētes. Quòd si contingit, imponeretur nomen huic rei, unum.

Tex. 11. ¶ Nomen itaque, ut à principio dictum est, sit aliquid significans, & unum significans. Non potest igitur homini esse significare id, quod nō esse homini, si homo quidem non solùm de uno, sed etiam unum significat. Non enim hoc dicimus unū significare, quod de uno. hoc enim modo musicum etiam, & album, & homo unū significant. quare unum omnia erunt. uniuoca nanq; & non erit esse & non esse idem, nisi secundùm ęquiuocationem, sicuti si quem nos hominē nominamus, alij non hominē uocarent. Quod autē dubitatur, non est hoc, si cōtingit simul idem esse, & non esse hominē nomine, sed re. Si autem non alterum significat homo & non homo, patet, quòd nec non esse homini ab eo, quod est esse homini: quare homini esse erit nō homini esse. unum nanque erit. hoc enim significat unum esse, sicuti tunica & uestis, si ratio una. Si autem erit unum, unum significat homini esse, & non homini. uerùm monstratum est, quòd aliud significat: necesse igitur si quid est uerum dicere ꝙ homo, animal esse bipes. hoc enim erat, quod signifi-

fica-

ficabat homo. Si autem necesse est, non potest idem non esse animal bipes. ¶Hoc nanque significat ipsum necesse esse, quod impossibile est, nō esse hominem. non contingit ergo simul uerum esse idem dicere hominem esse, & non esse hominem. Eadem ratio est & de nō esse hominem. homini nanq; esse & non esse homini diuersum significat. si quidem & album esse & hominē esse diuersum. multo enim magis illud opponitur. quare diuersum significat. Si autem albū aliquis dicat unum & idem significare, rursus idem dicemus, quod & antea dictū est, quòd omnia unū sunt, & non solùm opposita. Quòd si hoc nō contingit, accidit quod dictū est, si ad interrogatum respondeat. Si uerò simpliciter interrogante, addat etiam negationes, non respondet ad interrogatum. nihil enim prohibet idem & hominem & album, & alia infinita multitudine esse. Attamen interroganti si uerè est dicere hoc hominem esse, an non, id respondendū est, quod unum significat, & non addendum, quòd & album & magnum. impossibile nanque est accidētia, cùm infinita sint, percurrere. aut igitur omnia percurrat, aut nullum. Similiter & si infinities idem esset homo & nō homo, interrogatus si homo est, non debet unà cum eo, quòd simul etiam nō homo respondere, nisi cętera quoque, quæcunque acciderunt, quæcunq; est, aut non est respōdeat. hoc autem si non fecerit, non disputat. ¶Et qui hoc dicūt, omnino perimunt substantiā, & ipsum quid erat esse. necesse est nanque eis dicere omnia accidere, & ipsum homini esse, aut animali esse non esse. Si enim quicquam erit ipsum homini esse, hoc non erit non homini esse, aut non esse homini, tametsi hę sunt eius negationes. unū

Tex. 12.

Ad unum quæsitum una responsio.

Tex. 13.

nanque erat, quod significabat, & hoc erat alicuius substantia. substantiam uerò significare est, q non est ei esse aliud quippiã. Si autẽ ipsam homini esse erit ei ipsum non homini esse, aut ipsum non esse homini, aliud erit. Quare necesse est eis dicere, quòd nullius, talis ratio erit, sed omnia secundùm accidens. hoc enim substãtia & accidens differunt. albedo etenim homini accidit, quoniam est quidem albus, sed non est ipsa albedo.

Tex. 14. ¶ Si autem omnia secundùm accidens dicuntur, nihil erit primũ uniuersale. Si autẽ accidens semper de aliquo subiecto significat prędicationem, necesse est in infinitum progredi, sed impossibile est. plura enim quàm duo non conueniunt. accidens enim non est accidenti accidens, nisi quia utrunque eidem accidit. dico autem ueluti album est musicum, & hoc album, quoniã vtrunque homini accidit. sed non ita Socrates musicus, quoniam utrunq; alicui alteri accidit. Cum itaque quædam ita, quædam aliter accidentia dicantur, quęcunque ita dicuntur, ut album Socrati, nõ possunt infinita sursum uersus esse, ut Socrati albo alterum aliquod quoq; accidens; non enim fit aliquod unum ex omnibus. nec albo aliquid aliud accidẽs erit, utputa musicũ: non enim magis hoc illi quàm illud huic accidit. Et ad hæc distinctum est, quòd quædam ita accidunt, quędam, ut musicum Socrati. Quotcunque uerò hoc modo, nõ accidenti accidit accidens, sed quotcũque illo modo. quare non omnia secundùm accidens dicentur. erit ergo aliquid tanquã substantiam significans. quod si est, monstratũ est quòd impossibile est simul contradictiones prædicari.

Accidens non est accidenti accidens, nisi quia utrũque eidem accidit.

Tex. 15. ¶ Itẽ, si cõtradictiones simul ueræ de eodem oẽs, patet q omnia erũt unũ. erit etenim idẽ & triremis,

mis,& paries,& homo, si de omni cõtingit quicquã affirmare, aut negare: sicuti illis necesse, qui Protagorę opinionẽ sequũtur. si enim cuiquã uideatur homo non esse triremis, patet ꝙ non erit triremis sed etiam est, si contradictio quidẽ uera est. & certe fit quod Anaxagoras aiebat, simul omnes res esse, ita ut nihil verè unũ sit. Indefinitũ itaq; uidentur dicere: & putãtes de ente tractare, de non ente dicunt. quod enim potentia, & non actu est, illud est indefinitum. At uerò dicenda est eis de omni aut affirmatio, aut negatio. inconueniens nanque est, si cui sua quidem negatio inerit, alterius uerò quod non inest ei, nõ inerit. dico autem utputa, si uerũ est dicere de homine, ꝙ non est homo, manifestum est ꝙ etiam nõ triremis est. Si affirmatio igitur, necesse est etiã negationem inesse. ꝙ si affirmatio non inest, negatio tamẽ inerit, magis quàm quę ipsius est. si igitur & illa inest, inerit triremis negatio; & si hęc, etiã affirmatio. Hæc igitur eis accidunt, qui hanc orationẽ dicũt, & ꝙ non est necesse, aut affirmare, aut negare. nam si uerũ est, ꝙ homo, & nõ homo, patet ꝙ nec homo, nec non homo erit. duorum.n. duæ negationes. ꝙ si illa ex utrisq; una, & hęc una profectò opposita esset. ¶Itẽ aut in omnibus ita se habet, & est albũ, & ens & non ens, & circa cęteras affirmationes & negationes simili modo, aut nõ, sed circa aliquas, circa uerò aliquas nõ. Et si nõ circa oẽs, istę utiq; certę essent. Quòd si circa oẽs, rursus, aut de quibuscũq; est affirmare, etiã negare est, & de quibuscũq; negare, etiã affirmare: aut de quibus quidẽ est affirmare, etiã negare est; de qbuscũq; uerò negare, non de oibus est affirmare, & si ita, esset aliquid utiq; pro certo nõ ens, & hæc firma opinio, ꝙ si ipsum non

Tex. 16.

esse, certũ q̃d, & notũ est, notior erit opposita affirmatio. Quòd si quodcũq; est negare, similiter etiã affirmare necesse sit, aut uerũ est diuidendo dicere, ut puta albũ, & rursus quod non albũ, aut non. Et, si nõ verũ diuidẽdo dicere, neq; dicit hęc, nihilq; prorsus sunt illa sanè, quæ non sunt, quo loquẽtur, aut* ambulabũt? Et, ut etiã antea dictũ est, omnia unũ erunt & homo, Deus, triremis, ac eorum contradictoria idẽ erunt. Quòd si de quocunque similiter, nihil aliud ab alio differet. nam si differet, hoc uerũ & ꝓprium erit. Similiter autem & si diuidentẽ uera dicere cõtingit, quod dictum est accidit. Et ad hæc ꝙ omnes uera dicerẽt, omnesque mentirentur, ipsęque seipsum mentiri cõcederet. Simul autem manifestum est, quòd de nullo est ad eum consideratio. nihil enim dicit. neque enim ita, neque non ita ait, sed ita & non ita. & rursus his ambobus negationem, ꝙ nec ita, neque non ita. nam si non, esset aliquid

* a.l. intelligent?

Tex. 17. vtique determinatũ. ¶ Item, si cũ affirmatio uera sit, negatio falsa, & cum hæc uera sit affirmatio falsa est, non erit simul idem affirmare & negare uerè. sed dicent fortassis hoc esse, quod a principio positum est. Item utrum ille quidem, qui quanque rem, aut aliquo modo se habere existimat, aut non se habere mentitur, qui uerò ambo verum dicit. Nam si uerum dicit, quid aliud quod dicitur, est, nisi ꝙ talis natura entiũ est? Quòd si non iste, sed ille magis dicit uerum, qui illo modo existimat iã aliquo modo se haberẽt existentia, & hoc uerum esset, & non simul etiã non uerum. Quòd si cuncti similiter & mẽtiũtur, & uerũ dicunt, nec loqui, nec dicere quicquam tali homini possibile est. simul enim eadem, & non eadem dicit. Quòd si nihil existimat, sed similiter

arbitratur & non arbitratur, quidnam differat à plantis? ¶ Vnde & maximè manifestum est, ꝙ nemo nec cæterorum, nec eorũ, qui hãc orationem dicunt, ita affectus est. Cur enim Megara vadit, & non quiescit ire putans? nec mox à diluculo ad puteum, aut ad præcipitiũ aliquod pergit? sed videtur verens, tanquàm nõ similiter non bonum, & bonum esse putans cadere in illa. patet itaq; ꝙ hoc quidẽ melius esse putat, illud verò minimè. Si autem hoc necesse est, vt & hoc quidem hominem, illud verò non hominem, & hoc quidẽ dulce, illud verò non dulce putet. non enim æqualiter omnia quærit & putat, cùm melius esse bibere aquam, aut hominem * visitare arbitratus, deinde quærat ea. attamen oportebat, si similiter eadem essent homo & nõ homo. sed, vt dictũ est, nemo est, qui non videatur aliqua verens, aliqua verò non. Quare, vt videtur, omnes arbitrantur simpliciter se habere, etsi nõ circa omnia, saltem circa melius, & deterius. Quòd si non scientes, sed opinantes, multo magis curandum esset de veritate, sicuti & infirmo existenti quàm sano, de sanitate. opinans nanq; ad scientem, nõ sanè ad veritatem dispositus est. Item, etsi quam maximè omnia ita, & non ita se habeant, attamen ipsum magis & minus inest entium naturæ. Non enim similiter paria esse duo ac tria dicemus. nec eodẽ modo mẽtitus est, qui quatuor esse putet quinq;, aut qui mille. Si itaq; nõ similiter, patet ꝙ alter minus. quare magis verum dicit. Si igitur quod magis est, propinquius est, profectò erit aliquid verũ, cui propinquius est, quod magis verum est, Quod si nõ est, at iam saltẽ aliquid est certius, & verius. & ita ab illa intemperata oratione remoti erimus, q̃ ꝓhibet quicquã mẽte determinare.

Tex. 18.

* *videre.*

Contra Protagoram, asserentem omne quod opinamur, & nobis apparet, verum esse. Cap. III.

Tex. 19. EX eadem verò opinione Protagoræ quoque oratio est. & similiter est necesse ipsas ambas aut esse, aut nõ esse. Si n. omnia, de quibus opinantur, quæq; apparent, vera sint, necesse est oĩa simul uera & falsa esse. siquidẽ multi contraria inuicem opinãtur, ac eos, qui nõ opinãtur eadem, quę ipsi, mentiri putant. quare necesse est idem esse & nõ esse. ꝙ si est, necesse est oĩa de quibus opinantur, uera esse. opposita nanq; opinantur qui mentiuntur, & qui verum dicunt. si igitur ea, quæ sunt, ita se hñt, verum oẽs dicunt. Quòd itaq; ambæ orationes ex eadem mente sint, patet. Non est autẽ idem oẽs conueniendi modus. Quidam. n. persuasione, quidã verò ui indigent. Quicunq; nanq;, propterea ꝙ dubitent, ita existimarunt, horum ignorãtia sanabilis est. non. n. ad sermonem, sed ad mentẽ eorum obuiatio est. Quicunque uerò sermonis gratia dicunt, horum sanatio redargutio est, & eius sermonis, qui in uoce, & eius, qui in nominibus. Aduenit autẽ illis, qui dubitant, hæc opinio à sensibilibus, illa quidem, qua dicitur simul contradictoria & contraria esse, uidentibus ex eodem cõtraria fieri. si igitur nõ est possibile quod non est fieri, præextitit similiter utrunq; ens: sicut & Anaxagoras omne in omni misceri ait, atque Democritus. etenim hic quoque uacuum & plenum similiter in quacunq; parte esse, atqui horum hoc quidẽ ens,

Tex. 20. hoc uerò non ens esse. ¶ Ad illos itaq;, qui ex his ita arbitrantur, dicemus ꝙ quodãmodo quidem uerè dicunt, quodammodo uerò ignorant. ens nanq; dupliciter dicitur. quare aliquo modo quidem possibile est aliquid ex non ente fieri, aliquo

verò

verò modo non est,simulq; idem ens & non ens esse,sed non secundùm idem ens. potentia nanq; contingit simul idem cõtraria esse, actu verò minimè. Item eos efflagitabimus aliam quoq; substantiã entium existimare, cui neq; motus, neq; corruptio, neq; omnino generatio insit. ¶Similiter autem veritas in his quoque,quæ apparent, quibusdam ex sensibilibus aduenit. At enim verum non pluralitate neq; paucitate iudicari censere debent. idem autem quibusdam gustantibus dulce, quibusdam amarum esse videtur. quare, si omnes ægrotarẽt,aut omnes insanirent, duo verò,vel tres sani, aut mentis compotes essent, hi vtiq; videri possent ægrotare, ac insanire, cæteri verò minimè. Item multis aliorum animalium contrario apparent quàm nobis, ac nostrũ cuiq; non eadem ad seipsum semper secũdùm sensum apparent. Qualia igitur horum vera vel falsa, nõ est manifestum. nihilominus.n.magis hæc quàm illa vera sunt, sed æqualiter: propter quod Democritus,aut nihil esse verum, aut nobis ignotũ ait. Et simpliciter propterea ꝙ sensum quidem prudentiam putant,hanc verò alterationem esse, quod ſm sensum apparet, necessariò verum esse aiunt. Ex his enim & Empedocles, & Democritus, cæterorum quoque singuli, talibus opinionibus irretiti fuere. Empedocles etenim habitu mutato, prudentiam quoque mutari ait. Tex. 21.

Ad præsens nanque prudentia hominibus augetur.

In alijs quoque dicit.

Quatenus mutantur, eatenus semper etiam altera sapere eis effluit.

Parmenides quoque eodem asserit modo.

Vt enim cuiq; cõplexio membrorũ flexibilium se habet, Ita intellectus hominibus adest.

Idem

Idem nanq; est, quod sapit membrorum natura hominibus, & omnibus, & omni. quod enim plus est, intelligentia est. Anaxagoræ autem sententia ipsa quoq; à quodam suorum necessariorum memoriæ tradita est, ꝙ talis eis entia erunt, qualia ea esse putarint. Homerum etiam talem aiunt opinionē habere videri: quippe, qui faciat Hectorem cùm à vulnere insaniret, iacere, aliud sapientem. tanquā & insanientes saperent quidem, sed non eadem. Patet itaq;, ꝙ si vtraq; prudentia est, entia quoq; simul ita, & nō ita se hñt. Qua ex re difficillimū quod sequitur, est. si enim qui maximè possibile verum vident, hi aūt sunt, qui maximè illud quęrunt, & amant, hi tales opiniones habent, & talem de veritate sententiam ferunt, quomodo non secordia illis sit, qui philosophari conantur? nam quærere veritatem non

Tex. 22. esset nisi volucres persequi. ¶ Causa verò huius opinionis hæc fuit, quia veritatē quidem de entibus cōsiderabant. entia verò sola arbitrati sunt sensibilia esse. In his autem magna indeterminati natura inest, & eius, quod ita ens est, vt prædiximus. quare verisimiliter quidem, sed non verè dicunt. ita enim magis conuenit dicere, quàm vt Epicharmus in Xenophanem. Item cùm hanc omnem naturam moueri viderent, de eo autem, quod mutatur, nihil verificari, circa illud, quod omnino mutatur, nihil verificari posse putabāt. Ex hac enim existimatione summa illa eorum opinio pullulauit, qui se Heraclitum sequi affirmabant, qualem & Cratylus habebat, qui tandem nihil putabat dicere oportere, sed solùm digitum mouebat, & Heraclitum, quòd bis dixisset, in eundem fluuium non esse intrare, reprehendebat. ipse enim existimabat ne

ſemel quidem. Nos autem ad hanc etiam rationem dicemus, ꝙ id quod mutatur, cùm mutatur, habet aliquam veritatem non eſſe putare, quanquam etiam ambiguum eſt. Abijciens enim habet aliquid eius, quod abijcit. ac neceſſe eſt aliquid etiã eius, quod fit, eſſe. & ſimpliciter, ſi corrumpitur, erit aliquid ens. & ſi fit, neceſſe eſt eſſe, ex quo fit, & à quo generatur, & hoc non eſſe in infinitum. Sed his omiſſis, illa dicamus, ꝙ non eſt idem ſecundùm quantitatem & ſecundum qualitatem tranſmutari. detur itaq; non permanere ſecundum quantitatem, attamen ſecundum formam omnia cognoſcimus ¶ Item dignum eſt reprehendere eos, qui ita arbitrantur: quoniã cùm & ipſorũ ſenſibilium pauciora numero ita ſe habere viderent, de toto tamen cœlo ſimiliter ſenſerunt. hic enim qui circa nos eſt, ſolum ſenſibilium locus in corruptione & generatione eſt, qui nulla, vt ita dicam, vniuerſi pars eſt. Vnde iuſtius fuiſſet propter illa, iſta etiã abſoluiſſe, quàm propter iſta, illa condemnaſſe. Item manifeſtum eſt, quòd & ad iſtos eadem dicemus, quæ olim dicta ſunt. quòd enim eſt immobilis quædam natura oſtendendum, & perſuadendum eſt eis. at accidit eis, qui ſimul dicunt eſſe, & non eſſe, magis dicere quieſcere cuncta, quàm moueri. non enim eſt in quo quicquam moueretur, nam omnia omnibus inſunt. ¶ De veritate verò, quòd non omne, quod apparet, verum ſit. Primò quidem neque ſenſus proprij fallax eſt. ſed imaginatio non eſt idem, quod ſenſus. Deinde admiratione dignum eſt, ſi hoc dubitant, vtrum tantæ ſint magnitudines, taleſque colores, quales eminus, an quales cominus apparent, & vtrum qualia ſanis, an qualia ægrotantibus, & grauiora, vtrum qualia debilibus

Tex. 23. (margin, beside "formam omnia cognoſcimus ¶ Item dignum eſt re-")

Tex. 24. (margin, beside "bus inſunt. ¶ De veritate verò, quòd non omne,")

debilibus, an qualia robustis. & vera, vtrum qualia dormientibus, an qualia vigilantibus. Quod enim non arbitrantur, patet. nemo etenim, si noctu existimet se Athenis esse, cùm in Libya sit. ad
*ᾠδεῖον. Ariopagum vadit. Item de futuro (vt Plato quoq; ait) nõ est profectò similiter certa Medici, & ignari opinio: vtputa de futuro sano, aut non futuro.
Tex. 25. ¶Item in ipsismet sensibus non est similiter certus, qui alieni est, & qui proprij, nec illius, qui propè est, & ipsiusmet: sed de colore quidem visus, non gustus; de sapore gustus, & nõ visus, quorum nullus vnquã ait eodem tempore circa idem simul ita, & nõ ita se habere. At nec in alio tempore circa passionẽ dubitarint, sed circa illud, cui passio accidit. dico autẽ veluti idem quidem vinum, aut ipsum mutatum, aut corpore mutato, videri possit quandoq; dulce, quandoq; nõ dulce, sed non ipsum dulce, cùm quale est sit, vnquam mutatũ est; sed semper verificatur de eo, & quod futurũ est dulce, necessariò tale est. Attamen omnes illæ orationes hoc perimunt. & quemadmodum substantiã non esse vllius, ita nec quicquam necessariò esse. necessarium enim non contingit aliter, & aliter se habere. quare, si quid necessariò est, non ita, & non ita habebit. Et simpliciter, si sensibile solum esset, nihil esset profectò, cùm animata non essent. sensus nanq; nõ esset. neq; sensibilia itaq;, neq; sensiones esse fortassis verum esset. sentientis em̃ hæc passio est. Ipsa verò subiecta, quæ sensum faciunt, non esse etiam absque sensu, hoc impossibile est. Sensus nanq; non ipse est suijpsius, sed est aliquid aliud etiam præter sensum, quod necesse est prius sensu esse. mouens enim natura prius est moto. & si ad seinuicem dicuntur hæc ipsa, nihil minus.

Contra

Contra eos, qui vel contradicendi studio, vel alia quapiam de causa in dictam opinionem deuenerunt. Item contraria simul eidem inesse non posse. Cap. IIII.

SVnt autem quidam eorum, quibus de his persuasum est, quinq; has orationes solū dicunt, qui dubitant. quærunt etenim, quis eum, qui sanus est, & omnino qui circa singula rectè iudicarit, examinet. Tales aūt dubitationes similes sunt, ac si quis dubitaret, vtrum dormimus nunc, an vigilamus. tales nanque cunctæ dubitationes idem possunt. de omnibus etenim hi dignam ducunt rationem esse. principium nanq; (& hoc per demonstrationem) accipere quærunt. Quòd aūt non est eis persuasum, ex eorū actionibus manifestè apparet: sed, vt diximus, iste eorum affectus est. rationem nanq; eorum quærunt, quorū non est ratio: demōstrationis.n. principiū non est demonstratio. His quidē facilè hoc persuadebitur. non.n. est difficilè perceptu. Qui verò in oratione solùm vim quærunt, impossibile quærunt: contraria nanq; dicere dignum censent, mox cōtraria dicentes. Si autē non sunt omnia ad aliquid, sed quædam ipsa per seipsa sunt, nō erit vtiq; verum omne, quod apparet. apparens.n. alicui est apparens. quare qui dicit oīa vera, quæ apparent esse, omnia entia facit ad aliquid. Quare obseruandum est his, qui vim in oratione quærunt, simulq; reddere orationes dignum ducunt. ꝙ non quod apparet, est, sed quod apparet, cui apparet, & qñ apparet, & quatenus, & quomodo. Quòd si reddant quidem orationem, non tñ ita reddant, accidet eis quamprimùm contraria dicere. potest etenim eidem ſm visum quidē mel apparere, gustu aūt non. & cùm oculi duo sint, si sint dissimiles, non

Tex. 26.

Demonstrationis principium non est demonstratio.

Qui dicit omnia vera quæ apparent esse, omnia entia facit ad aliquid.

les, non eadem vtriq; visui. Cæterùm ad eos, qui propter olim dictas causas, quod apparet verum esse dicunt, & ob hoc omnia similiter esse falsa & vera, nec sanè omnibus eadē apparere, nec eidem semper eadem, sed plerunq; contraria, etiam eodem tempore. tactus etenim duo dicit in digitorum variatione, visus aūt vnum: sed neq; eodem sensu, & secundū idem, & eodem modo & in eodem tempore. Quare hoc esset verum profectò.

Sed ob hoc fortassis his, qui non propter dubitationem, sed orationis gratia dicunt, necesse est dicere quòd hoc nō sit verum, sed huic verum, &, vt antea dictum est, necesse est aliquid, & ad opinionem, & ad sensum omnia facere. Quare nec factum est, nec erit quicquam, si nemo prius opinatus sit. Quòd si factū fuit, aut erit, patet quod non ad opinionem omnia sunt. Item si vnum ad vnum, aut ad determinatum, & si idem est dimidium, & æquale, non tñ ad duplum, quod æquale est. ad opinionem itaq; si idem est homo, & quod opinatum est, nō est homo, ꝙ opinatur, sed quod opinatū est. Quòd si vnumquodq; ad aliud erit, quod opinatur, infinita specie quod opinatur erit. Quòd igitur omniū certissima opinio est non esse simul veras oppositas dictiones, & quid illis, qui sic dicunt accidat, & cur ita dicunt, hæc demum dicta sint. Cùm uerò impossibile sit cōtradictionem simul de eodem uerificari, patet quòd neq; contraria simul eidem inesse contingit. contrariorum enim alterum nō minus priuatio est. substantiæ uerò priuatio negatio à quadam determinato genere est. Si impossibile itaq; est simul affirmare, & negare uere, impossibile est etiā contraria simul inesse, sed aut ambo ſm aliquid, aut alterum secundùm aliquid, alterum simpliciter.

Inter

Inter contradictionem non dari medium.
Caput V.

AT verò nec inter cõtradictionẽ possibile est quicquã mediũ esse, sed necesse est dicere, aut negare vnũquodq; de vno. Manifestum autem est primò quidẽ definientibus quid verũ, quidue falsũ est. dicere nãq; ens nõ esse, aut hoc esse falsum: ens autem esse, & nõ ens esse, nõ verũ est: quare & qui dicit esse, aut non esse, verum dicet, aut mentietur. sed nec ens dicitur non esse, aut esse, nec non ens. Item medium inter contradictionem, aut erit quemadmodum fuscũ inter album & nigrũ, aut quemadmodum neutrum inter hominem & equum. Si itaq; ita est, nõ mutabitur profectò. ex non bono nanq; in bonũ mutatur, aut ex hoc in non bonũ. nunc verò semper apparet. non enim est mutatio, nisi ad opposita & media. quod si est medium, etiam sic aliqua erit in album non ex non albo generatio. nunc autem nõ uidetur. Item omne intellectuale, aut intelligibile mens aut affirmat, aut negat: hoc vero ex definitione patet, cùm verũ dicat, aut mentiatur. Cùm enim sic componẽs dicat, aut neget, verum dicit: cũ verò sic, mentitur. Item in omnibus cõtradictionibus esse oportet, nisi orationis gratia dicatur. quare neq; verum dicet aliquis, neq; non uerum, & præter ens & non ẽs: quare etiam præter generationem & corruptionẽ trãsmutatio aliqua erit. Item in quibuscunq; generibus negatio contrarium inducit, in his etiã erit vt puta in numeris, nec impar, nec non impar, numerus: sed impossibile est: ex definitione autem est manifestũ. Item in infinitũ procedet. & entia nõ solũ sexquialtera, sed etiã plura erũt. rursus nãq; hoc negare erit ad affirmationẽ & negatio

nem.& hoc quicquã erit.substantia nãq; eius est alia quædã. Item, cùm aliquo interrogante, an album est, dicat quòd non, nihil aliud negauit nisi

Tex. 28. ipsum esse, ipsum uerò nõ esse negatio est. ¶ Aduenit autẽ quibusdam opinio ista, sicuti cętera quoque præter cõmunem opinionem sunt. cùm enim nõ possint cõtẽtiosas rationes soluere, cedunt rationi, assentiuntq; verũ esse quod syllogizatum est. Quidam itaq; ob talẽ causam dicunt, quidam verò, propterea ꝙ omnium causam quæ sunt, principiũ vero ad hos omnes ex definitione. fit autẽ definitio ex eo, ꝙ necessarium est aliquid eos significare. ratio enim, cuius signũ est nomẽ, definitio fit. Videtur autẽ Heracliti quidẽ opinio, omnia esse & nõ esse dicens, vera omnia facere. Anaxagoræ vero, esse aliquod contradictionis mediũ. quare omnia falsa. cùm enim miscentur, neque bonum, neque non bonum est illud mistum: quare nihil est dicere verum.

Ratio, cuius signum est nomen, est definitio.

Contra eos, qui omnia falsa, aut qui omnia vera esse dicebant. Et cõtra eos etiam qua omnia quiescere, aut moueri dicebant. Cap. VI.

HIs autẽ determinatis, manifestũ est, ꝙ illa quoque, quę vno modo, & de omnibus dicuntur, impossibile est esse, vt quidã aiunt. quidam quidẽ, nullum dicẽtes verum esse, nihil enim prohibere ita cuncta esse aiunt, vti diametrum cõmensurabilem esse: quidam vero omnia vera. ferè enim rationes eorum eædẽ quę & Heracliti sunt. Qui enim dicit, ꝙ omnia vera & omnia falsa, etiã separatim vtranq; harum orationũ dicit. quare, si hęc impossibilia sunt, illa quoque impossibilia esse necesse est. Item patet quod contradictiones sunt, quas nõ possibile est simul veras esse, neq; falsas: etsi id videri possit magis

contin-

cõtingere ex iã dictis. Verùm ad oẽs tales oratio nes petere oportet, ut in superioribus sermonibus dictũ est, nõ si sit aliquid, aut nõ sit, sed si aliquid significat. quare ex definitione disputãdum est accipientibus quid verũ quídve falsum significat. ❡ †(Si autem nihil aliud est, quã quod verum est affirmare, aut quod negare falsum est,) impossibile est omnia falsa esse. necesse est.n. alteram cõtradictionis partẽ verã esse. Itẽ, si omne aut affirmare, aut negare necesse est, impossibile est vtraq; falsa esse. altera enim cõtradictionis pars falsa est. Accidit aũt, quod etiã publicè fertur, his omnibus orationibus eas seipsas pimere. q̃ enim oĩa vera dicit, cõtrariã quoq; sibi orationẽ verã facit: quare suã ipsius nõ verã. cõtraria nãq;, dicit eã non esse verã. q̃ verò oĩa falsa, & hæc seipsam. Quòd si excipiãt illã quidẽ contrariã, quòd sola nõ vera est, hæc verò seipsam, quòd sola nõ falsa, nihilominus infinitas accidit eis petere orationes veras, & falsas. qui.n. dicit veram orationem esse verã, consentit huic, ꝙ vera est. hoc verò in infinitum procedet. Clarum autem est, ꝙ nec illi, qui omnia quiescere dñt, verum dñt, nec qui omnia moueri. Etenim, si oĩa quidem quiescunt, semper eadẽ vera, & falsa erunt. apparet autem hoc transmutari. qui.n. hoc dicit, aliqñ ipse non erat, & rursus non erit. Si verò omnia mouentur, nihil erit uerum. cuncta ergo falsa. sed demõstratum est hoc impossibile esse. Item necesse est ens transmutari. ex aliquo nanq; ad aliquid trãsmutatio. At verò nec omnia quiescunt, aut mouentur aliquando, semper vero nihil. Est enim quidam, ꝙ semper mouet ea, quæ mouentur, & primum mouens, ipsum immobile est.

†Si autem nihil aliud verũ significat, quã affirmare, vel etiã negare et falsum similiter.

Tex. 29.

F 2 ARISTO-

ARISTOTELIS METAPHYSICORUM

LIBER QVINTVS.

SVMMA LIBRI.

In hac Summa unica nonnullorum nominum multipliciter dictorum significationes distinguuntur.

De Principio. *Caput I.*

Tex. 1. *Vide Auer. in Epit. tracta. primo.*

Rincipium hoc quidem dicitur illud rei, à quo quis primũ mouetur, vtputa magnitudinis, & uię, hinc quidem hoc principiũ est. Ex opposito uerò aliud principium est, illud, vnde quodq; optime fiat, ut doctrinæ, nõ à primo, ac rei principio aliqñ inchoandũ est, sed unde qs facilius discat. Aliud aũt, à quo primo inexistẽte fit. ut nauis carina, & domus fundamentum. animaliũ quoq; quidam cor, quidam cerebrum, quidam quodcunq; tale contingit, putant. Aliud uero, à quo primo non inexistente fit, & à quo primo natura aptus est motus, & transmutatio inchoari, ut proles ex patre & matre, & bellũ ex cõtumelia. Aliud porrò id, ad cuius electionem mouentur q̃ mouenĩ, & mutanĩ quæ mutanĩ, quemadmodum ciuitatũ. principatus, potentię, regna & tyrannides. principia dñr etiam artes, & ex his maximè architectonicæ. Item unde primum

Non à primo aliquãdo inchoandũ, sed unde quis facilius discat.

res

res cognita est, illud quoq; principium rei dicitur, vtputa demõstrationũ suppositiones. Toties autem causæ quoq; dicunt. omnes nanq; causę principia. Omnibus igitur principijs commune est esse primum, vnde aut est, aut fit, aut cognoscitur. Horum verò quædam intrinsecus, quædam extrinsecus sunt. Quare natura quoque principium, & elementum. mens etiam & electio, & substãtia: & quod cuius causa. multis etenim & cognitionis, & motus principium ipsum bonũ, & malum.

De Causa. Cap. II.

Causa verò vno modo dicitur, ex qua inexistẽte aliquid fit, vt æs statuæ, & argẽtũ pateræ, & horũ genera. Alio verò forma, & exẽplar. hæc autem est ratio ipsius quid erat esse, & horũ genera. vt ipsius diapason, duo ad vnũ, & simpliciter numerus, & partes, quæ in ratione sunt Itẽ, vnde principiũ mutationis primũ, aut quietis. vt qui cõsulit causa, & pater prolis, & simpliciter faciẽs eius, qđ factũ est, trãsmutatiuũ trãsmutati. Item vt finis. hęc autẽ est cuius causa. vt ambulandi, sanitas. propter quid enim ambulat, dicimus, vt sanet. & cum ita dicamus, putamus causã reddidisse. & quæcunq; inter illud mouens & finem media fiunt. vt sanitatis, attenuatio, purgatio, medicamenta, aut instrumẽta. omnia etenĩ hęc finis gratia sunt, differunt verò abinuicem, eò quòd hæc quidem instrumenta, illa verò vt opera sunt. Causę itaq; ferè toties dicunt. At, cùm multifariam causæ dicãtur, accidit multas quoq; eiusdem nõ secundũ accidens causas esse, vt statuę & ars statuaria, & ipsũ æs, non scđm aliud qppiã, sed prout statua est: nõ tñ eodẽ modo, sed hoc qdem vt materia, illa verò

Tex. 2.
Vide hæc eadem. 2. Phy. text. 28. et inde.
Vide Auer. in Epi. *trac. 1.*

Causas accidit sibi inuicē causas esse. Itē aliquando cōtrariorum causa est.

vt vnde motus. Et inuicē causas esse, vt laborare bonę habitudinis, hæc verò laborandi. nō tamen eodem modo: sed hæc quidē, vt finis, illud verò vt principium motus. Item, idē aliquando cōtrariorum causa est. quod enim cùm adsit, alicuius causa est; idem cùm absit, causam cōtrarij nonnunquā dicimus. vt ab sentiam gubernatoris naufragij, cuius præsentia salutis causa erat. ambę autem, & præsentia, & priuatio, tanq̄ mouentes causę sunt.

Tex. 3.

¶ Omnes autē nunc dictę causæ in quatuor incidunt manifestissimos modos: elemēta etenim syllabarū, & materia factibiliū, & ignis, & terra, & omnia huiuscemodi corporum. partes quoque totius, & suppositiones cōclusionis causę sunt, ut ex quo. Harum uerò hæc quidem tāquàm subiectum, ut partes; hæc uerò tanquam ipsum quid erat esse, ut totum, & cōpositio, & forma. Semē uero, & medicus, & consiliator, & simplicieer efficiens, omnia unde trāsmutationis, aut status principiū. Cætera uerò tā quàm finis, & bonū aliorum, ipsum enim cuius causa optimū, & finis aliorū vult esse. nil aūt differat, bonū id, an apparēs bonū dicatur. Hę itaq; causæ ac tot specie sunt. Modi aūt causarum numero quidē multi sunt, in pauciores aūt reducuntur. Dicuntur etenim causę ēt earū, quę eiusdē speciei sunt multipliciter, prius videlicet, & posterius alia, quàm alia, vt sanitatis medicus, & artifex: & ipsius diapason duplum, & numerus: & illa semper, quę cōtinent quodcūq; particularium. Itē vt ipsum accidēs, & eorum genera, ut statuæ aliter Polycletus, & aliter statuarius, quia accidit statuario Polycleto esse. Et ea, quæ cōtinēt, accidēs. vt hōmo cā statuæ, aut simpliciter animal. quoniā Polycletus homo, homo autem

animal

animal eſt. Eſt autē accidentiū quoq; aliud alio remotius, & ꝓpinquius. vtputa, ſi albus, & muſicus dicātur ſtatuę cauſa, & nō ſolùm Polycletus aut homo. prẹter omnes autem, quæ propriè dicuntur, quæ ue ſecundùm accidēs, aliæ vt potentia dicūtur. aliæ vt agentes. vt ædificij extruēdi ædificator, aut ædificās ædificator. Similiter autē illæ quoq; dicuntur de his, quorū cauſę ſunt. vt huius ſtatuę, aut ſtatuę, aut ſimpliciter imaginis aut huius æris, aut æris, ſimpliciter materiæ. & de accidentibns ſimiliter. Item hæ, & illæ cō iunctæ dicentur. vtputa non Polycletus, nec ſtatuarius, ſed Polycletus ſtatuarius. Attamem hæ omnes multitudine quidē ſex sūt: dicunt autem dupliciter. aut enim vt ſingulare, aut vt genus eius; aut ut accidēs, aut genus accidētis: aut vt cō iunctæ, aut ſimpliciter dictæ. item tanquā agentes, aut ſecundùm potentiā. Differunt autem, eò quòd agētes quidem, & ſingulares ſimul ſunt, & non ſunt tam ipſę, quàm illa, quorū cauſæ ſunt, veluti hic medicans huic conualeſcenti; & hic ędificator huic, quod ædificatur. Quod uero ſecundùm potentiā, nō ſemper: corrumpitur enim non ſimul domus, & ædificator.

De Elemento. *Cap.* *III.*

ELementū dicitur, ex quo cōponitur primo inexiſtenti indiuiſibili ſpecie in aliam ſpeciē. ut uocis elemēta, ex quibus componitur uox, & in quæ ultima diuiditur: illa uerò nō amplius in alias uoces ab ipſis ſpecie diuerſas. ſed & ſi diuidantur particulæ, tamen eorum eiuſdē ſpeciei ſunt: ut aquę particula, aqua, ſed nō ſyllabæ. Similiter etiam corporum elementa dicunt, ea dicentes ultima, in quę corpora diuiduntur, illa uero nō amplius in alia ſpecie differentia cor

Tex. 4.
Vide Auer. in Epi. Tractа. primo.

pora. & siue vnum, siue plura huiuscemodi sint, hæc elementa aiunt. Similiter aūt * figurationū quoq; elementa dicuntur: ac simpliciter demō strationum. primæ. n. demonstrationes, quæ in pluribus demonstrationib. insunt, hæc elemēta demonstrationum dñr. sunt autem tales primi * ex tribus per unum medium syllogismi. Hinc aūt transferentes appellāt ēt elementum, quod unum & paruum existēs, ad plura utile sit. Quare & paruum, & simplex, & indiuisibile, elementum dr̄. Vnde euenit, quæ maximè uniuersalia sunt elementa esse. qm̄ cùm unumquodq; aut eorū unum, & simplex sit, in multis, aut oībus, aut quàm plurimis inest. Et unum, & punctum principia quibusdam esse uidetur. Cùm itaq; illa, quæ genera uocantur, uniuersalia, & indiuisibilia sint (vna enim est ipsorum ratio) genera quidam dicunt elementa: & magis quàm differentiam, quoniam genus magis vniuersale est. cuicunq; enim differentia inest, genus quoque sequitur illud: cui uerò genus, non utique differentia. Omnibus verò cōe est, illud cuiusque esse elementum, quod primum cuique inest.

* *designationum.*

* *a. l. triū mediorū.*

De Natura. Cap. IIII.

Tex. 5. *Vide Auer. in Epito. tract. 1.*

NAtura verò dr̄, vno quidem modo nascētium generatio, vt si quis producta uoce dicat Y. Alio vero, ex quo primo inexistēte generat̄ quod gignitur. Itē vnde primus motus in vnoquoq; eorum, quæ natura sunt, in eo sm̄ quod ipsum est. nasci aūt dñr, quæcunq; incrementum p̄ aliud habent, tangendo, & connascendo, aut adnascendo, sicuti embryones. Differt aūt cōnascētia à tactu. hic enim nihil aliud præter tactum necesse est esse, in cōnascentibus vero est quiddam vnum in ambobus idē, quod

propter

propter id, quod se cōtingant, facit vt conna-
scanť,& vnum secundū continuationē & quan
titatem, non scd̄m qualitatem sint. Itē natura
dr̄, ex quo primo inordinato existēte, & immo-
bili ex sua potētia, aut est, aut fit aliquid eorū, q̄
natura sunt, vt statuæ, vasorumq; aheneorū æs
natura dr̄, ligneorū vero lignum. similiter aūt
& de cæteris. ex his enim vnūquodq; est, prima
materia salua. hoc enim mō & eorum, quæ na-
tura sunt, elementa dicunt esse naturā, quidam
ignē, quidam terram, quidam aërem, quidam
aquā, quidam aliquid aliud tale dicētes, & qui
dā aliqua horum, qdā vero hæc oīa. Alio itē mō
natura dr̄ substantia eorū, quæ natura sunt, si-
cuti qui dicunt naturam esse primam composi
tionem. aut, sicut Empedocles dicit, ꝙ nullius
entium natura est, sed mistio solum, & mixtorū
permutatio est. natura uero ab hominibus noīa
tur. Quare & quæcunq; natura sunt, aut fiūt, iā
existēte, ex quo aptum est fieri, aut esse, nōdum
dicimus naturā habere, si speciem, & formā nō
habeant. Natura igiť, qd̄ ex ambobus hic est, ut
animalia, & partes eorum. Natura verò hęc, pri
ma materia. & hæc dupliciter, aut q̄ ad ipsum
prima, aut simpliciter prima. vtputa operū ahe-
neorum ad ipsa quidem æs primum, simpliciter
autem aqua fortassis, si'oīa quidem liquabilia
aqua. Et forma, & substātia. hec autem est gn̄a-
tionis finis. Metaphoricè verò oīno oīs substan
tia natura ꝑꝑ hanc dicitur, quoniam & natura
est aliqua substantia. Ex dictis itaque prima, &
quæ propriè dicitur natura, est substantia eo-
rum, quæ in seipsis, vt ipsa sunt, motus princi-
pium habent. materia enim, eò ꝙ huius est su-
sceptiua, dicitur natura. generationes autem, ac

ipfum nafci, eò ꝙ ab hac motus funt.principiũ quoque motus eorum,quæ natura funt,hæc eft, inexiftens quodammodo,aut potentia,aut actu.

De Neceſſario. Cap. V.

Tex. 6. *Vide Auer. in Epito. trac. 1.*

NEceffarium dicitur, fine quo nõ contingit viuere tãquàm cõcaufa.vt refpirare,& alimẽtum animali neceffariũ eft.impoffibile enim eft abfq; his animal effe.Et fine quibus bonũ nõ cõtingit aut effe,aut fieri,fiue aliquid mali repellere,aut eo priuari. vt bibere potionẽ medicatam neceffarium eft,vt nõ ægrotet.& in Aeginam nauigari,vt pecuniam recipiat.Item violentum,& vis.hoc autem eft,quod præter propofitum & electionem obftat, & prohibet.violentum enim neceffarium dicitur,quare etiam trifte,vt Euenus quoque ait,omnis nanque neceffaria res triftis eft, & vis neceffitas quædam eft. quemadmodum Sophocles dicit,

Etiam vis me cogit hæc facere.

Et rectè neceffitas videtur ineuitabile quiddam effe.contrarium enim voluntario, & fecundùm cogitationem motui eft.Item,quod nõ contingit aliter fe habere,neceffe dicimus,ita fe habere.& fecundùm hoc neceffarium cætera quoque omnia dicuntur quodammodo neceffaria. nam & ipfum neceffarium aut agere,aut pati tunc dicitur, cùm non cõtingat propter illud,quod vim infert,fecundùm propofitum fieri,tanquàm illa exiftente neceffitate, propter quam non contingit aliter.Et in eis,quæ concaufæ viuẽdi, & boni funt,fimiliter.cum enim non contingat hic quidem ipfum bonũ,hic uerò ipfum uiuere, & effe fine quibufdam,hæc neceffaria,& hæc caufa neceffitas quædam eft.Item demonftratio neceffariorũ eft: quoniã non contingit aliter fe habere,

fi fimpli-

si simpliciter demonstratũ est. Huius uero causa ipsa prima, si impossibile est aliter se habere, ex quibus fit syllogismus. Quorundã itaq; alia est causa, ut necessaria sint: quorũdã uerò nihil, sed propter hęc, alia necessariò sunt. Quare & proprie necessariũ est, quod simplex est. hoc.n.non põt multipliciter se habere. quapropter nec aliter & aliter: etenim multipliciter se haberet. Si igitur aliqua perpetua, & immobilia sunt, nihil in eis uiolentum, aut prętur naturam est.

De uno. Cap. VI.

VNum dicĩ uno modo secundũ accidẽs, alterο ꝑ se. Secundũ accidẽs q̃dẽ, ut Coriscus & musicũ, & Coriscus musicus. idẽ.n.ẽ dicere Coriscus & musicũ, & Coriscus musicus: & musicũ iustũ, & musicus iustus Coriscus. Cuncta etenim hæc unũ dñr secundum accidẽs, iustũ quidem & musicum, q̃m uni substantiæ accidũt: musicũ uerò & Coriscus, q̃m alterum alteri accidit, similiter ẽt quodãmodo musicus Coriscus cum Corisco unũ est, q̃m altera partiũ earum quæ in oratione sunt, alteri accidit. utputa musicũ Corisco, & musicus Coriscus iusto Corisco, quoniã utriusq; pars una eidẽ uni accidit. nihil enim differt, aut Corisco musicũ accidere, aut isti hoc. Similiter autem, tam si de genere, quàm si de aliquo uniuersalium nominum accidens dicatur, utputa, ꝙ idẽ homo, & musicus homo. aut enim homini qui una est substãtia, musicũ accidit, aut q̃m ambo alicui singularium accidũt, ueluti Corisco. nõ tñ eodem modo ambo insunt: sed hoc quidem ut genus fortassis, & ut in substantia, illud uero ut habitus, aut passio substantiæ. Quæcunque itaq; secundùm accidens unum dicunĩ, hoc modo dicuntur. ❡ Illorũ vero, quæ ꝑ se unũ dicuntur,

Tex. 7.
Vide Auer. in Epito. tra 1. Zim. elicit ex tex. propositionẽ, super qua notat contrad.

dicuntur, hæc quidem dicuntur, eò quòd cõtinua sunt, vt fascis vinculo & ligna visco. linea quoq; etiã, si curua sit, sed continua, vna dicitur, sicuti partium etiam vna quæq; crus, & brachium. Ex his autem ipsis illa magis vnum sunt, quæ natura, quàm arte cõtinua sunt. Continuum verò dicitur, cuius vnus per se motus, & non potest aliter esse. vnus verò, qui indiuisibilis. indiuisibilis autem secundùm tempus. Secundùm se autem continua, quæcunq; nõ tactu vnum sunt. si enim pones inuicem tangentia ligna, nõ dices ea vnũ, neq; lignum, neq; corpus, nec aliquid continuũ esse. Igitur & illa, quęcũq; omnino cõtinua sũt, vnum dicuntur, etiam si habeant flexionẽ. & adhuc magis, quę non habent, vt tibia, aut femur, quàm crus: quoniam contingit vnum non esse motum cruris. & recta magis, quàm curua, vnũ est, curuam vero, & angulum habẽtem & vnam, & non vnam dicimus: quoniam cõtingit & non simul eius motum, & simul esse. rectæ vero semper simul. nullaque particula magnitudinẽ habens, hæc quidem quiescit, hæc vero mouetur, quemadmodum curuæ. ¶ Alio item modo vnũ dicitur, cùm subiectum sit forma indifferens. Indifferens autem, quorum forma indiuisibilis secundùm sensum est. subiectum vero, aut primũ, aut vltimum ad finẽ. etenim vinum vnũ, & aqua vna dicitur, quatenus indiuisibilis secũdùm formam est: liquoresq; omnes, vt oleũ, vinum, & liquabilia vnum; dicuntur, quoniam omnium vltimum subiectum idem est. aqua nanq; & aër hæc omnia sunt. ¶ Dicuntur autem vnum, & quorũ vnũ genus differens oppositis differentiis. ac cũcta hæc vnum dicuntur, quoniam vnum est genus subiectum differẽtiis. vt homo, equus, canis,

Tex. 9. (margin, beside "quemadmodum curuæ. ¶ Alio item modo")

Tex. 10. (margin, beside "omnia sunt. ¶ Dicuntur autem")

vnum

unum quid, quoniam omnia animalia, & quodam ſimili modo, ſicuti materia una. Hæc aũt qñq; quidem ita unum dicuntur, quãdoq; uerò ſuperiore genere, quod idem dicitur, ſi ultimę generis ſpecies ſunt, illa aũt ſuperiora ipſis: utputa triãgulus duorum æqualium laterum una & eadem figura cum triãgulo trium ęqualium laterum eſt. ambo etenim trianguli, ſed non ijdem trianguli. ¶ Item unum ea dicuntur, quorum ratio, quod quid erat eſſe dicens, indiuiſibilis ad aliam eſt, quod quid erat eſſe rei ſignificantem. ipſa enim per ſeipſam omnis ratio diuiſibilis. ſic enim & auctum, & diminutum unum eſt, quoniam ratio una: quemadmodum in ſuperficiebus eſt ipſius ſpeciei una. Et oĩno quorumcunque intellectio, quæ quod quid erat eſſe intelligit, indiuiſibilis eſt, neq; ſeparari põt nec tempore, nec loco, nec ratione, hæc maxime unum ſunt. & horum, quęcunque ſubſtãtlę ſunt'. Vniuerſaliter nanq; quotcunq; nõ habẽt diuiſionem, quatenus nõ habẽt, eatenus unum dicuntur, utputa, ſi prout homo nõ habet diuiſionem, unus eſt homo: ꝙ ſi prout animal, unũ animal: ꝙ ſi prout magnitudo, una magnitudo. Plurima itaque unũ dicuntur, eò ꝙ aliquid unum aut agunt, aut patiuntur, aut habent, aut ad aliquid unum ſunt. Quæ uerò primò unum dñr, illa ſunt, quorum ſubſtantia una: una uero, aut cõtinuatione, aut forma, aut rõne. numeramus etenim tãquàm plura, aut quę nõ continua ſunt, aut quorũ forma nõ eſt una, aut quorum ratio nõ eſt una. Item eſt ꝗdem, ut ꝗ̃cũq; dicamus cõtinuitate unũ eſſe, modò quãtum & cõtinuum ſit: eſt aũt ut nõ aliquid totũ ſit. hoc aũt, ſi nõ habeãt formam unã. nõ enim dicemus Tex. 11.

ſimiliter

similiter vnũ, cùm viderimus partes calceamẽti quomodocunq; cõpositas, propter cõtinuitatẽ, sed si ita vt calceamẽtum sit, ac quãdam formã habeat, tunc vnum. Quare maximè linearum circuli linea una est, quoniã tota & perfecta est.
Tex. 12. ¶ Vni autẽ esse, principium est alicui numero esse. prima .n. mensura principium est. quo nanq; primo cognoscimus, hoc prima cuiusq; generis mẽsura. Principiũ itaq; scibilis circa vnũquodq; ipsum vnum. nõ est autẽ idem in cunctis generibus vnum. sed hic quidem diesis, hic verò vocalis aut muta. grauitatis ãt aliud, & motus aliud. Vbiq; autẽ ipsum vnum aut q̃titate, aut forma indiuisibile. Illud igitur, quod secundùm q̃tum, prout q̃tum, indiuisibile est. quod quidẽ omnino & sine positione est, dicitur vnitas: quod verò omnino & positionẽ habens, punctum: quod autem secundùm vnum, linea: quod verò secundum duo, superficies: qđ autẽ oĩno, & in tria secundum q̃tum diuisibile, corpus, & ecõuerso. in duo quidẽ diuisibile, superficies est: quod verò in vnum, linea: quod autem nequaq̃ secundùm q̃titatem diuisibile est, punctum, & vnitas est. quæ q̄dem sine positione, unitas: quod uerò habet positionẽ, punctum. Item alia numero, alia genere, alia specie, alia analogia unum sunt. Numero q̄dem, quorum materia una. Specie uerò, quorum ratio una. Genere autẽ, quorum eadem p̄dicationis figura. Secundum analogiã uerò, quæcunq; se hñt, ut ad aliud. Semper autem posteriora sequuntur præcedentia. utputa q̄cunq; numero, specie quoq; unum sunt: q̄cunq; uerò species, nõ etiam numero, sed genere cũcta unum sunt, quæcunq; etiam specie: quæcunque autem genere, nõ omnia specie, sed secundùm analogiam:
quæcunq;

quęcunq; vero analogia vnum, nõ omnia genere. Manifestum autem etiam est, quòd Multa quoque vni oppositè dicuntur. quædam enim, eò quòd non sint continua, quędam vero, eò quòd diuisibilem secundùm speciem materiam habeant, aut primam, aut vltimam. quædam autẽ, eò quòd rationes, quod quid erat esse dicentes, plures sint.

Multa quo tupliciter.

De Ente. Cap. VII.

ENs dicitur, aliud secundùm accidens, aliud per se. Secundùm accidens quidẽ, vt iustum musicum esse dicimus, & hominẽ musicum ac musicum hominem: similiter dicẽtes, vt cùm dicimus musicum ædificare, quia accidit ædificatori musico esse, aut musico ædificatori. hoc etenim hoc esse dicere significat hoc huic accidere. Ita igitur de his quę dicta sunt, cùm hominem dicimus musicum esse, & musicum hominẽ, aut album musicum, siue hunc album, hoc quidem, quoniam ambo eidem accidunt. illud uero, quoniam enti accidit. Hoc autem musicum hominẽ quoniam huic musicum accidit, ita etiã dicitur album esse, quoniam cui accidit, illud est. Quæ igitur secundùm accidens esse dicuntur, ita dicuntur, aut quoniam eidẽ enti ambo insunt, aut quoniã illud enti inest, aut quoniam ipsum est, cui inest, de quo ipsum prædicatur. ¶ Per se uero esse dicuntur, quæcunque significant prædicationis figuras. quoties enim dicuntur, toties ipsum esse significant. Cùm ergo eorum, quæ prædicantur quædam ipsum quid est significant, quædam quale, quędam quantum, quędam ad aliquid, quædam facere, aut pati, quædam vbi, quædam quãdo, horũ cuiq; idẽ ipsum esse significat. nihil enim differt, homo cõualescẽs est, aut homo cõualescit

Tex. 13. *Vide Auer. in Epit. tracta. 1.*

Tex. 14.

ualescit: & homo ambulans uel incedens est, aut homo ambulat uel incedit. similiter ĩ alijs quoque. Item ipsum esse, & ipsum est significat quod verum est, ipsum uerò non esse, quòd nõ uerum, sed falsum similiter, tam in affirmatione, quàm in negatione. utputa, quòd Socrates musicus est, quoniam uerum hoc est: aut quòd Socrates non albus, quoniam uerum. quòd autẽ diameter nõ sit incommensurabilis, quoniam falsum est. Itẽ ipsum esse, & ipsum ens, quoddã eorum, quę dicta sunt, potentia dici posse significat, quoddam actu. videns etenim dicimus esse, & quod potentia, vt dicitur, uidet, & quod actu. ipsum quoque sciẽs similiter, & quod potest vti sciẽtia, & quod iam utitur. ac ẽt quiescens, tum illud, cui iam inest quies, tum quod quiescere potest. Similiter autem in substantijs. etenim Mercurium in lapide dicimus esse, & lineæ medietatẽ, ac triticum, quod nondum maturum est. quãdo verò possibile, & quando non in aliis determinandum est.

De Substantia. Cap. VIII.

Tex. 15. Vide Auer. in Epito. tract. 1. Vide cõtr. Zim.

Substantia dicũtur & simplicia corpora, vt terra, ignis, aqua, & quæ talia sunt, & uniuersaliter corpora, & quæ ex his cõsistũt animalia, & dęmonia, ac eorũ particulæ. hæc verò omnia dicuntur substantia, quoniã non dicuntur de subiecto, sed de eis cętera. Alio verò modo quodcunq; fuerit causa existẽtię, talibusq; inexistens, quæ non dicuntur de subiecto, vt anima animali. Itẽ quæcũq; particulę inexistẽtes sunt in talibus, definiẽtes, & quod quid significãtes, quibus peremptis, totũ perimitur. vt superficie, corpus, vt qdã aiunt, & linea superficies. & vniuersaliter numerus uidetur qbusdã talis esse. eo etenim perẽpto nihil esse, & omnia terminare. Item quod quid

erat

erat esse, cuius ratio definitio est, & hoc uniuscuiusque substantia dicitur. Accidit igitur duobus modis substantiam dici, & ipsum ultimum subiectũ, quod non dicitur de alio: & id, quod cùm *quod quid sit, etiam separabile fuerit. tale uerò cuiusque forma & species. * *hoc aliquid.*

De Eodem, Diuerso, Differenti, Simili, & Dissimili. Cap. IX.

EAdem uerò, quædam secundum accidens dicuntur, ut album, & musicum idem, quoniã eidem accidunt: ac homo & musicum, quoniã alterum alteri accidit. musicus uerò homo, qm̃ musicum homini accidit. utrique uerò hoc, & huic utrunque illorum. etenim homini musico & homo, & musicum idem dicitur, & his illud. Quare omnia hæc uniuersaliter non dicuntur. non enim est uerum dicere, quòd omnis homo idem & musicum, uniuersalia nanque per se existunt, accidentia uerò nõ per se, sed de singularibus simpliciter dicuntur. idem enim uidetur Socrates & Socrates musicus esse. Socrates enim non de multis. quare nõ dicitur omnis Socrates sicuti omnis homo, quædam igitur ita dicuntur eadem. Quędam uerò per se, sicuti & unum. etenim quorum materia, aut specie, aut numero vna, eadem dicuntur: & quorum substantia una. Quare patet, quòd identitas unitas quædam essentiæ est, aut plurimũ, aut cùm ut pluribus utatur. vtputa cùm dicat ipsum sibi ipsi idem, vt duobus enim ipso utitur. Diuersa uerò dicuntur, quorũ aut species plures aut materia, aut ratio substantiæ. & omnino diuersum dicitur opposite ad id, quod idem dicitur. Dfferẽtia uerò dicũtur, quæ cunq; diuersa sunt, cũ idem quid sint, modo non sint idem numero, sed aut specie, aut genere, aut

Tex. 16. *Hæc duo sequentia Capita. 9. & 10. Aue. non habet in hac commẽtatione. Vide ipsum in Epitracttatu. 1.*

Diuersa.

Differentia.

proportione. Item, quorum diuersum genus, & contraria, & quæcunq; diuersitatem in substantia habent. Similia dicuntur, & quę idem passa sunt, & quæ plura eadẽ quàm diuersa passa sunt, & quorum qualitas una. ac secundùm quęcunq; contrariorum alterari contingit id, quod plura his, aut magis propria habet, simile illi est. Opposite uerò similibus dissimilia dicuntur.

Similia.

Dissimilia.

De Oppositis, Contrarijs, Diuersis, & eisdem Specie. Cap. X.

Vide Aue. in Epi. tractatu. 1.

OPposita dicuntur, cõtradictio, cõtraria, ad aliquid, priuatio & habitus, & ea, ex quibus, & in q̃ ultima. Vt generationes & corruptiones, & quæcunq; susceptiuo amborum nõ contingit simul adesse, hęc opponi dicuntur, aut ipsa, aut ex quibus sunt. fuscũ nanque & album simul eidem nõ insunt. quare ea, ex quibus sunt, opponuntur ipsi. Contraria dicuntur, quæ non possunt simul eidem adesse, cùm eorum sint, quæ secundùm genus differũt. & quæ plurimum differunt, cùm in eodem genere sint. quęue plurimũ differunt, cùm in eodem susceptiuo sint. ac etiã quę plurimũ differunt, cùm eorum sint. quæ sub eadẽ potentia sunt. & quorum differentia maxima, aut simpliciter, aut secundùm genus, aut secundùm speciem. Cætera uerò contraria dicuntur, quædam, eò quòd talia habent: quædam, eò quòd susceptiua talium sunt: quędam, eò quòd actiua aut passiua talium sunt, aut agentia, aut patientia, aut abiectitiones, aut sumptiones, aut habitus, aut priuationes sunt horum, ac talium. Cum autem vnum & ens multipliciter dicatur, necesse est, vt cætera quoque, quęcunque secundùm hæc dicuntur, sequantur. quare & idem & diuersum, & contrarium vt secundùm vnumquodque

Contraria.

quodque

quodq; prędicamētū diuersum sit. Diuersa uerò specie dicuntur quæcunq;, cùm eiusdē sint generis, nō sunt subalterna, & quęcunq;, cum in eodē genere sint, differentiā habēt. & quęcunq; in substantia contrarietatem habēt. Cōtraria quoq; diuersa specie inuicē sunt, aut omnia, aut quę primo dicūtur, & quorū in ultima generis specie rationes diuersę. ut homo & equus indiuidua genere, rationes uerò eorū diuersę, & quæcunque, cū in eadē substantia sint, differentiā hn̄t. Eadem verò specie sunt, quæcūq; his opposite dicuntur. *Diuersa specie.* *Eadem specie.*

De Priori & Posteriori. *Cap. XI.*

PRiora, & posteriora dicuntur, uno quidē modo tanquā aliquo primo & principio in quoque genere existente, quod propinquius est principio cuidā determinato, aut simpliciter & natura, aut ad aliquid, aut ubi, aut ab aliquibus. Vt puta quędā ſm locū, eò ꝙ propinquiora sunt alicui loco natura determinato, medio uidelicet, aut ultimo, aut ad quoduis. Quod uerò remotius, est posterius. Quędam ſm tempus. aliqua enim, eo ꝙ remotiora à Nūc sunt: ut de eis, quæ facta sunt. quæ enim in Troia fuerūt, priora sunt his, quę apud Mediam facta sunt, quoniam remotius à Nūc distant. aliqua uerò, eò ꝙ propinquiora ipsi nunc sunt: ut de futuris. prius enim festum, quod apud Nemeam futurum est, quàm quod apud Delphos, quoniā propinquius ipsi Nūc est, ut principio, & primo ipso Nunc posito. Quędam secundùm motum. quod enim propinquius primo mouente est, prius est: ut puer uiro. etenim quoddam & hoc simpliciter principium est. Quędam secundùm potentiam. quod enim excellit potentia, & fortius est, prius est. tale verò *Vide Aue. in Epit. tractatu. I.*

est,cuius electionem,ut alterum, & quod posterius est,sequatur necesse est, ut nõ mouente illo, nõ moueatur,& mouẽte moueatur.electio enim principium est. Quędam secundùm ordinẽ, hęc uerò sunt,quæcunq; ab aliquo uno determinato proportionaliter distãt,ut in tripudijs qui secundùm locum obtinet,prior est eo, qui tertium tenet, & * paranete, quàm nete. illic enim tripudij ductor, hic uerò media principium est. Hæc itaq; hoc modo priora dicuntur. Alio uerò modo quod cognitione prius, tanquàm & simpliciter prius.Horum autem aliter ea,quæ secundum rationem,atque ea quę secundum sensum.Secundum enim rationẽ uniuersalia priora,secundum uero sensum singularia. Et secundum rationem accidẽs toto prius, ut musicum homine musico. non enim erit ratio tota absq; parte.tametsi nõ cõtingit musicum esse, si nõ sit aliquis musicus. Item priores dicũtur passiones priorum,ut rectitudo leuitate.ista enim lineę per se passio,hęc uerò superficiei. quædam igitur ita priora & posteriora dicuntur. Quædam uerò secundum naturã & substantiam, quęcunq; contingunt absque alijs esse,ista uerò sine illis minime. qua diuisione usus est Plato. Cùm autem ipsum esse multipliciter dicatur, primò quidẽ subiectũ est prius, propter quod substantia prior. Deinde aliter quę secundum potentiam,& quę secundũ actũ. quędam enim secundùm potẽtiam priora sunt,quędam uerò secundum actum. ueluti secũdum potentiam quidem dimidia quàm tota, & particula quàm totum,& materia quàm substantia. secundum actum uerò posterior,dissolutio etenim secũdùm actum erit Quodã modo igitur omnia, quęcũq; prius & posterius dicuntur,secundũ hęc dicun-

** penultima quàm vltima.*

dicuntur. Quædam enim ſecundùm generationẽ contingit abſq; alijs eſſe, vt totum partibus. quędam uerò ſecũdum corruptionem, ut pars toto. ſimiliter etiam cætera.

De Potentia & Impotentia. Cap. XII.

Potentia dicitur, quędam quidem principium motus aut tranſmutationis in altero, aut prout alterum eſt. ut ædificatiua potẽtia eſt, quæ non ineſt in ędificato. ſed ars medendi cùm ſit potẽtia, inerit utique in eo, qui ſanatur, ſed nõ prout ſanatur. Quædam igitur omnino principiũ tranſmutationis, aut motus dicitur potentia in altero, aut prout alterum eſt. Quædam uerò ab altero, aut prout alterum eſt: ſecundùm quã profecto quo patitur, aliquid patitur. Quandoq; igitur, ſi quodcunq; pati poſſibile eſt, dicimus illud poſſe pati: quandoq; uerò non ſecũdùm oẽm paſſionem, ſed ſi ad melius. Item qua eius, quod bene, quippiam efficiatur, aut ſecundùm electionẽ. aliqñ enim eos, qui ſolùm ambularunt, aut dixerũt, non autẽ bene, nec ut propoſuerunt, non dicimus poſſe dicere, aut ambulare. ſimiliter quoque de pati. Item quicunq; habitus, ẜm quos impaſſibilia omnino, aut immutabilia ſint, aut non facile ad deterius moueantur, potentiæ dicuntur. franguntur nanq; & conteruntur, & flectũtur, & omnino corrumpũtur, nõ propter poſſe, ſed propter non poſſe, & in aliquo deficere. impoſſibilia uerò à talibus ſunt, quæ propter potentiam & poſſe, & aliquatenus ſe habere uix & parum patiuntur. Cùm autem potentia tot modis dicat, potens quoq; uno quidem modo dicetur, quod motus, aut trãſmutationis principium habet. etenim ſe datiuũ potens quid eſt in altero, aut prout alterum eſt. Alio uerò, ſi quid eius aliud talem

Tex. 17. *Vide Aue. in Epit. tractatu. 1.*

De Poſſibile.

potentiam habet. Alio uerò, si quid ad quodcunque trãsmutetur, siue in peius, siue in melius potẽtiam habeat. etenim quod corrumpitur, videtur possibile esse corrumpi. aliter non corrumperetur, si impossibile esset. nunc autẽ habet quãdã dispositionem, causam, & principium huiuscemodi passionis. quãdoq; enim ꝓpterea ꝙ habet, qñque propterea ꝙ priuatur, tale uidetur esse. Quòd si priuatio habitus quodammodo est, omnia, propterea ꝙ habent profectò aliquid erunt. ęquiuocè autem dicimus ipsum ens. Quare propterea ꝙ habet habitum quendã, & principium, possibile est: & ꝓpterea ꝙ habet huius priuationem, si possibile est priuationem habere. Alio aũt modo propterea ꝙ nõ habet eius potentiam, aut principium in altero, aut prout alterum, corruptiuam. Item hæc omnia, aut eò ꝙ solùm contingãt hæc fieri, aut non fieri, aut eò ꝙ bene. etenim inanimatis etiam talis potentia inest, ut instrumẽtis. aliquam. n. posse sonare lyram aiunt, aliquã minime, si nõ bene sonans est. Impotentia uerò, potentię priuatio est, & quædã talis principij oblatio, quale diximus, aut omnino, aut ab eo, qui natura aptus est habere, aut & cum natura aptus sit iam habere. non enim similiter dicẽt impossibile esse puerum generare, & uirum eunuchum. Itẽ utriq; potentia est impotentia opposita, & ei, quæ solùm motiua, & ei, quæ bene motiua est. Impossibilia quoq; quædã secundùm hãc impotẽtiã dicuntur, quædã alio modo, uti possibile, & impossibile. impossibile quidẽ, cuius contrariũ necessariò uerũ est. ueluti diametrũ cõmensurabilẽ esse, impossibile est. quoniã falsum huiuscemodi est, & cuius contrariũ nõ solùm uerum, sed necessarium quoq; est, ut incõmẽsurabilis sit. cõmensurabile

De Impotentia.

rabile igitur nõ solùm falsum, sed necessariò etiã falsum est. Ipsum uerò possibile huic contrariũ, cùm non sit necessarium, contrarium falsum esse. vt sedere hominem possibile est. non enim necessariò nõ sedere falsum est. possibile itaq; uno quidem modo significat, ut dictum est, quod non necessariò falsum est: alio uero, ipsum uerum esse: alio autem contingens uerum esse. Metaphoricè autem, quæ in Geometria, potentia dicitur. Hęc igitur possibilia, non secundum potentiam. Quæ autem dicuntur secundum potentiã, omnia ad primam unam dicuntur. hęc autem est principiũ transmutationis in altero, prout alterũ est. cætera nanq; possibilia dicuntur, quędam, eò ꝙ eorum aliquid talem potentiam habet: quędam, eò ꝙ non habent: quædam, eò ꝙ sic habent. Similiter etiã impossibilia. Quare propria primę potentiæ definitio profectò erit, principium transmutatiuum in altero, prout alterum est.

De Quanto. *Cap. XIII.*

QVantum dicitur, quod est in ea quę insunt diuisibile, quorum utrunq;, aut singulum unum quid, & * quod quid aptum est esse. Multitudo igitur quantum quid, si numerabilis est: magnitudo uerò mensurabilis. Dicitur autem multitudo quidem, quę potentia diuisibilis est in non continua: magnitudo uerò, quę in continua. Magnitudinis autem, quæ quidem ad unum continua est, longitudo: quę uerò ad duo, latitudo: quæ autem ad tria profunditas est. Horum autem multitudo quidem finita numerus, longitudo uerò linea, latitudo autem superficies, profunditas verò corpus est. Item alia per se quanta quędam dicuntur, alia secundùm accidens. utputa linea quidem quãtum quiddam per

Tex. 18.
Vide Aue. in Epit. tracta. 1. sub cap. de accidente.
Vide cõtra dictiones Zim.
** hoc aliquid.*

se est, musicum uerò secundùm accidens. Eorum uerò, quæ per se sunt: quædam secundùm substantiam sunt: ut linea quãtum quiddã. in definitione nanq;, quod quid est dicenti quantũ quiddam inest. quædam passiones, & habitus huiuscemodi substantiæ sunt: ut multum & paucũ, longum & breue, latum & strictum, profundum & humile, graue & leue, & cætera quoque huiuscemodi. Sunt autem magnum etiam & paruum, maius & minus, tam ſm se quàm ad seinuicem dicta quanti per se passiones. trãsferuntur autem & ad alia ista nomina. Eorum autem, quę secundùm accidens dicuntur quanta, quoddam ita dicitur, ut prædictum est, quod musicum, & album quãtum est: eò quòd illud cui insunt quãtũ quid est. Quędam, ut motus & tẽpus. & hæc enim quanta quędam & cõtinua dicuntur, eò quòd illa diuisibilia sunt, quorum hęc sunt passiones. dico autem nõ quod mouetur, sed quo motum est. etenim quoniam illud quantum est, & motio est quanta. tẽpus autem, propter illam.

De Quali. *Cap.* XIIII.

Tex. 19. *Vide Aue. in Epit. tracta. 1. sub cap. de Accidente.*

QVale dicitur uno modo differentia substantię: utputa quale animal homo, quoniam bipes, equus vero quadrupes. & circulus qualis quædam figura, quoniã absq; angulis est, tanquam differentia, quę secũdùm substantiam, qualitas sit, uno itaque modo qualitas dicitur substantiæ differentia. Alio, ut immobilia, & mathematica, ueluti numeri quales quidã sunt, ut qui compositi: & non solùm, qui ad unũ sunt, sed hi, quorum imitatio superficies & solidum. hi autem sunt qui quoties quanti aut quoties quanti quoties. & omnino quod in substantia, præter quantum existit, substantia nanq; cuiusque

usq; est quod semel, vtputa ipsorum sex, non qui bis vel ter, sed qui semel. sex em̄ semel sex sunt. item quæcunq; substantiarũ, quæ mouentur passiones, vt caliditas & frigiditas, albedo & nigredo, grauitas & leuitas, & quæcunque similia, ꝭm quæ dicũtur alterari corpora, ipsis mutatis. Item, secundum virtutem & malitiam, & omnino bonum & malum. Fere itaque ꝭm duos modos dici possit ipsum quale, & horum vnum maximè proprium. prima etenim qualitas substãtię differentia est. huius autem pars, & quæ in numeris qualitas est. etenim differentia quædam substantiarum est. sed non aut eorũ, quæ mouentur, aut nõ prout mouentur, hæc autẽ passiones eorum, quæ mouentur, prout mouentur sunt, & motuũ differentiæ. Virtus autem, & malitia passionum quædam partes sunt. differentias.n. motus, & actionis quasdam manifestant secundùm quas bene, vel malè agunt, aut patiuntur ea, quæ in motu sunt. Quod enim hoc modo potest moueri, aut agere, bonum: quod verò illo modo & cõtrario, prauum. Maximè autem bonum & malum significant qualitatem in illis, quæ animata sunt, & in illis maxime, quæ habent electionem.

Sex semel sex sunt.

De Ad aliquid. Cap. XV.

AD aliquid dicuntur quædam, vt duplum ad dimidiam, & triplum ad tertiam partem, & oĩno multiplex ad multiplicati partem, & excedens ad excessum. Quædam, vt calefactiuum ad calefactibile, & sectiuũ ad secabile, & omnino actiuum ad passiuum. Quædam, vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum. Dicuntur autem prima quidem ꝭm numerũ, aut simpliciter, aut determinatè ad eos, aut ad vnum. vtputa duplum quidem ad vnũ nu-

Tex. 20. *Vide Auer. in Epit. tractã. 1. sub ca. de Accidente.*

merus determinatus. multiplex verò secundum numerũ ad vnum, non tñ determinatũ, vt hunc, vel hunc. sexquialterum verò ad subsexquialterum ſm numerum ad numerum determinatum. superpartiens aũt ad superpartientem ſm indeterminatum, sicuti multiplex ad vnum. excedens autem ad excessum, omnino indeterminatum secundum numerum. numerus enim commensurabilis, ſm verò incommensurabilem numerum dicitur. excedens enim ad excessum tantum est, & vltra. hoc verò indeterminatum est: quodcunque enim contingit, est aut æquale, aut non æquale. Hæc itaq; ad aliquid omnia secundùm numerum dicuntur, & numeri passiones sunt. Et adhuc æquale, simile, & idem secundum alium modum. secundum vnum etenim omnia dicuntur. Eadem enim sunt, quorũ substantia vna. Similia vero, quorum qualitas vna. Aequalia autem quorum quantitas vna. ipsum verò vnũ numeri principium & mensura. vnde hæc omnia ad aliquid dicuntur, ſm numerum quidem, non tamen eodem modo. Actiua uero, & passiua secundùm actiuam & passiuam potẽtiam, & potentiarum actiones. vtputa calefactiuum ad calefactibile, quoniam possunt. & rursus calefaciens ad id, quod calefit; & secans ad id, quod secatur, vt agentia. Eorum autem, quæ secũdum numerum sunt, non sunt actiones, nisi quemadmodum in alijs dictum est, sed ſm motum actiones non existunt. Eorum verò, quæ secundũ potentiam, etiã secundùm tempora iam dicuntur ad aliquid. veluti quod fecit, ad id, quod factum est: & id, quod facturum est, ad id, quod faciendum est. sic enim pater quoq; filij pater dicitur, hoc enim fecit, at illud passum quid est. Item quædam secundũ pri-
uationem

uationem potentię, vt impossibile: & quæcunq; ita dicuntur, vt inuisibile. Quæcunq; igitur secundùm numerum, & potẽtiam ad aliquid dicuntur, cuncta sunt ad aliquid, eò ꝙ ipsum, quod est alterius dicitur ipsum, quod est, sed nõ eò ꝙ aliud ad illud. Mensurabile aũt, & scibile, & intelligibile, eò ꝙ aliud ad illud dicitur. Nam intelligibile significat, ꝙ eius est intellectus. Non est autem intellectus ad illud, cuius intellectus est. idem enim profectò bis dictum esset. similiter & visus cuiusdam est visus, non cuius est visus (etsi verũ est hoc dicere) sed ad colorem, aut aliquid aliud tale. illo verò modo bis idem diceretur, ꝙ visus est, cuius est visus. eorũ igitur, quæ per se ad aliquid dicuntur, quædã ita dicuntur, quędam si genera eorum talia sunt. vtputa Medendi ars eorũ est, quæ ad aliquid sunt, qm̃ genus eius scientia videtur eorum esse, quæ ad aliquid sunt. Item ꝯm, quæ ad aliquid dicuntur ea, quæ illa habent. vt æqualitas, qm̃ ipsum æquale: & similitudo, quoniam & ipsum simile. Aliqua verò secundùm accidens dicuntur. vt homo aliquid. qm̃ accidit ei duplo esse. hoc autem eorum est, quæ ad aliquid sunt. aut album, si eidem accidit duplo, & albo esse.

De Perfecto. *Cap.* XVI.

PErfectum dicitur uno quidẽ modo, extra qđ non est ullã accipere particulam. vtputa tp̃s ipsum, vniuscuiusq; perfectũ est, extra quod non est vllum accipere tp̃s, quod pars huius tp̃is sit. Et quod secũdum virtutem, & quod est eius, quod bene, non hñs excessum ad genus. vt perfectus musicus, & perfectus tibicen, cum ꝯm propriæ virtutis speciem in nullo deficiãt. Ita etiam in malis transferentes dicimus calumniatorem perfectum,

Tex. 21. *Vide Auer. in Epi. tracta. 1.*

perfectum, & furem perfectum, quoniam etiam bonos eos appellamus, vtputa furem bonum, & calumniatorem bonum. Virtus quoq; quædam perfectio est. unum quodq; nanq; tunc perfectũ est cunctaq; substantia tunc perfecta, cùm ſm speciem propriȩ virtutis nulla desit particula magnitudinis naturalis. Item, quibus finis studiosus est, ea perfecta dicuntur. etenim ſm quod habent finem, perfecta dicuntur. Quare cùm finis vltimorum quippiam est, ad praua quoq; transferentes, dicimus perfectè interemptũ esse, & perfectè corruptum esse, cùm nil corruptionis, aut mali desit, sed in vltimo sit. ꝓpter quod & mors metaphoricè dicitur finis, quoniam vltima finis autem & quod cuius gratia, vltimum. Quæcunq; igitur per se perfecta dicuntur, toties dicuntur. Quædam, eò ꝙ secundũ bene in nullo deficiunt, nec hñt in aliquo genere excessum, nec est quicquam extra. Quædam, eò quòd omnino in vnoquoq; genere excessum non habent, nec quicquã est extra. Cætera verò iam secundũ ipsa, eo quòd aut tale faciunt, aut habent, aut conueniunt, aut tali aut aliquo alio modo ad ea, quæ primo dicta sunt, perfecta dicuntur.

Nota hic clarimagnitudinẽ virtutis idem 10. huius tex. 13.

De Termino. Cap. XVII.

Tex. 22. ** Extremum.*

TErminus * dicitur, quod vltimum cuiusq; est, extra quod nihil est accipere primum, & intra quod oĩa primum. Et quod magnitudinis forma, aut magnitudinem hñtis. Et cuiusq; finis. tale verò est, ad quod motus & actus, & nõ à quo. qñq; autem ambo, & à quo, & ad quod. Et cuius causa. Et substantia vniuscuiusq;, ac quod quid erat esse vnicuiq;. cognitionis enim hoc terminus est, ꝙ si cognitionis, rei quoq; est. Quare patet quòd quoties dicitur principium, toties etiã

etiam terminus, & adhuc amplius. principium nanque terminus quidam: sed non omnis terminus principium.

De Secundùm quod. *Cap. XVIII.*

SEcundùm quod multipliciter dicit. Vno modo, forma & substantia cuiusq; rei, ut secundũ quod bonus, ipsum bonum. Alio, in quo primò fieri aptũ est, ut color in superficie. Quod igitur primò dictum est ſm quod ipsa forma est. secundo uerò, tanquã cuiusq; materia, & primum cuiusq; subiectum. Et omnino ipsum secundùm quod, toties dictum erit, quoties dicitur causa. secundum quod enim uenit, aut qua causa uenit dicitur, & secundum quod paralogizatum, siue syllogizatum est, & quæ syllogismi, siue paralogismi causa est. Item ſm quod dicitur, quod secundum positionem est. secundum quod stetit, aut secundum quod uadit. etenim hæc omnia positionem & locum significant. Quare & secundùm se multipliciter vt dicatur necesse est. Vno nanq; modo secundùm se est, quòd erat esse cuilibet. vt Callias, & quod quid erat esse Calliam. Alio vero, quæcunq; in eo quod quid est insunt. vtputa Callias secundùm se animal est. in ratione enim animal inest. Callias enim quoddã animal est. Item si in sepiso primò suscepit, aut in aliquo sui. vtputa superficies alba secundùm se, & homo secundùm se viuens, anima nanq; pars quædam hominis est. in qua prima ipsum viuere est. Item cuius non est aliqua alia causa. hominis nanque multæ causæ sunt, animal bipes. attamen secundùm se homo est homo. Item quæcunque soli, prout soli insunt. quare quod * separatum est, secundùm se est.

Tex. 23.

Vide Auer. in Epi. tra. 1. sub cap. de Essentia.

* *a. l. coloratum.*

De

De Dispositione. *Cap.* XIX.

Tex. 24. DIspositio dicitur ordo partes habentis, aut secundùm locum, aut secũdum potẽtiam, aut secundum formam. positionem enim quandam esse oportet, sicut ipsum etiam dispositionis nomen esse significat.

De Habitu. *Cap.* XX.

Tex. 25. HAbitus autem dicitur vno modo, tanquam quidã habentis, & habiti actus, sicuti actio quædam, aut motus. nam cùm hoc quidem efficit, illud verò fit, est media effectio. ita & habẽtis vestem & vestis habitæ est medius habitus. Hunc itaq; habitum, ꝙ non contingit habere manifestum est. in infinitum enim progrederetur, si habiti esset habitum habere. Alio modo habitus dicitur dispositio, secundum quam bene vel malè disponitur, dispositum, & aut secundum se, aut ad aliud, vt sanitas quidam habitus est. dispositio etenim talis est. Item habitus dicitur, si particula talis dispositionis sit. quare partium quoque virtus quidam habitus est.

De Passione. *Cap.* XXI.

Tex. 26. PAssio dicitur vno quidem modo qualitas, secundum quam alterari cõtingit, vt album & nigrum, dulce & amarum, grauitas & leuitas, & quæcunq; alia similia. Alio modo horum actiones, & iam alterationes. Item harum magis, quæ noxię alterationes, & motus, & maximè quæ tristes & noxiæ sunt. Item calamitatum & tristium magnitudines passiones dicuntur.

De Priuatione, *Cap.* XXII.

Vide Auer. in Epi. tract. 1. PRiuatio dicitur vno modo, si non habeat aliquid eorũ, quæ apta sunt haberi, etiam si ipsum non sit natura aptũ habere. vt planta dicitur

citur oculis priuari. Alio modo, si cũ aut ipsum, aut genus eius aptum habere sit, non habeat, vt puta aliter cæcus homo visu priuatur, & aliter talpa: hæc quidem secundùm genus, ille verò secundùm se. Item si cùm aptum sit, & quando sit aptum habere, non habeat, cæcitas nanq; priuatio quædam est. cęcus autem non secundùm omnem ætatem, sed si, in qua aptus est habere, nõ habet. Similiter, si in quo, & secundùm quod, & ad quod, & quemadmodũ natura aptus sit, non habeat. Item violenta cuiusq; ablatio priuatio dicitur. Et quoties negationes ab IN, vel simili negatione incipientes dicuntur, toties etiam priuationes dicentur. Inæquale nanque dicitur, eò ꝙ non habeat ęqualitatem, aptum existens habere. inuisibile vero, eò quòd non habeat omnino colorem, & quòd exiguũ & impes, eò ꝙ & non habeat omnino pedes, & quòd debiles. Item cùm parum quid habeat. vt cùm dicimus * exossem, hoc autem est, eò quòd exile quiddã habet. Item, cùm non facilè, aut non bene. vt insecabile, non solum eò quòd non secetur, sed etiam eò ꝙ non facilè, nec bene. Item, cùm omnino non habeat. cæcus nanque dicitur non qui vnoculus est, sed qui vtriusque oculi visu caret. Quare non omnis, bonus vel malus, aut iustus vel iniustus, sed etiam intermedium.

*innucleosum.

De Habere. *Cap. XXIII.*

Tex. 28.

HAbere multipliciter dicĩ. Vno modo, cùm quid ₰m suam naturam, aut suam inclinationem agat: quare dicitur quòd febris hominem habet, & tyranni ciuitates, & induti vestem. Alio modo, in quo quid tanquam susceptiuo existit, vt æs habet statuæ formam, & corpus ægritu-

ægritudinem. Alio modo, vt continens ea, quæ contenta sunt. in quo nanq; contentũ quiddam est, haberi ab eo dicitur. vt vas habere humidum dicimus, & vrbem homines, & nauem nautas. sic & totum partes habet. Item quod prohibet aliquid ſm suam inclinationem moueri, aut agere, habere dicitur hoc ipsum, vt & columnæ imposita onera & vt Poëtæ Atlantem faciunt cœlũ habere, tanquã, nisi ipse teneret, casurum super terram, vt quidam Physiologorum tradunt. Hoc autem modo & continens dicitur, quæ cõtinet habere, tanquam separaretur secundum suam inclinationem vnumquodq;. In aliquo etiam esse similiter & consequenter, sicuti habere dicitur.

De Ex aliquo. *Cap.* XXIIII.

Tex. 29. EX aliquo esse vno modo dicitur ex quo, vt ex materia est. & hoc dupliciter, aut secundum primum genus, aut ſm vltimam spẽm. vtputa omnia liquabilia quodam modo quidẽ ex aqua sunt, quodam modo verò ex ære statua est. Vno modo dicitur ex primo mouente principio. vt ex quo pugna? ex conuicio: quia hoc pugnæ principium. Vno modo ex cõposito ex materia, & forma. sicuti ex toto partes, & versus ex Iliade, & lapides ex domo. finis nanq; ex forma: perfectum verò, quod habet finem. Quædã verò tanquam ex parte forma, vt homo ex bipede, & syllaba ex elemento. aliter nanque hoc, atq; statua ex ære. ex sensibili nanq; materia cõposita substantia est. forma quoque ex materia. Quædam itaq; ita dicuntur. quædam, siquis horum modorum ſm aliquam partem sit. vt ex patre & matre proles, & ex terra plantæ, quia ex aliqua eorum parte. Vno modo, post quod tempore, vt ex die nox, & ex sereno tempestas. quoniam hoc post illud.

ud. Horum autem quædam, eò quod habent mu-
am transmutationem, ita dicuntur, sicuti &
æ nunc dicta sunt. quædam, eò quod solum secun
m tempus consequentur. vt ex æquinoctio
cta est nauigatio, quoniam post æquinoctium
cta est. & ex Bacchanalibus Thargelia, quia *Thargelia, ludi in honorē Apollinis.*
ost Bacchanalia.

De Parte. *Cap.* XXV.

PArs dicitur vno quidē modo, in quod quo- quo modo quantum diuidi potest. semper.n.quod *Tex. 30.*
à quanto, prout quantum, aufertur, pars illius *Vide Auer.*
r, vt duo pars trium quodam modo dicitur. *in Epi.tra.*
lio modo, ex his ea duntaxat, quæ metiuntur. *primo.*
uare duo quodā modo quidem sunt pars triū,
uodā modo verò non. Item in quæ forma absq;
uanto diuidi potest, hæc quoq; partes eius di-
untur. quare species generis aiunt partes esse.
tem in quæ aliquid diuiditur, aut ex quibus to
um componitur, aut ipsa forma, aut quod for-
am habet. vt sphæræ aheneæ, aut ahenei cubi,
ipsum ęs pars, hoc autem est materia, in qua
orma, & angulus pars. Item quę in ratione
numquodq; significante sunt, hęc quoq; pars
otius sunt. quare genus pars etiam speciei dici
ur. aliter verò species generis pars est.

De Toto. *Cap.* XXVI.

TOtum dicitur, cuius nulla pars eorū abest, *Tex. 13.*
ex quibus totum natura dr̄. Et quod conti *Vide Auer.*
net cōtenta, vt vnū quid illa sint. hoc aūt *in Epi.tra.*
upliciter. aut enim vt vnumquodq; vnum, aut *primo.*
x his illud vnū. ipsum enim vniuersale, & quod
īno vt totum quippiam ens dicitur, sic est vni-
ersale, vt multa continens, eò quod de singulis prę
icatur, & vnum omnia sunt singula. vt homo,
quus, Deus, quoniam omnia animalia. Cæte-

rum cõtinuum & finitum, cùm è pluribũs inexistentibus vnum quid sit maxime quidem potentia, nõ actu. horũ autem ipsorũ, magis quæ natura, q̃ arte talia sunt: sicut & de vno dicimus, tãquam totalitas vnitas quædam sit. Item, cùm quãtum habeat principium mediũ, & vltimum, quorumcunq; positio nõ facit differentiã, omne dicit: quorumcunq; verò facit, totum: quæ autẽ ambo facere contingit, & oẽ, & totũ. Sunt autẽ hæc, quorum natura quidem eadem manet in transpositione, forma uero minime, ut cęra & uestis etenim totum & oẽ dicuntur, ambo nãq; habent. Aqua verò, & quęcunque humida, ac numerus, omne quidem dicuntur, totus uero numerus, totaq; aqua non dicuntur, nisi translatione. Oĩa uerò dicuntur, de quibus omne tanquàm de uno, de his omnia, ut de diuisis, omnis hic numerus, omnes hę unitates.

De Mutilo. *Cap.* XXVII.

Tex. 32. *Vide Auer. in Epi. tra, primo sub nomine de imperfecto.*

MVtilum dicit quantorum nõ quodcunq;, sed & diuisibile, & totũ illud sit oportet. Duo etenĩ nõ sunt mutila, altero ablato uno. nõ.n. æquale mutilamen & reliquũ unq̃ est. nec omnino numerus ullus. substãtiã nanq; manere oportet. si calix mutilus, adhuc oportet esse calicem, numerus uero nõ amplius idem. Et adhæc etiam, si partiũ dissimilariũ sint, nec hæc omnia, numerus etenim est, ut etiã dissimilares habeat partes, utputa binarium & ternariũ. Cęterùm nihil omnino eorũ, quorum positio differẽtiam non facit, mutilũ est, ut aqua, uel ignis: sed oportet talia esse, quę secundùm substantiam positionem habent. Item continua: harmonia nanque & ex partibus dissimilaribus est, & positionem habet, mutila autem non fit. Et ad hæc nec

illa,

illa, quæ tota sunt cuiuscũq; particulæ priuatione, mutila sunt. nõ enĩ oportet, nec quæ principales ipsius substantię, nec ubicunq; existentes. ut si perforetur calix, nõ mutilus, sed si ansa, aut extremũ aliquod: homo quoque, non si carnem, aut splenem, sed si extremitatem: & hanc non omnem, sed quę tota ablata non habeat generationem: quare calui, non mutili.

De Genere. Cap. XXVIII.

GEnus dr̃, hoc quidẽ, si generatio eorũ, quæ eandẽ speciẽ habent, cõtinua sit, utputa dr̃ quousq; genus hominũ sit, quia donec eorum generatio cõtinua sit. Hoc verò, à quo sint primo adesse mouẽte. ita. n. Græci genere, alij verò Iones dñr: eò ꝙ illi quidem à Græco, hi verò ab Ione primò generante sunt, & magis qui à generante, q̃ qui à materia. dñr etenim à fœmina genere, vt à Pyrrha. Item vt superficies figurarũ superficialium genus, & solidum solidarũ, quęq; enim figurarum, hæc quidem superficies talis, illa vero solidum tale. hoc autem est, quod subiectum differentijs est. Item, vt in rationibus quod primum inest, quod dicitur in eo quod quid est, hoc genus, cuius differentiæ dicuntur qualitates. Genus itaq; toties dicitur. hoc quidem secũdũ generationẽ continuã eiusdẽ speciei, hoc verò secundùm primũ mouens eiusdẽ speciei, hoc autem vt materia. cuius. n. dr̃ia, & qualitas est, hoc est subiectũ quod dicimus materiã. Diuersa autem genere, quorum primum subiectũ diuersum est, & non resoluitur alterum in alterum, nec ambo in idem, vtputa forma, & materia diuersa genere. Et quæcunq; secundũ diuersam figuram prædicationis entis dñr, quędam enim entium quid est significant, quædam autẽ quale

Tex. 33.
Vide contr. Zim.
Diuersa genere.

quid, quædam verò vt est prius diuisum. nec. n. hæc resoluuntur in inuicē, nec in vnū quiddam.

De Falso. *Cap.* XXIX.

Tex. 34. FAlsum dicitur vno modo, vt res falsa. & huius, hoc quidem eò ꝙ nō componitur, aut ꝙ impossibile sit cōponi. quemadmodū dr̄ diametrum esse cōmensurabilem, aut te sedere. horum enim illud quidem semper, hoc verò ali quando falsum est. sic enim nō entia hæc. Alio vero, quęcunq; sunt quidem entia, apta tamē natura sunt apparere, aut nō qualia sunt, aut quæ non sunt, vt vmbra picturæ, & insomnia. hæc. n. sunt quidem aliquid, sed non sunt ea, quorū faciūt imaginationē. res itaq; falsæ sic dn̄r, aut eò ꝙ non sunt, aut eò ꝙ imaginatio ab eis facta nō entis est. Oratio verò falsa prout falsa est, quæ nō entium est. vnde omnis oratio falsa alterius est, q̄ eius, cuius est vera, vtputa quæ circuli falsa trianguli. Cuiusq; verò oratio quodam modo quidem vna, quæ est ipsius quid erat esse, quodā modo verò multæ, quoniam idem quodam modo est ipsum, & ipsum passum. vt Socrates, & Socrates musicus. falsa verò oratio nullius est simpliciter oratio. Quare Antisthenes insctitè putabat, nihil ducens dignū dici, nisi propria ratione vnū de re vna. ex quibus accidebat nō esse cōtradicere. ferè autem, neque mentiri. est autem vnumquodq; dicere, non solum sua ratione, sed etiā ea, quæ alterius est, & falsæ quidē omnino, quodam autē modo etiam verè: quemadmodū octo dupla sunt, ratione dualitatis. Quędam igitur ita falsa dicuntur. Homo verò falsus, qui promptus tales eligit orationes, non propter aliquid aliud, sed propter idipsum, & qui alijs taliū orationū causa. quemadmodū res falsas esse di-

cimus

cimus, quæ falsam imaginationē faciunt. Vnde oratio, quæ apud Hippiā est, sophistica est, ꝙ idē sit mendax & verax. Eum nāque, qui potest mētiri, accipit vt mendacē, hic uero sapiens & prudens est. item eū, q sponte prauus est meliorē ait. hoc aūt falsum per inductionem accipit. q enim spōte claudicat, melior est eo, qui inuitus claudicare dicēs, pro imitari. nā si claudus sponte, esset peior fortassis, quemadmodū in moribus & hoc.

De Accidente. *Cap.* XXX.

ACcidens dicitur, qđ inest alicui, & quod verum est dicere, nō tamen neq; necessario, nec ut plurimum. vtputa siquis pro planta fodiens fossam, inuenit thesaurū. hoc itaq; accidens fuit fodiendi fossam, thesaurum inuenire. nec enim necessario hoc ex hoc, aut post hoc, nec vtplurimum, si quis plātet, thesaurum inuenit. musicus quoq; fuerit quispiā albus: sed cùm nec necessario, nec vtplurimū hoc fiat, accidēs ipsū dicimus. Cùm igit̄ sit existēs aliquid, & alicui, & horū quædam etiā alicubi, & quandoq; quod utcunq; existit quidem, sed non propter id hoc, aut nūc, aut hic accidēs erit. nec itaq; vlla causa determinata accidētis est, sed quęcūq; cōtingit. hęc aūt indeterminata, vt abire in Aeginam accidit, si nō propter hoc euenit, vt illuc iret, sed à tempestate pulsus, aut à latronibus captus. factū fuit igitur, & est ipsum accidens, sed secundùm se, sed non secūdùm alterum. tempestas enim causa, vt iret, quò nō nauigabat. hoc autē erat Aegina. Dicitur etiam aliter accidēs, ut quęcunque existunt in vnoquoq; secundùm se, non existētia in substantia. vt triangulo duos rectos habere, & hæc quidem contingit sempiterna esse, illorum verò nihil. ratio autem huius in alijs.

Tex. 35.

Vide Auer. in Epito. tract. 1.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

LIBER SEXTVS.

SVMMA LIBRI.

In Prima declaratur, de quo ente prima Philosophia consideret, ex distinctione considerationis, & modi definiendi aliarum scientiarum, quarum hic fit diuisio.

In Secunda declarantur quædam entis species, quæ ab hac scientia secluduntur.

SVMMA PRIMA.

Tex. 1.

RINCIPIA, & causæ entium quæruntur. & patet, quod prout entia sunt. Est etenim aliqua sanitatis, bonęq; habitudinis causa. mathematicorum quoq; principia, elementa, & causæ sunt, & simpliciter oīs intellectualis sciētia, siue aliquo modo intellectu participās, circa causas, & principia, aut certiora, aut simpliciora est. Attamen hæ omnes, circa vnum quid, & quoddam genus circunscribentes, de eo tractant, sed non de ente simpliciter, nec prout ens est, neque ipsius quid est vllam rationem faciunt: sed ex hoc, quædā sensu illud manifestum facientes, quædam suppositione ipsum quid est accipientes, consequenter ea, quæ per se generi insunt, circa quod sunt,

ſunt, aut magis neceſſariò, aut debilius demonſtrant. Quare manifeſtum eſt, non eſſe demonſtrationem ſubſtantiæ, ipſiuſve quid eſt ex ipſa inductione, ſed alium aliquem manifeſtationis modum. Similiter aūt nec ſi eſt, aut non eſt genus, circa quod tractant, quicquam dicunt, eò ꝙ eiuſdem mentis eſt & ipſum quid eſt manifeſtare, & ſi eſt hoc. Cùm autem Naturalis etiam circa quoddam entis genus ſcientia ſit (etenim circa talem ſubſtantiam eſt, in qua principium eſt motus, & ſtatus, qui in ea eſt) patet quòd nec actiua, nec factiua eſt. Factiuarū etenim in faciēte principium eſt, aut intellectus, aut ars, aut aliqua potentia. actiuarum verò in agente electio. idem enim agibile & eligibile. Quare, ſi omnis intellectus, aut actiuus, aut factiuus, aut ſpeculatiuus eſt: Naturalis ſpeculatiua quædā profectò eſt. ſed ſpeculatiua circa tale ens, quod poſſibile moueri: & circa ſubſtantiam ſecundùm rationē vt plurimum inſeparabilē ſolùm eſt. ¶ Oportet autem vt non lateat, quomodo ipſum quid erat eſſe, & ratio ſit. nam abſq; hoc quærere, nihil eſt facere. Eorum igitur quę definiuntur, & ipſorū quid eſt, quædam quidem ita ſunt, vt ipſum ſimum, quædam, vt ipſum concauū. differunt autē hęc, quoniam ſimum quidem vnà acceptum eſt cum materia: eſt enim ſimum concauus naſus: concauitas verò abſq; materia ſenſibili. Si cuncta igitur naturalia ita, vt ſimum dicūtur, vt naſus, oculus, facies, caro, os, omnino aīal: foliū, radix, cortex, omnino plāta (nullius enim eorū ratio abſq; motu, ſed ſemper habet materiam) manifeſtū eſt quomodo in naturalibus oportet ipſum quod eſt quærere, & definire. & cur ēt de quadam anima ſpeculari Naturalis eſt, quæcūq;

Tex. 2.

Eorū quæ definiūtur et ipſorum qd eſt, quædā ſunt vt ſimū, quadā, ut concauū. Idē 2. ph. 19. & 3. de anima 35. & 7. Met. 34. Vide duas cōr. Zim.

nõ sine materia. Quòd igitur Naturalis speculatiua est, ex his patet. sed & Mathematica speculatiua est. verum si immobilium & separabiliũ, adhuc non est manifestum. ꝙ autem aliqua mathematica, prout immobilia, & prout separabilia sunt speculatur, dilucidum est. Quòd si quippiam est immobile, & perpetuum, & separabile, patet ꝙ speculatiuæ est cognoscere, & non Naturalis: de mobilibus nanq; quibusdam Naturalis est, nec Mathematicæ, sed prioris ambabus. etenim circa inseparabilia quidem, sed non immobilia. ipsius verò Mathematicæ nõnullę sunt circa immobilia quidem, non tñ separabilia fortasse, sed vt materia. Prima verò etiam circa separabilia & immobilia. Necesse autem est omnes quidẽ causas perpetuas esse, maximè verò has. hę etenim causæ manifestius diuinorum sunt. Quare tres vtiq; erunt speculatiuę Philosophię, Mathematica, Naturalis, Theologia. Manifestũ est enim ꝙ, sicubi diuinum existit, in tali natura existit. & honorabilissimam oportet circa honorabilissimum genus esse. speculatiuę itaque alijs sciẽtijs præponendæ sunt, hęc verò speculatiuis. ¶ Dubitauerit etenim aliqs, vtrũ prima Philosophia vniuersalis sit, an circa aliquod genus, & vnã naturam. Non enim idem modus est, atq; in Mathematicis, sed Geometria quidẽ, & Astrologia circa quandam naturam sunt, illa verò vniuersaliter omnibus communis est. Si igitur non est aliqua alia substantia præter eas, quæ natura consistunt. Naturalis profectò prima sciẽtia est. Quòd si est aliqua substãtia immobilis hęc prior, & Philosophia prima, & vniuersalis sic, ꝙ prima. Et dignum est quęrere vtrum prima Philosophia sit vniuersalis, aut alicuius generis, aut vnius naturæ.

Idẽ 3. Met. t. cõ. 3. et 7. Met. c. 35. et 2. Ph. 18 & 1. de anima 17. & 2. Phy. 71.

Sciẽtiarũ speculatiuarum diuisio.

Honorabilissimã sciẽtiam oportet circa honorabilissimum genus esse.

Idẽm 1. de anima. t. 1

Tex. 3.

Nisi est & aliqua substantia præter naturales, Naturalis sciẽtia esset prima.

turæ. Nõ enim eſt vna ſpecies, neq; in ſcientijs Mathematicis etiam, ſed Geometria, & Aſtrologia ſunt alicuius naturæ, & ſcientia vniuerſalis eſt communis omnibus. Si igitur nõ fuerit ſubſtantia aliqua alia à ſubſtantijs exiſtentibus natura, tũc prima ſciẽtia eſt Naturalis. Et ſi aliqua ſubſtantia immobilis fuerit, illa erit primum, & ſciẽtia eius erit prima Philoſophia, vniuerſalis etiam. ¶Et de ente prout ens eſt, ac quid eſt, & Tex. 4.
quæ ei inſunt, prout ens eſt, ſpeculari huius eſt.

SVMMA SECVNDA.

Declarantur quædam entis ſpecies, quæ ab hac ſcientia ſecluduntur.

Dari ens per accidens, quidq́; illud ſit. Cap. I.

SED cùm ens illud, quod ſimpliciter dicitur, multipliciter dicatur, quorum vnum quidem erat, quod ſecũdùm accidens, aliud verò, quod vt verum, & non ens vt falſum: præter hæc autem ſunt prædicationis figuræ, vt quid quale, quantum, vbi, quãdo, & ſi quid aliud hoc modo ſignificat: item pręter hæc omnia, quod potentia, & actu: cùm itaq; ens multipliciter dicatur, primo de eo, quod ſecundùm accidens eſt, dicẽdũ, quod nulla circa illud ſpeculatio eſt. Signũ aũt, ꝙ nulli ſcientiæ curæ eſt illud, neq; actiuę, neq; factiuę, neq; ſpeculatiuę. Nec.n. ꝗ facit domũ, facit ſimul quæ accidunt domui factę. infinita nanq; ſunt. quibuſdã enim delectabilem, quibuſdã noxiam, quibuſdã vtilẽ nihil prohibet factam eſſe, &, vt ita dicam, ob eas res omnes eſſe aliam, quarũ nullius factiua eſt ædificatiua ſimili modo. Nec Geometra ea, quæ ita figuris

accidunt, speculatur, nec si diuersus triangulus duos rectos habens. & hoc rationabiliter cōtingit. nā quasi nomine solum ipsum accidens est. Quare Plato non male quodammodo circa Sophisticam ipsum nō ens applicuit. Sophistarum etenim rōnes circa accidens, vt ita dicā, maxime oīum sunt. vtrum diuersum an idem musicum & grammaticum, & musicus Coriscus ac Coriscus. & si omne, quod est, nō autem semper factum est. quare si musicus existens grāmaticus factus est, & grāmaticus existens musicus, & quæcunque aliæ orationum tales sunt. Videtur etenim accidens propinquum quiddam esse nō enti. hoc autem ex his etiā orōnibus manifestum est. eorum etenim, quæ alio modo se habent, est generatio & corruptio: eorum autem,
Tex.5. quę secundum accidens, non est. ¶ Attamen dicendum est amplius de accidente, quoad possibile est, q̄ nam eius natura sit, & ob quam cām est. simul autem patebit, & cur eius scientia nō est. Cùm igitur in entibus sint quædam semper similiter se habentia, & ex necessitate, non ea, quæ secundum vim dicitur, sed quam dicimus, eò ꝙ non contingit aliter, quædam ex necessitate quidem nō sunt, nec semper, sed vtplurimū, hoc principium & huius cā est, ut accidens sit. Quodcunq; enim nō semper, neq; utplurimum est, hoc dicimus accidens esse. vtputa. si sub cane tempestas & frigus factum fuerit, hoc dicimus accidisse, non si æstus aut calor. quoniam hoc quidem semper, aut utplurimum, illud uerò nō. hominem quoque album esse accidit: nec enim semper, nec utplurimum. animal uerò non secundùm accidens. & Fabrum sanitatem fecisse, accidens est. quoniā non est aptus ad sanitatem faciendam

faciendam Faber, sed Medicus, verùm accidit Fabrum esse Medicum. Cocus etiã voluptati intentus facit quicq̃ salubre, sed non secũdùm pulmẽtariã. vnde dicimus, ꝙ accidit, & quodammodo quidem facit, simpliciter vero minime. Illorum etenim aliæ quandoque factiuæ potentiæ sunt, horum vero nulla ars, nullaq; potentia determinata est. eorum enim, quæ secundùm accidẽs aut sunt, aut fiunt, causa quoque secũdùm accidens est. Quare cùm non omnia ex necessitate, & semper, aut sint, aut fiant, sed multa vt plurimum; necesse est esse, quod secundùm accidens est. vtputa nec semper, nec vtplurimũ albus musicus est. cùm autem aliquãdo fiat, secundùm accidens erit. quòd si nõ cuncta ex necessitate erũt. Quare materia erit causa cõtingens eius, quod aliter accidit, quàm illud, quod vtplurimum est. Principium autem hoc sumendum est, vtrum nihil est, quod nec semper, nec vtplurimum, an hoc impossibile. Præter hæc igitur aliquid est, quod vtcunque contingit, & secundùm accidens. Sed vtrum, quod vtplurimum, quódue semper nulli inest, an aliqua sunt sempiterna, de his sanè posterius considerandum est. ¶ Quòd autem nõ est Tex. 6.
accidentis scientia, patet. Omnis enim scientia eius est, qđ aut semper, aut utplurimũ est. quomodo enim discet, aut alium docebit? oportet enim vt determinentur, aut ꝑ semper, aut per vt plurimum. vtputa febricitãti proficuum melioratum est vtplurimum. Quod verò pręter hoc est, non habebit dicere quando non, ut in nouilunio. nam etiam in nouilunio aut semper, aut vt plurimum: accidens verò pręter hæc est. ¶ Quid Tex. 7.
itaque accidens est, & ob quam causam, & quod non est eius scientia, dictum est. Quòd autẽ sint
principia

principia & causæ generabiles, & corruptibiles, absque eo ꝙ generentur, & corrumpantur, manifestũ est. Etenim si non hoc, ex necessitate omnia erunt, si eius, quod generatur, & corrumpitr non secundùm accidẽs causam aliquam necesse sit esse. Vtrum enim erit hoc, an non? Si hoc, fiet, sin uerò non, minime. hoc verò, si aliud, & hoc modo uidelicet (tempore semper dempto à tempore finito) deuenies vsque ad nunc. quare hic morietur ęgritudine, aut vi, si exiuerit, hoc autem, si aliud. & sic deueniet ad id, quod nunc est, aut aliquid eorũ, quę facta sunt. vtputa, si sitiuerit, hoc uero, si comederit acria. hoc vero aut est, aut nõ. quare necessario morietur, aut non morietur. Similiter & si quis ad iam facta ascẽderit, eadem ratio est. iam enim hoc in aliquo est. dico autem quod factum est. ex necessitate ergo erũt omnia futura, vt mori uiuentem. iam enim aliquid factum est, vtputa contraria in eodem corpore. sed si ægritudine aut vi, nondum, sed si hoc factum fuerit. Patet igit quòd vsque ad aliquod vadit principium: hoc verò nõ amplius ad aliud. erit igitur hoc eius quod utcunq; cõtingit, causaque generationis eius nulla. Sed in quale principium & qualem causam talis reductio est. Vtrũ vt ad materiam, an vt ad cuius gratia, an vt ad mouens, maxime considerandum est. De eo itaque quod secundùm accidens est dimittatur: determinatum enim sufficienter est.

De ente vero, & falso: omittendumq; esse ens per accidens, verumq; ac falsum: ac de ente vt ens est, considerandas esse causas, ac principia.

Cap. II.

Tex. 8. QVod autem tanquam verum ens, & non ens vt falsum, quoniam circa compositionem, & diui-

& diuisionem est, & omnino circa partitionem contradictionis. verum etenim affirmationem in compositis habet, negationē verò in diuisis, falsum verò huius partitionis contradictionem. Quo autem modo quod simul, aut quod separatim est intelligere accidit, alia ratio est. dico autem ꝙ simul, & ꝙ separatim, vt nō consequēter, sed vnum quid fiat. Non enim est falsum, & verum in rebus (vt quod bonum verum, quod verò malum falsum) sed in mente. quæ verò circa simplicia, & circa ea, quæ quid sunt, non quidem sunt in mente. Quæcunq; igitur speculari oportet circa id, quod ita ens & nō ens est, posterius perscrutandum est. Cùm autem compositio, & diuisio in mente, non in rebus sit: quod autem ita est, diuersum à propriè dictis, ens est: aut .n. quod quid est, aut qđ quale, aut quod q̄tum, aut si quid aliud copulat, aut diuidit mēs: quod quidē tanq̄ accidens, & vt verum ens, omittendum est. causa enim illius quidē determinata, huius verò, mentis aliqua passio. & ambo circa reliquum entis genus, & non extra ostendunt esse aliq̄ entis naturam. Propter quod hæc quidem prætereantur, considerandæ autem sunt ipsius entis causæ, & principia, prout ens est. Manifestum autem est in his, quæ determinauimus de eo, quoties vnumquodque dicitur, quòd ens multipliciter dicitur.

*

Aristotelis libri Sexti, finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM.

LIBER SEPTIMVS.

SVMMAE LIBRI.

In Prima proponit de Substantia agendum esse, cùm sit primum entium.

In Secunda agit de ipsa substantia.

SVMMAE PRIMAE.

Substantiam multis modis entium omnium primum esse. Cap. I.

Tex. 1.

NS multipliciter dicitur, quẽadmodũ in his, quæ de * quoties prius diuisimus. significat enim aliud quidem quid est, & *quod quid, aliud verò quod quale, aut q̃tũ, aut singula aliorũ, q̃ ita p̃dicantur. Ens dr̃ multis modis, vt prius diximus in sermone, in quo diximus quot modis dr̃ aliquid. quoddã enim significat quid est aliqd, & quod est hoc: & quoddã significat quod est quale, aut quãtũ, aut aliud eorum, quæ prædicantur in sermone secundùm hunc modum. ¶ Cùm autẽ ens toties dicatur, patet primũ horũ ens esse ipsum quid est, quodq́; substantiã significat. cùm .n. dicimus quale quippiã hoc, aut bonũ dicimus, aut malũ, sed non tricubitũ, aut hominem. cùm autẽ quid est, non album

** a. l. eo qd multipliciter.*

** hoc aliqd Vide Auer. in Epit. tractã 2.*

Tex. 2.

bum nec calidum, nec tricubitum, ſed hominem *Vide ſupra*
aut Deum. Cætera vero entia dicuntur, eò quòd *4. huius t.*
*vere entis quędam ſunt quantitates, quædam *c.2. & in-*
qualitates, quædam paſſiones, quædam aliquid *frat.14.et*
aliud tale. ¶ Vnde dubitauerit aliquis, utrum *12.t.c.3.et*
ipſum ambulare, & ſanũ eſſe, ac ſedere, & vnum- *22.*
quodque horum ens an non ens eſt, ſimiliter & *a.l.tali-*
de quocunque cæterorum ſimilium. nihil enim *ter entis.*
horum eſt per ſe natura aptum, neque poſſibile à **Tex. 3.**
ſubſtãtia ſeparari: ſed magis, ſi quidem ambulãs
entium aliquid: & ſedens, & ſanum. hæc autem
magis entia apparent, quoniam ſubiectum eis
determinatum eſt. hoc autem ſubſtantia, & ſin-
gulare eſt, quod in tali prædicatione apparet. bo-
num enim, aut ſedens abſque hoc non dicitur.
patet igitur quòd propter hanc illorum quoque
ſingula ſunt. ¶ Quare quod primò eſt ens, & **Tex. 4.**
non aliquod ens, ſed ſimpliciter ens, ſubſtantia.
Multis igitur modis primum dicitur, attamen
ſubſtantia & ratione, & cognitione, & tempore,
& natura omnium primum eſt. aliorum enim
quæ prædicantur, nullum eſt ſeparabile, ſed
hæc ſola. Ratione quoque hoc primum. neceſſe
eſt enim in cuiuſque ratione ineſſe rationem
ſubſtantiæ. Scire etiã tunc putamus vnumquod-
que magis, cùm quid eſt homo, aut ignis ſcia-
mus, quàm quale, aut quantum, aut vbi. nam &
horum ipſorum tunc vnumquodq; ſcimus, cùm
quid eſt ipſum quale, aut ipſum quãtũ ſciamus.
¶ Quod quoque tam olim, quàm nunc, & ſemp **Tex. 5.**
quæritur, ſemperq; dubitatur quidnã ipſum ens
ſit, hoc eſt quænam ſubſtantia eſt. hoc enim qui-
dam vnum aiunt eſſe, quidã plura quàm vnum:
& quidã finita, quidam verò infinita. Quare no-
bis quoq; maximè, & primũ, & ſolũ, ut ita dicã,

de ente

de ente hoc pacto quidnam sit, speculandum est.

Quæ manifestissimè videntur esse substantiæ: & an ea sola substantiæ sint, vel alia etiam, multorum opiniones. Cap. II.

Vide Auer. in Epi. tractatu 2.

VIdet autem substantia existere manifestissimè quidē in corporibus: quare animalia, & plantas, & eorum partes substātias esse dicimus, ac naturalia corpora, vt ignem, aquā & terram, cæterorum quoque singula: & quęcunq; aut horum partes, aut ex his sunt, aut partibus, aut omnibus, vt cœlum, & eius partes sidera, Luna, & Sol. Vtrum autem hæ solæ substantiæ sint, an etiam aliæ, an harum quidem nulla, sed aliquæ aliæ, considerandum est. Videtur autem quibusdam corporis terminos vt superficiem, lineā, punctum & unitatem substantias esse, & magis quàm corpus, & solidum. Item præter sensibilia quidam non putant aliquid esse tale. quidam plura, & quæ magis sempiterna sunt, sicuti Plato, & ipsas formas, & mathematica duas substantias, tertiam verò sensibilium corporum substantiā. Speusippus verò etiam plures substantias ab vno incipiens, & principia cuiusque substantię, aliud numerorum, aliud magnitudinū, deinde animę. & hoc modo extendit substantias. Quidam autem formas quidem, & numeros eandem habere naturam aiunt, cætera verò sequentia, lineas, & superficies, vsque ad cœli substantiam, & sensibilia.

Tex. 6. ¶De his igitur quid bene, quídue nō benè dicatur, & quæ substantiæ sint: & utrum aliquę præter sensibiles sint, nécne: & hæ quomodo sint: & utrum est aliqua separata substantia, & cur, & quomodo, an nulla præter sensibiles, perscrutandum est, descripta primò substātia, quidnam sit.

Summa

SVMMA SECVNDA.

De ipsa Substantia.

Substantia quot modis dicatur: & quæ propriè substantia sit. Cap. I.

Dicitur autem substantia, si non pluribus, saltē quatuor modis maxime. Etenim quod quid erat esse, & uniuersale, & genus substantia cuiusque esse uidetur: & quartū, subiectū. subiectum autem est, de quo cętera dicuntur: illud uerò non amplius de alio. Quare primò de eo determinandum est. maxime nanq; substantia subiectum primum esse uidetur. Tale uerò quodammodo quidē materiam dicitur, quodāmodo uerò forma, tertium uerò, quod ex his est. Dico autem materiam quidam, ut ęs; formam autem figuram ideę: quod uerò ex his est, totā statuam. unde si forma prior materia est, & magis ens: illud quoque, quod ex ambobus est, prius erit ob eandem rationem. Nunc itaque quidnam substantia sit, quasi figura dictum est, quod nō de subiecto, sed de quo cætera. ¶ Oportet autē non ita solùm, non enim sufficiens est. & hoc nanq; ipsum non est manifestū. Et item materia substantia est. nā, si hæc non est substantia, quę alia est fugit nos. Demptis etenim cęteris, nihil aliud remanere uidetur. cętera nāq; passiones corporū & effectiones, & potētiæ sunt. longitudo uerò latitudo, & profunditas quātitates quędā, sed nō substantiæ sunt. quātitas etenim nō est substātia, sed magis cui hęc ipsa primò insunt, illud est substantia: enimuero ablata longitudine, latitudine, & profunditate, nihil uidemus reliquū, nisi si quid est, quod ab eis determinetur, ut ita cósiderantibus, materiā solam necesse sit apparere substantiam.

Tex. 7.

Tex. 8.

Vide contradictio Zim.

Dico autem materiã, quę per seipsam, neq; quid neq; quãtum, nec aliquid aliud quippiã dicitur, quibus ens determinatur. est enim quid, de quo singula horũ prædicantur: cui esse, ac cuiq; prędicationum diuersum est. cætera nanq; de substantia prædicãtur. hæc uerò de materia. Quare quod ultimum est per se, neq; quid, neque quãtum, nec aliquid aliud est, neque etiã negationes. etenim hæ quoq; secundùm accidens erunt. Ex his itaq; speculantibus, accidit substãtiam esse materiam. At impossibile est. etenim separabile, & quod qd uidentur maxime inesse substãtiæ, propter quod forma, & quod ex ambobus substãtia uidetur esse magis, quàm materia.
Tex. 9. ¶ At illa substãtia, quę ex ambobus, dico autem quæ ex materia & forma est, omittenda est. posterior enim, & manifesta est, manifesta uerò quodammodo etiam ipsa materia. At de tertia cõsiderandum est. hæc enim maxime dubitabilis. Cõceditur autem quasdam esse substantias sensibiliũ: quare in his primum quęrendum est.

De ipso quid est agendum esse: Et quid ipsum sit. Cap. II.

Tex. 10. *Vide Aue. in Epi. tractatu. 2.*

Cum aũt in principio diuiserimus quot modis substantiam determinamus, ac horum unum quiddã esse uideatur, quod quid erat esse, de eo considerandum est. prodest etenim trãscendere ad notius. Ita nanque disciplina fit omnibus, per minus nota naturæ ad magis nota. & hoc opus est, ut in actionibus ex eis, quę cuique sunt bona: facere, quę simpliciter bona sunt, sint cuiq; bona: ita ex sibi notioribus, quę naturę nota sunt, sibi facere nota. Quæ autẽ singulis nota, & prima, sæpenumero parũ nota sunt, & parum, aut nihil entis participant. attamẽ ex eis, quę parum

rum nota sibi, tamẽ nota sunt, conandum est cognoscere, quæ simpliciter nota sunt, per hæc ipsa, ut dictum est, transcendentibus. ¶ At primò quædã de eo logicè dicamus, ꝙ illud est, quod quid erat esse unumquoq; , quod ſm se dicitur. Etenim tibi esse nõ est musico esse. non enim secundùm teipsum musicus es. quod ergo ſm teipsum. Nec tamen hoc totum. nec enim illud, quod ita secũdùm se est, ut superficies alba: quoniam superficiei esse non est albo esse. Quare? quoniã hęc inest. In qua ergo ratione ipsum dicente non inerit ipsum, hæc ratio ipsius quid erat esse cuique. quare, si superficiei albę esse est superficiei lęui esse, albo & lęui esse unum & idem est. Tex. 11.

Quomodo substantiarum, accidentiũ, ac copulatorum sit ipsum quid est, & definitio. Cap. III.

CVm autem secundùm cętera quoque prædicamenta composita sint (est enim aliquod subiectum cuique, ut qualitati, & quantitati, & quando, & ubi, & motui) perscrutandũ est vtrum est ratio ipsius quid erat esse cuique horũ: & utrum inest etiam his ipsum quid erat. ut homini albo quid erat albo homini: sit autem nomen eius uestis: quid est uesti esse. At uerò, nec hoc eorum est, quę secundùm se dicuntur. An hoc, non secundùm se, dupliciter dicitur. & huius est hoc quidem ex additione, istud uerò non. Hoc enim dicitur, eò quòd ipsum, quod definitur, alteri adijcitur. utputa, si albo esse definiens dicit albi hominis rationem. Istud uerò, eò quòd aliud ipsi. ut si uestis album hominem significat, ille uerò definiat uestem ut album. quod autem est albus homo, est album quidem, non tamen quid erat esse albo homini, sed uesti esse. Vtrum est quod quid erat esse aliquod, aut simpliciter? Tex. 12.

An non ipsum enim quod quid erat esse, est ipsum quid erat esse? cùm uerò aliud de alio dicatur, non est ipsum quod quid. ut homo albus non est quod quid: si ipsum quidem quod quid substātijs solis inest.

Tex. 13. ¶ Quare quod quid erat esse illorum est, quorumcunq; ratio est definitio. Definitio autem est, non si nomen idem, quod oratio significet (omnes etenim sermones definitiones essent. erit nanq; nomen idē cuicunq; sermoni. quare & Ilias definitio erit) sed si primi alicuius sit. talia uerò sunt, quæcunque dicuntur, non eò ꝙ aliud de alio dicatur. Non ergo ulli eorū, quæ nō sunt species generis, inerit quod quid erat esse, sed his solùm. hæc enim uidentur non secundum participationem, & passionē, nec ut accidēs dici.

Tex. 14. ¶ Sed oratio quidem cuiusq; etiā aliorū erit quid significat, si nomen sit, ꝙ hoc huic inest: aut pro simplici oratione certior: definitio uerò non erit, neq; quod quid erat. An definitio quoq; ut & ipsum quid est multipliciter dicitur. Etenim ipsum quid est uno quidem modo substantiam, & quod quid significat; alio uerò singula eorum, quæ prædicantur, quātitatē, qualitatē, & quæcūq; cætera talia sunt. Quēamodū enim & ipsum est, inest quidē omnibus, nō tamē similiter, sed huic quidē primò, illis uerò cōsequenter, ita & quod quid est simpliciter substantiæ, cęteris uerò quodāmodo. etenim interrogare possumus quid est ipsum quale. quare & ipsum quale est eorū, quorū est quid est non tamē simpliciter: sed sicut de non ente logicè quidā aiunt esse ipsum non ens, non simpliciter, sed non ens, ita & ipsum quale.

Tex. 15. ¶ Oportet igitur cōsiderare & quomodo de quocunque dicere decet, non tamen magis, quàm quomodo se habet. Quare nunc quoq; cum manifestum

nifestum quod dicitur sit, ipsum etiã quod quid erat esse similiter inerit. primò quidẽ & simpliciter substãtię, deinde cæteris, sicut & ipsum quid est nõ simpliciter quid erat esse, sed qualitati, aut quãtitati q̃d erat esse. Oportet etenim aut æquiuocè ista esse, aut cũ additione uel ablatione. sicut & quod non scibile, scibile. nam rectius est neq; ęquiuocè dicere, neq; eodẽ modo. sed quẽadmodum medicinale, eò ꝙ ad idem quidem & vnum, non autem idem & unũ, non tamẽ etiam æquiuocè. nullum etenim medicinale corpus, opus, & uas dicitur ęquiuocè, neque secundùm unum, sed ad unum. sed hæc quidem quomodocunque dicere quis uelit, nihil differt. ¶Illud autem manifestum est, ꝙ quæ primò & simpliciter definitio, & quod quid erat esse substantiarũ est; ac cæterorum quoq; similiter est, non tamen primò. Non enim est necesse, si hoc ponamus, huius definitionem esse quodcunq; oratione idẽ significat, sed quod aliqua oratione. hoc autẽ si unius sit, non continuatione, sicuti Ilias, aut quæcunq; coniunctione, sed si quoties dicitur unum. Vnum autem dicitur, sicuti & ens, ens autem, quoddam quod quid, quoddam quantum, quoddam quale quid significat. Quare & albi hominis erit oratio & definitio, alio uerò modo & albi, & substantiæ.

Tex. 16.

Quo pacto substantiarũ, ac aliorum sit definitio.

Dubitationes quædam circa copulatorum definitiones, & eorum, quæ ex additione dicuntur: substantiarumq́; primò & simpliciter, aliorũ verò quodammodo esse definitionem. Cap. IIII.

HAbet autẽ dubitationem, si quis non dicat definitionem esse eã, quæ ex additione fit, rationẽ, cuius erit definitio non simpliciũ, sed copulatorum. Ex additione enim necesse est

Tex. 17.

manifestare. Dico autē utputa est nasus, & cōcauitas, & simitas, quod ex ambobus dicitur: eò ꝙ hoc in hoc, & non secundùm accidens, neq; concauitas, neq; simitas passio nasi, sed ſm se: nec ut album Calliȩ, aut homini, quoniam Callias albus, cui accidit homini esse: sed ut masculum animali, & ȩquale quanto, & cuncta, quæ per se esse dicuntur. Hæc autem sunt, in quibus inest, aut ratio, aut nomen eius cuius hæc passio est: & non contingit separatim ostendere, sicuti album absque homine contingit, sed non fœmininum absque animali. Quare istorum quod quid erat esse, & definitio, aut nullius est: aut si est, aliter est quã
Tex. 18. quemadmodũ diximus. ¶Est autem alia quoq; de eis dubitatio. Si enim idē simus nasus, & concauus nasus, idem erit simum, & cōcauum. Quod si non, propterea ꝙ impossibile est dicere simum absq; ipsa re, cuius per se passio est, & simum erit concauitas in naso, nasum simum aut non est dicere, aut bis idem erit dictum nasus, nasus concauus. nasus nanque simus, nasus concauus erit. propter quod inconueniens est talibus inesse quod quid erat esse. quod si non, in infinitum progredietur. naso nanq; naso simo aliud inerit. Patet igitur, quòd solius substantiæ definitio est.
Tex. 19. ¶Si enim & cæterorum quoq; prędicamentorũ, necesse ex additione esse. ut qualitatis, & imparis. nō enim sine numero, nec huius, quod est fœmininum, sine animali. Ex additione autē dico, in quibus accidit bis idem dicere, sicut in istis. Quòd si hoc uerum est, neque copulatorum erit, utpote numeri imparis: sed latet quòd nunc non accuratè dicuntur rationes. Si autem & istorum sunt definitiones, aut alio modo sunt, aut, sicuti dictum est, multipliciter est dicendum definitio-
nem,

nem, & quod quid erat esse. quare quodammodo quidem nullius erit definitio, nullique inerit quidquid erat esse, nisi substantijs, quodammodo uerò erit. Quòd igitur definitio est ipsius quid erat esse oratio, & quod quid erat esse, aut substantiarum solùm est, aut maxime primo & simpliciter, manifestum est.

Quo pacto ipsum quidquid est, & unumquodque in primis, et ijs, quæ per se dicuntur, idem sit: in alijs verò, quæ per accidens quodammodo. Sophisticarum item redargutionum solutio. Cap. V.

VTrum autem idem est, an aliud ipsum quid erat esse, & unumquodq; perscrutandum. proderit etem̃ aliquid ad cōsiderationem de substantia. Nam & unumquodq; non uidetur aliud esse à sua substantia: & ipsum quid erat esse dicitur esse uniuscuiusque substantia. De his igitur, quæ secundùm accidens dicuntur, uideri possit aliud esse. utputa albus homo aliud est, & albo homini esse; si enim ipsi homini esse, & albo homini idem: idem nanque homo, & albus homo, ut aiunt: quare & albo homini, & homini. An non necesse est quęcunque secundùm accidens eadem esse? non enim extrema similiter eadem fiunt. sed fortassis illud uideatur accidere, extrema eadem secundùm accidens fieri. utputa albo esse, & musico esse. uidetur autem minime. In his autem, quę per se dicuntur, semper necesse est eadem esse. ut si quę substantię sunt quibus diuersę substantię non sunt, nec alię naturę priores, quales aiunt aliqui esse ideas. Si enim erit aliud ipsum bonū & bono esse, & animal & animali esse, & enti & ipsum ens, erunt & aliæ substantiæ, & naturę, ac ideæ præter eas, quę dicuntur: & illę priores substantiæ, si ipsum quid erat Tex.20.

esse substantiæ est. Et si absolutę ad seinuicē, harum quidem non erit scientia, illæ uerò nō erūt entia. Dico autē absolui, si nec ipsi bono est esse bono, nec huic esse bonū. Scia nanq; cuiusq; hæc est, quod quid erat illi esse. & de bono, & de cęteris similiter se habet. Vnde, si neque ipsi bono esse bonū, nec ipsi enti ens, nec ipsi uni unū, similiter aūt omnia sunt; certe nihil est quod quid erat esse. quare si nec ipsi enti ens, nec aliorū alicui. Itē cui non inest bono esse, nō bonum est. necesse est igitur unū esse bonū & bono esse, & honestum & honesto esse, quæcunq; nō per aliud dicuntur, sed prima & per se. etenim hoc sufficiens est, si existit etiā si non sint formę: fortassis autē magis, si formę sint.
Tex. 21. ¶ Simul autē patet ēt, ꝙ, si ideæ sint quales eas quidā aiunt, ꝙ etiam nō erit subiectū substantia: has enim substantias quidem necesse est nō de subiecto quidē esse. essent enim secundùm participationē. Ex his itaq; rationibus unum & idem nō ſm accidens ipsum unūquodq;, & quod qd erat esse: & ꝙ scire unumquodq;, hoc est ipm quid erat esse scire. quare ſm expositionem necesse est unum quiddā ambo esse. Quod autē secundū accidēs dicitur, ut musicū, aut album, propterea quòd duplex significat, nō est uerū dicere quod idē sit quòd quid erat esse, & ipsum: etenim cui accidit album, & accidēs, quare quodāmodo quiddē est, quodammodo uerò non est idē quod quid erat esse & ipsum. homini nāq;, & albo homini nō est idē, passione uerò idē. Absurdū autem apparet, & si quis unicuiq; ipsorū quid erat esse nomē imponat. erit nāq; etiā præter illud, aliud, qđ quid erat esse equo. At uerò quid prohibet nūc quoq; è uestigio esse quędā quid erat esse, si substātia quidē est quod quid erat esse? enimuero nō
solùm

solum vnum, sed ratio etiã eorum eadem, vt ex dictis patet. nõ enim ℱm accidens vnũ vni esse, & ipsum vnum. Item, si aliud erit, in infinitũ pcedet. etem hoc quidẽ erit quid erat esse vni esse, illud verò vnũ. quare de illis quoq; eadẽ ratio erit. Quòd igĩ de primis, & quæ per se dñr. vnicuiq; esse, & vnumquodq; idem, & vnum est, patet. Sophisticæ aũt ad hanc positionẽ redargutiones manifestum est, ꝙ eadẽ solutione soluunt, & si idem Socrates, & Socrati esse. nihil enim differt, nec ex quibus aliquis interrogauerit, nec ex quibus soluens obtinuerit. Quo igitur modo idẽ cuiq; est, quod quid erat esse, & qũo non idem, dictum est.

Entium alia natura, alia arte, alia casu: omnia verò ab aliquo, ex aliquo, & aliquid fieri. Cap. VI.

EOrum aũt, quæ fiunt quędã natura, quædã arte, quædã à casu fiunt. Oĩa verò, quæ fiunt, & ab aliquo, & ex aliquo, ac aliquid fiunt. Aliquid verò dico, ℱm quodq; prædicamentum. aut enim hoc, aut quantum, aut quale, aut vbi. Generationes verò, naturales quidem hæ eorum sunt, quorũ generatio ex natura est. ex quo autẽ fit, ea est, quam materiã dicimus: à quo verò, quippiam eorum est, quæ natura sunt, ipsum autẽ aliquid, homo, aut plãta, aut quicquã aliud similium, quę maximè dicimus substãtias esse. Cuncta verò quæ aut natura, aut arte fiunt, hñt materiam. possibile. n. est esse, & nõ esse eorum unumquodq;. hoc autem cuiq; materia. Vniuersaliter verò & id, ex quo natura, & illud, per quod natura. quod. n. fit, habet naturã, vt plãta, aut animal. Et à quo natura quæ ℱm formã dicitur, quæ eiusdem speciei est. hęc aũt in alio est. homo nanq; hominẽ generat. sic igitur fiunt, quæ ob naturã fiunt. Cęterę verò generationes dicuntur effectiones. Oẽs aũt effe- Tex. 22.

ctiones, aut ab arte, aut à potestate, aut ab intelle

Tex. 23. ctu. ¶ Harum aũt quadã etiã à casu fiunt, & à fortuna perinde atq; in his, quæ à natura fiunt. quędam.n.& illic, eadẽ & ex semine, & absq; semine fiunt. de his itaq; postea cõsiderandũ est. Ab arte aũt fiunt, quorũ forma in anima. formam aũt dico ipsum quid erat esse vniuscuiusq;, & primam substantiã. Etem contrariorum quodãmodo eadem forma est. priuationis nanq; substãtia opposita substantia, vt sanitas ęgritudinis. illius.n. absentia ostẽditur ægritudo. sanitas verò est ratio, quæ in anima & in sciẽtia est. Fit aũt sanũ, ita intelligẽte, cum hoc sanitas sit, necesse est, si sanitas erit, hoc fieri, vtputa æqualitatem. ꝙ si hoc, caliditatẽ. & ita semper intelligit, donec redigat in illud, qđ ipse potest vltimũ facere. Deinde motus. qui iam post hæc fit, effectio ad sanitatẽ appellatur. Quare quodammodo ex sanitate sanitatem accidit fieri, & domũ ex domo, quæ sine materia, eam, quæ habet materiam. Ars.n. medendi, & ædificãdi est forma sanitatis, & domus. dico aũt substantiã absq; materia qđ quid erat esse. Generationum aũt, & motuũ, hæc quidẽ intellectio, illa verò effectio vocatur. quę quidẽ à principio & forma, intellectio: quæ verò ab vltimo ipsius intellectionis, effectio. Similiter aũt & in cæteris medijs vnumquodq; fit. dico aũt, vtputa, si conualescet, oportet adæquari. quid igitur est adæquari? hoc aũt erit, si calefiet. hoc aũt quid est? hoc quidem. hoc autẽ potestate inest, hoc verò iam in ipso est. Faciens igitur, & vnde cõualescendi motus incipit, si ab arte, forma est in aĩa. ꝙ si à casu, ab eo, quod est faciẽdi principium illi, qui ab arte facit. sicuti fortassis & in medendo principium à calefaciendo fit. hoc aũt facit fricatione. Calor itaq;

Hic habes Methodos Resolutiuã ac Compositiuam.

in corpore, aut pars ſanitatis, aut ſequitur eum aliquid tale, qđ eſt pars ſanitatis, aut plura, hoc aũt vltimum faciẽs, & quod ita pars eſt ſanitatis, & domus, & aliorum, vt lapides. Quare, quemadmodum dicit, impoſſibile eſt fieri, ſi nihil præexiſtat. ❡Quòd igitur pars ex neceſſitate exiſtet, pa- Tex. 24.
tet. materia nanq; pars, ineſt etiã hæc, & fit. Sed vtrum eorum etiã eſt, quæ in rõne? vtroq; quidem modo dicimus multos circulos quidnam ſint, & materiã dicentes, ꝙ æs, & formam, ꝙ talis figura, & hoc eſt genus, in quo primò ponitur. æneus aũt circulus habet in ipſa rõne materiã. Ex quo verò tanquã materia fiunt, aliqua dicuntur cùm fit nõ illud, ſed illiuſmodi, vt ſtatua, non lapis, ſed lapidea. homo autẽ conualeſcens nõ dicitur illud, ex quo. ❡Cauſa verò eſt, quia fieri contingit ex pri- Tex. 25.
uatione, & ſubiecto quod dicimus materiã, vtputa & homo, & ægrotus fit ſanus: magis tñ dicitur ex priuatione fieri, veluti ex ægroto ſanus, quàm ex homine: quare ſanus ægrotus quidẽ non dicitur, ſed homo, & homo ſanus. Quorũ verò priuatio incerta & innominata eſt, vt in ære cuiuſcũq; figuræ, aut in lateribus & lignis domus, ex his nõ dicentur fieri, ſicuti illic ex ęgroto. Quare, ſicut nec vbi ex quo, hoc non dicitur illud, nec hic ſtatua lignum, ſed deriuatiuè dicitur lignea non lignum, & ænea nõ æs, & lapidea & non lapis, & domus lateritia, ſed nõ lateres. ❡Cùm neq; tan- Tex. 26.
quã ex ligno fit ſtatua, aut ex lateribus domus, ſi quis accuratè inſpexerit, profectò ſimpliciter dicet: propterea ꝙ oporteat fieri, mutato ex quo, ſed nõ permanẽte, propter hoc igitur ſic dicitur.

Formam non fieri, ſed compoſitum ex materia & forma. *Cap. VII.*

CVm autem & ab aliquo fiat quod fit, hoc autem

tem dico vnde generationis principium est, & ex aliquo, fit autem hoc non priuatio, sed materia: iam enim determinatum est, quemadmodũ hoc dicimus: & quod fit, hoc autẽ est, aut sphæra, aut circulus, aut quodcunq; cæterorum euenit, sicuti neque subiectum facit ipsum æs, ita neque sphæram, nisi secundùm accidens, quia ænea sphæra sphæra est. illam autẽ nõ facit: hoc aliquid enim facere ex omnino subiecto hoc facere est. Dico autem ꝙ æs facere rotundum aut sphæram facere, sed aliquid aliud, vtputa formam hãc in alio. Si enim facit, ex aliquo alio profectò facit. hoc enim supponebatur, vtputa facere æneam sphæram, hoc autem ita, quia ex eo, quod æs, hoc facit, quod sphæra est. Si igitur & hoc ipsum facit, patet ꝙ similiter faciet, & generationes in infini-
Tex. 2. tum procedent. ¶Manifestum igitur est, ꝙ neq; species fit, aut quodcunq; nominare oportet formam, quę in sensibili est, nec est eius generatio. nec est hęc ipsum quid erat esse. Hoc em̃ est, quod in alio fit, aut ab arte, aut à natura, aut potentia. æneam verò sphæram esse facit: facit nanque ex ære & sphęra. in hoc enim hanc formam facit: & hoc est sphęra ænea, hoc autem sphęræ esse. Eius verò, quod est sphæræ esse omnino si generatio est, ex aliquo aliquid erit. oportebit nanque diuisibile semper esse quod fit, & esse, hoc quidem hoc, illud verò hoc. dico autem, quòd hoc quidem materiam, illud verò formam. Si itaque sphęra est figura, quę à medio ęqualis est, huius hoc quidem est, in quo erit quod facit: illud autem in illo: totum verò, quod factum est, vtputa ipsa ænea sphæra. Manifestum igitur ex dictis est, quòd illud quidem, quod vt forma, aut substantia dicitur, nõ fit: copulatio verò, quę secundum hanc

hanc dicitur fit, & ꝙ in omni, quod fit, materia inest: & est hoc quidem hoc, illud verò hoc.

Non dari aliquam formam à singularibus separatam. Cap. VIII.

VTrum igitur est aliqua sphæra præter has, aut domus præter lateres? An nec factum fuisset vnquam, si ita esset quod quid: sed qm̃ tale significat: hoc aũt & terminum non est, sed facit, & generat ex hoc tale, & cùm generatũ est, est hoc tale. totum aũt hoc Callias, aut Socrates est, sicuti sphæra ænea hæc: homo verò & animal, sicuti sphæra ænea simpliciter. Patet ergo, ꝙ formarum causæ (quemadmodũ quidã dicere solent formas) si aliquæ sunt præter singularia, ad generationes, & substantias nihil prosunt, nec sunt propter has substantię ∫m se. An quibusdam etenim etiã manifestum est, ꝙ generans tale est, quale quod generatur: non tñ idem, nec vnum numero, sed vnum specie: vt in naturalibus, homo nanq; hominem generat, nisi quid pręter naturam fiat, vt equus mulũ: & hæc quoq; similiter. quod.n.est cõmune equo & asino, non est nominatum propinquissimum genus: fuerint aũt ambo fortassis, vti mulus. Quare patet, ꝙ nõ oportet tanq̃ exemplar formã ponere. in his etem̃ maximè quærerêtur: hæ enim maximè substãtiæ sunt. sed generãs sufficiẽs est, vt faciat, & causa sit formę in materia, tota verò iam talis forma in his carnibus, & ossibus Callias, & Socrates, & diuersa quidem ꝓpter materiã (diuersa etenim) idem autem specie: indiuisibilis nanque forma est.

Tex. 28. *Vide contr. Zim.*

Hinc sumitur multa esse genera innominata.

Cur quædam ab arte, & à casu fiant: quædam verò minimè. Cap. IX.

DVbitauerit autem aliquis, cur quædam & arte, & casu fiunt, vt sanitas: quædã autem minime,

Tex. 29.

nime, vt domus. Causa verò est, quòd horum quidem materia. quæ principium generationis est, cùm faciens sit, & factum aliquid eorum, quæ ab arte sunt, in qua est aliqua pars rei. quædã talis, vt à seipsa moueatur, quædã non, & huius quędam sic possibilis est, quædam impossibilis: multa nanq; possibilia quidem à seipsis moueri, sed non sic, vtputa saltare. Quorumcunq; itaq; talis materia est, vt lapides, impossibile est sic moueri nisi ab alio, sic tamen certè est & ignis. propterea quædã non erunt absq; eo, qui habet artem, quædam erunt. ab his enim mouebuntur, quæ nõ habent quidẽ artem: moueri verò possunt ipsamet aut ab alijs non habentibus artem, aut ex parte.

Omnia ex vniuoco generari. *Cap. X.*

Tex. 30. MAnifestum autẽ est ex his, quæ dicta sunt, & ꝙ quodãmodo omnia fiunt ex vniuoco, quemadmodũ quæ natura sunt: aut ex parte vniuoca, vt domus ex domo: aut ab intellectu, ars enim forma est: aut ex parte, aut habente aliquã partem, si non per accidens fiant. Causa enim faciendi, prima secundum se pars calor enim in motu calorem in corpore fecit. hic verò, aut sanitas est, aut pars, aut sequitur eum aliqua sanitatis pars, aut ipsa sanitas: quare & dicitur facere, quia illud, quod sequitur, & cui accidit calor, sanitatem efficit. ❡ Quare, sicut in syllo-

Tex. 31. gismis omnium principium substantia est (ex ipso enim quid est syllogismi sunt) sic etiam generationes. Similiter se hñt, & quæ natura constituta sunt. semen nanque facit, sicut ea, quæ ab arte sunt. habet etem̃ potestate formã, & à quo semen est, quodammodo vniuocum (non enim omnia ita oportet quærere, sicuti ex homine homo: etenim mulier ex uiro, unde mulus non ex mulo)

nulo) ſed non ſi læſura fuerit. Quæcunque verò, quorum materia poteſt, & à ſeipſa moueri eo motu, quo ſemen mouet, à caſu, ſicut ibi, fiunt: quorum autem non, hæc impoſſibilia ſunt aliter fieri, quàm ex ipſis.

Formam non generari, non tantùm in ſubſtantia, ſed & in cæteris prædicamentis verum eſſe. Cap. XI.

NOn autem de ſubſtantia ſolùm oſtendit ratio non fieri formam, ſed de omnibus primis ſimiliter cōis ratio eſt, vtputa quantitate, qualitate, & alijs prædicamentis. Fit enim, vtputa ænea ſphæra, ſed non ſphæra, nec æs, & in ære fit: ſemper nanq; oportet præexiſtere materiam, & formam, ita & in ipſo quid eſt, & in qualitate, & quantitate, & alijs prædicamentis ſimiliter: non enim fit qualitas, ſed quale lignum: nec quantitas, ſed quantum lignum, aut animal. Cæterùm ex his proprium ſubſtātiæ accipere eſt, ꝙ neceſſe eſt præexiſtere ſemper aliam ſubſtantiam actu exiſtentem, quæ facit, vtputa animal, ſi animal fit: quale verò, aut quantum non eſt neceſſe, niſi potentia ſolùm. Tex. 32. *Vide ꝑ hoc 2. cœ. c. 42.*

Dubitationum ſolutio, An partium rationes in totius ratione ponantur. Et an partes toto ſint priores. Cap. XII.

CVm autem definitio ratio ſit, omnis aũt ratio partes habeat, ac ſicuti ratio ad rem, ſimiliter & pars rationis ad partem rei ſe habeat; dubitatur vtrũ oportet partium rõnem ineſſe in ratione totius, an non. In quibuſdã enim videntur ineſſe, in quibuſdam verò non. circuli enim ratio nõ habet rationem ſectionum: ratio verò ſyllabæ habet rationem elemētorum. atqui circulus diuiditur in ſectiones, ſicuti ſyllaba in elementa. *Primũ dubium.* Tex. 33.

Secundum dubium. Vide Auer. in Epi.tracta.2. elementa. Item autem, si partes priores sunt toto, recti autẽ acutus est pars, & digitus animalis, prior erit acutus recto; & digitus homine. Videntur tñ ista esse priora: ratione nanq; dicuntur ex istis, & eò ꝙ sint absq; inuicem, priora sunt. An multis modis dicitur pars? Quorum vnus modus, quæ secundũ quantum mensurat. ¶Sed hæc

Tex. 34. quidem prætermittatur: ex quibus verò substantia, tanquam ex partibus est, hoc considerandum est. Si igitur hoc quidem materia est, hoc verò forma, hoc verò ex his: & substantia est materia, & forma, & quod ex his: quodãmodo quidem materia etiam pars alicuius dicitur, quodam modo verò non. quandoquidem ex quibus ratio formæ, vtputa concauitatis, non est pars caro. hæc enim materia, in qua fit, simitatis autẽ pars aliqua est. & totius quidẽ statuæ pars æs: eius autem quod vt forma dicitur statuæ, minime dicendum enim forma, & quatenus formam habet, vnumquodque: materiale verò nunquam secundùm se dicendum. Quare circuli quidem ratio nõ habet eam, quę sectionum ratio est: sed syllabę eam, quę elementorum est: quia elementa rationis partes sunt formæ, & nõ materiæ: sectiones verò horum sic partes tanquã materia, in quibus adueniunt: propinquiores tamen ipsi formæ, quàm æs, cùm in ære rotunditas fiat. Quodãmodo verò nec elementa cuncta in ratione syllabæ inerunt, vtputa hæc cerea, aut quæ in aëre sunt. iam enim etiam hæc syllabæ pars sunt, tanquam materia sensibilis. Etenim linea non, si cùm diuiditur in medietates, corrumpitur, aut homo in ossa, & neruos, & carnes, propter hoc & ita ex his sunt, tanquam ex his, quæ sunt partes substantiæ, verùm tanquam ex materia, & totius quidem sunt par-

tes,

tes, formę verò & cuius ratio minimè: propter hoc nec in rationibus. Quorundã itaq; inerit talium partium ratio, quorũdam verò nõ oportet inesse, nisi sint ipsius simul sumpti. propter hoc enim nonnullæ ex his, tanquam principijs sunt, in quas corrumpuntur: quædam verò non sunt. Quæcũq; igitur simul sumpta, forma & materia sunt, vt simum, aut aheneus circulus, illa sanè in hæc corrũpuntur, & pars ipsorũ est materia: quæcunq; verò non simul cũ materia sumuntur, sed absq; materia, vt rationes formę solũ, hæc profectò nõ corrumpuntur, aut penitus, aut nequaq̃ ita. Quare illorũ quidem principia & partes, quę in eis sunt, formæ verò neq; partes, neque principia huiusmodi, & propterea ad lutea statua in lutum corrumpitur, & sphęra in ęs, & Callias in carnẽ & ossa, item & circulus in sectiones. est enim aliquid, quod cũ materia sumitur, ęquiuocè nanq; dicitur circulus, & qui simpliciter dicitur, & singuli, propterea ꝙ singulis nõ sit propriũ nomen. ¶ Dicta itaq; nunc quoq; veritas est, adhuc tamen dilucidius dicamus repetentes. Quęcunq; enim rationis partes, & in quas diuiditur ratio, hę priores, aut omnes, aut aliquę. Ratio verò recti non diuiditur in acuti rationẽ, sed acuti in rectum: vtitur nanque recto, qui definit acutum. minor etenim recto acutus, similiter autẽ circulus & semicirculus sese habẽt: semicirculus nanq; circulo definitur, & digitus toto: talis.n. hominis pars digitus. Quare quæcunq; quidem partes vt materia, & in quas diuiditur, vt in materiã, posteriores: quęcunq; verò vt rationis, & secundùm rationem substantiæ, priores, aut omnes, aut aliquæ. Quoniã verò animalium anima (hoc enim substantia animati) secundùm ratio-

Tex. 35.

Vide cõtr. Zim.

nem,& formam substãtia,& quod quid erat esse tali corpori: cuiusque nanque pars, si probè definiatur, non sine eo opere definietur, quod sine sensu non existet: sanè partes eius priores, aut omnes,aut aliquę toto animali, & de vnoquoq; similiter,corpus uero, & eius partes posteriores hac substantia,& diuidetur in eas ut in materiã, non ipsa substantia,sed totum.Toto itaque quodammodo quidem priores sunt hæ,quodammodo uerò non,quandoquidem nec esse possunt separatæ: nõ enim qui quomodocunque se habet, digitus animalis est,sed æquiuocus,qui mortuus est. Quędam uerò simul quæcunq; principales, & in qua prima ratio,& substantia, vtputa si hęc cor,aut cerebrũ est: nihil enim differt, vtra talis sit. Homo uerò,& equus,& quæ ita se habent,in singularibus sunt.uniuersale verò substantia nõ est,sed totũ quiddam ex hac ratione, & hac materia tanquam vniuersali:singulare verò ex ultima materia iam Socrates est,& de cęteris similiter. Pars itaq; etiam formæ est (formam autem dico ꝙ quid erat esse) & ipsius totius, quod ex forma & ipsa materia est.Sed rationis partes,quę formę solum sunt,ratio verò est ipsius vniuersalis: circulo nanque esse & circulus, & animæ & anima idẽ est.Totius verò,ut circuli huius,& singularium alicuius sensibilis, aut intelligibilis(dico autẽ intelligibiles quidem,ut mathematicos: sensibiles uerò, vt æneos & ligneos) horum inquam nõ est definitio,sed intellectione, aut sensu cognoscuntur: cùm verò abeant ab actu, non est manifestum vtrum sint aliquando, an non sint: tamen semper dicuntur & cognoscuntur vniuersali ratione. Materia verò per seipsam incognita. Materia verò,quædam sensibilis, quædam

Materia quadã sen-

dam intelligibilis. Senſibilis quidem, vt ęs, & lignum, & quæcunq; mobilis materia. Intelligibilis verò, quæ in ſenſibilibus exiſtit, non prout ſenſibilia, vtputa ipſa mathematica. ¶ De toto igitur & parte, ac priore & poſteriore, quō ſe habeant dictum eſt. Ad interrogationem verò neceſſe eſt occurrere, cùm quis interrogaret vtrū rectus, & circulus, & animal priora, an in quas diuidūtur, & ex quibus ſunt, partes, ꝙ non ſimpliciter. nam etiam ſi anima animal eſt, aut animatum, aut vnumquodq;, aut vniuſcuiuſq;, & circulus circulo eſſe, & rectus recto eſſe, & ſubſtantia recti, aliquid quidē & aliquo poſterius dicendum eſt, vtputa his, quę in ratione, & aliquo recto. Etenim qui cum materia æneus rectus, & qui in ſingularibus lineis: qui verò abſq; materia, his quidem, quæ in ratione ſunt, poſterior; partibus verò, quę in ſingulari ſunt, prior eſt: ſimpliciter aūt non eſt dicendū, & ſi diuerſa eſt, & non eſt anima animal, ſic etiam quaſdam dicendum, quaſdam non dicendum, vt dictum eſt.

ſibilis, quædam intelligibilis.

Idē infra. tex. 39. & 8. Meta. t. 15.

Tex. 36.

Quænam formæ, quæve compoſiti partes ſint in ipſa definitione. Cap. XIII.

MEritò autē dubitatur ēt quęnā formæ ſint partes, quæ verò non, ſed eius, quod ſimul ſumitur, cùm & hoc nō exiſtente manifeſto, non ſit definire vnūquodq;. Vniuerſalis etenim & formæ definitio eſt, q̄ igitur partiū vt materia ſunt, & q̄ non, ſi nō ſint manifeſtę, nec ratio rei manifeſta erit. Quæcunq; igitur apparēt aduenïētia in diuerſis ſpecie, vt circulus in ære, ligno, & lapide, hæc quidē manifeſta eſſe videtur: qm̄ nihil ſubſtantiæ circuli æs, neque lapis eſt: propterea ꝙ ab eis ſeparetur. Quę verò non vi-

Tex. 37.

dentur separari, nihil quidem prohibet similiter his se habere, quemadmodũ si circuli omnes viderentur ahenei. nihil enim minus ęs esset ipsius formę: difficile tñ est hoc mente auferre, vtputa forma hominis semper in carnibus & ossibus, & talibus partibus apparet. Vtrum igitur sint etiã hæc partes formæ & rationis? An non, sed materia, verũ qm̃ non adueniunt etiã in alijs, nõ possumus separare. Cùm autem hoc videatur quidẽ contingere, quando verò, non est manifestum.

Tex. 38. ¶ Quidã etiam de circulo, & triangulo dubitant: tanq̃ non deceat lineis & continuo definiri, sed hæc omnia similiter dici sicuti carnes, aut ossa hominis, & æs & lapis circuli. & cuncta referũt ad numeros: & lineæ rationem, eam, quæ duorũ esse dicunt. Eorũ etiam, qui ideas dñt, quidam ipsam lineam dualitatem, quidam lineæ formã, quædam etenim eadem esse formam & cuius forma, vtputa dualitatem & dualitatis formam, in linea verò non est. Accidit itaq; & vnam multorum formam esse, quorum species videtur diuersa: quod etiam Pythagoricis accidebat, & contingit vnam omnium facere ipsam formã, cætera verò nõ formas. ac hoc modo vnum omnia

Tex. 39. erunt. ¶ Quòd itaq; habent aliquam dubitationẽ ea, quæ circa definitiones sunt, & quã ob causam dictum est. Quare cuncta ita reducere, & auferre materiam, superuacaneum est, quædã nãq; fortasse hoc in hoc sunt, aut sic hæc habentia. Et comparatio de animali, quam iunior Socrates dicere solebat, non bene se habet. abducit enim à vero, & opinari facit. tanquam contingeret hominem sine partibus esse, quemadmodum absque ære circulum. Hoc autem non est simile, etenim sensibile quiddam fortassis animal est, &

absq;

absq; motu definire non est: quare neq; sine partibus quodammodo se habentibus: non enim omnino pars hominis est manus, sed illa, quę potest opus perficere: quare animata existẽs, non animata verò non est pars. Circa Mathematica verò, cur rationes nõ sunt partes rationum? vt circuli ipsi semicirculi: hæc enim nõ sunt sensibilia. An nihil refert, erit nanq; quorundam etiã nõ sensibilium materia, & omnis, quod non est quid erat esse: circuli itaq; vniuersalis quidem non erunt, singularium verò erunt hæ partes, vt prius dictum est, est etenim materia, quædam sensibilis, quædam intelligibilis. Manifestum autem est, quòd anima quidem substantia prima, corpus verò materia, homo verò vel animal, quod ex ambobus, vt vniuersale. Socrates verò, & Coriscus, si anima quidem, duplex. hi enim ut animam dicent, illi autem ut ipsum totũ. Quòd si simpliciter anima hæc, & hoc corpus, quemadmodum uniuersale, etiam & singulare. Vtrum autem præter materiam huiuscemodi substantiarum sit aliqua alia, & oporteat quærere sustãtiam eorum aliquam aliam, utputa numeros, aut aliquid tale, posterius considerandum est. Huius enim gratia & de sensibilibus substantijs definire tentamus. quandoquidem quodammodo Naturalis & secundæ philosophiæ opus est, ea, quæ circa sensibiles substantias, speculatio est. non enim solum de materia Naturalem cognoscere oportet, sed etiam de ea, quæ secundùm rationem, & magis. ¶ In definitionibus uerò, quomodo partes, quæ in ratione sunt, & cur una ratio definitio (patet etenim ꝙ res una: res autẽ aliquo una partes habens) postea considerandum est. Quid igitur est quod quid erat esse,

Nõ omnino pars hominis est manus, sed quæ potest opus perficere.

Idẽ supra tex. 35. & 4. Met. 15.

Tex. 40.

& quõ ipsum per seipsum, vniuersaliter de omni dictum est. & cur quorundam ratio ipsius quid erat esse habet definiti partes, quorundam non, & ꝙ in ratione quidem substantiæ, quæ ita partes sunt vt materia, non inerunt. nõ enim sunt illius substantiæ partes, sed totius. Huius verò est quodammodo ratio, & nõ est. cùm materia nanq; non est: indefinitum etenim, secundùm primã autẽ substantiam est, vt hominis animę ratio. substantia enim est forma, quæ inest: ex qua & materia, tota dr̄ substantia: vt concauitas, ex hac enim & naso, simus nasus, & simitas est. bis nanq; in his inerit nasus. ¶ In tota verò substãtia, vt naso simo, aut Callia, inest etiam materia.

Tex. 41. Et quod quid erat esse & vnumquodq; in quibusdam quidẽ idem est, vt in primis substantijs: vtputa curuitas & curuitati esse, si prima est. dico autem primam, quæ non dicitur, eò ꝙ aliud in alio sit, & subiecto, vt materia. Quæcunq; verò vt materia, vel vt simul cum materia sumpta sunt, non idem: neq; secundùm accidens vnum, & Socrates & musicum, hæc enim secundùm accidens eadem sunt.

Quo pacto ex definitionis partibus vnum fiat. Vbi de definitionibus secundùm diuisionem multa.

Cap. XIIII.

Tex. 42. NVnc aũt primò dicamus quatenus in Analyticis de definitione nõ est dictũ. dubitatio nãq;, quæ in illis dicta est, proderit sermonibus de substantia. Dico autem hãc dubitationẽ, quare vnum est definitum, cuius rationem definitionẽ esse dicimus, vt hominis animal bipes (sit nanq; eius ratio) cur igitur hoc vnũ est, non autem multa, animal & bipes? Homo enim & albũ multa quidẽ sunt, cùm nõ insit alterum alteri,

alteri, vnũ verò cùm insit, & subiectum, ut homo, aliquid passum fuerit, tũc enim albus homo vnũ fit & est, hic uerò nõ est alterũ alterius particeps. *Genus non videtur particeps esse differentiarum.* genus etenim non uidetur particeps esse differentiarũ, simul nanq; cõtrariorũ idẽ participaret, differẽtiæ nãq; cõtrariæ, quibus genus differt. Quòd si etiã participat eadẽ ratio est, si differẽtiæ quidem plures sunt: vt pedestre, bipes, implume. Cur enim vnum, sed non multa sunt hæc? non enim, quia insunt: sic enim ex omnibus erit vnũ. oportet autẽ vnũ esse, quęcunq; in definitione sunt. d finitio nãq; ratio quædã v na, & substantia est: *Definitio ratio quadã, & substantia est vna.* quare vnius cuiuspiã oportet ipsam esse rationẽ, etenim substãtia vnũ quiddã & quod quid, vt dicimus, significat. ❡Oportet autem primò cõsiderate de his, quæ secundùm diuisiones sunt, definitionibus. Nihil enim aliud in definitione est, nisi *Tex. 43.* quòd primũ dicitur, genus, & differentiæ, cætera uerò genera sunt, & ipsum primum, & post hoc, quæ comprehenduntur differentię, utputa ipsum primum, est animal: consequens verò animal bipes, & rursus animal bipes implume. Similiter etiã si per plura dicatur, & omnino nihil differt per multa, an per pauca dicatur, neq; utique per pauciora quàm duo, duorum verò hoc quidẽ genus, hoc uerò differẽtia. vtputa huius animal bipes, animal quidẽ genus. differentia verò alterũ. Si igitur genus simpliciter nõ est præter eas, quæ vt generis species sunt, aut si est quidem, sed tanquã materia est (vox nanq; genus & materia, differentiæ, autẽ species, & elementa quoq; ex hac faciunt) manifestum est quòd definitio est ex differẽtiis ratio. At verò oportet etiam diuidi differentia differentiam, vtputa animalis differentia est pedes habere, rursus animalis pedes habentis

differētiā fcire oportet, prout pedes habet, quare non eft dicendū pedes habētis aliud plumiferū, aliud implume, fi bene dicatur (verū quia nō poteft, faciet hoc) fed fi aliud fiffos, aliud non fiffos pedes habens. hæ enim pedis differentiæ funt. fiffio namque pedū aliqua peditas eft, & fic femper procedi uult, donec ad indifferentia deueniatur. tū autē tot pedis fpecies erunt, quot differētię, & pedes habentia animalia ęqualia differentiis. Si igitur hæc ita fe habeant, manifeftū eft, quòd vltima differentia rei fubftātia erit, & definitio, fiquidē non oportet crebrò eadē in definitionibus dicere. fuperfluū nāq; eft. Accidit autē hoc. cum enim animal pedes habens, bipes dicat, nihil aliud dixit, nifi animal pedes habēs, duos pedes habēs, & fi hoc propria diuifione diuidat, crebrò & æqualiter hoc differentias dicet. Si igitur differētię differentia fiat, vna, q̄ vltima eft, erit fpecies & fubftātia. Si autē fecundū accidēs, vt fi diuidat habētis pedes, aliud albū, aliud nigrum, tot quot funt fectiones. Quare manifeftum eft, ꝙ definitio eft ratio, quæ ex differētiis eft, & ex harū vltima fecūdū rectū. Patet autem hoc, fi quis tranfponat tales definitiones, vtputa hominis, dicēs animal bipes, habēs pedes, fuperfluū enim eft habēs pedes dicto bipede, ordo verò nō eft in fubftantia, quo nāq; modo intelligere oportet, hoc quidem prius, illud verò pofterius? De his igit̄ definitionibus, quæ fecūdùm diuifiones fiūt, quales quędā funt, hactenus dicta fint.

Vniuerfalia fubftantias non effe. Ad hoc autem dubitationem fequi nullius rei effe definitionem.

Cap. XV.

Tex. 44. CVm autē de fubftātia confideratio fit, rurfus redeamus. Dicitur autē, ficuti fubiectū fubftantia

ſtātiā eſſe, & quod quid erat eſſe, & quod ex his, & vniuerſale. De duobus itaq; dictum eſt, etenim de ipſo quid erat eſſe, & de ſubiecto, ꝙ dupliciter ſubiicitur, aut quod quid exiſtens, vt animal paſſionibus: aut, vt materia actui. ¶ Videtur autē etiā uniuerſale cauſa quibuſdā eſſe maximè, ac eſſe principiū ipſum vniuerſale, quare de hoc etiā tractemus. Videtur nanq; impoſſibile ſubſtātiā eſſe quodcunq; eorū, quę vniuerſaliter dicuntur. Prima nāq; ſubſtātia vniuſcuiuſq;, q̄ propria cuiuſque eſt, quæ alij non ineſt, vniuerſale verò cōmune. hoc enim dicit̄ vniuerſale, qđ pluribus natura aptū eſt ineſſe. Cuius igitur hoc erit ſubſtātia? aut enim omniū, aut nullius, omniū verò non eſt poſſibile, vnius autē ſi erit, cętera quoq; hoc erūt. quorū enim ſubſtātia vna, & quod quid erat eſſe vnū, ipſa quoq; vnū ſunt. ¶ Itē ſubſtātia dicitur, quod nō de ſubiecto, vniuerſale verò de ſubiecto aliquo dicitur sēper. Sed vtrū ita quidē non contingit, vt quod quid erat eſſe? in ipſo autē ineſt, vtputa animal in homine, & equo. patet igitur ꝙ erit aliqua eius ratio. differt autē nihil, ſi nō omniū ratio eſt eorū, quæ in ſubſtantia ſunt; etenim nihil minus hoc erit ſubſtātia alicuius, vt homo hominis, in quo exiſtit. quare iterum idē accidit, erit enim ſubſtantia illius ſubſtantia, vt animal ſpeciei, in qua ut propriū exiſtit. ¶ Itē impoſſibile ac inconueniens eſt ipſum quid & ſubſtātiā eſſe, ſi ex aliquibus nō ex ſubſtātijs, nec ex ipſo quid, ſed ex quali. Prius nāq; nō ſubſtātia, & quale erit quàm ſubſtātia, & quod quid: quod impoſſibile eſt. nec ratione enim, nec tēpore, nec generatione poſſibile eſt paſſiones priores ſubſtantia eſſe, eſſent nāque ſeparabiles. ¶ Item Socrati ſubſtantiæ inerit ſubſtantia: quare duobus erit ſubſtantia.

Subſtantia dicitur quatuor modis.

Tex. 45.

Vniuerſale eſt, qđ pluribus natura aptū eſſe ineſſe

Idē infra t. cap. 57.

Tex. 46.

Tex. 47.

Tex. 48.

tia. Et omnino, si homo, & quęcunq; ita dicuntur, substantia est, accidit nihil eorum, quæ in ratione sunt alicuius substantiã esse, nec sine ipsis existere, nec in alio. dico autem vtputa non esse aliquid animal præter aliqua, nec vllum aliud eorum, quæ in ratione sunt. Ex his itaq; considerãtibus patet nihil eorum, quæ vniuersaliter existunt, substantiam esse: nihilq; eorũ, quæ communiter prædicãtur, quod quid, sed tale significare. Quòd si non, & alia multa accidũt, ac tertius ho-
Tex. 49. mo. ¶ Item sic, quoque patet. Impossibile enim est
Actus separat. substantiam ex substantijs esse, quæ sic insunt, vt actu. quæ enim duo sic actu sunt, nunquam vnũ actu sunt, sed si potentia duo sunt, erunt vnũ: vt duplum ex duobus dimidijs potẽtia, actus nanq; separat. Quare, si substãtia vnum, nõ erit ex substantiis inexistẽtibus, & secundùm hunc modũ, quem recte Democritus dicit: impossibile enim ait esse ex duobus vnũ, aut ex vno duo fieri, magnitudines nanq; indiuisibiles substantias facit. Patet igitur quòd similiter & de numero se habebit, si numerus quidem compositio vnitatũ est, vt à quibusdam dicitur, aut enim non est vnum
Tex. 50. dualitas, aut non inest in ea vnitas actu. ¶ Habet autem quod accidit dubitationem. Si enim nec ex uniuersalibus possibile est vllam substantiam esse, propterea quòd tale, & non quòd quid significant, nec ex substantijs actu contingit vllã substantiam esse compositam; quicquam incompositum erit profectò omnis substantia: quare neque ratio vllius substantiæ erit. At cunctis videtur, & iam dictum est, aut solius substãtię, aut maximè definitionem esse: nunc verò nec huius: nullius igitur definitio erit. An quodammodo quidem erit, quodammodo verò non, manifestum
autem

autẽ quod dicitur magis erit ex posterioribus.

Quæ sequuntur incommoda aduersus asserentes ideas substantias esse, & separatas, & ipsas ex genere & differentijs constare. Cap. XVI.

EX his autẽ ipsis id etiã patet, quod accidit illis, qui ideas pariter substãtias, & separatas esse dñt: & pariter ex genere & differentijs faciunt formã. Si enim formę & animal in homine sunt, & equo, aut vnũ & idem numero sunt, aut alterum. ratione nanq; patet, ꝙ vnum, eandem enim exhibebit rationem, qui dicit in vtroque. Si itaq; aliquis homo est ipsum per se qd quid, & separatũ, necesse est, vt etiam illa, ex quibus (sicut animal, & bipes) ꝙ quid significent, & separata, ac substantię sint: quare & ipsum animal. Si idem igitur, & vnum quiddam etiam in equo, sicuti tu tibi ipsi, quomodo in separatim existentibus vnum erit? & cur non etiam absq; seipso erit animal hoc? ¶Deinde, si participabit quidem bipede & multipede, impossibile quiddam accidit. contraria nanq; simul inerunt ipsi vni, & huic quidem enti; sin minus, quis modus est, cùm aliquis dicat animal, & bipes, aut pedestre esse? Sed fortassis componuntur, & tangunt, aut miscentur. At cũcta incõuenientia sunt. Sed diuersum in vnoquoq; est. Infinita igitur, vt ita dicam, erunt, quorum substantia animal est. nõ enim secundùm accidens ex animali homo est. Item multa erit ipsum animal. nam & substãtia animal est, quod in vnoquoq; est. non enim secundùm aliud dr̃. Quòd si nõ ex illo erit homo, & genus eius illud. Ac item omnia, ex quibus homo, ideæ. nõ igitur alterius quidem idea erit, alterius verò substantia. impossibile nanque est. Tex. 51. Tex. 52.

ipsum

ipsum ergo animal erit vnumquodq; eorũ, quæ in animalibus sunt. Itẽ ex aliquo hoc ipso erit: & quomodo est ex ipso animali? aut quõ est possibile esse animal quod hoc ipsum substantia est, præter ipsum animal? Item in sensibilibus & hęc accidunt, & his absurdiora. Quòd si impossibile est ita se habere, patet quòd non est eorum idea ita, vt quidam aiunt.

Singularium non esse definitiones, et propterea nec etiam Idearum. *Cap.* XVII.

Tex. 53. CVm aũt substantia altera sit, ipsum .s. totũ, & ratio. dico autem, quòd illa quidem ita substantia est cum materia simul accepta ratio, hæc verò ratio simpliciter. Quæcunq; igit̃ illo modo dicũtur, eorum quidem est corruptio: nam & generatio. rationis autem non est ita vt corrumpatur. nec enim generatio est (non.n. fit domui esse, sed huic domui) sed absq; generatione, & corruptione sunt, & non sunt. ostensum est enim, ꝙ nullus hæc generat, neque facit. Propterea etiam substantiarum sensibilium singularium neq; definitio, neq; demonstratio est, eò quòd habet materiam, cuius natura talis est, vt esse & non esse contingat. quare corruptibilia sunt omnia singularia earum. Si igitur demonstratio, & definitio scientifica necessariorũ est, & non contingit, sicuti neq; scientiã, quandoque scientiam, quandoque ignorantiam esse, sed quod tale est, opinio est; ita nec demonstrationem, neque definitionem, sed opinio est eius, quod contingit & aliter se habere: patet quòd neque demonstratio, neque definitio eorum est. corruptibilia nanque non sunt manifesta his, qui scientiam habent, cùm à sensu abscesserint. & rationibus eisdem in animo seruatis,

Non fit domui esse, sed huic domui.

Substantiarum sensibiliũ singulariũ nõ est definitio, neq; demõstratio.

tis, non erit amplius neque definitio, neque demonſtratio. Quare cùm quis eorum, quæ ad definitionem quicquam ſingularium definiat, oportet non ignorare quòd ſemper perimendũ eſt. nõ enim contingit definire Nec vllam ideã eſt definire. ſingularium enim, vt aiunt, idea eſt, & ſeparata. ¶Neceſſarium autem ex nominibus rationem eſſe. nomen verò non faciet, qui definit. ignotũ enim erit. quæ verò poſita ſunt, omnibus communia ſunt. neceſſe eſt igitur & alijs talia ineſſe. Et ſi quis te definiat, animal dicet gracile, aut album, aut aliquid aliud, quod & in alio ſit. Quod ſi quis dicat nihil prohibere ſeparatim quidem omnia multis, ſimul verò huic ſoli ineſſe, primum quidem, quòd etiã ambobus, vt animal bipes animali & bipedi. & hoc in ſempiternis quidem etiam neceſſe eſt eſſe, cùm priores exiſtant, & partes compoſiti. at verò etiam ſeparabilia, ſi hoc quidem, quod homo, ſeparabile. nam aut nullum, aut ambo. Si igitur nullum, non erit genus præter ſpecies. quòd ſi erit, erit etiam differentia. deinde quoniam priora ipſo eſſe, hæc ſanè non viciſſim perimuntur. ¶Deinde, ſi ex ideis ideæ, minus profectò compoſita ſunt, ex quibus. Item de multis oportebit etiam illa prædicari, ex quibus idea, vt animal & bipes. Quòd ſi non, quomodo ſcietur? erit nanque aliqua idea, quam impoſſibile eſt de pluribus prædicari quàm de vno. non videtur autem, ſed omnis idea videtur eſſe participabilis. Quemadmodum igitur dictũ eſt, latet ꝙ impoſſibile eſt in perpetuis definire, maximè verò quæcunque vnica ſunt, vt Sol, aut Luna. Non ſolùm enim in hoc peccant, quòd talia addunt, quibus ablatis, adhuc erit Sol, vtputa,

Tex. 54.

Tex. 55.

quod

quod circuit terram, aut quod nocte abscōditur (si.n. steterit, aut apparuerit, non erit amplius Sol) sed incōueniens est, si non. Sol enim substantiam quandam significat. Item quęcunq; in alio cōtingant, veluti si alter fiat talis, patet ꝙ erit Sol. cōis ergo ratio. at Sol singularium erat, sicut Cleon, aut Socrates. Cæterùm cur nemo eorum definitionē profert ideæ? fiet enim profectò manifestū tētātibus, verū esse quod nunc dictū est.

Plura, quæ videntur substantia, potentias & partes esse. Cap. XVIII.

Tex. 56. MAnifestum aūt est, ꝙ etiā eorum quę vidētur esse substantiæ, plures potentiæ & partes animalium sunt. nihil enim eorū separatum est. cùm autem separarentur, tum etiā vt materia omnia, terra, ignis, & aër. nihil enim eorum vnum est, sed quasi * cumulus, añteq̃ concoquantur, & ex eis vnum fiat. Maximè autem aliquis animatorū partes putauerit, & animæ propinquas ambas fieri, vt sint & actu, & potentia, eò ꝙ principia motus ab aliquo in flexibus habent: quare quędam animalia diuisa viuunt. sed tamen potentia omnia erunt, cùm vnum & continuum fuerit natura, sed non vi, aut copulatione. tale nanq; lęsio est.

*a. l. serum ex Michaele Ephe.

Ens & vnum, siue ipsum ens & ipsum vnum non esse rerum substantias. Cap XIX.

Tex. 57. CVm aūt vnum dicatur, sicuti & ens, & substātia vnius vna, & quorū vna numero vnū numero; manifestum ꝙ neq; vnum, neque ens contingit substantiam esse rerum, sicuti neque elemento esse, aut principio. sed quærimus quid ergo principium, vt ad notiora referamus. Magis igitur his substantia est ens & vnum, q̃ principium, & elemētum, & causa. sed necdum

ista

ta, si nec aliud quidē cōe vllum substantia est. ulli enim inest substantia nisi sibi ipsi, & haben i eā, cuius substantia est. Item ipsum vnū in plu ibus non erit simul: cōe verò simul in pluribus st. Quare patet, ꝙ nihil vniuersalium separatim ræter singularia est. ¶Sed qui formas dicunt, Tex. 58. artim rectè dicunt separantes eas, si substantiæ uidem sunt: partim non rectè, qm̄ vnā in mul is formam dn̄t. Causa verò est, ꝙ non habent eddere quænam tales incorruptę substantiæ, ræter singulares & sensibiles, sint. Faciūt igitur asdem specie his, quæ sunt corruptibiles (has nim cognoscimus) ipsum hominem & ipsum quum, addētes vocabulum ipsum, sensibilibus. ttamen etiam si non videremus astra, nihil mi- us, vt puto, essent substātiæ perpetuę pręter eas, uas nos sciremus. Quare nunc quoq;, si nō ha- eamus quænam sint, necesse tamē fortassis fue- it aliquas esse. Quòd igitur nec eorum quicq̄, uæ vniuersalia dicuntur, substantia sit, nec vlla t substantia ex substantijs, patet.

Quid propriè substantiam dicere oporteat: eamq́; non elementorum, nō compositum, sed principium esse. Vbi de quæstione propter quid multus sit sermo. Cap. XX.

QVid verò, & quale q̄d substātiā dicere opor teat, rursus aliud quasi principiū cùm fece rimus dicamus. fortassis.n. ex his erit manifestū de illa quoq; substātia, q̄ est separata [a] sensibilibus substantijs. Cùm igitur substantia principium, & causa quædam sit, hinc est proce- dēdū. Quæritur verò ipsum propter quid semper c, propter quid aliud alij alicui inest quærere āq; propter quid musicus homo est, certè quæ- rere

Tex. 59. *Vide Auer. in Epitom. trat. 2.*

rere est quod dictum est, propter quid homo musicus est, aut aliud. Quærere igitur propter quid ipsum est ipsum, nihil est quærere. oportet enim ipsum quod, & ipsum esse existere manifesta entia. dico autẽ, vtputa quòd Luna patitẽ eclipsim. ipsius autem quod id ipsum, non nisi vna ratio, vnaq; causa in omnibus (propter quid homo est homo, aut musicus musicus) nisi quis dicat quòd vnumquodque, ad seipsum indiuisibile est. hoc autem erat vnum esse. sed hoc, & commune de omnibus, & breue est. Quærat autem aliquis, propter quid homo animal tale quoddam est. hoc igitur manifestum est, quòd non quærit propter quid is qui est homo, homo est. aliquid ergo de aliquo quærit, propter quid inest. quod autem inest, oportet manifestum esse. si enim non ita, nihil quærit. utputa, propter quid tonat? quia sonus in nubibus fit. ita nanque aliud de alio est, quod quæritur. & propter quid hæc utputa lateres & lapides domus sunt? Manifestum itaque est, quòd causam quærit. hæc autem est quod quid erat esse, ut logice dicam: quæ in quibusdam quidem est cuius gratia, utputa fortassis in domo & lecto: in quibusdam uerò quod primum mouit. causa nanque etiam hoc. sed talis quidem causa quæritur, dum quippiam fit, vel corrumpitur: altera uerò etiam, dum est. Latet autem præcipuè quod quęritur in his, quæ non de alijs dicuntur, vtputa quæritur homo quid est: eò quòd simpliciter dicitur, neque determinatur quod hęc vel hoc. Oportet igitur rectè disponentes quęrere. quòd si non, commune fit eius quod nihil est quærere, & eius, quod aliquid quærere. ❡ Cùm autẽ & habere & existere

Tex. 60. ipsũ esse oporteat, manifestũ est, ꝙ propter quid

est

ſt ipſam materiam quęrit. utputa hęc ſunt domus. propter quid? quia hęc exiſtũt, quod erat domui eſſe. & homo hoc, aut corpus hoc tale habẽs quare? cauſa materiæ quęritur. hæc autẽ eſt forma, qua aliquid eſt hæc autem eſt ſubſtantia. Patet itaq; ꝙ de ſimplicibus nõ eſt aliqua quęſtio, neq; doctrina, ſed alius taliũ quæſtionis modus. Cum uerò quod ex aliquo compoſitũ, ita tu unũ totũ ſit, nõ eſt ut cumulus, ſed vt ſyllaba. ſyllaba uerò nõ eſt ipſa elemẽta, nec idem, quod B, & A, nec caro ignis, & terra. diſſolutis nanq;, hęc quidẽ amplius non ſunt, ut caro & ſyllaba: elemẽta uerò ignis & terra ſunt. eſt ergo ſyllaba aliquid, non ſolum elementa, uocalis & muta, ſed etiam aliquid aliud. & caro, non ſolũ ignis & terra, aut calidum & frigidum, ſed etiam aliquid aliud. Si igitur neceſſe eſt illud quoq; aut elementum aut ex elementis eſſe: ſi elementum quidẽ, rurſus eadem ratio erit. ex hoc enim & igne & terra erit caro, & item alio: quare in infinitum progredietur. ſi uerò ex elemento, patet quòd non ex uno, ſed ex pluribus quàm idipſum erit. quare iterum de hoc eandem rationem dicemus, quàm de carne, aut ſyllaba. Videbitur autẽ eſſe aliquid tale, & non elementum, ac cauſam, ſed hoc carnem, hoc uerò ſyllabam eſſe. ſimiliter & de cæteris. ſubſtantia uerò cuiuſque quidem hoc. hoc nanque prima ipſius eſſe cauſa eſt. Cùm autem quędam rerum non ſubſtantiæ ſint, ſed quæcunque ſubſtantiæ ſecundùm naturam, & natura conſtitutæ ſint, uideri poſſit profectò aliquibus hęc quoque natura ſubſtantiam eſſe, quæ nõ elementum, ſed principium eſt. elementum autem eſt, in quod exiſtens diuiditur, ut materiam, utputa ſyllabę ipſum A, & B. *Elemẽtum quid.*

ARISTOTELIS METAPHYSICORUM

LIBER OCTAVUS.

SVMMA LIBRI.

In hac unica Summa agitur de sensibilium substantiarum principiis, Materia scilicet, & forma.

Dictorum recollectio. *Cap. I.*

Tex. 1
X his igitur,quę dicta sunt,colligere oportet, ac cõgregãdo sũmatim finẽ imponere. Dictum autẽ est, quòd substãtiarũ causæ,principia,& elemẽta quærũtur. Substantiæ uerò, quædã ab omnibus concessæ sunt,de quibusdã autem separatim enuntiauerũt quidẽ.Concessæ quidẽ,quæ naturales sunt.ut ignis, terra,aqua,& cætera simplicia corpora:deinde plãtæ, & partes earũ,animalia,& partes eorum:& tandem Cœlum, & partes Cœli. Separatim aũt substantias quidam esse dicunt formas,& mathematica.

Tex. 2. ¶Alias uerò accidit ex rationibns substãtias esse,quod quid erat esse,& subiectũ.Item aliter genus magis quàm species & uniuersale quàm singularia. Vniuersali uerò & generi ideæ quoque copulan-

copulantur.eadē nanque ratione ſubſtãtię uidentur eſſe. Cùm autem quod qd erat eſſe ſubſtãtia, huius aũt ratio definitio : ideo de definitione, & de ipſo per ſe determinatum eſt. Qm̄ uerò definitio ratio, ratio aũt partes habet, neceſſe quoq; de parte erat uidere quænã ſubſtãtiæ partes, & quæ non, & ſi has definitionis quoq; eſſe oportet. Itē etiam nec uniuerſale ſubſtãtia eſt, neq; genus. De Ideis uerò, & Mathematicis peſterius conſiderandum eſt. etenim præter ſenſibiles ſubſtantias, has quidē eſſe dicunt. Nunc uero de conceſſis ſubſtãtijs tractemus. hę autē ſunt quæ ſenſibiles ſunt. *Vide cõtra Zim.*

Subſtantiæ diuiſio. Materiamq́ ſubſtantiam eſſe. Cap. II.

SEnſibiles uerò cunctæ ſubſtantiæ materiã habent. Eſt autē ſubſtantia idipſum, quod ſubijcitur, aliter quidem materia, & aliter ratio. materiam autem dico, quę, cùm nō quod quid actu ſit, potentia eſt quod quid. Aliter autem ratio & forma, quod cũ ſit quod quid, ratione ſeparabile eſt. Tertium uerò, quod ex his eſt, cuius generatio ſolius, & corruptio eſt, & ſeparabile ſimpliciter. earum enim ſubſtantiarum, quę ſm rationem, quædam ſunt ſeparabiles, quædã uerò non. Tex. 3. *Vide Aue. in Epi. tractatu. 2.* * *a.c nō habet, hac, & aliter ratio.*

¶ Quod autem materia quoq; ſubſtãtia eſt, patet. In cunctis nanq; oppoſitis trãſmutationibus eſt aliquod transmutationis ſubiectum. utputa ſecundũ locũ, quod nunc hìc, rurſus alibi. & ſecundum augmentationem, quod nũc tãtum, rurſus minus, aut maius. & ſecundũ alteratione, quod nũc ſanum, rurſus ęgrũ. ſimiliter autem & ſecundũ ſubſtãtiam, quod nunc in generatione, rurſus in corruptione. & nũc quidē ſubiectum, ut quod quid, rurſus autē ſubiectum, ut ſecundũ priuationē. Et ſequuntur hãc ēt aliæ tranſmutationes, ce- Tex. 4.

terarum uerò aut unam aut duas hęc non sequitur. non enim est necesse, si quid materiam habet localem, hoc generabilem etiam & corruptibilem habere. Verùm quæ inter simpliciter fieri, & nō simpliciter, differentia sit, in Physicis dictū est.

De substantia, quæ forma & actus est. Item definitiones, formam & materiam complectentes potiores esse, quàm quæ alteram tantùm. Cap. III.

Tex. 5. CVm autē quædā, ut subiecta & ut materia, concedatur substantia: hæc autem est, quę potentia est, restat illam, quæ ut actus substantia sensibilium est, quænā sit dicere. Democritus igiť tres differentias esse vr̄ existimare. subiectum enim corpus materiam, unū & idem. differre autem, aut rhysmo, quod est figura: aut trope, quod est situs: aut diathige, quod est ordo. videntur autem multę differentię esse. utputa quędam compositione dicuntur materiæ, sicuti quæcunq; mistura, quemadmodum melicratum quędam clauo ut arca. quædam ligamine ut fascis. quędam glutine, ut liber. quædā pluribus ex his. quędā positione, ut limen & superliminare. hæc enim, eò quòd modo quodam sita sint differunt. quædam tempore, vt cœna, & prandium quædam loco, ut uenti. quædam sensibilium passionibus, vt duritie & mollitie, & dēsitate & raritate & siccitate & humiditate. & quędam quibusdā ex his, quædam omnibus his. & omnino quædam redūdantia, quędam defectu. Quare patet, quod & ipsum est, toties dicitur, limē enim est, quoniam ita situm est & esse, sic ipsum poni significat. & glaciem esse, sic densari. Quorundam uerò esse & his omnibus difinietur: eò quòd quędam miscentur, quędam temperantur, quædam ligantur, quædam densantur, quædam cæteris differentijs

Vide in proœmio Meta.

tuntur, ficuti manus aut pes. Accipienda igitur genera differentiarum. hæc enim principia existentiæ erunt. ut quæ in magis & minus, aut denso, & raro, & cæteris talibus. cuncta etenim hæc redundantia & defectus sunt. Quòd si quid figura, aut leuitate, aut asperitate, omnia recto & curuo. his uero esse erit misceri, opposito autē modo, non esse. Manifestum igitur ex his est, quòd si substantia causa est, vt unumquoq; sit, in his quęrendum est quęnam ut horum singula sint causa est. Substantia itaque nihil horum est, neque combinatum: attamen proportionale in unoquoq;. ¶ Et quemadmodum in substãtijs, quod de materia prædicatur, ipse actus est, & in alijs definitionibus maxime. utputa, si limen oportebit definire, lignum, aut lapidē sic positum dicemus. & domum, lateres, aut ligna sic posita (An etiam & cuius causa in quibusdã est.) Si uerò glaciem. aquam congelatã, aut sic densatam. consònantia uerò est acuti & grauis mistio talis. eodē autem modo & in cæteris. Manifestum itaq; ex his est, ꝙ actus alius alterius materiæ, & ratio. quorundam enim compositio, quorũdam mistio, quorũdam aliquid aliud eorum, quę dicta sunt. Quare eorum, qui definiunt, hi quidem, qui dicunt, quid est domus ꝙ lapides, lateres, ligna, potētia domũ dicunt. materia enim hęc sunt. Qui uerò uas conseruatiuum rerum & corporũ, aut aliquid aliud tale addentes, actum dicunt. Qui porrò hæc ambo componunt, tertiam, & quæ ex his est substantiam. uidetur etenim ea quidem, quę ex differentijs ratio fit, formæ & actus esse. quæ uerò ex his quę insunt materiæ magis. Similiter, & quas Archytas approbat. definitiones etenim simul utriusq; sunt. utputa quid est Serenitas? quies in mul-

Tex. 6.

Definitiones Archytæ.

titudine aëris. materia quidem aër: actus uerò & substantia quies. quid est Tranquillitas? maris planities. subiectũ quidẽ, ut materia, mare: actus uerò & forma planities. Manifestum itaq; ex dictis est, quænam sensibilis substantia, & quomodo sit. etenim hæc quidem ut materia, hęc autem ut forma, quoniam actus: tertia uerò ex his.

Dubium, utrum nomina compositorum, formarumúe signa sint. Compositorum non formam generari. Antisthenicæ item dubitationis solutio, definitionem non dari astruentis. Cap. IIII.

Tex. 7. Vide Auer. in Epit. tra ctatu. 2.

OPortet autem non ignorare, ꝙ aliquando latet utrũ nomẽ compositam substantiam significet, an actũ & formã. utputa domus utrum est signum communis quod operimentũ est ex lapidibus, & lateribus sic positis: an actus & formæ, quod est operimentum: & linea, utrum dualitas in longitudine, an quòd dualitas. Et animal, vtrum anima in corpore, an anima. hęc enim substãtia & actus alicuius corporis. Erit autẽ utiq; in utrisq; animal, non ut una ratione dictum, sed ut ad unum.

Tex. 8. ¶Sed hæc ad aliud quidem aliquid conferunt. ad quæstionem autem substãtiæ sensibilis nihil. etenim quod quid erat esse formæ & actui adest. anima nanq; & animæ esse idẽ est. homini uerò & homo nõ idem, nisi & anima homo dicatur. sic autem alicui quidem, alicui uerò non. Non uidetur itaq; quærentibus, ꝙ syllaba ex elementis, & compositione sit, neq; domus lateres, & compositio. Et hoc rectè. Compositio enim & mistio nõ est ex his, quorũ est cõpositio, aut mistio, similiter nec aliorũ. utputa limẽ positione, nõ ex limine positio, sed magis istud ex illa. nec homo est ipsum animal & bipes, sed aliquid esse oportet, quod pręter hęc est, si hęc ma-

Vide contradictio. Zim.

teria,

teria, sunt, sed nec elemētum, nec ex elemētis, sed substantia, quod materiam auferentes dicunt. Si itaque hoc ipsius esse causa, & hoc substantia, ipsam substantiam utique non dicerent. Necesse autem est, aut sempiternam hanc esse, aut corruptibilem, absq; eo ꝙ corrumpatur, & factam esse, absque eo ꝙ fiat. Ostensum autem est, & declaratum in alijs, ꝙ formam nullus facit, neque generatur, sed efficitur hoc: fit autem quod ex his. Si uerò corruptibilium substantię sunt separatæ, nondum est manifestum: attamen, ꝙ quorūdam non contingit, patet, ut ea, quę non possunt præter particularia esse, ut domū aut vas. ¶ Fortassis Tex. 9. igitur nec substantiæ sunt hæc ipsa, nec aliorum quicquam, quæcunq; non natura consistunt. naturam etenim solam profectò quis ponet eam, quæ in corruptibilibus est, substantiam. Quare dubitatio, quam Antisthenici, & hoc pacto pariter indocti dubitabāt, habet aliquid occasionis ut soluatur, ꝙ nō est ipsum quid est definire (definitionem enim longum esse sermonē) sed quale quid est contingit etiam docere. quemadmodum argentū quid est, non: quod autem quale, stannum. Quare substantiæ est quidem, cuius contingit definitionem & rationē esse. utputa compositę, siue sensibilis, siue intellectualis sit. ex quibus autem hoc primis, non est: siquidem aliquid de aliquo significat ratio definitiua: & oportet hoc quidem ut materiam, illud uerò ut formam esse.

Quo pacto substantiæ numeri dici possunt. *Cap. V.*

MAnifestum autem hoc etiā est, ꝙ si aliquo Tex. 10 modo substātię numeri sunt, ita sunt: & *Quo pacto* non quemadmodū quidā dicunt, unitatū. *substantiæ* Nam & definitio numerus quidam est, diuisibilis *numeri* etem & in indiuisibilia, non. n. infinitæ rationes. *sint.*

numerus uerò tale quid est. Et quemadmodum de numero, ablato aut addito aliquo, ex quibus numerus est, non est amplius idem numerus, sed diuersus, etiam si minimum auferatur, aut addatur: ita nec definitio, nec ipsum quid erat esse erit amplius, ablato aliquo aut additio. Et numerum oportet aliquid esse, quo unus, quod nunc non habēt dicere quo unus, si unus est. aut enim non est, sed quasi congeries: aut si est dicendum est quidnam illud sit, quod unum ex multis facit. Et definitio una est. similiter autem nec hāc dicere habent. & hoc merito accidit. eiusdem enim orationis & substantia est, ut vnum: non vt quidam aiunt, ut unitas quædam existens, aut punctum, sed actus & natura quędam unaquæque. Et quemadmodum nec numerus habet magis & minus, ita neque substantia quę secundùm formam est. sed si est quidem, ea est, quæ secundùm materiam est. De generatione, igitur, ac corruptione dictarum substantiarum, qumodo accidit, quoque modo impossibile est, deque reductione ad numerum hactenus determinatum sit.

De materiali rerum principio, eodem, ac diuerso: agenteq́ etiam. & quo pacto ad quærentem causam per omnia causarum genera sit respondendum. Cap. VI.

Tex. 11. *Materia omnium una communis, cuiusq́ autē propria.*

DE materiali uerò substantia oportet nō latere, quòd etsi ex eodem omnia primo, aut eisdem tanquam primis, & eadē sit materia, ut principium illis quæ fiunt, est tamen quædam cuiusq; propria. pituitæ prima materia, ipsa dulcia aut pinguia: bilis uerò, amara, aut aliqua alia. Fortassis autem hęc ex eodē. Fiunt aūt plures materiæ eiusdē, cum alterius altera sit. utputa pituita ex pingui & dulci, si pingue ex dulci:

ex bilis vero esse, ob resolutionem in primam materiam. Dupliciter enim hoc ex hoc, aut quoniam ex eo ꝙ præcedet, aut qm̄ ex eo quod resolutum fuerit in principium. Cõtingit autem, vna existente materia, diuersa fieri propter mouentem causam. vt ex ligno fit arca, & lectus. Quorundam autem diuersa materia necessario, diuersis existentibus. vtputa serra nunquam fiet ex ligno, nec est hoc in causa mouente. non enim faciet serram ex lana, aut ligno. Si autē idem contingit ex alia materia facere. ¶ Patet, ꝙ principium & ars, quę est vt mouēs, eadem est. etenim, si materia diuersa & mouens, & ipsum quod factum est. Cùm itaq; quisquam quænam sit causa quærat, qm̄ multipliciter causæ dicuntur, omnes contingentes causas dicere oportet. vtputa hominis, quæ causa vt materia? nempe menstrua, quæ verò vt mouens? nempe semen. quæ verò vt forma? quod quid erat esse. quæ aũt vt huius causa? finis. fortassis aũt hæ ambæ idem sunt. Oportet aũt proximas causas dicere. quę materia, non ignem vel terram, sed propriam. In naturalibus igitur & generabilibus substantijs necesse est ita procedere, si quis rectè procedet: siquidē hę, totq; causæ sunt, & oportet causas cognoscere. De naturalibus, autem, sed perpetuis substantijs alia ratio est. fortassis etenim quædam non habent materiam, aut non talem, sed solùm quæ secundum locum mobilis est. Nec quæcunque natura quidem, non autem sunt substantiæ. his materia est, sed quod subijcitur substantia. vtputa quæ causa eclipsis? quę materia, non enim est, sed Luna est, quæ patitur. quæ causa vt mouens, atque corrumpēs lumen? terra. ¶ Cuius verò causa forsan nõ est, quæ verò vt forma, ratio: sed non manifesta

Contingit ex vna materia diuersa fieri propter mouētem causã.

Tex. 12.

Tex. 13.

 nifesta

nifesta ratio, nisi cùm ipsa causa sit. vtputa, quid eclipsis? priuatio luminis. si verò addatur, A terra in medio interposita, hæc est cum ipsa causa ratio. De somno verò non est manifestum quid est primum, quod patitur, sed nunquid animal? ita. attamen hoc secundùm aliquid. & quid primum, cor, an aliquid aliud? deinde, à quo? deinde quæ passio, quæ illius & non totius? quia talis immobilitas, ita. sed hæc, eò quòd aliquid patiatur ipsum primum.

Non omnia contraria vicißim fieri, nec omnium esse materiam. & quo pacto materia cuiusq; ad contraria se habeat. Cap. VII.

Tex. 14. CVm autem quædam absque generatione & corruptione sint, & non sint, vtputa puncta si sint quidem, & omnino species & formæ (non enim albedo fit, sed lignum album, si ex aliquo & aliquid fit omne quod fit) profectò nõ oĩa contraria fiunt vicissim, sed aliter albus homo ex nigro homine, & albedo ex nigredine. Nec omnium materia est, sed quorumcunq; generatio, & transinutatio inuicem sunt. quæcunque verò absq; eò quòd transmutentur sunt, aut non, horum materia non est. Habet autẽ dubitationem, quonam modo ad contraria cuiusque materia se habeat. vtputa, si corpus potentia sanum, cõtrarium verò sanitati infirmitas, vtrum ambo potentia, & qua potentia vinum & acetum. An huius quidem ſm habitum & secundùm formam materia est, illius verò ſm corruptionem & priuationem præter naturam? At quædam dubitatio est, cur vinum non sit materia aceti, neque potentia acetum, tametsi fiat ex eo acetum. & viuens potentia mortuus, an non, sed secundùm accidens corruptiones. Ipsa verò animalis materia secundum

dum corruptionem mortui potentia & materia. aqua quoq; aceti est. fiunt etenim ex illis, quemadmodum ex die nox. & quæcunq; ita inuicem transmutantur, ad materiã oportet redire. vtputa si ex mortuo animal, primũ ad materiam, deinde animal,: & acetũ ad aquam, deinde vinum.

Dubitationis solutio, qua causa est, vt definitiones & numeri vnum sint in rebus omnibus: & vnionis materia ac forma. Cap. VIII.

DE dubitatione autem dicta & circa definitiones, & circa numeros, quæ causa est, vt vnum sint. Omnium nanq;, quæcunq; plures partes habent, & non est totum quasi coaceruatio, sed ipsum totum est aliquid aliud præter partes, est aliqua causa. Nam & in corporibus quibusdam tactus est causa, vt vnum sint: quibusdam verò viscositas, aut aliqua alia talis passio. definitio verò oratio est vna, nõ coniunctione, vt Ilias, sed eò quòd vnius est. Quid est igitur quod hominem facit vnum, & cur vnum & non multa sunt animal & bipes, præsertim si, quemadmodũ quidam dicunt, sit quid ipsum animal, & ipsum bipes? cur enim non illa homo est? & erunt secundum participationem homines non hominis vnius, sed duorum, animalis & bipedis. & omnino profectò homo non erit vnum, sed plura animal, & bipes. Manifestum itaq; est, quòd ita quidem tractãtibus, vt solent definire & dicere, non est possibile reddere rationem, & soluere dubitationem. Quòd si, quemadmodum dicimus, hoc quidem materia, hoc verò forma est, & hoc quidem potentia, hoc verò actu, profectò non videtur amplius dubitatio esse quod quæritur. Etenim dubitatio est eadem, ac si definitio vestis es- Tex. 15.

set æs rotundum. esset etenim hoc nomen rationis signum: quare quod quæritur est, quænam causa sit, vt rotundum & æs vnum sint, amplius verò non apparet dubitatio, quoniam hoc quidem materia, illud verò forma est. Quæ igitur huius causa est, vt quod potentia est actu, sit in quibuscunq; generatio est, præter illud, quod fecit? nulla enim alia causa est, vt actu sphæra sit, quæ potentia sphæra erat: sed hoc erat ipsum quid erat esse vtrique. Est autem materia, quædam intelligibilis, quædam sensibilis, & semper rationis hoc quidem materia, hoc verò actus est, vt circulus figura plana. ¶ Quæcunque verò neque intelligibilem, neq; sensibilem materiam habent, statim vnum quiddam esse vnumquodque est: quemadmodū ipsum ens hoc quiddam, hoc quale, quantum: quare non inest in definitionibus nec ens, nec vnum: & ipsum quid erat esse statim vnum quiddam est, quemadmodum & ens quiddam. Propterea non aliqua alia causa vlli istorum, vt vnum sint, nec vt ens quiddam sint. statim etenim vnumquodque est, ens quiddam, & vnum quiddam, nō vt in genere in ente & vno, nec tanquam sint separata præter particularia. Ob hanc autem dubitationem quidam participationem aiunt, & causam quandam participationis, & quidnam sit illud participare dubitant. Quidam copulam animæ, sicuti Lycophron ait, scientiam esse ipsius scire & animæ. Quidam compositionem, aut coniunctionem animæ cum corpore, ipsum viuere. Attamen eadem de omnibus ratio erit, etenim ipsum sanum esse, aut copula, aut compositio, aut coniunctio animæ & sanitatis erit, & æs esse triangulum, compositio æris & trianguli, & album esse composi-
tio

Vide 2. de Anima. text. 7.

Idē 7. Met. t. 35. & 39.

Tex. 16.

tio superficiei & albedinis. Causa uerò est, quoniam potentiæ & actus rationem quærunt vnientem, & differentiam: est autem, vt dictum est, vltima materia & forma idem: & hoc quidem potentia, hoc verò actu. Quare simile est quęrere quidnam vnius causa sit, & vt vnum sit. vnum enim quiddam vnumquodque, & quod potentia, & quod actum vnum quodãmodo est. Quare nulla alia causa est, nisi si quid fuit, tanquam ex potentia in actum mouens. Quæcunque uerò non habent materiam, cuncta simpliciter entia sunt ipsum quid.

*

ARISTO-

ARISTOTELIS METAPHYSICORUM

LIBER NONVS.

SVMMAE LIBRI.

In Prima agitur de potentia. In Secunda de Actu.

SVMMA PRIMA.

Dicenda proponuntur. Caput I.

Tex. I. E primo itaque ente, & ad quod cæteræ omnes entis prædicationes referuntur, hoc est de ſubſtantia, dictum eſt: nam ſecundùm ſubſtātiæ rationem cętera dicuntur entia, quantum, & quale, ac cætera, quę ita dicuntur cuncta etenim habebunt ſubſtantiæ rationem, vt in primis ſermonibus diſſeruimus. Cùm autem ens dicatur, hoc quidem quid, aut quantitas, aut qualitas, hoc verò ſecundum potentiam & actum ac opus, determinemus etiam de potentia & actu. Et primò de potētia, ea quidem, quæ dicitur maximè propriè, non ſanè eſt vtilis ad quod nunc volumus. potentia nanque & actus in plus eſt, quàm illa, quæ ſecundum motum ſolùm dicuntur. Sed, cùm de ea dixerimus in determinationibus de actu, declarabimus etiam de alijs.

Potentia & actus in plus eſt, q̃ illa, quæ ſecundū motum ſolum dicuntur.

Dimiditur

Diuiditur potentia in sua significata.
Cap. 11.

QVòd igitur multipliciter potentia & posse dicatur, determinatum est à nobis in alijs. Harum verò quæcunq; quidem ęquiuocè dicuntur potentiæ, pręter mittantur. Quædam etenim similitudine quadam dicuntur, vt in Geometria & possibilia ac impossibilia dicimus, eò quòd quodammodo sint, aut non sint. Quæcunq; verò ad eandem formam omnes, aliqua principia sunt, & ad vnam primam dicuntur, quæ est principium transmutationis in alio, prout aliud est. Aliqua enim est patiendi potẽtia, quę in ipso patiente principium est transmutationis passiuæ ab alio, prout aliud est. Aliqua verò habitus impossibilitatis, quę in deterius est, & corruptionis, quæ est ab alio, prout aliud est, principio transmutatiuo in his enim omnibus definitionibus inest primæ potẽtiæ ratio. Rursus autem hæ potentiæ dicuntur, aut ipsius faciendi solùm, aut patiendi, aut ipsius bene: quare in harum quoque rationibus quodammodo insunt priorum potentiarum rationes. Manifestum igitur est, ꝙ quodammodo quidẽ vna est ipsius facere & pati potentia (potens enim est, & eò quòd ipsum habeat patiendi potentiam, & eò ꝙ aliud ab eo) quodammodo verò alia. Hæc enim in patiente est, ꝑpterea enim quod habet aliquod principium, & quod materia aliquod principium est patitur quod patitur, & aliud ab alio. pingue nanq; combustibile est. cedens verò sic pressibile, & similiter de cæteris. Hæc verò in faciente, vtputa calidum, & ędificatiua. hoc quidem in calefactiuo, hæc verò in ædificator. Propter quod nullum, prout *connaturale factũ, ipsum à seipso patitur. vnum enim

Tex. 2.
Vide Auer. in Epi. tracta. 3.

* *a. l. connatum.*

etenim, & non aliud est. At impotentia quoq;, & impotens, atq; quæ tali potentiæ cõtraria est, priuatio est: quare eiusdem & ꝑm idem potentia, impotentiaq; omnis. Priuatio autem multifariam dicitur: etenim quod nõ habet, & quod natura aptum est si nõ habet, aut omnino, aut cùm natura aptũ sit, aut sic. vtputa omnino, aut quomodocunq;: in quibusdam autem si natura apta habere, vi non habeant, priuari ea dicimus.

Distinguuntur potentiæ per earum subiecta.
Cap. III.

Tex. 3. Vide Auer. in Epito. tract. 3. Vide contr. Zim.

CVm autem quædã in inanimatis talia principia insint, quędam verò in animatis, & in anima, & in animæ ea parte, quæ rõnem habet, patet ꝙ potentiarum quoq; quædam irrationales, quędam cum ratione erunt. Quare omnes artes & factiuæ scientiæ potentiæ sunt, principia enim transmutatiua in alio, prout aliud est. Et quę quidem cum ratione omnes. eædem contrariorum sunt: irrationales verò, vna vnius: vt calidum, ipsius calefaciendi solius: medicandi verò potentia, infirmitatis & sanitatis. Causa verò est, quia scientia ratio est, ratio aũt eadem manifestat & rem, & priuationẽ, nisi ꝙ non similiter: & quodammodo quidem amborũ est, quodammodo uerò eius magis, quod existit. Quare necesse est tales etiã scientias esse quidem cõtrariorum: esse verò huius quidẽ per se ipsas, illius uerò non per se ipsas: etenim ratio huius quidem secundũ seipsam, huius uerò quodammodo secũdum accidens. negatione enim & sublatione manifestat contrariorum. prima nanq; priuatio cõtrarium

Tex. 4. est: hæc autem alterius demptio est. ¶Sed, quoniam cõtraria non fiunt in eodem, scientia uerò potentia, eò quod habet rationem, anima quoq;

motus

motus principiū habet (salubre quidem sanitatem solum facit, & calefactiuum caliditatem, & frigefactiuum frigiditatē, sciens autē ambo: ratio enim amborum quidē est, non tamen similiter, & in anima, quæ motus principiū habet) ambo profectò ex eodem mouebit principio, ad idē coniungens. Quare quæ secundùm rationē potētia sunt, contraria his faciunt, quæ absq; ratione potentia sunt: vnum nanq; principium continetur ratione. Manifestum autem est, ꝙ & ipsius bene potentiam sequitur solius faciēdi aut patiendi potentia: hanc uerò illa nō semper, qui enim bene facit, necesse est vt etiam faciat: qui uerò solum facit, non necessario & bene facit. Tex. 6.

Contra negantes potentiam, nisi cùm res sit in actu.
Cap. IIII.

SVnt autem quidam, ut Megarici, qui dicunt tunc solū posse, cùm agat: cùm verò nō agat, non posse: vtputa eum, qui nō ędificat, ędificare nō posse, sed ædificantem, cùm ædificat. similiter quoque & de cæteris. Quibus quæ inconuenientia accidunt, non est difficile videre. Patet nanq;, ꝙ nec ædificator erit, si nō ædificat. ædificatori enim esse ipsum posse ædificare est, similiter autē & de alijs artibus. Si igitur impossibile est huiuscemodi artes habere, nisi quandoq; discat, & accipiat, & non habere, nisi amittat aliquādo (aut enim obliuione, aut quadā passione, aut tēpore, non enim re corrupta, semper nanq; est) cùm cessauerit, nō habebit artem: rursus aūt statim ædificabit, quomodo accipiens? Et inanimata etiam similiter, nec enim frigidū, neq; calidum, neq; dulce, nec omnino vllum sensibile erit non sentientibus, quare Protagoræ opinionem accidet eis dicere. Atqui nec sensu[...] ali-

Tex. 5. *Vide Auer. in Epito. tract. 3.*

quid habebit, si non sentiat, aut operetur: si igitur cęcum est, quod nō habet visum, natura tamen aptū, & quando aptum, & item prout natura aptum est habere, ijdem sæpius in eodē die cæci, & surdi erunt.
Tex. 6. ¶ Item, si impossibile id est, quod priuatur potentia, quod nō fit, impossibile est fieri: quod vero impossibile est fieri, qui dicit esse aut futurum esse, mentietur. impossibile enim hoc significabat. Vnde illæ orationes & motum, & generationem perimūt. semper etenim & quod stat stabit, & quod sedet sedebit: si enim sedet, non surget: impossibile nanq; erit surgere, quod non est possibile surgere. Quòd si non est possibile ista dicere, manifestum est quod potentia & actus aliud & aliud est. illæ verò orationes idem faciunt potentiam & actū, propter quod non parū quiddā quęrunt perimere.
Tex. 7. ¶ Quare contingit possibile quidem esse aliquid, non esse autem; & possibile nō esse, esse verò. similiter autem in cæteris quoq; prædicamentis, quicquam possibile ambulare, nō autem ambulare: & possibile non ambulare, ambulare. Hoc autem possibile est, cui si illius insit actus, cuius potentiam habere dicitur, nihil impossibile erit. dico autem, vt si possibile sedere est, vt sedere contingit; huic si extiterit ipsum sedere, nil impossibile erit. etsi moueri quicquam, aut mouere, aut stare, aut sisti; aut esse, aut fieri, aut non esse, aut non fieri, similiter. Nomen verò actus, qui ad perfectionem annectitur, aduenit etiam in alijs, maximè ex motibus. videtur etenim maximè motus actus esse. Quare non entibus non attribuunt ipsum moueri, sed alias quasdam prędicationes, vtputa intelligibilia, & desiderabilia esse ipsa non entia, nō autem mota. hoc autē, quia cùm non sint actu, erunt actu.
non

non entium enim quædam potentia sunt; non autem sunt, quoniam actu non sunt.

Contra ponentes omnia possibilia. Cap. V.

SI autem possibile est quod dictũ est, quatenus sequitur, manifestum est, ꝙ non potest verum esse dicere, ꝙ possibile quidẽ est hoc, nõ tamẽ erit. alioqui quænam impossibilia sint, hoc modo fugiunt nos. dico autem, vt si quis dicat posse diametrum cõmensurari, non tamen cõmensurabitur, non cogitans quidnam impossibile sit: quia nihil prohibet aliquid, possibile existẽs aut esse aut fieri, nõ esse nec futurũ esse. Attamen ex his quę posita sunt, illud necessario sequit̃, quia si supponamus esse, aut factum esse, quod nõ quidem est, possibile autẽ est, nihil impossibile erit. at accidet quidem, cõmensurari enim impossibile est. Enimuero nõ est idem falsum, & impossibile. te nanq; nunc stare falsum quidem, sed non impossibile est. ¶Simul autẽ manifestum est, ꝙ si A existente, necesse est B esse, ita etiam A existente possibile esse, necesse est B quoque possibile esse. Nam, si nõ necesse est possibile esse, nihil prohibet nõ esse possibile esse. sit itaque A possibile. cùm igitur A possibile fuerit esse, si ponetur ipsum A, nihil impossibile esse accidit. at tum ipsum B necesse est esse. attamẽ impossibile erat. Sit igitur impossibile: ꝙ si impossibile, necesse est A esse, necesse est & B esse. sed erat A possibile. ergo etiã B. Si igitur A possibile sit, B etiã possibile erit: si ita quidẽ se habebãt, vt A existẽte, necesse sit etiã B esse. Si itaq; sic se habẽtibus A B, non ita possibile sit B, nec ipsum A B se habebunt, vt positum est. & si A possibili existente, necesse est B possibile esse, si A est, necesse est B etiam esse. possibile nanque esse necessario B esse, si A possi-

Tex. 8.

Tex. 9.

bile, hoc significat, si A sit, & quãdo, & sicuti erat possibile esse, illud quoq; tunc, & ita necesse esse.

Quæ potentiæ præcedente opere in re significantur, quæ vero non, & quo pacto potentiæ ad actum deducantur. Cap. VI.

Tex. 10. CVm autem omnium potẽtiarũ quædam natura nobis insitæ sint, vt sensuum: quædam consuetudine, vt tibijs canendi: quædã doctrina, vt artium, has quidem necesse est eos, qui primò operati sunt habere, quæcunq; scilicet cõsuetudine & ratione, quæcunq; verò nõ tales, & quæ patiẽdi potẽtiæ sũt, nõ est necesse. Quoniam verò, qđ potest, aliquid potest, & aliquãdo, & aliquo modo, & quęcũq; alia necesse est adesse in definitione: & quædam quidẽ ratione possunt mouere, & potentiæ eorũ cum ratione, quædã uerò irrationalia, & potentiæ irrationales, & illas quidem necesse est in animato esse, has verò in ambobus: huiuscemodi quidẽ potentias necesse est, vt cum quoad possint actiuum & passiuũ approximent, hoc quidem faciat, illud verò patiãtur; illas verò non est necesse hæ enim omnes, vna vnius factiua, illę verò contrariorũ. Quare, simul ne faciat contraria? hoc verò impossibile est. Necesse est igitur aliud quiddã esse, quod dominetur. dico autẽ, siue appetitũ, siue electionẽ. quodcunq; enim appetat principaliter hoc faciet, cùm quoad possit ꝓximet passiuo. Quare omne secũdùm rationem potens necesse est, vt cùm appetat id cuius potẽtiã habet, & vti habet, hoc faciat. habet autẽ passiuo præsente, & sic se habente facere, sin minus, facere nõ poterit. nullo enim intrinsecus prohibente, separationem faciendo, nihilo opus amplius est: potentiam enim habet, vt eius quod est potestate faciendi, at non quomodo-

modocunq; , sed aliquo modo se habentibus, à quibus separabuntur etiã extrinsecus prohibentia: remouentur enim hæc eorũ quædam, quæ in definitione assunt. Quare, nec si simul velit, aut desideret duo, aut contraria facere, faciet. non enim ita potentiam eorũ simul habet, nec est potentia simul faciendi, at quorum est, ita faciet.

SVMMA SECVNDA.

De actu.

Quid, & quale sit id, quod actu dicitur. Cap. I.

CVM autem de potentia, quæ secundum motum dr̃, dictũ sit, de actu determinemus quidnã actus, & quale quid sit. etenim possibile quoq; simul manifestũ erit, si diuiserimus, ꝙ non solùm hoc dicimus possibile, quod natura aptũ sit aliud mouere, aut moueri ab alio, aut simpliciter, aut quodãmodo, sed etiã aliter, propter quod cùm inquiramus: de his etiã tractabimus. Est autẽ actus, rem existere, non ita quemadmodum dicimus potestate. Dicimus autem potestate, vt in ligno Mercurium, & in tota dimidiam, eò ꝙ auferri possit; & scientem etiam illum, qui non speculatur, modo speculari possit: est autẽ hoc actu. Manifestum autẽ quod dicere volumus per inductionem in singularibus, & non oportet omnium definitionem quærere, sed etiam quod proportionale est conspicere: quoniam vt ędificans ad ædificatiuum, & vigilans ad dormiens, & videns ad conniuens, habens tamẽ visum, & segregatum à materia ad materiam, & elaboratum ad inelaboratum, huius autẽ differentiæ alteri parti actus applicatus sit, alteri verò possibile. Di-

Tex. 10. *Vide Auer. in Epi. tra. tertio.*

le. Dicuntur autem actu non omnia similiter, sed proportionaliter. vt hoc in hoc, aut ad hoc, ita illud in illo, aut ad illud in illo, aut ad illud. quædam enim, vt motus ad potentiam, quædam, vt substantia ad aliquam materiam. Aliter autem infinitum & vacuum, & quęcunq; huiuscedi, quàm pleraq; entium potentia & actu dicuntur, vt quàm videns, ambulans, & visum, etenim hæc quidem contingunt, & simpliciter, & quandoq; vera esse. visum enim hoc quidem quoniã videtur, hoc verò quoniam videri possibile est, infinitum verò non ita potentia est, vt actu futurum separatum, sed cognitione. etenim potentia esse hunc actum attribuunt diuisioni, ne deficiat, non autem vt separetur.

Sequens textus quamuis reperiatur in Græco exemplari, à nullo tamen vnquàm ex Latinis fuit consideratus præter quam à Domino Kiriaco Strozza Florentino nobili & eruditissimo viro, Græcarumq; literarum peritissimo: qui cum in Pisano gymnasio Græcas literas doceret, non solùm hoc animaduersione dignum putauit, sed & transtulit, doctissimeq; ipsum publicè interpretatus est.

Tex. 11. QVoniam verò actionũ, quarũ est terminus, nulla finis est, sed ex ijs quæ circa finem, vt extenuandi tenuitas ipse est, ipsa aũt qñ extenuent. sic sunt in motu non existentia ea quorum causa est motus, non sunt hæc actio, aut saltem non perfecta. Non enim finis, sed illi inest finis & actio vt videt. Verum etiam sapit & intelligit & intellexit, sed non discit & didicit, nec conualescit & conualuit, bene viuit & bene vixit, sed etiã felicitate fruitur & felicitate frui-

tus

tus est. sin oportebat aliqñ cessare, vt qñ extenuauerit, nunc autem non, sed viuit & vixit: harum quidem alias motus dicere, alias autem operationes. Omnis enim motus imperfectus extenuatio, disciplinatio, itio, ædificatio: hæ enim sunt motus & imperfecti profectò. non enim simul it & iuit, nec ædificat & ędificauit. nec fit & factum est, aut mouetur & mouit: sed diuersum & mouet & mouetur: vidit autē & videt simul idem, & intelligit & intellexit. Huiusmodi igitur appello operationem, illam autem motum. ¶ Quidnam igitur, & quale quid sit, quod actu est, & his & huiusmodi manifestum nobis sit.

Quando aliquid dicendum est potentia esse, & quando non. Cap. II.

QVando autē potentia vnumquodq; est, & qñ non, determinādum est. Non enim qñcunq;. vtputa, terráne homo est potentia, an nō, sed magis cùm iam fuerit semen? nec hoc adhuc fortassis. quemadmodum nec à Medicina quodcunq; utiq; sanetur, nec à fortuna: sed aliquid est, quod possibile est, & hoc potentia sanum. Definitio verò eius, quod à mente actu fit, ex potentia ente est, quādo quod vult fiat, nullo eorum quæ extrinsecus sunt, prohibēte. ibi enim in eo qui sanatur est, cùm nihil eorum quę in eo sunt, prohibeat. similiter autem potentia & domus, si nihil eorum, quæ in ea re & in materia sunt, ut domus fiat, prohibeat; nec est, quod aut addatur, aut tollatur, aut mutetur, hoc est potētia domus. Similiter aūt in cęteris, quorū extrinsecus generationis principium, & quorum in habente ipso, quæcunq; nullo exteriori prohibente per seipsa erunt: quale semen nondū est, opor

Tex. 12. *Vide Auer. in Epi. tra. tertio.*

tet nanque in alio esse, & trãsmutari, cùm autẽ iam per suum principium tale fuerit, hoc iam potentia est, illud verò altero principio indiget. quemadmodum terra nondum est potentia statua: transmutata nanque æs erit. Videtur autem esse quod dicimus non hoc, sed illiusmodi. vt arca non lignum, sed lignea: neque lignum terra, sed terreum. rursus terra, si sic nõ aliud, sed quod illiusmodi ipsum semper potẽtia simpliciter posterius est, vt arca, neque terrea, neque terra, sed lignea. hoc enim potentia arca, & materia arcæ hæc. simpliciter quidẽ eius, quod simpliciter est, huius autem hoc lignum. Quòd si est aliquid primum, quod non secũdum aliud dicitur illiusmodi, hoc prima materia. vtputa, si terra aërea, aër verò non ignis, sed igneus, ignis prima materia est tanquàm quod quid & substantia. hoc enim vniuersale, & subiectum differt, eò quòd est quod quid aut non est. vtputa quod subijcitur passionibus, homo corpus, & anima: passio verò musicum & album. dicitur autem, musica aduenięte; illud non musica, sed musicum: & homo, non albedo, sed album: nec ambulatio, aut motus, sed ambulans, aut motum, sicut ipsum illiusmodi. Quæcũque igitur ita, vltimum substantia est. quęcunque autem non ita, sed forma aliqua, & quod quid est quod prædicatur, vltimum materia & substantia materialis est. Et rectè sanè accidit illiusmodi dici secundùm materiam, & passiones. ambo

Tex. 13. etenim indeterminata sunt. ¶ Quando igitur dicendum est potentia, & quando non, dictum est.

Actum priorem esse potentia, generatione, & tempore. Cap. III.

QVoniam autem quot modis dicatur prius determinatum est, manifestũ est, quòd actus

prius

priùs potentia eſt. Dico autem non ſolum illa potentia definita, quæ dicitur principium transmutatorium in alio, prout aliud eſt, ſed prorſus omni motiuo, & ſtatorio principio. etenim natura in eodem fit. in eodem enim genere cum ipſa potentia. principium etenim motiuũ: non tamen in alio, ſed in ipſo, prout ipſum. Omni itaque tali prior eſt actus, ratione, & ſubſtantia: tempore verò quodammodo quidem eſt, quodammodo verò nõ. Quòd autem ratione prior, patet. potẽs enim eſt, quod primò poteſt, propterea quòd contingit operari. vtputa ædificatiuum, quod poteſt ędificare: & viſiuum, quod poteſt videre: & viſibile, quod poteſt videri. eadem autem de cæteris quoque ratio eſt quare neceſſe vt ratio præcedat, & notitia notitiam. Tempore autem prius ſic, quod idem ſpecie agit prius, numero verò non: dico autem hoc, quòd eo quidem homine, qui actu iam eſt, & frumento, & vidẽte prior tempore materia, & ſemen, & viſiuum eſt, quæ potẽtia quidem homo, & frumentum, & vidẽs ſunt, actu verò nondum: ſed his alia tempore priora actu exiſtentia, è quibus hæc facta fuerunt. ſemper etenim ex eo quod potentia eſt, fit actu ens ab actu exiſtente, vt homo ex homine, muſicus ex muſico ſemper aliquo primo mouente mouens autem actu iam eſt. ¶ Dictum eſt autẽ in ſermonibus de ſubſtantia, quòd omne, quo fit ex aliquo, aliquid, & ab aliquo fit. & hoc ſpecie idem. Quare videtur impoſſibile eſſe ædificatorem, qui nihil ædificauerit, aut citharœdum, qui nihil citharizauerit. qui enim diſcit citharizare, citharizando diſcit citharizare. ſimiliter etiam alij. Vnde redargutio ſophiſtica oriebatur, quòd aliquis non habens ſcientiam, faciet id, cuius ſcientia, Tex. 14.

qui nanque discit, non habet. sed quoniam eius, quod fit, aliquid factum est, & eius, quod aliquo modo mouetur, aliquid motum est (hoc autem in de motu manifestum est) discentem quoque necesse fortasse est aliquid scientiæ habere.
¶ Ad ex hoc quoque patet, quòd actus prior potentia, & generatione, & tempore est.

Actum substantia priorem esse potentia.

Cap. IIII.

Tex. 15. AT verò substãtia etiã. Primò quidem, quia quæ generatione posteriora, forma & substãtia priora sunt: vt vir puero, & homo semine. illud enim iam habet formã, hoc verò nõ. Et quoniã omne, quod fit, ad principium & finẽ progreditur. etenim cuius causa principium est. generatio verò finis gratia: finis verò actus, & huius gratia potentia sumitur. nõ enim vt visum habeant animalia uident, sed vt videant, visum habẽt, similiter etiam ædificatiuam vt ædificẽt, & speculatiuam vt speculentur, non vt speculatiuam habeant speculantur, nisi qui exercitantur. hi verò non speculãtur, sed aut sic, aut quia non
Tex. 16. indigent speculari. ¶ Item materia est potentia, quia progredi potest ad formam, cùm verò actu sit, tunc in forma est. similiter etiam de cæteris, & quorum motio finis. Quare quemadmodum docẽtes, cùm discipulum ostendant operantem, putant imposuisse finem, similiter etiam natura. Si enim non ita fit, erit Mercurius Passonis. non enim erit manifestum, an intra vel extra sit scientia, quemadmodum etiam ille. opus enim finis, operatio verò opus. vnde nomen operatio dicitur ab opere, & tẽdit ad perfectionem. Cùm autem quorundam quidem vltimum sit vsus, vt visus visio, & nihil præter hanc aliud à visu fiat

opus,

opus, à quibusdam verò fiat aliud, vt ab ædificatiua domus præter ædificationem, nihilominus tamen illic quidem finis, hic verò magis finis potentiæ est. ædificatio nanque in ædificato simul & fit, & est cum domo. Quorumcunque itaque aliud quiddam præter vsum est id, quod fit, horum actus in eo, quod fit, est: vt ædificatio in eo, quod ędificatur, & contextio, in eo, quod contexitur. similiter & de alijs, & omnino motus in moto. Quorum verò nō est aliud quoddam opus præter actionem, in ipsismet actio est, vt visio in vidēte, & speculatio in speculante, & vita in anima. quare felicitas etiam. vita nanq; quędā est. ¶ Vnde patet, ꝙ substātia, & forma, actus est. Et secundùm hanc igitur rationē manifestū est, ꝙ prior substātia actus, quàm potētia. Et, queēadmodū diximus, tēpore semper præcedit actus, alius ante alium. usq; ad eū, qui est primò mouētis. Veruntamē etiā magis principaliter. æterna enim priora corruptibilibus substātia sunt: nihil verò potētia ętернū est. Ratio autē hæc. omnis potentia simul cōtradictionis est. quod enim nō est possibile esse, nō inerit alicui. omne uerò possibile, cōtingit non agere. quod igitur est possibile esse contingit esse & nō esse. quod verò est possibile nō esse, contingit non esse, quod autem contingit non esse, corruptibile est, aut simpliciter, aut hoc ipsum, quod dicitur contingere non esse, siue secundùm locum, siue secundùm quantum, siue secundùm quale: simpliciter verò quod secundùm substantiam. Nihil igitur simpliciter incorruptibilium simpliciter potentia est: secundùm aliquid autem nihil prohibet, vt quale, aut vbi, actu, ergo omnia. Nec eorū, quæ necessario sunt, licet hęc prima. si enim ipso nō essent, nihil esset

Tex. 17.
Vide Auer. in Epit. tractа. tertio.

pro-

profectò. Nec igitur motus, si quis æternus est, neq; si quid quod mouetur æternum, non secundùm potētiam mouetur nisi vnde quò. huius autē materiam nihil prohibet esse. Quare semper agit Sol, & stellę, totumq; cœlum. Neq; timendum, ne quandoq; stet: quod metuunt quidam Naturales. nō enim fatigantur, cùm hoc faciunt, eò ꝙ motus eis non est circa contradictionis potentiam, quemadmodum corruptibilibus, ita vt laboriosa eis sit motus continuatio. substantia nanq;, materia & potentia existens non actu, huius causa est.

Non est timendū, ne quandoque cœlū stet.

Tex. 18. ¶ Imitantur autem incorruptibilia & illa entia, quę in transmutatione sunt, vt terra, & ignis. etenim semper hęc agunt per se enim, & in seipsis habent motum. Cætera verò omnes potentię, vt determinatum est contradictionis sunt (quòd enim potest sic mouere, potest etiam non sic) quęcunq; scilicet secundùm rationem. Irrationales vero, eo ipso quòd adsunt & absunt, contradictionis erunt eædem. Si igitur aliquæ naturæ, siue substantiæ tales sunt, quales dn̄t in sermonibus ideas, multo magis sciens aliquid erit. q̄ ipsa scientia, & motum, quam motus. illa enim magis actus, hę verò horū potentiæ. Quòd igitur actus prior & potentia & omni transmutatiuo principio est, patet.

Actum priorem esse studiosa potentia. Cap. V.

Tex. 19. QVòd aūt melior, ac præstantior q̄ ipsa studiosa potentia actus sit, ex his patebit. Quæcunq; enim secūdùm posse dn̄r, idē est potens contraria. vt quod dr̄ posse sanum esse, idem est etiam ęgrotans, & simul. eadem enim potentia est sanum & ægrotū esse, & quiescere & moueri, & extruere & destruere domū, & extrui domum & destrui. Posse itaq; contraria

ria

ria similiter est: contraria verò simul esse impossibile est, vt sanum & ęgrotum esse. quare necesse est vnum eorum bonum esse. ipsum autem posse vtrunque simul, aut neutrum. actus igitur melior. Necesse autem est etiam in malis finem & actum deteriorem potentia esse, etenim potens est idem ambo contraria. Patet igitur quòd malum non est pręter res. malum nanque natura posterius potentia est. Non igitur quicquam in his, quæ à principio, & quę perpetua sunt malum est neq; corruptū. etenim corruptio de malis est.

In malis actus est deterior potentia.

Quo pacto Designationes Geometricæ actu inueniuntur.

Cap. VI.

F*Iguræ quoq; actu inueniunt. diuidentes nā que inueniūt. quòd si diuisę essent, manifestę essent. nunc autem insunt potentia. Cur triangulus duo recti? quia qui circa vnum punctum anguli duobus rectis æquales sunt. si igitur qui circa latus est, educeretur, videnti mox esset manifestum. Cur in semicirculo vniuersaliter rectus? quia si tres ęquales, & qui basis est duo, & qui ex medio supra stat rectus videnti manifestū erit ei, qui illud sciat. Quare patet, ꝙ quæ potentia sunt, redacta in actum inueniūtur. Causa aūt est, quia intellectio est actus, quare ex actu, potentia, & ob hoc agendo cognoscunt. posterior nanque generatione est, qui secundùm numerum actus est.

Tex. 20.

** Designationes quoque geometrica.*

Quo pacto ex veritate, & falsitate, actus potentia sit præstantior. Cap. VII.

CVm aūt ens & non ens dicatur, quoddā quidem secundùm figuras prędicamentorum: quoddam autem secūdùm potentiam, aut actum horum, aut contraria: quoddam verò maximè propriæ ens verum, aut falsum: hoc autem

Tex. 21.

Vide Auer. in Epi. tra. tertio.

in rebus

in rebus est compositione, uel diuisione: quamobrem verum dicit qui diuisum diuidi, & compositum, componi putat: falsum autem qui cōtra quàm res se habeant, aut quando sunt, aut non sunt: quare quòd verum, aut falsum dicitur, quid profecto hoc dicimus, considerandum est. Non enim propterea quòd nos te vere putamus albū esse, tu albus es: sed propterea quòd tu albus es, nos, qui dicimus, uerum dicimus. Si quędam itaque semper composita & impossibilia diuidi: quædam uerò semper diuisa & impossibilia componi sunt: quędam verò contingit cōtraria esse, esse quidem est componi & unum esse: non esse verò nō cōponi, sed plura esse. Ergo circa cōtingentia quidem eadem fit falsa & uera opinio, & eadem oratio, & contingit quandoque veram, quandoque falsam esse: circa verò impossibilia aliter se habere non fit quandoque verum, quandoque falsum, sed hęc semper vera, & falsa sunt.

Tex. 22. ¶ Circa incomposita verò quid esse, aut non esse, & verum & falsum? Non enim est compositum, vt sit quidem si componatur, non sit autem, si diuisum sit, sicuti album lignū, aut diametrum incommensurabilem esse, nec uerum, & falsum similiter etiam in illis erit. An, quemadmodū neque verum est, idem in his, ita nec ipsum esse: sed illud quidem verum, hoc verò falsum est? Attingere nanque ac dicere verum est: nō enim est idem affirmatio & dictio: non attingere verò est ignorare. Non est enim decipi circa quod quid est, nisi secundùm accidens. similiter autem est circa non compositas substantias, non enim est decipi. Et cunctæ sunt actu, non potētia. generarentur etenim profectò, ac corrumperētur. nunc autem ipsum ens non fit, neque corrumpitur: ex

aliquo

aliquo enim vtiq; generaretur. Quæcunq; itaq; sunt verè ipsum esse quid & actu, circa hæc non est decipi, sed aut intelligere, aut non. verum qđ quid est de eis quęritur, si talia sint, an non. esse verò vt verũ est, & non esse vt falsum. vnum quidem si componitur, verum: si verò non componitur, falsum. vnum verò si est quidem ens sic, est: sin verò non ita, non est. verum autem intelligere hæc. falsum verò non est deceptio, sed ignorantia. non qualis cæcitas est: etenim cæcitas quidem, sicuti si omnino non haberet aliquis intelligendi potentiam. Manifestum autem est, ꝙ neq; de immobilibus deceptio est secundũ quando, si quis immobilia putet. vtputa si triangulũ non putet mutari, non opinabitur modò duos rectos habere, modò non: mutaretur etenim. verum aliquid quidem, aliquid verò non vtputa parem numerum primum nullum esse: aut quosdã quidem, quosdam verò non. quò ad numerum autem circa vnum, nec hoc. non amplius enim quędam quidem, quædam verò non putabit, sed verum dicet, aut falsum, tanquam ita semper se habeat.

*

Aristotelis libri Noni, finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM.

LIBER DECIMVS.

SVMMAE LIBRI.

In prima agitur de Vno, secundùm se considerato.
In secunda de Vno respectu multitudinis: vbi de Contrarietatibus multa pertractantur.

SVMMA PRIMA.

Quot modis vnum dicatur: & aliud esse quærere quæ vnum dicuntur, & vni esse, ac eius rationem. Cap. 1.

Tex. 1. *Vide Auer. in Epi. tractatu 3.*

QVÒD vnum multis dicatur modis in diuisione de quoties, dictum est prius. Cùm autẽ multipliciter dicatur, primorum, & eorum, quæ secundùm se, non secundùm accidens dicuntur vnum, quatuor in summa modi sunt. Et ipsum nanque continuum, aut simpliciter, aut maximè quod natura, & nõ tactu, neque ligatione. & horum illud magis vnum, & prius, cuius motus indiuisibilior, & magis simplex est. Item tale etiam magis est, quod totum est, aliquamq; formam & speciem habens, & maximè quodcunq; natura tale sit, &

non vi: quemadmodum quæcunque aut glutine, aut clauo, aut coniūctione: at habeat in se, quod causa ei sit, vt cōtinuum sit. tale uerò est, cui vnus motus loco & tēpore indiuisibilis sit. Quare manifestum est, ꝙ si q̃d natura motionis primę principium habet primum (dico autem lationis circulationem) id prima magnitudo vna. Quædam itaq; ita vnum, aut continuum, aut totum sunt. Quædam autem, quorum vna ratio est: talia vero, quorum intellectio una. talia autem quorum indiuisibilis. indiuisibilis uerò eius est, quod aut specie, aut numero indiuisibile est. Numero igitur indiuisibile est singulare. Specie verò cognoscibili & scientia. quare unum utiq; erit primū, quod substātijs, ut unum sint, causa est. Toties igitur dicitur vnum, & quod natura continuum est, & totum, & singulare, & uniuersale, hæc autem omnia vnum sunt, eò ꝙ quorundā motus, quorundam intellectio, aut ratio indiuisibilis est.

¶Oportet aūt cōsiderare, ꝙ non est eodem modo accipiendum, cum dicatur, quæ unum dicuntur, & quid est uni esse, quæue ratio eius est. Vnū etenim toties dicitur, & vnumquodq; eorum, cui aliquid horum modorum insit, unū erit. Esse autem, quandoq; quidē alicui horū erit, quandoq; verò alteri, quod & magis propinquū nomini est. illa uerò, potentia. quemadmodum si de elemento, & causa oporteat dicere, & de ipsis rebus, determinādo, & nominis definitionem reddendo. ignis etenim quodammodo quidem est elementum (fortassis uerò secundùm se etiā ipsum infinitum, aut aliquid aliud tale) quodammodo verò minimè est. non enim est idē igni, & elemento esse, sed tanquam res quędā, & natura ignis elementum est. nomen autem significat, quòd hoc Tex. 2.

ei competat, quod ex eo, tanquã ex primo in existente aliquid sit. ita & de causa, & uno, & cũctis huiuscemodi. Propter qđ unũ esse est indiuisibile esse, ipm re uera ens & inseparabile, aut loco, aut specie, aut mẽte, aut toto atq; determinato.

Vnius esse, ac naturã maxime in hoc consistere, quòd prima omnium mensura sit: proprijssimè verò ipsius quãti, & ab ipso in alijs mensuram dici. Cap. 11.

Vide Aue. in Epit. tractatu. 3.

MAxime autẽ mensuram esse cuiusq; generis primã, & maximè propriè quanti. hinc enim & ad alia aduenit. Mensura enim id est, quo quantum cognoscitur: cognoscitur autẽ quantũ, ut quantũ, aut uno, aut numero: oĩs verò numerus vno: quare omne quantũ, prout quãtum, uno cognoscitur, & quo primo hoc cognoscitur, ipsum unum. propter quod unum principium est numeri, prout numerus est.

Tex. 3. ¶Hinc aũt & in alijs id dicitẽ mẽsura, quo primo unũquodque cognoscitur, & uniuscuiusq; mẽsura unũ est, in longitudine, in latitudine, in profunditate, in grauitate, in celeritate. Grauitas. n. & celeritas communis est in cõtrarijs. duplex enim & unũquodq; horum est. ut grauitas, & quę quantũcunque ponderis habet, & quæ excedit põdere: & celeritas, quę quantũcunque motum habet, & quæ excedit in motu. etenim est aliqua tradi celeritas, & leuis grauitas. In his itaq; omnibus mẽsura, & principiũ unum quiddã & indiuisibile est. nam & in lineis vtũtur pedali tanquã indiuisibili. vbiq; etenim mensurã unum quiddã & indiuisibile quærũt. hoc aũt simplex, aut quali, aut quãto. Vbi itaq; uidetur non esse aut auferendũ, aut addendum, illa certa mensura est. Quare numeri certissima est. unitatẽ etenim ponunt, quæ omnino indiuisibilis est. in cęteris uerò imitantur huiuscemodi.

iuscemodi. ex stadio nanq; & talento, ac semper à maiore magis profectò latebit, & additum aliquid & demptum, quàm ex minore. Quare à quo primo secundũ sensum non cõtingit, hoc omnes mensuram & humidorũ, & siccorum, & grauis, & leuis faciunt: & tunc putant cognoscere quãtum, cùm per hanc mensuram sciant. ¶Ac etiam motum simplici & uelocissimo motu. minimum enim tẽpus hic habet. Quapropter in Astrologia tale unum, principiũ & mensura est. motũ enim æqualẽ & uelocissimũ Cœli supponunt, ad quem cæteros iudicãt. & in Musica * primus sensibilis tonus, quia minimum; & in voce elementum. & hæc omnia ita unum quiddam, non ut commune quiddam vnum, sed ut prædictum est. Tex. 4. * διέσις.

Mensuram vnam esse, & indiuisibilem quo pacto sit intelligendum: Eamq; semper eiusdem generis esse: Et quo pacto scientia, ac tempus mensura rerum esse dicantur. Cap. III.

NOn semper aũt mẽsura numero unũ est, verũ aliquando plura. utputa primi sensibilis toni duo, qui nõ ꝟm auditum, sed in rationibus sunt. & uoces plures, quibus mensuramus. & diameter duobus mensuratur, & latus, & oẽs magnitudines. Sic igitur mẽsura oĩum vnum est, quia cognoscimus ex quibus substãtia est, aut ꝟm quantum, aut ꝟm formã diuidẽtes. Et propterea vnum indiuisibile est, quia primũ singulorũ indiuisibile est. nõ tamẽ omnia similiter indiuisibilia sunt, ut pes, & unitas; sed hoc quidem omnino, illud uerò vult in indiuisibilia ad sensũ, ut iã dictũ est. fortassis etenim omne continuũ diuisibile est. Semper autẽ mẽsura eiusdẽ generis est. magnitudinum nanq; magnitudo, ꝟm unumquodque, longitudinis lõgitudo, latitudinis latitudo, *Mensura semper est eiusdem generis.*

vocũ uox, grauitatis grauitas, unitas unitatum: ita enim accipere oportet, & non ꝙ numerorum numerus. At oportet, si similiter. nõ tamen similiter cẽset, sed ac si unitatum unitates, & nõ unitatem cẽseret esse mensurã. numerus enim unitatum est multitudo. ¶At scientiã quoq; & sensum mensuram rerũ dicimus esse propterea, quia per ea aliquid cognoscimus. atqui mensurantur magis quàm mensurent. sed accidit nobis, ac si alio nos mensurãte, cognosceremus quanti nam sumus, eoque toties nobis cubitalis mensura admota est. Protagoras autem hominẽ ait mẽsuram esse cunctorũ, perinde ac si scientem, aut sentiẽtem diceret. istos autem quia habẽt, ille quidem scientiam, hic uerò sensum, quę dicimus obiectorum mensuras esse. nihil itaq; dicentes egregium, aliquid dicere uidentur. Quòd itaq; uni esse (maximè secundùm nomẽ, quod determinant) mensura quædam est, maximè propriè quantitatis, deinde qualitatis, manifestum est. tale autem erit, si hoc quidem secundùm quantitatẽ, hoc uerò secundùm qualitatem indiuisibile sit. Quare unum, aut simpliciter, aut prout est unum, indiuisibile est.

Tex. 5. (margin, beside "tatum est multitudo")

Protagoras hominẽ ait mensurã esse cunctorum.

Dubitationis solutio, an unum sit rei substantia, ipsiusq; ad ipsum ens comparatio. Cap. IIII.

Tex. 6. *Dubitatio. Vide Aue. in Epi. tractatu. 3.*

SEcundùm substantiam autẽ & naturam quonam modo se habeat quęrendum est, quemadmodũ in dubitationibus tractauimus, quidnam unum sit, & quomodo de eo opinari oporteat. utrum ut ipsum unum substantia sit. quemadmodum Pythagorici dixerunt priùs, & Plato posteriùs: an magis aliqua subijcitur natura. & quomodo oporteat notius dici. & an magis, sicuti Naturales. illorum enim quidam amicitiam

ipsum

ipsum unum ait esse, quidā aërem, quidam infinitum. Si autē nihil uniuersaliū possibile est substātiā esse, quēadmodum in sermonibus de substantia, & de ente dictum est, nec hoc ipsum, vt unum quid præter multa, substantiam esse possibile est (commune nanque) sed vt prædicatio solùm, patet, ꝙ nec ipsum unum. ens enim, & vnum vniuersaliter maxime de omnibus prædicantur. Quare neq; genera naturæ quædam, & substantiæ à cęteris separabiles sunt: nec ipsum vnū genus contingit esse, propter easdem causas, propter quas nec ens. adhuc autem similiter in omnibus necesse est se habere. ¶Dicūtur autē ęqualiter ens & vnum. Quare, cùm in qualitatibus sit aliquid ipsum unum & aliqua natura, similiter autē & in quātitatibus manifestum est, ꝙ omnino quærendum est quidnā vnū sit, sicuti quid ens: tanquam non sufficiens sit ꝙ hoc ipsum eius natura sit. at verò in coloribus est unus color, vtputa album: deinde alij ex hoc & nigro fieri vidētur. nigrum autem priuatio albi est, sicuti tenebrę lucis. hæ autē lucis priuatio sunt. Quare, si entia colores essent, aliquis profectò numerus entia essent. sed quorum? patet, ꝙ colorū. & ipm vnum esset utique aliquid vnum, vtputa album. Similiter, si entia modulationes essēt, numerus essent ꝓfectò. attamē primorū sensibiliū tonorū, sed nō numerus esset substātia ipsorū. & ipsum vnū vtiq; esset aliquid, cuius substātia nō ipsum unū, sed primus sensibilis tonus. Similiter autem & in sonis elemētorū essent entia profectò numerus, & ipsum vnū elemētū vocale. Et si figurę linearū rectarum, figurarū profectò numerus essent, & ipsum vnum triangulū. eadē uerò rō & in cęteris generibus est. Quare, si cū in passionibus, qualitatibus, quan-

Solutio. Tex. 7.

titatibus, ac in motu numeri sint, & unũ quodam in omnibus, & ipse numerus aliquorũ sit, & ipsum unum aliquid unum, non autẽ hoc ipsum substantia eius sit, necesse est, ut etiã in substãtijs sic se habeat. similiter nanque in omnibus se habet. Quòd igitur in omni genere ipsum unum aliqua natura est, & ꝙ nullius hoc ipsum unũ natura est, patet. quemadmodũ enim in coloribus ipsum vnũ unus color quærẽdus est, ita & in sub-
Tex. 8. stantia una substãtia ipsum vnũ. ¶ Quòd autem idem quoddammodo significat unũ & ens, patet etiam ex eo, quòd æqualiter sequitur prędicamenta, & in nullo est, nec in ipso quid est, nec in ipso quale, sed similiter se habet sicuti ens. Et ex eo, quòd in prædicatione unus homo non addit aliquid aliud quàm homo, sicut nec ipsum esse, præter quid est, aut quale, aut quantum; & uni esse est unicuique esse.

SVMMA SECVNDA.

De Vno respectu multitudinis considerato: vbi de Contrarietatibus quàmplurima.

De Vno, & Multitudine, ac ijs, quæ ad ipsa consequantur. Cap. 1.

Tex. 9. *Vide Aue. in Epi. tractatu. 3.*

Pponuntur aũt unum & multa multis modis. quorum vno vnũ & multitudo, vt indiuisibile & diuisibile. quod enim aut diuisum, aut diuisibile est, multitudo quędã dicitur. quod uero indiuisibile, aut non diuisum, vnũ. Cùm aũt oppositiones quatuor sint modis, & horũ alius ſm priuationẽ dicatur, cõtraria erũt profectò, & neq; ut cõtradictio, nec vt ea, quæ ad aliquid dicuntur.

cantur. Dicitur autẽ ex contrario ipſum unũ, & ſignificatur ex diuiſibili indiuiſibile, eo ꝙ magis multitudo, & indiuiſibile sẽſibile eſt. Quare multitudo ratione prior quàm indiuiſibile propter ſenſum eſt. ¶Item unius quidem eſt (quẽadmodum & in diuiſione contrariorum deſcripſimus) idem, ſimile, & æquale: multitudinis uero diuerſum diſſimile, & inæquale eſt. Cùm aũt idẽ multipliciter dicatur, uno quidẽ modo ſecũdũ numerũ quod qñq; dicimus ipſum. Hoc uerò ſi & ratione & numero unum ſit. utputa tu tibi ipſi & forma, & materia unũ. Item ſi primæ ſubſtantię ratio vna ſit, ut æquales lineæ rectæ eædẽ, & æqualia, & ęqualium angulorũ quadrata, tametſi plura ſint, æqualitas tamẽ in eis eſt unitas. ¶Similia uerò, ſi cùm non ſint eadẽ ſimpliciter, nec ſecundũ ſubſtantiã ſubiectã in differentia, ſecũdùm formam eadẽ ſint. quẽadmodũ maius quadratũ minori ſimile eſt, & lineæ inæquales. hæ enim ſimiles quidem, uerùm non eædem ſimpliciter ſunt. Quędam verò, ſi cùm eandem formam habeant, in quibus magis & minus ſit, neque magis neq; minus ſit. Quædam autem, ſi eadẽ & una ſpecie paſſio ſit. ut ualde albũ & minus, ſimilia eſſe aiunt, quia una ſpecies eorum eſt. Quędam uerò ſi plura habet eadem quàm diuerſa, aut ſimpliciter, aut quæ in prõptu ſunt. ut ſtannũ argento quàm auro: aurum uerò igni, prout flauus & rufus eſt. Quare manifeſtum eſt, quòd diuerſum, & diſſimile multipliciter dicuntur. Aliudq́ue & idem oppoſitæ. Vnde omne ad omne, aut idẽ, aut aliud eſt. hoc uerò, niſi ſit & materia & ratio una (quare tu & propinquus diuerſum) tertium autem, ſicuti illa, quæ in mathematicis ſunt. Diuerſum igitur aũt idẽ: ideo omne ad omne dicitur, quòd

Tex. 10. (margin, beside "ſenſum eſt. ¶Item unius quidem eſt (quẽadmo-")

Tex. 11. (margin, beside "æqualitas tamẽ in eis eſt unitas. ¶Similia uerò, ſi")

quæq; vnum & ens dicuntur. non est enim contradictio ipsius eiusdẽ. Quare non dicitur de non entibus (at non idem dicitur) sed de omnibus entibus; aut enim vnum, aut nõ vnum natura aptũ ens, & vnũ esse. Diuersum igitur & idem ita opponuntur.

Tex. 12. ¶ Differentia verò & diuersitas aliud est. diuersum nanque, & illud, à quo diuersum, non est necesse aliquo esse diuersum. omne etenim, quodcunq; sit ens, aut idem, aut diuersum est: differens uerò ab aliquo, aliquo differens est: quare necesse est aliquid idem esse, quo differũt. hoc uerò idem, aut genus, aut species est. omne nanque differens, aut genere, aut specie differt. genere quidem, quorum non est communis materia. neq; mutua generatio, utputa, quorũ alia prædicationis figura est: specie uerò, quorum idẽ genus. dicitur autem genus, quo ambo quæ differũt, secundũ substantiam idẽ dicuntur.

Tex. 13. ¶ Contraria uerò differentia sunt, & contrarietas quędam differentia est. Quòd autẽ rectè hoc supponimus, ex inductione patet. Cuncta enim differre videntur, & non solùm diuersa esse, sed quædam secundùm genus diuersa, quædam in eadẽ prædicationis coordinatione. quare & qua eadẽ specie in eodem genere sunt. determinatum autem in alijs est, quæ eadem, aut diuersa genere sunt.

Contrarietatem differentiam esse perfectam: & quomodo differant ipsa contraria. *Cap. II.*

Hinc sumi solet definitio contrariorum. Vide Aue. in Epit. tra ctatu. 3.

CVm autem contingit inuicem differre, quæ differunt, & plus & minus, est etiam quædã maxima differentia. & hanc dico cõtrarietatẽ. Quòd autem maxima differentia est, manifestum est ex inductione. Quæ enim genere differũt, non habent ad se mutuo uiã, sed plus distant & non conueniunt. illis uerò, quæ specie differunt

runt generationes ex contrarijs, tanquam ex ultimis sunt. distantia uerò ultimorũ maxima est, quæ etiam cõtrariorum. Atqui quod maximum est in quoq; genere perfectum est. etenim Maximum est, cuius non est excessus. Perfectum uerò, extra quod nõ est possibile aliquid habere finem nanque habet perfecta differentia: quemadmodum cætera perfecta dicuntur, eò quòd habeant finem. extra finem autẽ nihil est. vltimum enim in re omni est, & continet; quare nihil extra finem est, nec indiget aliquo, quod perfectum est.

Maximũ quid.

Perfectum quid.

¶ Quòd igitur contrarietas est differentia perfecta, ex his patet. Cùm autem multipliciter dicantur contraria, ita perfectum sequitur, sicuti eis inest esse contrarijs. His autem existentibus, patet, quòd non contingit vni plura contraria esse, nec enim ultimo ulterius aliquid erit, nec unius distantiæ plura, quàm duo ultima. & omnino si contrarietas differentia est, differentia verò duorum est, ergo & ipsa perfecta. Necesse autem alias contrariorum definitiones veras esse. etenim plurimum differt' perfecta differentia. Nanque non est aliquid sumendum extra ea, quæ & genere differunt, & specie. ostensum est enim, quòd ad ea, quæ extra genus sunt, non est differentia. horum autem hęc maxima est. Et quæ in eodẽ genere plurimum differunt, contraria sunt. maxima enim horum differentia est, quæ perfecta est. Et quæ in eodem susceptiuo plurimum differunt, contraria sunt. materia enim eadem contrarijs. Et quæ sub eadem potentia plurimum differunt. etenim scientia circa vnum eorum genus una, in quibus perfecta differentia, maxima est. Tex. 14.

Primum contrariorum esse priuationem & habitum: omnemq́ contrarietatem priuationem esse, & non econtra. Cap. III.

Tex. 15. *Vide Auer. in Epi. tracta. 3.*

PRima verò contrarietas habitus & priuatio est: non tñ omnis priuatio (multipliciter.n. priuatio dicitur) sed quæcunque perfecta sit. Cætera verò contraria, secundùm hæc dicentur; quędam, eò quòd habeant: quædam, eò quòd faciant, aut factiua sint: quædam, eò ꝙ accipiant, abijciant hæc, aut alia contraria. Si opponuntur itaq; contradictio, priuatio, cõtrarietas, & ad aliquid: horum aũt primum contradictio: contradictionis verò nihil medium est, contrariorum autem cõtingit: patet ꝙ non idem est contradictio & cõtraria. Priuatio verò quædam contradictio est. aut enim quod omnino impossibile est habere, aut quod, cùm natura aptũ habere sit, non habeat, priuatũ est; aut totaliter, aut modo quodam determinatũ. multipliciter.n. hoc, vt in alijs diuisum à nobis est, dicimus. quare priuatio quædã contradictio est, aut impossibilitas determinata, siue simul accepta cum susceptiuo. Ideo cõtradictionis quidem non est medium, sed priuationis alicuius est. omne eñ, aut æquale, aut non æquale. æquale verò, aut inæquale non omne, nisi solùm in susceptiuo æqualitatis.

Tex. 16. ¶ Si itaq; generationes ipsi materię ex cõtrarijs: fiunt autẽ aut ex forma, & habitu formæ, aut ex aliqua priuatione speciei & formæ: patet, quòd omnis quidem contrarietas priuatio est, priuatio verò non omnis fortasse cõtrarietas est. Causa verò est, quia multipliciter priuari contingit, quod priuatum est. à quibus enim vltimis transmutationes, hęc contraria sunt. Hoc autem & per inductionem manifestum est. omnis nanque contrarietas habet

alterius

alterius contrariorum priuationem: verùm non omnia similiter. inæqualitas enim æqualitatis, dissimilitudo verò similitudinis, vitium autẽ virtutis. Differt aũt, vt dictum est. etenim hoc quidem, si solùm priuatum sit: hoc verò, si sit, aut qñ, aut in aliquo, vtputa in aliqua ætate, aut in principali, aut omnino. Ideo horum quidem est aliquid medium, & est nec bonus homo, nec malus: illorum verò non est, sed necesse est esse parem. vel imparem. Præterea, quædã habent subiectum determinatum, quædam nõ. Quare manifestum est, quòd semper alterum contrariorũ secundùm priuationem dicitur. ¶Sufficit verò etiam, si prima & genera cõtrariorum, vtputa vnum & multa. cætera enim ad hæc reducuntur. Tex. 17.

Quo pacto Aequale magno & paruo opponatur. Cap. IIII.

CVm autem vnum vni cõtrarium sit, dubitauerit quispiã quonam modo vnum & multa opponuntur, & æquale magno & paruo. ipsum em̃ Vtrũ, semper in oppositione dicimus. vtputa, vtrũ album, an nigrum? vtrum album, an non album? vtrum verò homo, an album, non dicimus, nisi ex suppositione, & quærentes. vtputa, vtrum Cleon venit, an Socrates. sed hoc in nullo genere necesse est. Verùm hoc quoq; illinc aduenit. sola nanq; opposita nõ cõtingunt simul esse, quo & hic vtitur, in eo ꝙ est vter venit. nam si simul cõtingeret, ridicula esset interrogatio. ꝙ si etiam ita, similiter etiam in oppositionem cadit, ad vnum, aut multa. vtputa vtrũ ambo venerunt, an alter. ¶Si itaq; ipsius Vtrum quæstio semper in oppositis fit: dicitur aũt vtrum maius, an minus, an æquale: quænam æqualis ad hæc oppositio est? Nec alteri soli contrarium, nec ambobus est

Vide Auer. in Epi. Tracta. 3.

Tex. 18.

est. cur enim magis maiori, quàm minori? Præterea inæquali æquale contrarium, quare in pluribus quàm vno erit, quòd si inæquale idem ambobus simul significat, erit quidem ambobus op
Tex. 29. positũ. ¶Et dubitatio iuuat illos, qui dicunt inæquale dualitatẽ esse, verùm accidit unum duobus contrarium esse: quod impossibile est. Item æquale quidem medium magni & parui videtur. cõtrarietas verò neq; media videtur, neq; ex definitione possibile est: non enim esset perfecta, si alicuius media esset, sed magis semper aliquid suijpsius medium habet. Restat itaq;, aut vt negationem opponi, aut vt priuationem. Alterius igitur non contingit (cur enim magis magni q̃ parui?) amborũ ergo priuatiua negatio. ideo ipsum Vtrum ad ambo, non ad alterum solùm dicitur. vtputa, vtrum maius, an æquale: vel utrum æquale, an minus: sed tria semper. Non autem priuatio necessariò. etenim non omne, quod non maius, aut minus, ęquale est, sed in quibus apta natura sunt illa esse. Est igitur æquale, quod, cùm nec magnum, nec paruũ sit, natura tñ aptum est magnum, aut paruum esse. & ambobus, tanquam priuatiua negatio opponit: ideo & medium est, & ꝙ nec bonũ, nec malum est, ambobus opponitur, verùm innominatum est. multipliciter nanq; utrunq; dicitur, & susceptiuum nõ est unum, sed magis, quod nec album neq; nigrum; neq; tamen hoc dicitur vnum, sed determinati quodammodo colores sunt, de quibus priuatiuè hæc negatio dicitur. necesse est enim, aut fuscũ, aut pallidum, aut huiuscemodi aliquid aliud determinatum esse. Quare non rectè reprehendunt, qui similiter putant omnia dici, vt calcei & manus medium sit, quod neque calceus, neque manus est:
quando-

quandoquidem & quod nec bonum, nec malum est boni & mali, ac si omnium esset aliquod medium. Verùm non est necesse, vt hoc accidat. etenim hæc negatio simul oppositorum est, & quorum aliquod medium. ac aliqua distantia natura apta est esse. illorum autem nõ est differentia. in alio enim genere ea sunt, quorum simul erãt negationes: quare quod subijcitur, non est vnum.

Quo pacto vnum, & multa opponantur.

Cap. V.

SImiliter autem de vno & multis quispiã dubitare possit. Etenim, si multa vni simpliciter opponũtur, accidunt quædã impossibilia. vnũ etenim paucũ, aut pauca erit. multa etenim paucis opponuntur. Præterea duo sunt multa (siquidem duplex multiplex) dicitur autem duplum à duobus: quare ipsum vnum paucum erit. ad quid enim ipsa duo dicerentur multa, nisi ad vnum & paucum? nihil nanq; est minus. Præterea, si vt in longitudine longum & breue, ita in multitudine multum & paucum, & quodcunq; sit multum & multa, & rursus quæ multa etiã multum: nisi ergo in continuo facilè terminabili differat, quod paucum est quædam multitudo erit, quare ipsum vnum multitudo quædã est, siquidem & paucum. hoc verò esse est, si ipsa duo multa sunt. Verùm fortassis multa dicuntur quidem, sicuti & multũ, sed vt differens: veluti aqua multum, multa verò minimè, sed quæcunq; diuisibilia sunt in his dicuntur. vno quidẽ modo, si qua multitudo sit, excessum aut simpliciter, aut ad aliquid habẽs: paucumq; similiter, multitudo defectum habẽs, alio verò, vt numerus, qui solùm vni opponitur. ita enim dicimus unũ, aut multa quẽadmodum si quis dicat unum & ipsa vna, aut albũ & ipsa alba, &

Tex. 20. *Vide Auer. in Epito. tract. 3.*

ba, & mensurata ad mensuram & mensuratum, sic & multiplicia dicuntur. multa nanque vnusquisq; numerus, quia vnius, & quia vnusquisque mensurabilis, & tanquam vni, nō pauco oppositus. Hoc itaq; modo multa sunt & ipsa duo: tanquam verò multitudo, aut ad aliquid, aut simpliciter excessum habens non sunt, sed prima. simpliciter verò sunt pauca ipsa duo: multitudo nanque est prima defectum habens. Quare non rectè fuerit dicens Anaxagoras, quòd simul cunctę res erant, multitudine & paruitate infinitæ. oportebat nanq; pro paruitate dicere, & paucitate. non enim infinitæ, cùm paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.
Tex. 21. ¶ Opponuntur autem vnum & multa, quę in numeris, vt mensura mensurato: hæc verò, ut ea, quæ ad aliquid, quæcunq; eorum, quæ ad aliquid non secundùm se. distinctum autem à nobis in alijs est, quòd ea, quæ ad aliquid, dupliciter dicuntur. quædam vt contraria, quædam vt scientia ad scibile, eò quòd aliquid aliud dicatur ad ipsum. Vnū verò aliquo minus esse, vtputa duobus nihil prohibet. non enim si minus est, etiam paucū est. Multitudo autem quasi genus numeri est. numerus etenim est multitudo uno mensurabilis. Et quodammodo unum & numerus opponuntur, non ut cōtraria, sed quemadmodum dictū est, ut quædam eorum, quæ ad aliquid. quatenus enim hoc quidē mensura, illud verò mensurabile, eatenus opponuntur. Ideo nō omne, quod vnū sit, numerus est, vtputa, si quid indiuisibile sit. Cùm aūt similiter dicatur scientia ad scibile, nō similiter assignatur. uideri nanq; possit scientia quidem mensura esse, scibile uerò quod mensuratur. accidit autem omnem quidem scientiā scibile esse, scibile non

omne

omne ſcientiam eſſe, eò quòd modo quodam ſcientia ſcibili menſuratur. Multitudo aũt neq; pauco contraria eſt, ſed huic multum, tanquam excedẽs multitudo exceſſæ multitudini. nec uni omnino, ſed hoc quidem, ut dictum eſt, quod diuiſibile, hoc indiuiſibile, tanquam ad aliquid, quemadmodum ſcientia ſcibili, ſi fuerit numerus, unum uerò menſura eſt.

Media contrariorum in eodem genere cum ipſis contrarijs eſſe, ac ex ipſis componi. Cap. VI.

CVm uerò contrariorum contingat aliquid medium eſſe, & quorundam ſit, neceſſe ex contrarijs media eſſe. Omnia enim media, & illa, quorũ media ſunt, in eodem genere ſunt. Media nanq; illa dicimus, in quæ neceſſe eſt primo trãſmutari, quod tranſmutetur, utputa ſi ab ultima ad primã paulatim pertranſeat, prius ad medios ſonos ueniet. & in coloribus, ſi ex albo ad nigrum ueniat, prius ad puniceum, & fuſcum, quàm ad nigrum ueniet. ſimiliter autẽ & in alijs. Tranſmutari uerò ex alio genere in aliud genus non eſt, niſi ſecundũ accidens, ut ex colore in figuram. neceſſe igitur ut media & ſibi inuicem, & quorũ media ſunt, in eodẽ genere ſint. At uerò omnia aliquorũ oppoſitorũ ſunt, ex his nanq; ſolis per ſe tranſmutari eſt. Quare impoſſibile eſt media eſſe non oppoſitorum, eſſet nanq; profectò tranſmutatio etiam ex nõ oppoſitis. Oppoſitorum verò contradictionis quidem nullum eſt mediũ. Hoc enim eſt contradictio, oppoſitio, cuius cùm nihil habeat medium, cuicunque altera pars adeſt. Cæterorum verò quædam ad aliquid, quædam priuatio, quædam cõtraria ſunt. Eorum verò, quæ ad aliquid quæcunq; non ſunt contraria, non habent medium. cauſa verò, quia non in eodem

Tex. 22.
Vide Auer. in Epi. tractа.3.

eodem genere sunt, quid nanq; scientiæ & scibi-
Tex. 23. lis medium? verum magni & parui est. ¶ Quòd si media in eodem genere sunt, vt ostensum est, contrariorum media necesse est ipsa ex his contrarijs cōponi. Aut enim erit aliquod genus eorum, aut nullum: & si genus quidē ita erit, vt aliquid prius contrarijs sit, differentiæ priores contrariæ erunt, quæ faciunt contrarias species, tanquàm generis. ex genere nanq; & differentia species sunt, vtputa si albū & nigrum cōtraria sunt: est autem illud segregatiuus color, hoc verò congregatiuus: hæ differentiæ congregatiuum & segregatiuum priores, quare priora inuicem contraria sunt. at verò quæ cōtraria differentiæ sunt, magis contraria sunt. cætera quoq; & media ex genere & differentijs erunt, vtputa quicunq; colores medij inter album & nigrū sunt, hos oportet vt & ex genere dicantur (est autem genus color) & ex quibusdam differentijs: hæ verò non erunt prima contraria. quod si secus vnumquodq; aut album, aut nigrum erit, ergo aliæ. mediæ igitur primorum contrariorū hæc erunt. primæ verò differentiæ segregatiuum & congregatiuum. Quare hæc primùm quærendū est, quæcunq; contraria non in genere, ex quo media eorum. Quæ enim in eodem genere sunt, necesse est vt aut ex incompositis genere cōponantur, aut incomposita sint; & quidem contraria inuicem incomposita, propterea quòd principia sunt, media verò, aut omnia, aut nullum, ex cōtrarijs verò aliquid fit: quare erit in hoc transmutatio, ante quàm in illa, vtroq; enim & magis & minus erit. medium igitur contrariorum hoc etiam erit. Ergo cætera quoque media composita sunt. id enim, quod vno minus, altero magis est, compositum ex illis
quodam-

quodãmodo eſt,quorum vno minus, altero magis dicitur eſſe. Cùm verò contrariorũ alia priora eiuſdem generis non ſint,omnia media profectò ex contrarijs erunt: quare & omnia inferiora, tum contraria,tum media,ex primis contrarijs erunt. ¶ Et quidem quòd cuncta media in eodem genere, & contrariorum media ſint, ac ex contrarijs componantur,patet. Tex. 24.

Differentiam ſecundùm ſpeciem contrarietatem eſſe. Cap. VII.

DIuerſum autem ſpecie ab aliquo diuerſum aliqd eſt,& hoc ambobus ineſſe oportet,vt ſi animal ſpecie diuerſum, ambo animalia. neceſſe eſt igitur in eodem genere eſſe, quæ ſpecie diuerſa ſunt. Huiuſcemodi enim appello genus,quo vnũ & idẽ ambo dñr, non ſecundùm accidens differẽtiam habens, ſiue vt materia exiſtens, ſiue vt aliter. etenim non ſolùm commune oportet exiſtere, vt ambo animalia, verùm etiam vtrique diuerſum hoc ipſum animal: vt hoc quidem equum, hoc verò hominem, quare hoc commune diuerſum ſpecie viciſſim eſt. erit itaque ſecundùm ſe hoc quidem tale quid animal, hoc verò tale quid: vt hoc quidem equus, hoc verò homo Neceſſe igitur hãc differentiam generis diuerſitatem eſſe: dico nanq; differentiam generis diuerſitatem, quæ diuerſum hoc ipſum facit. Contrarietas igitur hæc erit. Patet autem ex inductione. cũcta nanq; oppoſitis diuiduntur:& quòd cõtraria in eodem genere ſint, oſtenſum eſt.cõtrarietas enim perfecta differentia erat: omnis verò ſpecie differentia eſt alicuius aliquid: quare hoc & idem, & genus in ambobus. ideo in eadem coordinatione prædicamenti ſunt omnia contraria,quæcunq; non ge-

nere differunt, & inuicem maxime diuersa. perfecta nanq; differentia, & simul inuicem nō fiunt. Differentia ergo cōtrarietas est. Hoc enim est diuersa specie esse, quòd cùm in eodē genere sint, contrarietatem habent, indiuidua existentia. Eadem autem specie, quæcunq; contrarietatem nō habent, indiuidua existentia. in diuisione nanque, & in medijs fiunt contrarietates, antequam ad indiuidua deueniatur. Quare manifestum est, quòd ad id, quod vocatur genus, nec eadem, neq; diuersa specie, vlla, quæ vt generis species, conueniunt. materia nanq; negatione ostenditur: genus verò materia eius est, cuius genus dicitū, non vt quod Heraclidarum, sed vt quod est in natura. Nec ad ea, quę non in eodem genere sunt, sed ab illis genere different. specie verò ab his, quæ in eodem genere sunt. etenim differentiam necesse est esse cōtrarietatem eius, à quo specie differt: hæc autem his solis inest, quæ in eodem genere sunt.

Vide cōtr. Zim.

Dubitationis solutio, cur quædam contrarietas diuersa specie faciat: quædam verò non. Et an materia, diuersa specie faciat, vel ne. Cap. VIII.

Tex. 25. *Vide Auer. in Epi. tra. tertio.*

DVbitabit autem quispiā cur mulier à viro nō specie differat, cùm mas, & fœmina contraria existant, differentia verò cōtrarietas sit. neq; diuersum specie animal masculus, & fœmina, cùm tamen hæc differentia per se animalis sit, & nō vt albedo, aut nigredo, sed quatenus animal, & masculus, & fœmina existant. Hęc autem dubitatio ferè eadem est, & cur hæc quidem contrarietas diuersa specie faciet, hæc verò nō. vt gressibile, & uolucre, albedo verò & nigredo non. An, quoniam illa] quidem proprię passiones

nes generis ſunt,hæc verò minimè. & cùm illud quidem ratio, hoc verò materia ſit,quæcunque in ratione contrarietates ſunt,ſpecie differentiã faciunt: quæcunq; verò in coaſſumpto materię, minimè faciunt. Quare hominis albedo, vel nigredo non facit, nec hominis albi ad hominem nigrum ſecundùm ſpeciem differentia eſt,etiam ſi vnum nomen ponatur. homo nanq; vt materia eſt. materia verò non facit differentiam. nõ enim hominis ſpecies ſunt homines. Quare & ſi carnes,& oſſa, ex quibus hic, & hic eſt, diuerſa ſint,attamen totum diuerſum quidem, ſpecie verò non eſt diuerſum, quoniam in ratione nõ eſt contrarietas. hoc autem eſt vltimum indiuiduũ, Callias verò ratio cum materia eſt, & albus homo,quoniam Callias albus. per accidens igitur homo eſt albus. Nec ęneus,& ligneus circulus, ſiue triangulus æneus,& circulus ligneus ob materiam ſpecie differunt, ſed quoniam in ratione contrarietas ineſt. Vtrum autem materia non faciat diuerſa ſpecie,cùm quodammodo diuerſa ſit? An aliquo modo facit? Cur enim hic equus ab hoc homine diuerſus ſpecie, cùm rationes eorum cum materia ſint? An,quoniam in ratione contrarietas ineſt? etenim hominis albi, & equi nigri ſpecie diuerſitas eſt,non tamen prout hic quidem albus, hic verò niger: ſiquidem & ſi ambo albi eſſent,nihil minus ſpecie diuerſi eſſent. Maſculus autem & fœmina propriæ quidẽ animalis paſſiones ſunt,ſed non ſecundùm ſubſtantiam, verùm in materia, & corpore. quare idem ſemen aliquam paſſionem paſſum,aut fœmina, aut mas fit. ¶ Quid igitur ſit ſpecie diuerſum eſſe,& cur quædam ſpecie differant,quædam non, dictum eſt. Tex. 26.

Quæ sint contraria, quæ genericam faciant differentiam. *Cap. IX.*

CVm verò cõtraria specie diuersa sint, corruptibile aũt & incorruptibile contraria sunt (priuatio nãq; determinata impotẽtia) necesse est diuersum genere esse corruptibile & incorruptibile[5]. Nunc quidẽ in ipsis vniuersalibus nominibus diximus: quare videbitur vtiq; nõ esse necesse quodcũq; corruptibile & incorruptibile diuersa specie esse, quemadmodũ nec albũ, & nigrum. Idem enim cõtingit & simul esse, modò vniuersaliũ sit, sicuti homo ꝓfectò esse possit & albus & niger. & singulariũ fuerit idẽ (nõ simul) & albus, & niger, tametsi albũ nigro cõtrariũ sit. Verũ contrariorũ quædã secundũ accidens quibusdam insunt, vt ea quæ nunc dicta sunt, ac alia multa: quędã impossibile est, quorũ est corruptibile, & incorruptibile. nihil enim secundùm accidens corruptibile est, accidẽs nanq; cõtingit nõ esse: corruptibile[7] vero eorũ est, quę necessariò insunt his, quibus insunt, aut vnũ & idẽ corruptibile, & incorruptibile, erit, si cõtingit non inesse ei corruptibile. Aut substantiã igitur, aut in substãtia cuiq; corruptibiliũ necesse est corruptibile esse. Eadẽ aũt ratio & de incorruptibili est. eorum enim ambo sunt, quę necessariò insunt. Prout igitur & secundũ ꝙ primũ hoc quidẽ corruptibile, illud verò incorruptibile, oppositionem habent: quare necesse est genere diuersa esse. Manifestũ itaq; est, ꝙ nõ cõtingit tales formas esse, quales quidam aiunt. erit nanq; & ipse homo hic quidẽ corruptibilis, ille verò incorruptibilis, quamuis formæ eædem specie cum particularibus esse dicantur, & non æquiuocæ. quæ verò genere diuersa sunt, plus distant, quàm quę specie.

ARISTO-

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM.

LIBER VNDECIMVS.

SVMMAE LIBRI.

In Prima reassumuntur dubitationes, de quibus in Tertio libro habitus est sermo.

In Secunda narrantur ea, quæ ad huius scientiæ considerationem pertinent: de quibus in Quarto libro: ex his autem nonnullarum quæstionum supradictarum solutiones eliciuntur.

In Tertia ex ratione considerandi, ac definiendi modo annotatur huiusce scientiæ ad alias differentia: quarum hic fit diuisio. Item ens per accidens à scientiarum consideratione abiicitur: de quibus omnibus in Sexto.

In Quarta agitur de Motu, de Infinito, de Diuisionibus motus, & de nonnullarum definitionibus: de quibus omnibus in Tertio, & Quinto Physicorum.

SVMMA PRIMA.

Mouentur dubitationes circa Sapientiæ considerationem. *Cap. I.*

VÒD quidem Sapiētia scientia quędam circa principia est, patet ex primis, in quibus ad ea, quæ ab alijs, de principijs dicta fuerunt, dubitatum est. Ambigat aūt quispiā, vtrū ipsam Sapientiā par sit vnā esse scientiā, an plures. si .n. vnam, vna certè semper cōtrariorum est. at principia contraria non sunt: quod si non vnam, quales has ponere oportet? Item demonstratiua principia speculari vtrum vnius est, an plurium. nam si vnius, cur huius magis quàm cuiuscunque? quòd si plurium, quales has ponere oportet? Præterea, vtrum omniū substantiarū, an non. nam si omnium, difficile erit qualiumnam sit reddere. si autem non omnium vna, incertum est quonammodo contingit pluriū eandem scientiam esse. Præterea, vtrū circa substantias solùm, an etiam circa accidentia. si enim circa accidētia demonstratio est, circa substantias non est. quod si altera, quænam utraq;, & vtra sapientia sit. demonstratiua enim sapientia, quę circa accidētia est: quæ verò circa ipsa prima, quæ substantiarū est? At nec circa causas, quæ in Physicis dictę sunt, quam quęrimus, scientia ponenda est. neq; enim circa ipsum cuius causa. tale enim est bonum. hoc verò in agendis, & his, quæ sunt in motu, existit. & hoc primū mouet. tale nanq; finis est. in immobilibus verò primū mouens non est. Et omnino dubitationem habet, vtrū circa sensibiles substātias est, quæ nunc quæritur, scientia, an non, sed circa alias quasdam. etenim si circa alias, aut circa

formas erit profectò, aut circa mathematica. quòd autem formæ non sint, manifestum est. Attamen etiam, si quis eas ponat esse, dubitationē habet, cur non ita se habet de cæteris, quorum formæ sunt, quemadmodum de mathematicis? dico autem, quod mathematica quidem, media ponunt formarum, & sensibilium esse, quasi tertia quædam præter formas, & ea, quæ hìc sunt. at tertius homo non est, nec equus, prẹter ipsum, & particulares. Quòd si, vt aiunt, nō sunt, circa qualia ponendum est, quod Mathematicus tractet? non enim circa ea, quę hìc sunt. nihil enim horum tale est, quale Mathematicæ scientie quærunt. At verò nec circa mathematica est, quę nūc quæritur, scientia. nihil enim horum separatum est. Verùm nec sensibilium substantiarum, corruptibiles nāque sunt. Et omnino dubitare aliquis possit qualisnam sciētię sit, de Mathematicorum materia dubitare. nec enim Naturalis, eò quòd circa, ea quę in se principium motus & quietis habent, omnis Naturalis intentio est. Nec illius, quæ de demonstratione, & scientia tractat. circa nanque idipsum genus considerationem facit. Restat itaque Philosophiam propositam de hisce rebus tractare. Dubitauerit autem quispiam profectò, si hæc, quæ quæritur, scientia, ponenda sit circa principia, quæ à quibusdam elementa vocantur. hæc autem omnes inesse compositis ponunt. At magis uideatur uniuersalium eam oportere esse, quę quęritur sciētia. omnis enim ratio, omnisque scientia vniuersalium, non vltimorum est: quare sic erit vtique primorum generum. hæc autem sanè fuerint ens, & vnum. hæc enim maxime putabuntur cuncta entia continere, & maxime principijs assimilari, eò quòd na-

tura prima sint.corruptis nanque eis,simul cætera quoque pereunt.omne enim,ens & vnũ.Quatenus autem necesse est, vt differentiæ participẽt his,si quis hæc genera ponat,nulla verò differentia participat genere, hoc pacto non videbitur ea genera ponere,neque principia.Item,si magis principium est,quod simplicius, quàm quod minus tale sit, vltima verò eorum, quæ ex genere sunt,simpliciora,quàm genera sint(hęc enim indiuidua sunt:genera verò in plures species,& differentes diuiduntur) magis species,quàm genera videantur principium esse. quatenus uerò species simul cum generibus pereunt, genera magis assimulantur principiis .principium nanque est, quod cointerimit. Hæc vtique & huiuscemodi alia sunt,quæ dubitationem habent.

Proponuntur dubitationes de rebus iis, quæ ab hac scientia considerari dicuntur *Cap* *II.*

ITem utrum ponendum est quicquam præter particularia,an non,sed horum est,quæ quæritur,scientia.at hæc infinita sunt. quæ verò præter singularia sunt,aut genera, aut species sunt. neutrius autẽ,horũ,quæ quæritur,sciẽtia est. cur enim hoc impossibile sit,dictum est. Etenim omnino hęsitationem habet,vtrum arbitrandum sit aliquam separatam substãtiam præter sensibiles substantias, & has quę hìc sunt,an non, sed illa esse entia,& circa illa Sapientiam versari.quęrere nanque uidemur aliam quandam, & hoc est nobis propositum.dico autem videre si quid per se separabile sit,& in nullo sensibilium existens. Item, si præter sensibiles substantias est aliqua alia substantia,prçter quales sensibiles ea ponenda esset . cur enim magis præter homines, quàm præter equos, aut alia animalia, aut omnino etiam

etiã inanimata ponenda ſit? at his ſenſibilibus, & corruptibilibus ſubſtantijs alias ſempiternas æquales ponere, profectò extra rationem cadere videretur. Quòd ſi id, quod nunc quæritur, principium nõ eſt à corporibus ſeparabile, quod aliud magis, quàm materiam quis ponet? at hæc actu quidem non eſt, potentia verò eſt. Magis itaque, ac principalius ea videatur eſſe principium, ſpecies & forma. verùm hæc quoque corruptibilis eſt. quare omnino non eſt perpetua ſubſtantia, & per ſe ſeparabilis. Sed hoc inconueniens eſt. videtur nanque eſſe, ac ab ipſis maxime * gratia præditis; quęritur, tanquam ſit tale principium, ac talis ſubſtantia. Quo nanque pacto ordo erit, non exiſtente aliquo perpetuo ſeparato, ac permanente? Item, ſi eſt aliqua ſubſtantia, & principium naturale, quale nũc quęrimus, & hoc omnibus vnum, & idem perpetuis, atque corruptibilibus, dubitationem habet, cur cum idem principium ſit, quædã, quæ ſub illo principio ſunt, æterna ſunt, quædam non. hoc enim inconueniens eſt. Et ſi aliud quidem corruptibiliũ principiũ, aliud æternorum eſt. ſi etiam corruptibiliũ ęternum eſt, ſimiliter dubitabimus. Cur enim principio æterno exiſtẽte, æterna, quæ ſub æterno ſunt? corruptibili verò exiſtente, aliud quoddam huius principium ſit, & illius aliud, & hoc in infinitum procedet. Quòd ſi quis rurſus (quę maxime vidẽtur immobilia principia eſſe) ens & vnũ ponat, primò quidem niſi quod quid & ſubſtãtiã vtrunque eorum ſignificet, quomodo ſeparabilia, & per ſeipſa erunt? talia nanque prima, & ęterna principia quęrimus. Quòd ſi ſubſtãtiam, & quod quid vtrunq; eorum ſignificet, omnia entia ſubſtantię ſunt, cùm de omnibus ens prędicetur. de

* *Elegãtiſſimus*

quibusdam verò etiam vnum. cuncta verò entia substātiā esse, falsum est. Item illis, qui primū principiū ipsum vnū aiunt, & hoc substantiā esse, ex vno verò, & materia primò numerum generant, & hunc substantiā esse dicunt, quomodo contingit verū esse quod dicitur? Dualitatē nanq;, & cæterorū cōpositorum numerorū vnūquenq;, quonāmodo vnum intelligere oportet? de hoc enim nec dicūt aliquid, nec vt dicant facile est. Si quis verò lineas, aut quę has sequuntur (dico autem primas superficies) principia esse ponat, hæc non sunt substantiæ separabiles, verùm sectiones & diuisiones, illæ quidem superficierum, hæ verò corporum. puncta verò linearum sunt, & etiam ipsarum earundem termini. hæc autem omnia in alijs sunt, & nihil separabile est. Item, quonam modo arbitrari oportet vnius & puncti substantiam esse? omnis nanque substātiæ generatio est, puncti uerò minimè, punctum enim diuisio est. Prębet autem dubitationē hoc etiam, quòd omnis quidem scientia vniuersalium est, & eius, quod tale est: substantiam verò non esse vniuersalium, sed magis ipsum quod quid & separabile. quare, si scientia circa principia est, quonammodo arbitrari oportet principiū substantiam esse? Itē, vtrum est aliquid pręter ipsum totū, an non. dico autē materiam, & quod cum ea est. Nam si non est, quæ in materia sunt, omnia corruptibilia sunt. quod si est aliquid, species & forma profectò fuerit. hoc itaque in quibus est, in quibúsue non est, difficile determinare est. in quibusdam enim manifestum est non esse formam separabilem, vtputa domo. Item principia, vtrum specie, an numero eadem sint. si enim numero vnum, omnia erunt eadem.

Summa

SVMMA SECVNDA.

Narrantur ea, quæ ad huius ſcientiæ conſiderationem pertinent, de quibus in Quarto libro. Ex iis autem nonnullarum quæſtionum ſupradictarum ſolutiones eliciuntur.

Primam Philoſophiam de ente, prout eſt ens, ſpeculari: quod vt ea, quæ ab vno, vel ad vnum, dicitur. Cap. I.

CVM autem Philoſophi ſciētia ſit entis, prout ens, vniuerſaliter, & non ſecundùm partē, ens verò multipliciter, & non ſecundùm vnum modū dicatur; ſi æquiuocè, & non ſecundū aliquid commune dicitur, non eſt ſub vna ſcientia: talium enim non eſt vnum genus. quòd ſi ſecundùm aliquod commune, erit vtiq; ſub vna ſcientia. Videtur autē prædicto modo dici, quemadmodum medicatiuū, & ſalubre. etenim vtrūq; horū multipliciter dicitur. dicitur nāq; hoc modò vnumquodq; eorū, eò ꝙ hoc quidem ad medicandi ſcientiā quodāmodo referatur, hoc verò ad ſanitatem, hoc verò aliter, vnumquodque verò ad idem. medicatiuus nāq; ſermo, & cultellus dicitur, eò quòd ille quidem à medicandi ſcientia, hic verò ei vtilis. ſimiliter & ſalubre. hoc enim, quia ſanitatis ſignificatiuū: hoc verò, quoniam factiuū. idem autē modus, & de cæteris eſt. Eodē autē modo & omne ens dicitur. eò nanq; quòd entis, prout ens eſt, paſſio, aut habitus, aut diſpoſitio, aut motus, aut aliquid huiuſcemodi ſit, dicitur ens vnūquodq; eorū. Cū aūt omnis en-

Prima Philoſophia ens, ut ens, vniuerſaliter & non ſecundum partem cōſiderat.

tis

tis ad vnũ qd, & cõe reductio fiat, cõtrarietatum quoq; singulæ ad primas cõtrarietates, & contrarietates entis reducẽtur, siue multitudo & vnũ, siue similitudo & dissimilitudo primæ sunt entis cõtrariæ, siue aliquæ aliæ sint, aũt hæ speculatione perceptę. Nihil autẽ interest ad ens, vel ad vnũ entis reductionem fieri. etenim si non idem, sed aliud sit, attamen conuertitur. & ipsum enim vnum quodãmodo ens, & ipsum ens vnũ est. Cùm ãt vnius & eiusdẽ sciẽtiæ sit cuncta cõtraria speculari, vnũquodq; autẽ horum ſm priuationẽ dicat, quorum aliquid intermedium est, quemadmodũ iusti & iniusti: dubitauerit quispiam quonã modo ſm priuationẽ dicãtur. Circa oĩa talia sanè priuatio ponenda non totius rationis, sed vltimæ speciei. vtputa si iustus est ſm habitum quendã legibus obtẽperans, iniustus nõ erit oĩno tota ratione priuatus. circa verò obedientiã legũ deficiens aliquo pacto, & ob hoc ei priuatio inerit: eodem autẽ modo & de alijs. Quẽadmodum autẽ Mathematicus circa abstracta speculatur: tollendo nanq; oĩa sensibilia, ita speculatur, vtputa grauitatẽ & leuitatẽ, duritiẽ & cõtrarium, itẽ autẽ caliditatẽ & frigiditatẽ, & cæteras sensibiles cõtrarietates: solũ verò dimittit q̃tum & cõtinuũ, horũ quidem ad vnũ, horum vero ad duo, horum ãt ad tria, & passiones eorum prout quãta, & continua sunt, non prout aliquid aliud speculatur, & horum quidẽ situs adinuicẽ cõsiderat, & ea q̃ eis insunt: horum verò cõmensurationes & incommẽsurationes, horũ ãt rationes: attñ vnã oĩum, & eandẽ scientiã ponimus Geometriã: eodẽ modò etiam circa ens se habet. Quę enim ei prout ens est, accidunt, & eius prout ens contrarietates, non est alterius scientiæ, quàm Philosophiæ specu-

ſpeculari. Naturali nãq; ſpeculatione de eis, non prout entia, ſed ꝓut motu participãt, attribuere queat quiſpiam. Dialectica verò, & Sophiſtica dē his, quę accidunt quidē entibus ſunt, verùm nō prout entia ſunt, nec circa ipſum ens prout ens eſt. vnde reſtat Philoſophum eſſe circa prędicta ſpeculatiuum, prout entia ſunt. Cùm verò & omne ens ſecundùm vnum quid & commune dicatur, multipliciter dictum, contraria quoq; eodē modo (ad primas nanq; contrarietates, & differentias entis reducuntur) huiuſcemodi verò poſſibile ſit ſub vna ſcientia eſſe, ſoluetur profectò dubitatio à principio dicta. dico aũt in qua dubitatur, quonam modo multorum & genere differentium vna quædam ſcientia erit.

Primum Philoſophum verſari circa communia principia in vniverſum. Cap. 11.

CVm aũt etiam Mathematicus proprie ſpecialiter cōibus vtatur, horum quoq; principia ſpeculari primæ Philoſophiæ profectò erit. quod enim ab æqualibus dēptis æqualibus, ęqualia ſunt quæ reſtant, commune quidem in omnibus quãtis eſt. Mathematica verò accipiēs, circa quandam ſuæ materiæ partem ſpeculatur, vt circa lineas, aut angulos, aut numeros, aut aliquid cæterorum quantorũ: non tamē prout entia, ſed prout vnumquodq; horum ad vnũ, vel duo, vel tria continuum eſt. Philoſophia verò de particularibus quidem, prout vnicuiq; horum aliquid accidit, non conſiderat: circa verò ens, prout ens, vnumquodq; horum ſpeculatur. Eodem autem modo circa etiam Naturalem ſcientiam ſe habet, quo Mathematica. Naturalis nãq; accidentia & principia entium prout mouentur, & non prout entia ſunt, ſpeculatur. primam

Vide 12. meta. cō. 5.

Vide 7. meta. cō. 9.

verò

verò scientiam horum diximus esse, prout ipsa subiecta entia sunt, & modò put aliquid aliud. Propter quod & illam, & Mathematicam scientiam Sapientiæ partes esse ponendum est.

Quòd circa primum principium non contingat falsum dicere: redarguunturq́ illi, qui aliter senserint. Cap. III.

Est autem aliquod in entibus principiū, circa quod dicere falsum non erit, sed necesse est semper contrarium facere. dico autē verum dicere, vtputa quod nō contingit idem secundùm vnum, & idem tempus esse, & non esse: & cętera eodem atq; hæc, opposita. & de his talibus simpliciter quidem demonstratio non est, ad aliquem autem est. non est enim ex certiore principio syllogismum ipsius eiusdem facere, quod esse oporteret, si simpliciter demonstrare esset. Ad illum verò, qui dicit locutiones oppositas, accipiendum est ab eo, qui monstrat hoc falsum esse aliquid tale, quod idem erit quidem ei, quod nō contingit secundùm vnum & idem tempus idē esse, & non esse, non autem appareat idem esse. sic enim solummodo demonstretur ad eum, qui dicat oppositas locutiones de eodem verificari. Qui autem sermonem inuicem communicaturi sunt, oportet vt aliquatenus inuicē intelligant. hoc enim non facto, quomodo erit eis inuicem sermonis communicatio? Oportet igitur nominum vnumquodq; notum esse, & aliquid significare, nec multa, sed vnum. quòd si plura significet, manifestare ad quod eorum nomē fert. Qui igitur dicit esse hoc & non esse hoc, quod omnino esse dicit, non dicit. quare id, quod nomen significat, idipsum nō significare dicit: hoc autem impossi-

impossibile est. vnde siquidem significat aliquid. hoc scilicet esse hoc, impossibile est contradictionem de eodem verificari. Item, si nomen aliquid significat, & hoc verificatur, oportet hoc necessario esse: quod verò necessariò est, non contingit tunc non esse. oppositas ergo non est possibile locutiones de eodem verificari. Item, si nihil magis affirmatio, quàm negatio verificatur, qui dicit hominem, vel non hominem, nihil magis verum dicet. attamē videri potest, quòd si hominem non equum esse dicat, aut magis, aut nō minus verum dicere, quàm si non hominē. vnde ēt, si eundē dicit equū esse, verū dicet. oppositas enim similiter erit veras esse. accidit igitur eundē, & hominē, & equū esse, aut cęterorū animaliū aliquod. Horū sanè nulla est simpliciter demōstratio: verū ad eū, qui hæc ponit, demonstratio est. Facilè autē & ipsum Heraclitum quispiā hoc modo interrogans concedere cogeret nunquā possibile esse oppositas locutiones de eodē verificari. nūc verò, cùm seipsum quidnam diceret, non intelligeret, hanc opinionē habuit. Omnino autem, si hoc, quod ab eo dicitur, verum est, nec hoc ipsum verum erit, scilicet inquam, ꝙ cōtingit idem secundùm vnum, & idem tempus esse. Quemadmodum enim & ipsis diuisis nihil magis affirmatio, quàm negatio verificatur: eodem modo simul utroq; , ac complexo, ac si vna quædam affirmatio esset, nihil, magis negatio, quàm totum tanquam in affirmatione positum verificabitur. Itē, si nihil est verè asserere, id etiā ipsum falsum erit dicere, assertionem nullam veram esse. quòd si aliquid sit, soluetur profectò, quod ab illis dicitur, qui ad huiuscemodi instāt, & qui totaliter ipsum disputare perimunt.

Redar-

Redarguitur Protagoræ opinio falsa, asserentis omne, quod opinamur, verum esse: aßignaturq́; deceptionis ipsius causa. Cap. IIII.

Protagoras aiebat hominem omnium rerũ esse mensuram. Idem 10. Meta. 5.

SImile autem dictis est & quod à Protagora dictum est. & ille nanque omnium rerum mensuram hominẽ aiebat esse: nihil aliud dicens, nisi quod id, quod vnicuique apparet, hoc etiam indubitato esse. hoc autem posito, idem accidit esse, & non esse, & malum & bonum esse, & cętera, quæ secundùm oppositas locutiones dicũtur: propterea quòd plerunque his quidem hoc apparet, istis verò contrarium esse bonum: mensuram autem esse, quod vnicuique appareat. Soluetur autem hæc dubitatio viso vnde huius opinionis principium venit. Videtur etenim quibusdam quidem ex Naturalium opinione sumpsisse principium, quibusdam verò ex eo quòd non omnes eadem de eisdem cognoscant, sed quibusdam hoc apparere delectabile, quibusdam, contrarium, nihil enim ex non ente fieri, omne verò ex ente ferè omnium Naturalium est decretum. Cùm igitur non album ex perfectè albo fiat, & minimè ex non albo, nunc verò factum non album, si fieret ex non ente albo, quod fit non album, fieret profectò ex non ente secundùm illos, si non erat idem album & non album. Non est autem difficile hanc dubitationem soluere. dictum est enim in Naturalibus, quomodo ex non ente, & quomodo ex ente fiãt quę fiunt. At similiter vtrisque opinionibus, ac imaginationibus eorum, qui sibi exaduerso addubitant, attendere stolidum est. manifestum est enim, quòd alteros eorum necesse est falsum dicere. Hoc etiam ex illis patet, quæ secundùm sensũ fiunt. nunquam

Nihil ex nõ ente, omne verò ex ente fieri cõmune est Naturaliũ decretum. Idẽ 1. Ph. te. 34.

enim

enim idem quibusdam dulce, quibusdam cõtrarium apparet, non corruptis, & læsis alteris organo sensus, & iudicatiuo prædictorum saporum, hoc autem ita se habente, alteros quidem putandum mensuram esse, alteros uerò minimè. Similiter autem & de bono, & malo, & turpi, & alijs huiuscemodi dico. nam non ponere esse, nisi ea quæ apparent, nihil differt ab his, qui digitũ uisui supponentes, ex uno duo apparere faciunt, ac duo esse putãt, propterea quòd tot apparẽt, & rursus vnũ. illis nanque, qui visum non mouẽt, vnũ apparet, quod vnũ est. Simpliciter autẽ inconueniens est ex eo, quòd pręsentia uidentur mutabilia, & nunquã in eisdẽ permanẽtia, ex hoc de ueritate iudicare. oportet etem̃ ex eis, quæ semper similiter se habẽt, nullãq; mutationẽ faciunt, veritatẽ venari. talia verò sunt, quę in mundo. hæc enim non quandoq; quidem talia, rursus autem alia apparent, verũ semper eadẽ, nullius mutationis participantia. Pręterea, si motus, & aliquid motũ est, omne uerò ex aliquo in aliquod mouetur: oportet igitur quod mouetur esse adhuc in eo, ex quo mouetur, & non esse in eo, & ad hoc moueri, ac fieri in eo, aut contradictionem non verificari secundùm eos. At si secũdùm quantum præsentia fluunt & mouentur, & hoc aliquis ponat, quamuis uerum non sit, cur secundum quale non manent? Videntur autem haud minimè ea, quę secundũ contradictiones sunt, de eodem prædicari, ex eo, quòd putant quãtum in corporibus non manere, propterea quòd idem & quatuor cubitorum est & non est, substantia uerò secundùm quale. hoc enim determinatæ naturæ, quantum verò indeterminatę est. Item cur, cùm hunc cibum præcipiat medicus, sumunt? quid nanque

Veritas ex quibus.

magis hoc, panis quàm non panis sit? quare nihil differt comedere, uel nō comedere. nunc uerò tanquā uerum dicēte circa idipsum, & hoc cibo existente, qui præceptus fuit, sumunt illum. at non oportebat, cùm nulla natura in sensibilibus firmiter maneat, sed omnes semper fluāt, ac moueantur. Item, si semper quidē alteremur, & nunquam ijdem permaneamus, quid mirum, si nunquam nobis eadem apparent, quēadmodum etiā ægrotis? etenim his, eò quòd nō similiter dispositus habitus eorum sit, ut cùm sani erant, nō ea apparent similia, quę secundùm sensus, cùm ipsa quidem sensibilia nullam mutationem propter hoc participent, diuersas tamen ægrotis, & non easdem sensationes faciunt. Eodem igitur modo fortasse necesse est, se habere, si dicta mutatio fit. Quòd si non mutamur, sed ijdem permaneamus, sit aliquid profectò permanens.

Sensibilia omnia semper mutari.

Quibus supradicta opinantibus cum difficultate, faciléue sit occurrere. Item locutiones omnes nec veras nec falsas esse possibile esse. Cap. V.

AD eos igitur, qui ex ratione prędictas dubitationes habent, non est facilè dissoluere, si nihil ponant, nec huius rationē quærant. hoc.n. modo omnis ratio, omnisque demonstratio fit. si enim nihil ponunt, ipm disputare, & omnino orationē perimunt, quare ad eos qdē nō est sermo. Ad illos uerò qui hęsitant, facile est ex iā traditis dubitationibus obuiare, & ea dissoluere. quę faciunt in eis dubitationē: ut ex prædictis patet. Quare manifestum est ex his, quòd non est possibile locutiones oppositas de eodem, uno & eodem tēpore uerificari: nec ipsa contraria, cùm omnis contrarietas secundùm priuationem dicatur. hoc autem patebit, resoluentibus ad principium

cipium rationes contrariorum. Similiter nec mediorum quicquam possibile est de uno & eodem prædicari. si enim album sit aliquod subiectum, dicentes illud, nec nigrum, nec album, falsum dicimus. accidet enim illud album esse, & non esse. alterum enim complexorum de eo uerificabitur. hoc autē est albi cōtradictio. Neque igitur secundum Heraclitum dicētibus, uera dicere possibile est, neque secundùm Anaxagorã. aliter accidet contraria de eodem prædicari. cùm enim in omni re dicat omnis rei partem esse, non magis dicit esse dulce quàm amarum, aut quancunque cæterarum contrarietatum, si omnia quidem nō solùm in omni potentia, uerum etiam actu, & seiunctim insunt. Similiter autē nec omnes locutiones falsas, nec ueras possibile est esse: tum propter alias multas difficultates, quę ob hanc positionem euenirent: tum etiam, quoniam si cunctę falsę sint, nec cùm hoc ipsum aliquis dicet, uerùm dicet. si autem verę, cùm omnes falsas dicet, non falsum dicet.

SVMMA TERTIA.

Annotatur Primæ philosophiæ ad alias scientias differentia. Item ens per accidens à scientiarum consideratione abiicitur: de quibus omnibus supra in Sexto.

Primam Philosophiam ab alijs differre scientijs, quarum hic fit diuisio, ex considerandi ratione, ac definiendi modo. *Cap. I.*

Omnis autē scientia circa unumquodque eorum, quæ sub ea scibilia sunt, principia quædã & causas quęrit, ut Medicatiua, & exercitatiua, ac singulæ Effectiuarum, uel Mathematicarũ,

harũ etenim vnaquęque circa quoddam circũscriptũ genus, tanq̃ existens, & ens, non tñ prout ens est, tractat: sed hęc alia quædã scientia præter illas scientias est. dictarum uero scientiarũ vnaquæq; accipiens aliquo modo ipsum quid est in unoquoque genere, cætera uel debilius, uel exactius conatur ostẽdere. Accipiunt autẽ ipsum quid est quædã per sensum, quædã supponentes. Vnde ex hac inductione patet substãtiæ, & ipsius quid est demonstrationẽ non esse. Cùm autẽ sit aliqua de natura scientia, patet, ꝙ & ab actiua & ab effectiua diuersa erit. Effectiuæ nanque in faciente, non in eo quod fit, motus principiũ est. & hoc aut ars quędã, aut alia vis est. Similiter & actiuæ, non in eo quod agitur, sed magis in agẽtibus motus est. Naturalis uerò sciẽtia circa ea quæ in seipsis habent motus principiũ est. Quòd itaq; neque actiuam, neq; effectiuã, sed speculatiuã esse Naturalem scientiã necesse sit ex his patet: in unũ nanque horũ genus eam cadere necesse est. Cùm uerò unicuique scientiarũ necesse sit aliquo modo ipsum quid est scire, & hoc ut principio uti oportet non latére quonãmodo definiendũ Naturali sit, quóve modo substãtiæ ratio sumẽda sit, utrũ vt simum, an magis ut concauũ. horum enim simi quidẽ ratio unà cum materia rei dicitur, concaui uerò absque materia. simitas nanq; naso fit. & ideo ratio quoque eius cum eo dicitur. simum enim est nasus concauus. manifestum est igitur etiam carnis, & oculi, cæterarũq; partium rationem cum materia reddẽdam esse. Cum autẽ quędam si entis scientia, prout ens & separabile est, considerandum est, utrum eam eandem cum Naturali ponendum sit, an magis aliam. Naturalis sanè circa ea est, quę motus principium in seipsis habent.

habent. Mathematica uerò ſpeculatiua quidem eſt, & hęc quædam circa manentia, non tamen ſeparabilia. Circa ſeparabile igitur ens, & immobile alia præter has ambas ſcientia eſt, ſi aliqua quidem talis ſubſtãtia eſt. dico autẽ ſeparabilis, & immobilis, quod tẽtabimus oſtẽdere. &, ſi qua talis in entibus natura ſit, illic profectò diuinitas erit, & hoc erit primũ & principale principiũ. Patet igitur tria genera ſpeculatiuarũ eſſe ſcientiarum, Naturalem, Mathematicã, Theologiam. Optimum igitur ſpeculatiuarum quidem ſcientiarum genus, harum ſanè ipſarum ea, quę ultimò dicta eſt. circa nanq; : honorabiliſſimum entium eſt. unaquæque uerò melior, aut deterior dicitur ſecundũ proprium ſcibile. Dubitauerit autem quiſpiam, utrum entis, prout ens eſt, ſcientiã uniuerſalem ponere oportet, an non. Mathematicarum etenim unaquęque circa unum quoddam determinatum genus eſt. uniuerſalis uerò communis de omnibus eſt. Si itaque naturales ſubſtantię primæ ſint entium, ipſa quoque naturalis ſcientia prima ſcientiarum erit. quòd ſi alia natura, atq; ſubſtantia ſeparabilis, & immobilis eſt, neceſſe eſt ut ſcientia quoque eius alia ſit & Naturali prior, & uniuerſalis prior.

Ens per accidens à nulla conſiderari ſcientia: ipſumq́, non habere cauſas, nec principia. Nec etiam de ente vero quærenda eſſe principia. Item de Fortuna cauſa per accidens exiſtente. Cap. II.

CVm autem ſimpliciter ens pluribus eſſe modis dicatur, quorum unus eſt, qui ſecũdùm accidens dicitur eſſe, primò de ente hoc pacto conſiderandũ eſt. Quòd igitur nulla ſcientiarum, quæ traditæ ſunt, circa accidens uerſetur,

patet. Nec enim ars ædificatoria, quidnam illis, qui usuri sunt domo accidit, cōsiderat: utputa, si anxiè vel è cōtrario habitabunt, neq; textura, neque sutura. quod verò propriū sibijpsi est, solùm vnaquæque istarum scientiarum considerat. hoc autē finis proprius est. neque quatenus musicum & grammaticum. nec quod is, qui musicus est, factus grammaticus simul ambo erit, cùm prius nō esset. quod autem cùm non semper esset, est, hoc fiebat. quare simul musicus, & grāmaticus fiebat. Hoc autem nulla earum, quæ certæ sciētiæ sunt, quęrit, præter Sophisticam: hæc enim sola circa accidēs uersatur. Quare non malè Plato ait, cùm dixit Sophisticā circa non ens immorari. Quòd autem nec sit possibile accidentis scientiam esse, manifestum erit, si uidere conabimur quidnā accidens sit omne itaque dicimus quoddā quidem semper, & ex necessitate esse (ex necessitate autē non ea dico, quæ secundùm uiolētiā dicitur, sed qua in demonstrationibus vtimur) quoddā uerò vtplurimū, quoddam autem, nec utplurimū, nec semper & ex necessitate, sed ut contingit. utputa sub cane fiat frigus: sed hoc nec ut semper ex necessitate, nec vtplurimum fit, quādoq; tamen accidet. accidens ergo est, quod fit quidem, non semper tamē, nec ex necessitate, nec vtplurimum. Quid itaque accidens sit, dictum est. Cur uerò non sit huiuscemodi scientia, patet. omnis nanque scientia eius est, quòd semper, aut plurimum est. accidens verò in neutro horum est. Quòd autem entis secundùm accidens non sint causæ, & principia talia, qualia per se entis, manifestum est. essent enim omnia ex necessitate. nam si hoc existente, hoc erit, & hoc, hoc (atque id non ut contingit, sed ex necessitate illud) quoque ex necessitate

Sophisticen circa accidēs versari.

cessitate erit, cuius hoc causa erat, usque ad ultimum dictũ causatum. hoc verò secũdùm accidẽs erat. quare ex necessitate omnia erũt, & de entibus auferetur, tum quod ad utrumlibet se habet, tum ipsum contingere & fieri & non fieri. At & si causa non ut ens, sed vt ea, quæ fit *sopponatur, eadẽ accident. omne nanq; ex necessitate fiet: etenim crastina eclipsis fiet, si hoc fiat. hoc uerò, si aliud quiddam. & hoc, si aliud. & hoc itaq; modo si ab eo tempore finito, quòd à nũc est vsq; cras, dematur tempus, deueniet aliquãdo ad existens. quare cùm hoc sit, cuncta, quæ sequuntur, ex necessitate profectò fiẽt. vnde ex necessitate omnia fient. Quoddã autem ut verum, & non secundùm accidens, est ens, quod est in mentis cõplexione, & passio in ea. quare circa illud, quod ita est ens, non quæruntur principia, uerũ circa id, quod extra & separabile ens est. Quoddam verò non necessarium, sed infinitum. dico autẽ quod secundùm accidens est. huius verò inordinatæ & infinitæ causę sunt. Ipsum uerò alicuius gratia in eis est, quæ à natura, aut à mente fiunt. Fortuna verò est, cùm aliquid horum secundùm accidens fiat. quẽadmodum enim & ens quoddã per se, quoddam secundùm accidens est, ita & causa. fortuna verò secundùm accidens causa est in eis, quę secundùm electionẽ alicuius gratia fiũt. quare circa idem fortuna & mens. electio nanque absente mente non est. Causę verò, quibus ea fiant, quæ à fortuna sunt, indeterminatæ sunt, quare humanę cogitationi incertæ sunt, & causa per accidens est. simpliciter uerò nullius. Bona uerò fortuna & mala dicitur, cum bonũ aliquod, aut malum euenerit. Fors fortuna uerò & infortuniũ circa magnitudines horum. Cùm autem nihil secun- *Fortuna.*

dùm accidens prius his sit, quæ secundùm se, sunt nec igitur causæ. Si itaq; fortuna, aut casus Cœli causa est, prior, mens & natura causa erit.

SVMMA QVARTA.

De Motu, de infinito, ac diuisionibus motus, & nonnullorum terminorum definitionibus: de quibus in Tertio, & Quinto Physicorum.

De Motu. *Cap. I.*

St autem hoc quidem actu solùm, illud uerò potentia: hoc autem potentia & actu. hoc quidem ens: illud uerò quantũ: hoc autem cæterorum aliquid. Non est aũt motus præter res. *Motus.* mutatur enim semper secundùm entis prędicationes. cõmune autem nihil in his in ulla prædicatione. unũquodq; uerò dupliciter omnibus inest, uelut hoc. nã hoc ut forma, hoc uerò ut priuatio. ac secũdum qualitatẽ hoc album, illud nigrũ, secundũ quantitatẽ hoc perfectum, illud imperfectũ. eodẽ modo & ſm lationẽ: nam hoc sursum, illud deorsum. aut leue aut graue. quare motus & mutationis tot sunt species, quod entis. Cùm aũt unumquodq; genus in actũ & potẽtiã diuidatur, actũ eius, quod potẽtia est, prout tale est, dico esse motũ. *Motus definitio.* Quòd autẽ uera dicimus, hinc constat. cum. n. ædificabile prout tale, ipsum dicimus esse actu quatenus ædificatur, & hoc est ædificatio. similiter eruditio, curatio, uolutatio, ambulatio, saltatio, senescẽtia, ac increscẽtia. Accidit autem moueri cum actus ipse fuerit, neq; prius, neque posterius. actus aũt eius, quod est potẽtia, cũ actu ens agat, nõ prout ipsum, sed prout mobile, motus est. dico aũt prout sic: nam æs potentia est statua, non tamẽ actus æris, prout æs, motus est. nõ enim

enim idem eſt æri eſſe, & alicui potentiæ. Quòd ſi idem eſſet ſimpliciter, ac ſm rationes, eſſet profectò æris actus motus quidam. at non eſt idem, quod & in contrarijs patet. ſiquidē poſſe ſanari, poſſeq; ægrotare, non eſt idem: alioqui & ſanari & ægrotare idem foret. ſubiectum verò, quod ſanabile, aut ægrotabile eſt, ſiue humor, ſiue ſanguis, vnū idemq; eſt. Cùm nō ſit igitur idem, ſicut nec color, ac viſibile idem eſt, conſtat motum eſſe actū rei poſſibilis, prout poſſibilis eſt. Quòd igitur ipſe eſt, & quod tunc contingit moueri, cùm actus ipſe ſit, & quod nec antè nec pòſt, manifeſtum eſt. nam cōtingit vnūquodq; aliqn̄ quidem operari aliqn̄ minimè. velut ædificabile, ꝓut ædificabile: & ædificabilis, prout ædificabilis actus, ædificatio eſt. aut. n. hoc, ædificatio in ędificabili actus, aut domus. at vbi domus ſit, nō vltrà ædificabile erit. ædificatio verò eius eſt, quod ædificabile eſt. neceſſe itaq; ædificationē actū eſſe. ædificatio verò motus quidam eſt. eademq; in cæteris motibus ratio eſt. Quòd verò hæc ſint rectè dicta, ex his quoq; cōſtat, quę alij de ipſo referunt. tum ex eo ꝙ nō facile eſt ipſum aliter definire. nec. n. licebit cuiquā in alio genere eū collocare. Et patet ex his etiā, quæ alij protulerunt. quidā. n. alteritatē, inæqualitatē, & ipſum nō ens, quorū nullum neceſſe eſt moueri: at neq; mutatio hęc, neq; ex his potius q̃ ex oppoſitis eſt. Cauſa verò, ꝓꝑ quā in his motū ſtatuerunt, ea eſt, ꝙ indefinitum quiddā videtur eſſe motus: alterius verū coordinationis principia, vtpote priuatiua, indefinita sūt. nam nec quod quid, nec tale, nec aliorū prædicamentorum vllum ipſorum eſt. Quòd verò motus indefinitus eſſe videatur, ea eſt cauſa, ꝙ neq; inter ea, quæ ſunt potētia entia, nec quæ ſecundum

actum, ponere ipsum est. nec enim quod potest quantum esse, moueri necessarium est, nec actu quantũ. At motus actus quidã esse videtur, quanquam imperfectus. causa verò est, ꝙ imperfectum est possibile, cuius actus est. quamobrem difficilè ipsum cõprehendere, quidnam sit. nam aut in priuationem necessariò reponetur, aut in potentiã, aut in actũ simplicem. horum aũt nullum vĩ contingere posse. superest igitur quod dictum est, esse & actũ, & non actũ qui dictus est, qui etsi difficilis cognitu sit, tñ contigit esse. Simul & illud perspicuum est, motum esse in moto. actus.n.eius est à motiuo. Neq; alius est motui actus: oportet.n. vtriusq; actum esse. nam motiuũ est, eò ꝙ possit: mouens vero, eò ꝙ operetur. verũ actiuũ est ipsius mobilis: quare eodẽ modo vnus vtriusq; actus. quemadmodum eadem distantia ad duo vnius, & vnum duorũ, ascensus quoq;, ac descensus, at esse non est vnum, ita etiam in mouente, & in moto.

De Infinito. *Cap. II.*

Quid sit infinitum. INfinitum verò est, aut qđ impossibile est pertransire, eò ꝙ non sit aptũ permeari, quemadmodum vox inuisibilis: aut quod transitũ habet inconsummabilem: aut quod vix: aut quod natura aptum est habere, nequaquam tñ transitũ, aut finem habet. Item ẜm appositionẽ, aut ablationẽ, aut ambo. Separabile sanè ipsum quicquã esse impossibile est. nã si nec magnitudo, nec multitudo est, sed infinitum substãtia eius est, & non accidens, indiuisibile erit. siquidem diuisibile, aut magnitudo, aut multitudo est: ꝙ si est indiuisibile, nõ est infinitum, nisi quemadmodũ vox inuisibilis est. verũ nec sic aiunt, nec nos sic quærimus, sed tanquã impermeabile. Præterea, quonã modo cõtinget esse per seipsum infinitum, si nec numerus,

Vide contr. Zim.

Infinitum indiuisibile.

merus, nec magnitudo sit, quorũ infinitum passio est? Præterea, si ſm accidens, nõ esset sanè rerum elemẽtum prout infinitum est: sicuti nec inuisibilis locutionis, tametsi vox inuisibilis est. Quòd autem infinitum nõ potest esse actu, patet. erit nanq; quæq; pars eius infinita, quę accipitur. nam infinito esse, atq; infinitum, idem: si quidem infinitum substantia, & non de subiecto sit. aut igitur inuisibile, aut per infinita diuisibile, si partibile est. verùm multa infinita idem esse impossibile est. quemadmodum.n. aëris aër pars, ita & infinitum infiniti, si substantia, & principium sit. impartibile igitur, & indiuisibile est. verùm hoc impossibile, actu esse ens infinitum: necessarium enim quantum esse. ſm accidens igitur existit. at hoc modo dictum est non posse principium esse, verùm id potius, cui accidit numerũ, vel par esse. sed hæc fortasse inquisitio vniuersalis est. Quòd verò in sensibilibus nõ est, hinc constat. nam si est corporis ratio hoc, esse superficie definitum, non sanè fuerit infinitũ corpus, nec intelligibile, nec sensibile Cæterùm nec numerus ita est, tanquam separatus, atque infinitus. quippe cùm numerus, aut quod habeat numerũ, numerabile sit. Quòd si naturaliter potius cõtemplemur, ex his patet. neq; enim compositorum, neq; simplex poterit esse. Compositum nanq; non erit corpus, si finita quidem sunt multitudine elementa. oportet nanq; contraria æquari, nec esse vnum eorum infinitum. nam etsi quãtumuis inferior sit alterius corporis virtus, corrumpetur finitum ab infinito. nec possibile est vnumquodq; esse infinitum, si corpus quidẽ est, quod vndecunq; habet dimensionem: infinitum verò, quod infinitè distat: quare infinitum corpus vndecunq; infinitũ erit. Nec verò

Infinitum actu esse nõ posse.

Infinitum in sensibilibus nõ esse.

verò vnum & simplex contingit infinitũ esse corpus. nec, vt quidam aiunt, præter elementa, vnde hæc generant. tale nanq; corpus præter elementa non est. nam cuncta, ex quibus sunt, in ea etiam resoluuntur. hoc verò non videtur præter simplicia corpora, neq; ignis, neq; aliud vllum elementorum. etenim absq; eo quod aliquod horum infinitum sit, impossibile est vniuersum, & si finitum sit, aut esse, aut fieri aliquod eorum vnum, vt Heraclitus dicit, omnia quandoq; ignem fieri. Eadem ratio & de vno est, quod faciunt præter elementa Naturales. omne enim ex cõtrario in contrarium, veluti ex calido in frigidum transit. Item corpus sensibile alicubi est, idemq́; partis ac totius locus, velut terræ. quare, si vniforme sit, aut immobile erit, aut semper pelletur . hoc verò impossibile est. quid enim deorsum potius quàm sursum, aut vsquam? velut si gleba sit, quò mouebitur, aut vbi manebit? locus .n. eiusdem generis corporis illius infinitus est. continebit igitur totũ locum. At quomodo? Quæ igitur mansio, motusq́; eius? An vbiq; manebit? non mouebitur ergo. An vbiq; mouebitur? nõ ergo stabit. Quòd si vniuersum dissimile sit, loca quoq; dissimilia erunt. Ac primum quidem non vnum vniuersi corpus, nisi tactu. Deinde aut finita erunt hæc, aut infinita specie. finita quidem impossibile. nam quædam infinita erunt, quædam minimè, si totum infinitũ sit, velut ignis, aut aqua. at hoc erit cõtrarijs corruptio. quod si infinita, ac simplicia, loca quoque infinita, & elementa infinita erunt. quod si est impossibile, locaq́; finita sint, totum idem necessariò finitum erit. Et omnino impossibile infinitum esse corpus, & locum corporibus, si omne quidẽ corpus sensibile, aut grauitatem

uitatem habet, aut leuitatem. aut enim ad medium, aut sursum mouebitur. verum impossibile infinitum, aut totum, aut mediū, aut quodcunq; passum esse. quo enim modo diuides, aut quo pacto, infiniti hoc quidem sursum fuerit, hoc verò deorsum, aut extremū, aut medium? Omne item corpus sensibile in loco: loci verò species sex. in corpore verò infinito hæ esse non possunt. Omnino autem, si impossibile est locum infinitum esse, corpus quoq; impossibile est. quod enim in loco est, id alicubi est. hoc verò, aut sursum, aut deorsum, aut aliquid cæterorum significat, quorum vnumquodq; terminus quidam est. Infinitū verò nō idem in magnitudine, motu, & tpe, tanquam vna quædā natura, sed ipsum posterius ℥m prius dicitur. velut motus secundum magnitudinem, super quam fit motus, aut alteratio, aut augmentatio: tempus verò propter motum.

Distinguitur motus per se à motu per accidens, & secundùm partem. Quot modis aliquid in aliud mutari dicatur. In quot, & quibus prædicamentis sit motus. Immobile item quot dicatur modis. Cap. III.

TRansmutatur verò quod trāsmutatur, hoc quidem secundùm accidens, veluti cum dicimus musicum ambulare: illud verò, eò ꝙ eius quippiam mutetur, simpliciter dicitur mutari, vt quæ secundū partem dicuntur. sanatur nanque corpus, quoniam oculus. Est præterea, quod per se primum mouetur, & hoc est per se mobile. Est item de mouente quoque eodem modo. mouet nanque quoddam per accidens quoddam secundum partem, quoddam per se. Est rursus aliquid, quod primò mouet: & est aliquid, quod mo

uetur.

uetur. Item tempus,in quo, ac præterea ex quo, demum, & ad quod. formæ verò,passionesq; , ac locus, ad quæ mouentur mota. ea immota sunt, veluti scientia & calor. est verò motus,non calidi tas, sed calefactio . Mutatio autem non per accidens haud quanquam in omnibus est, sed in contrarijs ac medijs, atq; etiam in contradictione. cuius rei fides in inductione est. Mutatur autem quod mutatur, aut ex subiecto in subiectum,aut ex nõ subiecto in non subiectum,aut ex subiecto in non subiectum,aut ex nõ subiecto in subiectũ. Aic autem subiectum, quod affirmatione explanatur. Quare necesse est tres mutationes esse. illa enim,quæ ex non subiecto in nõ subiectum, non est mutatio. nec enim contraria,neq; cõtradictio est, quia neq; oppositio. Mutatio igitur ex non subiecto in subiectum secundùm contradictionem, generatio est: quæ quidem simpliciter simplex; quæ verò cuiusdam, quædam. at quæ de subiecto in non subiectum, corruptio: quæ simpliciter simplex; quæ cuiusdam, quædam. Si itaq; non ens multifariam dicitur, & nec quod secundùm compositionem, aut diuisionem dicitur, moueri contingit. nec item quod secundùm potentiam, quod oppositum est ei quidem, quod simpliciter est (non album enim, aut non bonum contingit nihilominus ſm accidens moueri. esse nanq; homo potest non album) quod verò simpliciter non hoc, id nequaquam. nam impossibile est nõ ens, moueri. si igitur hoc, & generationem motum esse. fit enim non ens. nam etsi maximè secundùm accidens fit, attamẽ verum est dicere de eo, quòd simpliciter fit, quod est non ens. Eodem modo igitur & quiescere. Hæc itaque omnia accidunt absurda, si quicquid mouetur, in loco est,

non

non ens vero in loco nõ est: esset enim vsquam. Nec corruptio igitur motus. siquidẽ motui motus, aut quies contrarium est: corruptio verò generationi est cõtraria. At cùm omnis motus mutatio quædam sit: mutationes verò tres, quæ dictæ sunt: harum vero, quæ secundùm generationem & corruptionẽ minimè sit motus (sunt autem illæ secundùm contradictionem) necesse ex subiecto in subiectum mutationem solam motum esse. subiecta verò, aut contraria, aut media. nam & priuatio contrarium esse ponatur, quandoquidem & affirmatio declaratur, veluti nudũ, cæcum, & nigrum. Si igitur prædicamenta, substantia, qualitate, loco, facere, pati, ad aliquid & quantitate diuidantur, tres esse motus necesse est, qualis, quanti, & loci. Secundùm verò substantiam minimè: propterea quòd substantię nihil contrarium est. Nec eius quod ad aliquid. etenim altero mutato, verificatur alterum nullatenus mutatum. quare secundùm accidens horum motus erit. Nec præterea agentis aut patientis, neque omnino moti ac mouentis: cùm non sit motionis motus, nec generationis generatio, nec deniq; mutationis mutatio. Bifariam enim contingit motionis motum esse. nam aut tanquam subiecti, vt homo mouetur, quia ex albo in nigrum mouetur. quare sic etiam motus, aut calefit, aut frigefit, aut loco transfertur, aut crescit; id verò impossibile est, cùm motus non sit aliquod subiectorum. Aut eo quòd aliud quoddam subiectum ex mutatione in aliam speciem mutetur. vt homo ex morbo in sanitatem. At nec hoc possibile, præterquàm per accidens (omnis nanque motus in aliud ex alio mutatio est. & generatio item ac corruptio eodem modo. ve-

runtamen

runtamen quæ ex oppositis sic aut sic, non sunt motus) alioqui simul ex sanitate in morbum mutatur, atq; ex ea ipsa mutatione in aliam. cõstat itaque quòd cùm ægrotauerit, in quamuis mutatus erit. continget enim quiescere. ac præterea non semper in quamcunq;, & illa quoq; ex aliquo in aliud quiddam erit. quare opposita erit cõnualescentia, verùm ex accidenti, vt ex reminiscentia in obliuionem mutatur: quia id, cui inest, quandoque in scientiam, quandoque in sanitatem mutatur. In infinitum præterea procedet, si mutationis mutatio, & generationis generatio fuerit. necesse igitur & priorem fore, si posterior fuerit. vt si simplex aliquando fiebat generatio, illud quoq; quod fiebat, simpliciter fiebat. quare nondum erat quod simpliciter fiebat, sed quod fit aliquid, aut quod iam fiebat. si igitur hoc etiam aliquãdo fiebat, cur nondum erat, quod tunc fiebat? cùm verò in infinitis non sit aliquid primum, non erit primum: quamobrem neque consequens erit. nec fieri igitur, nec moueri, nec mutari quicquam possibile est. Eiusdem præterea motus contrarius atque quies, generatioque & corruptio quare quod fit, cùm factum fuerit, quod fit tunc corrumpitur. nec enim statim, cùm fiat, nec pòst. nam esse opus est quod corrumpitur. Item necesse materiam subesse ei quod fit & mutatur. quæ igitur erit velut alterabile quiddam, aut corpus, aut anima, ita quiddam etiam eius, quod fit, aut motus, aut generatio, & aliquid item ad hoc mouetur. nam opus est aliquid huius ex hoc in hoc, quod motus non est, esse motum. Quonam igitur modo? Non erit doctrina doctrinæ. quare neque generatio generationis. Cùm verò neque substantiæ, nec

ad aliquid

ad aliquid, neq; faciendi, ac patiendi; superest secundùm quale, & quantum, & vbi motum duntaxat esse, quandoquidem in horum singulis cõtrarietas est. Quale autem dico, non quod in substantia (siquidem differentia quale est) verum passiuum quale, quo dicitur res, aut pati, aut impassibilis esse. Immobile autem est, & quod omnino impossibile est moueri: & quod in multo tempore vix mouetur, aut quod tardè incipit. & quod natum quidem est moueri, non possit autem, quando natum est, & vbi, & quomodo: quod sanè inter immobilia solum voco quiescere. contraria enim quies motui: quare priuatio erit susceptiui.

Nonnullorum terminorum assignantur definitiones.
Cap. IIII.

SImul ꝟm locum esse dicuntur, quę in vno loco primo sunt. Et separata, quæ in diuerso. Tangi autem, quorum extrema sunt simul. Medium, in quod natum est prius venire quod mutatur, quàm ad quod vltimum mutatur, secũdùm naturam cõtinuè mutatum. Contrariũ secundùm locum, quod secundùm rectitudinem plurimum distat. Consequens est, cuius principium sequentis, aut solo situ, aut forma, aut aliquo quodammodo definito, atq; illius, cuius est consequens, nihil est medium eorum, quæ in eodem genere sunt velut linea lineæ, aut vnitas vnitatis, aut domus ipsius domus. aliud verò medium esse nihil prohibet. Consequẽs nanque alicuius consequens, ac quoddam posterius est. non enim vnum consequens duorum, neque nouilunium consequens secundæ. Attiguum verò, quod consequens tangit. Cæterũ cùm omnis mutatio in oppositis sit, hęc verò contraria, ac contradi-

ctio, contradictionis verò nihil medium est; constat, quòd medium in contrariis est. Continuum sanè, quoddam attiguum, aut tangens est. dicitur verò continuum, cùm idem fiunt, atque vnus vtriusque termini, quibus tangunt, & se continuant. quare patet in his esse continuum, ex quibus vnum quiddam natum est secundùm contactum fieri. Et quod consequens primum sit, constat. consequens nanque non tangit. hoc verò consequẽs est. & si continuum est, tangit. quòd si tangit, nondum continuum est. in quibus verò non est tactus, in his non est cohęrentia. Quare nõ est pũctum idem vnitati. nã illorum est tactio. harum verò minimè, sed consequenter. & illorum quidem est aliquid intermedium, harum verò minimè.

*

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

LIBER DVODECIMVS.

SVMMAE LIBRI.

In Prima agitur de substantia Sensibili.
In Secunda de substantia Immobili.
In Tertia de Vniuersi bonitate.

SVMMA PRIMA.

De substantia speculationem esse oportere, ex Antiquorum etiam opinionibus. Cap. I.

PECVLATIO de substantia est. siquidē substantiarū principia, & causæ quæruntur. ❡Etenim, si vt totū aliqd vniuersum est, substātia prima pars est. & si ex cōsequēti, hoc quoq; modo primū est substantia, deinde quale, postea q̃tū. ❡At simul (vt ita dicā) nec entia sunt ista simpliciter, verū qualitates, & motus, quēadmodum non album, & non rectū. dicimus nanq; hæc quoque esse: veluti est non album. Præterea, cæterorum nullum separabile est. At hoc idem opere testantur Antiquiores. quippe qui principia, elementa, & causas suastantię quærebant. ❡Recentiores verò vniuersalia magis ponunt esse substantias. genera nanque vniuersalia sunt, quæ asserunt magis principia, atque substantias Tex. 1. Tex. 2. Tex. 3. Tex. 4.

esse, propterea quòd Logicè quærunt. Antiquiores verò singularia, vt ignem & terram, non autem corpus commune.

Diuiditur substantia in sensibilem & immobilem, illaq́ in sempiternam, & corruptibilem. Item ostenditur in sensibilibus substantijs materiam necessariam esse: triaq́ ipsarum esse principia. *Cap. 11.*

Tex. 5. VErum substantię tres sunt. Vna sẽsibilis: cuius quædã sempiterna, quędam corruptibilis, quam omnes cõcedunt, veluti plantę, & animalia. Sẽpiterna verò, cuius elementa, siue vnũ, siue multa sint, accipere necesse est. Alia immobilis, quam aliqui separabilẽ aiũt esse, quidã in duo diuidentes, quidam in vnam ponentes naturam tam formas quàm mathematica; quidam ex his mathematica solum. ¶ Illæ itaque Naturalis. cum motu nanque sũt. ista autem alterius est, si nullum eis commune principium est. Sensibilis verò substantia mutabilis est. Si itaque ex oppositis, aut mediis mutatio fit, oppositis verò non omnibus (non album enim ipsa vox, verum ex contrario) necesse est aliquid subesse, quod in contrarietatẽ mutetur. non enim cõtraria transmutantur. Præterea hoc quidem permanet, contrarium verò nõ permanet. est igitur aliquid tertium præter contraria, ipsa materia. ¶ Si itaque transmutationes sunt quatuor, aut secũdũ ipsũ quid, aut secundùm quale, aut quantum, aut vbi: ac generatio simplex & corruptio, quæ secundũ quod quid fit, augmentatio & diminutio, quę secundùm quantũ, alteratio, quę secundùm passionem, latio verò, quæ secundùm locũ: profectò in cõtrarietates, quæ secundùm singulum, mutationes erunt. necessę est igitur mutari materiã quæ

Pythagoricorum opinione sensibiles substãtias numero mathematico cõstare.

Tex. 6. (beside "est, si nullum eis commune principium est")

Tex. 7. (beside "tium præter contraria, ipsa materia")

ambo possit. ¶ Cùm autem duplex sit ens, omne mutatur ex potẽtia ente in actu ens, vt ex potentia albo in actu album. eodem autẽ modo & de augmentatione & diminutione. Quare non solùm per accidens ex non ente fieri contingit, sed etiam ex ente omnia fiunt: verùm potentia quidem ente, actu verò ex non ente. ¶ Et hoc est Anaxagoræ vnum. melius namq; q̃ cuncta simul, & q̃ mistura Empedoclis, ac Anaximandri. &, vt Democritus quoq; ait, simul omnia potentia erãt, actu verò minimè. Quare materiam tetigerũt. ¶ Cuncta verò quęcunq; mutantur, materiam habent, sed diuersam. nam & ipsorum sempiternorum quæcunq; non sunt generabilia, sed latione mobilia, attamen non generabilem, sed vnde, quò. ¶ Dubitare verò quispiam possit, ex quo nõ ente generatio fiat. tripliciter enim non ens dicitur. Si igitur quippiam est potentia, veruntamen non ex quocunq;, sed cùm alterum ex altero. Nec id sufficit, ꝙ simul omnes res erant, quia differũt materia. cur enim infinita facta fuissent & non vnum, cùm intellectus vnus sit? quare si materia vna, illud actu fuisset factum, cuius materia potentia erat. ¶ Tres itaque causę, & tria principia. duo quidem ipsa contrarietas, cuius hoc quidem ratio & forma, hoc verò priuatio: tertium verò materia.

Tex. 8.
Tex. 9.
Tex. 10.
Tex. 11.
Tex. 12.

Nec materiam, nec formam generari. Item quo pacto, formas dari non malè dixerit Plato: & cur etiam non cogamur nos eas ponere. *Cap. III.*

POst hęc ꝙ neq; materia fit, neq; forma, dico autem extrema. Omne enim quod transmutatur, aliquid est, & ab aliquo in aliquod transmutatur. ab aliquo quidem, primo mouente: in quo verò, materia: in quod autẽ, formam.

in infinitum itaque procedet, si non solum æs rotundum fit, uerũ ipsum rotundum, aut æs: quare
Tex. 13. necesse est stare. ¶ Deinde quòd quælibet substantia ab vniuoco fit. Quæ enim natura, substantię sunt, & alia. aut enim natura, aut arte, aut fortuna, aut casu fiũt. Ars igitur principium in alio, natura verò principium in ipso. homo nanque hominem generat. cęterę verò causę priuationes horum sunt.
Tex. 14. ¶ Substantiæ verò tres, quædam materia, quæ* quod quid est, eo ipso quòd apparet. quæcunque enim tactu non coadhærentia sunt, materia & subiectum sunt. Quędã verò natura, & quod quid, & quidam habitus ad quem. Tertia item, quæ ex his, quæ singularis est, vt Socrates, aut Callias. In quibus igitẽ quod quid nõ est pręter compositam substantiam (vt domus forma non nisi ab ipsa arte) nec est generatio aut corruptio eorum: verum alio modo sunt, & non sunt, tum domus, quę absque materia, tum sanitas, & omne, quod secundùm artem est. sed si quidem sunt, in his sunt, quę natura fiunt.

* hoc aliquid.

Tex. 15. ¶ Propter quod non male Plato dixit, quòd formæ eorum sunt, quæ natura sunt. siquidẽ formæ sunt alię ab his: vt sunt ignis, caro, caput. cuncta nanque materia sunt: & maxime eius substantię
Tex. 16. quæ est vltima. ¶ Causæ itaque mouentes, tanquam antea ortæ, existunt. quę verò ut ratio, simul sunt. cùm enim sanus sit homo, tunc etiam sanitas est. & forma æneę sphæræ simul atq; ænea
Tex. 17. sphęra. ¶ Si autem aliquid posterius permanet, considerandum est. in quibusdam enim nihil prohibet. veluti si anima tale sit, non omnis, sed intellectus. omnem nanque fortassis impossibile
Tex. 18. est. ¶ Manifestum itaque est, quòd propter hæc nõ oportet ideas esse. homo nanq; hominem generat,

nerat, singularis aliquem. Similiter etiam in artibus. Medendi enim ars ratio sanitatis est.

Quæ, quibusq; modis sensibilium rerum principia eadem dici possint, & quibus minimè. Cap. IIII.

CAusæ verò, atq; principia quodam quidem modo alia aliorũ sunt, quodam verò modo nõ. si quis vniuersaliter dicat, & ſm proportionẽ oĩum eædẽ. Dubitare nanq; quispiam possit, vtrum alia, an eadẽ principia & elementa substantiarũ sint, & eorum, q̃ ad aliquid sunt, & eodẽ modo in quolibet prædicamento. At absurdum est, si omnium eadẽ sunt. ex eisdẽ enim erit ad aliquid & substantia. Quid igitur hoc erit? prę ter enim substantiã, & alia, quæ prædicantur, nihil cõe est. prius autem elementum est, q̃ ea, quorum est elementum. At verò, nec substantia eorum, quæ ad aliquid sunt, elementum est, nec aliquid horum substantiæ. ¶Item, quo modo cõ tingit omniũ eadem esse elementa? nullũ enim elementorum idem potest esse ei, quod ex elementis componitur. veluti ipsi B A, ipsum B, aut ipsum A. ¶Neq; sanè vllum intelligibilium, vt vnum vel ens, elementum est. hæc enim vnicuiq; cõpositorũ insunt. nullũ igitur eorũ, neq; substãtia, nec ad aliquid erit. at necessarium est. ¶Non sunt ergo oĩum eadẽ elementa. An (vt diximus) quodammodo quidem sunt, quodammodo verò non. veluti fortassis corporum sensibilium calidum, tanq̃ forma, & alio modo frigidum, vt priuatio. materia verò, quod primò per se potentia hęc erat. substãtiæ verò, tum hæc, tum ea ex his, quorum hæc principia sunt: aut si quid ex frigido, & calido fit vnum, vt caro, aut os, necesse profectò est aliud ab his esse illud, quod factum est. horum itaq; eadem elementa, atque principia

Tex. 19.
Tex. 20.
Tex. 21.
Tex. 22.

pia funt,alia verò aliorũ.Omnium verò ita quidem dicere non eft, fed analogicè. quemadmodum fi quis dicat,ꝙ principia funt tria. forma, priuatio, & materia. verùm vnumquodq; horum circa vnumquodque genus aliud eft. vt in coloribus album,nigrum, fuperficies,lumen,te-
Tex. 23. nebræ,aër: ex his verò dies,& nox. ¶Cùm verò illæ non folùm,quæ infunt, caufæ fint,verùm ẽt ex his,quæ extrinfeca funt illud quod mouet;patet,quòd aliud eft principium,aliud elementum. ambo verò caufæ funt, & principium in hæc diuiditur. quod autem vt mouens, vel fiftens eft, principium quoddam, & fubftantia eft. Quare elementa quidem analogicè tria: caufæ verò, atque principia quatuor. aliud verò in alio: & prima caufa, vt mouens, in alio alia. fanitas, morbus,corpus: mouens, ars Medendi. forma, inordinatio talis,lateres: mouẽs Aedificatiua.&
Tex. 24. nimirum in hæc diuiditur principium. ¶Cùm autem mouẽs,in naturalibus quidem homo, in his verò,quę à mente fiũt ipfa forma, vel cõtrarium fit,modo quodam tres profectò caufæ erũt, alio verò modo quatuor. fanitas nãq; quodãmodo eft ars Medendi, & Aedificatiua forma domus, & homo hominem generat. præter hęc itẽ cun-
Tex. 25. cta mouens,tanquam omnium primum. ¶Cùm autem quædam feparabilia,quędam infeparabilia fint,illa funt fubftãtiæ,propter quod hæc omnium caufę funt: fiquidẽ abfq; fubftãtijs paffiones,& motus non funt. deinde hæc erunt,anima fortaffis, & corpus: aut intellectus, appetitus,&
Tex. 26. corpus. ¶ Item alio modo analogicè principia funt eadem,vt actus,& potentia. verũ hæc etiam in alijs alia, & alio modo funt. In quibufdam enim idem quandoq; actu,quandoq; potẽtia eft:
vt

vt vinum, aut caro, aut homo. Cadũt autem hæc in prædictas causas. actus nanq; est forma, si separabilis sit, & quod ex ambobus. priuatio etiã, vt tenebræ, aut ægrotans. potentia autẽ materia. hoc nanq; est, quod ambo fieri potest. Aliter autem actu, potentiaq; differunt, quorum non eadẽ materia est, quorum nõ eadem forma: sed diuersa est. veluti hominis causa, elemẽta, ignis, & terra, & materia: & propria forma, & si quid aliud extrinsecus est, vt pater, & prçter hæc Sol, & obliquus circulus, quæ nec materia, nec forma, nec priuatio, nec eiusdem speciei sunt, verum mouẽtia. ❡ Prçterea videre oportet, quòd quædam est vniuersaliter dicere, quædam minimè Omnium itaq; prima principia, quod actu primũ, & aliud, quod potentia. At illa, quæ vniuersalia dicimus, non sunt, singulare nanq; principium eorum est, quę singularia sunt. homo enim hominis vniuersalis. sed nullus est. verum Peleus Achillis, tui autem pater. & hoc B ipsius B A, ipsum verò B omnino ipsius B A simpliciter. Deinde formæ hæ, quæ substantiarum sunt, verũ aliorũ aliæ causæ, ac elementa, vt dictum est, eorũ, quæ non in eodem genere sunt, colorum, sonorum, substantiarum, quãtitatis, nisi proportionaliter. Eorũ quoque, quæ in eadem specie sunt diuersa, non specie, sed quoniam quæ singularium aliud, & tua materia, & forma, & quod mouit, & forma, ac mea materia. vniuersali verò ratione eadem. Tex. 27.

❡ Quęrere autem quænam principia, siue elementa substantiarum, ad aliquid, & qualitatum sint, vtrum eadem, an diuersa, patet ꝙ, cùm multipliciter dicantur, vniuscuiusq; sunt. at si diuidãtur, non eadem, sed diuersa, nisi ꝙ aliquo modo eadem, analogicè nãq; eadẽ: quia materia, forma, Tex. 28.

priuatio,mouens. ac illo modo substantiarum causæ,quasi omnium causę sunt: quia perēptis, perimuntur. Pręterea quod primum actu est, illo verò modò alia prima,quęcunq; contraria, quæ nec vt genera,neq; multipliciter dicuntur,item
Tex. 29. & materiæ. ¶ Quæ itaq; sensibilium principia sunt, & quot, quóve modo eadem, & diuersa, dictum est.

SVMMA SECVNDA.

De substantia Immobili.

Necessarium esse dari substantiam aliquam immobilem, perpetuam, semperq́; actu existentem. Item actum potentia esse priorem. Cap. I.

Vide Auer. in Epito. tract. 4.

CVM verò tres sint substãtię,duę quidem naturales, alia aũt immobilis, de hac est dicendum, ꝙ necesse est perpetuam aliq̃, & immobilē substantiã esse. Etenim substãtię, primæ entium sunt. & si cunctæ corruptibiles, omnia corruptibilia sunt. at impossibile est, aut generari motum, aut corrumpi: nã semper erat. neq; tēpus, cùm non sit possibile Prius & Posterius esse, tempore nō existente. & motus sanè ita continuus est, sicuti & tempus. aut enim idē, aut quædam ipsius motus passio est. motus verò non est continuus, præter hunc, qui secundùm locum, &
Tex. 30. hunc, qui circularis est. ¶ At verò, si motiuũ aut effectiuum est, non autem operans aliquid, non est motus. possibile nanq; est non operari, quod potētiã habeat. nulla igitur vtilitas erit, ne quidem si perpetuas substantias faciamus, que m ad modũ, qui faciunt formas, nisi aliquod principiũ insit, quod mutare possit. Nō igitur sufficit illa,

la, nec alia substantia pręter formas. Nam, si non operabitur, motus nõ erit, nec item si operabit̃, substãtia verò eius potẽtia sit. nõ enim erit perpetuus motus. quod enim potentia est, cõtingit non esse. oportet igitur esse tale principiũ, cuius substantia actus sit. Item has oportet esse substãtias absq; materia. sempiternas enim esse oportet, si aliquid quidẽ ęternum est: actu igitur sunt. Atqui dubium est. Nam omne quidem agẽs posse quoq; vr̃: potens verò non omne, agere: quare potẽtia erit prior. Verũ, si hoc ita sit, nihil entiũ erit. cõtingit enim posse quidẽ esse, nondũ verò esse. At si, vt Theologi qui ex nocte cuncta generãt, siue, vt Naturales dñt, omnes res simul erãt, idem impossibile erit. Quo nanq; modo mouebuntur, si nulla erit actu causa? non enim ipsa materia seipsam mouebit, verum opifex virtus, neq; menstrua, neq; terra, verum semina atque humanum semen. Propter quod quidam faciunt semper actum, veluti Leucippus, & Plato, cùm semper esse motum dicant. cur verò, vel quem, non aiunt. nec cur sic, nec causam. nihil enim susq; deq; mouetur, sed oportet vt semper aliquid præexistat. sicuti nunc, natura quidẽ hoc modo, vi etiam, aut ab intellectu, aut ab aliquo alio, hoc modo. Deinde, quisnam primus sit. differt enim quàm maximè. ¶At neq; Platoni possibile est dicere id, quod quandoq; putat principium esse, quod seipsum mouet. posterior enim pariter cœlo est anima, vt ait. ¶Arbitrari itaq; potentiam actu priorem, quodammodo quidem bene est, quodammodo verò minimè. dictum autem est quo modo. Quòd autem actus sit prior, Anaxagoras testatur. intellectus nãq; actus est. Et Empedocles, amicitiam & contentionem ponens.

Dubitatio. *Solutio.* Tex. 31. Tex. 32.

nens.

nens.& qui semper esse motum aiunt,vt Leucippus.Quare nõ erat tempore infinito Chaos , aut nox, verùm semper eadẽ circuitione,aut aliter,si
Tex.33. actus quidem prior potentia . ¶ Si verò semper idem circuitione,oportet vt aliquid semper simi
Tex.34. liter operando permaneat. ¶ Quòd si futura est generatio & corruptio , aliud operans aliter , & aliter esse oportet.Necesse igitur est hoc quidem modo illud secundùm se operari,hoc verò secundùm aliud.aut igitur secundùm diuersum,aut secundum primum.necesse autem est vt secundùm hoc.hoc nanque rursus,& sibi & illi causa est.Dignius ergo est,quod primum est hoc nanque,vt semper similiter se habeat,causa erat;vt verò aliter,aliud.vt autem semper aliter , ambo scilicet. Patet igitur,quòd motus quoque ita se habent. Cur igitur alia quærere oportet principia ? Cùm verò & ita contingat (& si non sic,ex nocte,& simul omnibus,& ex non ente erunt)hæc profectò soluentur.Et est aliquid,quod semper incessabili motu mouetur.hic verò circularis est . & hoc nõ solũ ratione,verũetiã opere patet.Quare æternũ
Tex.35. est profectò primum cœlum . ¶ Estque aliquid, quod mouet.Cùm vero id,quod mouetur & mouet,medium sit,est etiam aliquid,quod non motũ mouet,quod æternũ,& substantia,& actus est.

Tex.36. *Quo pacto dicta substantia, quæ primum est principium, immobilis moueat . Cap. 11.*

Vide Auer. in Epi.tractatu 4. in duobus locis.

MOuet autem hoc modo,concupiscibile & intelligibile mouet,non motũ.horum autẽ prima eadẽ sunt,desiderabile nanq;,qđ apparet bonum. primum verò * voluntate affectabile,quod est bonum.magis verò appetimus, quia videtur,quàm videtur,quia appetimus.

Vide cont. Zim.

Tex.37. ¶ Principium enim intellectio.Ac intellectus ab

intel-

intelligibili mouetur. Intelligibile verò alter ordo est, qui per seipsum est. & huius substātia prima, atq; huiusce quæ simplex, & secundùm actū est. Est autem Vnum, & Simplex nō idem. siquidem vnum significat mensuram, simplex verò quo modo se habeat ipsum. At vero bonum quoque, & quod per se eligibile est, in eodē ordine sunt. & semper primum est optimum, aut proportionale. Quod verò cuius gratia in immobilibus sit, ipsa diuisio manifestat. est enim id cuius gratia alicui eorum, quorum hoc quidem est, hoc verò non est. mouet itaque, vt quod amatur. quod mouetur autem, cætera mouet. ¶ At si quid mouetur, contingit etiam aliter se habere. Quare, si latio prima etiam actus est, quo mouetur, hoc modo sanè contingit aliter se habere secundùm locum, quamuis non secūdùm substātiam. Cùm autem aliquid sit mouens, ipsum immobile existens actu ens, hoc nullo modo contingit aliter se habere latio nanque prima mutationum est. huius autem, quæ circularis est, hanc autem illud mouet. Ex necessitate itaque est ens. & prout necessitas, bene est, & sic principium. Necessarium nanque toties dicitur, quoddam vi, quia præter inclinationem: quoddam, sine quo non bene esset: quoddam, quod non aliter contingit se habere, sed simpliciter est. à tali ergo principio tum cœlum tum natura dependet.

Vnum & Simplex nō idem.

Tex. 38.

De vita, essentia, perfectioneq́, primi principij. Et contra nonnullos dicentes in ipso non esse optimum, ac pulcherrimum. Cap. III.

D*Egentia verò qualis nobis pauco tempore, optima illi est. siquidem ita semper illud est. Tex. 39.

* *vita*

nobis

nobis autē profectò id impossibile est: quoniam & delectatio actus huius est. Et ob hoc vigilatio, sēsus, intellectio maximè delectabile est. spes autem, ac memoria propter hæc. Ipsa verò intellectio secundùm se eius est, quod secundùm se optimum est. & quæ maxime est, eius quod maximè est. seipsum verò intellectus intelligit assumptione intelligibilis. intelligibilis nãque fit attingēs & intelligens, ita vt idē intellectus & intelligibile sit. susceptiuū enim intelligibilis & substantię intellectus est, operatur autē, habens. Quare istud magis, quàm illud est id diuinum, quod intellectus videtur habere. & speculatio optimum, & maxime delectabile est. Si igitur ita bene se habet Deus semper, vt nos aliquando, admirabile est. quod si magis, adhuc admirabilius est. at ita se habet. Cæterùm, vita quoq; profectò inexistit. siquidem intellectus operatio vita est. ille verò est actus. actus verò per se illius uita optima, & perpetua est. Dicimus itaq; Deum, sempiternū, optimūq; *viuens esse. Quare vita, & æuum continuum, & ęternū Deo inest. hoc enim est Deus.

Principiū huius text. quod nō est in tex. Auer. exponit ipse in fine commenti præcedentis.

Deus quid

* ζῶον *animal*

Tex. 40.

¶ Quicunque verò (vt Pythagorici & Pseusippus) putant optimum & pulcherrimum non esse in principio, eò quòd plantarum quoque ac animalium principia causæ quidem sunt: bonum verò & perfectum in his esse, quæ ex his sunt, non rectè putant. semen nanque ex alijs prioribus perfectis est. neque semen primum est, sed quod perfectum est. veluti hominem dicere quispiam possit priorem semine esse non illum, qui eo generatur, sed alium ex quo ipsum semen est.

Tex. 41.

¶ Quòd itaque est quędam æterna, immobilisq; substantia, & à sensibilibus separata, constat ex dictis. Ostensum autem est, quòd nec vllam magnitudinem

em possibile est hanc substantiã habere, verùm npartibilis, indiuisibilisq́; est. nam infinito tẽore mouet. nihil verò finitum infinitam potẽiam habet. cùm verò omnis magnitudo, aut in nita, aut finita sit, finitam quidem propter hoc on haberet magnitudinem: infinitã verò, cũ mnino nulla est infinita magnitudo. At verò & p impassibilis, & inalterabilis est. omnes nanq; eliqui motus posteriores eo sunt, qui ẜm locũ st. Et quidem hæc propter quid hoc se habeant nodò, dilucida sunt.

Quot sint numero substantiæ immobiles, ac sphæra, quæ ab eis mouentur, opiniones tum aliorum, tum propria: ac peradmodum Antiquos de ipsis loquentes confirmatio. Cap. IIII.

VTrum autem vna sit ponenda talis substã- Tex. 42.
tia. an plures, & quot, non oportet nos la- *Vide Auer.*
tere, sed meminisse quoq; aliorũ senten- *in Epi tra.*
tias, quot de pluralitate nihil, quod dictũ perspi- *quarto.*
cuum sit, dixerunt. De ideis nãq; opinio nullam Tex. 43.
accõmodatã cõsiderationẽ habet. Numeros nãq; dñt ideas, qui dñt ideas esse: de numeris verò quandoq́; vt de infinitis aiunt, quandoque tanq̃ vsq; ad denarium determinatis. qua verò de causa tanta numerorũ pluralitas sit, nihil cum dili- Tex. 45.
gentia demonstratiua dicitur. ¶ Nobis verò ex præsuppositis atq; determinatis dicendũ est. Principiũ enim ac primũ entiũ, tum per se, tum per accidens immobile est: mouens autẽ, primo, sempiterno, & vno motu. Cùm verò quod mouetur, necesse sit ab aliquo moueri, primũq; mouẽs immobile per se esse, ac motu ęterno ab ęterno moueri & vnũ ab vno, videmusq́; pręter simplicẽ lationẽ totius, quã dicimus primã substãtiã & immobilẽ moueri, cæteras etiã lationes, quę errãtium sunt,

sempiter-

sempiternas esse (sempiternũ nanq; & irrequiescibile circulare corpus est. monstratum autem est de his in Physicis) necesse est harum, quoque lationum vnamquanq; à per se immobili, & æterna substãtia moueri. nam & stellarum natura perpetua substantia quædam existens, & quod mouet perpetuũ, & prius est moto. & quod prius substantia est, substantia sit necesse est. Constat itaq; necesse esse tot substãtias esse natura perpetuas, & per se immobiles, ac absque magnitudi-

Tex. 44. ne, ob causam priùs dictam. ¶ Quòd igitur substantiæ sunt, & harum quænam prima, quæve secunda, secundùm eum ordinem, quẽ & lationes siderum habent, patet. Pluralitatẽ verò lationũ ex peculiarissima Philosophia Mathematicarum

Considera-tio. scientiarum, videlicet ex Astrologia, considerandum est. hæc enim de substantia sensibili quidẽ, at sempiterna speculatur. cęterę verò de nulla quidem substantia, veluti quæ circa numeros, atque quę circa Geometriam. Et quidem ꝙ plures sint eorum, quæ feruntur lationes, manifestum etiam est his, qui parum attigerunt. pluribus enim quàm vna, errãtium astrorum vnumquod-

Tex. 45. que fertur. ¶ Quot verò hæ sint, nunc quidem nos ea, quæ quidam Mathematicorum aiunt, intelligendi gratia dicimus, vt aliquam determinatam mente pluralitatem percipiamus. Deinceps quædam quidẽ nos ipsos quærere decet, quædam autem à quęrentibus sciscitari, si quid præter ea, quæ nunc dicta sunt, his videatur, qui circa hæc versantur, diligere quidem vtrosq;, adhærere ve-

Solis et Lunæ latio. rò certioribus. Eudoxus igitur Solis, & Lunæ vtriusq; lationem in tribus posuit sphæris esse, quarum. Primam quidem eam esse, quę non errantium stellarum. Secundam verò secundùm id, quod

uod per medium zodiacum. Tertiam porrò secundùm eum, qui in latitudinẽ zodiaci obliquatur. in maiori autẽ latitudine obliquari eum, secundùm quem Luna fertur, quàm ſm quem Sol.
¶Errantium verò ſtellarũ uniuſcuiuſq; in quatuor ſphæris, quarum Primã quidem & Secundam eandẽ illis eſſe. etenim quæ non errantiũ eſt, eam illam eſſe, quę omnes fert. at etiã, quæ ſub ipſa ordinata eſt, ac quæ ſecundùm zodiacũ lationẽ habet, cõmunẽ omnibus eſſe. Tertiæ uerò omnium polos in eo, quod per mediũ zodiacũ eſſe. Quartę autem lationẽ, ſecũdùm eum, qui obliquatus ad medium eius eſt. eſſe uerò tertiæ ſphærę polos aliarum quidẽ proprios, Veneris autẽ & Mercurij eoſdẽ. Tex. 46.
¶At Calippus ſitũ quidẽ ſphærarum eundẽ Eudoxo ponebat, hoc eſt diſtantiarum ordinem. pluralitatẽ autem ſtellę quidẽ Iouis ac Saturni eandem illi attribuebat. Soli uerò & Lunæ duas adhuc putaba ſphæras addendas eſſe, ſiquis eorum, quæ ſenſibiliter apparẽt, cauſas aſſignare debeat: cæteris uerò errantiũ unicuiq; vnam: neceſſe uerò eſſe, ſi debent omnes ſimul poſitę, quę apparent reddere, ſecundùm unamquamque errantium alteras ſphæras una pauciores eſſe, quę reuoluãt, & ad idem poſitione ſemper primã eius aſtri ſphærã, quod inferius ordinatum eſt conſtituant. hoc enim modo ſolùm cõtingit errantiũ lationẽ omnia facere. Cùm igitur in quibus ipſa quidem feruntur ſphęris, hæ quidem octo, hę uerò uigintiquinq; ſint, horũ ſanè illas ſolas non oportet reuolui, in quibus fertur, quod infimè ordinatum eſt. quę quidẽ duarum primarũ ſphęras reuoluunt, ſex erunt. quę uerò poſteriorum quatuor ſexdecim. cunctarum uerò numerus, tum earum quę ferunt, tum quę reuoluunt eas, quin- Tex. 47.

quagintaquinque'. quòd si Lunæ & Soli non addat aliquis, quos diximus, motus, omnes sphęrę erũt septem & quadraginta. Pluralitas itaq; sphęratum tanta sit. ¶ Quare substantias quoque & principia, tum immobilia, tum sensibilia, tot rationabiliter arbitrandum est esse. quod enim necessarium est relinquatur potentioribus dicendum. Quòd si nullã lationem possibile est esse, quæ non ordinetur ad lationem stellæ, omnem item naturam, omnemque substantiã impassibilem, & per se arbitrari oportet optimũ sortitam finem esse, nulla profectò pręter has alia natura erit, sed hunc necesse est numerum substãtiarum esse. si etenim aliæ sunt, utique mouebunt, cùm lationis finis sint. Sed esse alias lationes præter dictas, impossibile est. hoc autem ex his, quæ feruntur, rationabile est accipere. Si enim omne, quod fert, eius gratia, quod fertur, suaptè natura est: omnisque latio alicuius quod fertur est: nulla latio sui gratia erit profectò, nec alterius lationis, uerum stellarum causa. Si nanque latio lationis causa erit, illam quoque oportebit aliarum gratia esse. quare cum non sit processus in infinitum, finis omnis lationis erit diuinorum corporum aliquod, quæ in Cœlo feruntur. ¶ Quòd autem Cœlum sit unum, manifestũ est. si enim plures sint Cœli, ut homines, principiũ uniuscuiusq; erit specie vnũ, numero multa. at quæcunq; multa numero materiã habẽt. Vna etenim & eadem multorũ ratio est, ueluti hominis. Socrates uerò unius; ipsum verò quid erat esse primum non habet materiã, cùm actus sit. unũ ergo, tum ratione, tum numero primũ mouẽs immobile ens est. & id igitur quod semper, cõtinuoq; mouetur: unum ergo tãtùm Cœlũ est. ¶ Tradita autem sunt quædam à

Sphærarũ numerus.

Tex. 48.

Inde sumitur, ꝙ nulla est intelligentia, quæ nõ moueat aliquem orbem.

Omnis lationis finis.

Tex. 49.

Quæcũque multa numero, materiã habẽt.

Tex. 50.

iam à maioribus noſtris, & admodum antiquis, ac in fabulæ figura poſterioribus relicta, quòd hi Dij ſunt, uniuerſamq; naturã diuinum continet. Cætera uerò fabuloſè ad multitudinis pſuaſionem, & ad legum, ac eius quod cóferat opportunitatẽ, iam allata ſunt. hominiformes nanque, ac aliorum animalium nonnullis ſimiles eos dicunt, ac alia cõſequẽtia, & ſimilia his, quæ dicta ſunt. quorum ſiquis ipſum ſolũ primum ſeparando accipiat, ꝙ Deos arbitrabantur primas ſubſtantias eſſe, diuinè profectò dictũ putabit: & (vt uerisimile eſt) ſæpius quaq; arte & Philoſophia, quò ad poſſibile fuit, inuenta, corruptaq; rurſus, has illorum opiniones, quaſi quaſdam reliquias, nunc vſque ſaluatas eſſe. ¶ Paterna itaque, ac priorum opinio in tantum nobis manifeſta ſit. Tex. 51.

Examinantur nonnullæ dubitationes circa primi intellectus intellectionem. Cap. IIII.

EA verò quę circa mentẽ ſunt, quaſdã dubitationes habent. Vr enim eorum, quæ apparent, quid diuiniſſimum eſſe. quo verò modo ſe habens, talis erit, difficultates quaſdam habet. Siue enim nihil intelligat, ſed ita ſe habeat, ut dormiens, quidnã præcellens erit? ſiue intelligat, huius uerò aliud ſit principale (non enim id, quod eſt eius ſubſtãtia, intellectio erit, ſed potẽtia) profectò nõ erit optima ſubſtantia. ſiquidẽ eo quod intelligit, ei honorabilitas ineſt. Pręterea, ſiue mẽs, ſiue intellectio eius ſubſtãtia ſit, q̃d intelligit? aut enim ipſa ſeipſam, aut aliquid aliud. & ſi aliud, aut idem ſemper, aut aliud. Vtrum aũt differt aliquid, an nihil intelligere bonum, uel quodcunque? An verò de quibuſdam ipſam etiã & cogitare abſurdum eſt? Manifeſtum itaque eſt,

quòd illud intelligit, quod diuinissimum, honorabilissimumque est. Neque mutatur. in deterius nanque mutatio fieret, ac motus, quod huiusmodi iam esset. Primò igitur, si non est intellectio sed potentia, rationabile est laboriosam ei continuationem intelligendi esse. Deinde dilucidum, ꝙ aliquid aliud honorabilius esset quàm mens, id scilicet, quod intelligitur. Et intelligere profectò, ac intellectio, & quod pessimum intelligenti inerit. Quare fugiendum hoc est. etenim quędam melius est non uidere quàm uidere. alioqui non fuerit quod optimum intellectio. Seipsam ergo intelligit, si est quidem, quod optimum est, & est intellectio intellectionis intellectio. At uidetur semper alterius esse, tum scientia, tum sensus, & opinio, ac cogitatio: sui verò ipsius* præter necessitatem. Si aliud præter ea intelligere, aliud intelligi sit, secundùm quod horum inest ei bene esse? quandoquidem non est idem intellectioni esse & intellectio. An in quibusdam scientia est ipsa res. in effectiuis quidem absq; materia substantia, & ipsum quid erat esse: in speculatiuis uerò, ratio, res, & intellectio. Cùm igitur non sit diuersum id quod intelligitur & intellectus, quæcunque non habent materiam, idem erunt, ac intellectio una eius, quod intelligitur. Item restat dubitatio, utrum compositum sit, quod intelligitur. mutaretur etenim in partibus totius. An omne non habens materiam indiuisibile est, quemadmodum humanus intellectus, aut qui compositorum in aliquo tempore se habet. nã non bene esse habet in hoc aut in hoc, uerùm in toto quoddã, quod optimũ est, aliud ab eo existens. sic autẽ ipsa sui ipsius intellectio per totum ęternum se habet.

Non uidere quædam dignius est quã uidere.

** accessoriè.*

Omne non habens materiam, indiuisibile est.

Summa

SVMMA TERTIA.

Quo pacto uniuersi natura ipsum bonum, ipsumq; optimum habeat, opinio propria, aliarumque impugnatio.

PErscrutãdum autem etiam hoc quonam modo natura Vniuersi habeat ipsum bonum, & ipsum optimũ. utrũ separatum quiddam, & ipsum, an per se, an ipso ordine. An utroq; modo, quemadmodũ exercitus. etenim bene esse eius, in ordine, & dux ipse est, ac magis ipse. non enim ipse propter ordinem, uerũ ordo propter ipsum est. Cuncta autem coordinata quodãmodo sunt, uerùm non similiter & natantia, & volatilia, & plantæ. nec ita se habent, ut sit ullum alteri ad alterum, sed sunt ad quippiam: ad unum nanque coordinata sunt omnia. Verum, quemadmodum in domo liberis quidẽ minime licet quodcunque facere, sed ea omnia, aut plurima, quę ordinata sunt: mancipijs uerò & bestijs parum, quod ad commune conferat, sed vt plurimum quodcunq; contingit (tale nanq; principium cuiusq; eorũ natura est.) ¶Dico autem pariformiter, ꝙ necesse est omnia in * discrimen uenire. & alia ita sunt, quibus omnia cõmunicat ad Vniuersum. Quæcunque uerò impossibilia, siue absurda aliter dicentibus accidunt, quæve dicunt elegantius dicentes, ac quibus minimè dubitationes sunt, non decet nos latére. Omnes nanque ex contrarijs omnia faciunt. At non rectè id, omnia, neq; id, ex contrarijs. quibus autem contraria insunt, quonam modo ex contrarijs erunt, non dicunt: quandoquidẽ contraria impassibilia sunt à se inuicem. A nobis autem rationi consentaneè hoc

Tex. 52. *Vide Aue. in Epi. tractatu. 3.*

Ad unum omnia coordinata esse.

Tex. 53. * *segregationem.*

soluitur, cùm aliquid tertium sit. Quidã uerò alterum contrariorũ materiam faciunt, quẽadmodum qui inæquale ęquali, aut vni multa. Soluitur autem etiam hoc eodẽ modo. nam materia vna
Tex. 54. nulli contrarium est. ¶Item cuncta participabunt malo præter ipsum unum, alterum nanque elementorum ipsum malum est. Et alij neq; principia bonum & malum, quanquam in omnibus maxime ipsum principiũ ipsum bonum sit. Quidam autem hoc quidem rectè, quòd principium: quo uerò modo ipsum bonum principiũ sit, utrum vt finis, an ut mouens, an ut forma, non dicunt. Empedocles quoq; absurdè amicitiam facit bonum, cùm hęc principium sit, & vt mouens, siquidem congregat: & vt materia: nam misti pars est. At si etiam eidem accidat, & vt materiæ principio esse & ut mouenti, ipsum tamen esse non idem est. secundum quod igitur horum amicitia est? Inconueniens item est contentionem incorruptibilem esse, cum hæc ipsa mali natura sit.
Tex. 55. ¶Anaxagoras autem bonum ponit principiũ, vt mouens, mens enim mouet. uerum alicuius gratia mouet: quare alterum, nisi sit, vt nos dicimus. ars enim medendi quodammodo sanitas est. Inconueniens etiam est quòd non fecerit ali-
Tex. 56. quid bono mentiq; contrarium. ¶Porrò nulli eorum, qui ponunt contraria, utuntur cõtrarijs, si quidẽ inquirere non pigeat: & cur quædam corruptibilia, quædam incorruptibilia nemo dicit. omnia nanque entia ex eisdem principijs faciũt. Præterea, quidam ex non ente faciunt entia, quidam ut hoc non cogantur, unum cuncta faciunt. cur itẽ semper generatio erit, quidq; generationis causa sit, dicit nemo. At tũ illis, qui duo principia faciunt, aliud principalius principium ne-

cesse est esse: tum illis, qui formas, quia aliud principalius principium est. cur enim participauit, aut participat? Et alijs quidem necesse est Sapientiæ, ac nobilissimæ scientię aliquid contrarium ponere esse; nobis uerò minime. nihil enim est primo contrarium: quandoquidem cuncta contraria materiam habent, & potentia hęc sunt. contraria verò ignorantia ad contrarium. primò autem nihil contrarium est. Præterea, si non erunt alia prętet sensibilia, non erit principium, & ordo, & generatio, & ipsa cœlestia, sed semper principij principium, vt Theologis, Naturalibusque cunctis. Si autem erunt formæ, aut numeri, nullius causæ erunt; si uerò non, neque prorsus ipsius motus. Quo nanq; item modo ex non habentibus magnitudinem magnitudo continuumque erit? numerus nanq; non faciet continuum, neque vt mouens, neque ut forma. Cæterùm nihil contrariorum erit quod & factiuum & motiuum. alioqui contingere sanè possit non esse. verùm enimuero & facere posterius quàm potentia est. Entia ergo non erunt sempiterna: attamen sunt. interimēdum igitur aliquid horū est, hoc autē aliquo pacto dictum est. Item quomodo numeri sunt vnum, aut anima, & corpus, & omnino forma & res, nemo aliquid dicit, nec dicere potest, nisi (vt nos) dicat, quod ut mouens faciat. Qui uerò dicunt mathematicum numerum primum, & ita semper aliam attiguam substantiam, ac alia cuiusque principia * in conspirantem uniuersi substantiam faciunt (nihil enim altera alteri confert, siue sit, siue non sit) & principia multa. At entia nolūt malè gubernari. non est bonum pluralitas principatuum: unus ergo princeps.

* ἐπεισοδιώδη aduẽtitiam.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM.

LIBER DECIMVSTERTIVS.

SVMMAE LIBRI.

In Prima, de Mathematicarum rerum essentia pertractatur.

In Secunda, disputatur contra Ideas.

In Tertia, probatur Numeros non esse substantias separatas.

SVMMA PRIMA.

De quibus agendum sit in subsequentibus libris. Cap. I.

* μεθό-δοις.

E sensibiliũ itaq; substantia, quęnam sit, dictũ est: in * traditione quidẽ naturaliũ, de materia, posterius uerò de actu. Cùm autem hæc consideratio sit, utrum præter sẽsibiles substãtias aliqua sit immobilis & æterna, necne; & si sit, quænã sit, quæ ab alijs dicuntur, primò speculandũ est: ut tum si quid non rectè dicãt, nõ simus eisdẽ cõscij: tum si quod nobis & illis commune decretũ sit, hoc separatim non contra nos grauiter feramus. sufficiẽs enim erit, si quis quædã melius dicat, quædã non deterius. Duæ autem de his opiniones sunt. Quidã etenim ipsa Mathematica sub-

ea substantias esse aiunt, vt numeros, lineas. & quæ his eiusdē generis sunt. Et rursus Ideas. Cùm autem quidam ideas, numerosq; mathematicos duo genera faciant, quidā vnam amborū naturā, quidam aūt alij mathematicas tantū substantias esse dicant: primū quidem de mathematicis considerandum est, nullā aliam eis addēdo naturam, veluti vtrum ideæ sint, necne; & vtrum principia, substantiæq; entium, an non: verū tantùm, vt de mathematicis, vtrū sint, an nō sint: & si sint, quonam modo sint. Deinde postea seorsum de ipsis Ideis simpliciter, & aliquantulum legis gratia diuulgata nanq; plurima sunt etiā in exterioribus rationibus. Præterea ad illam considerationem oportet maiorē sermonis partem attendere, cùm de his consideremus, vtrum substātiæ, principiaq; entium numeri ac ideæ sint. post enim ideas hæc tertia consideratio restat. Necesse autem, si mathematica sunt, aut in sensibilibus ea esse, quemadmodum aliqui dicunt, aut à sensibilibus separata (& hoc etiam modo quidā aiunt) aut si neutro modo sunt, aut alio modo sunt. Quare dubitatio nobis nō de ipso esse erit, verùm de modo.

Mathematica substantias non esse magis quàm corpora, nec eis priora nisi ratione, nec ab eis separata esse posse. Cap. II.

ET quidem ꝙ in sensibilibus ea esse impossibile est, quodq; simul fictitia ratio est, dictū sanè in dubitationibus est, ꝙ simul duo solida esse impossibile est. Item, ꝙ eiusdem rationis est cæteras quoq; potentias & naturas in sensibilibus esse, ac nullam separatam. hæc itaq; prius dicta sunt. Verùm ad hæc etiam cōstat, quòd impossibile esset quodcunq; corpus diuidi. diuidere-

tur enim secundùm superficiem, & hæc secũdùm lineam, & ista secundum punctum: quare si punctum impossibile est diuidere, etiam lineam, quod si hanc, cętera quoq;. Quid igitur differt aut has esse tales naturas, aut nõ esse quidem in eis tales naturas? idem nanq; accidet. diuisis enim sensibilibus, diuidentur, aut nec ipsæ sensibiles. At nec separatas esse tales naturas possibile est. Nam, si erunt præter sensibilia solida separata ab his diuersa, prioraq; sensibilibus, patet, quod etiã præter superficies alias necesse est esse superficies separatas, puncta quoq;, & lineas: quandoquidem eadem ratio est. Quòd si hæc rursus præter mathematici solidi superficies, lineas, & puncta, alia separata; siquidem incomposita, priora cõpositis sunt. & si sensibilibus priora sunt corpora nõ sensibilia, eadem ratione superficiebus etiã, quæ in solidis immobilibus sunt, priores sunt hæ, quæ per seipsas existũt. Quare aliæ sunt hæ, tum superficies, tum lineæ, ab his, quæ simul cum separatis solidis sunt. hæ nanq; simul cum mathematicis solidis, illæ verò eis priores sunt. Rursus illarum superficierũ lineæ erunt, quibus priores alias oportebit eadẽ ratione lineas, punctaq; esse, & eorum, quæ in prioribus lineis, alia pũcta priora, quibus nõ erunt amplius alia priora. At absurda sanè coaceruatio fit. accidit nanq; solida quidem vnica præter sensibilia esse. superficies verò triplices, præter sensibiles: illæ.s. præter sensibiles, quæ in mathematicis sunt solidis, quęq; præter eas, quæ in his sunt. lineæ autem quadruplices, puncta autem quincupla. Quare circa qualia horũ mathematicæ scientiæ erunt? non enim circa superficies, lineas, & puncta, quæ in immobili solido sunt: quandoquidẽ semper scientia circa priora est.

eſt. Eadem ratio de numeris quoq;: præter enim quælibet puncta aliæ vnitates erũt, ac præter quę-libet entia ſenſibilia. deinde præter intelligibilia. quare numerorum mathematicorũ infinita genera erunt. Item quonam modo quę in dubitationibus enumerauimus ſolui poſſunt? etenim ea circa quæ Aſtrologia eſt, ſimili modo præter ſenſibilia ſunt, ac circa quæ Geometria. eſſe verò cœlum, & partes eius, quonam modo poſſibile eſt, aut aliud quodcunq; motum habens? ſimiliter autem Perſpectiuæ & Harmoniæ obiecta? erit nanq; vox, & viſus præter ſenſibilia & particularia. Quare patet, ꝙ alij ſenſus etiam, aliaq́; ſenſibilia ſunt. cur enim magis illa, quàm iſta? ꝙ ſi hæc ſunt, animalia quoq; erunt, ſiquidem & ſenſus. Item quædam à mathematicis vniuerſaliter præter has ſubſtantias ſcribuntur. erit igitur hæc quoque alia quædã ſubſtantia ſeparata, ac media inter ideas, ac media, quæ nec numerus, nec puncta, nec magnitudo, nec tempus ſit. ꝙ ſi hoc impoſſibile eſt, conſtat quoq; illa impoſſibile eſſe à ſenſibilibus ſeparata. Et omnino contrariũ, tum vero, tum ei, quod exiſtimari ſolitum eſt, accidit, ſi quis ita eſſe mathematica ponat, vt quaſdã naturas ſeparatas. neceſſe enim eſt propterea quidem, quòd ita ſe habeãt, priores ſenſibilibus magnitudinibus eſſe, ſecundùm autẽ veritatem poſteriores: ſiquidẽ imperfecta magnitudo generatione prior, ſubſtantia poſterior ſit, vt inanimatum animato. Item quo, & quãdo magnitudines mathematicæ vnum erunt? quæ quidẽ interdum animæ, aut parti animæ, aut alicui, quæ particeps eſt rationis, inſunt? quòd ſi non, multa erunt, ac diſſoluẽtur. Illis verò (cùm diuiſibiles, quantæq́; ſint) quidnam cauſæ eſt, vt vnũ ſint, coniunctæq́; maneant?

maneant? Item ipsæ etiam generationes hoc manifestant, quandoquidem, quod primum est, ad longitudinem, deinde ad latitudinem, & tandem ad profunditatem fit, ac finem nactū est. Si itaque substantia prius, quod generatione posterius est, corpus profectò, tum superficie, tum longitudine prius erit. & hac ratione perfectum magis, atque totum, quia fit animatum. Linea verò, siue superficies, quodāmodo animata erit? supra nanq; nostros sensus hęc certè dignitas erit. Item corpus quidem substantia quædam sit, quippe q̄ iam perfectionem quodammodo habet, lineæ verò quonammodo substantiæ erunt? nec enim vt species, & forma quædam, veluti si anima sit, quod tale est. nec vt materia, veluti corpus. nihil enim ex lineis, neq; ex superficiebus, neq; punctis videtur cōsistere posse. Atqui si qua materialis substantia esset, hoc pati posse profectò videretur. Ratione itaq; prior sit. non tñ omnia, quæcunq; ratione priora, substātia quoq; priora sunt. substantia nanq; priora, quæcunq; separata ipso esse excedunt. ratione verò his, quorum rationes ex rationibus. hæc autem non sunt simul. si em̄ passiones non sint præter substātias, veluti quiddam motum vel album, homine albo secundū rationem albedo prior est, nō secundùm substantiam, non enim potest separata esse, verum semper vnà cum toto est. dico autē totum hominem album. Quare manifestum est, neque prius esse, quod ex ablatione est, neq; posterius, quod ex appositione est: ex appositione nanque, ipsa albedine albus homo dicitur. Quòd igitur nec substantiæ sint magis quàm corpora, nec essentia sensibilibus priora sint, verùm sola ratione, nec vsquam esse separata possibile esse, satis dictum est.

Non omnia quæcunque ratione, & substantia sūt priora.

Mathe-

Mathematica & entia esse, & quo pacto: & quo modo non priora & quomodo priora. Vbi de Abstractione multa. Cap. III.

CVm verò nec in sensibilibus ea esse contingat, manifestum est, ꝙ aut omnino nō sunt, aut modo quodam sunt, & ob hoc nō simpliciter sunt. multipliciter nanq; ipsum esse dicimus. Quemadmodū enim vniuersalia in Mathematicis non sunt de separatis pręter magnitudines, numerosq́;, verùm de his, quanquā non quatenus talia, vt magnitudinē habeant, aut diuisibilia sint, patet, ꝙ etiam de magnitudinibus sensibilibus rationes & demonstrationes sunt: verū non prout sensibiles, sed prout tales sunt. quemadmodum enim prout mota solum multæ rationes sunt, absq; eo ꝙ quid sit vnumquodque eorum, ac eis accidentium consideretur, & non est necesse propterea idem aliquid motum à sensibilibus separatum esse, vel in eis aliquam naturam segregatam esse: ita de his, quæ mouentur, etiam erunt rationes, atq; scientiæ, nō tamen quatenus mota, verū quatenus corpora tantum, & rursus prout superficies tantum, & prout longitudines tantum, & quatenus diuisibilia, & quatenus indiuisibilia situm habentia, & prout indiuisibilia tantum. Quare cùm simpliciter verum sit dicere, non solū separabilia, sed & non separabilia esse, veluti ea quæ mouentur, & mathematica (quia etiam qualia dicunt verum est simpliciter dicere, & talia esse) & quemadmodum cæteras scientias simpliciter verum est dicere huius esse, non eius, quod ei accidat, veluti ꝙ albi (si salubre album sit) verùm prout salubre est, ac illius, cuius vnaquæque est, si salubris salubre, si verò hominis prout homo est, ita & Geometriam, non si accidit

De quibus sint ipsa Mathematica, & eorum demōstrationes.

Quo pacto fiat abstractio.

Instantiæ solutio.

dit sensibilia esse quorum est, non est autem eorum, prout sensibilia sunt: nõ erunt sensibilium Mathematicæ scientiæ, neque profectò circa hæc, alijs separatis. Multa verò per se rebus accidunt, prout vnumquodq; talium est. quoniam & quatenus fœmina animal, & quatenus mas, propriæ sunt passiones: & si non est quicquam fœmina, neq; mas separatum ab animalibus. Quare etiã prout lõgitudines solùm, & prout superficies, & quanto de prioribus ratione, ac simplicioribus, tanto magis id certitudinem habet. hoc aũt simplex est. quare absq; magnitudine magis quàm cum magnitudine, & maximè absq; motu. quod si habet motum primum maximè: siquidem hic simplicissimus est, & huius qui regularis est. Eadem ratio de Harmonica, & Perspectiua est. neutra nanq; prout visus, vel prout vox speculatur, verùm prout lineæ, & numeri. at hæc, propriæ illorum passiones sunt. Mechanica quoq; similiter. Quare si quis ab accidentibus separet, ac de eis aliquid, quatenus talia sunt, consideret, minimè propter hoc mentietur. quemadmodum nec cùm in terra describat, ac eam, quę pedalis non est, pedalem dicat. non.n.in propositionibus falsitas inest. Optimè verò ita vnumquodq; profectò cõsiderabit, si quis separans ponat quod non est separatum: quod Arithmeticus, Geometraq; facit. Vnum etem & indiuisibile est homo, prout homo. ille verò posuit vnum indiuisibile: deinde speculatus est, si quid homini prout indiuisibile est, accidit. at Geometra nec prout homo, nec prout indiuisibilis, verùm prout solida. quæ enim etiam tametsi nullibi erat indiuisibilis, inerant ei, patet ꝙ etiam absque his cõtingit ei posse inesse. Quare propter hoc non malè Geometrę dicunt,

Idem primo Priorũ cõ. 25. & primo Poste te. 80. Instantiæ solutio.

cunt,& de entibus differunt,& entia sunt.duplex *Ens duplex.* enim est ens,hoc quidem actu, hoc verò materialiter. Cùm autem bonum & pulchrum differant *Boni & pulchri discrimen.* (siquidem illud semper in operatione, pulchrum verò etiam in immobilibus est) qui dicunt Mathematicas, scientias nihil de bono vel pulchro *Quo pacto* dicere, falsum dicunt. Dicunt etenim & maximè *Mathematicæ sciētiæ* ostendunt. nam etsi non nominant, cùm tamen *bonum &* opera & rationes ostendunt, nōne dicunt de eis? *pulchrum* pulchri nanque maximè species sunt,ordo,com- *cōsiderent.* mensuratio, & definitū; quæ maximè ostendunt Mathematicæ scientiæ Et, cùm hæc multorum *Pulchri species.* causæ esse appareant (dico autem veluti ordo & definitum) patet, quod etiam similem causam, quæ vt bonum causa est, quodammodo dicant. magis autem apertè in alijs dicemus. De mathematicis igitur, & quòd entia sunt, & quomodo entia,& quomodo nō priora, & quomodo priora, tot dicta sint.

SVMMA SECVNDA.

Disceptatio contra Ideas.

Quæ mouerint Idearum assertores ad eas ponendas. Cap. I.

DE ideis autem primò ipsam, quæ de idea est, opinionem considerandum, ad numerorum naturam nihil cōsortij * habentem,sed quemadmodū opinati sunt à principio, qui primi ideas ** a.l.habentes.* esse dixere. Accidit verò de ideis opinio illis, qui dixerunt, propterea ꝙ de veritate adhæserāt Heracliti rationibus, tanquā omnia sensibilia semper fluant. Quare, si qua cuiuspiam scientia,prudentiaq; erit, oportet alias quasdā naturas permanētes esse, præter sensibiles, non.n.fluentium

esse

esse scientiam. Cùm verò Socrates circa morales virtutes vacaret, & de his vniuersaliter definire primus quæreret,(naturalia enim parumper Democritus tetigerat solùm, & aliquatenus calidũ & frigidum definierat. Pythagorici etiam prius de quibusdam paucis, quorum rationes ad numeros reducebant, veluti quid est tempus, aut iustũ, aut nuptiæ) ille sanè rationabiliter quęrebat ipsum quid est. syllogizare enim quærebat. syllogismorum vero principium est ipsum quid est. nondum em̃ tunc erat vis dialectica, vnde & possent absq; eo ipso quid est contraria considerare, vtrum contrariorum eadem scientia esset. Duo nanque sunt, quæ Socrati iure proprio attribuat quispiam, inductiuas orationes, & definitionem vniuersalis. hæc em̃ ambo circa principium scientię sunt. At Socrates quidem vniuersalia non ponebat separata, nec definitiones. quidam verò separarunt, ac talia entium ideas appellarunt. quare ferè accidebat eis eadẽ ratione omnium, quę vniuersaliter dicuntur, ideas esse.

Syllogismorum principium est ipsum quid est.

Quid Socrati in disserendo peculiare fuerit.

Destruuntur fundamenta eorum, qui ideas ponunt. Cap. II.

AT simile est, sicuti si quis numerare volens, cùm quidẽ pauciora existant, arbitretur nõ posse: cùm verò plura faciat, numeret, plures etenim (vt ita dicam) formę sunt, q̃ sensibilia particularia. de quibus cùm causas quęrerent, ex his ad illas processerunt. nam & secundũ vnumquodq; eiusdem nominis sunt, & pręter substantias, cęterorum quoq; in multis est vnũ, & in his, & sempiternis. Cæterùm quibus modis ostenditur, ꝙ formę sunt secundùm nullum horum apparet: è quibusdam nanque non est necesse fieri syllogismum: è quibusdam verò, etiam quorum non

non putăt, horum formę fiunt. Secundùm nanq; rationes, quæ ex sciĕtijs, formæ erunt omnium, quorum scientiæ sunt. secundùm verò vnum in multis, etiam negationum. & secũdùm ꝙ intelligimus aliquid eius, quod corruptum est, etiam corruptibilium: si quidem horum aliqua conceptio est. Insuper quędam rationum, eorũ etiam quę ad aliquid sunt (quippe cùm exactissimæ sint) ideas faciunt, quorum non dicimus esse per se genus. Quędã etiã tertium hominem dicunt. Et simpliciter hæ de formis rationes, illa perimunt, quæ magis quàm ipsas idęas esse volũt, qui formas dicunt. Accidit enim non esse prius dualitatem, sed numerum: & huius quod est ad aliquid eo, quod est per se: & cuncta, quæcunq; cum quibusdam sequerĕtur de ideis opiniones, aduersa facere principijs. Item secundùm existimationem, secundũ quam dicunt ideas esse, non solùm substantiarum, verumetiam multorum aliorũ formæ erunt. etenim vnus cõceptus non solùm de substantiis, sed de nõ substantiis etiam est. Et scientiæ non solùm substantiæ erunt. & alia id genus accidunt infinita. Secundùm verò necessitatem & opiniones de eis, si formæ participabiles sunt, necesse est substantiarũ solùm esse ideas. non enim secundùm accidĕs participatio earum est, sed eatenus vnaquaque participare est, quatenus dicitur nõ de subiecto. dico autem vt si quid ipso duplo participat, hoc etiam æterno participat, sed secundùm accidens. accidit enim duplo æternum esse. quare formæ substantia erunt. hęc autem hic & ibi substantiam significant. An aliquid est dicere esse præter hæc ipsum quid vnum in multis? etsi eadĕ quidem forma est idearum, & participantium, erit aliquid cõ nune. cur enim

magis de corruptibilibus dualitatibus,& pluribus quidem,sed æternis dualitas vnum & idem sit,quàm de hac & aliqua? quòd si nō est eadem forma,æquiuoca erit ꝑfectò: & simile,ac si quis Calliam,& lignum homines appellarit, nullam inspiciens cōmunicationem eorū. Si autem cætera quidē, cōmunes uidelicet rationes formis conuenire ponemus, veluti ad ipsum circulum figuram planam, & cęteras rationis partes, & quod ei cuius est,apponatur,considerandum est, ne omnino vanum hoc sit. cui nanq; apponetur? medio,an plano, an cunctis? Omnia enim, quę in substantia sunt ideę sunt, vt animal & bipes. Item patet, quòd ipsum quoque necesse est quid esse,veluti planum naturam quandam,quæ omnibus speciebus vt genus inerit.

Ideas ipsas neque rebus, neque scientiis prodesse.

Cap. III.

POtissimum verò quispiā dubitabit quidnam formæ conferāt, aut sempiternis sensibiliū, aut illis,quæ fiunt & corrūpuntur.nec enim motus,nec alicuius trāsmutationis,eis ipsis causæ sunt.At nec ad scientiā aliorum prosunt. nec enim horum illæ substantiæ sunt: in his etenim essent.Nec adesse,quippe cùm non insint participantibus.Ita etenim fortassis causæ putabuntur esse,vt albū mistum albo. Sed ista ratio facile redargui potest,quam Anaxagoras prior,Eudoxus verò posterior dubitans, & alij quidam dixerūt. facile enim est multa & impossibilia ad hāc opinionem congerere.At nec ex formis cętera sunt secundùm ullum illorum modorum, qui dici solent.Dicere verò exēplaria eas esse, & cætera eis participare,vana & figmenta poëtica est dicere. Quid enim est, quod agit,ad ideas inspiciens?

Possibile enim est & esse, & fieri quodcũq;, etiam non ex imagine. quare, & existentes Socrate, & nõ existẽte, fiet vtiq; quale Socrates est. Similiter etiã dilucidum, si Socrates sempiternus esset, & eiusdem erũt plura exemplaria: quare & forma, vtputa hominis, animal, & bipes: simul autem & idealis homo. Item nõ solùm sensibilium exemplaria forma erũt, verumetiam ipsarum: vtputa genus formæ, quę in generis sunt. quare idem erit exemplar & imago. Item videretur impossi le esse separatam substantiã, & id, cuius substantia. Quamobrem, quomodo ideæ, cùm rerum substantię sint separatæ erunt? In Phædone verò hoc modo dicitur, ꝙ tum ipsius esse, tum ipsius fieri formæ causę sunt. attamen q̃uis formæ existãt, non fiunt, si non sit, qui moueat. & multa alia fiunt, vt domus, & annulus, quorũ non dicunt formas esse. Quare patet cętera quoq; quorum aiunt ideas esse, posse & esse & fieri propter tales causas, quales eorum sunt, quæ nunc dicta sunt, & non propter formas. sed de ideis quidem, & hoc modo, & per alias tum magis dialecticas, tũ certiores rationes, multa iam consideratis, similia congregari possunt.

SVMMA TERTIA.

Opinionum numeros substantias separatas ponentium destructio.

Quot modis possibile sit dicere numeros substantias esse separatas: & qui modis illis vsi sint. Cap. I.

CVM aũt de his determinatũ sit, decet rursus, quæ circa numeros illis accidunt, qui eos substantias separatas dñt, ac entiũ causas primas speculari. Necesse verò est, si nume-

rus quædam natura est, nec est alia quædam eius substantia, sed hoc ipsum, vt quidam aiunt, aut quoddā eius primū esse, quoddā consequens, qđ sit scđm, quodq; specie diuersū. & hoc aut in vnitatibus confestim existit, & est quæcunq; vnitas cuique vnitati incombinabilis: aut sunt confestim consequenter omnes, & quæcunq; quibuscunq; combinabiles, qualem aiunt mathematicum numerum esse, (in mathematicos enim nulla vnitas alia ab alia differt) aut quasdam combinabiles, quasdam non: veluti si post vnum est prima dualitas, deinde trinitas, & sic alius numerus Sunt autem vnitates in vnoquoq; numero: veluti quæ in prima dualitate sunt, inuicem cōbinabiles, & quæ in prima trinitate sunt, inuicē: & ita in cęteris numeris. Quę verò in ipsa dualitate incombinabiles eis, quæ in ipsa trinitate sunt. & similiter de alijs cōsequētibus numeris. Ideò mathematicus quidē numeratur, post vnum duo, cum anteriori vno aliud vnum. tria quoq; cum his duobus aliud vnum, & reliquus quidem similiter. iste verò post vnum, duo alia, absq; primo vno. & trinitas absq; dualitate. similiter autem & reliquus numerus. Aut igitur quendam numerorū esse oportet qualis primus dictus est, quendam autem qualem Mathematici dicunt: tertium verò qualis vltimò dictus est. Item istos numeros aut separatos à rebus esse, aut non separatos, sed in ipsis sensibilibus. non autem ita vt prius considerabamus, sed vt ex numeris inexistentibus ipsi sensibilibus, aut quendā eorum esse, quendam non, aut omnes esse. Modi quidem, secundùm quos contingit esse, hi sunt necessariò soli. At hi etiam, qui dicunt ipsum vnum principium substantiam, ac elementum

omnium

omnium esse, & ex hoc, & alio quodam numerum esse, ferè singuli horum aliquem modorum dixerunt, præterquàm quod omnes vnitates incombinabiles sint. & rationaliter accidit. non enim contingit alium modum esse, præter eos, qui dicti sunt. Quidā itaq; ambos numeros esse aiunt. illum quidē, qui prius & posterius habeat ideas: mathematicum verò, præter ideas & sensibilia: ac ambos à sensibilibus separatos. Quidam mathematicum solum numerum esse primum entium, ac à sensibilibus separatum. Pythagorici quoq; vnum ipsum mathematicum, verum non separatum, sed eo sensibiles substantias constare dicunt. totum enim cœlum ex numeris construunt, præter id, quod non ex monadicis, sed vnitates existimant habere magnitudinem. Quo autem modo primum vnum consistit magnitudinem habens, dubitare videntur. Alius autem quidam primum numerum, ipsum formarum vnum esse: alij verò & ipsum mathematicum, hunc eundem esse. Simili modo etiam circa longitudines, & plana, & solida. quidam enim alia esse mathematica, & alia, quæ post ideas. Eorum verò, qui aliter dicunt, quidam mathematica, & mathematicè dicunt: quicunq; ideas non faciūt numeros, nec esse ideas aiunt. quidam mathematica, non mathematicè. non enim secari omnem magnitudinem in magnitudines, neq; quascunq; vnitates dualitatem esse. monadicos autē numeros esse ponunt omnes, præter Pythagoricos, quicunque vnum, elementum, atq; principium entium aiunt esse. illi enim habentia magnitudinem aiunt, vt prius dictum est. Quot igitur modis contingat de eis dici, quodq; omnes modi dicti sint, ex his manifestum est.

Pythagoricorum opinione sensibiles substātias numero mathematico constare.

Sunt autem cuncta quidem impossibilia, magis verò fortassis altera alteris.

Disputatio contra ponentes Ideas numeros esse.
Caput II.

PRimò itaq; considerandum est, vtrum combinabiles sint vnitates, an incombinabiles. Quòd si incombinabiles, quonā modo, vt diuisimus. est enim quamcunq; cuicunq; vnitati incōbinabilem esse. est autem & eas, quæ in ipsa dualitate sunt, ad eas quæ in ipsa trinitate, & sic eas, quæ in vnoquoq; numero primo sunt, incōbinabiles inuicem esse. Si omnes igitur vnitates incombinabiles, & indifferentes sint, mathematicus numerus fit, & vnus solus, neque contingit ideas numeros esse. qualis nanq; numerus idealis homo, aut animal, aut aliqua alia specierum erit? Idea nanque vna vniuscuiusq; veluti ipsius hominis vna, & ipsius animalis alia una. hi uerò similes & indifferentes infiniti. Quare nihil magis hęc trinitas ipse idealis homo erit, q̃ quæcunque. Quòd si ideæ non sunt numeri, nec omnino possibile est eas esse. ex quibus nanque principijs ideę erunt? numerus enim ex uno & dualitate indeterminata est. ac principia & elementa ipsius numeri dicuntur, neque ea contingit, aut priora, aut posteriora numeris ordinare. Si uerò unitates incombinabiles sunt, & ita incombinabiles, ut quæcuq; cuicunq;, nec mathematicum hunc contingit esse numerum. mathematicus nanq; ex indifferentibus est: & quæ de eo ostenduntur, tanquam in tali conueniunt. Nec hunc esse formarum. non enim erit dualitas prima ex vno & indeterminata dualitate. Deinde consequentes numeri, vt dicitur, dualitas, trinitas, quaternitas. simul etenim quæ sunt in

prima

prima dualitate vnitates generantur: siue quem admodum qui prius dixit ex inęqualibus (factis nanque æqualibus fiebant) siue aliter. Deinde, si altera unitas prior altera erit, dualitate etiã quæ ex his fit, prior erit. cùm enim aliquid sit, quoddam prius, quoddam posterius, & quod ex his, hoc quidem prius, illo verò posterius est. Item cum primum quidem ipsum vnum sit, deinde cæterorum est aliquod primum vnum, secundũ uerò post illud, & rursus tertium. secundũ quidem post secũdum, tertium verò post primum, vnum. Quare priores profectò erunt vnitates, quàm numeri, qui eas cóplectũtur, veluti in dualitate erit tertia vnitas, anteq̃ tria sint: & in trinitate, quarta & quinta, antequàm hi numeri sint. At nemo eorum hoc modo dixit vnitates incombinabiles. verùm secundùm quidem principia eorum ita esse rationabile est: secundùm autem veritatem impssibile est. etenim vnitates priores & posteriores esse, rationabile est, si & quędã quidem prima vnitas est, vnumque primum. & dualitates similiter, si & prima quidem dualitas est. post nanque primum rationabile & necessarium est secundum quiddam esse: & si secundum, tertium, & ita cætera cõsequenter. Simul verò utrũque dicere, vnitatemque primam post vnam esse, atque secundam & primã dualitatem, impossibile est. hi verò vnitatẽ quidem & vnum primum faciunt, secundum verò, & tertium nequaquam. ac dualitatem primam, secundã verò, & tertiam minimè. Constat autem, quòd si omnes vnitates incombinabiles sunt, non contingit dualitatem ipsam esse, ac trinitatẽ, & sic cæteros numeros. siue nãq; sint vnitates indifferẽtes, siue differẽtes singulæ à singulis, necesse est numerũ numerari

per additionem . ueluti binarium,ad unum uno alio addito.ternarium quoque,alio ad duo apposito.& simili modo quaternariū. Quare cùm ita sint, impossibile est numerorū esse generationē, quemadmodum ex dualitate & unitate generāt. binarius nanque pars ternarij fit,& hic quaternarij.eodem autem modo & in consequentibus accidit.At ex primo binario, indeterminatoq́ue binario fiebat quaternarius , duo binarij prętet ipsum binarium.quod si non,pars erit ipse binarius.alter verò adhuc erit unus binarius.& binarius erit ex ipso uno & alio uno. Quòd si est,non est possibile alterum elementum esse indeterminatum binarium.vnam enim unitatem generat, sed non determinatum binarium . Item præter ipsum ternarium , ipsumq́ue binarium , quomodo erunt alij ternarij & binarij?quóue modo ex prioribus & posterioribus unitatibus componūtur? hæc enim omnia & fictitia sunt,& impossibile esset esse primum binarium : deinde ipsum ternarium . at necesse est , postquam unum quidem & indeterminatus binarius elementa erūt, quòd si quę accidunt, impossibilia sunt,hęc quoque principia impossibile est'esse.si itaque unitates quæcunque à quibuscunque differant,hæc & alia huiuscemodi necessariò accidunt. Si autem quę quidem in alio differentes sunt,quę uerò in eodem numero indifferentes inuicem solę,non pauciora difficultatem ingerentia , hoc quoque modo accidunt , ueluti in ipso denario decem unitates sunt.componitur autem denarius, tum ex his, tū ex duobus qnariis . Cùm uerò ipse denarius nō sit quicúq; numerus,nec ex quibuscūque quinariis cōponatur , sicuti nec vnitatibus, necessi est unitates,quę in hoc denario sunt, differen-

ferre. nã si nõ differãt, nec quinarij different, ex quibus denarius est. cùm verò differant, vnitates quoq; different. Si igitur differant, vtrum non erunt quinarij alij, sed hi duo tantum, an erunt? siue igitur non erunt, inconueniens est: siue erũt, qualis ex eis denarius erit? nõ est enim in denario alius denarius pręter ipsum. at verò etiã necesse est, vt non ex quibusuis binarijs quaternarius cõponatur. indeterminatus nanq; binarius (vt aiunt) determinatũ accipiẽs binarium, duos binarios effecit: eo enim, quod cepit, binarij fuit efficiens. Item, quonãmodo contingit binariũ præter duas vnitates, ac ternariũ pręter tres vnitates, aliq̃ esse naturam? aut enim certè alterũ altero participabit, quemadmodum albus homo præter album & hominem (his enim participat) aut cum alterum quædam alterius differẽtia sit, quemadmodum homo præter animal & bipes. Item quædam tactu, quædam mistione, quędam positione sunt vnum, quorum nihil vnitatibus, ex quibus binarius atq; ternarius fit, competit: sed quemadmodum duo homines non sunt vnũ quid præter vtrunq;, ita de vnitatibus quoq; necesse est. Et non, quoniam indiuisibile, idcirco different. etenim pũcta quoq; indiuisibilia sunt: veruntamen dualitas eorum nihil aliud est pręter duo. At verò nec hoc latére decet, quod accidit priores, posterioresq; dualitates esse, similiter autem & alios numeros. Binarij enim, qui in quaternario sunt, sint inuicem simul: sed ipsi his, qui octonario insunt, priores sunt & genuerunt (quẽadmodum binarius ipsos) ipsi quaternarios, qui in ipso octonario sunt. Quare si & primus binarius idea, hi quoq; quædã ideę erũt. Eadẽ ratio de vnitatibus etiã est. quæ enim in prima duali-

tate sunt vnitates, generãt quatuor, quæ in quaternario sunt. Quare omnes vnitates ideæ fiunt, & componetur idea ex ideis. Quamobrẽ patet, quòd etiam illa, quorum hæ sunt ideę, composita erũt. veluti si quis animalia dicat ex animalibus componi, & horum ideę sunt, ex animalibus ideæ erunt. Et omnino facere vnitates quomodo cunque differentes, absurdum & fictitium est. Dico autem fictitium, quod ad suppositionem coactum est. nec enim secundùm quantum, nec secundùm quale videmus differre vnitatem ab vnitate. necesseque est aut æqualem, aut inæqualem esse omnem quidem numerum, sed præcipue monadicum. quare si nec maior neque minor, æqualis. æqualia verò & omnino indifferentia, eadem putamus esse in numeris. Quòd si non ita sit, nec dualitates, quæ in hoc denario sunt, indifferentes erunt, cùm ęquales sint. quam enim causam dicturus est, qui dicit indifferentes esse? Itẽ, si omnis vnitas & vnitas alia, duo: vnitas quoq; quæ ex ipsa dualitate, & q̃ ex ipsa trinitate dualitas erit, & ex indifferẽtibus. Et vtrum trinitate prior, an posterior? Magis nanque videtur necessarium priorem esse. hæc nanque vnitatum simul trinitati, illa verò simul dualitati. Et nos quidẽ omnino putamus vnum & unum siue æqualia, siue inæqualia sint, duo esse, veluti bonum & malum, & hominem & equum. qui uerò ita dicunt, nec ipsas vnitates. Siue autem non est maior numerus ipsius trinitatis quàm dualitatis, mirũ est. siue est maior, constat quòd æqualis etiam dualitati inest. quare ipse indifferẽs ab ipsa dualitate. verùm non contingit, si primus aliquis numerus est, & secundus. Nec erunt ideę numeri. hoc enim ipsum rectè aiunt, qui unitates differẽtes debere

esse arbitrantur, si quidem erunt ideæ (vt prius dictum est) vna profectò erit species. Si verò vnitates indifferentes, dualitates quoq;, ac trinitates indifferentes erũt. quare necesse est eis dicere ita numerandum esse, vnum, duo, non superaddito iam præexistenti. nec enim generatio ex indeterminata dualitate erit, nec ideam esse contingit. inerit nanq; altera idea in altera, cunctæq; formæ vnius partes. quare ſm suppositionem quidem rectè dicunt, simpliciter verò nõ rectè. multa nanq; perimunt. Cùm autem hoc ipsum habere quandam profectò dicant dubitationem, vtrũ cùm numeremus & dicamus vnũ, duo, tria, assumentes numeramus, an ſm particulas. vtroque autem modo facimus: quapropter ridiculũ est, hanc ad tantam substantiæ differentiam reducere. Ante autem omnia probè se habet determinare quænam numeri, & vnitatis differentia est, si est. Necesse autem est, aut ſm quantum, aut ſm quale differre. neutrum autem horum videtur posse esse: verùm prout numerus ſm quantum. Si itaq; etiam vnitates quantitate differrent, numerus quoq; à numero differret, qui æqualis est, plenitudine vnitatũ. Item vtrum primę maiores, an minores, & postea crescant; an econuerso? hęc enim omnia absurda sunt. At verò nec ſm qualitatem differre contingit. nullã enim inesse passionem possibile est. etenim numeris quoq; posterius aiunt inesse qualitatem q̃ quantitatem. Item nec ab vno hoc ipsę patiẽtur, nec à dualitate. hoc enim non est quale, illa verò quantum, quale. nam vt entia multa sint, hæc natura causa est. Si igitur aliter quoquo modo se habet, dicendum hoc maximè in principio est, & de differentia vnitatis determinandum,

maximè

maximè quidem & propter quid necesse est existere. ꝙ si non, quam dicunt? Et quidem si ideæ numeri sunt, dilucidum est, ꝙ neutro modorum contingit, nec combinabiles cunctas vnitates esse, nec inuicem incombinabiles.

Destruuntur opiniones: Et ea, quæ numeros mathematicos rerum principia ponit: & ea, quæ eundem esse numerum & mathematicum, & idealem dicit: Et ea, quæ Pythagoricorum est, dicentium numeros quidem separatos non esse, sed ex ipsis constare corpora. Redditurq; earum erroris causa. *Cap. III.*

AT nec, vt alij quidem de numeris dñt, rectè dr̄. sunt autem hi, quicunq; ideas quidem esse non putant, nec simpliciter, nec vt numeros quosdam existētes: mathematica verò, esse, & numeros entium primos, ac eorum principium esse ipsum vnum Absurdū nanq; est, vnum quidem esse quid primum vnorum, vt illi aiunt, dualitatem verò non esse dualitatum, neq; trinitatem trinitatum. eiusdē enim rationis omnia sunt. Si igitur ita se habeant quæ circa numerū sunt, & solum mathematicum quis esse ponat, ipsum vnū nō est principium. necesse enim esset, vt tale vnū differret ab alijs vnitatibus. ꝙ si hoc, dualitatē quoq; primam à dualitatibus. similiter autem cæteros quoq; consequentes numeros. si autem ipsum vnum est principium, necesse magis est quæ circa numeros sunt se habere (vt Plato aiebat) ac esse dualitatem primam & trinitatem, nec esse numeros ad seinuicem combinabiles. si quis verò rursus hæc ponat, dictum est, ꝙ multa impossibilia accidunt. At necesse est aut hoc, aut illo modo se habere. quare si neutro modo, non est possibile numerum esse separatum.

tum. Constat autem ex his, quòd tertius modus pessimè dicitur, eundem videlicet esse mathematicum, & formarum numerum. Necesse est enim in vnam opinionem duos errores cõuenire. nec enim mathematicum numerum contingit hoc modo esse, sed proprias suppositiones supponentem necesse est prolixum esse. Et insuper quæcunque accidunt eis, qui vt formas numerum dicũt, hęc etiam necesse est dicere. Modos verò Pythagoricorum partim pauciores habet difficultates, q̃ prius dictę sunt, partim alias proprias. Nam nõ separatum facere numerum, aufert multa impossibilia. Corpora verò ex numeris esse composita, & hunc numerum mathematicum esse, impossibile est. nec enim indiuiduas magnitudines dicere verum est Deinde, quia hoc modo maximè se habent, vnitates verò non habẽt magnitudinem, magnitudinem verò ex indiuisibilibus componi, quonam modo possibile est? At verò numerus arithmeticus monadicus est. illi verò numerum entia dicunt. speculationes enim adaptant corporibus, tanquam existentibus ex ipsis numeris. Si igitur necesse quidem est horum aliquo dictorum modorum esse, numerus quidem aliquid per se entium est, nullo autem horũ esse contingit, constat non esse aliquam talem numeri naturam, qualem asserunt, qui eum separatum faciunt. Item vtrum vnaquęq; vnitas ex magno & paruo adæquatis sit, aut hęc quidem è paruo, illa verò ex magno? Si itaque sic, nec ex omnibus elementis vnumquodq; est, nec vnitates sunt indifferentes; in hac quidem magnum, in hac verò paruum inest, suapte natura contrariũ existens. Item quæ in ipsa trinitate, quonam modo sunt? vna. n. superflua est. sed propterea for-

tassis

tassis ipsum in impare medium faciunt. Quòd si vtraq; vnitatum ex ambobus est adęquatis, quonam modo dualitas vna quædam existens natura, ex magno & paruo erit? aut quid ab vnitate differet? Item vnitas prior dualitate. perempta nanq;, perimitur dualitas. ideam igitur ideę necesse est eam esse, cùm prior idea sit, ac priorem factã fuisse. ex aliquo igr̃. indeterminata enim dualitas dualitatis efficiens erat. Item aut finitũ, aut infinitum necesse est numerum esse. numerum enim separatum faciunt. quare non est possibile non esse horum alterum. Et quidem ꝙ infinitum esse non contingit, patet. infinitus enim nec par nec impar est. generatio verò numerorũ, aut imparis numeri, aut paris semper est. cùm. n. vnum hoc non cadit in parem, impar efficitur. cùm verò hoc modo dualitas incidat, qui ab vno duplicatur. sic autem imparibus, alius par. Item, si omnis idea alicuius est, numeri verò ideę sunt, infinitus quoq; numerus erit alicuius vel sensibilium, vel alicuius alterius idea. quanuis, nec secundùm positionem, neq; secundùm rationem contingit, ita tamen ordinant ideas. Quod si finitus, vsquequo? hoc enim dici oportet, non solùm quod est, verumetiam propter quid est. At verò, si numerus ad denarium vsq;, vt quidã aiunt, primò quidem citò deficient formę. puta si trinitas est homo idealis, quis numerus erit idealis equus? etenim ad denarium vsq; numerus est idealis, ideo necesse est quosdam eorum numerorum in eis esse. hi enim substantiæ, ideæque sunt: attamen deficient, si formæ quidem animalis excedent. Simul autem constat, quòd si hoc modo trinitas idealis homo sit, & cæterę quoque trinitates, cùm similes sint, qui

Generatio numerorũ.

in

in eiſdem numeris ſunt. quare infiniti homines erunt, aut vnuſquiſq; idealis homo, ſi vnuſquiſque trinitas idea eſt, aut ſi nõ, ſaltem homines. Et ſi minor pars ſit maioris, qui ex his combinabilibus vnitatibus eſt, quę in eodē ſunt numero, ſi alicuius ideo ſit ipſa quaternitas; veluti equi aut albi, homo erit pars eq. ſi homo dualitas ſit. Abſurdum item eſt denarij quidē ideā eſſe, vndenarij autē non. neq; ſequentium numerorū. Itē & ſunt & fiunt quędam, quorum formæ nõ ſunt, vnde qua de cauſa non ſunt illorum forma? non ſunt ergo formæ cauſę. Item inconueniens eſt, ſi numerus vſque ad denariū magis quid ens & ipſius denarij ſpecies, tametſi huius quidē nõ ſit generatio tanquā vnius, illius tamen ſit. tentāt autem tanquam ſi is, qui ad denariū uſque eſt profectus, numerus ſit. generant porro quæ ſequuntur, ueluti uacuum, proportionem abundans, cęteraque huiuſcemodi. infra denarium quædam quidem principiis attribuūt, puta motum, ſtationem, bonū, malū. alia uerò numeris: ideo unum impar eſt. ſi enim in trinitate, quomodo quinarius impar? Magnitudines item & quęcunque ſimilia quouſque quanta? ueluti prima linea indiuiſibilis, deinde dualitas, deinde hæc etiam ad denarium uſque. Item, ſi numerus ſeparatus eſt, dubitauerit quiſpiam vtrum unum prius, an trinitas & dualitas. quatenus enim numerus compoſitus eſt, unum eſt. quatenus uerò uniuerſale & forma, prior numerus eſt. unaquæque enim unitatū pars numeri, ut materia eſt: ille uerò, ut forma, ac quoddā quidē modo rectus prior acuto, quia & in ratione definiente poſitus eſt: quoddā uerò modo acutus, q̃a pars eſt, ac in hūc diuiditur. tāquā igitur màteria acutus, elemētū, & uni-

& vnitas, prius. at verò secundùm formam, & eam, quæ secundùm rationem est, substantiam, rectus, ac totum, quod ex materia & forma. quod enim ambo est, propinquius est formæ, & ei cuius ratio est: generatione verò posterius. Quo igitur modo ipsum vnum principium est? quia non est diuisibile, aiunt, sed indiuisibile, tum vniuersale, tum particulare, & elementum. verùm alio modo, illud quidem secundùm rationem, hoc verò secundùm tempus. Vtroque itaque modo ipsum vnum est principium? vt enim dictum est, & rectus acuto, & iste illo prior esse videtur, & vterque vnus. Vtroque igitur modo ipsum vnum faciunt principium. At impossibile. hoc enim vt forma, & substantia: hoc verò vt pars & materia. Est nanque quodammodo vnum vtrunque, secundùm veritatem quidem potentia: si quidem vnum quid est numerus, & non aceruus, sed alius ex aliis (vt aiũt) vnitatibus: actu verò non est vtraque vnitas. Causa verò erroris, qui accidit, quia simul ex mathematicis & vniuersalibus rationibus venabantur, ita vt ex illis quidem tanquam punctũ posuerint ipsum vnũ, & principium. vnitas enim punctum sine positione est. quemadmodũ igitur quidam ex minimo entia composuerunt, ita & isti. quare vnitas efficitur numerorum materia, simulque dualitate prior. rursusque posterior, tanquam dualitate existente toto quodam, & vno, & forma. ex eo verò, quòd vniuersale quærebãt prædicatum vnum, & ita ut partem dixerunt. at simul hæc eidem inesse impossibile est. Quòd si ipsum vnum solũ sine positione esse oportet (in nullo enim differt, nisi quòd principium est, & dualitas quidem diuisibilis, vnitas verò non) similior erit profectò, ipsi

Principiũ quomodo vnum.

ipsi

ipsi vni unitas. si autem unitas, illud quoque vnitati quàm dualitati, ea quoque de re vtraque vnitas prior dualitate erit. at nõ dicunt: generant sanè dualitatem primò Item, si dualitas ipsa unum quin est, ac ipsa trinitas, ambo dualitas, ex quo igitur hæc dualitas? Dubitabit autẽ quispiã, quòd cùm tactus quidem in numeris minimè sit, consequentibus quidem his, quarumcunque non est aliquid medium, unitatibus, veluti his quæ in dualitate, trinitatéue sunt, vtrum consequentes sint ipsi uni, an non: & utrum dualitas prior est his, quæ consequuntur, an quacunq; vnitatum. Simili modo hę difficultates de posterioribus etiam numero generibus, linea, plano, & corpore accidunt. Quidã enim ex magni & parui speciebus faciunt, ueluti ex longo quidam & breui lõgitudines; ex lato uerò & stricto plana; ex profundo autem & humili moles. hę autem magni & parui species sunt, principium verò, quòd secundùm ipsum vnum est. Alij ea, quæ eorũ sunt, aliter posuerunt. At etiam in his infinita uidentur impossibilia, & fictitia, & omnibus rationabilibus contraria. absoluta nanq; abinuicem accidet ea esse, si principia etiam non consequuntur, ut sit latum & strictum, lõgum & breue. at si hoc erit, planum erit linea, & solidum planum. Anguli item & figurę & huiusmodi, quonam modo assignabuntur? idemq; accidit, quod eis, quæ circa numerum. hæ nanque magnitudinis sunt passiones, non ex his magnitudo: quemadmodũ nec ex recto & curuo longitudo, nec ex leui & aspero solida. His autem omnibus commune, quod in speciebus, quæ sunt vt generis dubitare accidit, cum quis uniuersalia ponat: vtrum animal ipsum in animali, an alterum ab ipso ani-

mali. Hoc nanque, si sit non separatum, nullam dubitationem faciet. si uerò sit, quemadmodum qui hæc dicunt, separatum ab uno & numeris, non est facile soluere: si non facile dicere oportet, quod impossibile est. cùm enim unum quis in dualitate intelligat, & omnino in numero, utrũ ipsum quid, an aliud intelligit? Quidam itaque ex tali materia magnitudines generant, quidam ex puncto (punctum autẽ eis non unum, sed quale unum esse uidetur) & altera materia qualis est multitudo, sed non multitudine. de quibus nihil minus eadem accidit dubitare. Nam si materia vna est, idem linea, planum, & solidum sunt. ex eisdem enim unum & idem erit. Quòd si materię plures, & altera quidem lineę, altera plani, altera solidi, aut sequuntur inuicem, aut non. quare hoc etiam modo eadem accident. planum etenim aut non habebit lineam, aut linea erit. Item quo quidẽ modo contingit ex uno & multitudine numerũ esse, nihil dicere conantur. quomodocunque autem dicant, eædem difficultates accidunt quæ illis quoque, qui ex uno, & indeterminata dualitate dicebant. Quidam nanque ex eo quod vniuersaliter prędicatur, & nulla multitudine numerum generat. quidam ex aliqua multitudine, prima tamen, dualitatem nanq; primã aliquam multitudinem esse. Quare (ut ita dicam) nihil differunt, sed eædem dubitationes sequentur, siue mistio sit, aut positio, aut temperamẽtũ, aut generatio, & quæcunque alia similia. Maxime autem aliquis inquirat, si una sit quæq; vnitas, ex quonam est? non enim erit unaquæque ipsum unum necesse autem est, aut ex ipso uno, & multitudine esse, aut ex parte multitudinis. atqui multitudinem dicere unitatẽ esse, impossibile

bile est, cum indiuisibilis sit. Quòd autem ex parte sit, alias habet multas difficultates. vnamquanque enim partium, aut indiuisibilem, aut multitudinem necesse est esse, ac unitatem diuisibilem, & ipsum unum, ac multitudinem non esse elementum: quandoquidem unaquæque vnitas non est multitudine, ac uno. Item, qui hoc dicit, nihil aliud quàm alium numerum facit. multitudo nanque indiuisibilium numerus est. Item quærendum etiam ab eis, qui sic dicunt, utrum numerus infinitus, an finitus sit. erat nanque, ut apparet, multitudo quoq; finita, ex qua & uno sunt unitates finitæ. aliudq́; est ipsa multitudo, multitudoq́ue infinita. qualis itaque multitudo, & unum est elementum? Similiter autem de puncto quoque aliquis quæreret, ac elemẽto, ex quo faciunt magnitudines. non enim vnum solum punctum hoc est. ex quo nanque unumquodque aliorum punctorum? non enim ex quædã dimensione, ipsoque puncto. At uerò nec partes diuisibiles esse cõtingit partes dimensionis, quemadmodum multitudinis, ex quibus unitates. numerus nanq; ex indiuisibilibus cõponitur, magnitudines uerò minimè. Hæc itaq; omnia, cęteraq́; similia manifestãt, ꝙ impossibile sit numerum ac magnitudines separatas esse. Præterea quòd ipsi primi de numeris discordant, signũ est ipsas res, cùm non sint uerę, ipsis prębere confusionem. Quidam enim, qui mathematica tantùm faciunt præter sensibilia, cùm uiderent difficultatẽ atque fictionẽ circa formas, destiterunt à numero ideali, ac mathematicum fecerunt. Quidã uerò, cùm formas simul & numeros facere uellent, neq; uiderent quonam modo si quis hæc principia ponat, mathematicus numerus præter idealẽ esset,

T 2 eundem

eundem idealem ac mathematicum numerum fecerũt ratione: quia autẽ opere sublatus est mathematicus, proprias profectò & non mathematicas suppositiones dicunt. Qui uerò primus formas & numeros esse posuit, formas & mathematicas esse rationabiliter separauit. quare accidit omnes secũdùm quid rectè dicere, omnino uerò non rectè. ac ipsi etiam fatentur non eadem, sed contraria dicentes. Causa uerò est, quod suppositiones atque principia falsa sunt. difficile autem est (ut ait Epicharmus) ex non bene presuppositis, bene dicere. cùm primũ enim aliquid dicitur, confestim apparet non bene dictũ. Sed de numeris quidem sufficiant quæ dubitata & quę determinata sunt. cuicunque nanque persuasum est, magis ei ex pluribus persuasum fuerit. ut aũt illi persuadeatur, cui nõ est persuasum, nihil magis.

Ex suppositionibus nõ bonis difficile est bene dicere.

Considerandum esse quid & quomodo dicitur Ideas, Numerosúe esse rerum principia. Ostenditur autem quòd ideæ principia esse non possunt. Cap. IIII.

De primis uerò principijs, primisque causis & elementis, quęcunque quidem dicũt, qui de sola sensibili substantia determinant, quędam in Naturalibus dicta sunt, quædam non sunt præsentis* scientiæ. Quæcunque verò aiunt, qui dicunt pręter sensibiles esse alias substantias, consequens est dictis speculari. Cùm igitur quidam ideas, ac numeros tales esse dicant, elementaq; eorum elementa, principiaque entium esse, considerandum de his, quid & quonam modo dicũt. Verùm qui numeros tantùm & hos mathematicos faciunt, posterius examinandi sunt. Eorum autem, qui ponunt ideas, simul quispiam & modum profectò uiderit, & dubitationem, quę de

* πιεθόδυ.

de eis fit. simul nanque uniuersales substantias faciunt ideas, & rursus ut separatas & singularium. hęc uerò, quod non contingant, dubitatum est prius. Causa uerò eis, qui uniuersales ideas dicunt; ut eas in idem coniungant, fuit, quia sensibilibus non faciebant easdem substantias. singularia etenim, quæ in sensibilibus, fluere putabant, nec aliquid horum manere. vniuersale autem præter hæc, tum esse, tum aliud quid esse. Hoc autem (vt antea dicebamus) mouit quidem Socrates propter definitiones, non tamen à singularibus separauit. & hoc rectè intellexit, non separans. constat autem ex operibus. etenim absque vniuersalibus quidem non est accipere scientiam: separare autẽ causa difficultatum, quę circa ideas accidũt, est. Quædã uerò tanquam necessarium sit, si substantiæ quædã præter sensibiles, & fluentes erunt, separatas esse (alias quidem non habebant) eas sanè, quæ uniuersales dicuntur, attulerũt: ut ferè accidat easdẽ naturas uniuersales, ac particulares esse. at hæc ipsa per seipsam erit difficultas eorum, de quibus dictũ est.

Difficultatis determinatio, quo pacto vniuersalis dicatur esse scientia, si substantiæ separatæ non sunt. Cap. V.

QVòd uerò & his qui dicunt ideas, & his qui non dicũt, aliquam dubitationem habet, quod & à principio in dubitationem dictum est prius, modò dicamus. Nam si quis substantias non ponat esse separatas, & hoc modo sicuti entium singularia dicuntur, perimet substantiam, quemadmodum dicere uolumus. Quòd si quis substantias separatas ponat, quomodo principia earum & elementa ponet? si singulare nanque & uniuersale, tot erunt entia,

quot elementa. neque scibilia elementa. sint etenim syllabæ quidem, quæ in voce sunt, substantiæ. elementa uerò earum elementa substantiarum. necesse autem est B A, & vnamquanq; syllabarum unam esse, si non uniuersaliter quidem & specie eædem, sed una numero unaquæque, & quod quid, nec æquiuocum. Item ipsum quod est unumquodque unum ponunt. quod si syllabæ, ita illa quoq;, ex quibus sunt. non erunt igitur plura A, quàm vnum, nec aliorum elementorum vllum secundùm eandem rationem, secundùm quàm nec aliarum syllabarum eadem altera & altera. At verò si hoc præter elementa non erunt alia entia, sed solùm elementa. nec item erunt scibilia elementa, cùm non sint uniuersalia, scientia verò vniuersalium sit. constat verò ex demonstrationibus, ac definitionibus. non enim fit syllogismus, quòd hic triangulus duobus rectis, nisi omnibus duo recti. nec quòd hic homo animal, nisi omnis homo animal. At uerò, si principia uniuersalia sunt, aut etiam substantię, quæ ex his fiunt, vniuersales sunt, erit non substantia prior substantia. uniuersale nanque non est substantia: elementum uerò & principium uniuersale est, est autem elemetũ & principium prius his, quibus principium & elementum est. Hęc itaque omnia rationabiliter accidunt tum cùm ex elementis ideas faciunt, tum cùm præter eas ideas, substantiasque, quæ eandem formam habent, unum qui separatum esse censent. quod si nihil prohibet, quemadmodum in vocis elementis multa A, multaque B esse, nihilque pręter multa ipsa A, ipsaque B esse, erunt ob hoc infinitæ similes syllabæ. Quòd autem omnis scientia uniuersaliũ sit, quamobrem ne-
cesse

cesse sit, tum entium principia uniuersalia esse, tum non esse separatas substantias, hoc plus quàm alia prædicta, maximè dubitationem habet. At quodam quidem modo uerum, quod dicitur est, quodam autem modo non uerum. Scientia nãque, sicut & ipsum scire, duplex est: quorũ aliud potẽtia, aliud actu est. Potentia igitur, cùm sit tanquam materia ipsius uniuersalis, ac indefinita, vniuersalis, indefinitiq; est. actus verò determinatus & determinati, cùm quod quid, huiusq; alicuius sit. Verum per accidens uidet uisus colorem vniuersalem, eò quòd hic color quem videt, color est, & quod Grammaticus hoc A speculatur, A est. Nam, si necesse est principia uniuersalia esse, necesse est illa quoque ex uniuersalia esse, quemadmodum in demonstrationibus est. quod quidem ita est, nihil erit separatum, ne substantia quidem. sed constat, quòd quodammodo quidem scientia vniuersalis est, quodammodo uerò minimè.

Quo pacto sit & nõ sit ipsius vniuersalis sciẽtia.

*

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

LIBER XIIII.

SVMMAE LIBRI.

In hoc libro disputat contra eos, qui mathematica, vel ideas numeros entium principia ponebant.

Circa immobiles substantias non posse principia contraria existere. *Cap. I.*

DE hac itaque substantia tot dicta sint. omnes uerò, quemadmodū in naturalibus, similiter etiam circa immobiles substātias principia cōtraria faciunt. Si autem nullis principijs possit prius aliquid esse, impossibile erit profectò principiū, aliquid aliud existens, principiū esse. veluti siquis dicat albū esse principiū, nō prout aliud, sed prout albū: esse tamen de subiecto, & aliquid aliud existens albū esse, illud sanè prius erit. at uerò cuncta ex contrarijs fiunt, tanquā cuiusdam subiecti. necesse ergo est maximè hoc cōtrarijs inesse. semper igitur cuncta cōtraria de subiecto sunt, & nullū est separabile. Cæterū quemadmodū apparet, ratioque testatur, nihil substantię contrariū est. nullum ergo cōtrariorum omnium propriè principium est, sed alterum.

Narrantur

Narrantur opiniones multæ Antiquorum de principÿs. Cap. 11.

QVidam verò alterum contrariorum materiam faciunt. quidam vni scilicet æquali inæquale, quasi hoc natura multitudinis sit. quidam vni multitudinem. generãtur enim numeri à quibusdam ex dualitate inæqualis, magno ac paruo, à quodam ex multitudine, ambobus tamen ab substantia vnius. etenim qui inæquale & vnum dicit elementa, inæquale verò ex magno & paruo dualitatem, tanquam vnum sint inęquale & magnum & paruum dicit. nec determinat, quòd ratione, numero verò minimè. At verò principia etiam, quæ elementa vocant, non bene assignant. Cùm autem quidam magnum & paruum pariter cum vno hæc tria numerorũ elementa dicunt, duo quidem materiam, vnum verò formam. Quidam verò multum & paucum: quia magnũ & paruum magnitudini magis secundùm naturam peculiaria sunt. Alij autem quod magis vniuersale in his, excedens & excessum. At nullum istorum aliquid differt (vt ita dicam) quoad quædã, quæ accidunt, nisi ad logicas tantùm difficultates, à quibus cauent, propterea quòd alij quoq; logicas afferunt demonstrationes. eiusdem tamen rationis est excedens & excessum, at non magnum & paruum principia esse, ac numerum dualitate priorem ex elementis ponere. ambo nanq; magis vniuersalia sunt. at illud quidem dicunt, hoc verò minimè. Quidam verò alterum & aliud ad vnum opponunt. alij autem multitudinem & vnum.

Narratæ opiniones confutantur. *Cap. III.*

SI igitur entia (vt volunt) ex contrarijs sunt: vni verò, aut nihil contrarium; aut si est, multitudo est, & inæquale æquali, & alterum eidem, etiã aliud eidem: maximè quidem qui vnũ opponunt multitudini, aliqua opinione nituntur, nec hi tamen sufficienter. vnum etenim erit paucum, quandoquidem multitudo paucitati, multũ verò pauco opponitur. Vnum verò, quod mensuram significet, manifestum est. ac in cunctis est aliquid aliud suppositũ, veluti in harmomonia primus sensibilis tonus, in magnitudine digitus, aut pes, aut aliquid simile. & in rhythmis gradus, aut syllaba. similiter in grauitate pondus aliquod determinatum est, ac eodem modo de omnibus. in qualitatibus quale quid, in quantitatibus quantum quid. mensura enim indiuisibile, quædam secundùm formam, quædam secundùm sensum, tanquam vnum, non sit aliqua per se substantia. & hoc rationabiliter; vnum nanque significat, quòd mensura cuiusdam multitudinis est. ac numerus multitudo mensurata, & multitudo mensurarum. Quare rationabiliter vnum non est numerus. neque enim mensura mensuræ. Verùm tam mensura quàm vnum, principium est. Oportet autem vt mensura semper idem cum omnibus sit: veluti si equus mensura equis, & si homo hominibus. quòd si homo, & equus, ac Deus animal, numerus quoque eorum fortassis animalia erit. si autem homo, & album, ac ambulans, minimè quidem horum numerus est, eò quòd eidem vnique secundùm numerum omnia insunt: attamen numerus horũ generum erit, alicuius alterius similis appellationis. Qui verò inæquale vt vnum quid, dualitatem autem

indeter-

indeterminatam ex magno paruoque faciunt, vehementer longè, tum ab apparentibus, tum à possibilibus dicunt. passiones nanq; magis hæc, & accidentia, quàm subiecta numeris & magnitudinibus sunt. multum nanque & paucum numeri, ac magnum & paruum magnitudinis, sicuti par & impar, & læue & asperum, rectum & curuum. Præterea ad hunc quoq; errorem etiam necesse est magnum, & paruum, & quæcunq; similia ab aliquo esse. Ad aliquid verò minimè prędicamentorum omniũ natura quædam, aut substantia est, ac posterior. tum quali, tum quanto, & quædam quanti passio (vt dictum est) sed non materia, aut aliquid aliud quàm omnino commune ad aliquid, partibusque eius, & speciebus. nihil enim est, nec magnũ nec paruum, nec multum nec paucum, nec omnino ad aliquid, quod non aliquid aliud existens, multum aut paucum, aut magnum aut paruum, aut quod ad aliquid est. Quòd autem ad aliquid minimè aliqua substantia, aut ens, aliquod sit, signum est, quòd eius solùm non est generatio, neque corruptio, neque motus: quemadmodum secundùm quantum augmentatio, & diminutio, secundùm quale alteratio, secundùm locum latio, secundùm substantiam simplex generatio & corruptio. At secundùm ad aliquid minimè. absq; enim, quòd moueatur, quandoque maius, quandoq; minus, aut æquale erit, altero secundùm quantum moto. Necesse item est cuiusq; materiam esse, quod potentia tale est: quare etiam substantiæ est. ad aliquid verò, neque potentia, neque actu substantia est. inconueniens itaque est, imò impossibile substantiæ elementum facere non substantiam, ac prius. posteriora nanque omnia prædicamenta

camenta sunt.[1] Item elementa non prædicantur de his, quorum elementa sunt. multum verò & paucum seorsum, & simul prædicatur de numero. ac longum & breue de linea, planumque latum & strictum est. quòd si qua multitudo est, cuius semper ipsum paucum sit, vt dualitas (nam si eius multum sit, vnum profectò paucum erit) & si multum simpliciter, nimirum erit veluti denarius multum, & (si hoc pacto non est) plus quàm dena millia. Quo igitur modo iste ex pauco, multoque numerus erit? aut enim ambo prædicari oportebat, aut neutrum. nunc verò alterum tm̃ prædicatur. Simpliciter autem cõsiderandum est, vtrum possibile sit æterna ex elemẽtis componi. materiam nanq; habebunt: omne nanque, quod ex elementis est, compositum est. Si itaq; necesse sit, ex quo quid est (siue semper sit, siue factum sit) ex eo fieri, omne verò fiat ex eo, quod potentia est id, quod fit (nec enim ex impossibili factũ fuisset, nec esset) quod verò possibile est, contingit vt & quis agat[1], & non, numerum quoque (& si quàm maximè semper si) aut quodcunque aliud materiam habens, contingat profectò non esse haud secus, & quod vnum diem habet, & ꝙ annos quotcunq;. si verò sic, & tempus cùm tantum sit, vt cuius non est terminus. non erunt ergo æterna: siquidem quod contingit nõ esse, non est æternum, quemadmodum in alijs tractatum est. Quòd si verum vniuersaliter est, quod nunc dicitur, nullam substantiam æternam esse, si non sit actu; elementa verò materia substantiæ sint, nullius profectò æternæ substantiæ elementa erunt, ex quibus inexistentibus sit. Sunt autẽ quidam, qui dualitatem quidem indeterminatam vnà cum vno faciunt elementum, inæquale verò haud

haud ab re ſpernunt, propter impoſſibilia, quæ accidunt, à quibus tot ſolũ de difficultatibus ademptæ ſunt, quotcunq; neceſſe eſt illis accidere, qui inæquale & ad aliquid faciunt elementum. quotcunq uerò pręter hanc opinionem ſunt, has illis quoq; neceſſe eſt accidere, ſiue idealem numerum, ſiue mathematicum ex eis faciant.

Multi de cauſis Antiquos in has cauſas lapſos fuiſſe: præcipuè verò ob Parmenidem dicentem ipſum ens vnum eſſe: quod ab Ariſtotele redarguitur. Cap. IIII.

MVltæ igitur cauſę ſunt, quare in has cauſas lapſi ſunt. maximè verò ea, quæ ob antiquitatem dubitatio eſt. videbatur nanque eis omnia entia fore vnũ, ſcilicet ipſum ens. niſi quis ſoluat, & conſentaneè Parmenidis rationi incedat, nunquam enim hoc vllo modo eſſe non ens. verùm neceſſe eſſe oſtendere, ꝙ non ens ſit. hoc nanq; modo ex ente & aliquo alio entia fore, ſi multa ſunt. Profectò in primis quidẽ, ſi ens multipliciter dicatur: quoddam enim, quia ſubſtantiam ſignificat, quoddam, quia quale, quoddam, quia quantum, & reliqua quoque prædicamenta: quale igitur vnum omnia entia erunt, ſi non erit non ens? vtrum ſubſtantiæ, an paſſiones, & alia quoque ſimiliter, an cuncta? & erit vnum hoc, & tale, & tantum, & alia quæcunque vnum quid ſignificant? At inconueniens eſt; imò verò impoſſibile vnam aliquam naturam factam cauſam, & huius entis, & eiuſdẽ entis ſit quoddam hoc, quoddam tale, quoddam tantum, quoddam verò vbi. Deinde ex quali nõ ente, ac ente entia? Multipliciter enim, & quod nõ ens, ſicuti etiam ens, etenim quod non hominem ſignificat, non

eſſe

esse hoc: quod non rectum autem, non esse tale: quod non tricubitum verò, non esse tantum. ex quali igitur ente, & non ente multa entia erunt? Vult itaq; falsum, & hanc naturam nō ens dicere, ex quo & ente multa entia. qua de re dicebat, ꝙ oportebat aliquod falsum supponere, quemadmodum Geometræ pedalem esse, quæ non sit pedalis. At impossibile est, hæc ita se habere. nec enim Geometræ vllum supponunt falsum. non enim id in syllogismo propositio est. neq; entia fiunt ex ita nō ente, neq; corrumpuntur. verùm quoniam nō ens, quod secundùm casus dicitur, æquè ac prædicamenta dicitur, præter hæc autem non ens dicitur, quod vt falsum, ac id, quod secundum potentiam, ex hoc generatio est. ex non homine, potentia verò homine, homo. & ex non albo, potentia verò albo, album. similiter, siue vnum quid, siue multa fiant. Videtur autem quæstio, quomodo ens, quod secundùm substantias dicitur, multa sit, cùm profectò numeri longitudines, & corpora, ea sint, quæ generantur. Inconueniens itaque est, quomodo quidem ens, quod quid est multa sit quærere, nō autem quomodo, aut qualia, aut quanta. non enim indeterminata dualitas, nec magnū & paruum causa est, vt duo alba, aut multi colores, aut sapores, aut figuræ sint. numeri nanq; hæc etiam erunt, ac vnitates, At verò, si hæc considerassent, vidissent profectò quid etiam in eis causæ est. eadem.n. & proportionalis causa est. ipsa enim transcensio causa, & id quod quærebant, enti & vni oppositū, ex quo & his entia facerent, causa fuit, vt ad aliquid & inæquale supponerent, quod neque contrarium, neq; negatio illorum est, sed vna natura entium, quemadmodum quid & quale. Oportebat igitur hoc

hoc etiam quærere, quonãmodo ad aliquid multa eſſet, & non vnum. Nunc verò quo quidem modo multæ vnitates præter primum vnum quęritur, quomodo verò multa inæqualia, minimè. Quamuis vtuntur & dicunt magnum paruum, multum paucum, ex quibus numeri; longũ breue, ex quibus longitudo; latum ſtrictum ex quibus planum; profundum humile, ex quibus moles, etiam adhuc plures ſpecies eius dicunt, quod ad aliquid eſt. quid igitur his cauſæ eſt, vt multa ſint? Neceſſe itaq; eſt (quemadmodum dicimus) vnicuique ſupponere potentia ens: nam & ille, qui hæc dixerat, hoc quoq; commonſtrauit, quòd aliquid potentia ſit ens, hocq́; ſubſtantia, nõ ens autem per ſeipſum, videlicet quia ad aliquid. ac ſi diceret, tale quod neq; potentia eſt vnum, aut ens, neq; vnius, aut entis negatio eſt, verùm vnũ quid entium eſt. at multò magis (vt dictũ eſt) ſi quæſiuiſſet, quonammodo entia multa ſunt, nõ quæ in eodem prædicamento, quomodo multæ ſubſtantiæ, aut multa qualia quærendo, verùm quomodo multa entia. quædam nanq; ſubſtantiæ, quædam paſſiones, quædam ad aliquid ſunt. In alijs igitur prædicamentis habet aliam etiam quandam conſiderationem, quonammodo multa ſint. Etenim propterea, ꝙ non ſunt ſeparabilia, eò quòd ſubiectum multa ſit, & eſt, qualia quoq; multa ſunt, & quanta. & quamuis oportet vnicuique generi aliquam eſſe materiam, ſeparabilem tamen à ſubſtantijs impoſſibile eſt. In his autem, quæ quod quid ſunt, habet quandam rationem quomodo multa ipſum quid ſunt, ſi non quid erunt & quod quid, & quædã talis natura. hæc verò dubitatio illinc magis eſt, quomodo multæ actu ſubſtantiæ, & non vna. At verò ſi non idem

idem sit hoc, & quantum, non dicitur quomodo, & cur entia multa sunt, sed quomodo, & quare multa quanta. Omnis nanque numerus quantum quid significat. & vnitas non est nisi mensura, quia ea, quæ secundùm quantum, indiuisibilis est. si igitur quantum, & quod quid est alterum non dicitur, quod quid est, ex quo neq; quomodo multa. si autẽ idem, multas sustinet contradictiones, qui hæc dicit.

Examinantur opiniones variæ ponentium numeros rerum principia: eædemq́; improbantur. Cap. V.

SVggerere autem quispiam de numeris etiam consideratione͂ possit, vnde nam sit accipienda fides, ꝙ sint. apud eum nanque, qui ponit ideas, præbent quandã entibus causam. siquidem vnusquisq; numerorum idea quædam est, idea sanè cæteris vt sint, quomodocunq; causa est. Sit enim hoc eis suppositum. Illi verò, qui hoc quidem modo nõ putet, propterea quòd videat difficultates, quæ circa ideas existunt, ita vt propter hæc eas non faciat numeros, faciat verò numerũ mathematicum: vnde credendum est, quod talis numerus sit, ac quod quicquam cæteris vtilis? nullius nanque, nec ille ait, qui dicit eum esse, verùm vt quandam ipsam per se existentem naturam esse dicit: nec apparet eum causam esse, quandoquidem omnia Arithmeticorum theoremata etiam de sensibilibus (vt dictum est) erunt. Qui igitur ponunt ideas esse, dicere tentãt, quomodo, & qua de causa sint: eò quòd secundùm expositionem cuiusque vnum quid præter multa accipiunt vnumquodque. At verò quoniam hæc, neq; necessaria, neque possibilia sunt, neque numerum propter hæc esse asserendum est. Pythagorici

gorici verò, eò quòd multas numerorum paſſiones ſenſibilibus ineſſe corporibus videbant, numeros quidem eſſe entia fecerunt, non tamen ſeparatos, verũ ex numeris entia. Cur autem? quoniam numerorũ paſſiones in harmonia ſunt, & in cœlo, cæteriſque multis. Illis verò, qui mathematicum ſolum numerum eſſe dicunt, nihil tale ſecundùm ſuppoſitiones dicere cõtingit: verùm quòd non erunt de eis ſcientiæ, dicebant. nos autem dicimus eſſe, quemadmodũ diximus prius. Et patet, quòd mathematica nõ ſunt ſeparata. ſi enim ſeparata eſſent, nõ ineſſent corporibus paſſiones eorum. Pythagorici verò ſecundùm tale nullius culpabiles exiſtunt. At ſecundũ quod naturalia corpora ex numeris faciunt ex non habentibus grauitatẽ vel leuitatem, grauitatem & leuitatem habentia vidẽtur de alio cœlo corporibuſq; alijs, nõ autẽ de ſenſibilibus dicere. Qui verò faciunt ſeparatum, eò quòd dignitates non ſunt in ſenſibilibus, quodq; vera ſunt quę dicuntur, & animæ adblandiuntur, & eſſe exiſtimant, & ſeparata eſſe, ſimiliter quoque & magnitudines mathematicas. At dilucidum eſt, quòd oratio quoque contraria dicet contraria, & quod iam dubitatum eſt, ſoluitur ab illis hoc pacto ſciſcitantibus: quã ob cauſam, ſi nullatenus ea ſenſibilibus inſit, paſſiones eorũ in ipſis ſenſibilibus ſint. Sunt autẽ quidam, qui ex hoc, quòd termini, extremaque ſunt, pũctum lineæ, hæc ſuperficiei, iſta ſolidi, putant debere tales naturas ex neceſſitate eſſe. Oportet igitur & hanc rationẽ conſiderare, nónne nimiũ debilis ſit. Nec enim ſubſtantiæ sũt extrema, imò omnia hęc termini. Cùm & ambulationis, & omnino motus aliquid terminus ſit, is ne igitur eſt quod quid, & ſubſtantia

quædam. at absurdum est. At verò etsi sunt, sensibilia sanè omnia erunt. in his nanque esse ratio dixit. cur igitur separata erunt? Item inquiret quispiam, qui non admodum facilis sit ad credendum, de omni quidem numero, & mathematicis hoc ipsum, quòd nihil conferant inuicem priora posterioribus. nam & numero non existente, nihil minus magnitudines erunt illis, qui mathematica solùm esse aiunt: & his non existentibus, anima, & corpora sensibilia. Ex his verò, quæ apparent, nō videtur natura inconnexa, quemadmodum vitiosa Tragrœdia. Qui verò ponunt Ideas, hoc quidem eos fugit: ex materia nanque, & numero faciūt magnitudines: ex dualitate quidem longitudines: ex trinitate verò fortassis plana: ex quaternitate solida, aut ex aliis numeris. nihil enim interest. Sed vtrum hæc erunt ideæ? aut quis modus earum est, quidue conferunt entibus? Nihil profectò, quemadmodum neque mathematica, nec istæ conferunt. At verò nec vllum theorema de eis est, nisi quis velit mathematica motum efficere, ac proprias quasdam opiniones facere. nō est autem difficile eos, qui quascunque suppositiones sumūt, prolixum quippiam facere, atque connectere. hi quidem hoc modo mathematica ideis annectentes, peccant. Primi autem duos numeros facientes, tum idealem, tum mathematicum, nullo modo dixerunt, nec dicere habeant, quomodo, vel ex quo mathematicus erit: faciunt enim eum medium inter idealem, & sensibilem. Si enim ex magno & paruo, idem erit illi, qui idearum est. verùm ex alio quodam magno & paruo magnitudines sanè facit. si autē aliud quoddam dicet, plura elementa dicet. Et si principium vtriusque

vnum

vnum quid est, commune quid in his id vnum erit. at quęrendum est quomodo hęc multa vnũ sint? Et simul secundùm eum aliter q̃ ex vno, & indeterminata dualitate numerum fieri impossibile est. Hæc itaq; omnia irrationabilia sunt, ac ipsa sibi ipsis, & bene ratione vtentibus compugnant. videturq́; in eis esse longus Simonidis sermo. fit nanq; longus sermo, quemadmodum is, qui seruorum est, cùm nihil sanum dicant. Ipsa quoq; elementa magnum, & paruum videntur conqueri, quòd trahuntur. nõ possunt enim vllo modo generare numerum, nisi eum, qui ab vno duplicatur. Inconueniens etiam est, imò impossibile generationem quoq; eorum facere, cùm perpetui sint. vtrum autem Pythagorici faciãt, an non faciant generationem, nihil dubitandum est: manifeste nanq; dicunt, ꝙ vno constituto, siue ex planis, siue ex colore, siue ex semine, siue ex quibus egent dicere, confestim infinito propinquissimum trahebatur, terminabaturq́; à termino. Verùm quoniam de mundi factura, ac naturaliter hæc dicere volunt, decens erat aliquid eos de natura inuestigare, à præsenti verò uia discedere. Quærimus nanque principia, quæ in immobilibus sunt: quare talium numerorum generationem considerare oportet. Imparis itaque generationem non dicunt, quasi videlicet paris generatio sit. Parem verò primò ex inæqualibus, magno & paruo æquatis, quidem cõstituunt. necesse itaque est prius esse ipsis inęqualitatem, quàm ipsum ęquari. si autem semper ęquata fuissent, nõ fuissent inæqualia prius. ipso enim Semper nihil est prius: quare patet, ꝙ non contemplandi gratia faciunt generationem numerorum.

Dubitatio, quo pacto bonum in ipsis principijs insit: de qua re diuersæ Antiquorum redarguuntur opiniones. Cap. VI.

HAbet autem dubitationem, & à bene dubitante reprehensionem, quonãmodo ad bonum, atq; pulchrũ elementa, principiaq; se habent. dubitationem quidem hanc vtrum aliquod istorũ tale sit, quale volumus ipsum ideale bonum, & optimum dicere, an non, sed posterius genita sint. A quibusdam enim recentioribus Theologis concessum esse videtur, qui non aiunt, nisi quod entium natura præcedente, bonum quoque, ac pulchrum apparet. hoc verò faciunt veram veriti difficultatem, quæ accidit dicentibus, quemadmodum quidam ipsum unum principium. Difficultas autem est, non quoniam principio bonum tanquam insitum attribuerũt. verùm propterea quòd ipsum posuerunt principium, & principium, vt elementum. numerum quoque ex vno. Poëtæ verò Antiqui similiter quomodo regnare, eo & principia esse aiunt. non enim primos, veluti noctem, & cœlum, aut chaos, aut etiam oceanum, sed Iouem. At verò his quidem, eò quòd mutant entium principes, talia dicere accidit. quia hi quidem eorum qui misti fuerunt, nec omnia fabulosę dicunt, (vt Pherecydes, & alij quidam) primum generans optimum ponunt, ac etiam Magi, & posteriorum quoque Sapientum, vt Empedocles, & Anaxagoras, cùm hic quidem amicitiam, ille verò intellectum principium fecerit. eorum verò, qui immobiles substantias esse dicunt, quidam ipsum vnum ipsum bonum esse aiunt. substantiam tamẽ eius ipsum vnum maximè putabant

Co. Græ. ita legit. Poëtæ uero Antiqui hac similiter, qua regnare & dominari aiunt. nõ primos, &c.

bant esse. Dubitatio quidem hæc est, vtro modo dicēdum est. Mirabile autem est, si primo, & perpetuo, ac sibiipsi sufficientissimo hoc ipsum primum, per se sufficientia, & salus non sit tāquam bonum. enimuero propter nihil aliud incorruptibile, vel sibi sufficiens est, nisi quoniam bene se habet. Quare dicere quidem principium tale esse rationi consentaneum est verum esse: hoc verò esse ipsum vnum. Aut si non hoc, elementum, & numerorum elementum esse impossibile est. Accidit enim multa difficultas, quam cùm quidam fugerent, qui vnum quidem fatebantur primum principium esse, ac elementum ipsius, tamen mathematici numeri abnegarunt. cunctę nanque vnitates re vera fiunt aliquod bonum, & magna bonorum erit abundantia. Itē, si formæ numeri, omnes formę ipsum bonum aliquod. At verò cuiuscunq; velit, ponat quis ideas esse, si quidem bonorum solum ideæ, non erunt substantiæ. Quod si etiam substantiarum, cuncta animalia, & plantæ bona sunt, & participantia. Hæc itaque inconuenientia accidunt. Et ad hæc contrarium elementum (siue multitudo, inæquale, & magnum & paruum sit) ipsum malum erit. Quare quidam fugiebat bonum vni copulare, tanquam necesse sit, cùm generatio sit ex contrarijs, naturam multitudinis malum esse. quidam inæquale mali naturam dicunt;. accidit igitur omnia entia, præter vnum, quod est ipsum vnum, malo participare. & numeros eo magis puro participare, quàm magnitudines. & malum locum esse boni, ac participare, & appetere corruptiuum. contrarium nanq; corruptiuum contrarij est. At si, quemadmodum dicebamus, quòd materia est id, quod potentia vnumquodq;, veluti

luti ipsius actu ignis,quod est potentia ignis,malum erit ipsum potentia bonum. Hæc igitur omnia accidunt.quoddam quidem, quia omne principium faciunt elementum. quoddam,quia contraria principia.quoddam,quia ipsum vnũ,principiũ . quoddam, quia numeros primas substantias,& separabiles,ac formas . Si igitur tum non ponere bonum inter principia , tum ita ponere impossibile est,constat quòd non rectè assignantur principia, neque primæ substantiæ . At etiam nec is rectè putat,qui vniuersi principia, animalium , plantarumq; principio assimilat , quia ex indeterminatis,ac imperfectis semper perfectiora : & ideo etiam in primis ita se habere aiunt, vt nec ens aliquod sit ipsum vnum.Verùm etiam hìc perfecta principia sunt , ex quibus hęc sunt . homo enim hominem generat , nec semen primum est .

Contra ponentes locum simul cum magnitudinibus fieri. Item contra dicentes ex numeris , vt elementis entia fieri,ipsum autem aliud ex alio esse , quot modis dicatur non diuidentibus . Cap. VII.

ABsurdum item est locum simul cum solidis mathematicis facere.locus nanq; singulariũ proprius : quare loco separabilia sunt . mathematica verò non sunt alicubi . At insuper dicere quidem,ꝙ alicubi erunt,quid verò locus sit,nõ absurdũ est . Oportebat verò eos,qui entia dicebant esse ex elementis, primaq; entium numeros , diuidere qualiter aliud ex alio sit : & ita dicere quonammodo numerus ex principijs sit . Vtrum mistione ? At non est omne miscibile , & quod fit alterũ,nõ erit separabile vnum ipsum , nec altera natura,neq; volunt. At compositione dicent ,

dicent, vt syllabam? Sed situm necesse est esse. & qui intelligit, seorsum intelliget vnum, & multitudinem. hoc igitur numerus erit, vnitas & multitudo, aut vnum & inęquale. Et cùm id, quod est ex aliquibus esse, est quidē, vt ex his, q̄ insunt, est verò, vt nō, vtrónam modo numerus est? Sic .n. vt ex his, quæ insunt, non sunt nisi ea, quorū generatio est. Sed tanquam à semine erit? At non possibile ab indiuisibili aliquid abire. Verùm fortassis tanq̄ vt ex contrario non permanente? At quæcunq; ita sunt, ex alio quoq; quodam permanente sunt. Cùm autem vnum, quidam quidem vt contrarium multitudini, quidā verò inęquali ponat, vno ut æquali vtens, tanquam ex contrarijs erit numerus profectò. est igitur quippiam aliud, ex quo permanēte, & altero est, aut factus est. Præterea, cur cætera quidem, quæcunq; ex cōtrarijs sunt, aut ea, quibus contraria sunt, corrūpuntur: numerus uerò, & si ex omni sit, minimè? de hoc enim nihil dicitur, quanuis contrarium tam quod inest, q̄ quod non inest, corrumpat, vt contentio misturam. attamen non oportebat: non enim est illi contraria.

Numerum non esse causam aliquam ipsarum rerum.

Cap. VIII.

Nihil aūt determinatū est, qualiter numeri substantiarum, & existentiæ causæ sunt: vtrum vt termini, veluti puncta magnitudinum, & vt Eurytus ordinabat, hęc numerus huius: puta, hic quidē hominis, hic verò equi: quēadmodum illi, qui numeros ad figuras, triāgulum, & quadratum reducunt, ita plantarum formas supputationum calculis assimilans. An, quoniam ratio, & consonantia numerorum, similiter etiā homo, & aliorum vnumquodque? Ad passiones,

qualiter sunt numeri, album, dulce, & calidum? Quòd verò numeri veri non sint substantia, neq; causæ formæ, patet: substantia nanque ratio est, numerus verò materia. veluti carnis, aut ossis numerus substantia; sic, tria ipsius ignis, terræ verò duo. & semper numerus, quicunq; fuerit, aliquorum est, vel igneus, vel terrenus, vel monadicus. verùm substantia tantùm ad tantum esse secundùm mistionem hoc sanè non est numerus, sed ratio mistionis numerorum corporalium, aut quorumcunque. Nec igitur eò quòd faciat, causa numerus est: nec omnino numerus monadicus, aut materia, aut ratio, & forma rerũ est: sed nec quidem vt id, quod cuius causa.

Contra ponentes bonum, quod est hìc, omne à numeris prouenire. Contra etiam nonnullos Homeri expositores, fatua quædam in numeris dicentes. Et quo pacto in numeris ponendum est ipsum bonum. Cap. IX.

DVbitauerit autẽ aliquis, quidnam sit illud bene, qđ à numeris, si misti in numero rationali, aut impari sit. nũc etenim nihil salubrius, ter tria, si melicratum sit mistum, sed magis proderit fortassis, si in nulla proportione sit, & aquosum, aut si in numero sit purum. Item rationes mistionum in additione numerorum, nõ in numeris sunt. veluti tria ad duo, non ter duo. idem enim genus esse oportet in multiplicationibus. Quare, ipso A mensurare oportet ordinẽ, in quo A, B, C, & ipso D eũ, in quo D, E, Z. quare eodem omnia. erit igitur ipsius ignis B, E, Z. & aquæ numerus bis tria. Si autem necesse est omnia numero participare, necesse est multa eadem accidere, & numerum eundem huic, & alij esse. Vtrũ igitur hoc est causa, & propter hoc res est? An

An id immanifeſtum, veluti eſt quidam Solis, ac rurſus Lunæ lationum numerus, & vitæ vniuſcuiuſque animalium? Quid igitur prohibet quoſdam eorum quadratos eſſe, quoſdam cubos & ęquales, alios duplos? Nihil enim prohibet, ſed neceſſe eſt in hos conuerti, ſi omnia numero participabant, & quę differunt contingebat ſub eodem numero cadere. Quare, ſi quibuſdam idē accidens acciderit, eadem inuicem illa erunt, eandem habentia numeri ſpeciem, puta Sol & Luna, eadem. Sed propter quid cauſę eædem? ſeptem quidem vocales, ſeptem autem chordæ, aut harmonię, ſeptem verò pleiades, in ſeptem autem quædam emittunt dentes, quædam verò non, ſeptem etiam, qui ad Thebas. Vtrum igitur quoniam talis quidam numerus ſuapte natura aptus eſt, ideo aut illi fuerunt ſeptem, aut pleias ſeptenarum ſtellarum eſt? An hi quidem propter portas, aut aliam quandam cauſam? Illam verò nos ita numeramus, vrſam autem duodecim, quidam autem plures. nam ξ ψ ζ conſonantias aiunt eſſe. & quoniam illæ tres; hęc quoq; tria. quod autem mille talia ſint, nemo curat. ipſi.n. γ & ρ eſſe poſſit vnum ſignum. Si autem quoniam duplum aliorum vnumquodque, aliud verò minimè, cauſa quidem eſt: quia cùm tria loca ſint, vnum in vno quoque infertur ipſi σ, propterea tria tantum ſunt, ſed non quoniam conſonantiæ tres: nam plures conſonantię ſunt. hic verò non amplius poſſunt. Similes verò hi quoque ſunt Antiquis Homericis, qui paruas ſimilitudines vident, magnas verò non vidēt. Dicunt autem quidam, quòd multa talia ſunt, veluti ipſę mediæ, quædam nouem, quædam octo, & carmen decem & ſeptem his eſſe æquale numero.

ascendit autem in dextro quidem nouẽ syllabis, in sinistro verò octo. & ꝙ ęqualis distantia, tam in literis ab α ad ω, quam in tibiis à grauissimo bõbo ad acutissimã neten, cuius numerus æqualitas est omnimodæ cœli melodię. Videri autem non decet talia. nã nullus dubitaret neq; dicere, nec inuenire in perpetuis, quoniã & in corruptibilibus. Vtrũ quæ in numeris naturæ laudatæ, & quę his cõtraria, ac omnino, quæ in Mathematibus, vt quidã dicũt, & causas naturæ faciũt, videntur hoc modo cõsiderãtes fugere. secundùm nullũ enim modũ eorum, q circa principia determinati sunt, vlla eorum causa est. Vt tamẽ manifestũ faciũt, qđ ipsum bene est, & quod de coordinatione ipsius boni est impar, rectum, æquale, quæ quorundã numerorum sunt potentiæ (simul nanq; anni tẽpora, & talis numerus) & cætera, quęcunq; colligũt, ex theorematibus mathematicis hanc potẽtiam oĩa habent. Quare assimilãtur casualibus accidentibus. sunt enim accidentia quidẽ, sed conuenientia inuicem omnia. vnũ autem, quod proportionale est. In unaquaque enim entis prędicatione est, quod proportionale est, ut rectum in longitudine, ita in latitudine, ęquale: in numero uerò fortassis impar, in colore autem album. Præterea harmonicorũ, atq; similium non sunt causa numeri, qui in formis sunt. Illi nanq; ęquales abinuicẽ specie differunt. etenim ipsæ quoq; unitates: quare propter hæc non sunt faciendę formæ. Quæ igitur accidũt, hæc, & alia etiã his plura, si colligerẽtur. Videtur autem id indicio esse multis malè affici circa generationem eorum, & nullo modo posse connecti, eò quòd mathematica non sit à sensibilibus (vt quidã dicunt) separata, nec ipsa quidẽ sint principia.

Arist. librorum XIIII. Metaphy. Finis.

THEOPHRASTI METAPHYSICORVM Liber.

Dubitationes, quo pacto se habeant intelligibilia cum naturalibus, & quæ sint ipsa intelligibilia. Cap. I.

VO pacto, ac quibus eam, quæ de primis est, speculationem determinare oportet? Etenim ea, quæ naturæ est, plurifida, uel (quemadmodum quidam aiũt) ordinata minus existit, mutationes subiens omnimodas. At quæ circa prima uersatur, finita est, & circa eadẽ semper. Quamobrem in intelligibilibus quoq;, quę sensui peruia non sunt, ipsam ponunt, vtpote motu, mutationeq; priuatis: atq; in summa honorabiliorem, maioremq; eam esse existimãt. Sit igitur initium, vtrum consensum quendam, ac mutuam veluti societatem cum naturalibus intelligibilia habeant: an nulla, sed tanq̃ seiuncta vtraq;, ad omnem quidem substantiam quodam modo sese adiuuent. Rationi profectò magis consentaneum existit, propinquitatem quandam inesse, & nõ peregrina fateri omnia, sed verbi gratia, aliqua quidem esse priora, aliqua verò posteriora: nõnulla autẽ principia, quædam sub principijs collocata, quemadmodum & æterna

ad ea,

ad ea,quę corruptioni obnoxia sunt, se habere videntur. Si igitur res ita habeat,quęnam ipsorum, & in quibus erit natura? Quippe si solis sint mathematicis intelligibilia,ut nōnulli aiūt, neq; admodum insignis cum sensibilibus, neque prorsus idonea esse videbitur cognatio cuiusq;: utpote quæ profectò excogitata sunt. Esse autē uidentur,nobis figuras, formasq́;, ac rationes accommodantibus. At hæc per illa nullam nacta sunt naturam. Si uerò non, fieri nequit,ut sic cū ijs,quæ natura constant,conspirent,ut illis tanq̃ uitam, ac mouendi facultatem suggerant. Sed ne numerus quidem ipse hoc præstare posset:quē etiam primum atq; maximè principem quidam faciunt. Est autem alia quædam, quæ prior, ac præstantior est, substantia, de qua disserere tentandum est,sit'ne una aut numero,aut specie,aut genere. Erit igitur oppidò quàm rationabile eā, quæ principij naturam sortita est,in paucis esse, si abundantibus insit,nisi & in primis, & eo, ꝙ primum est,collocata sit. Quænam ergo sit hęc, quíque plures ipsi quoquo modo demonstrare conandum est, siue proportione,siue similitudine alia. Forsitan autem potestate quadam atq; aliorum excessu, perinde atque Deus,accipi debet. diuinum siquidem omnium principium existit,per quod & sunt,& permanēt uniuersa. Hoc itaque modo assignare fortè erit perfacilè. at uel clarius,uel ad suadendum aptius, difficile. Cùm autem principium sit huiusmodi, quod cū sensibilibus affinitatem habeat: natura uerò (ut simpliciter dicam) in motu persistat,quod & illi proprium existit: manifestum est ipsum constitui debere motus causam. At cum per se immobile habeatur, constat ipsum non esse causam,

vt quæ à natura sunt, moueātur: sed hoc alij cuidam meliori ac priori relinquendum est potestati: qualis est illius ipsius, quod expetitur, natura, à qua circularis, continua, & irrequieta latio prouenit. Quapropter secundùm hoc haudquaquam motus esse principium resoluamus oportet: aut si sit, cùm mouetur, mouebit. Sed hactenus quidem veluti perfecta ratio, quę omnium unum facit principium, actum assignans, & substantiam, atque etiam quantitatem aliquam dicens, verùm ad meliorem quandam, diuiniorem-que attollens particulam: sic enim assignare potius oportet, quàm id, quod sectionem, partiumque distractionem recipit, auferre. Nam eminentiore simul, atque vera magis fulcitur ratione ita loquentium sententia.

Dubitationes, de desiderio superiorum, ac inferiorum rerum: & an inferiora sint cæli partes, & quo pacto. & an circularis latio sit de cæli substantia. Cap. II.

QVòd autē consequens est de desiderio, qualénam sit, & quorum, iam fusiore indiget sermone: quippe cum multa sint ea, quę in gyrum feruntur, & lationes quodammodo contrariorum, & vanum, & cuius gratia incertū est. Etenim siue vnum est, quod mouet, non oīa idem principium mouere, erit absurdum. Siue secundùm vnumquodq; aliud, atq; diuersum, & principia quoque plura. Quamobrem ipsorum concordia ad optimam tendentium expetitionē, nequaquam esse constabit. Quò autem ad sphærarum pluralitatem, de causa maiorem requirit sermonem. Nec enim iste Astrologorum est. Dubium etiam est, quo pacto cum naturali habitu prædita sint, non quietem, sed motum sectētur. Cur igitur simul per imitationē illud pari modo dicunt

dũt,& qui vnum,& qui numeros aiũt. Ipſi enim numeros,id vnum eſſe inquiũt. Iam deſiderium:, præſertim indeterminatę rei,cum anima exiſtit, niſi quis ſimilitudine,ac differentia, quæ mouentur,animata dicat: ſimul autem anima, & motus eſſe videtur. Siquidem vita ineſt habentibus: à qua appetitus quoq; , qui circa vnumquodq; eſt,tanq̃ per alia patiantur, animam tamen obtinent. Quòd ſi igitur motus circularis cauſa prima ſit,non erit vtiq; optimi. quippe cùm is,qui animæ eſt,præſtantior ſit. Primus autem eſt uel maximè, qui cogitationis eſt, à qua appetentia quoq; exiſtit. At hoc fortè quiſpiam interrogabit,quam ob cauſam ſolùm quę circulo mouentur,deſiderio afficiantur; eorum verò, quæ circa medium,nullum;quanq̃ & ipſa mobilia ſunt. An ꝙ impotens ſit, aut pertranſire nequeat id,quod primum eſt. At ſi propter imbecillitatem,hoc ſanè erit abſurdũ. Robuſtius nanq; ipſum quiſpiã exiſtimauerit Ioue Homer. qui ait.

Ipſe equidem à terra traherem,& ponto quoq; ab ipſo.

Vtrum inferiora ſint cœli partes:& quomodo.

Quare reliquum eſt, vt tanq̃ incomprehenſibile quippiam, atq; minimè compoſitum ſit. Forſitan autem rogabit prius aliquis, quo modo ſe habeant. Vtrum cœlíne partes hæc ſint, an non. Et ſi partes, quo pacto partes. Nam nunc non ſecundùm regiones modò, verumetiam ſecundùm actionem à nobiliſſimis quaſi abiecta videntur: ſiquidem circularis latio huiuſmodi eſt Contingit enim veluti per accidẽs ex ea, quæ in gyrum fit,latione, tum ad locum,tum inuicẽ fieri mutationes. Quòd ſi & optimo melius eſſet aliquid, circulari motu à primo (niſi recipiendi vetaret impotentia) indigeret. quandoquidem quod primum eſt, ac diuiniſſimum, quæ optima

ſunt

sunt, vult omnia. id autē fortè excedens aliquid, & inuestigabile existit. Arbitratur sanè qui hoc dicit, similia esse omnium, & in optimis tenuem aliquam esse, aut nullam habere differentiam. Sed fortè quispiam hoc addubitauerit ad ipsum primum cœlum referens, vtrum circularis latio de ipsius substantia sit: & si à quiete habita, statim in corruptionē laberetur, an cupidine quadam, atque appetentia per accidens, nisi illa vtique appetendi facultas ei congenita sit. nihilque prohibeat talia quędam esse entia. Sed forsitan eum, qui talem appetitū detraxit, de ipsa latione ambigere continget, si sublata cœlum corrū peret. Atque hoc quidem, quasi ad alios sermones pertinere uidetur. Verùm hoc ipsum de hac aut de his principiis quispiam existimabit.

An latio sit de cœli substantia.

Narrantur opiniones multa circa rerum principia.
Cap. III.

Fortassis autem pòst, alia protinus assignare, quæ ordine sequunť principia, atque in eo, qđ anteceffit, subsistere nō oportet quispiā affirmabit. Hoc enim est perfecti, sapientisq; viri: quo pacto Eurytum calculos quosdam disponentem aliquando Archytas prodidit facere, dicereque hunc esse hominis, illum verò cuiusuis aliûs numerum. Nunc verò multi, aliquatenus ꝓgressi, quiescūt, queādmodū qui & vnū, & indefinitā dualitatē ponunt. Numeros enim planaq; & corpora cū creauerint, reliquę penè omittunt, paucillū attingētes: & hoc tā tū declarātes, ꝙ alia quidē ab indeterminata dualitate proficiscūtur, vt locus, inane, infinitum: alia verò à numeris, & vno, vt anima, & alia quædā. tēpus autē simul, & cœlū. & alia quoq; cōplura negligūt: nec vllam postea de cœlo, ac reliquis faciūt mētionē. Pari

modo

modo Speuſippi diſcipuli, non autem aliorum vl lus, præterquam Xenocrates, quippe qui omnia quodam modo mundo ſimiliter accommodat, ſenſibilia, intelligibilia, mathematica, item & di uina. Conatur quoq; Eſtiæus vſque aliquid (non quemadmodum dictum eſt) de primis ſolum diſſerere. Plato autem, dũ ad principia redigit, alia quoq; tangere videtur, ad ideas ea referẽs: iſtas vero ad numeros: ex his autem ad principia: deinde per generationem, vſque ad ea quæ dicta ſunt. Alij autem ad principia ſolùm. Nonnulli verò & veritatem in his eſſe. entia enim circa principia tantùm eſſe. At ſecus hic atque in aliis accidit diſciplinis. In illis enim quæ poſt principia ſunt, robur maius obtinẽt: atque inter ea, quæ in illis ſunt ſcientiis, veluti perfectiora ſolent haberi. Forte autem & hoc rationabiliter. nam ibi principiorum, in reliquis verò à principiis quæſtio eſt.

Dubitatio, an principia informia ſint, vel formam adepta. Cap. IIII.

SEd fortè ambiget aliquis, quonam pacto, & qualia ſupponi principia oporteat, vtrum'ne informia & veluti potẽtia ſolũ exiſtentia, vt qui ignem & terram principia faciebant; an formam adepta, quaſi maxime foret opus, vt finita eſſent, quemadmodum in Timæo inquit. Etenim ordo, atque finitio, rebus perquàm excellentibus maxime familiaria ſunt. Videtur autem hoc in reliquis quoque, vt Grammatica, Muſica, Mathematicíſque, ad hunc ferè modum ſe habere. Cõſequuntur etiam quæ poſt principia ſunt. itẽ & quæ ſecundùm artes, quę quidem naturam ſimiliter imitantur, & inſtrumẽta, & alia ſecudùm principia. Alia igitur omnia admodum formalia

putant

putāt principia. alij uerò materialia tantū. nonnulli vtrūq;,& formalia admodū, & materialia, tanquā in ambobus perfectio cōtineatur. quippe qui ex contrarijs substantiā omnem fieri dicant. Absonum autem & illis quoq; uideatur. si totum Cœlū,& singulæ eius partes, atq; uniuersę, ordine, ratione, formis, uiribus, circuitionibus prædita forent, ipsis uerò principijs tale inesset nihil: sed ut caro eorū, quæ temerè confusa sunt (optimus inquit Heraclitus) sese mundus haberet. Atque secundùm minima (vt ita dixerim) accipiunt perinde atque inanimis. Definita nanq; singulorum natura est, ut ita dicam, quāuis temerè facta sint: principia uerò indeterminata. Rursum, id quoq; haud facilè in omnibus, & in animalibus & plantis, atque in ipsa bulla; ad id cuius gratia sunt pariter reducere, singulasq; rationes adhibere, nisi aliorum ordine, mutationeque omnigenas, ac uarias eorum, quę tum in aëre tantum in terra gignuntur, formas fięri contingat. quorum maximum quoddā exemplum nonnulli faciunt ea, quæ circa anni tempora fiunt, in quibus animaliū, plantarum, & fructuum ueluti producente ea Sole, generationes apparent. Atque hæc quidem hoc in loco contemplando, inuestigant exiguam libationem, quæ ordinis constitutionem ad quātitatem usque reperit. Cur item magis fieri nequeat in deterius transitus.

Dubitatio circa principiorum motum & quietem. Cap. V.

IN principijs autem, unde prima quoque cœpit oratio, de quiete meritò aliquis dubitauerit nam si ea ut pręstātius aliquid sit in principijs collocabit, sin uerò uti quædam segnities, atque motus priuatio, minimè. verùm si actionem esse

fateatur, contra, tanquam prior, ac honorabilior est existimanda: motus uerò in sensibilibus. Cùm autem hoc propter illud quiescat, fieri nequit, ut id, quod mouẽs est, semper moueat. Non enim fuerit periculum, quod primum est, neque rationis speciem habere, neque alioqui fide dignum esse, sed maiorem quandam causam quærit. At quod mouet, ab eo, quod mouetur, diuersum non esse propter actionem, & passionẽ quodammodo sensus acclamare uidetur ceu possibile. Sed est, qui ad ipsam mentem, Deumq́ue referat. Absonum autem est aliud quoque dictum, illa non moueri, quæ eius, quod quiescit, appetitu ducuntur, siquidem ipsa alia sequerẽtur entia. Verùm enimuero forsitan non sic accipi debet, ut ad id, quod impers est reducamus, sed ut quàm maxime sibi consonum, perfectumq́ue sit ueluti ciuitas, aut aĩal, aut quiduis aliud eorũ, quæ in partes secari possunt, aut etiam omnino Cœlum, quod sanè aiunt esse perfectissimum.

Dubitatio quo pacto entium diuisio in materiam & formam fiat. Cap. VI.

CAeterùm aliquem & talia quoque sermonẽ postulant, quo pacto in materiam, atq; formã entiũ partitio fiat. sit'ne, alterũ quidem ens, alterum uerò non ens, potentia autem unũ, & ad actum reductum: aut unum quidem, sed indeterminatum ens, eo, quo in artibus modo. Generatio autem, quæ ipsorum quidem essentia, est secundùm rationes formari. sed ita quidem ad id, quod præstantius est fortè fieret transitio. Ipsum autem esse, per eam esse nihilominus uetum fuerit. non enim esset, ipsa non existente. At illud, neque hoc, neque quale, neque quantum. quippe quod formis indeterminatum est.

potestate

[p]otestate autem quadam eas habet. sed hoc pro-[p]ortione ad artes omnino sumi debet, & si qua [e]t alia similitudo.

Dubitatio, quo pacto Vniuersi natura in contrarijs existat. Cap. VII.

PRæterea illud quoque dubitationem (nisi curiosa quærendi diligentia sit) habere uidetur, curnám ipsa natura, totaque Vniuersi sub[st]antia in contrarijs consistat: idque quod dete[r]ius est, æquales ferme cum optimo partes ha[b]eat, imò uerò etiam longè numerosius sit. Quapropter in uniuersum dicere uidetur Euripides, quòd nequeunt bona esse separata. Talis aũt sermo parũ abest quin dicat, neq; bona, neq; similia [e]sse omnia: atque quod de omnibus ipsum esse [d]icimus. portò nulla inuicem esse similia, ut quæ [a]lba, & nigra sunt in seipsis. Est etiam quod præ[t]er opinionem magis esse uidetur fieri non posse, ut quod est, absque contrarijs existat. Non[n]ulli uerò adhuc magis inopinabili utentes, id, quod neque est, neque fuit, neque futurum est, in [V]niuersi naturam ad numerat. sed hæc quidem [e]st, ueluti excedens quędam sapientia.

De varijs sciendi modis: quibusq; vnumquodque persequi deceat. Quo item pacto circa principia speculari debeamus. Cap VIII.

AT ens, quòd multis dicatur modis, manifestum. etenim differẽtias sensus speculatur, causasq; inquirit. Sed forsitan verius fuerit dicere, quod eorum, quæ cogitatione excellentia sunt, quędam quidem simpliciter quærit, quædam uerò dubitationem faciendo: quam tametsi transcendere non ualet, lucem tamen aliquam in tenebris plus aliquid indagare uolentium

ostendit. Itaque ipſum ſcire non ſine differentia quædam erit. Etenim, ſi inter ſe diuerſa ſint, differentia quędam inerit. Atque in uniuerſalibus, cùm ſub eis plurima ſint, diſcrimen inueniri est neceſſe, ſiue hæc uniuerſalia genera ſint, ſiue ſpecies. Omnis autem ſcientia ferè propriorum eſt: ſubſtantia nanque & quidditas ſecũdùm unumquodque proprium exiſtit. Et quę in ſpeculationem ueniunt ſecundum ſe, non per accidens, aliquid utique de aliquo ſunt. Omnino autem in pluribus idem conſpicere aut vniuerſaliter, communiterque, aut ſecundùm quodque, modo quodam propriè eſſe ſcientiæ dicimus: vt numero, lineis, animalibus, plantis. Finis autem ex ambobus. Sunt etiam nonnulla uniuerſalium finis. in eo enim cauſa. At horum id, quod in parte eſt, quatenus ſectio in indiuidua fit, quemadmodum & in factibilibus. nam ad hunc modum ſe habet ipſorum actio. Præterea idem ſubſtantia, numero, ſpecie, genere, proportioneque ſcimus: & ſi quæ, præter hæc, diuiſiones habeantur. at ut plurimum per analogiam, tanquam plurimum eam recipiẽtes. atq; aliqua quidem per noſmetipſos, aliqua uerò per rem ſubiectam. nonnulla autem per utrunque. Sed, cùm multipliciter ſcire ſit, quo pacto unumquodque perſequi decet? Nempe ſuus cuiuſque modus, principium eſt, ac maximum. ut prima, & intelligibilia, & mobilia, & quæ ſub natura ſunt, atque ex his ipſis, quæ in principio quęque ſequuntur uſque ad animalia, plantas, & ultima animę expertia. Nam in unoquoque genere proprium eſt aliquid, quemadmodum & in mathematicis. Ipſa nanque mathemata, quamuis vnius quodammodo ſint generis, ſortita ſunt differentiam. Sũt autem diuiſa ſuffi-

Quo pacto vnũquodque ut ſciatur perſequi deceat.

cientes

enter. At si quædam nota, eò quòd ignota sint quemadmodum inquiunt nonnulli) proprius sa è inerit modus. Indiget autem quadam diuisio- e. Sed fortassis in quibus fieri potest, proportio- e aliquid sciri magis proprium fuerit dicere, uàm per id quod ignotum est. quemadmodum quis per inuisibile inu sibile. Tentandum est gitur diuidere quot modi sint, & quoties ipsum ognoscere dicatur. ad hæc autem ipsa princi- ium. Atque primum ipsum scire definire diffi- ilius uidebitur. Nam fieri nequit, ut uniuersale, ommuneque quippiam in his capiamus, quæ nultis dicuntur modis. Atque tum quatenus, tũ le quibus causas inuestigare pari in sensibili- ous, & intelligibilibus ratione deceat, aut dubiũ oc, aut dictu non facile existit. Quippe cùm ia in infinitum in utrisque aliena sit, perimat- que sapientiam. utraque autem quodammodo principium. Sed fortè hoc nostrum, hoc uerò simpliciter. aut hoc quidem finis, hoc uerò no- strum quoddam principium. Aliquatenus igitur per causam speculari possumus principia, à sen- sibus incipientes. Sed cùm ad ipsa summa, pri- maque transimus (siue quòd causam non habe- mus, siue ob nostram imbecillitatem) sicuti de- sideratissima intueri non amplius valemus. For tè autem veritati magis consonum illud existit, palpãte ac veluti attingente fieri speculationem. Quamobrem circa ipsa nulla contingit halluci- natio. At difficilis est circa idipsum intellectus, atque fides. Cùm autem & alioqui magnum quippiam sit, & ad singulares tractationes ne- cessarium, & potissimum maximas, facere con- uenit definitiones, tum de natura ipsa, tum cir- ca ea, quæ adhuc propria sunt. Siquidem qui de

Quo pacto circa prin- cipia specu lari debea- mus.

omnibus rationem quæritant, simul cum ratione scientiam tollunt, imò uerius erit dicere eorationem petere eorum, quorum neque est, neque fuit, quicunque Cœlum ipsum ęternum existimant. lationes autem, magnitudines, figuras distantiasque, & alia, quorum Astrologia demõstrationem facit, & ipsa, quæ prima mouent & cuius gratia dicere omittunt: quænam ita cuiusque natura quis inuicem situs, quæ ipsius uniuersi substantia, ad alias quoque singulares species, ad cicures usque animantes plantasque descendendo. Itaque si quid coadiuuat Astrologus in his, quæ prima sunt in natura, non erit Alia enim maximè propria sunt, ac priora. quippe cùm modus (vt quidam putant) naturalis non sit, aut saltem non omnis. Atqui moueri simpliciter naturę, Cœloq; maximè peculiare existit quare & substantiæ cuiusq; rei actio', & quod secundùm unumquodque, dum in opere est, atque motu, ut in animalibus, & plantis. Sin uerò minus, æquiuoca sunt. quamuis uidelicet in reuolutione Cœlum sit secundùm substantiam, separatum tamen & quietem agens, æquiuocũ esset. Nã uelut quædam uita est circunlatio Vniuersi.

De causa cuius gratia in inferioribus à superioribus dependentibus: vbi & nonnullæ Antiquorum opiniones adducuntur. Cap. IX.

QVærendum est igitur, si in animalibus, aut cui competit, uita non existente in cœlo quoque atque cœlestibus, neque latio, neque determinatus quidam modus inesset. Præsens autem dubitatio ad eum, qui ab immobili est, motum modo quodam pertinet. Quòd uerò

verò omnis alicuius sint gratia, & temerè nihil, sed perinde ac definitio, haud facilè existit, ut sæpe dicitur. Vnde enim incipere, & in quæ definire oportebat? Cęterùm nonnulla sunt eorum, quæ ita habere non uidentur, sed alia quidem casu, alia uerò necessitate quadam, ut in cœlestibus, & plerisque eorum, quę circa terram sunt. Cuius em̃ gratia sunt fluxus maris, ac refluxus? aut cuius exporrectiones, aut exsiccationes, humectationesque, & omnino alius in aliud mutationes, corruptiones, & generationes, aut quę in ipsa terra fiunt alterationes, & eorum, quæ in aliud ex alio transmutantur, mutationes, & id genus alia pleraque? In ipsis autem animalibus aliqua ueluti uana existũt, ceu mammę maribus. & fœminis emisso (si quidem nihil confert) & nonnullis barbæ, aut omnino pilorum quibusdam in locis productio. Tum etiam cornuum magnitudines, ut ceruorum. Nonnullis quoque læsis, quòd mobilia, quòd in terram directa, ꝙ ante oculos posita gestarent. Quodque aliqua ui fiant, aut præter naturam, quemadmodum ardeola coit, uitamque uiuit mansuetiorem. Et alia non pauca quippiam deprehendat istiusmodi. Quòd autem maximum est, maximeque apparet, circa educationes, generationesque animalium est. nullius enim gratia hæc sunt, sed casus, atque per necessitates alias. Oportebat enim, si alicuius quidem gratia sint, semper secundùm idem, similique modo fieri. Atque etiam in plantis, & præsertim inanimatis præfinitam quandam (ut formis specie, ac potestatibus apparent) obtinent naturam. Hæc autem cuiusnam gratia sint, quæreret aliquis. Nam rationem non habere, idipsum dubium est: idque in alijs prius,

ac honorabilioribus non ponentibus. quatenus & ratio quicquam, quod fide dignum sit, habere uidetur: quoniam hæc ideas quasdam aut inter se differentias à casu, & uniuersi latione, quæ in circulum fit, accipiunt. Quòd si neque hoc propter aliquid, & ad id, quod optimum est, definitiones quasdam sumere, non in omnibus simpliciter ponere decet. Quandoquidem, quę huiusmodi existunt, quandam continēt dubitationem. Atque simpliciter dicimus, quæ & de unoquoque. Simpliciter quidem, quando in omnibus naturam, quod optimum est expetere, & in quibus fieri potest, ordinem largiri, atque æternitatem uidemus. Pari autem modo in animalibus quoque similiter. Nam ubi quod melius est, fieri potest, ibi haud quaquam prętermittit: ueluti, quòd ante gulam guttur sit. Optimam nanque temperiem in medio cordis ventriculo inueniri præstantius est: quippe cum medium honorabilissimum sit. Simili modo & quæ ad mundum pertinent: si quidem & appetitus haud secus. Quin illud quidem, quæ neque obediunt, neque quod bonum est, admittunt, cur multa sint, imò uerò multò plura, declarat. Paucum nanq; aliquid animatum est. at inanimatum infinitum. Et ipsorum esse animatorum breue, ac melius existit. In uniuersum autem, tum rarum, tum in paucis bonum est. multum uerò numero quod malum existit. Nunquid si determinatio solum, & ueluti materiæ species, ut quę ipsius naturæ sunt, esse dicatur, stultissimum erit? Si etenim qui de tota differunt substantia, dicant (quemadmodum Speusippus, quod pretiosum est, rarum quippiam esse facit) hoc circa medij locum esse, illa uerò summa, & utrinque, entia profectò pul-
chrè

chrè erunt existentia. Plato autem, & Pythagoræi lõgo imitari interuallo volunt omnia: quanuis quandam indeterminatæ qualitatis, & vnius, perinde quasi oppositionem faciant in qua infinitum inordinatumque, & omnis (vt ita dicam) formæ carentia per se existit. In summa autem, vt absque hac vniuersi natura sit, fieri nequit, sed veluti æquam sortiri portionem, aut aliud antecellere, aut cõtraria esse principia oportet. Quãobrem, nec Deum fatentur esse qui ascribunt indeterminatum agere posse omnia. Quinetiam, si aliquatenus fieri potest, neque hoc fortassis prælegerit: quippe cum totam substantiam ex contrarijs quidem, ac in contrarijs existentem, perire contingeret. Videntur autẽ & in primis considerata pleraq;, & vt accidit, sicuti quæ circa terræ mutationes dicta sunt. Neq; enim quod melius est, neq; cuius gratia, sed si consequi aliquid est necesse. Multa nanq; tum in aëre, tum in alijs talia cõtingunt. Ex sensibilibus autem cœlestia potissimũ ordinem habere videntur, cęteris priora loco, nisi mathematica sint. Nam & si non totum, at maior pars in his ordinem adseruat. nisi quis formas tales accipiat, quales Democritus indiuiduis supponit corpusculis. Sed de his quidem cõsiderandum. Quòd autem initio dictum est, & in ipsa natura, in vniuersi substantia finitionem quandam eius, quod alicuius gratia existit, atq; illius, qui ad melius est impetus, capere tentandum est. Nam in quibus entia sint, & quonam inter se modo sese habeant, hoc eius, quę de Vniuerso speculationis, exordium fuit.

Metaphysicorum Theophrasti finis.

ARISTOTELIS STAGIRITAE, PERIPATETICORVM PRINCIPIS, Quæstiones Mechanicę,

Nicolao Leonico Thomæo interprete.

Quæ sit artis Mechanicæ facultas.

Iraculo sunt ea quidem, quæ natura contingunt, quorum ignorantur causæ: illa verò, quæ præter naturam, quæcunque ad hominum vtilitatem arte fiunt. In multis enim natura ei, quod nobis vsui esse potest, contrarium facit. natura etenim eundem semper habet modum, & simpliciter: vtile autē multifariam commutatur. Quando igitur quippiam præter naturam oportuerit facere, difficultate sua hæsitationem præstat, arteque indiget. quam ob rem eam artis partem, quæ huiusmodi succurrit difficultatibus, Mechanicam appellamus. Quemadmodū enim Antipho scribit poëta, sic se res habet: arte enim superamus ea, à quibus natura vincimur. Huiusmodi autem sunt, in quibus & minora superant maiora: & quæcunq; momētum paruum habentia,

habentia, magna mouent pondera: & omnia ferè illa, quæ mechanica nuncupamus problemata. Sunt autem hæc neque naturalibus omnino quęstionibus eadem, neque seiugata valde: verùm mathematicarum contemplationum, naturaliumque communia.

De dignitatibus, admirandisq; Circuli proprietatibus.

DE numero autem eorum, quæ hoc in genere dubitantur, illa esse dicuntur, quæ circa vectem fiunt. Absurdum.n.esse videtur, magnum moueri pondus ab exigua virtute, cũ pluri præsertim pondere. quod.n. sine vecte quispiam mouere nõ potest, idipsum ponderis citius mouet, vectis ad illud pondus adiungens. Oĩum aũt huiusmodi causæ principiũ habet circulus. Istud verò ratione contingit: ex admirabili etẽ mirandum accidere quippiam, non est absurdum.

Maximè autem est admirãdum simul contraria fieri. Circulus verò ex huiusmodi est cõstitutus. statim enim ex commoto effectus est, & manente, quorũ natura ad se inuicem est contraria. quamobrẽ isthæc cernentes minus admirari conuenit contingentes in illo cõtrarietates. In primis enim lineæ illi, quæ circuli orbem amplectitur, nullam habenti latitudinem, contraria quodammodo inesse apparent, concauum scilicet, & curuum. hæc autẽ eo à seinuicem distant modo, quo magnum & paruum, illorũ etenim medium est æquale: horum verò rectũ quapropter cùm ad seinuicem cõmutantur, illa quidem prius æqualia fieri necesse est, quàm extremorũ vtrumlibet: lineam verò rectam, quando ex curua concaua, aut ex huiusmodi rursum curua fit, & circularis.

Vnum

Vnum quidem igitur istuc absurdum inest circulo. Alterum autem, ꝙ simul contrarijs mouetur motionibus. simul enim ad anteriorē mouetur locum, & ad posteriorem. Et ea, quæ circulũ describit, linea eodem se habet modo. ex quo enim incipit loco illius extremum, ad eundem rursus redit. illa enim cõtinuò cõmota, extremum rursus efficitur primũ. quamobrem manifestum, ꝙ inde mutatum est. quapropter (vt dictũ est prius) non est inconueniens ipsum miraculorum oĩum esse principium. Ea igitur, quæ circa librã fiunt, ad circulum referuntur: quæ verò circa vectem, ad ipsam libram: alia autē ferè omnia, quæ circa mechanicas sunt motiones, ad vectem. Præterea etiam, quoniã vnica existente, quæ ex centro est, linea, nullum aliud alij, quæ in illa sunt punctorum æqua velocitate feratur; sed citius semper quod à manente termino est remotius, pleraque miraculorũ accidunt in circuli motionibus: de quibus in ijs, quæ posthac adducentur, quæstionibus erit manifestũ. Quoniam autem secundùm contrarias simul motiones mouetur circulus: & alterum quidem diametri extremũ vbi A, in antè mouetur, alterum verò vbi B. ad retro: efficiunt nonnulli, vt ab vnica motione multi contrario simul moueantur circuli: quemadmodum sunt illi, quos in locis proponũt sacris. æneos, & ferreos, fabricãtes orbiculos. Si enim A B circulum alter contigerit circulus in quo C D. mota circuli in quo A B, diametro in antè, mouebitur C D ad retro, diametro circuli vbi est A, circa idē mota. In contrarium igitur mouebitur circulus vbi C D, ad illum vbi A B. & rursus ipse contiguum vbi E F, in contrarium sibijpsi mouebitur propter eandē causam. Eodem etiã modo si plu-

res fuerint, idem facient, vno ſolo cõmoto. Hanc igitur in circulo exiſtentem animaduertens naturam architecti, inſtrumentũ fabricant, celantes principium, vt machinæ ſolùm manifeſtum ſit illud quod admirationẽ præſtat. cauſa verò lateat.

In primis igitur, quæ accidunt circa libram, dubitare faciunt, quam'nam ob cauſam exactiores minoribus maiores ſunt libræ. huius autem rei principium eſt, quamobrem in ipſo circulo, quæ plus à centro diſtat linea, eadẽ vi cõmota citius fertur, quàm illa, quæ minus diſtat. Citius enim bifariam dicitur. ſiue enim in minori tempore ęqualem pertranſit locum, citius feciſſe dicimus: ſeu in æquali maiorem. Maior autem in æquali tempore maiorem deſcribit circulum. qui enim extra eſt, maior eo qui intus eſt. Horum aũt cauſa, quoniã duas fertur lationes ea, quæ circulum deſcribit, linea. Quandoquidem igitur in proportione fertur aliqua id, quod fertur, ſuper rectam ferri neceſſe: & hæc diameter efficitur figuræ, quam faciunt illæ, quę in huiuſmodi proportione coaptantur, lineæ. Sit enim proportio ſecundũ quam latum fertur, quam habet A B ad A C: & A quidem fertur verſus B, A B verò ſubterferatur verſus M C: latum autem ſit A quidem ad D. vbi autem eſt A B * verſus E: quoniã igitur lationis erat proportio, quam A B habet ad A C, neceſſe eſt & A D ad A E hanc habere proportionem. Simile igitur eſt proportione paruum quadrilaterum maiori: quamobrẽ & eadem illorũ eſt diameter: & A erit ad F Eodem etiam oſtenditur modo, vbicunque latio deprehendatur: ſemper enim ſupra diametrum erit. Manifeſtum igitur, quòd id, quod ſm diametrum duabus fertur lationibus, neceſſariò ſecundum laterum proportionem

* D.

tionem fertur. Si enim secundùm aliam quampiam, nõ fertur ſm diametrum. Si autem in nulla feratur proportione secundùm duas lationes nullo in tempore, rectã esse lationem est impossibile. Sit enim recta. Posita igitur hac pro diametro, & circumrepletis lateribus, illud quod fertur, secundùm laterum proportionem ferri necesse est: hoc enim demonstratum est prius. non igitur rectam efficiet id, quod secundùm nullam proportionem in nullo fertur tempore. * Si aũt ſm quampiam feratur proportionem, & in tempore quopiam, hoc necesse est tempus rectam esse lationem, per ea, quæ retro sunt dicta. Quamobrem circulare est id, quod secundũ nullam proportionem nullo in tempore duas fertur lationes. Quòd quidem igitur ea, quæ circulum describit, duas simul feratur lationes, manifestum est cùm ex istis, tum quia ſm rectum lata, ad perpendiculum peruenit, vt sit rursus ipsa à centro perpendiculum. Sit circulus A B C D: extremũ autem vbi est B, feratur ad ipsum D: peruenit sanè aliquando ad ipsum C. Si quidẽ igitur in proportione feratur, quam habet B E, E C: fertur vtique secundùm diametrum vbi B C. nunc autem quoniam in nulla proportione, in circunferentia certè fertur vbi B E C. Si autem duobus ab eadem potentia latis, hoc quidem plus repellatur, illud verò minus, rationi cõsentaneum est tardius moueri id, quod plus repellitur, eo quod repellitur minus: quod videtur accidere maiori & minori illarum, quæ ex centro circulos describunt. quoniam enim propius est manenti, eius quæ minor est, extremum, quàm id quod est maioris, ueluti retractum in cõtrarium ad medium, tardiùs fertur minoris extremũ. Omni quidem igitur

** hoc vsque ad id, per ea quæ retro sunt dicta, ideo asterisco signaui, quoniã non videtur Philosophi breuitati conuenire. frustra enim replicat quod dictum est supra, & interiectæ cuidã glossulæ simile est, qualia in ijs ipsis commentarijs pleraq; alia esse animaduerti potest.*

igitur circulum describenti istuc accidit: ferturq; eam quę secundùm naturam est lationem, secundùm circunferentiam: illam verò quæ præter naturam, in transuersum, & secundùm centrum. maiorem autē semper eam, quæ præter naturam est, ipsa minor fertur: quia enim centro est vicinior, quod trahit, vincitur magis: Quòd autem magis quod præter naturā est mouetur ipsa minor, quàm maior illarum, quæ ex centro circulos describunt, ex ijs est manifestum. Sit circulus vbi B C D E: & alter in hoc minor vbi M N O P, circa idem centrum A: & proijciantur diametri in magno quidem, in quibus C D, B E, in minori verò ipsæ M O, N P: & altera parte longius quadratum suppleatur D K R C: si quidem A B circulum describens ad id perueniet, vnde est egressa; manifestum est, quòd ad ipsam fertur A B. Similiter etiam A M ad ipsam A M perueniet. Tardius autem fertur A M, quàm A B, quemadmodum dictum est: quia maior fit repulsio & magis retrahitur A M. Ducatur igitur ipsa A L F, & ab ipso L perpendiculum ad ipsam A B, ipsa L Q in minore circulo: & rursum ab L ducatur iuxta A B L S, & S T ad ipsam A B perpendiculum, & ipsa F X: ipsæ igitur vbi sunt S T, & L Q, æquales: ipsa ergo B T minor est, quàm M Q. æquales enim rectæ lineæ in æqualibus coniectæ circulis perpendiculares diametro, minorē diametri resecant sectionē in maioribus circulis. est autem ipsa S T æqualis ipsi L Q. In quanto autē tempore ipsa A L ipsam M L lata est, in tanto temporis spatio in maiori circulo maiorem, quàm sit B S, latum erit extremum ipsius B A. Latio quidem * igitur secundùm naturam æqualis: ea autem quæ præter naturam est minor, videlicet B T, quàm

* enim

B T, quàm M Q. Oportet autem proportionabiliter esse, sicut quod est secundùm naturam, ita quod est præter naturam, ad id quod est præter naturam: maiorem igitur circunferẽtiam pertransiuit, quàm sit ipsa S B. Necesse autem est ipsam F B in hoc tempore pertransisse. hic enim erit, quando proportionabiliter vtrinq; accidit quod est præter naturam, ad id quod est secundùm naturam. Si igitur maius est quod secundùm naturam in maiori, & quod est præter naturam, magis vtique hic coincidet vno modo: ita quòd B sit latum per ipsam B F in tanto tempore, in quo M punctum per ipsam M L. hic enim secundùm naturam quidem signo B fit X F: est enim ab ipso F perpendiculum: præter naturam verò ad ipsam X B. Est autem quemadmodum F X ad X B, sic L Q. ad M Q. manifestum autem, si coniunguntur ab ipsa B M, ad F L. Si autem minor, aut maior quàm sit F B, erit illa quam latum est B, non similiter erit, neque proportionabile in vtrisq; quod est secundùm naturam, ad id quod est præter naturam. Quam igitur ob causam ab eadem potentia celerius fertur id quod plus à centro distat punctum, ex ijs, quæ dicta sunt, est manifestum.

Quæstiones.

1 CVR autem maiores libræ exactiores sunt minoribus. palã est ex ijs. Spartum enim fit centrũ: id nanq; manet. quod aũt libræ vtrinq; est, exeuntes à centro. Ab eodem igitur pondere citius moueri necesse est extremũ libræ, quo plus à sparto discesserit. Et nonnulla quidẽ in paruis libris imposita nõ manifesta sensui sunt pondera:

in magnis autem manifeſta. nihil enim prohibet minorem moueri magnitudinem, q̃ vt viſioni ſit manifeſta. In magna autem libra idē pondus viſibile efficit magnitudo. Quædam verò manifeſta quidem ſunt in utriſq; , ſed multò magis in maioribus, qm̃ multò maior inclinationis fit magnitudo ab eodem pondere in maioribus. Quamobrem machinantur ij, qui purpuram vendunt, vt pendendo defraudent, tum ad medium ſpartum non ponentes: tum plumbum in alterutram libræ partem infundentes: aut ligni qđ ad radicem vergebat, in eam quam deferri volunt, partem conſtituentes: aut ſi nodum habuerit. ligni enim grauior illa eſt pars, in qua eſt radix. nodus verò radix quędam eſt.

2 Cur ſiquidē ſurſum fuerit ſpartū, qñ deorsūm lato pōdere, quiſpiā id admonet, rurſum aſcendit libra: ſi autem deorſum conſtitutum fuerit, non aſcendit, ſed manet? An quia ſurſum quidē ſparto exiſtente, plus libræ extra perpendiculum fit: ſpartum enim eſt perpendiculum: quare neceſſe eſt deorſum ferri id quod plus eſt, donec aſcendat quæ bifariam libram diuidit, ad ipſum perpendiculū, cùm onus incumbat ad libræ partem ſurſum raptam. Sit libra recta vbi B C, ſpartum autem A D. hoc igitur deorſum proiecto perpendiculum erit vbi A D M. Si igitur in ipſo B ponatur onus, B quidem erit vbi E, C, autem vbi H. quamobrem ea quæ bifariam libram ſecat, primo quidem erit D M ipſius perpendiculi: incumbente autē onere erit D G. quare libræ ipſius vbi E H, quod extra perpendiculum eſt A M, vbi eſt P Q, maius eſt dimidio. Si igitur amoueatur onus ab ipſo E, neceſſe eſt deorſum ferri H. minus enim eſt ipſum E. Si quidem igitur ſurſum

Exēplaria omnia hac in quæſtione adeò sūt mendoſa, præcipueq́, in ſecunda eius parte, vt vix ex eis sēſus eli ci poſſit, ac cū difficultate rei ipſi aptari valeant.

habuerit spartum, rursum propter hoc ascendit libra. Si autē deorsum fuerit, id, quod substat, contrarium facit. plus enim dimidio fit libræ, quæ deorsum est pars, quàm quod perpendiculum secet. quapropter nō ascēdit: eleuata enim pars leuior est. Sit libra recta vbi N O, perpendiculum autem K L M. bifariā igitur secatur K G. Imposito autem onere in ipso N, erit quidem N vbi O, ipsum autem G vbi R, K L autem vbi L P. quare maius est K O, quàm L R, ipso P K L. Et ablato igitur onere, necesse est manere. incumbit enim ceu onus excessus medietatis eius vbi est F.

3 Cur exiguę vires (quemadmodum à principio dictum est) vecte magna mouent pondera, vectis insuper onus accipientes? cùm facilius sit minorem mouere grauitatem: minor autē est sine vecte. An quoniā ipse vectis est in causa libra existens, spartū infernè habens, in inæqualia diuisa. hypomochlion enim est spartum. ambo nanque stant, vt centrum. quoniam autem ab ęquali pondere celerius mouetur maior earum, quæ à centro sunt: duo verò pondera, quod mouet, & quod mouetur: quod igitur motum pondus admouens, longitudo patitur ad longitudinē. semper autem quanto ab hypomochlio distabit magis, tanto faciliùs mouebit. Causa autem est, quæ retro cōmemorata est: quoniam quæ plus à centro distat, maiorem describit circulum: quare ab eadem potentia plus separabitur mouens illud, quod plus ab hypomochlio distabit. Sit uectis vbi A B, pondus vbi C, quod mouet autē vbi D, hypomochlion vbi E. quod autem vbi est D mouens, vbi F. motum autem vbi C. pondus, vb G.

4 Cur ij qui in nauis medio sunt remiges, maxime nauem mouent? An quia remus vectis est: hypomo-

pomochlion autem fit ſcalmus, ſtat enim ille: pondus verò mare eſt, quod propellit remus: vectem autem mouens ipſe eſt remex. Semper aũt plus mouet ponderis, quanto magis ab hypomochlio diſtabit, quicunq; id mouet. maior enim ita fit, quæ ex centro. ſcalmus autem hypomochlion exiſtẽs, centrum eſt. In medio autem nauis plurimum remi intus eſt: ilia enim parte latiſſima eſt nauis: quare maior vtrinq; remi pars vtrorunq; nauis parietum intrinſecus eſt. Mouetur autem nauis, quoniam appellente ad mare remo, extremum illius quod intus eſt, in ante promouetur. nauem verò ſcalmo alligatam ſimul promoueri contingit, quo remi extremum. vbi enim plurimum maris diuidit remus, eò maximè propelli neceſſe eſt. plurimum autem diuidit, vbi pars plurima remi à ſcalmo eſt. Et eam cauſam remiges, qui in media ſunt naui, mouẽt illam maximè. maxima enim remi pars à ſcalmo in nauis medio intus eſt.

Cur paruum exiſtens gubernaculum, & in extremo nauigio tantas habet vires, vt ab exiguo temone, & ab hominis vnius viribus alioquin modicè vtentis, magnæ nauigiorum moueantur moles? An qm̃ gubernaculum vectis eſt: onus autem mare: gubernator verò mouens eſt. Non autem ſecundùm latitudinem, veluti remus, mare accipit gubernaculum. non enim in antè nauigium mouet, ſed ipſum commotum mare accipiens inclinat obliquè: quoniam enim pondus eſt mare, contrario innixum modo nauem inclinat. hypomochlion enim in contrarium verſatur: mare verò interius; ſi illud exterius. illud autem ſequitur nauis, quoniam illi eſt alligata. Et remus quidem ſecundùm latitudinem 5

onus propellens, & ab eodem repulsus, in rectũ propellit:gubernaculum autem,vt obliquum iacet,hinc inde in obliquum motionẽ facit. In extremo autẽ,& non in medio iacet, quoniam mouenti facillimũ est ab extremo motum mouere. Prima enim pars celerrimè fertur: quoniã quemadmodum in ijs quæ feruntur, in fine deficit latio,sic ipsius cõtinui in fine imbecillissima est latio. imbecillissima autem ad expellendum est facilis. Propter hæc igitur in puppi gubernaculum ponitur. Nec minus,quoniam parua ibi motione facta, multò maius interuallũ fit in ultimo: qa æqualis angulus semper maiorem spectat: tantoque magis, quanto maiores fuerint illæ, quæ continent.Ex iis etiam manifestum est,quam ob causam magis in contrariũ procedit nauigium, quàm remi ipsius palmula. eadem enim magnitudo iisdem mota viribus,in aëre plus,quàm in aqua progreditur. Si enim A B remus, G verò scalmus: A autẽ in nauigio sit remi principium, B verò in mari palmula. Si igitur A vbi D translatum est,non erit B vbi E:æqualis enim B E ipsi A D.æquale igitur translatũ erit,sed minus. erit igitur vbi est F.minor enim B F,ipsa A D. quare ipsa G F, ipsa D G. similes enim sunt trianguli. Stans autem erit medium,vbi est C.in cõtrarium enim ipsi,quod in mari est, extremo videlicet B procedit, vbi extremum in nauigio est A. Non procederet autẽ vbi est D, nisi cõmoueretur nauigium, & eò transferretur, vbi remi est principium.Idipsum etiam facit gubernaculum,nisi ꝙ (vt dictum est retro) nihil nauigio ad id, quod in antè est,confert,sed solùm puppim in obliquum pellit,vbicunq; fuerit.in contrariũ enim eo modo vergit prora. Vbi igitur applicatum est guberna-

Eadem elemẽta utrique figuræ deseruiũt.

bernaculum, id oportet rei motæ, ceu quoddam intelligere medium: & quemadmodum ſcalmus remo. Medium autem procedit ſecundùm quod gubernaculũ transfertur. ſi quidẽ introrſus agit, & puppis eò transfertur. prora verò ad contrarium uergit. in eodẽ enim exiſtente prora, totum tranfertur nauigium.

Cur quando antenna ſublimior fuerit, iiſdem uelis, & uento eodẽ celerius ferũtur nauigia? An quia malus quidem fit uectis: hypomochlion uerò mali ſedes, in qua collocatur: pondus autem, quod moueri debet, ipſum nauigium: mouẽs verò is, qui vela tendit, ſpiritus. Si igitur quanto remotius fuerit hypomochlion, facilius eadem potentia, & citius idem mouet pondus, altius certè ſublata antenna, velum à mali ſede, quæ hypomochlion eſt, remotius faciens, id efficiet. 6

Cur quando ex puppi nauigare voluerint, non ſtante ex puppi vento, veli quidem partem, quæ ad gubernatorem vergit, conſtringunt: illam verò quæ proram verſus eſt, pedem faciẽtes relaxant? An quia retrahere quidem multo exiſtente vento gubernaculum non poteſt: pauco autẽ poteſt, quem conſtringunt. Propellit quidem igitur ipſe ventus: in puppim verò illum cõſtituit, gubernaculum retrehens, & mare compellens: ſimul & nautæ ipſi cum vento contendunt: in contrariam enim ſe reclinant partem. 7

Cur ex figurarũ genere, q̃cunq; rotundæ ſunt & circinatæ, facilius mouentur? Trifariam autẽ circulum rotari contingit. aut enim ſecundum abſidem centro ſimul moto, quemadmodum paluſtri vertitur rota: aut circa manens centrũ, veluti trochleæ ſtante centro: aut in pauimento manẽte cẽtro, ſicut figuli rota couertitur. An celerrima 8

quidem huiusmodi sunt, quoniã parua sui parte planum contingunt, veluti circulus secundũ punctum: & quoniam non offensant. à terra enim semotus est angulus. Præterea etiam cui obuiam fiunt corpori, id rursum secundùm pusillum tangunt. si autem rectilineum esset, rectitudine sua multũ plani contingeret. Ad hęc quò nutat pondus, eò motor mouet. cùm igitur ad rectum super plano circuli fuerit diameter, planum secundùm punctum, contingente circulo ęquale vtrinque pondus disterminat diameter. cùm autẽ mouetur, plus illico, ad quod mouetur, ceu inde nutãs. ab impellente facilius in ante mouet̃. quò enim vnumquodq; vergit, mouetur ex facili: siquidem difficulter ad contrarium nutus sui mouetur modum. Præterea nonnulli autumant quòd circuli linea in perpeti versatur motu, quemadmodum manentia propter contrarium nixum manẽt: sicut maioribus contingit circulis ad minores. Celerius enim ab æquali mouentur potentia maiores circuli, mouentque onera, quoniam circuli maioris angulus ad minoris angulũ circuli nutum habet quendam: & sicut diameter ad diametrum, ita maior circulus ad minorem. infiniti autem sunt minores. Si autem ad alterum nutum habet circulus, similiter est bene mobilis. Et aliam sanè habet inclinationem circulus, & ea quę à circulo mouentur, licèt planitiem abside non contingat, sed aut iuxta planitiem, aut veluti trocleæ. etenim hoc se habentes modo facillime mouẽtur, & onera commouent. An nõ quia parua sui portione cùm tangit, tum offensat circulus, sed aliam ob causam. ea autem est, quæ dicta est prius, quod circulus scilicet ex duabus effectus est lationibus: quam ob rem illarum alte-

ram

ram pro nutu ſemper habet, & veluti continuo motum illum mouent, quicunq; mouent, quando ſecundùm circunferentiam illum mouerint: atam enim ipſam mouent. Eam quidem igitur, quæ in obliquum eſt, motionem ipſum impellit mouens: ſecundùm verò illam, quæ ſuper diametrum eſt, ſeipſum mouet circulus.

Cur ea, quæ per maiores circulos tolluntur & trahuntur, facilius & citius moueri contingit, veluti maioribus trochleis quàm minoribus, & ſcytalis ſimiliter? An qm̄, quanto maior fuerit illa quæ à centro eſt, in æquali tempore maius mouetur ſpatium. Quam ob rem ęquali inexiſtente onere, idem faciet: quemadmodum diximus, & maiores libras minoribus exactiores eſſe. ſpartum enim in illis centrum eſt: libræ autem vtrinque partes, quę ex centro ſunt, exiſtunt. 9

Cur facilius quando ſine pōdere eſt, mouetur libra, q̄ cùm pondus habet? Similiq; modo rota, & huiuſmodi quippiam, quod grauius quidem eſt, maius autem minore & leuiore? An quia nō ſolùm in contrarium quod graue eſt, ſed in obliquum etiam difficulter mouetur. In contrariū enim ei, ad quod vergit onus, mouere difficile eſt: quò autem vergit, eſt facilè. in obliquum autem haudquaquam vergit. 10

Cur ſuper ſcytalas facilius portantur onera, quàm ſuper currus, cùm tamen ij magnas habeāt rotas, illę verò puſillas? An qm̄ in ſcytalis nulla eſt offenſatio, in curribus autem axis eſt, ad quē offenſant. deſuper enim illum premunt, & lateribus. quod autem eſt in ſcytalis, ad iſthæc duo mouetur, & infernè ſubſtrato ſpatio, & onere ſuperimpoſito. in utriſque enim ijs reuoluitur locis circulus, & motus impellitur. 11

12 Cur longius feruntur missilia funda, quàm manumissa, cùm alioquin proiector manu magis pondus comprehendat, quàm cùm illud suspendit? Præterea sic quidem duo mouet pondera, fundæ videlicet, & missilis: illo aũt modo solum missile. An quia in funda quidem commotum missile funditor proijcit: fundam enim circulo subinde rotans, id iaculatur: ex manu autem à quiete est initium: omnia autem cùm in motu sunt, quàm cùm quiescũt, facilius mouentur. An & eam ob causam est, sed nec minus etiam, quia in fundæ vsu manus quidem fit centrum: funda vero, quod à centro exit. quãto aũt productius fuerit id, quod à cẽtro est, tanto citius mouetur. iactus aũt qui manu fit, fundę respectu breuis est.

13 Cur circa idem iugum maiores collopes facilius, quàm minores mouentur? & item suculæ, quę graciliores sunt, ab eadẽ vi, q̃ crassiores? An quia secula quidem, & iugum cẽtrum est: prominentes autem longitudines eę, quæ sunt à cẽtro. Celerius autem & plus mouentur quæ maiòrum sunt circulorum ab eadem vi, quàm quæ minorum. ab eadem enim vi plus transfertur id extremum, quod longius à centro distat. Quam ob rem ad iugum quidem instrumenta faciunt collopas, quibus facilius versant: in gracilibus autem suculis plus fit id, quod extra lignum est. hoc autem id efficitur, quod à centro exit.

14 Cur eiusdem magnitudinis lignum facilius genus frangitur, si quispiam æquè diductis manibus extrema comprehendens fregerit, quàm si iuxta genu: & si terræ illud applicans pede superimposito manu longè diducta confregerit, q̃ prope? An quia ibi quidem genu centrũ est, hìc vero ipse pes. quanto autem remotius à centro

fuerit

fuerit, faciliùs mouetur quodcunq; . moueri autem quod frangitur, necesse est.

Cur eæ quæ circa littora appellantur Crocæ, rotũda sunt figura, cùm alioquin à principio ex magnis sint lapidibus, ostreísve? An quia ea, q̃ plus recedunt à medio in motionibus, ferũtur celeriùs. medium enim fit centrum: interuallũ verò ea, quæ à centro. Semper autem maior ab æquali motione maiorem describit circulum. quod autem maius in ęquali pertransit tẽpore, celeriùs fertur: quæ autem celeriùs ex æquali feruntur spatio, vehementiùs impetunt: quę autẽ magis impetunt, impetuntur & magis. quam ob rem ea quæ plus à medio distant, confringi necesse est, id autem cùm patiantur, rotunda fieri est necessarium. Crocis autem propter maris motum, quoniam simul cum illo agitantur, in perpeti esse accidit motione, eoq́; versatas modo semper offensare. id autem ipsis maximè extremis contingere partibus est necesse. 15

Cur quanto longiora sunt ligna, tanto imbecilliora fiunt: & si tollantur, inflectũtur magis: tametsi quod breue quidem est, ceu bicubitum, fuerit tenue: quod verò cubitorum centum, crassum? An qa & vectis, & onus, & hypomochlion in leuando ipsa fit ligni proceritas: prior nanq; illius pars ceu hypomochlion fit, quod verò in extremo est, põdus. quam ob rem quanto extensius fuerit id, quod ab hypocomochlio est, tanto inflecti necesse est magis. quo enim plus ab hypomochlio distat, eo magiss incuruari necesse est. necessario igitur extrema vectis eleuantur. Si igitur flexilis fuerit vectis, ipsum inflecti magis cùm extollitur necesse est: quod lõgis accidit lignis: in breuibus autem quod vltimũ est, quie- 16

ſcenti hypomochlio deprope ſit.

27 Cur à paruo exiſtente cuneo magna ſcinduntur pondera, & corporum moles, validaq; fit impreſſio? An quia cuneus duo ſunt vectes ſibi inuicem contrarij: vterq; autem & pondus habet, & hypomochlion, quod diuellit, & comprimit. Plagæ quinetiam ipſius latio pondus, quod percutit & mouet, magnum facit: & qm̃ motũ mouet, ipſa celeritate valentius fit. paruo autẽ exiſtente vecte, magnæ illum conſequuntur vires: quam ob rem vltra magnitudinis decentiã latet mouẽs, Sit cuneus vbi A B C, quod verò cuneo ſcinditur, D E F G. vectis igitur ſit ipſa A B, põdus verò ipſius B inferior pars, hypomochlion autem D G, huic autem contrarius vectis B C. percuſſa igitur A C, vtroque illorum vtitur vecte: ſcindit enim ipſum B.

28 Cur ſi quiſpiam trochleas componẽs duas in tignis duobus ad ſe inuicem iunctis contrario ad trochleas modo circulo funẽ circunduxerit, cuius alterum quidem caput tignorum appendatur alteri, alterum varò trochleis ſit innixum, & à funis initio trahere cœperit, magna trahit pondera, licet imbecillium fuerit virium? An quia idem põdus à minori potentia ſi mouetur, vecte medio trãsfertur magis, quàm à manu: trochlea autem idem vecti facit. quam ob rem ſi vna facilius trahet, & ab vnico tractu multò grauius trahet, quàm facere poſſit manus, idipſum duæ trochleæ plus quàm in dupla velocitate leuabunt. Minus enim altera trahit, quàm ſi ipſa per ſe ipſam traheret, quando circa alteram iniectus fuerit funis: illa nanq; minus etiam põdus effecit. Pariq; modo ſi ad plures iniectus fuerit funis in paucis trochleis, multa fit differentia. quã ob

rem

rem à prima pōdere quatuor minas trahente, ab vltima trahi multò minus. Et in re ędificatoria faciliter magna mouent pondera, traducūt enim ab vna trochlea ad aliam, & rurſus ab illa ad ſuculas, & vectes. hoc autem idem eſt, ac ſi multas facerent trochleas.

Cur ſi quis ſuper lignum magnam imponat ſecurim, deſuperq; illi magnū adijciat pōdus, ligni quippiam quod curandum ſit non diuidit: ſi verò ſecurim extollens percutiat, illud ſcindit, cùm alioquin multò minus habeat ponderis id quod percutit, quàm id quod ſuperiacet, & premit? An quia omnia cum motu fiunt: & graue ipſum grauitatis magis aſſumit motum dū mouetur, q̃ dum quieſcit. Incumbens igitur connatum graui motionem non mouetur, motum verò & ſm hanc mouetur, & ſecundùm eam quæ eſt percutientis. Præterea ſecuris ipſa efficitur cuneus: paruus autem exiſtens cuneus magna diuidit, cùm ex duobus ſit vectibus contrario ad ſeſe inuicem modo conſtitutis. 19

Cur ſtatera, qua carnes pōderantur, patruo appendiculo magna trutinat onera, cùm alioquin tota dimidiata exiſtat libra? vbi enim onus imponitur, ſolùm ſuſpēditur lanx: in altera verò parte, ſola eſt ſtatera. An quia ſimul librā & vectem ipſam contingit eſſe ſtateram. libram quidem, vbi ſpartorum quodcunq; ſtateræ ſit centrum: in altera enim parte lancem, in altera autem pro lance æquipondij appendiculum habet. quod libræ incumbit, ceu ſi quis alteram apponeret lancem, & illi pondus imponeret. manifeſtū enim, quòd tantundem tradit ponderis ei quod in altera iacet lance. Quemadmodum autem ſi vna libra multę ſint libræ, ſic talia inſunt ſparta mul- 20

ta in eiusmodi libra: quorum vniuscuiusq; quod intrinsecus est ad appēdiculum, stateræ est dimidium. & omnino istud libra est, vnam quidē habens lancem, in qua pondus appenditur: alteram verò, vbi in statera æquipondium. Quam ob rem appendiculum ad alteram sui partem est statera. huiusmodi autem existēs multæ sunt libræ: totq; quot fuerint sparta. Semper autem quod lanci propinquius est spartum, appensoque oneri, maius trahit pōdus: quoniam fit quidem omnis statera inuersus vectis: hypomochlion nāq; vnumquodque spartum superne existens: pondus verū id quod lanci inest. Quanto autem productior vectis fuerit lōgitudo ab ipso hypomochlio, tanto ibi quidem facilius mouet: hic autem æquilibrium facit, pondusq; stateræ trutinat, quod ad æquipondij vergit appendiculum.

21 Cur Medici faciliùs dentes extrahūt dentiforcipis onere adiecto, quàm si sola utantur manu? An quia ex manu magis quàm ex dentiforcipe lubricus elabitur dēs? An ferro id potius accidit quàm digitis, quoniam vndiq; dentem non comprehendunt: quod mollis digitorum facit caro: adhæret enim, & cōplectitur magis. An quia dentiforceps duo contrarij vectes, vnicum habentes hypomochlion, eius scilicet instrumenti connexionem. Hoc igitur ad extractionem vtuntur organo, vt facilius moueant. Sit dentiforcipis alterum quidem extremum vbi est A: alterum autē quod extrahit B. uectis autem ubi A D F: alter uerò uectis ubi B C E. hypomochlion autē C G D: connexio uerò ubi G: dens autē pondus. Vtroq; igitur B & F simul comprehendentes mouent. quando autem commotus fuerit, faciliùs manu trahitur, quàm instrumento.

Cum

Cur nuces absq; ictu facilè cōfringunt instru- 22
mentis, quæ ad eum fiunt vsum? multū enim aufertur viriū, motionis scilicet, & violentiæ. Præterea duro & graui comprimens instrumento citiùs confringet, quàm ligneo & leui. An quia sic vtrinque à duobus comprimitur vectibus ipsa nux: a vecte autem facile diuelluntur onera. id enim instrumentū ex duobus componitur vectibus idem habentibus hypomochlion, connexionem videlicet ipsam vbi est A. Quemadmodum igitur fuere diductę secundū extrema motis C D ipsę F E, sic à parua faciliter potentia conducuntur. Quòd igitur cū percussione fecisset pondus, id valentiores illa E C, & F D vectes efficiunt. eleuatione enim in contrarium elati & comprimētes, frangunt ubi est K. Hanc etiam ob causam quanto uicinius fuerit K ipsum A, confringitur celerius. quanto enim ab hypomochlio plus distat vectis, facilius & plus mouet ab eadē potentia. Est igitur A quidem hypomochlion: ipsa autem D A F vectis: & item ipsa C A E. Quanto igitur ipsum K vicinius fuerit angulo ipsius A, tāto vicinius fit connexioni vbi est A. hoc autem est hypomochlion. Ab eadem igitur potentia applicante F E plus extolli necesse est. Quam ob rem quoniā ex cōtrario est eleuatio, necesse est magis comprimi. quod autem comprimitur magis, citiùs frangitur.

Cur si duo extrema in rhombo puncta dua- 23
bus ferantur lationibus, haudquaquam æquale vtrunque eorū pertrāsit rectam, sed multò plus alterum? Idem autem est sermo, cur quod super latus fertur, minus pertrāsit, quàm ipsum latus. illud enim diametrum minorē, hoc verò maius latus, & hoc quidem vnica, illud verò duabus fer

tur

tur lationibus. Feratur enim ex ipsa A B, A quidem ad ipsum B, B verò ad ipsum D eadem celeritate. feratur autē & ipsa A B in ipsa A C iuxta C D eadem celeritate cum illis. necesse igitur est A quidem in ipsa A D diametro ferri, B verò in ipsa B C. & vtranq; simul pertransisse, & ipsam A B ipsum latus A C. latum enim sit ipsum A ipsam A E, A B autem ipsam A E, & proiecta sit F G iuxta ipsum A B, & ab ipso E similiter repleatur. Simile igitur fit quod repletum est ipsi toti. ęqualis igitur A F ipsi A E. ipsa autem A B ipsam A F lata erit. in diametro igitur erit ſm K. & semper necesse est ipsum ferri secundùm diametrum. & simul A B latus pertransit latus A C, & ipsum A diametrum pertransit A D. Similiter ēt demonstrabitur & ipsum B in ipsa B C diametro latum. ęqualis enim est ipsa B E ipsi B G. Repleto igitur ab ipso G. quod intus est, toti est simile: & ipsum B in ipsa diametro erit secundùm laterum connexionem. Et simul latus pertransit latus, & B ipsum B C diametrum. Simul igitur A multò plus ipsa A B pertrāsit: & ipsum latus, minus latus eadem lata celeritate: & ipsum latus maiorem, quàm B, pertransiuit vna latum latione. Quanto enim acutior fuerit rhombus, diameter quidem minor sit. A C autē maior: latus verò ipsius B C minus. Absurdū est enim (vt dictū) id quod duabus fertur lationibus, aliquādo ferri tardius illo, quod fertur vnica: & vtrisq; positis æquali velocitate punctis, alterū pertransire maiorem. Causa autem est, quoniā ei quod ab obtuso fertur angulo ambæ ferè cōtrariæ fiunt lationes, & illa ſm quam ipsum fertur, & illa secundū quā ipsum à latere defertur. Ei autē quod ab acuto fertur, accidit ut ad idē feratur, coadiuuat enim

enim quæ ipsius est lateris, illā quæ est super diametrū. & quāto hūc quidē acutiorem feceris, illū verò obtusum magis: hęc quidē tardior erit, illa verò celerior. Hæ quidē igitur magis contrariæ fiūt, quoniā obtusior fit angulus: illæ verò ad idē magis, quoniam lineæ coarctātur: ipsum enim A ferè ad idē fertur secundū ambas lationes. Coadiuuat igitur altera: & quāto sanè acutior fuerit angulus, tanto magis ipsum A ad contrarium. ipsum enim ad B fertur: latus autē defert ipsum ad D. Et quāto sanè obtusior fuerit angulus, magis contrariæ fiunt lationes: rectior enim efficit linea. si autem omnino recta fieret, penitus vtique essent contrarię. latus verò secundùm vnicam latuum lationē à nullo præpeditur: rationabiliter igitur maiorem pertransit.

Dubitatur quā ob causā maior circulus æqualem minori circulo conuoluitur lineam, quando circa idem cētrum fuerint positi: seorsum autem reuoluti, quemadmodum alterius magnitudo ad magnitudinē se habet alterius, sic & illorum ad se inuicē fiunt lineæ. Præterea vno etiā & eodem vtrisque existente centro, aliquādo quidem tanta fit linea, quam conuoluūtur, quantam minor per se conuoluitur circulus, quādoq; verò quantam maior. Quòd quidem igitur maiorem conuoluitur maior, manifestū est. angulus enim sensu videtur esse cuiusque circunferentia propriæ diametri maioris circuli maior, minoris minor. quam ob rem eandem habebunt proportionem secundùm sensum ad se lineæ, secundùm quas fuerint conuoluti. verùm enimuero quòd etiam ęqualem conuoluuntur, quando circa idem fuerint positi centrum, manifestum est: & sic fiunt aliquando quidem æquales lineæ, secundùm 24

dum quam maior conuoluitur circulus, aliquando verò secundùm quam minor. Sit enim circulus maior quidem vbi D F C: minor verò vbi E G B: vtrisq; autem centrum A. Et quam quidem per se magnus conuoluitur, sit vbi F I: quã verò per se minor vbi G K, æqualis A. Si igitur minorem mouero, idem mouens centrũ vbi A, maior autem sit annexus. qñ igitur A B fuerit recta ad ipsam G K, simul & A C fit recta ad ipsam F I. quam ob rem æqualem semper translata erit ipsam quidem G K, vbi est G B circunferentia: ipsam verò F L, quæ est vbi F C. Si aũt quarta pars æqualem conuoluitur, manifestum est, ꝙ totus circulus toti circulo æqualem conuoluetur. quare qñ B G, linea ad ipsum peruenerit K, & ipsa F C circunferentia erit in ipsa C L: & vniuersus erit conuolutus circulus. Similiq; modo si magnum mouero, illi paruum annectẽs, eodem existente cẽtro, simul cum A C ipsi A B perpendiculum & recta erit: hæc quidem ad ipsam F I, illa uerò ad G M. Quam ob rem quando hęc quidẽ æqualem ipsi G M pertrãsiuerit, illa verò ipsi F I, & rursum facta fuerit recta ipsa F A ad ipsam F L. & ipsa A C rursum recta, velut à principio erant in ipsis M I. Hoc autem neque aliqua intercedente mora maioris ad minorem, vt scilicet per aliquod temporis spatium staret in eodem puncto: neque transiliente minore aliquod punctum, maiorẽ quidem ęqualem minori pertransire, nunc autem maiori, absurdum est. Præterea vnica etiam semper existente motione, centrum motum interdum quidem magnam, nonnunq̃ verò minorem conuerti, admirandum est. Idem enim celeritate eadem latus æqualem natũ hoc est pertransire: eadem autem celeritate vtroq; modo

modo ęqualem licet mouere. Principium autem sumēdum est circa istorum causam, quòd eadem potentia & æqualis hanc quidem tardiùs mouet magnitudinem, illam uerò celeriùs. Si enim fuerit quippiam, quod à seipso moueri natũ non sit, si simul & illud mouerit, quod natũ est moueri, tardius mouebitur, quàm si ipsum ꝑ se moueretur. Et si quidem natum fuerit moueri, nō simul autem moueatur, similiter se habebit. Et impossibile certè est plus moueri, quàm mouens: non enim suam ipsius mouetur motionem. Si igitur circulus maior ubi A, minor autem ubi B, si minor maiorem impellet non reuolutum ex se, manifestum est, quòd tãtum ipsius rectæ maior pertransit, quantum est impulsus: tantũ autē est impulsus, quantum paruus est motus: ęqualē igitur ipsius rectæ pertransiuerunt. Necesse igitur est si reuolutus minor maiorem impellet, reuolui simul cum impulsione: tantum autem quantũ minor reuolutus est, si nihil ipse suijpsius motione mouetur. Quomodo enim, & quantũ mouit, tantum motũ esse necesse est, quod mouetur ab illo: sed profectò paruus circulus tantum seipsum circulariter mouit, quantum est pedalis quantitas: (tantum enim sit id quod motus est) & magnus igitur tantum motus erit. Similiq; modo si magnus paruũ mouebit, motus erit paruus, quēadmodum maior. Per se aũt motus illorum utrumlibet siue celeriter, seu tardè eadem uelocitate, statim quantum maior natus est circunferri lineam: quod difficultatē facit, quod non similiter faciunt, quando fuerint connexi. hoc autem est, si alteri ab altero moueatur, nō quam natus est, neque peculiarem motionem. Nihil enim refert circũponere, & annectere, aut cōiungere utrum-

libet alteri. ſimiliter enim quando hic quidem mouet, ille uerò mouetur ab iſto; quantum vtiq; mouerit alter, tantum alter mouebitur. Quando quidem igitur adiacens mouerit, aut propenſus, non ſemper conuoluitur: quãdo uerò circa idem poſiti fuerint centrum, alterum ab altero ſemper conuolui neceſſe eſt. Sed nihilominus non ſuam ipſius motionẽ mouetur alter, ſed veluti nullam haberet motionem: & ſi habuerit, illa autem non vtatur, tantundem accidit. Quandoquidem igitur magnus moueri ſibi alligatum paruum, paruus mouetur quãtum ille: quãdo autem paruus, rurſus magnus quantum iſte: ſeparatus aũt vterque ſeipſum mouet. Quòd autem eodẽ exiſtente centro, & mouente eadem velocitate, accidit inęqualem illos pertranſire lineam, paralogiſmo ſophiſticè vtitur is, qui dubitat. idem enim ambobus eſt centrũ, uerùm per accidens, veluti muſicum & album. eſſe enim utriuſque circuli centro nõ eodem utitur. Quandoquidem igitur mouens fuerit paruus, ut illius centrum & principium: quando uerò magnus, vt illius. non igitur idem ſimpliciter mouet, ſed eſt quomodo.

25 Cur lectulorum ſpondas ſecundùm duplam faciunt proportionem, hãc quidem ſex pedum, vel paulò ampliorem, illam uerò trium: curve non ſecundùm diametrum illos reſtibus extendunt? An tantos quidem magnitudine faciunt, vt corporibus ſint proportionem habentes: fiunt enim ſic ſecundùm ſpondas dupli, longitudine quidem cubitorum quatuor, latitudine uerò duorũ. Extendunt autem illos non ſecundùm diametrum, ſed ex oppoſito, vt & ligna minus diſtrahantur. celerrimè enim ſcinduntur ſecundum naturam diuiſa, & eodem modo diſtenta laborant ma-

ximè

ximè. Amplius, qnoniam opus eſt, vt reſtes pondus ferre poſſint, ſic certè pondere impoſito minus laborabunt, ſi tranſuerſim, quàm ſi obliquè extendantur. Præterea hoc etiã modo minus abſumitur reſtiũ. Sit enim lectulus A F G K, & biſariam diuidatur ipſa F G ſecundùm B, ęqualia certè foramina ſunt in ipſa F B, & in ipſa F A. latera enim ſunt ęqualia. nam totum F G duplum eſt. Extendunt autem, vt deſcriptum eſt, ab ipſo A ad ipſum B. ita ubi eſt C, ita ubi eſt D: ita vbi H, poſtea vbi E, & eodem ſemper modo, donec ad angulum peruenerint alium. Duo enim anguli reſtis habent capita. æquales autem ſunt reſtes ſecundum curuaturas, uidelicet A B, & B C ipſis C D, & D H. & aliæ ſimili ſe habent modo, quoniam eadem demonſtratio. ipſa enim A B æqualis eſt ipſi H E: ęqualia enim ſunt latera ſpatij B G, M A, & foramina æquè diſtant. ipſa autem B G æqualis eſt ipſi M A: angulus enim B æqualis eſt angulo G: in ęqualibus enim hic quidem intus, ille verò extra. & B quidem eſt ſemirectus: eſt enim F B ęqualis ipſi F A: & angulus ubi F, rectus eſt. B autẽ angulus ęqualis ei vbi eſt G, quoniam quadratum altera parte longius duplũ eſt: & ad medium eſt curuatura. quamobrẽ A D ipſi E G eſt æqualis: huic uerò ipſa H M. Similique modo demonſtrantur alię, quoniã ęquales ſunt duæ, quę ſecũdùm curuaturas ſunt, duabus. Quare manifeſtum eſt, quòd tot ſuut reſtes in lectulo, quot ſunt quatuor, ſicut A B. Quanta autem foraminũ eſt multitudo in ipo F G latere, & in eius dimidio F B eſt medietas. Quamobrem in dimidiato lectulo tantę reſtium magnitudines erunt, quantum eſt A B: multitudine uerò tot, quot in B G ſunt foramina. Hoc autem nihil refert dice-

re, quàm quot sunt in ipsis A F & B F simul sumptis. Si autem secundum diametrum extendantur restes, quemadmodum se habet in lectulo A B C D, dimidia non tot sunt, quot amborum latera F A F G. æqualia autem, quot in ipsis F B, F A, sunt foramina: maiores autẽ sunt ipsæ A F, B F, quæ existentes, quàm A B, quare restis in tantum maior, quantum ambo latera diametro sunt maiora.

26 Cur difficilius est longa ligna ab extremo super humeros ferre, quàm secũdùm mediũ, æquali existente põdere? An quia uibrato ligno ipsum extremũ prohibet ferre vibratione magis retrahens lationem? An quoniam licèt nihil inflectatur, neque multam habeat longitudinem, difficilius tamen ad ferendũ est ab extremo, quoniam faciliùs ex medio eleuatur, quàm ab extremo, & ideo sic ferre est facilius. Causa autem, quoniam secundùm medium quidem eleuato ligno, semper sese inuicem suspendunt extrema, & altera pars alteram bene subleuat. medium enim ueluti centrum fit, ubi habet is, qui eleuat, aut fert. Extremorum igitur utrunq; deorsum uergens, sursum suspenditur. ꝙ si ab extremo eleuetur, aut feratur, non sanè facit: sed uniuersum pondus ad unum uergit medium, quò eleuatur, aut fertur. Sit medium ubi A, extrema B C. Eleuato igitur aut portato secundùm A, ipsum quidem B deorsum nutans, sursum eleuat C: ipsum autem C deorsum nutans, B sursum eleuat: ambo autem sursum eleuata hoc faciunt.

27 Cur si ualde procerum fuerit idem pondus difficilius super humeros gestatur, etiã si medium quispiam illud ferat, quàm si breuius sit? Quod enim dudum dictum est, causa non est: sed uibratio

tio nunc eſt cauſa. quando enim productius fuerit, vibrãtur extrema: quamobrem contingit portantem difficilius geſtare. Vibrationis aũt cauſa eſt, quoniã ab eadẽ motione magis transferũtur extrema, quãto procerius fuerit lignũ. Humerus quidẽ ſit centrũ vbi A: manet enim is. ipſę autem A B, A C, quæ sũt ex cẽtro, quãto autẽ maius fuerit id qđ ex cẽtro eſt, ſiue A B, ſeu A C, plus trãſfertur ſpatij. Demõſtratum autem eſt hoc prius.

Cur iuxta puteos celonia faciũt eo quo uiſuntur modo: ligno enim plumbi adiungũt pondus: cùm alioquin vas ipſum & plenum, & vacuum pondus habeat? An quoniã duobus temporibus hauriẽdi, diuiſo opere, (intingere enim oportet, & id ſurſum trahere) cõtinget demittere quidem vacuum faciliter, trahere uerò plenũ difficulter. Commodum igitur eſt paulò tardius illud demittere, cùm multò leuius effectũ ſuſtolatur põdus. id autẽ facit in extremo celonio adiunctũ plumbum, aut lapis. demittenti quidem maius ſit põdus, quàm ſi ſolummodo vacuũ oportet demittere: cum uerò plenũ fuerit, ſurſum id rapit plumbum, aut quicquid ponderis inerit. Quam ob rem faciliora hoc modo ambo ſunt, quàm illo. 28

Cur quando ſuper ligno, aut huiuſmodi quopiam duo portauerint homines æquale pondus, non ſimiliter premũtur, ſi ad vnum non declinet pondus, ſeu magis, quãto uicinius fuerit geſtantibus? An quoniã vectis quidem lignũ efficitur, pondus verò hypomochlion: qui autem propior eſt ponderi ex ijs, qui illud geſtãt, id quod mouetur: alter verò portantiũ, quod mouet. Quãto igitur plus diſtat à põdere, tanto facilius mouet, & alerum premit magis inferius, ueluti contranitente pondere impoſito, quod hypomochlion 29

factum est. Si autem in medio inerit pondus, nihilo magis alter alteri fit pondus, aut mouet: sed eodem modo alteri alter fit pondus.

30 Cur surgentes omnes, femori crus ad acutum constituẽtes angulũ, & thoraci similiter femur, surgunt? quòd si non, haudquaquam surgere poterunt. An quia id quod æquale est, quietis vbiq; est causa: rectus autẽ angulus æqualitatis est, stationemq; facit: quamobrẽ ad similes fertur angulos ipsi terræ circumferentiæ: non enim quod ad rectum est ipsi pauimento. An quoniã surgens fit rectus, stantẽ uerò necesse est perpendiculum esse ad terram. siquidẽ igitur ad rectũ debet esse, hoc autẽ est caput secundũ pedes habere, & fieri oportet cùm surgit. Quandoquidẽ igitur fuerit sedẽs, secundũ parallelum pedes habet, & caput, & non in æquali. Caput sit A, thorax A B, femur B C, crura C D. ad rectũ autem fit & thorax ubi A B, ipsi femori, & cruri femur sic sedente. quamobrẽ eo se habẽtem modo surgere est impossibile. necesse autem est crus reclinare, pedesque constituere sub capite. hoc autẽ erit, si C D fiet, vbi C F, & simul surgere continget, & in eadem æquali habere capur & pedes. ipsa autem C F acutum facit angulum ad ipsam B C.

31 Cur facilius mouetur commotũ, quàm manẽs? ueluti currus citiùs cõmotos agitant, quàm moueri incipientes. An quia difficillimũ est pondus mouere, quod in contrariũ mouetur. aufert enim quiddam ex motoris potentia, licèt multò sit uelocior: necesse nanque est tardiorẽ esse impulsionem illius quod repellitur. Secundo autẽ loco si quieuerit: resistit enim ipsum quiescẽs. Quod aũt mouetur ad id ipsum ad quod impellitur, impellenti simile facit, ceu si quispiam mouẽtis poten-

tiam,

tiam, & celeritatem augeret. quod enim ab illo pateretur, utique ipſum facit ex ſe commotum.

Cur ea, quę proijciuntur, ceſſant à latione? An 3 quia impellens deſinit potẽtia, uel propter retra ctionem, uel propter rei proiectæ inclinationem, quando ea ualẽtior fuerit, quàm proijcientis vires. Aut iſthæc ambigere, principium relinquentes, abſurdum eſt.

Cur quippiam non peculiarem ſibi fertur latio 33 nem, impulſore aliôquin non conſequente? An videlicet quoniam primum id efficit, ut alterum impellat: illudq́ue rurſum, ut alterũ? Ceſſat autem quando non poteſt amplius facere primum impellens id quod fertur, ut impellat: & qñ ipſius lati grauitas nutu ſuo declinat magis, quàm impellentis in antè ſit potentia,

Cur neque parua ualde, neque magna longè 34 proijci queunt, ſed commenſurationem quãdam illa habere oportet ad id quod proijcit? An quia neceſſe eſt quod proijcitur, & impellitur, contraniti ei unde impellitur? quod autem magnitudine ſua nihil cedit, aut imbecillitate nihil contranititur, non efficit proiectionem, neque impulſionem. Quod enim multò impellentis excedit uires, haud quaquam cedit: quod uerò multò eſt imbecillius. nihil contranititur. An quia tantũ fertur id quod fertur, quantũ aëris mouerit ad profundum: quod autem non mouetur, neq; mouebit quippiam. accidit autem illis ambo iſthæc habere. Valde enim magnum, & ualde paruum, ceù non mota exiſtunt: alterum nanque nihil mouet alterum uerò nihil mouetur.

Cur ea quæ in vorticoſis feruntur aquis, ad 35 medium tandem aguntur omnia? An quia magnitudinem habet quodcunque fertur: quam

ob rem illius extrema in duobus sunt circulis, hoc quidem minori illo verò maiori: quare maior distrahit: quoniã celerius fertur, & transuersum impellit illud ad minorem: quoniam autem id quod fertur, latitudinem habet, & iste rursus idem efficit, & ad interiorem propellit, donec ad mediũ perueniat. An quia quod fertur, simili se habet modo ad omnes circulos propter mediũ. medium enim in unoquoque circulo æqualiter distat. An quia quorum quidem circũauctę aquę latio non superior propter magnitudinem, sed grauitate sua circuli celeritatẽ excellunt, ea necesse est relinqui, & tardiùs ferri, tardius autem minor circulus fertur. non idem enim in tempore æquali magnus cum paruo reuoluitur circulus, quando circa idem fuerint mediũ. quamobrem in minori circulo relinqui est necesse, donec ad medium perueniant. Quorumcunque autem superior à principio fuerit latio, ea finiens idem efficiet. oportet enim hunc quidem statim, alterum uerò celeritate superare grauitatẽ, quã ob rem ad interiorem semper circulũ relinquetur quodcunque. Necesse enim est, quod non superatẽ, aut in exteriori, aut in interiori moueri: in illo autẽ in quo est, impossibile est ferri, quod non superatur adhuc verò minus in exteriori: celerior enim exterioris circuli est latio: restat igitur, vt id, quod non superatur, ad interiorẽ transferatur. semper autem vnumquodque proficit, vt non superetur. Quoniã uerò peruenire ad mediũ, finem quidem efficit, ut quippiam nõ moueatur: stat autem solummodo ipsum centrum: ad hoc sanè omnia congregari necesse est.

Mechanicarum quæstionum finis.

ARISTOTELIS LIBER DE MVNDO.

GVLIELMO BVDAEO interprete.

Procœmium. *Cap. I.*

Ihi quidem ſæpe diuina quędam res, Alexander, admirationeq; digna viſa eſt Philoſophia: præcipuè verò ea in parte, in qua ſola ipſa ſublime ſeſe tollens ad cõtemplandas rerum naturas, magno illic ſtudio cõtendit exiſtentem in eis veritatem pernoſcere. Et cùm cæteri quidem mortales altitudine ipſa rei, atq; magnitudine deterriti, eo inſtituto acceſſiſſent, dignum id incœptum eſſe duxit Philoſophia, quod intrepidè ipſa, nec dubitanter aggrederetur. Earum etiam rerum diſciplinam ſibi tum cognatiſſimam, tum maximè decoram arbitrata eſt. Siquidem cùm per rerum naturã negatum hoc eſſet homini, cœleſtem vt in locum corpore ſeſe conferret, vtque veluti è terra peregrè proficiſcens, locum illum oculis perluſtraret, id quod ſtolidi illi Aloidæ quondam facere inſtituerunt: eo factum eſt animus vt humanus huius viæ ducem nactus intellectum, peregrinabundus illuc importaretur. Ex quo euenit, viam cùm

Liber hic ſi Stagiritæ doctrinam phraſimq; non ſapit, (vt fama eſt ill. forte edidit, qui & Rhetoricã ad Alexandrum.

inueniſſet Philoſophia laſſitudinis vacuam atque laboris, res vt inter ſe ſitu longiſſimæ ſeiunctas vna intelligentia complecteretur: facile nimirum eas res noſcitans, queis cum ſibi naturalis intercedit neceſſitudo. Eadem etiã cùm diuino animæ oculo diuinarũ rerum naturã comprehendiſſet, hominibus ſubinde ea interpretari cępit, qualique antiſtitis officio perfungi. Id enim libens Philoſophia faciendũ ſuſceperat, vt quas res cunq; præcipuæ commendationis eſſe exiſtimaſſet, eas quoad eius fieri poſſet, inter homines erogaret, quibus vtiq; ipſis abundè, atq; prolixè conſultũ ipſa cupiebat. Quapropter iſtos miſerari quiuis iure poſſit, vt puſilli animi ſcriptores, res quaſlibet, vulgoque expoſitas ſumma admiratione proſecutos, qui nobis vnius loci naturam, aut vrbis cuiuſdam formã ſitumq;, aut magnitudinem fluminis, aut deniq; amœni montis aſpectũ deſcribere inſtituerunt: cùm interim magnificè de ſemetipſis ſentiant, ob exilem quampiam naturæ perceptionem. Cuiuſmodi nõnulli magno illi quidem ſtudio fecerunt, accurata vt dictione deſcriberent, hic Oſſam montem, ille Nyſſam, alij Coryceum ſpecum, alij quiduis eorum, quę inter Orbis particulas cenſent. Id quod ideo euenit, quòd illis maiora vidiſſe non contingit, mundum ſcilicet & præcipuas eius partes. Haudquaquam enim illi tantopere quælibet admirarentur, ſi hiſce contemplandis incubuiſſent legitima contentione: omnia verò & parua, & flocciſacienda duxiſſent, duntaxat prout horum extat excellentia. Proinde dicere ipſi aggrediamur de ijs omnibus Vniuersũ collectis, quamq; fieri poteſt maxime, theologica commentatione ediſſerere, quænam ſit cuiuſq; horũ natura, ſitus,

motus,

motus. Tibi verò, vtpote Imperatorum præstantissimo, hoc quoq; decorum cõsentaneumq; esse arbitror, cùm maximarũ rerum cõmentationem animo consectari, tum verò ex Philosophiæ studio nihil iam nõ grande animo agitare, optimates etiã viros ijs rebus inuitare, quibus rebus ipsi ab eadem munificè prædicto esse contingit.

De Mundi partibus, ac ipsarum inter se ordine. Cap. II.

MVndus est compages è cœlo terraq; coagmenta, atque ex ijs naturis, quæ inter ea cõtinentur. Dicitur etiam aliter mundus, ordo & digestio vniuersorum, quæ à Deo, & per Deum asseruatur. Huius situm medium immotũ & stabilem Terra vitæ, fœcunditate prædita, sortita est: animãtium quidem illa omnifariam distinctarũ sedes & parens. Huius vniuersitatis suprema pars omnis omnem in partem finita est, & terminata. Cuius id quod in celsissimo loco situm est, Cœlum dicitur, Dei domicilium. Hoc cùm diuinis corporibus plenũ sit, quæ Sidera nos appellare solemus, motuque sempiterno agatur vno circum actu, orbisque ductu eodem, perenni vtique in æuum tenore rapta secum illa circumagit corpora ad numerũ, in moremq; præsultoris. Vniuersi autem mundi, cœliq; globosa, vt dictum est, forma compacti, iugiq; vertigine exagitati, duo esse puncta necesse est inter se è regione obuersa: itidem atq; si globus in torno circumagatur, stabilia quidem illa, globumq; cõtinentia: circa quę mundus vniuersus videtur. hos Vertices appellant, aut Cardines. Per quos lineam rectam ab vno ad alterũ porrectã intellexeris, quã nonnulli Axem vocitant, erit hæc vtique mundo linea

Mundus. *Terra.* *Cœlum.* *Sidera.* *Vertices & Cardines.* *Axis.*

linea demetiens, ita vt terram in medio, ambos aũt cardines habeat pro terminis. Qui cùm ipsi fixi sint & immoti, alter eorum semper sublimis apparet super verticem, ad tractum cæli aquilonarem: ab Vrsa appellatur Arcticus. At infra terram alter semper conditus circa tractum australem. Antarcticus dictus est, vt contrarius arctico. Cæli porrò, siderumque substantiam appellamus Aetherem: nõ quidem ideo, ꝙ ignita flagret ipsa, vt aliqui censuerunt, (plurimum vtiq; aberrãtes circa potentiam illam maximè ab ignea natura abhorrentem) origine verò huius vocabuli inde ducta, ꝙ semper æther currat motu circunductili, cùm sit illud elementum à quatuor illis diuersum: tum diuinum, tum interitus expers. Eorum verò siderum, quæ intus cohibentur, ea quæ errationis nescia sunt, cũ cælo circunferuntur, easdẽ vtiq; sedes, positusq́; eosdem tenentia. Quorum medius circulus (cui signifero nomen est) duos per orbes transuersus cęlum cingit, qui à conuersionibus ipsi solis, Tropici quasi conuersionales appellati sunt, in duodecim ille quidem regiones totidem signorum diuisus. At verò quæ erratica dicuntur, nec eadẽ ipsa celeritate cum prioribus moueri suaptè natura comparata sunt, nec inter se inuicem: sed in alijs atq; alijs orbibus, ita vt orbium ipsorum partim propius terram accedãt, partim sublimè ferãtur. Et statariorum quidem numerus iniri prorsus nequit ab hominibus: tametsi omnia eadem in superficie moueãtur, quæ vnica est totius cęli. At verò errabundorũ numerus septenario collectus, in totidẽ orbibus situs est deinceps substitutis, ita vt subinde inferior superiore minor sit, septemq́; orbes sese cõplectentes inuicem atq; coercentes, à globo deniq; siderum

Arcticus. *Antarcticus.* *Aether.* *αἰθὴρ ὁ ἀεὶ θέων.* *Stellæ fixæ.* *Signifer.* *Tropici.* *Planetæ.*

rum inerrantium comprehendantur. Huic porrò globo contiguam habet ſemper poſituram, Phęnontis ſimul, & Saturni circus dictus. Cui proximus eſt Phaëthontis, qui & Iouis appellatur. Poſt hunc ſequitur Pyrois, Herculis idem, Martiſq; appellatus. Ab hoc rurſus eſt Stilbon, qui ſacer Mercurio eſſe creditur, à nōnullis etiam Apollini, ſecundùm quem Luciferi orbis eſt: quem Veneris nonnulli orbem, quidam Iunonis vocant. Ab eo eſt orbis Solis. Et deniq; Lunæ nobis citimus, ad terram vſque fines ſuos proferens. Aether verò cùm diuina contineat corpora, ratas etiam vices motuum complectitur. At verò ætheriæ diuinæq; naturæ (quam certa lege conſtare demonſtrauimus, conſtitutiſque vicibus, mutabilitatis etiam immunem, atq; in aliam, aliamq; ſpeciem conuerſionis) confinis eſt natura patibilis prorſus & vertibilis, atque (vt in vniuerſum dicam) ſolubilis, & obnoxia. Cuius etiã ipſius principia obtinet ſubſtantia tenuitate particularum prædita, flammuliſq; ignita, quas æthera natura magnitudine ſua excitat, & motus celeritate. Iam verò in natura ipſa ignita, eademq; incondita appellata atq; incompoſita, tum fulgores emicant, & iacula traijciuntur flagrantia: tum trapeculæ foueæ, & crinitæ fixæ viſuntur, & ſæpe reſtinguuntur. Hanc naturã excipit Aër illi ſubſtratus: ſuopte ille quidẽ ingenio, caligine, & gelu permixtus, cæterùm illuſtratus agitatione atq; ſuccenſus: vnde calorem concipit & claritatem. In hoc autem ipſo vim patibilem ſortito, omnifariamq; naturam commeare natura cõparato, nubes concreſcunt, imbres cum ſtrepitu decidunt, niues, pruinæ, & grandines: flatus etiam ventorũ tempeſtatum que cientur: ſimul tonitrua & fulgetra

Planetarum nomina, & poſitura.

Aether.

Aer.

exiſtunt:

existunt: fulmina inde casitant: sexcentæ deniq; ibidem conflictationes aëriæ opacitatis fiunt.

Terra. Ab aëria porrò natura, Terra protinus, & Mare situm habent fixum, & affirmatum, stirpibus illa quidem animantibusq; scatens: fontibus etiam & fluminibus, partim per ipsam lapsus suos implicantibus, partim aquas suas in mare eructantibus. Insuper ipsa distincta, simul innumerarum herbarum indidem enascentium varietate, fructificantiumque simul montium verticibus, nemorum opacitatibus, vrbiumq; frequentia, quas animātes sapientiæ participes, homines scilicet, condiderunt: insuperq; insulis maritimis atque continentibus.

Orbis terrarum diuisio. Orbem verò terrarum, hominum ferè sermo in insulas diuisit & continentes, scilicet ignorantium vniuersam ipsam terram insulam esse vnicam, Atlantici maris ambitu circundatam. Multas autem, & alias longè quidem illas summotas, sed tamen veluti dirimente freto, huic ipsi esse obuersas, non absimile veri est, partim hac maiores, partim etiam minores, sed quarum nulla præter eam sub prospectū nostrum sita sit. Nam quod insulis nostris accidit, vndique vt nostra maria eas alluant, idem orbi quoque huic contigit, rationem insulæ vt obtineat Atlantico mari cinctæ.

Plures terrarum orbes. Complures item alij terrarum orbes eadem positura cōstantes, insulæ naturam habent in vniuerso mari sitæ: quod latissimè patet: eorumque nonnulli prægrandes, prægrandibus quoque ipsis maribus circunfusis. Enimuero humoris vniuersi naturam finitimam meritò esse censeas naturæ animabili, & aëriæ, ita vt ipsa innatabunda existere terrā faciat per quasdam saxosas eminentias, quas habitabiles vocamus: postquam protinus in imis mundi partibus

tibus & submersis, atq; in medio maximè mundi vniuersa iam terra stabiliter defixa compressaque ita constitit, vt immota permaneat, atque illabefactabilis. Atq; hæc est mundi vniuersitas, quam inferni appellamus. Quinq; igitur hęc elementa in regionibus totidem globosè incubantia, mundum ipsum ita totum coagmentarunt, minor vt deinceps atque minor regio à maiore cohibeatur: terra (verbi gratia) vt ab aquæ globo, aqua ab aëris, hic ab ignis, ab ætheris deniq; globo ignis coërceatur: cùm interim supremam regionem, Deorũ fecerint domicilium: infimam animalium in diem victitantium. Huius porrò id quod liquore constat, flumina & scaturigines, & maria vocare consueuimus: quod aridum est, terram & cõtinentes, insulasq; appellamus. Iam insularũ nonnullæ grandes sunt, veluti hæc cuncta habitabilis à nobis iam dicta est; aliæq;, quas ingentia maria vndis ambiunt circunfluis: aliæ minores, nobis notæ & intestinæ. Quarum rursus quædam memorabiles, vt Sicilia, Sardinia, Cyrnus, Creta, Eubœa, Cyprus, & Lesbos: quædam longè exiliores, tum Cyclades, tum Sporades, tum aliæ alijs nominibus nuncupatæ. Porrò aũt pelagus, quod extra orbem nobis habitatum fusum est, & Atlanticum dicitur, & Oceanus: à quo ipsi circumluimur. Qui in faucibus ipse angustis, quæ vergunt ad Occidentem, veluti via patefacta, qua parte Herculis columnæ vocitatæ sunt, eliso fluxu irrumpens, mare interius efficit, fermè vt dicere eum possis in portum se recipere. Sensim deinde amplior infunditur: sinus interea ingentes complectens inter se contingentes, angustis etiam ceruicibus in fauces sese comprimens, vicissimque latiùs expatians. Ac primum quid

Vniuersitas inferna.

Quinque elementa.

Insularum partitio.

Atlanticũ pelagus.

Oceanus.

Herculis columnæ.

Mare interius.

quidem insinuari dicitur dextrorsus ab Herculis
Syrtes. columnis intro nauigantibus, circa vtranq; Syrtim, alteram earum magnam, paruam alteram vocant. At verò in alteram partem non iam itidem sinuosus inundans, efficit tria maria, Sardoum, Gallicum, & Hadrium. A quibus cõtinuò Siculum sequitur porrectum in obliquum: quod & ipsum excipitur à Cretico. Cretico coniuncta sunt parte altera Aegyptium, Pamphylium, Sy-
Pontus. rium: altera Aegeum & Myrtoum. At pontus, velut antedictis obiectus, atq; ex aduerso protensus, multis partibus constat. pars eius in intima
Mæotis. penetrans Mæotis appellatur. quæ autem ad Hellespontum vergit, in fauces contracta est, quam
Propontis. Propontidem vocãt. Rursus ab ortu Solis in orbem terræ exundans Oceanus infert sese velut in medium procedens, Indico sinu, Persicoque perfosso, finitimum mare Rubrum intercipiens. Ad alterum autem cornu simul atque oblongo ceruice angustaque penetrauit, rursus amplificatus Hyrcaniæ fines, Caspiæq; amplectitur. Mare verò, quod super Hyrcaniam est, vastum illum obtinet locũ, qui est super Mæotin paludem. Tum autem, qua parte Scythas, Celtasque complectitur, sensim astringit orbem terrarum ad vsque sinum Gallicum, supradictasque columnas, extra quas Oceanus terram fluctibus suis oberrat.
Insulæ maiores. Quo ipso in mari insulæ duæ sitæ sunt quàm maximæ, quas Britannicas appellat, Albium, & Ierna: ijs etiam maiores, quas commemorauimus supra Celtas iacentes. Queis tñ ipsis magnitudine nec Taprobane cedit, nec ea cui Phebol nomen est: illa super Indos posita, situ ad terrarum orbem inflexo, hæc ad Arabicum sinum. Sunt etiam non paucæ, sed exiguę, circa Britan

nicas

nicas, & Iberiam, quę quaſi corona cingunt hunc orbem hominū domicilium, quem ſuperius inſulam eſſe diſſeruimus. Huius orbis latitudo quà continens eſt ampliſſima, paulominus quadraginta millia ſtadiorū patet, vt quidā perhibuerūt authores rectę & exquiſitæ geographiæ: longitudo ad ſeptuaginta millia. Diuiditur porrò in Europam, Aſiam, & Africam. Europa his finibus circunſcribitur: Herculis cippis, Ponti receſſu, Hyrcano mari: ſecūdùm quā anguſtiæ Iſthmi ſimiles ad Pontum vſq; pertinent. Nonnulli tamen ab illo Iſthmo Tanaim fluuiū Europę terminum eſſe dixerunt. Aſia eſt quicquid terræ ſitum eſt ab Iſthmo iam dicto, à Ponto, Hyrcanoq́; mari ad Iſthmum vſque alterum, qui Arabicum ſinum interiacet & mare interius, illud quidem cohibitū, ab eo mari, & ab Oceano, qui eum complectitur ambitu. Sunt qui fines Aſiæ ſtatuant ſpatium, quod à Tanai protenditur ad Nili vſque oſtia. Africa ab Arabico Iſthmo ad columnas Herculis porrecta eſt: vel ut alij cenſuerunt, ab Nilo. Nam Aegypti quicquid Nili oſtiis ſeptum eſt, alij Africæ, alij attribuunt Aſiæ: inſulaſq́; tribus terræ partibus adiacentes, ſcriptorū partim vt exemptibiles ab orbe terrarum cenſuere, partim ut cōtributas iis partibus, quibus earum quæque vicinitate coniuncta eſt. Proinde terræ, mariſq́ue naturam, ac ſitum huiuſcemodi prodenda cenſuimus, quem habitum orbem appellare conſueuimus.

Orbis latitudo, et longitudo.

Tres partes Orbis.

De his, quæ in Aëre generantur. Cap. III.

QVas res autē tū in eo orbe, tum circa eū exiſtere cōtingit, quibus ille rebus quodāmodo afficiatur: earū ipſarum rerū vt quæq; maximè cōmemorandæ videbuntur, dicere por-

ro aggrediamur, summam quandam colligentes eorum quæ sunt necessaria. Duas igitur exhalationes ab eo sursũ ferri nouimus in aëra nobis impendentem, tenues illas quidem omnino, nec nobis conspicuasq́, nisi si quid est huiuscemodi ad tractus orientales, & præter ea quæ ex amnibus, & locis irriguis sublimia ferri uidentur. Earum autem exhalationum altera sicca est, in fumumq́ue conformata, è terra manãs: altera humida rosidę expirationis plena, ab humida natura exhalata. Ex hac nebulæ, rores, & gelu omne genus, nubes pluuiæ, niues, & grandines oriuntur. A sicca autem illa venti & flatuum differentiæ exoriũtur, tonitrusq́ue, & fulgura, turbines, & fulmina, aliaq́; his cognata. Nebula est expiratio quædam rosida, aquę nequaquam genitrix, vt aëre crassior ipsa, sic nube rarior. Gignitur vel ex nubis primordiis rarescentibus, vel ex reliquijs nubis. Huius aduersaria, vt est, ita esse dicitur Serenitas: nihil aliud ipsa existens, quàm aër nubibus nebulaque vacuus. Ros est humidum quid è serenitate concretum, minutimq́; delabens. Glacies est aqua conferta à serenitate compactilis. Pruina ros est concretus. δροσοπάχνη composito nomine dicta, est ros semiconcretus, quasi ros pruinosus. Nubes est crassamentũ exhalationum cõuolutum, vim habens aquę gignendæ. Imber fit expressione nubis magnopere addensatæ tot habens differentias, quotuplex est nubis compressio. quippe q̃ remissa si fuerit, molles stirias dispergat: sin vehemens, pleniores. Hoc q́ue appellamus pluuiam, imbris contorta stillicidia, cùm maiuscula ipsa, tum verò iugi tenore casitantia. At verò nix gignitur densitate nubium friatili, quę simul ac in aquam verti cœptę sunt, in

Exhalationum duo genera. *Nebula.* *Serenitas.* *Ros.* *Glacies.* *Pruina.* *δροσοπάχνη.* *Nubes.* *Imber.* *Nix.*

in minuta contunduntur: cùm eò, ut illa cōtusio speciem spumæ, exactumq́; candorem, humoris autem, qui inest, concretio, qui q́; nondum fusus est, aut rarefactus, rigorem efficiat. Hæc impetu & confertim decidens, νίφετος appellatur. Quo genere volutim contorto libramentumq́ue ex compressu capiēte ad celeriorem lapsum, fit quæ Grādo vocatur; cùm interea pro fragmentorum magnitudine quæ abrumpuntur, tum corpuscula maiora grandinis, tum delapsus violētiores fiāt. Atq; hæc quæ hactenus dicta sunt, naturę vi ab humida expiratione euenire comparatum est. *νίφετος* *Grando.*

A sicca verò tum Ventus oriri solet, cùm à frigore ita, vt fluat, illa truditur: nihil vt aliud ventus sit, nisi aër multus fluctuans & coactus, qui etiam spiritus appellatur: cùm alioqui spiritus appelletur substantia animata & genitalis, in stirpibus, atque in animantibus ex stens, per omniaq́; pertinens: de qua nunc differere nihil necesse fuit. Flatus verò, qui in aëre spirant, vētos, auras, expirationes dicimus, q̄ ex humore prodeunt. Venti, qui è terra vliginosa & humefacta prodeunt, ἀπόγαιοι, quasi terra oriundi: qui è sinibus prosiliunt, ἐγκολπίαι, quasi sinuales vocantur: inter quos ipsos, eosq́; qui è fluminibus erumpunt, ex aquisq́ue stagnantibus, intercedit nonnihil proportionis. ἐκνεφίαι appellantur, qui in fractura nubis, resoluendaque eius crassitudine colliduntur inter se, quasi quidem nubiginæ. ἐξυδρίαι, quasi aquatores dicuntur, qui cum pluuijs aquis grassantur, impetu & confertim effusis. Et ij quidem qui ab Oriente iugi tenore perflant, εὖροι & uulturni: qui ab Vrsa, βορέαι, & Aquilones vocantur: ζέφυροι, & Fauonij, qui ab Occasu: qui à Meridie, νότοι dicuntur & Austri. *Ventus.* *Spiritus.* *Flatus.* *Aura.* *Expirationes.* *Ventorum genera.* *Ventorum nomina.*

Vulturnorum porrò is καικίας dictus est, qui nascitur ad ortum solstitialem: Subsolanus ad æquinoctialē: ad brumalem Vulturnus. At eorū qui ex obuersa parte prodeunt, quos Fauonios vocamus, ἀργέστης, & Corus ab occasu solstitiali, q etiā ὀλυμπίας ab aliquibus dictus est, & ab alijs ἰάπυξ. Fauonius ab æquinoctiali, Africus ab hyberno orit. At verò Aquilonum is, qui καικία cōiunctus est peculiariter appellatur Aquilo; qui autem hūc à vertice statim excipit per meridianum spirans, Septentrio dr: θρασκίας deinceps à Coro spirat, quē nōnulli Cæciā appellauerunt. Rursus ex Austris is, qui à vertice nobis condito sese infert ex aduerso Septētrionis, Auster nominis prærogatiua dicitur. Qui inter hunc & Vulturnum est, εὐρόνοτος est vocitatus, quasi dicas Vulturnauster. At qui spirat altrinsecus inter Africum & Austrū, hunc alij λιβόνοτον quasi Africaustrum: alij λιβοφοίνικα vocāt. Ventorū porrò quidā flatus rectos, quidā reflexos habēt. Rectos habent ij, qui lineis rectis semper grassari solēt: reflexos, & refractos, vt is quem καικίαν nuncupant. Rursus quidā hyeme pollent, vt Austri: quidam æstate, vt ἐτησίαι qui dñr, idest anniuersarij, cinnum quendam conficientes Septentrionū atq; Subsolanorū. ὀρνιθίαι, quasi auiarij, venti quidā dicti sunt, ex Aquilonio genere, verno tpe inualescentes. Cæterū è genere violentiorum flatuum, καταιγὶς nomen est flatus ingruentis supernè, repēteq; euerberātis. θύελλα flatus est p̄ualēs, q repētè prosilit. λαῖλαψ στρόβιλος nun-
cupat

cupatur, qui infernè sursum versus repentè conuoluitur. ἀ αφυσημα, quasi efflatus terræ, dicitventus sublimen sese rapiens, cùm aut è specu altius depresso flatus emicuerit, aut è terra in hiatum discedente: qui Turbo terrestris est, tũ cum multus ac contortus ferri cœptus est. Flatus verò in nube implicitus & crassa & humida, continuatum nubis spissamentum violenta eruptione perfringẽs, mugitum edere cum ingenti fragore solet, qui Tonitru dicitur, modo haud absimili spiritus vehemẽter in aqua impulsi. Fulgetra est spiritus ignitus & corruscãs, dum nubes dirumpitur: quæ tonitru antecedere solet, cùm tamen post ipsum fiat. Si quidem quod oculis percipit, ei quod auribus obiectum est, anteuertere natura comparatũ est: quippe illo è lõginquo aspectabili, hoc tum demum exaudibili cũ auribus appulsum sit, præsertim qñ alterum omnium naturarũ celeritate maxima præditũ est, ignita scilicet natura: alterũ minus volucre, quod est naturæ spirabilis & aëreæ, non anteq̃ aures pepulerit, ad auditũ peruenit. At verò quòd fulserit, si ad terram vsq; cursim illisum sit, Fulmen vocatur. Sin semiustum quidẽ, sed vniuersum tamen, violentumq; incubuerit, πρηστηρ, hoc est accensus turbo, dicitur. Quòd si prsus ignis nihil interim cõceperit, τυφων. vocatur, qui est vertex procellosus, & euerberãs. Horũ quicquid in terram impetu decubuerit, σκηπτος, id est Fulmen, nominatur. Qui ψολόεις dicitur, cùm fuliginẽ cõtraxit: ἀργῆς, si raptim emicuerit: ἑλικίας si lineari specie cõformatus est, σκηπτοὶ dñr, quęcunq; fulmina in quiduis illisa sint. Ad summam, eorum quæ in aëre apparent, alia specietenus existunt:

Turbo. *Tonitru.* *Fulgetra.* *Fulmen.* *Prester.* *Typhon.*

alia etiam habent naturę subsistentiam. Speciem tantum exibent arcus cœlestes, & virgulæ, aliaq; huiuscemodi. Substantia etiam apparent fulgores cœlestes, & quos emicantes vocamus, & Crinitæ stellę & iis similia. Arcus est species segmenti solaris, vel lunaris, ædita in nube humida, & caua, & perpetua, quã velut in speculo intuemur, imagine relata in speciem circularis ambitus. Virga est arcus cœlestis exhibitio in directum conformata. Area est ędita imago sidereæ claritatis vndique illustrata: hactenus arcu differens, quòd ille è regione Solis ac Lunæ visendum se exhibet: cùm area sidus totum ambitu cingere orbiculari soleat. Fulgor est ignis collectio, qui in aëre exarsit, per cœlum ille quidem, aut iaculari specie transmeãs, aut vno loco fixus. At eiaculatio ignis est enatus attritu, in aëre pnici motu inuehens, ob eamq; pernicitatem oblõgam formam simulans. Fulgor fixus est extensio longè porrecta & loco permanens, & tanquam profluuium sideris. Quòd si in alteram partẽ dilatetur, Crinita stella vocatur. Sępenumero autẽ euenit vt fulgores tempore multo maneant, sępe vt confestim extinguantur. Complures item & aliæ rerum formæ cernuntur in cœlo apparentium, vt quæ Faces quæ Trabeculæ, quę Dolia, quę Scrobes nuncupantur: omnia ab earum rerum simitudine appellata, vnde nomina mutuata sũt. Eaque partim in occidua mundi parte, partim in Oriente cernuntur, partim etiã ambiguo in utrãque partem ęditu: rarò uel septentrionali, vel austrino. Cæterùm omnia incerta, quippe nihil huiuscemodi hactenus proditum est memoriæ, ita fuisse constabilitum raro situ, & cõstituto, vt semper conspicuum fuerit. Atque huiuscemodi sunt,

Arcus. *Virga.* *Area.* *Fulgor.* *Eiaculatio.* *Crinita stella.*

quæ

quæ in natura animabili, aëriaq; fiunt.

De his, quæ in terra fiunt. *Cap. IIII.*

IAm verò terra continet etiam ipsa in se, vt aq̃, ita spiritus, ignisq; scaturigines: quarū quædam sub terra latent, oculis humanis subductæ: multæ spiracula habent, emissariaq; vaporis, oculis humanis subductę, vt Lipara, vt Aetna, vt Aeoliæ insulæ, quæ quidem sępe & ipsæ fluminū more fluunt, ignitasq; ferri glebas euomunt. Nonnullæ verò huiusmodi scatebræ secundum fontes sitæ, aquas inde manātes inde calefaciūt, aliquę inde vt tepentes, efferuefactę aliæ, quædā modicæ temperatę vt emittantur. Multis etiam in locis Orbis exitus spirituū pari ratione patefacti sunt: quorum partim fanatico furore afficiunt homines propius antecedenteis: partim tabifica vi absumunt: partim fatidicos efficiunt, vt Delphici, & Lebadici. sunt & qui prorsus enecēt, vt in Phrygia. Frequēter fit etiam, vt congenitus spiritus in terra conditus, cùm aberrans insinuarit, in abstrusos quosdam eius, atq; cæcos meatus, quasi sedibus suis erumpens, multis in locis vibrantem motum cieat. Est etiam nec rarò, cùm flatus aduena, introrsus in terræ caua irrumpēs, deinde exitu omni exclusus, intus sese versando ingenti vi terram quatiat, ne quicquam exitum inde quęritans. ex quo fit naturæ facinus, quod vocamus Terręmotum. Terręmotuū autem ij, qui ad angulos acutos in obliquum quatiunt, ἐπικλίνται appellantur, quasi in transuersum sese agentes: Sursum verò deorsumq; ad angulos rectos iactantes, βρασται vocantur, à similitudine aquæ efferuescentis. At qui labes terræ relinquūt in caua subsidētis, ab hiatu χασματίαι nominati sunt.

Spiritus, et ignis scaturigines.

Aquæ calida.

Spiracula terræ.

Terræmotus.

ti sunt. Quem hiatũ ij qui vi eruptione facta patefaciunt, ῥῆκται id est effractores, dicti sunt. Iã horum aliqui flatum secum erupturũ rapiũt, alij saxa, alij cœnum. Sũt qui fontium scatebras ædidere, quę antea non erant, ὦσας, idest trusores, vocãt, qui vno obnixu subuertunt, quod impulerunt. Sunt etiam qui quassabundi, atq; vtroq; declinantes, vibrantesq; quod mouerint, semper erigũt: ob id παλματίαι, hoc est vibratores, dicti. efficiuntq; terræmotũ tremori nõ dissimilem. Appellantur etiã μυκητίαι terræmotus, q cũ mugitu quatiunt, indito ob id noĩe: quanq̃ sæpe terræ mugitus absq; terræ motu cõtigerit. id quod assolet, cùm spiritus impar quatiẽdæ terræ fuerit, intusq; cohibitus ac conuolutus arietarit impetu vehemẽti. Adde quod flatus, qui terram subierint corroboratiores fiunt à liquoribus terrenis, qui intus conditi sunt.

De his, quæ in Mari eueniunt. *Cap. V.*

PRoportione his respondent ea, quę in mari eueniunt. nam & hiatus fiunt maris, & recessus, vndarũq; excursiones interdum reciprocantes, interdum eluuie retro nõ recurrente. id quod proditum est circa Buram, Helicemq; contigisse. Sæpenumero etiã in mari euaporationes ignis existunt, fontes excaturiũt, ostia fluuiorũ aperiuntur, arbores enascuntur, fluxiones & vortices existũt, instar eorũ habentes, quæ à flatibus designari dictum est, non in medio mari modo, sed etiam in euripis, & in fretis. Aiunt etiã multos æstus, vndarumq; sublationes statis quibusdam temporibus cum Luna circumagi. Atque vt in vniuersum dicam, cùm elemẽta in aëre, in terra, & in mari, commoda inter se temperatura mi

xta sint: nimirum affectionum quoque similitudines iisdem constant in ipsis: in singulis illæ quidē naturis ortus alternātes, & interitus, vniuersitatem verò asseruātes generationis immunem atque corruptionis.

Dubitationis solutio, quo pacto mundus ex contrariis constitutus iam diu non dissolutus fuerit. *Cap. VI.*

TAmetsi extiterūt, qui sese admirari addubitabūdi dicerent, quin fieri tandem posset, si è principiis cōtrariis mundus constitit (siccis dico & humidis, frigidis & calidis) vt iam diu nō dissolutus fuerit, atq; interierit. Perinde quasi mirari quisquam debeat, quónam pacto ciuitas incolumis perduret, quæ è gētibus cōtrariis composita sit, egenis inquam & diuitibus, iuuenibus & senio confectis infirmis & ualentibus, prauis atque innocentibus. Ignorantia est ista vtique hominū, hoc est in cōcordia ciuili non uidentium longè admirabilissimū, quod ex multis ipsa vnū efficit affectum & è dissimilibus similem, omnis illa quidem naturę susceptrix & fortunę. Atque haud scio an etiam contrariorum appetēs sit natura: ex eisq; consona, nō item è similibus conficiat. Sic certè ipsa marem cum fœmina coniunxit, non etiam cum suo horū utrūq; sexu. Quin primam etiam concordiam per contraria, non per similia deuinxit. Adde quod ars naturæ æmulatrix hoc idem facit. siquidem Pictura alborum nigrorumq; colorum, luteorumq; & rubrorū naturas inter se attemperans, effigies rerum efficit consonas exemplaribus. Musicæ acutis & grauibus sonis, longisq; & breuibus vnà permixtis in diuersis vocibus, vnum ex illis concentum absolutum reddidit. Grāmatica ex elementis voca- *Natura appetens contrariorū.*

libus & mutis inuēta tēperata, artem omnem literaturæ ex illis cōpositam reliquit. Hocq; nimirum illud est, quod apud Heraclitum legitur, Scotinum ab oscuritate cognominatum. Crispa, inquit, & minimè crispa vnà vinxeris, consentiens & dissentiens, consonans & dissonās: vnū etiā ex omnibus, omniaq; ex vno. Itaq; vniuersorū coagmentationē (cœli inquā & terrę, & uniuersi mundi) cinno quodā principiorū summè contrariorū cōmodè attēperato, natura ipsa digessit, vna eademq; concinna cohærentia: quippe siccum humido, calidum frigido, graui leue mixtum, & rectum orbiculari. Terra etiā omnem, omne mare, ętherē, Solē, Lunam, & postremò totū cœlum vis vna per omnia pertinens, certo ordine descripsit, cōcinneq; digessit, è diuersis ipsa naturis, atque impermixtis aëre, terra, igne, & aqua mundū architectata. Cumq; eum etiam globosa superficie comprehendisset naturas quàm maximè contrarias, veluti edicta concordia & imperata, adstrixit ad consensum, mutuūq; commercium: cuiusmodi rerū mollitione vniuersitati ipsi salutē machinata est. Huius autem rei causa est cōcordia elementorum. Cōcordiæ porrò causa est ęquabilitas, & quod alterum altero non plus pollet. ad ęquilibrium enim adæquāt grauia cum leuibus, calida cum iis quę ipsis opposita sunt: natura vtique nos docente in maioribus, æqualitatem tutricem esse concordiam & seruatricem: concordiā autem mundi esse salutem, rerum omnium parentis, ac longè omnibus præstantis pulchritudine. Nam quæ tandem natura præstabilior ipso? Quā enim dixeris cunq;, eius vtique ipsius mundi pars erit. Nam quicquid pulchritudine præditū est, id quasi gentile habet cū eo societatē adeò

Elementorum concordia.

Aequabilitas concordiæ seruatrix.

quòd

quòd rectè, atq; ordine cõſtitutũ eſſe id à mundi nomine cõcinnè digeſtũ Græco ſermone, conſentaneaq; partium compoſitione ſpecioſum eſſe ſignificatur. Ecquidnam eſt autem ſingulariũ partium, quod cum eo æquiparari poſſit ordine, quo cœleſtis motus tẽperatus eſt & conſtitutus? Sole vtique & Luna, reliquis itẽ ſideribus intra ſpatia ſe mouẽtibus exquiſitiſſimè emodulata à ſeculo in ſeculum alterum. Age écquæ tãdem vices tam ratæ eſſe poſſunt, quàm eſt exactè cõparatus à natura tẽpeſtatũ anni tenor in orbem redeuntium: omnium ille quidẽ rerum fœcunditate præditus: æſtates deinceps, hyeme.q; referens temporibus deſtinatis: ſimul dies & noctes inoffenſis vicibus alternãtes, è quibus mẽſis, annuſq; conficitur? Ac magnitudine quidem ambitum longè ſummum cõplexus motu perniciſſimo circumagitur, claritate ſinceriſſima præditus: vi etiam potẽtiaque fretus exorte, vt ſenij, ſic interitus. Hic omnium animãtium naturas, tum aquatilium, tum pedeſtrium, tum etiam in elemento ſpirabili, victitantum ſegregat, iiſque ſpatia vitæ ſuis admetitur motibus. Ex hoc animam ducunt omnia: ab hoc animam habent animãtia: ex hoc deniq; miracula rerum nouarum exiſtunt, quę ſtatis tẽporibus efficiũtur. Vis ventorũ omniuaga in ſe ipſa conflictatur: fulmina è cœlo cadũt: pluuiæ procelloſæ atq; ſtupendę ſubitos fragores ædunt. Vnde fit vt & vi humoris expreſſa, & vi ignea difflata, cõſtituatur vniuerſi concordia. Iam verò terra omni genere veſtita ſtirpium fruticantium, riguiſq; exuberans largè erumpentibus trita veſtigiis animantium quæ in ea paſſim circunferũtur: omnia tempeſtiuè proferens ex ſeſe & vegetãs, hoſpitalique ſinu excipiens: cùm innumeras ipſa rerum formas

Mundi ornatus.

formas perferat, ab eisq; multipliciter afficiatur, nihilo secius tamen naturã asseruat indomitam senectute, quamlibet ipsa motibus cõtremefacta, vndis superfluentibus prolata, incendijs deniq; inflãmata, modò hac, modò illa parte sui Quinetiã illa ipsa omnia censeri meritò possint incolumitatis eius causa cõmode euenire, salutemq; illi sempiternam præstare. Siquidẽ ea motu quassata, continuò prosiliunt venti qui introrsus insinuarant, vtriq; spiraculis terrarum discessibus patefactis, vt superius dictum est. Imbribus etiam tum expurgatur, cùm omnia pestifera in ea abluuntur: ad syncerioremq; constitutionem super subterq; tũ reducitur, cùm auris perspiratur. Et conflagrationes quidem quod concretius est terræ, concoquunt: congelationes item quod inflãmatum est, id attemperant ipsæ atq; remittunt. Ac singularum quidem rerum aliæ oriuntur, aliæ vegetantur, & aliæ occidunt: cùm interim ortus compescant grassanteis interitus, rursusq; interitus rerum leuent ortus exuberanteis. Vnica verò ex omnibus conflata incolumitas permanet ipsa in æuum: cùm inter se rebus ex aduerso obsistentibus, & cedentibus vicissim atq; præualentibus vniuersitas conseruetur in sempiternum, noxam nullam contrahens.

De Deo. *Cap. VII.*

REstat vt summatim de causa disseramus, quæ cunctarũ ipsa rerum vim habet tutricem & continentem, quemadmodũ cętera perstrinximus. Flagitij enim instar esset, cùm de mundo dicere instituerim, tractatu si minus exqsito fortasse, at certè qui sat esse possit ad formulam doctrinæ crassiorem, intactam pręcipuam mũdi partem principemq; pręterire. Vetus igitur sermo

est,

t à maioribusque proditus inter omnes homi
es, vniuersa tum ex Deo, tum per Deum consti-
ta fuisse atque coagmentata, nullamque natu
m satis instructam ad salutem esse posse, quæ
tra Dei præsidium suę ipsa demum tutelę per-
issa sit. Quocirca veterum nonnulli eò vsque
ouecti sunt, vt hæc omnia dictitarent, Deorum
se plena, hauririque eorum spectra ab homini-
us, oculis & auribus, reliquisque sensibus: sentē
æ illi quidem fundamenta iacientes diuinæ for
asse potentiæ, non item naturæ diuinæ congru-
ntis. Etenim cunctorum, quę rerum natura cō-
lectitur, cum seruator est Deus, tum verò quę-
unque in hoc mundo quoque modo perficiun-
ur, eorum om ium genitor est. nō sic tamē ipse
t opificis in morem, animalisque lassitudinem
entientis, labore affici possit. vt qui ea facultate
tatur, quę nulli cedat difficultati, cuius ipse vi fa
cultatis omnia in potestate continet: nec minus
etiam quę longius ab ipso uidētur esse submota.
Summam igitur & primam sedem mundi sorti-
tus, ea de causa ὕπατος, quasi supremus appel- *Elemētorū concordia.*
latus est, & (vt inquit Poëta) in summo culmine
vniuersi cœli suum habet ipse domicilium situm
& collocatum. Maxime verò vim eius sentit, nu
mineq; eius ante omnia fruitur id corpus, quod
proxime eum situm est: tū quod secūdum ab hoc
situm habet, & vnumquodque deinceps, prout si-
tuum ordo ad nostrum vsque locum natura con
stitutus est. Quo fit vt & terra, & terrena omnia *Terrena.*
quàm lōgissimè ab diuinitatis adminiculatione
abscedūt, tam infirmitate summa sint ipsa con-
cinnitatisq; sibi consentaneæ maximè expertia:
atq; ideo multo tumultu exagitata. Atqui cùm
ita sit numē diuinū natura sua cōparatū, quoque

vt versus

vt versus permeet: nimirum ea in quibus ipsi versamur, ac nobis superiora, pro eo quantus est accessus ad Deum, vel abscessus ab eo, eius opitulationem quoq; sentiunt. Proinde id præstabilius esse censemus, Deoq; tum decentius, tum magis cõsentaneum, ita de eo opinari, vt dicamus, potestatem illam in cœlo sedes suas habentem, incolumitatis causam rebus vniuersis præstare, ijs quoq; quæ lõgius ab ea remota sunt: nec illis assentire, qui eam ipsam potestatẽ per omnia pertendentẽ, & vẽtitantẽ ad ea quoq;, quæ nec adire ipsam honestũ est, nec dictu speciosum, sua illic opera efficere contendunt, resq; terrenas administrare. Atqui ne ex hoĩm quidem principum dignitate esse dixeris, cuilibet operi incumbere: vt (verbi gratia) exercitus ducis, aut vrbis præfecti atq; etiam domus primarij dispensatoris, si fasciculum sarcinarium cõponere, aut viliorem aliquam operam obire vsu venerit vt necesse sit: cuiusmodi munere, magni regis tẽpore ne quoduis quidẽ mancipium eius facilè obiuisset. Quippe, vt proditur, visenda quędã species Cambysis, Xersis, & Darij regnantium in exquisitum maiestatis fastigium exornata erat, compositaq; magnificè, omnibusq; numeris venerationis augusta. Et quidem (vt fama est) Susis ipse ac Ecbatanis sedibus collocatis procul hominum conspectu regiam sanè admirandam obtinebat, ambitu septam auro, electro, eboreq; fulgenti. Cui vestibula multa erant, atriaq; continentia: multæ verò ianuę multorum stadiorum interstitijs ita dimensæ inter se, atque diremptę, vt aditus æneis foribus, murisq; magnis obstructi, atque muniti essent. Tum autem viri principes & lectissimi in stationes digesti erãt, atq; decuriati rectè

Regis magni fastigium.

atque

tque ordine:pars munere stipãtium Regẽ ipsum ungentes, eiq; famulantiũ: pars custodes circa epta regiæ appositi(ianitores emissariosq; appel aban.)cùm interim rex ipse, qui idem dominus Deusq; vocitabatur,omnia & videret,& audiret. Ab his item erant alij Vectigalium quæstores,obentionumq; constituti:alij duces tũ bellici,tum venatores:alij coactores munerarij:alij denique munerũ reliquorũ curatores, prout vsus ratioq; administrandarũ rerũ ferebat. Tum autẽ vniuersum Asię Imperiũ,Hellesponto quidẽ ab Occidentis partibus terminatũ.India autẽ ab Rrientis regũt pro potestate prætores pręfecti,& reguli, serui, Regis ipsius,qui magnus appellatur. Cursores etiam,exploratoresque stators, & custodes stationarij,& deniq; specularij excubitores Quorũ erat ipsorũ is apparatus,ea descriptæ collocationis ratio,tã rato ordine vices munerum constitutæ:& præsertim eorum qui ignes ędere prænuncios,& tollere è speculis soliti sunt, deinceps in aliam,illi quidem ex alia dantes accipientesque signum in orbem,ab usq; finibus Imperij adusq; Susa & Ecbatana quicquid rerum nouarum quisquã in Asia moliretur aut inceptaret. rex vt ipse vno die rescisceret. Atqui statuere nos oportet magni ipsius regis fastigium, præut quidem est Dei eminentia, qui pro potestate mundum tanquam prouinciã obtinet, tam esse infimũ, quàm esse summum hoc ipsum Regis fastigium, si cum animante quodam vilissimo,atque infirmissimo componeretur. Quapropter si è dignitate Regis haudquaquam esset, Xersem functione propria administrare omnia & absoluere,quæcunque facta cuperet, ne ipsum quidem operibus faciendis instantẽ curatoris operũ officio perfungi: longè
id nimirum

id nimirum minus Deo conuenit. Quare augustius id decentiusque existimandum est, Deum summo in loco ita esse collocatum, numinis vt tamen eius vis per uniuersum mũdum pertinẽs, tum Solem, Lunamq; moueat, tum cœlũ omne circumagat: simulq; causam præbeat eorum quę in terra sunt, salutis atque incolumitatis. Neque verò illi ipsi itidem vt principibus mortalium, opus est aut artificiosa mollitione, aut alieno ministerio: quando ij propria infirmitate præditi operarum decurias rebus conficiendis, & numerosas manus adhibent. Illud autẽ diuinitati maxime consentaneum, vt formas rerum omnium citra difficultatem simplicique motu absoluat: nõ secus atque illi machinatores solent, qui instrumento vno demittendo, multos & varios affectus ędunt: aut ut illi præstigiatores facient, νευροσπάστας ob id appellant, quod imagunculas animatas esse fidiculis ductitandis ementiũtur. Qui cùm funiculum ipsi aut neruũ adduxerunt, cieri ceruicem & manum, quasi animantis simulacri, humerumque itidem, & oculum faciunt, interdum etiam omnia membra, idq; quadam cum venustate atque æquabilitate motus. Hoc igitur modo natura diuina ab vno eodemque simplici motu primo vim suam immittit in ea, quę sunt primo continentia, ab illisq; subinde in ea, quæ longius atq; longius absunt, quoad permeauerit per vniuersa. Quippe alterum ab altero motum rursus ipsum quoque aliud mouet cum mundo: cùm vnumquodque interim agat conuenienter constitutioni suæ, nec tamen eadem sit via omnibus, sed diuersa, nõnullis etiam contraria: tametsi primus illis velut ad concentum, atq; ęquabilitatem auspicatus, natura sit

compa-

omparatus ad unum motum : ſimiliter atque quis ex eodem uaſe ſimul iaciat globum, teſſeram, turbinem, & collumellam. nempe unũquodque eorum accommodatę ſuæ formæ mouebitur : aut ſi quis animal unum aquatile, aliudque terreſtre, & aliud uolucre è ſinu ſuo emittat. Planum eſt enim, quòd natatile eò proſiliens enatauerit, ubi ei commodum eſt uictitare : terreſtre ad ſuas ſedes, paſcuaque ſua erepſerit: at aërium è terra ſublime raptum euolauerit, una utique eademque prima cauſa propriam eorum unicuique aptitudinem reddente. Eademque ratio eſt in mundo. Siquidem ab una Cœli uniuerſi conuerſione, quæ die noctuque finitur, alię atque aliæ permeationes fiunt. Cùmque uno omnia coërceantur globo, pars tamen celerius, pars mouetur tardius: nimirum interuallorum longitudine, & ſingulorum opificio eam differentiam efficiente. Et Luna quidem menſe ſuum peragit orbem, augeſcens uiciſſim, imminutaque & tabeſcens. Sol anni ſpatio ſuum orbem metitur: & qui eum æquant curſu, Lucifer, & Mercurius. Pyrois ſpatio altero tanto maiore. Iouis ſtella ſpatio Pyroentis ſexcuplici. Vltima Saturni quę dicitur tempore ſeſquiplo maiore quàm quantum eſt id quo circumagitur illa quę infra ipſam eſt proximè. Qui uerò ex omnibus concentus exiſtit conſonantibus in Cœlo, chorumque conficientibus, ut ex uno ille quidem oritur, ita in unum deſinit. Vniuerſumque ipſum commodius κόσμον nominaueris, id eſt compagem rerum compoſitam, concinnoque ordine digeſtam quam ἀκοσμίαν, id eſt, congeriem confuſam & inconditam. Quemadmodum porrò fit in choro, ut auſpicanti præſuli,

De planetarum curſibus.

aut præcentauri accinat omnis chorus è uiris interdum fœminisque compositus, qui diuersis ipsi uocibus, grauibus scilicet & acutis concentum attemperāt: eandē ipsi rationē statuimus & in Deo, qui uniuersum mundū moderatur & regit. Et sidera enim semper & uniuersū ipsum cœlum eos ad numeros mouētur, quos Deus sursū quasi auspicādo præcinēdoq; emodulatur quem à similitudine sanè congrua χορυφαῖον mundi, rectè appellaueris, quasi præsultorē ipsum, huiusq; chori magistrum. Geminis autem itineribus Sol ingreditur lumine suo, cūcta quoquo uersus collustrans: diem noctemq; altero itinere distermimans, ortu suo scilicet & occasu: altero quatuor anni tempora secum ductitans, ultro citroq; per Cœlū perreptando nūc aquilonius ipse, nunc austrinus. Quid dicam pluuias tempestiuè existentes, ventos, & rores, omnesq; permotiones, quę in aëre eueniunt à principe rerū causa, atque primordiali? Adde fluminum lapsus, maris ęstus intumescenteis, enascētium arborum incrementa, frugum maturitates, fœturas animaliū: denique vegetationes rerum omnium adolescētium primùm deinde tabescentium: eodem accedentibus causis (vt dictū est) à constitutionibus singulis rerum atq; opificijs. Itaque ille omnium princeps parensq; animi tātum sensu spectabilis, simul ac signū naturis dedit inter Cœlum terramq; vehētibus, earū vnaquæque in orbibus suis iugi motu cietur, atque inter suos limites, alternis conditis atque apparens, sexcentas illa formas eodem à principio exhibens, vicissimque subducēs. Quòd verò in hisce rebus agitur, magnopere simile est *Elegans simile.* ijs, quæ belli tempore inter homines factitātur. Nāq; statim vt classicū exaudiri in exercitu cœptum

tum eſt, alios ipſe uideas, ſcuta ſibi aptantes, lo
icam alios inducẽtes, alios ocream vel galeam,
umere, uel balteo ſe cingere feſtinanteis. Rurſus
uideas qui frenatos equos admittant. alios qui
urrus conſcendant, qui deniq; teſſeram per ex-
licatam aciem prodant. Tum manipuli ductor
d manipulum, centurio currit ad centuriam. Po
tremò equites ad cornu, uelites ad ſtationẽ quiſ
que ſuam feſtinant. Cùm interim ſub vno ducto-
e omnia moueantur, qui imperia & ipſe ſignifi-
canda accepit ab eo, apud quem ſumma eſt Im-
perij, eodem nos & ipſos modo cenſere conue-
nit de Vniuerſo. Cùm enim ab una ui impultrice
cieantur omnia, fit utique quod cuique commo-
dum eſt, & cõueniens. Nec verò ſi ea vis ipſa, nec
cerni ab hominibus, nec apparere poteſt quoquo
pacto id obſtat, aut illi ad ea, quę diximus agen-
da, aut nobis ad fidem hiſce rebus accõmodan-
dam. Nã & anima ipſa, qua uiuimus, qua urbes,
qua domos habitamus, cùm haudquaquam ſub
aſpectum noſtrum ſita ſit, operibus tamen ipſis
videtur. Omniſque uitę cultus nitorque vtq; ab
ea inuentus eſt, & deſcriptus, ita ex ea tenorẽ ſuũ
ſeruat. Terræ cultura & conſitio, artium excogi-
tationes, vſus legum, reipublicę rectè atque ordi-
ne conſtitutæ ratio, adminiſtrationes ciuiles, bel
lum extra fines patriæ, & rurſus pax ea. Proinde
hæc etiam de Deo ſentiendi nobis ſunt: illo qui-
dem, ſi vim ſpectes, valentiſſimo: ſi decorem, for-
moſiſſimo: ſi vitam immortali: denique ſi uirtu-
tem, præſtantiſſimo. Quapropter cùm ſit incon-
ſpicabilis naturæ omni interiturę, ipſis nihilo ſe-
cius ipſe cernitur ab operibus. Atque ea quidem,
quę in aëre fiunt quoquo modo affecto, quæ in
terra, quæ in aqua, ea certè Dei opera eſſe meritò

dixerimus: Dei inquam opera, cum imperio summo műdum ac pro potestate obtinentis. Ex quo Deo vt inquit Empedocles physicus:

" *Omnia quotquot erunt, quot sunt præsentia, quotq́.*
" *Orta fuere ante hac, stirpes, hominesq́, feraq́.*
" *Inde etiam volucres, piscesq́ humoris alumni.*

Enimuero non tam absurda quàm pusilla comparatio (vt opinor) fuerit, si mundum cum illis lapidibus componamus, qui in operibus fornicatis forficis in modum dispansi conformati structura sese intersecante, vmbilici vocantur. Etenim ij lapides in medio collocati qua parte scilicet vtroque versus structura arcuata pendatur, quasique oneri cedit: in cohęrentia continent, atque in cőstructione ordinata totam formam operis immobilemq́ue asseruant. Fama est etiam Phidiam illum statuarium, cùm Mineruam illam quæ est in arce, coagmentaret, in medio eius scuto faciem suam expressisse oculosq́ue fallenti artificio ita deuinxisse simulachro, eximere inde vt ipsam si quis cuperet minime posset: aliter quidem certè quàm ut ipsum solueret simulachrű, opusq́ue eiusmodi compactibile confunderet. Hanc eandē igitur rationem Deus habet in mundo, utpote qui uniuersorum coagmentationem cohærentem cohibeat & coarctet, incolumitatemq́ue uniuersitatis cőseruet: nisi quatenus nő medio ille loco, in terra scilicet, ubi turbida regio est: sed in excelso situs est, purus ipse in puro loco. Quem locum tum οὐρανὸν ab origine uocis dicimus, quasi terminű extimum supremorű corporű: tum etiā Olympű, ut usquequaq; lucidű, ab omni caligine secretű, motuq; omni inconditol, cuiusmodi sunt qui apud nos uenti fiunt, & tempestates. Id quod his uerbis significat Homerus:

Phidiæ statuarÿ in sculpenda Minerua præclarum artificiű.

Esse

Eſſe ſolum diuis ſubnixum ſemper olympum ,,
Fama eſt, haud ventis tremefactũ, haud imbribus vdũ, ,,
Ac procul à nauibus ſubductum: nubibus illinc ,,
Splendida ſummotis, candeſq; expanditur æthera. ,,

uius autem rei elogium eſt mortalium conſen s, regionem mundi ſummam non dubie Deo ibuentium. Quam ob cauſam ipſi manus tolli us ſurſum inter vota concipienda. Qua ratio- e nec male illud quoque ab eodem Poëta pro- unciatum.

Cœlum ſorte tulit ſimul æthera Iuppiter altum. ,,

uinetiam quę maxime eximia ſunt inter res enſu perceptas, eundem illa locum obtinent, ut dera, ut Sol & Luna. Vnde fit, ut cœleſtia con- inuo ordine digeſta, ſuas ipſa uices conſeruent erennes & conſtitutas, nullique obnoxias mu ationi. longe illa ſecus atq; terrena: quę ita na- ura comparata ſunt, ipſa in alias ut ex alijs affe ctiones tranſeant, fieriq́ue identidem altera at- que altera non reſpuant. Certè contigiſſe ali- quando conſtat, ut terræmotus uiolentia terra ipſa multis in locis diſceſſerit, indeq́ue hiatus extiterint: ut imbres ui maiore ruentes, diluiũ in terram intulerint: vt excurſiones vndarum re- ceſſuſq; tum continentes mari obruerint ſæpe- numero, tum rurſus maris alueos adiecerint cõ- tinentibus: vt vis flatum & uerticum oppida funditus diſturbarit: denique vt incendia atque imflãmationes aliquę ſupernè delapſantes par- tes Orbis exuſſerint verſas ad Orientẽ, vt Phae- thontis tempore contigiſſe dicitur: quædã etiam vt è terra erumpentes ueluti expirabundæ idem fecerint, ut cùm crateres Aetnæ abrupta terra pa tefacti, conflagrationem emiſerunt inſtar tor- rentis per terram graſſabundam. Quo tempore

Crateras Ætnæ pa-tefacti.

Pietati præmiũ apud Deum.

qui è mortalium genere pietate erãt imbuti, ij numine diuino eximio honore ingentique affecti sunt. Siquidem iuuenes & robore valentes cùm parentes suos ætate iam confectos humeri sustulissent, igneo flumine iam iam opprimendi in eo erant ipsi ut interirent: cùm ecce flumen ipsum ita se scidit, ut huc & illuc diuersi fluctus digrederentur, iuuenesque intactos cum senibus trãsmitterẽt. Vt verò summatim iam loquamur quod in naui gubernator est, quod in curru agitator, quod in choro præcentor, quod deniq; lex in ciuitate, & dux in exercitu, hoc Deus est in mũdo. Nisi si hactenus interest, quòd labor & motus multiplex illos exercet, & curæ angũt variæ: cùm huic elaborata succedant omnia, omnis molestiæ expertia, citraque corporis infirmitatem: quippe cui in loco stabili, immotoque collocato omnia mouere, & circumagere pro arbitratu liceat, quò libitum est, cumque, & quomodo libitum est: idque diuersis in formis simul atque naturis. Id autem ratione simili facit ille atque lex ciuilis, quæ immobilis ipsa existens in utentium animis, regit omnia ad rempublicam pertinentia. Et ciues quidem quasi eius asseclę in medium prodeunt: qui autem principes uocantur ad prætorium se conferunt: legislatores ad propria tribunalia: senatores denique, & qui concionatores dicuntur ad consessus sibi contributos conueniunt. Rursus is in Prytaneum it, cui scilicet id datum est, in eo ut publico uictu epuletur: alter rapitur ad iudicium, causam ut ibi dicat: in carcerem alius compingitur, ut supplicio afficiatur illic. Tum uerò epulones in ciuitate celebres ad epulas legitimasq; conueniunt. Iam uerò aguntur dies festi, iam ludicra solennia:

Lex ciuilis.

nia: iam anniuersaria sacrificia fiunt diuis, heroesq; ritu suo coluntur: postremò inferiæ mortuis inferuntur. Sic alia ab alijs facta uno vel imperio, uel legis vna authoritate, asseruant eũ, qui obtemperat.

Sic vrbs simul plena est vaporibus sacris, „
Resonatq; cantibus pijs, ac luctibus. „

Hoc idem de urbe quoque maiore, & de hoc inquam mundo existimare debemus. Deus enim nobis lex est, in omnem illa quidem partem ad æquilibrium vergens, nullam correctionem admittens, nullam uarietatem: quippe quæ potior sit illis legibus, & stabilior, quę in tabulis præscriptæ sunt. Eius enim auspicijs perenniter, & compositæ præeuntis uniuersus hic Cœli ordo regitur atque administrantur, numeros omnes cõcinnitatis habens: in omneis ipse naturas partitus pro uniuersitate seminum, in ea quę hærẽt solo, atque in animantia, quæ etiam suis ipsa generibus formisque distincta sunt. Nam & uites fiunt, & palmæ, & perseæ, ficique dulces, & oliuę (ut inquit poëta.) Tum quæ fructus expertes, alios usus præstant, platani, pinus, buxi, alni, populus etiam nigra, & cupressus odorata. Tum quę autumni tempore fructum suauem fundunt, sed conditu difficilem, pyri, punicæ mali. At uerò animantium aliæ ferę sunt, & alię cicures, tum in aëre, tum humi, tum in aqua victitantes oriunturque, & inualescunt, & deinde intereunt, legibus obtemperantes diuinis, atque cedentes. Omne enim reptile (vt inquit Heraclitus) terram depascitur atque possidet. Vnus porrò Deus cùm sit, pluribus nominibus appellatus est: ab ijs utique suis omnibus effectibus denominatus, quorum specimen edere ipse solet. Atque eum

Dei nomina plura. quidem ζῆνα, tum δία vocant, inter se compositis utentes nominibus, atque è regione collocatis, tanquam duabus his vocibus significare velint, per quem uiuimus. Is Crono, id est Saturno, & chrono, id est tempore ortus esse dicitur: nimirum ab ęuo sempiterno ad alterum æuum pertinens. Vocatur & Fulgurator & Altitonans, & Aeterius, & Fulminator, & Pluuius: à pluuijs utique, & fulminibus, alijsque operibus, è quibus uocabula ipsa deducta sunt. Quin & Frugipotens, & Custos urbium uocitatur, & Natalitius, Septitius, Cortalis, Gentilitius, & Patrius: uidelicet à communione, quę diuino ipsi numini ijs cum rebus intercedit. Ad hæc Sodalitius, & Amicitiæ pręses, tum Hospitalis, Castrensis, Trophæalis, Expiator, Sanguinarius, & Supplex, & Placabilis, ut Poëtæ loquuntur denique Seruator dicitur, ac Assertor: & (ut semel omnia complectar) Cœlestis, & Terrenus, ab omni natura, sorteque nomen adeptus, utpote qui omnium rerum author sit. Quam ob rem quę de ipso in Orphicis carminibus dicta sunt, haudquaquam perperam dicta sunt. Equidem Necessitatem ipsam etiam nihil aliud, quàm Deum dici censuerim & intelligi: cui ἀναγκη ex eo nomen est, quòd natura quędam sit immobilis. Eundemque ἀμαρμένην, id est fatum, dictum à serie rerum conserta, inoffensoque tenore procedente. Quod alio nomine πεπρωμένην ideo appellauerunt, quòd ab eo omnia terminata sunt, ac nihil in rerum natura infinitum est. Quin & μοῖραν, id est Sortem, appellatum eundem Deum à partitione rerum dixerim: & νέμεσιν, quasi potestatem diuinam, eius quod uisum

visum est cuiq; distributricẽ. ἀδραςείαν etiam, quasi causam quandã natura comparatam, quam fallere nemo queat, aut vitare. αἶσαν deniq; dictum, quasi semper existẽtem. Iam quod de Parcis & de fuso proditũ est earum, eodem id etiam quodammodo pertinet. Siquidẽ tres Parcas prisci tria in tempora partiti sunt: filiumq; fusi partim peractum, iam partim futurũ partim iam intorqueri dixerunt. Earum vnã statuentes in eo, quod iam profligatum est: quam Atropon ideo nuncuparunt, quoniam ea quæ iam præterire, retrorsus agi nequeunt. At Lachesis functio futuris destinata est. omnium enim quæ secundum naturam sunt, sors sua quodque manet. Præsentibus autem rebus aut instantibus Clothûs opera attributa est, quæ netu vnicuiq; conficit, quod suum est. Hocq; fabulamentum rectè atq; ordine compositum est. proinde hæc omnia nõ aliud quicquam, quàm Deum esse planum est, vt eximius Plato censuit. Enimuero, Deus (vt est vetusto verbo proditum) principium, & finem, & media rerum omnium tenens, rectaque linea incedens, operatur ille quidem secundũ naturam, è vestigio comitem habens iustitiæ præsidem, quam δίκην nominauerunt, diuinæ legis vindicem, simul vt quicquam sanctionum eius prętermissum est. Cuius vt sit particeps numinis iam inde oportet ab initio, qui ad vitam beatã euasurus est, atque felicem. *Tres Parcæ.*

Libri de Mundo finis.

ARISTOTELIS DE ADMIRANDIS AVDITIONIBVS COMMENTARIOLVS.

Dominico Montesauro Veronensi interprete.

PAeoniæ mons est, Hesænus nomine, Pæoniam à Media diuidens, in quo fama est, quoddam animal reperiri, Bolinthum nuncupatum, tametsi à Pæonibus Monapios appelletur. Vniuersa huius forma boui similis est: sed eundem magnitudine, ac robore, iubaq; pariter excellit. à ceruice enim (quemadmodum equus) iubam valde prolixam, necnon à vertice vsq; ad oculos ipsam demissam habet. nec (veluti boues) cornibus armatum est, sed aduersa ipsius cornua inter se sunt, & mucronata ad inferiorem situm iuxta auriculas vergunt, amplitudine non multo arctiore, quàm vt singula semisestarium capiant. nigritia proba refulgent, veluti si decorticata, expolitaque sint. Cùm autem id animal excoriatum fuerit, eius tergus distentum locum octo accubantium occupat. Quando verò percussum est, fugam properat: & nisi defatigatum nunquam consistit. Caro eius grati saporis est. Calcitrans

citrans ad proluuiem alui, vel ad quatuor passus proijciens repugnat, quo præliandi modo id sæpe cum facilitate maxima vtitur: & ita adurit, vt pili insectantium canum absumantur: si quidem conciterur, stercore comburit: (vt inquiunt) si verò non irritetur, nequaquam adurit. Tempore autem pariendi ad locum, in quo pariat, quamplurima sui generis aĩalia aduentant, quæ omnia cum simul congregata sint, maximè parturit, in circuituq; stercorat. largam enim quandam eius excrementi copiam hæc belua eijcit.

Qui in Arabia degunt, camelos proditur suas matres non superuenire: quinimo, si quis cogat, ipsi non patiuntur. Etenim, cum aliquando admissarius non haberetur, curator pullum matri opertæ admisit: qui dum coiret, delapso operimento matrem agnouit: & quamuis coitum absoluerit, camelarium illum paulò pòst morsu defixo interemit. 2

Ferunt cuculos, qui Helicem incolunt, pariendi tempore nõ nidificare; sed in palumbum, aut turturum nido parere: neque incubare, nec excludere, neque nutrire, sed cùm pullus genitus, ac educatus ab aliena aue fuerit, consortes, cum quibus hic vitam degit, è paterno nido eijcere. Præstat autem (vt videtur) pullus cuculi magnitudine, pulchritudineque: qua de re facile pullos cæteros longè antecellit. Hoc verò & palumbes adeò lætari autumant, vt & ipsi vnà cum illo proprios pullos è nido explodant. 3

Capræ Cretenses, cum aliquãdo sagitta transfixæ sunt, (vt vulgo fertur) dictamnum illius insulæ proprium quæritant, dictamnoque deuorato confestim telum eijciunt. 4

In

5 In Achaia ceruæ nonnullæ, vt dicitur, eo in loco degunt, quo sua demiserunt cornua, vt caueãt ne facilè inermes reperiantur. quod ea de causa faciunt, quoniam instrumentum, quo repugnare possunt, cùm res exigit, nõ habent. & locum, quo cornua demiserunt, à nemine adhuc fertur compertum esse. Plurimæ quoq; visæ sunt etiam ceruæ, quæ cornibus enatam hederam gerunt.

6 In Armenia venenum quoddam nasci aiunt, quod Pardalianches ab angore dictũ est. Hoc igitur venatores victimam aspergunt, ac recedunt, cum ab ipsis Panthera conspicata fuerit. ea verò postq̃ id tetigerit, de more stercus hominis quęrit. quocirca venatores stercus in vase reponunt, ac ex aliqua arbore vas suspendunt. fera itaq; insiliens ibidẽ, & ad extremã defatigationẽ perueniens, ab ipsis superat̃, illorumq́; præda efficitur.

7 In Aegypto autem trochilum ad os crocodilli aduolare asserunt, dentesq́; ipsius depurgare, carnis excrescẽtiam rostro ex ipsis dentibus extrahendo. ipse verò nõ solum trochilo minimè nocet, sed mirum in modum ea re delectatur.

8 In Cephalenia affirmant aliqui capras quotidie (veluti quadrupeda reliqua) nullo pacto bibere, sed rictu flatui opposito astare, ac ore aperto aëra suscipere.

9 In Syria inter equos syluestres vnum armento præesse inquiunt. cùm verò aliquis cæteris iunior fœminam superuenerit, ducem irasci, ac illum tandiu insectari, quousq; deprehenderit. & cùm se inflexerit, ore ex posterioribus poplitibus genitale euellere.

10 Testudines cum viperam ederint, mox cunillam deuorare autumant: quam si celeriter non inuenerint, interire. Et ruricolas quamplurimos huius

huius rei veritatem experiẽtia comprobare, qui cùm aspexissent ipsa ita agere, ab vna cunillam euulsere: quo facto eos paulò pòst ipsam defunctam vidisse.

Genitale viuerræ non naturæ similis cum cæterorum animalium genitalibus esse dicitur, sed vtcunq; disponatur, tempore perpetuo solidum, veluti os, extat. Proditur verò idem genitale prestantissimum medicamentum vrinæ stillationibus esse, & per ramenta ex vino dari. 11

Picum martium auiculam, & resupinum, & pronum stellionum more per arborem scandere asserunt. Depascere autem vermes ex arboribus dicitur, ac arbores, cum cossos quærit, tam vehementer in profundo defodere, vt ipsas sternat. 12

Plataleas aues conchas, quæ in fluminibus extant, effodientes deuorare fama est: deinde cùm copiam earum absorbuerint, euomere: postremò carnem quidem cõcharum edere, testas verò earum minimè tangere. 13

Arcadiæ mons est Cyllene nomine, in quo merulas pullos albos parere aiunt, nec vsquam alibi nasci: ac diuersa voces emittere, & noctu aduersus Lunam incedere. Si quis autem interdiu ipsas capere tentauerit. maxima cum difficultate eas venari poterit. 14

Anthinon quidem quasi iucundum suaueq; vinum à nõnullis appellatũ, circa Melũ, Gnidumq; oppida nasci, ac gratam olentiam expirare. Oligochronion verò quasi insuaue pauciq; momenti ac durationis, propè Erithacem fieri proditur. 15

Locis quibusdã Cappadociæ mel absq; fauo cõfici fert, ac spissitudine sua oleo simile euadere. 16

In Trapezonto, quæ in Ponto est, mel grauiter olens ex buxo generari aiunt. quod quidem si edatur, 17 *Stephanus*

libro de Vr bibus hunc locū extat. edatur, sanos mente abalienare: comitiali verò morbo prehensos integrè absoluere autumant.

18 Lydias arbores amplam mellis copiam generare enarrant nonnulli, ac incolas ex ipso pastillos absque cera conficere, & ipsos abscindentes pastillos vehementiori fractione egere. In Thracia quoq;,& si non tam solidum, ceu tamen arenaceum gignitur. vniuersum verò coactum mel non,quemadmodum aqua,& cętera humida,parem sortiri magnitudinem autumant.

19 Chalidicam herbam, & amygdalam ad mellificandum maximam vtilitatē præstare proditur: fœtum enim plurimum ex ipsis fieri inquiunt.

20 Asseritur,apes ab vnguentorum delicijs perturbari,ac odores odisse. nonnulli tamen ipsas homines his delibutos percutere autumant.

21 Aiunt in Illyrijs,qui Taulantij nuncupātur, ex melle vinum fieri. cùm enim fauos expresserint, aquam infundentes in lebete decoquunt, donec dimidium defecerit: deinceps in dolijs effundentes, idque iucundissimè iactantes,dolia super tabulas reponunt, atq; ibi longo temporis spatio permanere, & vinosum, ac præsertim suaue, spirituosumque euadere inquiunt. Hoc autem iam & in Græcia euenisse nonnulli enarrant, vt nequaquam à veteri vino differat. sed cum postea hoc explorarent,neminem temperiem huius inuenire potuisse autumant.

22 Circa Thessaliam serpentes tanto in numero generari memorię proditum est,vt nisi à ciconijs interimerentur,incolas excedere,ac regione tota emigrare coëgissent. Quocirca honos his tantus in Thessalia est, vt ciconias occidere capitale sit. & si quis eas examinauerit, eidem pœnæ, cui & homicida, obnoxius est.

Pari

Pari modo & in Lacedæmonia tam magna ser 23
pentum copia quibusdam temporibus fieri re-
memoratur, vt propter ciborum inopiam Laco-
nes ipsis pro alimento vti fama sit: ex quo Apol-
linem Pythium ipsos serpentũ excoriatores ap-
pellare fertur.

In Cypro insula metas ferrũ comedere asserit. 24

Chalibes in insula quadam parua, quę in subli- 25
mi paululum recumbit, aurum ex pluribus re-
bus cõponere inquiunt: qua de causa & in me-
tallis id refundunt, vt emptores decipiant.

Ab his, qui ex Susis ad Mediam proficiscuntur, 26
secunda itineris die ingens terrestrium scorpio-
num copia reperiri fertur. quocirca, cum Persa-
rum Rex illàc exercitum traijceret, triduo toto
agmine commoratus, venationem scorpionum
imperauit; & his, qui plurimos scorpiones cepe-
rint, præmium dedisse ferunt.

In Cyrena mures vnius generis non esse, sed 27
forma coloreq; plurimum distare asserunt. alios
enim ceu mustellæ lata facie fieri: nonnullos ve-
rò viperæ formam sortiri, quos viperas vocant. 28

Circa Siciliam aquæ stagnum inesse asserunt,
in quo si quis aues, cæteráve suffocata animalia
intinxerit, rursus reuiuiscere autumant.

Apud Gelonas Scytarum feram versari tradi- 29
tur, excessu quidem raram, nomine autem Ta-
randam: quæ quacunque incedit, pilorum colo-
res mutat: ideoque raro capitur, locorum, arbo-
rumq; & omnino omnium colorem reddit. mira
pilorum mutatio huius est, cum reliqua colore
tantùm immutentur, ceu chamalæo, & polypus.
Tarandæ magnitudo quæ boui est: nec caput cer-
uino absimile sortitur.

In Abydo quendam mente abalienatum inesse 30
fertur,

fertur, ac ad theatrum plurium dierũ spatio accessisse, vt histrionũ acta respiceret, adnotaretve: qui ab insania absolutus fatuitatis tempore vitam iucundissimè degisse asseuerauerit.

31 In Tarento cauponem noctu furentem fuisse, interdiu autem vina vendidisse quidam asserunt. etenim propriæ tabernæ clauim sub zona seruabat: cùm verò multi surripere tentauerint, eam nullo pacto abstulisse.

In Lipara insula aliqui affirmãt huius vis atq;
3 naturæ terram reperiri, in qua si quis ollam occultauerit, quodcunque voluerit, dummodo in ea imponatur, decoquetur.

33 Flagrant in Medijs & Psittacinæ gentis ac Persidis confinio ignes, quorũ hic quidem in Medijs minus, qui autẽ in Psittacina magis, & syncera flamma ardet: qua de causa Persarũ Rex ad hunc culinas molitus est. vterq; verò locis planis, nec inæqualibus inest. Cæterùm hos quidem interdiu noctuve percipere licet: qui verò in Pamphylia cremant, noctu duntaxat percipi possunt.

34 Circa Atitaniam iuxta confinia Apolloniatis saxum quoddam inesse autumant, ex quo quidem emissus ignis nõ percipitur, cùm verò oleo desuper respergitur, inflammatur.

35 Extra columnas Herculeas ignes flagrare fama ea, hoc quidem semper, alos verò noctu solũ, veluti Anonus Periplus memoriæ prodidit. Et in Lipara manifestũ ignem, ac flammeum inueniri, verùm nõ interdiu, sed noctu tantùm ardere autumant. In Pithecusis ardentem, ac supra modũ calidum ignem reperiri aiunt, verùm non adurentem. Ignem tamen, qui in Lipara extat, aliquando anno sextodecimo deficere, decimo verò septimo redire refert Xenophanes.

Exhala-

Exhalationem Aetnæ, nec flammeam, nec con 36
tinuam esse, sed pluribus, annis fieri asseuerant.
Circa Lydiam ignē q̃ plurimum sursum ferri, 37
ac septem dierum discrimine flagrare inquiunt.
Miranda est ignis exhalatio, quę in Sicilia con 38
tingit, cuius ebullitio per stadia quadraginta dif
funditur, sed nec tria attollitur stadia.
Lapis in Thracia est, Spinus nomine, qui inter- 39
cisus ardet, idq; iuxta se positus (seu Smarillus)
reddit. isti igitur lapides apud se inuicem com-
positi, aquaq; conspersi flagrant: idemq; Mari-
tham agere asseuerant.
Circa Philippos Macedoniæ metalla reperiri 40
narrant, ex quibus frustra eiecta grandescere
proditur, aurumq;, vt clarum est, producere.
In Cypro circa Tyrrhiam æs eiusdē naturę fie- 41
ri aiunt: quod turicolæ minutatim contusum, vt
constat, seminant, posthacq; in id eruptis aquis
augetur, & redditur, ac hoc modo colligitur.
In Melio insula loca defossa iterum confestim 42
terra repleri asseuerant.
Apud Pæoniam cum pluuiæ continuæ fiunt, 43
colliquata terra aurum, Apyron nūcupatum in-
ueniri inquiunt, & adeò Pæoniæ terram deaura-
re, vt ponderis auri vltra mnam reperisse com-
plures dn̄t: & alium quidem tres mnas, alium
verò quinq; cōducere, Regiq; exploratores auri
geminos obolos reportare asserunt, & ad men-
sam recumbere, primumq; inter illos epularum
primitias Regem impartiri.
Flumen Ozum, quod in Bactris est, auri plures 44
glebas deferre memoriæ proditum est: & in Ibe-
ria flumen Theodorum dictū, iuxta littora mul-
tum auri scatere, ac simili ratione deportare.
Ab antiquis regibus in Pieria Macedoniæ re- 45

conditam quandam auri copiã defoffamq; effe fertur, ac ex vna fouearũ quatuor, quæ ibi funt aurum renafci fefquipedali magnitudine aiunt.

46 Argenti Myfini, ferriq; Chalybici peculiarffimam effe generationẽ ferunt. vnà enim cum arena per fluuium delata nafcitur (vt aiũt.) hãc verò alij quidẽ vna ratione abluentes in fornace aduxere autumant: alij autem eius fedimẽ naturale fæpenumero lotum comburere, lapidemq; Pyrimacũ appellatũ interponere, cuius copia in illa regione magna eft. Ferrum verò hoc cæteris pulchrius efficitur, nec ab argẽto diftaret, fi in fornace vna nõ cremaretur, folũ autẽ hoc minime rubigine confumitur, nec copiofum effici proditur.

47 Apud Indos ęs adeo lucidũ ac purum, necnon rubigine carens reperiri aiunt, vt neque colore diftare ab auro percipi folitum fit, fed in Darij poculis cados nonnullos pluresq; inueniri, qui nec alio pacto, quàm odore, ænei fint, an aurei cognofci nequeunt.

48 Stãnum Celticum plumbo multò ocyùs liquefcere fcribitur. cuius eliquationis argumẽtũ eft, ꝙ in aqua pofitũ liquefcere foleat, vt cõftat: ergo facilè colorat. Liquefcit autem extremo frigore, geluq; ꝓcreato, cũ ipfius innatus calor ad intra recluditur, ac ob eius imbecillitatẽ compellitur.

49 In Pãtheo olea eft, optima corona nomine. huius aũt folia cęteris oleis è cõtrario exeũt. intus enim & non foris virẽt, ac nec aliter quàm myrtus. ramos coronę effigiem prę fe ferẽtes emittit. Ab hac verò palmitẽ Hercules euulfit, ad Olympiaq; illum explanauit: ex quo athletas coronatos fuiffe ferunt. hæc enim iuxta flumen Illifum prouenit, ac fexaginta ftadiorũ difcrimine à flumine diftat, vallaturq; domibus circunquaque:

quam si quis tãgeret, magna ab accolis afficeretur pœna. Cæterùm posthac ex ea Eleios palmitem quoq; accepisse, ac in Olympia plantasse, & athletis coronas instituisse asserunt.

Ad Lydiæ metalla apud Pergamum existentia, quæ antea Crœsus cõfecerat, bello quodã exorto opifices cõfugisse ferunt, qui obstructo illius loci ostio suffocati sunt: posteaq; longo tpis interuallo metallis adopertis, vasa, quibus pro manibus abluendi opportunitate vtebantur, in lapides cõuersa inuenta fuisse, ac quouis liquore (ceu amphoræ) repleta fuissent, pari modo ipsum in lapidem cõuersum fuisse: necnon simili ratione ossa hominum in lapides conuersa vulgò proditur. 50

Paludis Ascaniæ aqua adeo nitrosa ex suapte natura extat, vt nulla alia purgatione pallia, q̃ in ipsa remorantur, egere noscantur: si quis verò ea in eadẽ aqua aliquãdiu pmiserit, intercidunt. 51

Iuxta paludem Ascaniam Mythepolis oppidũ conditum est, quod per centum vigintiquinq; stadia à Cio distat: quo in oppido algore hyemis aduentante, puteos omnes exsiccati ferũt, vt nullo modo vas ab earum aqua intingi possit: feruore autem æstatis adeo repleri, vt ad extrema puteorum labia vnda prosiliat. 52

Fretum. quod Siciliam Italiamq; secernit, vnà cum incremento lunari decrementóve augeri minuiq; asserunt. 53

Qua de causa in via quoq;, quæ Syracusas ducit, fons in prato extat, qui nec magnitudine pręstat, nec multa aqua refertus est. cùm verò vehemens turbo è regione efflauerit, in mẽsam aquæ copiam accolis concedere solitus est. 54

Porrò in Siciliç paliscis fons est, qui decem accubantium situm occupat. hunc enim ad sexcu- 55

bitalem altitudinē aquā reijcere aiunt, adeò, v
accolę, cū id videbant cāpos exundaturos arb
trarentur: rursusq; aqua in eundem redit font
Iurisiurādi quoq; in se diuinitatē detinere autu
mant. nam si quis tabellā inscriptam iurisiurād
in eū imposuerit, si rectè iurauerit, tabellam su
pernatare affirmāt: sin secus, tabellam grauitat
affectā in profundum aboleri, hominēq; periu
» rum comburi. quocirca sacerdotem ab ipso fide
iussionem de expurgationis impensa suscipere
cùm factū quid iusiurandū depurgare voluerit.
56 Demonessus Carthaginiēsiū insula extat, qu
cognomen à Demonesso primo eius cultore sor
tita est. Cœruleum metallum chrysocollamqu
hęc regio obtinet, quam optimam ad auri pre
tium aliquis inuenire poterit, etenim medica
mentum oculorum hæc est. Atque ibi æs gemi
nos passus supernatās in mari reperitur, ex quo
statua illa confecta est, quæ in Sicyonia uetustis
simo Apollinis templo conspicitur.
57 In Pheneo quoque Orichalci appellati inue
» niuntur, quibus inscriptum erat: Hercules Am
» phitryonis Helide capta dicauit. Helin enim ce
perat vxoris ductu iuxta oraculum, cuius patrē
Augeam iampridem interfecerat. Cæterùm cùm
æs effodiunt, acutissimi visus efficiuntur, & palpe
bris carent: quocirca æris flore, cinereque phry
gio ad oculos vtuntur.
58 Antrum quoq;, qđ Glaphyrum quasi sculptū
vocāt, ibi est, in quo niues ex guttis quibusdā de
fluentibus cōcrescūt, hoc autē eius loci ascensus
ad pauimentum, quo angustissimus est, declarat.
59 Ex vno aquilarum pari altera, quæ sterilis est,
marina vicissim efficitur, uousq; compares eua
dant: ex marinis verò ossifragæ. ex his autē per-
nices,

uces,accipitres,vulturesq; fiunt. isti quoq; nec obolem vulturum claudunt,sed magnos vultures,qui fœcunditate carent, gignunt: argumento,ꝙ nemo vulturis magni nidum conspexit.

Mirandum est autem, cur apud Indos circa 60
plumbum quod ibi extat, hæc eueniant. Cùm enim colliquatum est, in frigida aqua detinetur aliquandiu,demumq; ex aqua exilit.

Ferunt ęs Mossyniçon nuncupatum non commixtione stanni, sed ex terra quæ cum eo nascitur decoquitúrve,lucidissimum candidissimūq; existere. Autorem verò huius temperamentū neminem docuisse asseuerant. qua de causa res æneæ, quæ superiori tempore molitæ ea in regione fuerunt,recentiores longè excellere videntur.

In Ponto hyeme aues nonnullas reperiri me- 62
morię proditum est,quę neq; cùm alui proluuiē emittunt,nec quando pennę eis euelluntur, sentiunt: neq; etiam cum minuto veru transfixæ sunt,nisi cùm igne torreantur.

Apes solstitia pręsagire videntur, cùm opera 63
non subeant: quo indicio apiarij vtuntur,ac tūc temporis quietem degunt. Cicadæ quoque post solstitia canere videntur.

Echinū interuallo annuo sine cibo viuere aiūt. 64

Feles cum corium exuere velint, reliquorum 65
serpentiū more vultu resupino bibere inquiunt, eumq; à medicis seruari,cùm mirum in modum comitialibus prosit.

Vrsæ adipem traditur, cum algore hyemis in 66
vase congelatus fuerit, per id tempus, quo vrsa condit,crescere, vasq; in quo inerit,supergredi.

In Cyrenensi agro ranas vocales penitus deesse scribitur: atq; in Emathia Macedonię regione sues solipedes generari legitur.

68 In Cappadocia mulas fœcũdas victitare proditur: ac in Creta populos nigras fructiferas nasci vulgò fertur.

69 Circa Babilonis rigua decedentibus fluuijs in cauernas aqueas, hebetes pisces nonnullos remanere proditur, quos inde exire ad pabula pinnulis gradientes crebro caudæ motu, contraque venantes refugere in suas cauernas, & in his obuersos stare, ac sępenumero viros aliquos eorũ cauernas ingredi, ipsosq; irritare aiunt. Illorum autem capita ranę marinæ proxima extant, reliquæ partes gobiis, branchiæ cæteris piscibus.

70 In Heraclea, quæ in ponto est, & in Rhegio defossos pisces innasci legitur, qui iuxta amnes aquatilesque regiones incolunt. cùm verò certo tẽpore hæc exsiccantur, exarescuntque, in terrã iter contendũt. postea autem terra magis desiccata, humorem insectantes, ad syluam confugiunt. postremo verò hac arefacta adhuc in humore perseuerant, quemadmodũ animalia, quæ in latebris remorantur. cùm autẽ eos effodiunt, anteaquam aquarum successio eueniat, motu demum corporum ipsos viuere approbant.

71 Apud Paphlagoniam effossos ex altis scrobibus pisces oriri asserunt, virtute quidem pręstantissimos in locis, vbi nullæ propè restagnãt aquę, sola tellure vitam illis suppetente.

72 Ceruas, quæ in Epiro oriũtur, dextrum cornu defodere, ceu multa vtilitate præditum aiunt.

73 Vitulum marinum coagulum euomere, cùm eum capiunt, ferunt, tanquam medicamentum ad comitiales morbos vtile.

74 Lincẽ quoq; vrinã terra operire scribit, eò ꝙ ad multa alia, necnõ ad gẽmarũ vtilitatẽ pręstat.

75 Italię mons est, Cyrcæus nomine, in quo veneni

neni quædam species letalis oritur, huius vis atque naturæ, vt si quis ex ipso aspersus fuerit, continuò cōcidat, ac caluus efficiatur, membraque totius corporis defluant. quam ob rem superficiem corporis defunctorum miseratione dignam inesse traditur. Hanc autem veneni speciem ferunt Paulum Peucestium, & Gaium, cum Cleonymo Spartano tradere decreuissent, à Tarentinis compertos, ac de veneno interrogatos capitales pœnas persoluisse.

In insula Diomedea, quæ in Adriatico sinu iacet, mirabile diuinumq; Diomedis delubrum inesse legitur. circa quod aues in circulo versari magnitudine quidem prǫstantes, rostris autem longissimis durissimisq;: quæ Græcis tm̄ ad eum locum aduenientibus adulantur, ac accolas barbaros alarum clangore infestant, & in sublimi elatæ eorum capita vehementer percutiunt, vulnerantesq; rostris ipsos necant. Vnde origo fabulę, Diomedis socios in earum effigies transfiguratos: qui cùm naufragia haud procul ab insula sustulissent, Diomedes dolo ab* Aeneo, qui eorum locorū imperiū gerebat, interfectus fuit. * Eneto.

Apud Vmbros pecora anno singulo ter parere aiunt, terramq; multò copiosiorem multitudinē fructuum emittere regione quæ seminatur. Mulieres quoq; eius loci accolas plures generare, raroq; singulas singulos parere, quammultas verò geminos, ternosq; parturire fertur. 77

In Electris insulis, quæ in Adriatico sinu extāt, simulacra gemina adiacere ferunt, quorum alterum quidem stāneum, alterum verò æneum extat, vetustissimo tamē more elaborata. Hęc quidem Dædali opera fuisse priscorum monumenta testantur, cùm Minoëm ex Sicilia, Creataq; inse- 78

stantem effugeret, atque in eis se accommodasset regionibus. Antedictas autem insulas ab Eridano astrui asseuerant.

79 Lacus non procul ab amne. Eridano constat, cuius aqua calida est, ac odorem grauem molestumq; exhalat, ex qua nullũ animal bibit, nullaque auis eum superuolat, sed intercipitur, pariter'ue moritur. hic autẽ C C. stadia circuit, ac per [illegible]latus est. Accolę verò fabulãtur Phaëthontem [illegible]m fulmine ictum in hunc decidisse: inibiq; crebras populos existere, ex quibus electrũ dictũ excidere: quod nec absimile gummi esse asseritur, cum lapidis duritiam ferè fortiatur: collectũ verò hoc ab accolis ad Græcos transferri. Ad has ergo insulas Dędalum peruenisse inquiunt, ac eas occupasse, in earumque prima eius simulacrum, ac Icari ipsius filij appendisse: postea autem cùm Pelasgi ex Argo depulsi, in eas nauigassent, irruissentq; Dædalum effugisse, atque ad Icarum insulam applicuisse ferunt.

80 Siciliæ mons est, Aetna nomine, in quo antrum quoddam inesse traditur, in cuius circuitu cæterorum florum ingentem copiam omnibus anni temporibus innatam esse asserunt, sed multò maxime locum aliquem immẽsum violarum repletum fuisse: quæ regionem proximam suaui olentia replent: quamobrem venatores cùm canes ab odore deuicti fuerint, leporum vestigia insectari nequeunt. In hoc autem hiatu occultus est ingressus, quo Plutonem Proserpinam rapuisse fabulãtur. Triticum quoque hoc in loco reperiri affirmant dissimile illi, quo accolæ vtuntur, necnõ cętero aduentitio. quandam tamen peculiarissimã magnitudinem sortitur. hoc enim adnotarunt primum triticeum fructum apud ipsos appa-

apparere. Quocirca Cererẽ ſibi vẽdicarunt, enarrantes apud ſe Deam hanc natã educatãq; fuiſſe.

Cretę inſulę lupos, vrſoſq;, ac viperas cęteráue 81
iis ſimilia maleficia naturã negaſſe ferunt, ea de cã, ꝙ in illa regione Iupiter ortus atq; alitus ſit.

In mari trans Herculeas colũnas inſulã deſola- 82
tam à Carthaginiẽſibus inuentã fuiſſe proditur, quæ quidẽ omniformi lignorũ materia, amnibuſque nauigabilibus, necnõ cæterorũ fructuũ genere mirabilis eſt, diſtatq; à terra pluriũ dierũ ſpatio: ad quã Carthaginienſes ſępe ob eius felicitatem accedebant, ac illorum nonnulli eam incolebant. Pręſides verò Carthaginienſium cũ id intercipere decreuiſſent, mortali pœna ad ipsã accedẽtes puniebant: indigenas verò omnes interimi iuſſerunt, ne ibi degerent, ac etiam ne turba aliqua in ipſos conuerſa inſula imperium conſequeretur, & Carthaginienſium libertatem tranquillam pertubaret, ſurriperétve.

Ex Italia in Galliam vſq; Celtiberorum, Ibero 83
rumque, viam quãdam reperiri aiunt, cui Herculea nomen eſt, in qua tam Græcus, quàm incola viator indigenarum beneficio nulla iniuria moleſtiáue afficitur cæterùm ſi quis ex eis quẽpiam infeſtaret, pœnam eiuſdem generis dare ferunt.

Venenum à Gallis Toxicum dictum confici le- 84
gitur, idq; adeo velocẽ interitum corporibus afferre aiunt, vt Galli venatores cum ceruum, aut quoduis aliud animal ſagitta transfixerunt, maxima cum feſtinatione accurrentes, carnem vulnere infectam reſecent, ne reliquę animalis partes veneno afficiãtur partim quidem cibi cauſa, partim verò, ne animal putridum conficiatur. Alij tamen remedium toxico inueniri corticem roboris affirmãt: alij autem alterum aliquod fo-

lium,quod Coruatiũ appellãt, cùm illi animaduertiſſent,coruũ venenũ deguſtaſſe , languoreq; affectum ad eum magno impetu aduolare, ac il-
85 lud,poſtquam deuoraſſet,à dolore quieuiſſe.

Cum Iberiæ paſtores nõnulli locum arboribus refertũ incendiſſent,ac terra à ſyluæ cõbuſtione vehementer ſupercaleſieret,argentũ regionẽ manifeſte effluxiſſe aſſerunt: pauloq; poſt terræmotibus ſuccedentibus,ac diſruptis locis, quamplurimum argẽtũ vnà coactum fuiſſe traditur, quod maximam vtilitatem Maſſilienſibus tribuit.

86 In Gymnaſijs apud Iberiæ inſulas adiacentibus,quæ præter alias ſeptem famoſas inſulas cęteras magnitudine excellere videntur,oleum ex oliuis minimè effici traditur, ſed ex Terebintho vehementem eius copiam fieri, idq; ad omnia congruens.Cæterùm illius loci accolas adeo mulierum commercio delectari autumant, vt pro ſingulo fœmineo corpore, quatuor quinqué ve maſculina corpora mercatoribus exhibeant. Cùm verò pro Carthaginienſibus militiam exercerent, nihil aliud pro eorum mercede pręter mulieres deliberãt,ſuſcipiuntq;: nec enim apud eos vllũ aurum,argentumve poſſidere licet.Hinc autẽ illud ortum eſt,ipſos nullo pacto diuitias in patriam exportare poſſe,qm̃ Hercules maximo cum exercitu ob opulentiam illorum Iberiam deprædatus ſit.

87 Circa Liguriã in Maſſiliẽſiũ agro ſtagnũ quoddã reperiri aſſerunt,qđ ebullire, ac aquas ſupereffundere aiunt,tantamq; piſciũ copiã eijcere,vt nec credere dignũ ſit.Cùm verò Eteſiæ efflãt, terræ puluerẽ ſuper ſe obducit,eumq; talẽ illic procreat,vt ſuperficiẽ eius,ceu ſolũ firmet. Cæterùm indigenæ tridente id interrumpunt,& quotquot

piſces voluerint, prompte excipiunt.

Ligures nonnullos adeo fundarum iactu præſtare traditur, vt cùm multas viderint aues, inter ſe certatim, eligunt, qualē quiſque earum necis apparatu capere decreuerit, vt promptè omnes quiſque ſuam conſequantur auem. Peculiarem quoq; iſti naturam detinent, vt mulieres in puerperio vnà operentur, infantēq; aqua abluunt, aſſaltim terram ſcalpunt, effodiúntve, cæteraq; domeſtica exercēt, q̄ neq; priuſquā ad puerperiū accederēt, agēda erāt. Mirabilem etiā amnē ſortiuntur, cuius unda in ſublimi tātum attollit, fluítve, vt ij, qui trās fluuium ſunt, cōſpici nequeāt. 88

Inſulam quādam Thaliam nomine in Tyrrhenæ prouinciæ mari, ineſſe fama eſt, in qua ex eadem metalli minera antea quidē ęs effodiebant, ex quo fabrilia omnia cōfecta fuiſſe aiunt; poſtmodum verò minime id impetraſſe. at longo elapſo tēpore in eodem metallo ferrum Popagion dictum repertum eſt, quo nunc adhuc Tyrrhenij incolæ vtuntur. 89

In Tyrrhenia oppidum quoddam, Oenareum appelatum extat, cuius apicem munitum ineſſe affirmant. in medio enim collis xxx. ſtadiorum altitudine cōſurgit, q. ſyluā arborum aquarumq; variā cōtinet. At cùm accolæ extimeſcerent, ne illorū quis eius loci tyrrānus efficeretur quoſdā ex ſeruis ſuis libertos principes ſibi cōſtituunt, ac annis ſingulis eorum ſucceſſores procreant. 90

Cumę Italiæ ciuitas eſt, in qua, vt clarū eſt, Sibyllę fatidicæ ſub terra quidā ſubterraneus thalamus panditur, quā diutiſſime ibi virginē degiſſe inquiūt. cæterùm cum quidē hæc Erithræa ſit, à quibuſdam Italiæ accolis Cumęa, ab aliis verò Melachiæna appellatur. Loci autē huius pręſides 91

Leuca-

Leucades extant: Ex ea quoq; regione amnem apud Cumas quendam reperiri asserunt, cetum nuncupatum, in quem si quid proiectum fuerit, primùm nasci, pullulariq;, ac postremò lapidescere affirmant.

92 Alcisthenes Sybarita miro sumptu clamydem confecisse, exornasseq; legitur, ac eam in Crotonis promontorio ad Iunonis nundinas præposuisse, ad quas vniuersæ Italiæ indigenæ cōfluūt. Verùm præter omnia, quæ ibi mira vident, hoc incredibili admiratione Italos maximè detinuit: illamq; in suam potestatem Dionysius senior redegit, qui hanc Carthaginensibus centum vigintiquinq; talentorum pretio vendidit. Colore quidem purpurea erat, amplitudine verò vlnarum quindecim: vndiq; autē minutis animalibus velabatur intextis. desuper quidem Susæ, deorsum autem Persæ oppida inserta. in medio verò Iupiter, Iuno, Diana, Minerua, Apollo, Venus inaderant. in vtroq; autē extremo Antisthenes inerat, vtrinq; verò Sybaris ipsa eminebat.

93 Circa Iapygiæ extremitatē locum reperire autumant, in quo bellum Herculem cum Gigantibus gessisse fabulantur: ex quo quidē saniosum humorem tantum talemq; effluere, vt gratia grauis olentiæ ipsius regionis mare eius innauigabile extet. Herculem quoq; q̄plurima monumenta ac penè infinita in itinere quo Italiā peragrauit, reliquisse affirmant. Cæterùm circa Pandosiā Iapygiæ oppidi Dei certa vestigia apparent, ad quę nemini incedere fas est. Amplius quoque circa extremam Iapygiam lapidem plaustrali pōdere grauem inesse, quem ab illo eleuatum, ac retro transmissum aiunt, eueniss eq; cum vno digito duntaxat à Deo commoueri.

In

In Orchomeniorum oppido, quod in Bœotia extat, vulpem apparuisse affirmant, quā cum canis insectaretur, in scrobem quandam irrupisse, canemque vnà intrasse, ac latrantē magnum fecisse sonum, ceu si cāpestris amplitudo ipsi inesset: uenatores verò, cùm de hac re felicitatem cogitarēt, eius loci ostium fregisse, ac seipsos intromisisse: videntes autem ex quibusdam spiraculis lumen ab extra intro ferri, manifeste cætera contemplasse, ac celeri cursu omnia suis magistratibus enunciasse. 94

In Sardine insula Antiquorum ędificia multa, pulchraq́; Græcorū more elaborata extare affirmant, ac fornices nouis proportionibus expolitos, quos Iolaus Iphiclis filius fabrefecit: q cùm ab Hercule Thespiades accepisset, ad ea loca nauigauit, illaq́; inhabitauit ob sanguinitatē, quā cū Hercule congruētē habebat, præcipuè tamen quoniā Hercules vniuersas Occidentis regiones subiugauerat. Ea autem insula antea quidem (vt constat, Ichnusa vocabatur, quia immensam humani vestigij similitudinē figuramq; sortita est. Felicem, fertilemq́; superiori tempore hāc fuisse asserunt: Aristęumq́;, qui agricultura inter Antiquos maximè pollebat, eius loci indigenis imperasse fabulantur, cùm iam pridē à magnis auium copiis occuparentur. Nunc verò tali fertilitate fortunáue minimè viget ob Carthaginiensiū Imperium, ꝙ vniuersos fructus cibo idoneos extirpare incolis iubebant. at si eorū quis ipsos plantasset, capitali pœna trucidabatur. 95

Inter septē Aeolias insulas vna est Lipara nomine, in qua sepulcrum esse fabulantur, de quo quāplurima ac sanè monstrosa ennarrāt. In hoc verò cōueniunt omnes noctu ad deum locum accedere 96

cedere nõ tutum esse. inde enim tympanorum, cymbalorumq; sonitum, risúmve cum tumultu ac crepitaculis euidẽter exaudiri asserunt. Aliud quoq;, circa eius insulę speluncam, quod magis horrorem portentúmve inducit, euenisse, scilicet cùm quidã ebrius ante Solis ortũ eo in speculo obdormisset, quem serui eius inuestigabant, tres dies integros cubauit: quarta verò luce à domesticis inuẽtus est: qui cùm ceu mortuus à domesticis haberetur, ad peculiare sui sepulchrũ delatus fuit: sed repente surrexit, omniaq; quę sibi eo somno euenerãt, astantibus enarrauit. Cæterùm etsi hoc quidem fabulosum nobis videtur, nihilominus id obliuioni minimè permittere operæpretium esse ducimus, cum eorum locorũ designationem descriptionémve fecerimus.

97 Apud Italiæ Cumas lacus extat, cui Aornus nomen est, qui cùm nihil (vt constat) admiratu dignũ habeat, collibus altissimis trium stadiorum altitudine circundatur, ac eius figura rotunda est, immensamq; profunditatẽ habet. Cæterùm idq; mirabile videtur, cùm multę densæq; in eo loco supertollantur arbores, ac nonnullæ in eo reclinentur, nullus tamen introspicere potest in eius aqua folia cõstanter stare, sed adeo pellucida synceraq; est, vt qui eã contẽplantur, stupore maximè afficiantur. Circa Epirum autẽ, quæ ab eo haud multum distat, calida aqua regionẽ sæpe irruit, ex qua regio vniuersa Pyriphlegeton est appellata. Quòd autem in eo nulla auis superuolet, absurdum est. qui enim ad eum accesserunt, quandam cygnorũ copiam in ipso oriri referũt.

98 Insulas Syrænum intra Italiæ limites positas esse traditur circa freti promontorium, quod ante locum præcipitem, sinibusq; redundantem iacet

et, ac Cumas, & Possidoniã appellatam cõtinet. Cæterùm in eo earum templa constituunt, easq; excellenter & accuratè indigenæ sacrificijs venerantur: quarũ hæc nomina esse dñr, & primam quidem Parthenopem, alteram verò Leucosiam, tertiam autem Ligiam vocant.

Mons quidã, cui Delphion nomẽ est, qui Men- 99
toricam Istriamq; mediat, cuius fastigiũ altum extat: quod cùm Mentores, qui littora Adriæ incolunt, ascendunt, ea quę in Ponto eueniunt, longa intercapedine contemplantur. cæterùm in eo monte forum commune efficitur, ad quod quidem cùm Ponti mercatores ascenderũt, Lesbia, Chia, Thasia vendunt, ex Adriatico verò mercatores amphoras Corcyraicas.

Amnẽ Istrum nomine, qui ex Hercynijs quer- 100
cetis effluit, bifidum esse proditur, & partim quidem in Pontũ, partim verò in Adriaticum mare diffundi, argumento, ꝙ non solùm hac tempestate, sed antiquorum seculo multò magis visum fuisse, eo ꝙ loca innauigabilia ibi extant: etenim cùm Iason ad Cyaneas nauigaret ex Ponto, nauigasse per Italiã fama est. At inter cætera signa, q̃ nec pauca numero sunt, altaria ab Iasone confecta ostendunt. Inter insulas quoq; Adriæ vna est, in qua sacellum multo sumptu Midias Dianæ ędificauit. Amplius Iason freti plantas minimè transnauigasset, (vt dicunt) nisi illinc itinera tolerare cœpisset.

In Aegiala insula, quam Tyrrhenũ mare inun- 101
dat, alia optimarũ monumenta ostendũtur: atq; id quod de calculis dr̃, constat, cùm iuxta Aegiala littora calculos versicolores reperiri affirment. Hi enim (vt insulę illius Græci indigenæ aiunt) ex absterſionibus, quas vnctores corij tũc

tempo-

temporis efficiebãt, colorẽ suscipiebãt, cùm nec antea, nec posthac conspectas fuisse fabulentur. Amplius huius rei manifesta adnotarunt signa, vnum quorum est, ꝙ id fretum ob Symplega dũ ortum innauigabile ipsis efficitur, vtunturq; qui eo in loco extant Poëta teste. hic enim periculi difficultatem monstrat, cùm inquit, nemini per loca hæc transuehi congruit, cùm pariter nauiũ tabulas, hominumq; corpora vnde maris perniciosi, ignisq; turbines aliò ferant. Cæterùm circa quidem Cyaneas ignem erumpere minimè asserunt, circa verò fretũ quod Siciliam determinat, effundi cùm in medio vtriusque ignium spiraculis sita sit, insulæ videlicet, quę cõtinuo comburit, & eruptiones ignis ætnæ, quæ sæpenumero per vniuersam regionem dilabitur.

102 Certis anni tpibus Tarentinos Atrei, & Tydei, Aiacísve, ac Laërtis liberis sacrificare asserunt: at alia & peculari die filijs Agamemnonis seorsum sacrificiũ perficere, in qua minimè mulieribus fas inerat ea quæ in illis mactabantur, degustare. Apud eos quoq; sacellum Achilli dicatum extat. Cæterùm postq̃ Hercules Tarentinos occupauit, regionem, quam nunc incolunt, Herculeam nominarunt: cùm superiori tempore ab Ionibus deprædata Plion appellaretur, etsi ab illorum prioribus debellata Sigion nominaretur.

103 Apud Sybaritas verò Philoctetem venerari ferunt, ipsumq; cùm in patriam ex Troia reuerteretur, Malaca Crotoniata appellata condidisse, quæ per cxx. stadia à Crotona ciuitate distare asserunt, ac inibi in Apollinis tẽplo arcus, sagittasque Herculis reposuisse enarrant, sed Crotoniatas ipsos vi inde surripuisse, ac in eorum Apolliniaco appendisse. Inquiunt quoq; Philoctetẽ vita

functum

nctum ibi prope fluuiũ Sybarim adiacere, cùm hodijs cum Tripolemo opem ferret, qui aduersus eius regionis indigenas, ut bellum gereret, oluentabat.

In Italia regio est prope Metapontũ, Gargaria nomine, in qua templum Græcæ Mineruæ inesse autumant, ubi Epij instrumẽta eius inscripta titulo recumbere, quibus ligneum equum confecerit. hic enim cùm Palladem in somnis cerneret, dignum censuit ei opera dedicare. Cæterùm cùm tempus itineris differret, adeò eo in loco somno correptus fuit, ut minimè nauigare posset: qua de causa sacellum id Palladis Græcæ nomenclaturam sortitum est. 104

Delubrum Palladi Achaię dicatum ea in regione, quam Dauniam vocant, reperiri affirmant, in quo Aeneas bipẽnes, & arma Diomedis, eiusq; sociorum dependere conspiciũtur. Eius uerò loci canes Græcos extra aduentantes minimè iniuria afficiunt, sed adulantur ac ceu domesticis alludunt. Cęterũ viros omnesq; mulieres Danaos ac eorum proximos vestes atras pullásue hac potissimùm ut constat causa induere. etenim cùm Troianę in captiuitatem essent deductę, ad ea loca aduentarunt, ac uerentes ne ab uxoribus Gręcorum compatriotis seruitutem acerbiorẽ atq; duriorem consequerentur, naues incendio aboleuerunt (ut fama est.) itaq; seruitutem quã uerebantur, effugerũt, ac unà ipsarum uiros secum vi, & demum ęquo animo degere decreuerunt. Adeo nunc quoque Apulas mulieres uestimenta solo uerrẽtes, & in imo succinctas conspici licet, quales Troianas eleganter Pòëta descripsit, Helcesipeplus, & Bathycolpus appellans. 105

Inter Picentinos sacellum Dianę extare uulgo 106

fertur, in quo antiqui operis æneus torquis in Deæ finibus adiacet, cuius epigramma est, Diomedes Dianę. Verùm enimuero hunc collo cerui circumpositum fuisse fabulantur, quem quidem cùm cerui collo cōplicatū, & tali modo ab Agathocle Siculorum Rege compertum, in Iouis delubrum appositum fuisse legitur.

107 Siciliæ promontorium est Pelorus nomine, circa quod tam magnam croci copiam prouenire enarrant, ut Gręci eius loci incolæ qualitatē huius floris comprehendere nequeant: colliguntq́; illum ac magnis curribus in Pellorum trahunt, ac uerno tempore lectulos tentoriáue sibi ex eo croco præparant atque conficiunt.

108 Polycritus, qui Siculorum res carmine cecinit, in quodam loco mediterraneo lacum quendam instar immensi clypei inesse scribit, cuius aqua pellucida, at cæteris turbulentior extat. cęterùm si quis eam lauandi beneficio ingreditur, in latitudinem crescere: si uerò rursus se abluerit, lōgè cū diffundi, ac tanta magnitudine augeri, ut eius extremum quinquaginta hominū receptaculum occupat. cùm verò hunc numerū latitudine attigerit, denuò hic extumescens abluentium corpora in sublime elata super solum extra expellere, quo peracto illum ad pristinam mediocremque formam constitui. Hunc verò haud solùm homines, sed quadrupeda, cùm in eum se iniecerint, effectum patiuntur.

109 In Charthaginiensiū regno mons extat, cui Gonium nomen est, multis varijsq́; arboribus refertus, ac florū copia adeò distinctus, vt loca ei proxima, quæ suauē olentiam participāt, gratiā iter agentibus exhalationē efflent. Ea tamē in regione fontē olei exoriri asserunt, qui redolentiā ra-

mentis

mentis cedriæ proximam detinet. ad hunc autē neminem accedere fas est, nisi naturæ fontis ne-rius sit. hac uerò ignorantia seruata fontem plurimã olei copiam efferuere inquiunt, adeo ut tu-o id exhaurire liceat. Aiuntq; fontem prope la-idem quēdam magnum ac sponte natum ines-e, qui æstatis feruore ineunte ignis flamma ef-undere asseritur: at algore hyemis procedente x eodem loco aquę emanationem erumpere, uæ adeo frigida est, ut collecta minime à niue ifferre uideatur. nec quidem hoc modico tem-ore apertum esse, sed vniuerso quidē æstu ignem mittit, cęteris uerò anni temporibus aquam. Cę-erùm coruos geminos continuè circa Iouis de-ubrum degere affirmant, quorum vnum aliò mi-ime aduolare, ac alterum in anteriori parte olli albicare traditur.

Sitarum Medorumq; regio est, Thracia nomi- 110
e, quã fluuius, cui Ponti nomenclatura extat, in-ndare proditur: in quo lapides ardētes deferun-ur, verũ ligneis carbonibus contrariũ effectum onsequuntur: etenim follibus excitari quàm ci-issime extinguũtur, aqua autē resspersi refulgēt, ulchriorique flamma flagrant. cęterũ cùm com-urunt, flagitiosam grauemq; olentiam bitumi-i proximam efficiũt. qua de re reptilia ea in re-ione his ardentibus degere nequeunt.

Vide Nicãdri expositorem in Theriaca in uerbo Threissa.

Locus nec ualde paruus, sed uiginti stadio- 111
um amplitudine iuxta ipsos est, qui ordeũ pro-reat, quo homines vtuntur: equi uero, & boues, c his proxima id comedere nolunt, cæterùm nec sues canésve ob id stercus hominum degu-tare audent: at horum quicunque pulmentum anémve ex hoc ordeo confectum ederit, alui roluuiem emittunt, donec intereant.

112 Inter Scotusos Thessaliæ quendam nasci fonticulum legitur, ex quo immensa aquæ copia effluit; qui quidem ulcera confractaque hominum ac iumentorum membra cōualescere facit. At si quis lignum nec penitus, sed tantillum recisum in ipsum iniecerit, id denuò conglutinari, in pristinumque constituit autumant.

113 In ea Thraciæ parte, quę supra Amphipolin extat, mōstruosum quid ac incredibile his qui rem cernere minimè potuerunt, euenire asserunt. Et enim pueri cùm ad aucupationem ex turribus regionibúsve exeunt proximis, uenandi gratia accipitres assumunt, atque ita uenationem perficiunt. postquàm autem ad locum idoneum aduentauerint, nominatim magno clamore accipitres vocāt. at illi puerorum voce audita ad ipsos accedunt, atque ad arbusta iter arripiunt, ubi pueri eos baculis percutientes deprehendunt. Verùm quod cuncta miranda excedit, est, scilicet accipitres ipsos, cùm auiculas nonnullas aucupantur eas uenatoribus reportare: pueros uerò deprehēsis auiculis omnibus portionem quandam accipitribus tradere, ac inde discedere.

114 Mirandum id quoque est, quod apud Venetos fieri contingit. In eorum enim regione sępe monedularum innumerabiles copias deferri, triticumque, cùm seminant deuorare consumereque aiunt: quibus Venetos antequam ad sua loca aduolare debeant, inter terræ confinia diuersorum fructuū munera apponere, ac ea seminare consueuerunt: quæ si monedulę degustauerint, adeò in confinio remorantur, ceu si hostium impetus ipsas repelleret.

115 Ager Chalcidicus in Thracia Olyntho] proximus extat, in quo locus Scarabeorū interfecto-

dictu-

cus est, cuius amplitudo paulò amplior area at si in hoc cætera deuenerint animalia, rursus ex eo discedere possunt, pręterquàm scarabei omnes: sed ij locum circuncirca inambulantes tandem inibi moriuntur.

Iuxta Thraciæ Cyclopas fonticulus existit, cuius aqua aspectu quidē syncera pellucidáue instar talis, ac pari modo cæteris apparet: cæterùm si ex ea aliquod animal biberit, confestim obire eum aiunt. 116

Iuxta Bisaltas Grastoniæ regionis lepores cadentes bina iecora habere traditur. Inibi qui locus quidā est, qui iugeris magnitudinē non excedit, in quem si bruta ingrediātur, repente interire aiunt affirmant. In ea quoq; regione delubrū aliud Dionysio dicatū, quod amplitudine pulchritudinéve cætera excellit: in quo, cùm eius festiuitates ac sacra celebrantur, si Deus quidem annualem feracitatē agere intenderit, magnū ignis splendorem apparere asserunt, & hunc omnes, qui circa delubrum degunt, homines cōspicere. si uerò frugum penuriam, lucem hanc minimè uideri, sed tenebras locum occupare, ceu cęteras noctes legitur. 117

In Elide domicilium quoddam inesse legitur, quod ab oppido stadiorum discrimine maximè distat: in quo, cùm Dionysia persoluuntur, tres uacuos lebetes imponunt. at hęc ita agentes Gręcum peregrinum quem uolunt uasa explorare, foresque domicilij sigillo concludere adhortantur. & postquàm portas aperire decreuerint, sigilla ciuibus aduenisq; ostendunt, foresq; aperiunt. qui uerò ingrediūtur, lebetes uino repletos, locique pauimentum ac eius parietes minimè oblęsos inueniunt: qua de causa nequaquā suspicandum est, ut id arte aliqua incolę moliantur. 118

119 Iuxta Elides miluos quoque carnem è mani-bus illorum, qui per plateam eam deferunt, eri-pere scribitur: eos tamen qui sacra conficiunt minimè tangere autumant.

120 In Coronea Bœotiæ talpæ vitā degere, & ter-ram infodere nequeunt, cùm in reliqua Bœoti-talparum multa copia habeatur.

121 In Arcadiæ collossis fontem quendā inesse as-serunt, in quo musculi terrestres generantur, a-inibi interdiu noctúve pernatant, deguntq;. Ho-idem in Lampasco inueniri asserunt.

122 In Cranone Thessaliæ geminos duntaxat cor-uos oppidū incolere asserunt. ij uerò cum enidu-lati fuerint, (vt constat) peregrè abeunt, ac alio-eiusdem numeri & sui generis inibi relinquunt.

123 In Apollonia quæ regioni Atlantinorum pro-xima extat, bitumē fossile enasci, picemq; aqua-rum more scaturiētem emanasse proditur, hau-à Macedonica differentem, nisi hæc crassior, ni-griórve illa existeret. Cęterū nec longe ab ea re-gione ignis omnibus anni tēporibus flagrat, ve-luti circa regionem illam accolæ affirmant. at locus qui comburit, non multum extenditur, (vt constat) sed amplitudinem quinque accuban-tium occupat: redolent verò sulphur, alumenve: propè autem hunc herbæ profundę nascuntur. Sed quod alicui admirationem inducere posset potissimum est arbores magnas interuallo cubi-torum quatuor ab igne distare. Flagrare quoque eiusmodi ignem circa Lyciam, & Megalem Pe-loponnesi ciuitatem ferunt.

Pecora apud Illyrios bis singulo anno parere traditur, ac pro maiori parte gemellos, multaq; ternos, uel quaternos pullos parturire; nōnullas uerò quinos, aut plures, Amplius autē terna la-

ctis

ctis mulctra implere facilè asserũt. Gallinas quoque non (vt alibi) semel, sed bis terque interdiu parere affirmant.

Syluestres boues Pęoniæ longè maiores cæteris, qui in alijs locis reperiuntur, extare legitur. 125

Et si de Sicilię freto quàmplures alij scripserunt, attamen hic, quem retro diximus, Polycritus de ipso portentuosum quid euenire cecinit. 126 Etenim ex Tyrrheno pelago multo cum stridore ac impetu elatam fluctuationem vtriusque promontorij cacumina incurrere ait: quorum aliud quidem Siciliæ, aliud uerò Italiæ, cui Rhegion nomen est, ex vasto scilicet mari delatam, in angustam fluctuationem concludi inquit. hoc autem exacto vndam in sublimi altumúe extolli multo cum fremitu, ut penitus multam loci amplitudinem ascendentis occupet, & longè astantibus eius elationem uisibilẽ esse, quę fluctuanti mari nequaquã similis extat, tũ altitudine, tum albedine, tum etiam spuma. pari quoque ratione, qui in locis à mari insuperabilibus extant, inundationes ad utraq; promotoria irruere, ac inibi cõscendere affirmant. cuius quidem rei enarratio incredibilis est, contemplatio uerò aspectu intolerabilis extat. cùm interdum verò huius inundationes ex mutuo confractu cõcertant, adeò profundum horridumque spectaculum his qui uident exhibere necesse est, ut illorum quàmplurimi se sustinere nequeant, sed prę timore hallucinati in terram concidunt. postquam uerò unda ad utrunque deuenerit locum, ac in sublime elata usque ad extrema fuerit in mare, quod subter labitur defertur, ac tunc rursus maximo rugitu fremitúve per immensas asperasque vortices fretũ ebullire inquiunt, & ex profundo ad sublime

in orbem eleuari, ac uersicolorem deferri: cùm eius fluctuatio atque longitudo aliquando quidem obscura, quandoque uerò cærulea, sæpenumeroq; purpurea apparere dicatur. Addebat prętterea, quòd animalia cuncta nec auditu nec uisu huius fretū tolerare queunt, sed ad infimas latebrosasq; montiū partes confugiūt. Cùm uerò inundatio cessauerit, vortices sublimes uariasq; deferre, adeo reciprocationes diuersas actitātes, vt flammæ, ac aliquorum magnorū serpentum contorsioni persimiles motiones referre uideantur.

127 Athenienses cum Cereri Eleusinæ delubrum ædificarent, columnam æneam inter lapides reperisse proditur, cuius in scripto erat: ΔΗΙΟΠΑΣ hoc monumentum: quàm alij quidem Musęi uxorem extitisse asserunt, nonnulli Triptolemi matrem fuisse.

128 Inter insulas, quę nomenclaturam Aeoli sortiuntur, una extat, in qua quādam phœnicon, id est palmularū copiam innasci affirmant: qua de causa phœnicodam quasi palmulaceam eam appellari. Haud igitur uerū dixit Calisthenes, cùm hanc arborem à Phœnicibus Syriam littoralem incolentibus cognomen ademptam fuisse enarrat: quinimò & ipsos Phœnices à Græcis uocatos fuisse tradunt nonnulli, eò quòd primos mares nautas, si illàc pertransibant, cunctos interficiebant, mactabantque. unde & idiomate Perębeorum cruentarę phœnicœ appellant.

Vide Gal. vj. de Locis effectis.

129 Oppidum est, quod ab indigenis Hypata dicitur, in quo columnam quādam vetustissimam repertam fuisse ferunt, quam cùm illam literis vetustissimis insculptam homines eius regionis, cuius fuisset, cognoscere voluerint, nōnullos Athenas columnam deferētes miscerunt. ij uerò dum

Bœotiam

Bœotiam perambularent, causam peregrinationis quibusdam externis cõmunicarunt, qui eos Thebas introduxere, in eo præcipuè loco, quem Ismenion appellant, cùm assererent inibi maximam literarum inscriptionem reperiri. Referebant quoq; in illo quædam consecrata vetustissima inesse, quæ consimiles literarum numeros detinebant: qua de causa ex cognitis earum, quas inuestigabant, inuentionem ipsos fecisse affirmant, ac huiusmodi carmina composuisse.

Abducta boue Geryonis, pulchraq; Erythia, »
Hæc luco Alcydes Persephone posuit. »
Victorem at desiderio Dea candida vicit, »
Nympharum verò de genere vna Erythe. »
Hic puerum sago complexa Erythonta sub alta, »
Concubitus sola hac dat monumenta sui. »

cùm ex eo, & non ex Erythia boues abdixerint: etenim in Lybiæ & Iberiæ regionibus nullum Erythiæ nomen reperiri legitur.

In Lybia ciuitas est, cui Ityca nomen extat: 130
quæ quidem (vt inquit) sita est in eo sinu, qui Hermææ & Equi promontorium mediat, vltra verò Carthaginem. cc. stadiorum intercapedine, quam etiã superiori tempore à Phœnicibus conditam fuisse traditur, quam Carthago annis. cclxxxvij. (veluti Phœniceæ enarrãt historiæ.) In hac enim sal defossile altitudine trium cubitorum innasci aiunt, aspectu quidem candidum, minimè verò solidum, sed tenacissimæ sorditiei proximum. cæterũ cùm Soli exponitur, consolidatur, ac persimile pario lapidi efficitur, & ex eo animalia cæteráve supellectilia, ac vasa sculptores scalpunt, & conficiunt.

Legitur priscos illos Phœniciæ indigenas, 131
cùm ad Tartessum nauigare cœpissent, tantam

argenti copiam pro oleo atque alia sorditie nautica delata exportasse, vt nec plus habere nec surripere argentum ex eo poterant. cæterùm cùm adnauigarent aliorsum, cuncta non solùm quibus vtebantur, argentea, sed & anchoras omnes ex argento confecisse.

832 Asserunt Phœnices, qui apud Gadiram incolunt, cùm trans columnas Herculeas quatuor dierum itinere subsolano flatu expirante adnauigarent, ad nonnulla loca solitaria incultaque accessisse, vlua tamen ac alga repleta: quæ cùm quidem aquarũ gurges efficitur, tinguntur: cùm autẽ inundatio, demerguntur. in quibus thunnorum protentam copiam inuenisse, qui magnitudine & crassitia perpingues inerant. hos verò cùm exsiccassent, in vasis reposuerunt, ac Carthaginem detulerunt. cęterum Cartaginienses eos ex vrbe minimè admouebant, sed ob excellentem virtutem, quã in epulis cibisve afferunt, eos inter se illi consumebant.

833 In Pedasia Cariæ regionis Ioui sacrificia persoluuntur ad quæ capram quandam incolæ mittunt, de qua mirandum quid euenire autumant. Incedit enim hæc ex Pedasso per lxx. stadia. ad locum sacrificij, per turbamq; multã, quę eam contemplatur, minimeq; capra ipsa cõturbatur, neq; ab itinere auertitur. cùm verò funi alligatur, tramite pulchriori eũ, qui sacerdotia exportat, præcedit. Verùm quod cæteris aduenis stuporẽ inducit, est, eius cornua calices quaternos occupare.

834 In Illyrijs, quæ Ardia vocantur, iuxta Autariatarum confinia, inquiunt nonnulli montem reperiri, cui vallis amplissima vna quàmproxima est, ex qua multam aquæ copiam, non omnibus horis, sed vere duntaxat resilire aiunt: quã cùm

indigenæ

indigenæ exhauriunt, in cauerna aliqua interdiu quidem cõseruant, noctu verò sub dio exponunt: idq; per quinque vel sex dies illi actitantes, aqua induratur, ac optimum sal efficitur: quod gregis gratia præcipuè reseruant: sal etenim ad ipsos minimè vehitur, eo ꝙ loca longa intercapedine à mari distantia incolant, nec ipsi cum alienigenis degant. Salis igitur maximo vsu greges pascuntur. sal enim bis in anno gregibus cibi causa exhibent. quod si non agerent, quamplurimam gregis copiam ipsis perire contingeret.

In Argo verò locustarum quoddam genus in- 135
nasci affirmant, quod aduersus scorpiones pugnator nuncupatur: etenim, cùm scorpionem viderit, in eum surgit: pari passu quoq; & scorpio contra illam irruit. hæc quidem in orbem oberrans, in ipsum stridorem emittit: ille verò aculeum, quo armatus est, eleuat, & in eam circunducit, mox aculeum remittit, ac demum omnimodè extendit. at illa eum circuncursat, illumq; postremò aggreditur, ac deuorat. Cæterùm hanc comedere locustam scorpionum ictui optimum inesse medicamentum aiunt.

Vespas, quæ in Naxo oriuntur, cùm viperam 136
ediderint, eius venenum attrahere proditur: etenim caro viperæ gratissima gustui vespæ extat. verùm si postea aliquem aculeo feriunt, eas adeò illi circundolentias efficere asserunt, vt in illis grauiores morsibus viperarum videantur.

Venenum Scythicum, quo milites Scytharum 137
sagittas respergunt, ex vipera confici asserunt. Scythæ etenim vsui reseruant viperas, quæ iam sobolem procrearunt, veluti apertum est. has verò capiunt, ac nonnullorum dierũ spatio liquescere dimittunt. cùm autem eas idoneæ putrefa-

idoneè putrefactas esse illis visum fuerit, ij vniuersum hominis sanguinem in olla effundentes, intra sterquilinia defodiendo operiunt. cæterùm cùm sanguis putruerit, eius partem superiorem, quæ aquæ effigiem repræsentat, virulentæ saniei viperæ commiscent, ac hoc pacto lethalem veneni speciem efficiunt.

838 Regio in Cypro insula extat, cui Curium nomen est, in qua quoddam serpentum genus inesse ferunt, quod proximam cum aspide Aegypti naturam atq; facultatem obtinet: præterquam quòd si hyberno tempore aliquem morsu defixerit, minimè eum lædit. Id autē alia de causa non euenire solet, nisi quòd animal illud condensatum, atque contractum algore hyemis prorsus impotens, nisi calefiat, redditur.

839 In Ceo quoddam api genus innasci autumāt, à quo si quis spina percussus fuerit, moritur.

840 In Mysia album quoddam vrsarū genus inesse aiunt, cuius fęminæ cùm à venatoribus insequuntur, huiuscemodi expirationem flatus emittunt, vt insectantium canum carnes putrescere dicantur. pari quoque modo cæteras beluas cibo ineptas respirationē reddere solet. cæterū si quis vi prope eas aduentauerit, tam magnam pituitæ copiam ex ore effundunt, ceu cōstat, quæ faciei canum, ac simili ratione hominum adhærent, vt ipsos suffocare, vel excæcare videatur.

841 In Arabia hyenarum quoddam genus reperiri affirmant, quod, cùm beluā vel hominem prę uiderit, eos obtumescere facit, ac sic in vestigio hærere, vt corpora mouere nequeant. Cęterùm cùm hæc fecerit, id hyenarum genus flagrare videtur.

842 Circa * Lyciam animal quoddam inesse ferunt,

* Syriam.

runt, cui Leontophonon nomen extat. leo enim interit, cùm hic ex eo aliquid deuorauerit, tametsi id ſponte non efficiat, ſed ipſum animal fugit. cæterùm ſi uenatores eum capiunt, ueru decoquunt, & farinæ albæ modo alijs carnibus feræ inſidiantes aſpergunt: quas ſi Leo guſtauerit, ab illis repentè interimitur. Illud quoq; animal aduerſus leonem vrinam ſpargit, quam leoni exitialem ineſſe ferunt.

Vultures ab odore vnguentorum, ſi quis os 143
inunxerit, vel aliquod edendi gratia eis delibutum dederit, exanimari affirmant. Scarabeos pari quoque paſſu roſarum redolentia interire proditur.

In Sicilia, ac in Italia muſtellas ineſſe enar- 144
rant, quarum morſus exitiales ſunt, cæterùm nec molles & imbecilles, veluti illæ, quæ apud nos degunt, extare traditur. Ac eo in loco muſcarũ quoddã genus reperiri, quod circunquaq; aduolare dicitur, ac cùm momorderit animalia aliqua, ea interire efficit.

In Meſopotamia Syriæ prouinciæ, ac in Iſtron- 145
te anguiculos oriri ferunt, qui indigenas minimè mordent, aduenas verò mirum in modum iniuria afficiunt.

Circa Euphratem exactè hoc euenire aſſerunt. 146
etenim quàmplurimi angues præcipuè iuxta vtraſque amnis ripas verſantur. quocirca in meridie ibi viſuntur: cùm verò lux deficit, in altera duntaxat riparum parte apparent. cæterùm illi Syrios dormientes minimè morſu defigunt, aduenas verò Græcos auidè & cum cruciatu exanimant.

In Theſſalia ſerpentem, Sacrum nomine, cun- 147
cta non ſolùm quæ momorderit, ſed etiam quæ tetigerit,

tetigerit, interficere fama est. qua de causa cùm apparuerit, ac sibilus eius auditur, tametsi id rare videatur, serpentes, & viperæ ac cætera omnia beluarum genera fugiunt. Magnitudo huic non ad amplitudinem, sed ad mediocritatem tendit. Verùm in Teno ipsius Thessaliæ oppido tandem à muliercula hic occisus fuit, hoc maximè (vt dicunt) modo. Mulier orbem in terram descripsit, veneficiaque in eo deposuit, ac ad eum vnà cum filio introiuit, moxq; eius ferę sibilum voce imitata est. hic verò aduersus eam resibilauit, & ad orbem accessit. at cùm illi quàmproximè aduentaret circulo, sopore mulierē labefactaret, adeò vt illa ferè minimè sopori resistere posset. cæterùm puerū iuxta ipsam sedentem, dormientemq; verberibus excitabit, seque increpabat, & filium, ac asserebat, si dormire perrexissent, facilè interituros: at si coacta vi bestiola orbem ingrediatur, ambo salutem cōsequuturos. Cùm verò serpens in circulum se coniecisset, ipsum quàmprimùm mortuum esse memoriæ proditum est.

*

De Admirandis auditionibus commentarioli finis.

ARISTO-

ARISTOTELIS PHYSIOGNOMICA.

Physiognomonicam scientiam reperiri. Caput I.

VOD & animæ sequuntur corpora, & ipsæ secundùm seipsas nō sunt impassibiles à motibus corporis; id manifestum fit valde in ebrietatibus, & ægritudinibus: multum nanque animæ mutatæ videntur à passionibus corporis. Et è contrario, quòd corpus compatitur passionibus animæ, manifestū circa amores, & timores, & dolores, & voluptates. Amplius autem & in ijs, quæ natura fiunt, magis vtique aliquis conspiciet, quòd corpus & anima ita se habent connaturalia, vt fiant causæ plurimarum passionum adinuicem. Nunquam enim animal factum vel generatum est tale, quod formam haberet alterius animalis, animam verò alterius: sed semper eiusdem corpus & animā. quare necessarium est consequi tali corpori talem formā. Amplius autem & scientes circa vnumquodq; animalium ex forma possunt considerare, equites equos, & venatores canes. Si autem hęc vera fuerint (semper autem hęc vera sunt) erit sanè ars quæpiā Physiognomonicę.

Priores

Priores tribus modis Phyſiognomoniam ſpeculaſſe, ac tradidiſſe, non tamen perfectè. Cap. I.

PRiores itaq; Phyſiognomones iuxta tres modos aggreſſi ſunt hanc diſciplinam, quiſque iuxta vnum. Alij quidem ex generibus animalium phyſiognomizant, ponentes ſecundùm vnumquodq; genus figuram quãdam animalis, & ſpeciei animam. Alij autem in talibus corpori ſimilem habenti corpus & animam ſimilem putabant. Alij autem quidã hoc quidem faciebant, non ex omnibus autem animalibus experiebantur, ſed diſtinguebant ex ipſo genere hominum ſecundùm gentes, quæcunque differunt ſecundùm vſus & mores: vt Aegyptij, & Thraces, & Scythę. ſimiliter electionem ſignorum faciebant. Quidam autem ex moribus à parentibus, quales mores diſpoſitionem ſequantur. ſequitur autem vnicuique mos, iracundo, timido, coeunti, & in vnaquaq; aliarum paſſionum. Eſt autem ſecundùm omnes modos hos phyſiognomonizare, & adhuc ſecundùm alios, & electionem ſignorum diſſimiliter fieri. Hi quidem igitur iuxta mores ſolùm phyſiognomonizant. Primum quidem, ꝙ quidam non ijdem cùm ſint, mores qui ſunt in facie, eoſdem habent: vt fortis & inuerecundus eoſdem habent, animabus uel intellectibus multum ſeparantur. Secundo autem, quòd ſecũdum quædam tempora mores non eoſdem, ſed aliorũ habent. triſtibus enim exiſtentibus, quandoque contingit diem delectabiliter ducere; & morem accipere, qui eſt hilaris: & è contrario hilarem cõtriſtari, ut mos, qui erat in facie, permutetur. Adhuc cum his, de paucis utiq; ſemper apparentibus coniecturam quis accipiat. Qui autem ex feris phyſiognomonizant, non rectè electionem ſigno-

signorum faciunt. non enim est vtique dicere, percurrentem formam vniuscuiusq; animaliũ, quòd quicunq; uni similis huic corpore erit, & anima similis erit. Primum enim, vt simpliciter dicam, nullus vtiq; videbit hominem ita similem bestię, sed assimilãtem in aliquo. Adhuc autem cum his, animalia pauca quædam propria habent signa, multa verò cõmunia: quare si quis similis fuerit non secundùm proprium, sed ſm commune aliquid, quo pacto magis iste leoni, q̃ ceruo similior dicetur? decẽs enim propria signa proprium quid significare, cõmunia autem commune. Communia ergo signa nihil vtiq; manifestabunt physiognomonizanti. Si autem aliquis propria vniuscuiusq; ferarum elegerit, nõ vtiq; habebit assignare cuius sunt hæc signa. meritò enim proprij proprium. Nihil autem proprium animalium physiognomonizatorum in anima habebit vtiq; aliquis accipere. neque.n. forte solùm leo sed alia multa: neq; timidum lepus, sed & alia infinita. Si ergo neque communia eligenti manifestum aliquid fit, neque ſm propria, non vtique erit, vnumquodque animalium aspicere, sed ex hominibus electionem facere oportet patientibus eandem passionem, vt si fortis inspiciat aliquis signat, fortia animalium in vnum accipientem oportet perscrutari, quæ passiones his quidem omnibus insunt, aliorum autem animalium nulli accidant. Si enim ita quis elegerit, quòd eadem sunt signa fortitudinis prædictis animalibus, non solũ fortitudinis cõmunem inesse passionem eorum quę sunt in intellectu, sed & alia quędam, sic vtique dubitabit, vtrum fortitudinis, aut alterius signa sint. Sed oportet ex pluribus eligi animalibus, &

non habentibus vllam passionem cõmunem manifestam, cuius vtiq; signa respicias. Quæcunque itaq; signorũ stabilia sunt, aliquid stabile significant. quæ autẽ adueniunt, atque discedũt & deficiunt, quomodo utiq; signum verũ erit nõ manentis in intellectu? Si quidẽ enim stabile adueniẽs, & deficiens signũ quis suscipiet, contigeret vtique ipsum quidem verum esse, nõ tamen conueniẽs erit, non perpetuò consequens rem. Quacunque autem passiones, factæ in anima non in aliquo permutant signa quæ sunt in corpore, quibus vtitur Physiognomon, non erũt huiusmodi cognitiones arti: vt quę sunt circa opiniones, & scientias Medicum, aut Citharœdum non contingit cognoscere. nam addiscens aliquam disciplinam nullum permutauit signorum, quibus vtitur Physiognomon.

Quid sit Physiognomonia, & ex quibus generibus signa in uniuersum accipiantur. Cap. III.

OPortet ergo determinare circa qualia q̃dã est Physiognomonia (quoniã nõ circa oĩa) & ex quibus singula signa accipiantur: deinde consequenter de manifestissimis circa vnumquodq; declarare. Physiognomonia ergo est, sicut & nomẽ ipsius dicit, circa naturales passiones eorũ quę sunt in intellectu, & eorum quę superacquiruntur, quęcunque aduenientia transmutant signa eorum quę physiognomonizantur. Qualia autẽ hęc sint, posterius declarabitur. nunc autẽ dicam ex quibus generibus signa accipiuntur, & sint omnia. Ex motibus enim physiognomonizant, & ex figuris, & ex coloribus, & ex moribus in facie apparentibus, & ex lenitate & ex uoce, & ex carne, & ex partibus, & ex figura totius corporis. In vniuersum igitur huiusmodi sunt,

Physiognomoniæ definitio.

li sunt, quæ dicunt Physiognomones de omnibus generibus, signa. Si igitur immanifesta, aut non rectè designans esset talis explicatio, sufficiant quæ dicta sunt. Nunc autem fortasse melius est singillatim de omnibus, quæcunq; manifesta sunt ab his quæ physiognomonizamus, exactius explanare, dicentem cuiusmodi signa referantur ad singula, quæcunq; in prædictis declarata non fuere.

Quo pacto per vnumquodq; dictorum generum signa accipiantur. Cap. IIII.

COLORES ergo significant, acuti quidem calidum, & sanguineum: albi cum rubore, bonam indolem, quando in leui corpore accidit hic color.

PILI vero, molles quidem timidum, duri autem fortem. Hoc autem signũ sumptum est ex omnibus animalibus. timidissimũ enim est ceruus, lepus, ouis, & pilum mollissimum habẽt: fortissimũ autẽ leo, aper, & pilum durissimũ hñt. Est autem & in auibus hoc idem videre. vniuersaliter enim, quæcunq; quidem habent duram pennam, fortes: quæcunq; autem mollem, timidæ: & particulariter est hoc quidẽ videre in coturnicibus, & in gallis. Similiter aũt & in generibus hominũ hoc idem accidit. quicunq; enim apud Septentrionem habitant, fortes sunt, & durorum pilorum: qui autẽ apud meridiem, timidi, & mollem pilum hñt. Pilositas autẽ quę est circa ventrẽ, loquacitatem significat. hoc autem refertur ad genus auium. proprium enim auis est eorũ quæ sunt circa corpus, pilositas quæ circa ventrẽ est: eorum autẽ quę sunt circa intellectũ, loquacitas.

CARO autem, dura quidem, & boni habitus natura insensibilem significat: lenis autẽ & ingeni- εὐσχετικὴ φύσις.

 sum,

genioſum,& inſtabilem : niſi in forti corpore & habenti extremitates potentes hoc acciderit.

Motvs autē tardi quidē mollē intellectū acuti verò calidū. In voce autē, grauis quidē & intenſa fortem: acuta autē & remiſſa timidū.

Figvrae autem, & Passiones, quæ apparent in facie, ſm ſimilitudines accipiuntur paſſionis : qñ enim patitur aliquid, fit vt ſi hoc habet, quando aliquis iraſcitur, iraſcibile ſignū eiuſdem generis. Mas autem fœmina maior eſt, & fortior, & extrema corporis fortiora & craſſiora, & habitus melioris, & potiora ſecundùm omnes virtutes.

Inueniendorum ex ſignis Habituum, & Paſsionum modi duo. Cap. V.

Signorū autem, quæ ſunt in partibus, fortiora ſunt ea quæ accipiuntur in moribus manifeſtis, & ſm motus, & figuras. Omnino autem vni quidem ſignorū credere ſtultum eſt : qñ autē plura conueniūt, quæ ſunt in vno, magis vtiq; conueniet, vt quis accipiat vera eſſe ſigna. Eſt autem alius etiam modus ſm quem aliquis phyſiognomonizet : nullus tñ aggreſſus eſt. Vt ſi neceſſe ſit iracundum & triſtem & paruum ſm morem, inuidum eſſe, etſi non ſint inuidi ſigna : ex illis tñ prioribus contingat vtiq; Phyſiognomoni & inuidum inuenire, maximè quidem, qñ talis proprius modus fuerit eius qui philoſophatus fuerit. poſſe enim quibuſdam exiſtentibus neceſſariū eſſe, proprium putamus Philoſophiæ. quod eſt, quando contraria ſunt huic iuxta paſſiones, phyſiognomizare etiam mala.

Dubitat.o. De voce ſecundùm paſſionem intendens quiſpiam, acutam putarit, duplicem ob cauſam, iracundi vocem ponendam eſſe. Indignatus enim &

& iratus intendere consueuit vocem, & acutè loqui: segniter autem dispositus remittit vocem, & grauiter loquitur. Rursus autem animalium, fortia quidem grauis vocis sunt, timida autem acutè vocis. leo quidē, & taurus, & canis latrabilis, & gallorū q sunt animosi grauiter vociferantur: ceruus aūt, & lepus acutę vocis sunt. Sed fortè & in his melius est, non eo ꝙ ipsorum vox est acuta & grauis, fortem aut timidum ponere: sed arbitrandum est, fortem, uidē fortis, remissam autem & imbecillem timidi. Est aūt potissimum, qn̄ signa non sunt confessa, sed subcontrariātia, nihil ponere, nisi sint discrepātium inter se quędam quibusdā credibiliora. Et maximè quidem in speciem, sed non in tota genera referre decet: similiora enim sunt quęsito. non enim totum genus hominum physiognomonizamus, sed quędam eorum quæ sunt in genere. *Solutio.*

Paßionum, Habituúmve multorum signa. Cap. VI.

FORTIS CORPORIS SIGNA. Pili duri: figura corporis erecta: ossa, & costæ, & extrema corporis fortia & magna: & vēter amplus, & contractus ad se: armi lati & distātes, nec valde colligati, nec omnino dissoluti: collū forte, non vehementer carnosum: pectus carnosum, & latum: coxa contracta: suræ deorsum contractæ: oculus charopus, nec valde expansus, nec omnino clausus: squalidior color in corpore: acuta frons, recta, non magna * natis, neque lenis, neque omnino rugosa. * *a. l. gena*

TIMIDI SIGNA. Pili molles: corpore inclinatus non erectus: suræ sursum cōtractæ: circa faciem subpallidus: oculi imbecilles, & nimium cōniuentes: & extrema corporis imbecilla: & crura parua: manus longę & graciles: lumbi autem

parui,& imbecilles: figura contenſa in motibus: non temerarius, ſed ſupinus, & ſtupefactibilis: mos qui eſt in facie,facilè mobilis: mœſtus.

INGENIOSI SIGNA. Caro humidior & mollior,non boni habitus,neque valde pinguis: quæ circa humeros & collum macriora, & quæ circa faciem: & colligata quæ ſunt circa humeros,& inferiora laxata: bene ſoluta,quæ ſunt circa coſtas:& ſecundùm dorſum non carnoſus:corpus album mixto rubore,& purum:cutis tenuis: pili non ualde duri,nec valde nigri oculus charopus,humidus.

INSENSATI SIGNA. Quæ sũt circa collum & crura,carnoſa,complexa & colligata: cotyle rotunda:humeri ſurſum contracti frons magna,circularis,carnoſa:oculus pallidus,obtuſus: crura circa talum craſſa,carnoſa,rotunda: mandibulæ magnæ,carnoſæ:lumbi carnoſi:crura longa:collum groſſum: facies carnoſa,ſublonga ſatis:motus autem,& figuram,& morem qui apparet in facie,ſecundùm ſimilitudines accipit.

INVERECVNDI SIGNA. Oculus apertus & ſplendidus: palpebræ ſanguineæ & craſſe: & parum curuus: humeri ſurſum eleuati: figura non rectus,ſed parũ pronus:in motibus præceps, rubeus corpore,color ſanguineus,facies rotũda, pectus ſurſum contractum.

MODESTI SIGNA. In motibus tardus, & loquẽs tardè: vox tarda,& plena ſpiritu,& mitis:oculus hilaris:non ſplendidus,niger,neq; valde apertus,neque omnino clauſus,cõniuens tardè.oculorũ enim qui celeriter conniuent, hi quidem timidum,illi verò calidum ſignificant.

IVCVNDI SIGNA. Frons ingens,& carnoſa, & lenis: quæ ſunt circa oculos humiliora appa-

pparēt, & facies somnolentior, neq; intēse aspi iens neq; remissè: & in motibus tardus erit, & emissus: figura, & more qui est in facie, non ręceps, sed videtur bonus.

TRISTIS SIGNA. Rugosa facies: & ma ri oculi, confracti. simul autem & cōfractiones culorum duo significant, hoc quidem molle & œmininum, illud verò demissum triste, & in fi ;ura humilis, & motibus remissus.

CINAEDI SIGNA. Oculus confractus, genu flexibilis, inclinatio capitis ad dextrã, mo us manuum, supini & dissoluti, & ambulationes duplices, hæc quidem circunclinantis, alia verò enentis lumbos, & oculorum circunspectiones, qualis vtiq; fuit Dionysius Sophista.

AMARI SIGNA. Facie remissus, nigri co oris, macer, quæ sunt circa faciem quasi abrasa: facies rugosa, non carnosus, recti crinis & nigri.

IRACVNDI SIGNA. Rectus corpore, fi gura bene costatus, animosus, subrufus, humeri distantes, & magni, & lati: extrema magna, & fortia, lenis & circa pectus, & circa bubones: bar batus probè, capillorum ambitus floridus, deorsum tendens.

MANSVETI SIGNA. Grauis speciē, carnosus, caro humida, & multa: bonæ magnitu dinis, & commensuratus: figura curuus, cursus capillorum sursus vulsus.

SIMVLATOR. Pinguia quę circa faciem, & quæ circa oculos*rugosa, somnolenta facies de more videtur.

PVSILLANIMVS, paruorum membrorum, & paruorum articulorum, macer, & paruorum oculorum, & paruæ faciei, qualis vtiq; fuit Leucadius Cotinthius.

* ἀλεῶνο- ωγήσενοι.

TALORVM AMATORES, iusto breuiorem cubitum habẽtes, gaudentes parta victoria.

AMATORES * MVNERVM, quibuscunque est superius labium eleuatum, & forma proni, & rubicundi.

*a.l.cõtrouersiarum,

MISERICORDES, quicunque pulchri & albi coloris, & habent oculos pingues, & nares deorsum distãtes & semper plorãt. Iidẽ etiã amatores sunt mulierũ, & genitores fœminarũ, & circa mores in amorẽ propẽsi, & semper memores, & ingeniosi, & calidi. horũ autẽ signa dicta sunt. Misericors est sapiens, & timidus, & modestus. immisericors insipiens, & inuerecundus.

VORACES sunt hi, quibus id quod est ab vmbilico ad pectus, maius est, quàm quod inde est vsque ad collum.

LVXVRIOSVS, qui est albi coloris, & hirsutus: rectis capillis, & crassis, & nigris: & tempora hirsuta. oculus pinguis, & lasciuus.

AMATORES SOMNI, qui habẽt superiora maiora, curuipedes, calidi, habẽtes carnẽ boni habitus, elegãtes forma, & hirsuti circa vẽtrẽ.

MEMORES, qui habẽt superiora maiora, pulchra, & carnosa magis.

Inueniendorum Signorum Methodus. Cap. VII.

Videntur autẽ mihi anima & corpus cõpati adinuicẽ: & animę habitus alteratus simul alterat corporis formã, & iterũ forma corporis alterata simul alterat animæ habitũ. Quoniã enim animæ inest tristari & lætari, manifestũ est, ꝙ tristes obscuræ faciei sunt, & gaudẽtes hilaris. Siquidẽ ig tur anima dissoluta, formã quæ est in corpore, adhuc existere cõtingeret, sanè & ita anima & corpus compatibilia forent, quàmuis cõferẽtes adinuicem nõ essẽt. nũc autem manifestum

tum ꝙ vtrunq; sese cōsequitur. Maxime tamen
d ex hoc manifestū fiat. Mania enim videtur es-
e circa animā: & Medici medicamentis purgan-
es corpus, & victibus nōnullis vtentes in ipsis
permutāt animā à mania.curationibus autē cor
poris, simul & corporis forma soluitur, & anima
à mania permutatur. Quoniam igitur vtraq; sol-
uuntur, palā, quòd sibi inuicem conferunt. Mani
festum insuper est, quòd virtutibus animæ simi-
les corporis formæ fiunt: quare sunt omnia simi-
lia in animalibus eiusdem cuiuspiam declarati-
ua: hæc verò minimè. Et quibus animalia operā-
tur, hę quidem propriæ passiones uniuscuiusque
sexus animalium sunt, illæ verò cōmunes. In pro
priis igitur operibus animæ, propriæ passiones se
cundùm corpus, in communibus autem commu
nes. Cōmunes quidem sunt, iniuria, & quæ est cir
ca venerea excessus. iumentorum & nō iumēto *masticādo*
rū cōmunis est iniuria: porcorum, & asinorum *coeunt.*
habitus qui est circa venerea. Propriū autem est,
in canibus quidem, cōtumeliosū: in asinis autē
indolens. Quomodo igitur commune quidem &
proprium conuenit distingui, dictum est. Opus
autem est multa consuetudine, si quis debet esse
sufficiens ad dicendum singula de his. Quoniam
enim ea quæ videntur in corporibus, dicuntur re
ferri ad similitudines quæ fiunt ab animalibus,
& ab actibus: & proprietates quędam aliæ à cali *ἰδέα*
ditatibus & frigidltatibus fiunt. Sunt autem ho-
rū quædā apparentiū in corporibus parua diffe-
rentia vtētia, & eodem nomine appellata: vt pal-
lores qui fiūt à terroribus, & qui à laboribus: hi
enim eodē nomine vtūtur, & differentiā paruam
habēt inter se. parua autē differentia existēte, nō
facile est cognoscere: sed ex cōsuetudine forma

apparentem quidē aſſumere conuenientiā oportet. Eſt igitur & optimus modus & citiſſimus, q. eſt ab apparente conuenientia. & contingit ita eo modo vtentem multa dignoſcere: & non ſolum vniuerſaliter vtile eſt, ſed ad electionem ſignorū ſingularium. electorum.n. quodq; decere oportet tale, vt quod eligitur vult. Amplius autē ſm electionem ſignorū, & ſyllogiſmo, quo vti opus eſt, vbicunq; contingat, adiungentes conuenientibus conuenientia, vt ſi inuerecundus erit & paruiloquus, & fur vtiq; erit & illiberalis. & fur quidem conſequens inuerecundiam, & parui loquium, illiberalis. In talibus igitur quibuſq; oportet hoc modo cōgruentem fieri methodum.

Paſſionum, Habituumq́ in animalibus diſtinctio, ex maſculini fœmininiq́ generis comparatione.

Cap. VIII.

NVnc autem primùm tētabo genera animalium diſtinguere, & quæ ipſorum conuenit permutari, vt ſint fortia & timida, & iuſta & iniuſta. Diſtinguendum autem animalium genus in duas formas, in maſculinam & in fœmininā, adiungentem id quod congruit vnicuique formæ. ſunt enim ſimiles. Et quas conamur nutrire, ferarum, manſuetæ magis, & molliores ſm animas fœminæ maribus ſunt, minus autem fortes. verùm nutrimenta, & aſſuetudines manuū recipientes magis. quare exiſtētes tales erunt ferè minus iracundę maribus. Manifeſtum autem id ex nobis alicubi eſt: qm̄ cum ab ira vincimur, difficillimè perſuaſibiles, & maximè reſpicimus. ne quicquam vſquam eueniat. ferimur autem ad violentiam inferendam, & patrandum, ad quodcunque ita impulerit. Videntur autem mihi magis malefica fieri fœminea maſculis, &

proteruiora, petulantioráue, & illiberaliora, & impotentiora. Fœminæ igitur, & quæ apud nos nutriuntur, valde manifestę sunt: quę verò sunt apud syluam, omnes confitentur & pastores & venatores, quòd talia sunt qualia sint dicta. At verò & hoc manifestum est, quòd singula in vnoquoq; genere fœmina mare minoris capitis, & angustioris faciei, & gracilioris colli sit, & pectora imbecilliora habent, & minorum costarum sunt. coxendices autem & coxas magis carnosas maribus. genua autem flexibilia, & crura gracilia habent. pedes verò pulchriores, & formam totius corporis molliorem, quam fortiorem. minus neruosa autem sunt, & molliora prędita humidioribus carnibus. Masculina autem his omnibus contraria habentia, eo quòd natura sunt fortiore, & iustiore, genere. fœmina autem est timidior, & iniustior natura.

His ita se habentibus, uidetur Leo omnium perfectissimè assumpsisse maris formam.

De Leone, omniū animaliū perfectißimè maris formam assūmente.

Leo enim habet os ingens: faciem autē quadratiorem, non valde osseam: superiorem mādibulam non proeminentem, sed æqualiter pēdentem deorsum: nasum autē magis crassum quàm subtilem: oculos charopos, concauos, nō valde rotundos, neque valde proëminentes: magnitudinem verò moderatam: superciliū ingens: frontem quadratam, ex medio subcauam magis. ad supercilia autem & nasum sub frōte velut nubes superstat. supra frontem, iuxta nasum, habet pilos inclinatos, veluti asylum: caput moderatum, collum bonę longitudinis, crassum, commensuratum: crinibus flauis, non planis, neque valde crispis. quæ sunt circa humerorū claues speciosa magis, quàm cōiūcta, humeros fortes, & pe

ctus

ctus iuuenile, & metaphrenum latum: robustis costis, robustoq; dorso abundè præditum. coxendices nō carnosas, nec coxas: crura fortia & neruosa: gressum iuuenilem: & totum corpus articulatum, & neruosum, neq; valde durū, neq; humidum. ambulans autē tardè, & magnificè incedens, & se in humeris cùm ambulat quatiens. Talis igitur est ſm ea, quæ sunt circa corpus. Quæ autem circa animam * susceptiuum, & liberale, magnanimum, & amās victoriæ, & mansuetum, iustum, & amans eorum cum quibus versetur.

δεκτικὸν, Trās. ant. le. datiuū δωτικὸν,

De Pardali, omnium animaliū fœmineam formā maximè ostendentem.

Pardalis autem, inter ea quæ fortia videntur, fœmineæ formæ magis est, nisi ſm crura. his autē operatur & aliquod opus fortitudinis facit. Habet enim faciem paruā, os magnum, oculos paruos, albos, concauos: ipsosq; circumuagantes magis: frontem longiorem, versus aures rotundam magis, quàm planam: collum longum valde, & gracile: pectus expers costarum, & longū dorsum: coxendices carnosa, & coxas: quæ verò sunt circa ilia & ventrem, leuia magis. color autem varius, & totum inarticulatum, & incommensuratum est. Forma corporis talis est. In his autem quæ circa animam, pusillum est, & furax, & in summa dolosum. Animalia igitur, quæ videntur fortia, conuenientiora transumpta, masculinæ formæ & fœmininæ, dicta sunt. alia autē quæcunq; sunt, facile est vtiq; pertransire. Quæcunq; autem ad Physiognomonizandum inspicere cōueniet ab animalibus, in electione signorum dicetur. Electio autem signorum, quæ est secundùm homines, sic accipitur.

De Passionum, Habituumq́; signis, à corporis partibus sumptis. Cap. IX.

De Pedibus.

Qvibuscunq; pedes bene formati, & magni &

: articulati, & neruosi, fortes sunt ſm ea quæ sunt in anima. reducuntur ad masculinum genus. Quicunq; autem pedes paruos, strictos, inarticulatos habent, delectabiliores autem visu q̃ fortiores, molles sunt secundùm ea quæ sunt in anima. referuntur ad fœmininum genus. Quibus pedum digiti curui, inuerecundi, & quibus vngues curui, referuntur ad aues curuorum vnguium. Quibus pedum digiti coniuncti sunt, timidi. referuntur ad coturnices strictorum pedum in lacubus degentes.

Quibuscunq; ea quæ circa talos sunt & neruosa, & articulata, fortes ſm animam. referuntur ad masculinum genus. Quicunq; autem sunt talis carnosi & inarticulati, molles ſm animam. referuntur ad fœmininum genus. *De talis pedum.*

Quicunq; crura habent articulata, & neruosa, & robusta, fortes ſm animam. referuntur ad masculinum. Quicunq; crura gracilia, neruosa habent, luxuriosi. referuntur ad aues. Quicunq; crura, valde superflua habent, vt parum dirupta, odibiles, & inuerecundi. referuntur ad apparentem decentiam. Qui genu flexiles, cinædi. referuntur ad apparentem conuenientiam. *De Cruribus.*

Qui habent coxas osseas & neruosas, fortes sunt. referuntur ad masculinum. Qui habent coxas ossulentas, & superfluas, molles sunt. referuntur ad fœmininum. *De Coxis.*

Quicunq; nates acutas osseas hñt, sunt fortes. Quicunq; verò carnosa, pinguia habent, molles. Quicunq; autem hñt modicam carnem veluti desiccatã, mali moris sunt. referuntur ad simias. *De Natibus.*

Qui lumbosi, amatores ferarum. referuntur ad canes, & leones. Videbit vtiq; aliquis & canes ferarum amatores lumbosos esse. *De Lũbis.*

Quibus

De Vētre. Quibus ea quę sunt circa vētrē, pinguia, bene fortes. referuntur ad masculinū. Quicunq; autē non pingues, molles. referuntur ad indecentiā.

Quibuscunq; dorsum ingens, & forte, fortes sunt anima. referuntur ad masculinum. Qui autem dorsum strictum, & imbecille habent, molles. referuntur ad fœmininum.

De Dorso. Qui autem robustis costis, fortes sunt ſm animam. referuntur ad masculinum. Qui autem nō bene costati, molles sunt ſm animam. referuntur ad fœmininum. Quicunq; autem excosti circumtumidi sunt, sicuti inflati, loquaces, & stultiloqui. referuntur ad boues, vel ad ranas.

De Vmbilico. Quicunq; autem maius habent, quod ab vmbilico est vsq; ad extremum pectoris, eo, quod est ab extremitate pectoris vsq; ad collum. voraces, & insensibiles. Voraces quidem, qm̄ ventrē magnum habent, quo appetunt cibum: insensibiles autem, quia angustum locum habent sensus, atque in arctum redactum, ab eo, qui recipit cibū, ita vt sensus grauati sint propter repletiones ciborum, aut indigentias.

De Pectore. Quicunq; autem pectus magnum habent, & dearticulatum, fortes sunt secundùm animam. referuntur ad masculinum.

De Metaphreno. Quicunque autem metaphrenum habent magnum, & bene carnosum, & articulatum, fortes sunt ſm animam: referuntur ad masculinum. Quicunq; autem imbecille, & non carnosum, & inarticulatum, molles sunt secundùm animam. referuntur ad fœmininum. Quibuscunq; autem metaphrenum curuum est valde, humeriq; ad pectus contracti, mali moris sunt. referuntur ad apparentem conuenientiam: quia apparent ea quæ antrorsum, conuenientia videri. Quicunque

cunque autem metaphrenũ eminẽs habent,gloriosi,& insipiẽtes.referũtur ad equos. Quoniam autem neque curuum uehementer oportet esse: neq; cõcauũ metaphrenũ quęrẽdũ bene formati.

Quibuscunque ceruix articulis eminẽtibus & humeri,fortes sunt secundùm animam, referuntur ad masculinũ. Quibuscunque autem ceruix, & humeri imbecilles,& inarticulati,molles sunt secundùm animam . referuntur ad fœmininum. Hæc dico,quę dixi de pedibus,& coxis.

De Ceruice, & Humeris.

Quibuscunque humeri bene soluti sunt,liberales sunt secundùm animam. referuntur ad apparens:quia conuenit apparenti formæ liberalitas. Quibuscunq; verò difficulter solubiles,cõuulsi,illiberales.¦referũtur ad apparentẽ cõuenientiam.

De his quæ sunt circa clauem Colli.

Quibuscunque autem ea quæ sunt circa clauem colli bene solubilia, sensibiles.nam bene solubilibus existentibus his quę circa clauem,facile motum sensuum recipiunt. Quibus verò quæ circa claues sunt,conclusa sunt,insensibiles.difficulter enim solubilibus existentibus his quæ circa clauẽ,impotentes sunt recipere motũ sensuũ.

De Collo.

Qui collum grossum habent,fortes sunt secundùm animam. referuntur ad masculinum . Qui autem habent gracile,imbecilles sunt. referũtur ad fœminas.Quibus collũ crassum,& carnosum, iracũdi.referũtur ad iracũdos tauros. Quibus autẽ est ingens , non valde crassum,magnanimi.referũtur ad leones. Quibus est lõgũ gracile,timidi sunt.referũtur ad ceruos. Quibus autẽ breue valde,dolosi,& insidiatores. referuntur ad lupos.

De Labijs.

Quibus sunt labia gracilia & in extremitatibus laxa,ita vt superius labium ad inferius protendatur ad coniũctionẽ labiorum , magnanimi sunt.referũtur ad leones. Videbit vtiq; aliqs hoc

& in

& in magnis & fortibus canibus. Quibus labia gracilia dura, circa dentes caninos ſupereminentia, qui ita habent, ignobiles. referuntur ad ſues. Qui autem craſſa labia habent, & ſuperius inferiori propendens, fatui. referũtur ad aſinos. Quicunque autẽ ſuperius labium, & gingiuas proëminentes habent, amatores ſunt contumeliarũ. referuntur ad canes.

De Naſo. Qui autẽ naſum extremum craſſum habẽt, ſegnes. referũtur ad boues. Qui autẽ naſum extremũ à ſummo craſſum habent, inſenſibiles ſunt. referuntur ad ſues. Qui naſum extremum acutũ habẽt, ſęuè iraſcibiles ſunt. referuntur ad canes. Qui autem naſum habent rotũdum & obtuſum, magnanimi. referuntur ad leones. Qui verò naſum extremũ ſubtilem habẽt, auiculares. Quibus incuruus à frõte mox deducitur, inuerecũdi sũt. referũtur ad coruos. Qui autẽ aquilũ habẽt, articulatũ à frõte, magnanimi. referuntur ad aquilã. Qui autẽ naſum cõcauũ habẽt, & quæ ante frontem rotunda circũferentiam autem ſuperiorem erectam, luxurioſi. referũtur ad gallos. Qui verò ſimum, luxurioſi. referuntur ad ceruos. Quibus autem nares ſunt apertæ, iracundi. referuntur ad paſſionem, quæ fit in ira.

De Facie. Qui faciem carnoſam habẽt, ſegnes. referũtur ad boues. Qui faciem macilentã habẽt, accurati. Qui autẽ carnoſam timidi. referuntur ad aſinos & ceruos. Qui valde paruã habent, puſillanimi. referuntur ad catũ, & ad ſimiã. Quibus facies magna tardi. referuntur ad aſinos, & boues. Quoniã verò neq; paruã neq; magnã oportet eẽ, medius habitus vtique, horum erit conueniens. Quibus autem facies videtur parum decens, illiberales ſunt. referuntur ad apparentem conuenientiam

Qui-

Quibus autem ab oculis tãquam uesiculę dependent, amatores uini sunt. referuntur ad passionem. Item quibus vehementer cadunt quę ante oculos apparent, vt vesiculæ, amatores somni. referuntur ad passionem. Item ex somno surgentibus, dependent quę sunt in oculis. Qui oculos paruos habent, pusillanimi. referuntur ad apparentem decentiam, & simiam. Qui uerò habent oculos magnos, referuntur ad boues. Igitur bene formatum oportet neq; magnos neque paruos habere oculos. Qui uero concauos habent, malefici. reducuntur ad simiam. Quicunque habent oculos eminentes, fatui. referuntur ad apparentem decentiam, & asinos. Quoniam autem neque eminentium oculorum, neque concauorum oportet esse, medius utique habitus pręstabit. Quibuscunque autem oculi sunt parum cõcaui, magnanimi. reducuntur ad leones. Quibus verò plus mansueti, referuntur ad boues. *De Oculis.*

Qui frontem paruam habent, indisciplinabiles. referuntur ad sues. Qui autem magnam ualde, tardi. referũtur ad boues. Qui uerò rotundam habent, insensati. referuntur ad asinos. Qui autem minus planam habent, sagaces. referuntur ad canes. Qui uerò quadrangulum commensuratum fronti habent, magnanimi. referunt ad leones. Qui autem collectam habẽt, adulatores. referuntur ad passionem quæ fit. Id autem in canibus uidebit quispiam: quoniam canes cum blandiuntur, contractam habẽt frontem. Qui autem nebulosam, audaces. referuntur ad taurum, & leonem. Quoniam autem nebulosus habitus audaciam significat, trãquillus autem adulationem, medius habitus utique horum bene decenter se habet. Qui tristem habent frontem, mœsti. *De fronte.*

referũtur ad passionem: quoniam, mœsti tristem habent faciem. Qui autem demissam, lamentabundi. referuntur ad passiones, quia lugentes, demissæ sunt frontis.

De capite. Qui habent magnum caput, sensati. referuntur ad canes. Qui uerò paruũ, insensati. referuntur ad asinos. Qui habent capita pineata, inuerecundi. referuntur ad habẽtes ungues curuos.

De auribus. Qui aures paruas habent simiales sunt. Qui autem magnas, asini. Videbit autem aliquis & canum optimos moderatas aures habere.

De passionum. Habituumq́; signis, à communibus quidem generibus desumptis, membris tamen particularibus applicatis. Cap. X.

De Coloribus. QVi ualde nigri sunt, timidi. referuntur ad Aegyptos, & Aethiopes. Valde autem albi, timidi sunt. referuntur ad mulieres. Color autem qui confert ad fortitudinem, medium horum oportet esse. Flaui, magnanimi sunt. referuntur ad leones. Rubei ualde, astuti. referuntur ad uulpes. Pallidi, colore turbati, timidi sunt. referuntur ad passionem quæ fit ex timore. Qui autem mellei coloris, sunt frigidi. frigida autem mobilia difficulter. mobilibus autem difficulter existẽtibus ijs, quę iuxta sunt corpus, erunt utique tardi. Quibus color ruber est, acuti sunt: quoniam omnia quæ sunt secundùm corpus, à motu calefacta erubescunt. Quibus color flammeus est, maniaci: quia ea quę sunt in corpore, uehementer calefacta, flammeum colorem habent. Qui autem extremè calefacti, maniaci utique essent. Quibus autem est flammeus color circa pectus, difficilis iræ sunt. referuntur ad

d passionem. iratis nanque superascenduntur
a quæ sunt circa pectus. Quibus autem circa col
um & tempora venæ distensæ sunt, difficillis irę.
eferuntur ad passionem, quia iratis hæc acci-
unt. Quibus facies supererubescens est, uere-
undi sunt. referuntur ad passionem, quia uerę-
undatis supererubescit facies. Quibus genæ su-
ererubescunt, amatores sunt uini. referuntur
assionem, quia ebrijs supererubescunt genæ.
Quibus autẽ oculi supererubescunt, extra se fe-
untur ob iram. referuntur ad passionem: quia
ui ab ira efferuntur, erubescant oculis. Quibus
utem oculi ualde nigri, timidi. niger enim co-
or ualde, uidetur timiditatem significare. Qui
utem non sunt ualde nigri, sed declinant ad fla-
ium colorem, boni animi sunt. Quibus autem
oculi glauci aut albi, timidi sunt. uisus est enim
lbus color timiditatem significare. Qui autem
on sunt glauci, sed charopi, boni animi sunt.
eferũtur ad leonem, & aquilam. Quibus autem
ino colore similes sunt, stolidi sunt. referuntur
d capras. Quibus ignei sunt, inuerecundi. refe-
untur ad canes. Qui autem oculos discoloratos
abent & turbatos, timidi. referuntur ad passio-
em: quia qui timuerint, pallidi fiunt colore non
qualiter. Quicunque oculos lucentes habent,
uxuriosi. referuntur ad gallos, & coruos.

Qui tibias pilosas habẽt, uenerei sunt. referun
ur ad hircos. Qui autẽ ea quæ sunt circa pectus, *De Pilositã*
c uentrem ualde pilosa habent, nunquàm in eis- *te in quacũ*
em perseuerant. referuntur ad aues: quia eæ pe *que corpo-*
tus, & uentrẽ ualde pilosa habent. Qui pectora *rũ parte.*
abent ualde nuda, uel non pilosa, inuerecundi
unt. referũtur ad mulieres. Quoniam igitur non
portet ualde pilosa esse, neq; nuda. medius ha-

bitus est optimus. Qui homeros pilosos haben nunquam in eisdem perseuerant. referuntur a aues. Qui dorsum habent pilosum ualde, inuere cundi sunt referuntur ad bestias. Qui autem co lum retro pilosum habent, liberales sunt refe runtur ad leones. Qui autem mētum habent ac tum, animosi. referuntur ad canes. Qui haben supercilia coniuncta, tristes sunt. referuntur a similitudinem passionis. Qui supercilia diuuls habent ante nasum, & extensa usque ad tempo ra; fatui sunt, referuntur ad porcos. Qui erecto pilos habent in capite, timidi. referuntur ad pas siones: quia timentibus eriguntur. Qui capillo multum crispos habēt, timidi. referuntur ad Ae thiopas. Quoniam igitur & erecti, & uehemen ter crispi, timiditatem ferunt, qui in extremitat sunt crispi ad bonum animū referuntur. referun tur autem & ad leonem. Qui id frontis, quod es ante caput, eleuatum habent, liberales sunt. refe runtur ad leones. Qui in capite adnatos haben capillos ad frontem iuxta nasum, sunt liberales, referuntur ad apparentem decentiam.

Pars hac in nō est in antiqua translatione, & forte Græco codici addita est.

[Qvi lōgi, ac tardi gressus, sit utiq; tarditate molestus, perfectiuus: quoniam lōge progredi efficax, tardè uerò cogitabundum. Qui breuis ac tardi gressus tarditate molestus, non perfectiuus: quoniam breuiter, tardeque progredi minimè efficax. Qui longi, ac celeris gressus minimè molestus, perfectiuus: quoniam celeritas perfectiuum, longitudo uerò non inefficax. Qui breuis, & celeris gressus * molestus, non perfectiuus.

** Non molestus.*

De mēbrorum motibus.

De manus, & cubiti, & brachij motu eadem referuntur. Qui humeris rectis, tensis insultant galeangones. referuntur ad equos. Qui scapulis mouen-

mouentur curui, elati. referuntur ad leones. Qui pedibus inuersis ambulantes, & cruribus, fœmini. referũtur ad mulieres. Qui uerò corporibus circuntorquẽtes se & frigantes, adulatores sunt. referuntur ad passiones. Inclinati autem ad dextram in ambulando, cinædi sunt. referuntur ad apparentem decentiam. Quicunque oculos habent bene mobiles, acuti, rapaces. referuntur ad accipitres. Qui palpebrizant, timidi: quia in oculis primùm mouentur.

Qui demissum aspectum: & quibus altera palpebra immittitur in oculis per medium fixi aspectus: & qui palpebras superiores tardè reducunt, molliterque intuentur: & qui palpebras immittunt: in uniuersumque omnes, qui molliter soluteque spectant, referuntur ad apparẽtem decẽtiam, & ad fœminas. Qui oculos frequenti tempore mouẽtes, tincturam albuginis in oculo uelut immotam habẽt, intellectiui: si enim in quopiam intellectio uehementer fiat, anima stat, & uisus.

Hæc etiam pars in antiqua deest trãslatione fortẽq; & ipsa Græco codici est adiecta.

QVI voce admodum magna uociferantur grauiter, iniuriosi. referuntur ad asinos. Quicunque autem uocant à graui incipientes, & finiunt in acutum, iracundi, & lugentes. referuntur ad boues, & ad decentiam vocis. Quicunque autẽ uocibus, acutis mollibus, ac ruptis loquũtur, cinædi. referuntur ad mulieres, & ad decentiam. Quicunq; grauiter uocãt, magnũ ac perplexum, referuntur ad fortes canes, & decentiam. Quicũque molliter sine contentione uocant, mãsueti. referuntur ad oues. Quicunque uocant acutè & fortiter, iracundi. referuntur ad capras.

De Voce.

PARVI valde, acuti sunt. latione enim sanguinis paruum, locum continente, motiones

De Paruis corpore, & Magnis.

quoque ualde uelociter accedunt ad ſapere. Qui autem ſunt valde magni, tardi, latione enim ſanguinis magnum locum continente, motu tardè accedunt ad ſapere. Quicunque autem paruorum ſiccis carnibus utuntur, aut & coloribus aut quæ per caliditatem corporibus ſuperfluunt nihil perficiunt. exiſtente enim in latione paruo & ueloci propter igneum, nunquam ſecundùm idem eſt ſapere: ſed aliud in alio prius, quàm excedens perficiat. Quicunque uerò magnorum humidis carnibus utuntur, & aut coloribus, qui propter frigiditatē innaſcuntur, nihil perficiunt. exiſtente enim latione in magno loco & tardo per frigiditatem non permittit aliquid accedere ad ſapere. Quicunque autem paruorum humidis carnibus utuntur, & coloribus propter frigiditatem, fiunt perfectiui. exiſtente enim motu in paruo, difficulter mobile temperamenti, commenſurationem præbuit primum perficere. Quicunque autem magnorum ſiccis carnibus utuntur, & coloribus per caliditatem, fiunt perfectiui & ſenſitiui. exiſtēte enim latione in loco magna, & tarda propter frigiditatem, nihil conducet accedens ad ſapere. Quicunque uerò magni ſiccis carnibus utuntur, & coloribus propter caliditatem, fiunt perfectiui & ſenſitiui. magnitudinis enim exceſſum, & carnium & coloris caliditas acquiſiuit, ut commenſurata ſit ad perficiēdum. Excedentia igitur corporum magnitudinibus, aut paruitatibus deficientia, quomodo perfecta ſunt, & quomodo imperfecta, dictum eſt. Media autem natura horum ad ſenſus optima & perfectiſſima, quibus utique ſupponitur ineſſe. motus enim non multi exiſtentes facilius ad mentem accedunt: nec etiam parui exiſtentes ſupergrediuntur:

iuntur: quare perfectissimam & ad perficiēdum quę fuerint proposita, & ad sentiendum oportet moderatam esse magnitudinem.

INCOMMENSVRATI, astuti.referuntur ad passionem,& ad fœminam.si enim qui incommensurati,astuti:commensurati utique erunt simul & iusti, & fortes. Relationem autem commensurationis ad corporum bonam motionem, & bonam natiuitatē reducere oportet, sed non ad formā maris, sicut in principio dictum est. Bene se habet autem & omnia signa,quæcunq; prædicta sunt.referre ad apparentem conueniētiam, & in masculum & fœminam.hæc enim perfectissima diuisione diuisa sunt, & demonstratum est, quòd masculus est fœmina iustior, & fortior, & ut in uniuersum dicatur melior. In omni autem electione singulorum, alia alijs signis magis declarant manifestè subiectum: manifestissima autem, quę in principalibus locis fiunt. Principalissimus autem locus est, qui est circa oculos,& frontem,& caput,& faciem: secundus autem qui est circa pectus,& humeros. consequenter circa crura, & pedes. qui autem circa uentrem,minimus. Omnino autem, ut sic dicam, ista loca manifestissima signa præbent, in quibus & prudentię plurimæ decor apparet.

De Commensuratis & Incommensuratis.

*

Physiognomicorum finis.

ARISTOTELIS
DE COLORIBVS LIBELLVS.

A Simone Portio Neapolitano Latinitate donatus, ac

COSMO MEDICI Florentinorum Principi, Magnanimo Duci.

De coloribus simplicibus. *Cap.* *I.*

Libri huius phrasis Theophrastū potius aut alium quā Stagiritā sapere videtur.

Implices colores sunt, qui elementa, puta ignem, aërem, aquam, & terram sequuntur. Aër enim & aqua per se sunt natura alba: ignis autem, & Sol, flaui: terra uerò natura alba est, at propter tincturā multicolor apparet. quod in cinere fit manifestum. nam exusto colore, qui tincturam faciebat, albus euadit: non tamen omni ex parte: quòd fumo, qui niger est, tingatur. Quocirca etiam lixiuium efficitur flauum: flammeo, & nigro aquam colorante. Niger autem color consequitur elementa, cùm in se inuicem mutantur. Alij, qui ex his facilè intelliguntur, fiunt mixtione sibi

te sibi inuicem temperatorum. Tenebra autem fit deficiente lumine. Tripliciter enim nigrum nobis apparet. aut enim omnino quod nõ videtur, est natura nigrum: aut à quibus nullũ prorsus lumen fertur ad oculos. nam quod non videtur, cùm ambiens locus videtur, nigri reddit apparentiam. apparent item nobis huiusmodi omnia nigra, à quibus rarum & paucum lumen repercutitur. Quare & nigrę apparent vmbræ. Similiter & aqua, quando exasperata fuerit, quemadmodum maris horror. nam propter superficiei asperitatem paucis radijs incidentibus, & dissipato lumine, vmbrosum nigrum apparet. Propterea & nubes, quando densa fuerit valde. eadem quoque ratione, & aqua, & aër, quando non omnino penetrat lumen. etenim hæc videntur esse nigra, quòd profunditatem habeant: eo quòd omnino rari radij refranguntur. intermediæ enim partes ipsorum luminis, omnes videntur esse nigræ, propter tenebram. Quòd autem tenebra non sit color, sed luminis priuatio, non difficile est tuum ex alijs multis dicere, tum potissimum ex eo, ꝙ non sit sensibilis quanta qualisque figura sit tenebra, quemadmodum in alijs visibilibus. Quòd autem lumen sit color ignis, perspicuum ex eo est, quoniã nullũ alium quàm hunc inuenitur habere colorem: tum quia hic solùm est per se visibilis, alia verò per hunc. Cæterùm hoc est considerandum. nonnulla enim, quæ non sunt ignis, neque ignis species natura, lumen facere videntur. Quin ergo ignis color est lumen: non tamen etiam lumen, ignis solius est color. Sed vsu venit hunc colorem, non soli igni inesse, lumen tamen esse ipsius colorem. nullo quippe alio eius visionem fieri contingit, nisi lu-

mine: vt aliorum omnium corporum corporis apparentia. Nigrum autem colorem fieri contingit, cùm aër, & aqua ab igne comburuntur. quare & omnia ambusta nigrescant, velut ligna, & carbones igne extincto. Quin & fumus, qui ex latere prodit: vbi humidum, quod lateri inerat, excernitur, & comburitur. Quocirca & is fumus est nigerrimus, qui ex opimis, & pinguibus, puta oleo, pice, ac teda erumpit: propterea ꝙ hæc maximè cõburantur, continuitatemq; faciant. Nigra pręterea & hęc fiunt, per quæ fluit aqua, cùm, vbi muscosa facta fuerint, primum humidũ exiccatur: quemadmodum & parietum tectoria, itidem & lapides, qui sunt in aqua. etenim hi facti muscosi, ac postea exiccati, euadunt colore nigri. Simplices igitur colores, tot talesq; sunt.

De coloribus Medijs, siue Mixtis.
Cap. II.

RElíqui colores, qui ex horum temperamento, & maioris, minorisq; ratione gignuntur, multas ac varias præbent colorũ imagines, maioris quidem, minorisq; ratione, ceu puniceus, & halurgus: temperamẽto verò vt albus, & niger, quandoquidem mixti, fusci reddunt apparẽtiam. Quamobrem niger & vmbrosus mixtus lumini, puniceũ. nam nigrum mixtũ lumini, tum quod à Sole, tum quod ab igne emicat, conspicimus semper esse puniceum: & nigra ignita omnia mutari in puniceum. etem̃ fumosæ flammæ, & carbones, quando sunt accensi, cernuntur colorem habere puniceũ. Halargus verò floridus fit, & splendidus, quando cum mediocri albo & vmbroso infirmi Solis radij temperãtur. Vnde & circa Orientem, ac Occidẽtem aër purpureus est,
si quando

si quando oriente, occidenteque Sole apparet. radij em̃ imbecilles tunc maximè in aërem vmbrosum incidunt. Apparet præterea mare purpureum, cùm vndæ sublatæ in inclinatione vmbrantur. nam imbecilles Solis radij in sedem illabentes, efficiunt vt color appareat halurgus.

Quod in pennis quoq; fieri conspicitur, cùm enim aliquo modo ad lumen extenduntur, halurgum reddunt colorem: verùm pauciore incidente lumine, caliginosum, quẽ vocatur ὄρφνιον, id est opacum. Copiosum autem, & primo nigro temperamentũ, puniceum. qui cùm floridus est, ac coruscans, in flammeum colorem mutatur. Nam pro mutuo in se inuicem temperamẽto ita accipere conuenit, ex subiecto colore conspecto miscentes, non autem omnium similem statuentes generationem. Est enim colorum, non simpliciter quidem, sed rationẽ habet eandem cum quibusdam compositis, quam habent simplices inter se: propterea ꝙ mixtio vnius habet latitudinem, & non insignem in vniuerso, & præuisum similiter constituit. Nam cùm dicimus temperamentum halurgi, aut punicei, necesse est similiter atq; eos qui miscentur ex his, faciuntq; alium colorem, narrare generationem, & nõ facere similem apparentiam: eo ꝙ oporteat sumere & considerare temperamentum ex præconstituto. puta, ꝙ color vinosus gignitur, quãdo cum nigro puro & coruscanti temperãtur radij aërij, quemadmodum & racemorum acini. etenim horum apparet color vinosus, interea dum maturantur: at simul, atq; nigruerint, puniceus in halurgũ mutatur. Porrò iuxta cõmonstratum modum, oportet omnes colorũ differentias considerare, sumẽtes similitudinem ex motu, secundùm

appa-

apparentem mixtionem quæ est in vnoquoq; assimilantes, atq; in his, qui particulatim in generatione aliqua & temperamento præbent apparentiam, etiam fidem adferentes. Oportet aũt & omnium horũ instituere contemplationem, non cõmiscentes hos colores, veluti pictores: sed ex prædictis, cõferentes radios reflexos inter se. ita enim potissimum quispiam possit secundum naturam temperamenta colorũ contemplari. Fides verò & similia considerare oportet ex ijs, in quibus erit manifesta colorum generatio. Hæc autem præcipuè sunt, lumen Solis, & ignis, aër, & aqua. nam prout magis, minusq; miscentur, hæc potissimum omnes, vt ita dicam, colores absoluunt. Assumere præterea oportet similitudinem & ex alijs coloribus permixtis cum radijs. carbones enim, & fumus, & ærugo, & sulphur, & pennæ, mixta alia radijs Solis, alia splendori ignis, multas & varias reddunt coloris mutationes. Sunt quædam etiam in concoctione consideranda, quæ fiunt in plantis, & fructibus, & pilis, & pennis, & id genus omnibus.

De colorum Infinitate. *Cap. III.*

AT verò nõ oportet nos latere, ob quot causas multiformitas, & colorũ infinitas accidit. inueniemus enim, aut propterea ꝙ impariter ac inæqualiter cũ lumine & vmbris temperamenta sumuntur: nam lumen & vmbræ, secundũ magis & minus, plurimũ à se inuicem dissident, quare tum per se, tum mixta cum coloribus. creant colorũ mutationes: aut eo ꝙ qui temperãtur, multitudine & viribus differũt: aut quia non habent easdem rationes. multas enim & halurgus habet differẽtias, & puniceus, & albus, & reliquorũ singuli: tum propter magis & minus, tum

tum ob mutuam mixtionem, ipſorumq; syncè-ritatem. Adfert item differentiam, & cùm ſplendidum ac coruſcans eſt id quod admiſcetur: aut contrà, ſquallidū, & minimè ſplendidum. Eſt autem coruſcans, nihil aliud niſi continuitas luminis, & denſitas. fit enim aureum, quando flauum & ſolare denſatum vehementer coruſcat. Quare & columbarū colla, & aquarum guttæ, aureæ apparent, cùm lumen repercutitur. ſunt etiā quædam, quæ læuigata attritu, & potentijs quibuſdam, diuerſos & varios obtinent colores, ceu argentum attritū, & aurum, & æs, & ferrū. Et nonnulla genera lapidum diuerſos faciunt colores (ceu &c.* nigri enim cùm ſint, alba depingunt lineas, eo ꝙ omnium eiuſmodi primæ quidē conſtitutiones ex paruis ſint particulis, & denſis & nigris: ſed à tinctura, quam nacti ſunt in generatione, oībus meatibus coloratis, per quos permeauit ipſorū tinctura, aliam habuerint coloris imaginem. qui verò attritu abſumptus eſt ab ijs, non amplius eſt aureus, neq; æreus, neque alium vllum eiuſmodi habet colorem, ſed prorſus niger eſt: propterea quòd pori, dum ipſi conteruntur, diſrumpantur, per quos tinctura permeauit: natura verò etiam ex eiſdem ſit.) nam cùm prior his color nō amplius ſit nobis, manifeſtus, propterea ꝙ in attritu tinctura ſit diſtracta, ſecundùm naturam illis inſitum colorē videmus. quocirca etiam omnia apparent nigra. dum autem vnumquodq; horum atteritur ad æquale aliquid & læue, quemadmodum & ad lapidem Lydium, deponunt inſitum ipſis colorem, nigrum ſcilicet, & aſſumunt denuò colorem, quem habebāt à generatione, † in coniunctione, & cōtinuitate, ipſum tincturæ diaphanum. † Quæ cōburuntur autem, & diſſol-

Hæc verba his incluſa ſignis ( ) in nonnullis deſunt codicibus.

Et † † hæc in aliquo codice deficiunt.

& dissoluuntur,& liquefiunt in igne, hæc multos habent colores, quorum fumus est tenuis,& aëreus,etiam colores vmbrosi, vt is qui ex sulphure,& æruginosis æramentis exhalat,& quęcunq; sunt densa & læuia,velut argentum. Alia autem, quibus vmbrosi sunt colores,etiã læuitatem participant, velut aqua, & nubes, & auium pennæ. etenim hæc, tum propter radios incidentes,tum læuitatem,aliâs aliter temperatos, diuersos efficiunt colores: quemadmodum & tenebra. Nullũ autem colorum videmus purum qualis est. sed omnes alijs temperatos.nam etsi aliorum nulli, luminis tñ radijs & vmbris temperati, alij atq; alij,& non quales sunt apparent. Iccirco & quæ in vmbra spectantur, & lumine, & Sole, & duro aut molli fulgore, & quæ secundùm inclinationes,ita aut ita se habent, & secundùm alias differentias,diuersa apparent. Item cũ radijs, qui ab igne,& Luna,& candelis emittũtur: eo ꝙ lumen vniuscuiusq; horum diuersiorem obtineat colorem. † Et colorum inter se inuicem mixtione. nam cum per se inuicem feruntur, colorantur. † Lumen enim quando illabens ab aliquibus coloratur,& fit puniceum,aut herbaceum: & quando quod temperatum est,incidit in alium quempiam colorem, rursus ab illo temperatum, aliud quoddam sumit coloris temperamentum. atque id assiduè quidem patiens, sed non sensibiliter, interdum accedit ad oculos, ex multis quidem temperatum coloribus, sed vno quopiam ex ijs, quæ maximè prępollent,sensum creans. Quapropter & per aquam aquea magis apparent, & quę videntur in speculis, colores habere similes speculorum cernuntur. quod etiam in aëre euenire putandum est. Itaq; colores omnes mixti ex tribus

Et hæc † † desunt in aliquibus codicibus.

bus

bus gignuntur, lumine, & per quæ apparet lumen, ceu aqua & aëre, & tertio ſubiectis coloribus, à quibus contingit lumen refrangi. Album autem & diaphanum, quãdo rarum fuerit valde, apparet colore aëreum. in denſis verò omnibus apparet quædam caligo, quemadmodũ in aqua, & vitro, & aëre, quãdo fuerit craſſus, radijs enim propter denſitatem vndequaq; deficientibus, nequimus quæ intra eos sũt exactè perſpicere. Aër autem cominus inſpectus, nullum videtur habere colorem. nam propter raritatem à radijs vincitur, ab ijs ſeparatur, cum denſiores ſint, & per eum appareant. Cùm verò in profundo cernitur, proximè apparet colore cyaneus, propter raritatem. vbi enim deficit lumen, ibi tenebra interceptus, apparet cyaneus. condenſatus autẽ quemadmodum & aqua, omnium albiſſimus eſt.

De coloribus Artificialibus. Cap. IIII.

PORRÒ quæ tinguntur omnia colores à tingentibus ſumunt. multa enim floribus, & terra naſcentibus, & radicibus tinguntur, & corticibus, & lignis, & folijs, & fructibus. præterea multa terra, multa ſpuma, multa & atramento. quinetiam nõnulla, animalium ſuccis, quemadmodũ halurgus purpura. alia vino, quædã fumo, aliqua lixiuio, nõnulla mari, ceu pili maritimorum. etenim hi à mari ruffi euadunt. Et omnino quæ colores hñ proprios. ſemper enim ab omnibus ijs, vnà cum humido & calido coloribus ſimul ingredientibus in eorum quæ tinguntur, meatus, quando aruerunt, ab illis colores ſuſcipiunt, quocirca & ſæpenumero ex ijs eluuntur, floribus effluxis ex meatibus. Quinetiam aſtrictiones, multas gignunt in tinctura differentias, & miſtio-

& mistiones, & passiones eorum quæ tinguntur. quomodo & de temperamento dictũ fuit antea. Tinguntur autem & nigra vellera, non tamen simili modo colore fiunt splendida: eo ꝙ meatus ipsorum tingantur, ingredientes in florum poros: verùm intermedia pili spatia nullam sumunt tincturam. Alba quæ sunt, quæq; inuicem comparantur cum coloribus, efficiunt, vt omnes flores appareant splendidiores: nigra verò contrà, vt vmbrosi, & caliginosi. quocirca & qui opacus vocatur, floridior fit in nigris, quàm albis. ita enim meracior ipsis apparet flos temperatus cum radijs nigri. nam per se interuallum inter meatus non videtur, propter exiguitatem: velut neq; stannum temperatum æri, neq; aliud quippiam eiusmodi. Colores verò eorum quæ tinguntur, alterantur propter prædictas causas.

De mutatione colorum ex Concoctione. *Cap. V.*

Pili porrò, & pennę, & flores, & fructus, & plantæ omnes, ꝙ simul cum concoctione omnes sumũt colorũ mutationes, ex multis est conspicuum. quæ'nam autem sint singulis eorũ quæ terra nascuntur, colorum principia, & quales ex qualibus mutationes suscipiunt, & propter quas causas hæc patiuntur: item si quas dubitationes contingit ea comitari, de his omnibus ex huiusmodi est considerandum. In omnibus autẽ plantis principium colorum est herbaceus. etenim germina, & folia, & fructus fiunt initio herbacei. Viderit autem id aliquis, & in aquis pluuijs, vbi plusculo tempore aqua constiterit, denuò excicata, fit calore herbacea. Secundùm rationem autem accidit, hunc omnibus ijs, quæ terra nascuntur, primùm consistere colorem. nam aquæ omnes vetustæ, initio quidem fiunt virides,

tempe-

temperatæ radijs Solis: paulatim verò nigrescē-tes, rursus mixtæ viridi, fiunt herbaceæ. nam humidum, velut iam dictum est, per se inueterascēs, & exiccatum, nigricat, quemadmodum & cisternarum tectoria. etenim horum quæcūq; semper sunt in aqua, ea omnia nigrescunt: eo ꝙ iuxta ea arescat refrigeratus humor. Sed quę hausta insolatur, partim fit herbacea, propterea ꝙ flauum cum nigro temperatur: partim humore magis nigrescente, herbacea fit saturata valde, & portacea. Quapropter & omnium germina vetusta, multò sunt nouellis nigriora. quædam verò flauiora, eo ꝙ nondum humor in ijs nigricet. cùm etenim incrementum ipsorum sit tardius, & humor diu in eis permaneat, propterea ꝙ refrigeratus valde nigricet humor, fit portaceus, meraco nigro temperatus. In quibus autem humor non miscetur radijs Solis, & horum color permanet albus: nisi vetustescens & exiccatus antea nigruerit. Quocirca omnium quæ terra nascuntur, ea quæ supra terram sunt, primum sunt viridia: quæ verò in terra, velut scapi & radices, alba. Quinetiam germina intra terram quæ sunt, albent: at ablata terra, initio velut dictū est, omnia fiunt herbacea: propterea ꝙ humiditas, quæ per germina ad ea percolat, eiusmodi habeat coloris, naturam, eaq́ue ilico in fructuum incrementum absumatur. Cùm verò non amplius augentur, eo quòd calidum iam non dominetur affluenti alimento, verum etiam contra resoluitur humor à caliditate, & fructus omnes maturescunt, concocta tum à Solis, tum ab aëris calore, quæ in fructibus erat humiditate, à plantis suscipiunt colores, quomodo & quæ tinguntur à floribus. quare paulatim colorantur. & o-

tissimum eorũ partes quæ ad Solem & teporem obuertuntur. Quare & colores suos vnà cum anni temporibus mutant. Nam qui sunt herbacei coloris, omnes iam maturati, mutantur in eum qui secundùm naturam est, colorem. Etenim albi & nigri, & fusci, & flaui & nigricantes, & umbrosi, & propemodum omnes habentes colorum differentias euadunt. Verũ quoniam plurimi colores fiunt, pluribus sibi inuicem temperatis: patet quòd & colores q sunt in plantis, necesse sit eadem habere temperamenta. nam humor per has percolans, & secum eluens, omnes colorum patentias recipit: atque hoc concocto circa fructuum concoctionem, tum à Solis, tum ab aëtis caliditate, singuli per se consistunt colores, alij quidem citius, alij verò tardius, quemadmodum euenit & in tinctura purpuræ. nam vbi hac contusa uniuersam ex ea humiditatem eluerint, eamq́ue affusam coxerint in cortinis, primum nullus omnino color in tinctura conspicuus est, eò quòd, paulatim ipsorum quisque, humido magis concocto, & insitis iis coloribus sibi inuicem permixtis, multas variasq́ue capiat differentias. Etenim niger, & albus, & opacus, & aëreus, & tũc omnes ex simul elixatis gignũtur. quare propter temperamentũ, non amplius per se aliorum colorum quispiam conspicitur. Idem hoc accidit & in fructibus, in multis enim, eò quòd non omnes colorũ concoctiones simul fiunt, sed quidam ipsorum prius consistunt, quidam postea, ex aliis in alios mutantur. ceu racemi, & palmulæ. etenim hi interdum primum fiunt punicei: sed atro in se consistente, in uinosum mutantur: denique fiunt cyanei, quando iam puniceus multo & meraco nigro permixtus fuerit. Nam colores qui

qui postea accedunt, quando pręualent, priores colores euariant. maximè aũt hoc in nigris fructibus conspicuũ est. ferè enim ipsorum plurimi, vt dictum est, initio ex herbaceo commutati, paululum in puniceum vergunt, fiuntq; ruffi: sed cõfestim cõmigrant rursus ex ruffo, etiam meraco nigro in huiusmodi insito. Declarant autem & sarmenta, & vellera, & folia omnium cuiusmodi sunt nigra: propterea ꝙ ijs insit plurimus eiusmodi color. siquidem ꝙ fructus nigri etiam ambos colores participant, manifestum est. omniũ enim talium succus est vinosus. Colores verò in generatione punicei posteriores sunt nigris. inditio est autem. nam sub stillicidijs pauimenta, & omnino vbi cõtingit mediocris aquarum eruptio, in locis vmbrosis, omnia mutantur primũ ex herbaceo in puniceum colorem: fitq; pauimentum, tanq̃ sanguis nuper mactatus esset eo loco, quo color herbaceus adeptus est cõcoctionem. Postremò autem, etiam hic valde fit niger & cœruleus, quod contingit & in fructibus. Porrò, ꝙ accedentibus posterioribus coloribus, cùm euincuntur priores, color fructuum mutatur, ex huiusmodi quoq; facile est perspicere. nã mali punicæ fructus & rosarum folia, initio quidem fiunt alba, sed postremum coloratis eorum succis à concoctione, pallent, mutanturq; in halurgum colorem & puniceum. Quędam plures in se habent colores, ceu & in papauere succus, & in olea amurcæ. etenim hic primùm fit albus, quemadmodum mali quoque punicæ fructus. exalbatus autem rursum in puniceum mutatur colorem. postremò verò multò nigro temperatus, fit cyaneus. Quocirca & papaueris folia, superiora obtinent punicantia, quod celer fit ipso-

rum excoctio: quę verò sunt iuxta principia, nigra, iam hoc colore in eis, euincente, velut & in fructu. nam tandem fit niger. In quibus verò plãtis vnus solus color inest, puta albus, aut niger, aut puniceus, aut halurgus: harum omnium fructus permanent, semper eandem habentes coloris naturam, vbi semel ex herbaceo in alium colorem fuerint mutati. Porrò flores cum fructibus in nonnullis vnicolores esse cõtingit, quemadmodum res se habent in malo punica. etenim fructus eius, & flos est puniceus. In nonnullis verò multum colore differunt, velut & in lauro, & in hedera. flos enim omnium harũ est flauus, at fructus niger. Puniceus præterea & mali. etenim huius flos est albus purpurascens: fructus verò flauus. Papaueris item flos est puniceus: at fructus, alius niger, alius albus, propterea quòd cõcoctiones insitorum iis succorũ, aliis atque aliis fiant temporibus. Facile autem hoc est ex multis contueri. † etenim fructuum quidam, velut dictũ est, multas differentias & colorum, & odorum, & saporum, vnà cum concoctione capessunt: * quare & odores, & succos longè differentes cõtingit flores, & fructus concomitari. Amplius, id magis in ipsis floribus est perspicuũ. eiusdem enim folij aliud est nigrum, aliud puniceum. nõnullorum autem aliud est album, aliud purpureum. maximè autem id patet in iride. multas enim hic flos continet in se varietates * propter concoctionis differẽtias, quemadmodum & racemorum, quando iam maturi fuerint. quocirca etiam omnium maxime foliorum extrema concoqui contingit: quę verò sunt circa initia, sunt multò decoloratiora. Propemodũ enim quorundam quasi exuritur humidum, prius quàm propriam

Et hoc loco varij sunt codices.

priam capiat concoctionem. ideo & flores colore permanent: fructus verò concocti mutantur. nam illi propter alimenti paucitatem confestim excoquuntur: at fructus propter humoris copiã, in omnes qui secundùm naturam sunt, vnà cum concoctione mutantur colores. Manifestum autem, id est, vt dictum fuit antea, & in floribus eorum quæ tinguntur. nam initio cùm tingentes purpuram, demittunt sanguineas sanies quas αἱματίδας vocant, opacæ fiunt, & nigræ, & aëriç. flore verò satis elixato, fit floridus, halurgus, & splendidus. Quare necesse est, & florũ multos similiter coloribus fructuũ euariare: & alios excellere, alios autem deficere à coloribus naturalibus: propterea ꝙ quorũdam sit imperfectior, & quorundam perfectior concoctio. flores igitur & fructus, propter has causas, discrepare inter se contingit. Multæ autem plurimarum arborum tandem fiunt: eo ꝙ alimento deficiẽte antea præuentæ inarescant, q̃ mutentur in colorem qui ₰m naturam est. quandoquidem & defluentium fructuum aliqui fiunt colore flaui, propterea ꝙ & horum prius concoctione deficiat nutrimentum. Amplius & frumentum, & omnia quæ terra nascuntur. etenim hæc postremum fiunt flaua. nam cùm humidum in ijs non amplius nigrescat, propterea ꝙ celeriter exarescit, efficit coloris mutationem. nigrescens autem & viridi temperatum fit, velut dictum est, herbaceum. verum si infirmius semper fit nigrum, rursus paulatim in viridem mutatur colorem, ac tandem fit flauum. quandoquidem pyri folia & portulacæ, & aliquorum aliorum concocta, fiunt punicea. at quæcunq; horum celeriter quoque exarescunt, ea fiunt flaua, ꝙ eorum nutri-

mentum ante concoctionem deficiat. Rationi igitur maximè consonum est, plãtarum differentias euenire, propter prædictas causas.

De colore Pilorum, Pennarum, & Cutum. Cap. VI.

Fiunt autem & pili, & pennę, & cutes equorũ & boum, & ouium, & hominum, & aliorum animalium omniũ alba, & fusca, & ruffa, & nigra, eandem ob causam. Alba quidem, cùm humidum adhuc proprium retinens colorem exiccatum fuerit à concoctione. Nigra verò contrà, quoties ipsum in generatione humidum, quemadmodum in aliis omnibus antiquatum & tempore confectum, propter copiam nigruerit. omnium enim talium & pelles, & cutes fiunt nigræ. Fusca autem, & ruffa, & flaua, & reliquis prædita coloribus, quęcunque pręuenta siccescunt prius, quàm in ipsis humidum perfectè mutetur in nigrum colorem. Quibus autem inæqualiter hoc accidit, etiã colores tales fiunt varij. quare etiam omnia cutes & colorem consequuntur. quandoquidem etiam hominum rufforum, & pili sunt alborussi, nigrorum verò, nigri. quòd si secundùm aliquam corporis partem effloruerit album: vniuersi pilos quoque albos habẽt eo loco. sicuti ea quæ ex animalibus varia sunt. Ita omnes pili, & pennæ cutes sequũtur, & secundùm partes, & secundùm corpus solum. Similiter his se habent vngulæ solidæ, & difidæ, rostra, & cornua. etenim hæc nigrorum fiunt nigra: alborum autem alba, propterea ꝙ etiam his omnibus alimentũ per cutem ad exteriorem ambitum percolatũr. Quòd autem hæc sit causa, haud difficile est ex multis perspicere. Nam puerorum omnium capita initiosum ruffa, propter alimonij paucitatẽ. atque id manifestum est. nã capilli imbecilles sunt, &

rari, eandem ob causam. Præterea etiam primum breues omnibus pueris proueniunt: verùm progrediente ætate, nigrescũt, rursum iis coloratis, propter affluẽtis alimenti copiam. Simili modo & circa pubem ac barbam, cùm primum cœperint pubescere, & lanuginem emittere, hę quoq; fiunt initio ruffæ cito, propter humiditatis paucitatem, quę in ipsis desiccatur. Vbi verò pluſculum alimenti ad locum defertur, rursus nigrescunt. Pili autem in corpore, plurimo tempore ruffi perdurant, propter alimenti inopiam. quoniam quo tempore augẽtur, etiam hos similiter nigrescere contingit, quemadmodum & pubis, & capitis pilos. indicio autem id est. nam quæcunque prolixos habent pilos, vtplurimum qua parte proximi sunt corpori, sunt nigriores: circa summa verò sunt flauiores, vt sunt ouium, equorum & hominũ: propterea quòd iis paucissimum alimentum ad hæc loca deferatur, & exarescat celeriter. Fiunt & pennæ nigrarum auium, quæ prope corpus sunt, nigriores omnibus: quę verò in summis partibus sunt, flauiores. eodem modo & quę circa collũ sunt, & omnino quæ paucum capiunt alimentum. patet id. nam omnes pili à perfectione mutãtur, fiuntque ruffi, eo quòd rursum alimentum deficiẽs celeriter exarescat. Denique albi prius, quàm humidum nigrescat, alimento in iis excocto, maxime autem hoc perspicitur in animalibus subiugalibus. omniũ enim pili fiunt albi. locis enim nequeuntibus similiter attrahere nutrimentum, propter calidi imbecillitatem, humidum celeriter exarescens, fit album. Et quæ sunt circa tempora maxime omnium canescunt, & in summa circa infirma & laborantia loca. Propterea & omnium maxime in hunc

colorem mutantur, cum naturã commutauerint propriam. etenim lepus factus est iam albus: & niger vtiq; apparuit tum ceruus, tum vrsus. similiter autē his & coturnix, & perdix, & hirundo. cum enim omnia talia sint imbecilla generatione, propter alimēti paucitatem ante tempus excocta, fiunt alba. Ita & puerorum quidam statim & capita habent alba, & cilia, & supercilia: quēadmodum aliorum quoque cuique sub senectutem aperte hæc canitiei passio contingit, propter imbecillitatem & paucitatem. Quocirca & plurima animalia alba, infirmiora sunt nigris. ante enim quàm perficiatur ipsorum augmētum, propter alimēti paucitatē excocta, fiunt alba, quemadmodum & ex fructibus quicunque morbo correpti fuerunt. etenim hi multò magis propter imbecillitatem excoquuntur. Quæ autem fiūt alba, multum differentia ab aliis, vt equi, & canes. huiusmodi autem omnia mutātur ex eo, qui secundùm naturam est, colore in alba, propter alimēti bonitatem. humidum enim in eiusmodi non vetustescens, sed absumptum propter incrementū, fit nigrum. nam plurima talia sunt humida & infrugifera, propter alimenti bonitatem. quapropter neque albi pili mutātur. id autem est perspicuum. si quidem nigra ante canitiem ruffa efficiuntur, alimento iam in iis deficiente, & magis excocto: postremo verò alba. Cæterum quidam existimant, nigra omnia fieri, propterea quòd alimentum ipsorum comburatur à calido, quemadmodum & sanguinem, & aliorum vnūquodque, errantes. nonnulla enim animalium statim ab initio fiunt nigra, sicut canes & capræ, & boues, atque omnino quoruncunq; pili & cutes initio alimentum habent: procedēte verò ętate, minus.

atqui

atqui non decebat, ſed oportebat. omnium tales eſſe & pilos, & vigorem, quo tẽpore calidũ quoq; ipſorum maximè pollet: & uniuerſa magis circa initia caneſcere. multò enim infirmius omnium calidum eſt à principio, quàm quo tempore pili ipſorum albeſcere incipiunt. Manifeſtum autem hoc eſt & in albis. nam quædam ſtatim colorem habent albiſſimum, quęcunque horũ plurimũ habent ab initio alimentum, neq; ante tempus humidum in eo exareſcit. progrediẽte autem ætate, flaua, alimento pauciore iis poſtea affluente. Nõnulla in principio fiũt flaua, verùm in vigore albiſſima: ſicut & auium colores rurſus mutantur alimento in iis deficiente. Declarat id, omnia enim hæc fiunt flaua, & circa collum, & omnino quæcunque indigent alimento, quod in eis deficit. Patet autem. nam quemadmodum & ruffum in album mutatur, & nigrum rurſus in ruffum: ita & album in flauum. Cõtingit autem hoc & in plantis. nonnullæ enim ex poſteriore concoctione recurrunt denuò ad priorem, maxime autem id in malo punica eſt perſpicuum. nam ab initio acini fiunt punicei, & folia propter paucitatem alimẽti excocti; poſtea autem rurſum mutantur in herbaceum colorem, multo alimento affluente, & concoctione non potente ſimiliter obtinere: tandem autem cõcocto iam alimento, rurſus fit color puniceus. Vt autẽ in vniuerſum dicã & de aliis pilis & pennis, omnia capiũt mutationes: alia, vt dictum eſt, deficiente in eis alimento: alia contrà, abundãte. quocirca alii aliis ætatis tẽporibus, & albiſſimi, & nigerrimi fiũt pili, quãdoquidẽ coruorũ quoq; pẽnæ poſtremò in flauũ mutãtur colorẽ, deficiente in eis alimento. Verùm pilorũ nullus, neq; puniceum, neq; halur

gum, neq; porraceum, neq; alium vllum eiusmodi fit habens colorem, propterea quòd omnes ij colores gignantur, Solis radijs cùm ijs permixtis. Præterea ex pilis humidis, dum accidit mutatio carnis, nullam ipsi sumũt mixtionem. Perspicuum autem id est. etenim ex pēnis ab initio nulla generatur talis. qualis est pilus. Sed & ex auibus variæ, omnes, vt ita dicam, nigræ sunt, velut pauo, columba, & hirundo. posterius autẽ sumunt omnes eiusmodi varietates, concoctione ipsarum iam extra corpus facta tum in pennis, tum in caulibus. quare accidit, sicut & in plantis, etiã horum concoctionem extra corpus fieri.

Quamobrem & reliqua animalia, tam aquatilia, quàm reptilia, & conchylia omnigenas habent colorum formas, multa etiam his facta concoctione. Speculationẽ igitur circa colores, quispiam potissimum ex dictis possit perspicere.

*

Aristotelis libelli de Coloribus Finis.

ARISTO-

ARISTOTELIS DE SPIRITV.

Quæstio de Spiritu natiui duratione, ac auctione. Caput I.

VAENAM spiritus natiui duratio est, & quæ ipsius auctio? nam liquidò experimur, quòd tum pro ętatis mutatione, tum pro constitutione corporis, & auctior fieri consueuit, & fortior. An vt & partes cæteræ, foris acciden te quopiam: sic alimentum ijs appositum quæ animam habent, conseruet ipsa, & maiora reddit. Considerandum itaque hic est, quale id sit, & vnde accedat. Et sunt modi duo, in quos referri queat. aut enim respiratione istud fit, aut concoctione cibi assumpti, vt in partibus quoque cæteris. Et ex his minimè alienus videtur modus ille, quem cibi esse perhibent. Vt enim corporum cęterorum alitionem, auctionemque omnino è materia corporea fieri videmus, ita spiritus quoque auctio, & alitio in corpus referetur aptissimè. nam & ipse corpus est. Quis autem modus hic fuerit? An palam est, attractione quapiam è venis facta & concoctione istud fieri quando sanguis extremũ atque idem vniuersis est alimentum. Vt igitur ad vasorum, & eorum quæ continentur, atque omnino ad calidi alitionem quippiam attrahitur, quòd aër distribuit efficaciam præbens, sibique

Liber hic pculdubio non est Stagirita.

bique ipse concoquendi vim apponens auget, nutritque: sic hunc ipsum spiritum incrementum durationemque accipere fortassis haud fuerit absurdum. At quod primum est aliorum, & tam animæ cognatum, & fortassis generatione, per quam semina in partes fingendas secernuntur, & in cuiusq; naturam abeunt, ea ipsa prius est, id ex alimento ortum habere, absurdum videri queat. tale enim syncerius esse, quàm vt ita nascatur, par fuerit. Deinde si omnis alimenti excrementum sit aliquod, cuiusmodi ab his, aut quo pacto excretio fiat? Nam expiratione fieri, rationi consentaneũ non est. nã statim aerem recipit. reliquum igitur est, vt per arteriæ meatus. Sed tum quod excernitur, aut tenuius erit, aut crassius. & vtrumuis absurdum est. Siquidem enim hic omnium syncerissimus sit, quomodo excrementum erit tenuius? Et si sit crassius, tum fuerint meatus omnino maiores aliqui, nisi per eosdem attractio fiat, & excrementi expulsio. Spiritus itaque ipsius auctio & duratio ex alimento facta, hisce ferè modis esse queat. Quod autem respiratione incrementum, & durationem spiritus accipiat, vt & * Aristoteles est arbitratus, ex aëre in pulmone concocto, & per uasa distributo, excrementis autem foras expulsis, id plures dubitationes habet. Primùm enim concoctio hæc à quo fiat? Ac par est, ab eo ipso, vt & cęterorum. Idipsum verò absurdum quoque est, nisi ab exteriore differat aëre. quo modo calor concoquet. Sed & spissiorem eundem esse rationi est consentaneum, vasorum scilicet & molis totius humiditate coniuncta. proinde in corpulentum quippiam abibit. At si tenuius fiat excrementum, rursus præter fidem est.

* *Aristogenes.*

est. Deinde concoctionis quoque celeritas præter rationem est. nam inspirationem illico sequitur expiratio. quid igitur tam velociter mutare & alterare queat? Et putarit quispiam maximè calidum esse, astipulante ipso etiam sensu. nã qui expiratus aër, calidus est. Præterea si in pulmone & arteria sit, quod cõcoquitur, tum calidi quoq; vis in ijsdem erit: id quod non aiunt illi, sed spiritu moto agitatoq; excalfieri aiunt. Quòd si aliunde attrahatur, aut mouente quopiam impellenté ve excipitur, admiratione tum maiore, inquisitionéve id dignum est. simul autem non id erit, quod primùm moueat. Postremo inspiratio vltra pulmonem non pergit, vt ipsi quoq; affirmant. at spiritus innatus per vniuersũ est animalis corpus. Quòd si è pulmone tũ ad infernas, tum ad partes cæteras distribuatur, quonam modo tam velox esse queat concoctio? id enim admirandum omnino minimeq; vulgare est. neque enim ad infimas partes subitò demittet concoctum aërem. Atqui necessariò id secuturum videtur, si & concoctio in pulmone fiat, & quę infima sunt, respiratione participẽt: Et tanto obscurius id esse, magisq; præter opinionem videbitur, quòd transitu & velut cõtactu quodã sola concoctio sic fiet. Sed & hoc præter rationẽ esse, & magis adhuc q̃ superiora videtur, vt alimenti excrementiq; eadem ratio sit. Sin per aliud quodpiã eorũ quæ in animali habẽtur, tunc rationes superiores redibunt. nisi quis respondeat, vt neq; plantis, ita non cuiusuis alimenti, aut partis excremẽtum esse. Quòd si hoc quoq; tollas, & omnino eadem ratio partiũ sit, superest vt constituatur vasorum eandem esse actionẽ, quę cæterarum est partiũ. distentis autem

his,

his, & maius interuallũ capientibus, maior quoque aëris copia influat, & effluat, qũo tandem auctior fiat innatus spiritus. Ex hisce itaq; modis oĩbus quis verò propior sit, & necessitatem demõstratiuam habeat maiorem, inquirendũ proponitur. Nã hoc peracto & demõstrato, quis sit innatus spiritus, & quo pacto is in animalibus spirantibus auctior fiat, manifestũ euadet. At in non spirãtibus quæ alitio, & quæ auctio huiusce fuerit? neque enim in his quoq; foris esse, rectè affirmabitur. Quòd si intus sit, tum è communi alimento in his quoq; esse, consentaneum rationi est: qñ ex ijsdem similia fiũt & eodẽ modo, nisi fortassis etiã in illis, accessionẽ alimenti huiusce foris esse, quo modo odores sentiat, affirmare quis volet. Sed nõ respiratio hic modus est. Q̃uis dubitare quispiã in hoc quoq; possit, an ꝓrsus nõ spirent, tũ ex hoc ipso signũ ducens, tum q̃ dũ cibũ attrahãt, aërẽ quoq; vnà hauriãt, necesse sit. Deinde quia & ipsa refrigeratione indigeant, q̃ non aliter q̃ aëris attractione fieri possit. Quòd si per diaphragmatis loca refrigerent, per eã ipsam quoq; partem aër ingrediatur: vnde respirationi simile quidpiam accidat. Quanq̃ hic nõ definiatur. quęnã hæc attractio sit, & à quo fiat, aut si attractio nõ sit, quo pacto fiat ingressus. Hęc.n. adhuc latebãt. nisi fortè nullo nec attrahente, nec impellẽte, sed spõte aër introeat. Hoc itaq; per sese peculiarem exigit contemplationem. Eorum insuper quæ in aquis degunt, quænam est alitio, & auctio innati spiritus? Nã præterquàm quòd hæc non spirant, ne omnino quidem sub aquis aërem contineri, neq; è puro latice spiritum gigni posse affirmamus. reliquũ igitur est, vt ex alimento sit. Proinde aut non in

inde

n omnibus idem modus generationis huiusce erit, aut etiam illa ex alimento spiritus generationem sortientur. nam ex tribus his, vnus omnino necessarius est modus. Et de spiritu quidē tum auctione, tum alitione hęc dicta sint.

Difficultas de Respiratione. Cap. II.

DE respiratione verò alij non dñt, cuius gratia fiat, sed id solum, quo pacto fiat, dicunt: vt Empedocles, & Democritus. Alij ne id quidem, nec modum eius assignant, sed tanquā manifestus sit, eo vtuntur. Atqui si refrigerationis gratia fiat, idipsum exponendum est. Calidū itaq; si in supremis tantùm sit partibus, tum inferiora refrigeratione nulla indigent. sed non est in supremis tantùm. nam spiritus per vniuersum corpus est, & initium respirationis à pulmone est. quo pacto itaque qui in extremis est, calor refrigerabitur? Et dicet quispiam refrigerationem respiratione factam in omnes partes distribui per continuitatem. sic proximas pulmoni partes ab aëre attracto frigefieri, deinde vicinas frigefacere, & ita deinceps vsq; ad extrema, sed ostendendum id est fieri non posse. Quis itaque modus extremorū erit? absurdum est enim omnino statuere ea agitatione quapiam, & velut alimento non indigere. Quòd si dicas, perspirationem totius esse aliquam, quæ scilicet agitationem spiritibus præbeat totius: tum quis erit finis respirationis? non enim refrigeratio erit, si eam perspiratio efficiat. Et in vniuersum, ambiguū negotiū hoc totū est. Siue enim refrigerationē extremorū in respirationē referas, tū ad ea vsque distributionis, ipsius celeritas quomodo sensum effugiet? siue perspirationem constituas, q̄

calorem

calorem in ambitu totius existentē foueat, tum præterq̄ ꝙ respirationis hic finis esse amplius nō possit, siquidem perspiratione illum consequi liceat, mirabilis quoq; erit profectò omnium inter se partium fluxio & refluxio perspiratione facta. Nisi dicas eundem in vtroq; finē rectè censeri. & qui in ambitu totius calor sit, non ita plenus & auctus perspiratione sufficienter foueri possit. qui verò in corde & vicinis illi partibus sit, vehemētissimus, maiore refrigeratione opus habere, vt in primis ob hunc ipsum instituta fuisse respiratio videri queat. & perinde maiorem quoq; vim aëris eo attrahi oportere, ob quā instrumenta capaciora, & actio quædā magis cōspicua à natura fuerint constructa. permulta.n.eiusmodi in cęteris quoq; actionibus facultatibusq; cōtingunt. Adhuc tñ absurdum est, si ad os quoq; distributio fiat, id quod ex arterijs est manifestū. Ob hæc itaq;, vt dictum fuit, de respiratione perq̄ diligens consideratio est habenda, cuiusnam gratia fiat, & quibus partibus cōis sit, & quo modo fit. Præterea nec alimentum omnibus per arterias adfertur, veluti tum vasis ipsis, tum alijs partibus quibusdam, viuunt autem plantæ quoq; & aluntur. Sed hęc ad ea pertinent, quæ de interitu rerum traduntur.

Dubitationes de Respiratione, Pulsu, & Alimento. Cap. III.

CVm aūt motiones in arteria cōtēti spiritus tres sint, respiratio, pulsus, & tertia alimēti aduectio, elaboratioq;, de quaq; harū dicendū est, & vbi, & quo pacto fit, & cuius gratia fiat. Pulsus itaq; motio qua parte sit, sensui quoq; est manifestū, q̄uis scilicet aīalis partē tangentibus. Sed respirationis motus in qua sit parte, aliquo-

usque

que manifestum quidē sensu quoque est:potior
mē illius cognitio ratione habetur. At alimen
motus vniuersus ferè rationi est inquirendus.
uæ tamē ab accidētibus de eo fit inquisitio, ipsa
uoq; à sensu initiū habet. Quòd igitur respira
o intus habeat initiū,manifestū sanè est, siue ea
acultas animæ sit, siue anima ipsa sit dicēda,siue
lia quæpiam corporum miscella, quæ per ea ta-
em attractionem efficiat. At facultas, qua ani-
nal alitur,tota sibiipsi respondet, & similis est,
anquam eadem per uniuersum sit corpus. Et si
orte non sit,an corpus tamen uniuersum æqua-
iliter iuxta tempus se habet in tali motu.Quòd
i non statim sit obuium, num aliqua sit differen
ia,inspectione partium omnium est cognoscen-
dum. Pulsus autem peculiaris quispiam præter
nos motus est, & quadantenus accidētarius esse,
nec finem habere uidetur, ob quem fuerit insti-
tutus. Et vt calore uehemēte in humidum agen-
te, necesse est quæ in flatum resoluuntur, partes
ob uersationem bullas excitare,ita pulsum quo-
que fieri in animalis corpore par est. statimque
per initia primum consistit pulsus: nam ijs, quę
prima sunt, coçuus calor est. & fortasse actio-
nem caloris in materiem quæ generationi ani-
malis substernitur,idipsum consequi est necésse.
Quod autem respirationi pulsus non respōdeat,
signum hoc est. Siue enim frequens,siue ęqualis,
& siue magna sit,siue leuis respiratio,pulsus simi
lis idemque semper manet, sed inęqualis fit &
intēditur,tum pro corporis affectionibus uarijs,
tum animę,uelut timore, spe, agonia. Sed an in
arterijs pulsus eūdem tenorem seruet aut ęqua-
litatem, considerandum est. Et uidetur non ser-
uaret ad partes longè inter se dissitas animū ad-

uertentibus. Cęterùm quod dictum eſt, non finis cuiuſpiam gratia fieri, ſed actionis neceſſitatem ſequi, caloris ipſius ſcilicet in humidũ, id omnino ita habere uidetur. At inſpirationis & expirationis motus ſiue eundem finem habet uterque, & diuerſus alter ab altero ſit, ſiue aliũ, neq; ſibi mutuò reſpondeant, ob finẽ tamen omnino aliquem fieri rationabiliter uidentur. Porrò de his tribus motibus ambigi rectè poteſt, an ſit coæui: & ſi non ſint, quis horum primus ſit: & an ſit irrationabile, pulſum reſpiratione priorem ſtatui. nam alitio priuſquã totũ animal ſit perfectum, eſt, & poſtquam perfectum eſt animal. Attractio enim menſtrui humoris ad formationem fœtus, & partium deliniatarum auctio nutricis facultatis opus eſt: quemadmodum deſignatio partium ex ſemine formatricis. Iuxta quem ordinem reſpirationis motus poſtremus fuerit. Nam tũ primum reſpirat, ubi in lucem editus fuerit partus, eaq́ue propter poſtremus hic motus eſt. nam alimenti attractio elaboratioq́ue non ſolum pòſt, ſed & priuſquàm integris ſui partibus animal ſit abſolutum, in utero peragitur. reſpirationem itaque hic motus præcedit. At pulſus per initia ſtatim in conſtitutione cordis emergit, id quod in ſectione uiuorum, & pulli formatione ex ouo deprehendere liceat. Sed &, ut ſupra quoque dictum eſt, in prima partium deliniatione, quæ per actionem calidi in humidum ſit, feruorem hunc & pulſus agitationem cieri par fuerit. quare primus hic erit motus. qua ratione quoque actioni cuipiam ſimilis eſſe uidetur potius quàm aëris attractioni, niſi & hic ad actionem faciat aliquid.

Dubitationes circa quamplurimas corporis partes, ac earum determinationes, multaq́; de ipsarum functionibus. Cap. IIII.

HAbetur autem & de sensu difficultas. Nam si arteria sentit solùm, num spiritu qui per eam fertur, an mole ipsa, an toto corpore? at si quidem aër primus animæ subest, eo ipso anquam potiore causa ac priore: quid igitur in nimæ potentiam huiusce motionis causam re- erunt? quemadmodum illi quoque faciunt, qui artem rationalem animalemq́; inter causas re- erunt: & pro illorum sententia reprehendendi on fuerint, cùm & ipsi causam rogati, potẽtiam nimæ assignent. At in non spirantibus num im- nixtus externo est? An non est, sed mixtus qui- lem, at alio quodammodo. Quæ itaque diffe- entia eius fuerit qui arteria continetur, ad eum ui foris est? Nam ut inter hos differẽtia statua- ur, prorsus ratio postulat. & fortassis tenuitate necessariò differat. At rursus aut à seipso, aut ab alio quopiam calidus est. de hoc enim ita sen- tiendum uidetur. vt de eo qui foris est. Nam de his quæ in corpore fiunt, ita uidetur ratiocinan- dum esse, ut de hisce quæ foris eueniunt. Et a re- frigeratione auxilium omnino quoddam acci- pit ipsa, qui intus est aër. Num igitur sic res ha- bet, ut qui foris tenuiore substãtia est aër, vbi in- tro haustus fuerit & in angusta uasa intrusus, compingatur quodam modo ac densetur? aut mixtionem necessariò accipit aliquam, dum per humores & cęterarum animalis partium molem versatur? Sed tum non fuerit tenuior, siquidem mixtionem sic accipiat. At ratio tamen dictabat. quòd primum animæ susceptiuũ sit omnino cę-

teris ſubſtantia tenuius eſſe, niſi animam quoq ipſam talem eſſe, nec purũ quidpiam, & mixtionis omnino expertem ſtatuamus. Porrò autem arteriam ſolam ſpiritum ſuſcipere, recipiendum eſt: neruum non ſuſcipere. Differunt tamen inter ſe, quatenus neruus tendi poteſt, arteria non poteſt, ſed ſtatim rumpitur, ut & uena. Cutis tribus hiſce, uena, arteria, & neruo conſtat. uena quidem, nam dum pungitur, ſanguinem emittit. è neruo autem, quia tendi poteſt. ex arteria quoque, perſpirationem enim habet. nam ſola arteria ſpiritum ſuſcipit. Præterea uenas habere meatus, in quibus tãquàm officina quippiã æraria calidum latitans ſanguinem calefaciat. neque enim natura calidum eſſe, ſed illac uelut diffundi. eaque propter arteriam concreſcere, & humiditatem cõtinere tum in ſeſe, tum in tunicis cauum ipſum abigentibus. quę omnia è Sectione manifeſto deprehendere liceat. Eodem modo ad inteſtina & ad uentrem uenas arteriaſque committi, quas par ſit alimẽtum attrahere, è uenis in carnes mox diſtribuendum, non per obliquum, ſed per uenarum oſcula fiſtularum ſcilicet more. Nam è lateribus uenę magnæ & arteriæ, exiles uenæ utrinque deriuantur, per obliquum ſcilicet, & uenę cuilibet arteria ſua eſt adiuncta. Ad oſſa quoque, quà ſcilicet committuntur inter ſe, & ad magnum capitis os, uenæ ac nerui finiunt. Hac parte cibum capiunt piſces & reſpirant: qui ſi non ſpirarent, tum ex aqua profectò exempti, morerentur illico. Quòd autem uenæ & arterię inter ſe committantur, ſenſu quoque ipſo manifeſtum eſt. Id ſanè non foret, niſi & humor ſpiritu, & ſpiritus humorẽ opus haberet, quod & in neruo, & arteriam, &

ena uis caloris ingens ſit. Cęterùm qui in neruo habetur calor uehementiſſimus, naturæ eius, qui in uenis eſt, plurimum habet. Non igitur calor ſpiritus regioni conuenit, tum alias ob cauſas, tum autem ob refrigerationem. at ſi actiones efficiat & ueluti excitet, tum calido id fiat. Eorum præterea omnium, quę innatum quodammodo calorem obtinuere, nullo ſeſe obijciente, neque refrigerante ullo, duratio eſt. Quod enim omnia refrigeratione opus habeant, ferè eſt manifeſtum. Quòd ſanguis in uena calorem detineat, & ueluti concludat, ſignum fuerit: quia dum effluit ille, hic quoq; diſſipatur, & mors ſequitur, quòd hepar nullam habeat arteriam. De ſemine præterea quęſtio haberi poteſt, num per arteriam feratur, & an compreſſione id quadam fiat, & dum emittitur ſolùm. Quo loco mutatio quoque, per quam ſanguis in ſolidarum partium naturam abijt, pulcherrimam de ſe inquiſitioni occaſionem præbet, & euidentiam. Item de neruorum nutritione, num ex oſſibus ſit: uidetur enim minimè diſſimilis amborũ modus eſſe. Aut num id uerum non ſit, cum non ſolùm ex oſſibus ſuſpenſi in totius animalis mole, ſed & in corde uiſantur, qui nullis oſſibus commiſſi ſint nerui, neque in alio ullo cum cęteris coëũt, ſed in carcerem finiunt. An hoc nil impediat, quo minus ijs, qui ab oſſibus pendent, indidem alimentum accedat, an potius ab ipſis oſſa alantur. ſed & hoc abſurdum eſt, neque ſenſum aſtipulantem habet. nam ſiccus natura & nullum meatum humectum habens, per ſectiones neruus uiſitur. atqui haberet, ſi per eum alimentum, quod eſt humidum, ad oſſa veheretur. Quapropter diligens hìc eſt inſtituenda inquiſitio. Etſi

omnino in osse initium constituatur, ut ex hoc potius neruus, quàm è neruo os ipsum, alimentum capiat: quomodo igitur ad ossa tandem alimentum aduehetur? aut meatus è vena arteriave ad ipsum tendens quis erit? id enim in plerisque obscurum erit, tum ad spinam maximè quisnam deriuetur? Deinde quę ab ossibus ad latera committuntur, quomodo è uentre deriuentur, & attractio quo pacto fiat? an plura habentur absque cartilagine, uelut spina? sed non vt motum exerceant hæc sunt, magisque continuationis gratia. Sed & si è neruo os alatur, nerui alimentum nouisse oportet. Cæterùm nos affirmamus è muco illis adhærente eosdem ali. Sed rursus vnde hic, & quo pacto sit, exponēdum erat. Carnem è vena atque arteria aliud confirmat; quod dum pungitur, sanguinē reddit. quamuis in cęteris animalibus, ueluti uolucribus, & serpentum ac piscium, & vniuerso ouiparorum genere non uisatur: sed sanguine multo prædites peculiare habetur. nam & uolucrum pectora incisa saniem emittunt, non sanguinem. Vnguem Empedocles per congelationem è neruo constitisse ait: an'ne igitur eandem rationem ad carnem, cutim ipsam obtinere dicemus? Itidem difficultas habetur de testatis, quęque molli testa contegantur animalibus, quomodo cibus is foris accedat. contrà enim intus magis quàm foris aduenire uidetur. Insuper autē quale in illis sit, & qua parte eijciatur uentris onus. Item reditus ad carnem quàm sit præter rationem. admirabilis enim & omnino impossibilis esse uidetur. sanè omnino alijs aliud alimētum est, neque omnibus sanguis esse potest. Verùm ex hoc cætera sunt. De natura quoque ossium conside-

onsideratio est instituenda, an triplicis functionis causa sic extiterint, & alia ad motum, alia ad fulciendum, alia ut contegant, capiantque. Et an quartum quoque inter hæc genus sit, quod tanquam principium motus sit, uelut poli. Ad motum itaque instituta fuisse dico manus ossa, & pedis, & tibiæ, & cubiti. & id bifariam, flectendi scilicet, & ambulandi. neque enim ambulatio absq; flexione fieri potest. Sed & fulcimenta quoque in his ipsis ferè consistunt. Contegunt autem & capiunt, ueluti quæ in capite sunt ossa, cerebrum ipsum, & quęcunq; medullam in sese habent. Laterum ossa functionem habent, ut claudant. Initium autem cæterorum & uelut im motum quiddam, spina est, à qua laterum quoque ossa originem ducunt, partes utrinque claudentia. Et necesse erat omnino ut talis aliqua pars esset: nam quod mouetur, id è quiescēte est. Simul autē esse aliquid oportet, cuius gratia: in quo genere sanè prima statuerunt nucam, & cerebrum. Pręterea uerò aliud quoque genus habetur, ad committendas claudendasq; partes cęteras factum, ueluti claues sunt, ex hoc ipso tale nomen sortitę. Cæterùm ad usum idoneum vnaquæque harum partium aptissimè sic est comparata. Neque enim flexio siue totius siue partium fiat, si talia non sint, pes inquam, spina, cubitus. Nam flexus introrsum usum habet perquàm necessarium, ut & pedis & aliarum partium consimilis motio: uniuersæ enim alicuius gratia sic instituitę fuere, ut & ossa quę in eiusdē uisuntur. Sic quod in cubitu habetur facile, ad uertendum quoquouersus cubitum & manū facit: nam absque hoc supinam manum mouere aut pronam non licebat: & nec pedes leuari aut flecti

potuissent absque binis focilibus, hunc motum efficientibus. Eodem modo autem cęteræ quoque partes sunt inspiciendæ, uelut colli motus, an ab vno esse sit. Item quæ comprehendunt cætera ac uinciunt, uelut patella est genu imposita. Et quamobrem alijs quædam ex hisce non adsint. Quæ igitur motum perficiunt, uniuersa neruos adhęrentes habent. & fortassis quęcunque multam actionem obeunt, uelut quę in cubitu habentur & cruræ, manibusque ac pedibus. Cætera quæ præter neruos ossibus adhærescere uidentur, ligandi gratia adiecta sunt, non motus. quod genus alię quoq; partes habent, quascunque uinciri oportebat. Neq; enim in omnibus necesse id erat, aut parum admodum, quæcunque scilicet non operosas motiones faciunt, veluti spina est, quæ solummodo flectitur. Talium itaque inter se nexus sanies est, & humor quidem mucosus. Cętera neruis quoq; uinciuntur, ut quę in articulis sunt. De hisce omnibus nulla inquisitionis ratio commodior institui queat, quàm quæ nunc est proposita: quo sanè loco quæ uerè initia cuiusque functionis statui queant, & cuius gratia unumquoque ipsorum sit, perquàm diligenter inspicere conuenit: uelut utrū rectius in ossa referatur motus & num huius gratia hęc sint: an in neruos, & quę hisce proportione respondent partes aliæ quorundam animalium, utpote in quibus spiritus motiuus primis inest: quando & uenter mouetur, & cor quoque, quorum neutrum os habet, sed è neruis texuntur ambo, & cordis substantia neruos habet. usus itaque horum non quidem omnibus necessarius erat futurus, quæ animalia uocarentur, sed quæ motū quoq; exercere possent.

Est

Est itaq; inter principia istud recipiendum, quòd animalibus omnibus, quæ motum erant exercitura, ad hunc ipsum vsum aut neruus, aut quę ijs proportione responderet, partem aliam natura adnexuit. Deinde ad motum cuique peculiarem sua quoq; rursus instrumenta affinxit: velut pedestribus futuris pedes: & rectè incedentibus binos: at per terram omnino gradientibus plures, quibus scilicet materia terrestris magis & frigidior contigit. Quædam pedibus omnino vt carerent, accidit: nam vi totius molis erant mouenda. Sic volucribus quoq; alæ sunt adiectæ, & forma naturæ ipsorum idonea. Sed & inter hæc ipsa quoq; differentia habeatur, prout magis aut minus sunt volucres. Pedes verò his quoq; sunt additi, tum alimenti gratia, tum vt rectè starent: excepta vespertilione: nam huic soli his opus nō erat, cùm ex aëre alimentum habeat, nec quiete indigeat. Atqui pedum vsus, nullus alius est. Ex aquatilibus animalibus sola, quæ testata sunt, pedes habent, ob grauitatem scilicet eorum. nam alioqui per loca volui & impelli propria vi nequibant. hæc itaque communia sunt illis. sed pro cuiusque vsu idoneo singulis sua priuatim instructa fuere. Ad quæ omnia animaduertendum scilicet est, ita vt nihil ex hisce prætereatur, quod hæc inquisitio non tentet. Sic ea quoq; quæ obuia non sunt, sed inter cæteras causas latent, velut, quamobrem multipeda tardissima sint, cùm tamē quadrupeda sint celeriora bipedibus: an'ne quod toto corpore super terra gradiantur? aut quia natura frigore cum sint, difficilius moueri queant? aut ob aliam causam?

De actione Caloris contra nonnullos.
Caput V.

QVi affirmant non calorem esse qui in corporibus animalium agat, & quod vna sola ratio ignis sit aut facultas, secandi videlicet, non rectè dicunt. Neq; enim in corporibus inanimatis omnibus idem efficit, sed alia densat, alia rarefacit, liquefacit alia, alia cogit. quare in animatis quoque idem effici existimandum est. Quæ itaque caloris vis sit in fabrica operum naturæ, comparatione ad artem facta, inquiretur aptissimè. Et in arte aliud efficit aurifabri ignis, quàm fabri ærarij, aut quàm loci ignis: vt nec ipsorum quidem ignes idem efficiunt, & cæterorũ quoq; inter se artificum. Proinde verius fortasse affirmabitur, quòd & artes hoc vtãtur tanquam instrumento, mollientes, liquefacientesque, & arefacientes, ac nonnullis quoque modum ac proportionem addentes. & naturã quoq; id ipsum facere, vnde rerum inter se multiplices differentiæ proficiscantur. Ineptum itaq; & ridiculum prorsus fuerit, leui inspectione eorũ quæ foris apparent, iudicium de hisce rebus ferre, priusquàm intrò penetraris, & in alto latentes causas attigeris. Siue igitur separatio sit, siue attenuatio, siue aliud quodcunq; sint calefactio & ignitio, differentiã certè sortientur opera, pro modo tali calore vtentium. Differentia tamen artis ad naturam est. nam illa, tanquam instrumento, calore vtitur: hæc, & vt instrumẽto, & vt materia. Qui enim ab arte ad opus adhibetur ignis, ipsius operis pars non est. at qui in natura habetur calor, diffusus per ipsum opus est, atq; vnà cum cæteris substantiam eius explet. & nulla in hoc difficultas est: sed magis in illo est, quo pacto na-

tura hoc instrumentum ita regat, & affectiones quibusq; rebus suas, ac modũ, omnino reliquum inurat, vt planè cognoscere scilicet, & rõne quadam vti videatur. Neq; enim absq; ratiocinio & cognitione hæc peragi posse videntur, neq; quo-pacto naturæ vis cognoscendi tribui queat, satis apparet. Atqui in ignem solum & naturam spirituum hoc artificium referri non potest: at vim quampiam talem hisce admixtam esse, omnem admirationem vincit. Eadem de anima quoque admiratio subit, nam in ijsdem consistit. nõ igitur ineptè aut in idem referetur simpliciter, aũt in partem quampiam eandem vis formatrix. Et cur motus perpetuò similis actio sit: nam & natura à qua fit, eadem est: & generatio itidem. At quæ differentia fuerit caloris cuiusq;, siue vt organum is habetur, siue vt materia, siue amborum vicem præstat. nam ignis differẽtiæ, iuxta id quod magis ac minus est, sumuntur. Hæc autem ferè in eo vt mixtus sit aut immixtus, consistit. nam hic purior erit, & proinde intentior gradus: ille admixtione contrarij remissior. Eadẽ ratio in alijs quoq; simplicibus habetur. Siquidem enim alia sint, os, & caro, quæ equi est, & quæ bouis, aut ob id alia esse, quia è diuersis cõstituta sint, aut vsu ipso differre est necesse. Si itaq; sint diuersæ inter partes simplices, quænam cuiusque earum erunt differentiæ? Sin eædem sint cum ijs, quæ in alijs habentur, necesse est enim alterum è duobus hic esse, vt in cæteris quoq; rebus. Nam vini & mellis temperamẽtum per subiecta differre dicimus. vini autẽ ipsius si differentia, per rationem. Quare Empedocles simpliciter huiusce diuersitatis causam ossis naturam assignat. Siquidem enim vniuersa eandem mixtionis rationem sortiren-

tur

tur non differre inter se oportebat, equi, leonis, atq; hominis partes. At nunc duritie mollitieq; tum inter sese, tum à cæteris differũt. Sed & quæ in eodem animali habentur partes, tum densitate, tum raritate, tum cæteris quoq; affectionibus plusculum inter se differre vidẽtur. Quapropter non eadem temperatio omnium est. nam crassities & tenuitas, magnitudo & exiguitas in quanto: durum autem & densum, & quæ hisce contraria sunt, in quali mixtionis consistunt. Cæterùm qui ita sentiunt, exponant oportet, quo pacto vis, quæ artificio præest, alia sit. etenim hanc auctiorem esse, aut omnino minorẽ sic eueniet, & per seipsam, & per mixtionem: aut certè ab alio intendi, quemadmodum quæ elixantur assanturve, id quod verò fortasse propius est. simul enim miscet ac fingit natura. Porrò eadem quoque de carne ratio est. nam & eædem propemodum differentiæ sunt. Ita de vena & arteria ac cæteris. Eaque propter alterum è duobus necessarium sit, aut vt ratio horum iuxta mixtionem nõ sit eadem, aut nõ è duritie & densitate ab' hisce contrarijs passionibus rationes ducendas esse.

*

Libri de Spiritu finis.

ARISTO-

ARISTOTELIS DE XENOPHANE, ZENONE, ET GORGIA,

Ioanne Bernardo Feliciano interprete.

De Xenophane.

AETERNVM esse inquit, quicquid est: siquidem fieri non potest, vt ex nihilo quippiam existat. Siue enim omnia facta sint, siue non omnia, vtroque modo efficietur, vt ex nihilo fieri ipsa concedendum sit. Nam si omnia fiant, nihil præexistere: si æterno alicui alia accedant, amplius & maius vnum ipsum effectum iri asserit. Quod autem amplius & maius sit, id ex nihilo etiam proculdubio existere: quippe cum neque in pauciore amplius, neq; in minore esse maius possit. Quòd verò est æternum, infinitum esse, cùm neque principium, vnde extiterit, habeat, neque finem, in quem fieri aliquando desierit. at infinitum esse vnum, si enim sint duo, aut plura, fines ea esse inter se, ac sese mutuò terminare, sed vnum simile sibi vndequaque esse: eo quòd si dissimilia plura essent,

essent, non iam esset vnum, sed multa. Vnum autem ipsum, cùm æternum sit, & immensum, & sibi vndequaq; simile, immobile etiam esse. non enim moueri posse, nisi excesserit. Quòd autem excedit, necesse esse, vt vel in plenum, vel in vacuum excedat. Quorum alterum, hoc est plenũ, admittere nullo modo possit: alterum, quod est vacuum, nihil sit. Sed si res ita se habeat, doloris quoque, & ægritudinis, & morbi expers esse, atque eiusmodi, vt neque situ transponi, neque forma diuersificari, neque alteri possit commisceri. Eo quòd ex omnibus his, vt & vnum multa fiat, & quod non est, procreetur, & quod est, intereat, necessariò efficiatur quæ sanè fieri nullo pacto queant. Nam si cõmixtum fuisse vnum ex pluribus dicatur, sintque multæ res, quæ in se mutuò moueantur: vt mixtio vel tanquam in vno plurium compositio, vel recessione quasi mixtorũ superadditio sit, efficeretur, vt illo modo, eorum quæ à sese mutuo separarentur, mixta essent: hoc si superadditio esset, in auersione, singula, quæ sub se mutuo posita ex mixtis sunt, detractis primis manifestarẽtur. quorum neutrum euenit: hoc autem modo etiam multa essent, nec nobis tantummodo esse viderentur. Quocirca quia res esse ita nequit, neq; fieri potest, vt multa sint, ea quæ sunt, sed non rectè esse ea videantur: quandoquidem multa etiam alia sensu omni apparent: rationem, neq; eadem gigni, neque id quod est, multa, sed æternum, & infinitum, & sibi vndequaque simile esse conuincere affirmat.

Nunquid igitur primum nõ omni sumpta opinione, neque omni quod apparet, incipiendum est, sed semper eo quòd maximè est firmum ac stabile. Quare si omnia, quæ in opinionem ve-

niunt,

niunt, & apparent, non rectè existimantur, nihil fortasse conuenit, vt huic etiam opinioni & dogmati acquiescamus, quod nihil ex nihilo fieri statuit: quippe cùm vna etiam quædam ex non rectis hęc opinio sit, quàm ex sentiendo quodam modo cùm in multis essemus, existimauimus. Sin autem non omnia falsa sunt, quæ nobis apparent, sed aliqua etiam horum rectæ existimationes habentur, vel ex demonstratione, quæ maximè rectæ esse videantur, sumi debent, quas identidem certiores esse necesse est, vel quæ ex illarum rationibus demonstrandæ sunt. Si enim sint duæ inter se contrariæ opiniones. Quemadmodum, si multa facta fuisse dicat quispiam, necesse esse, vt ex ijs, quæ non sunt, ea extiterint: si verò id esse non potest, ea quæ sunt, multa minimè esse: efficeretur enim, vt ens quodcunq; est, infinitum esset: atque iccirco, etiam vnum: ex vtrisq; his sanè ratio conclusa si simili modo probabilis est, nihilo magis vnum esse, quàm multa demonstrat. At si altera stabilior est ac certior, quæ ex ea collecta fuerint, magis fuisse demonstrata censendum est: quæ quidem si in eum incidant, qui vtrasque has opiniones habuerit, licet ea quæ sunt, adhuc moueantur, probabilior tamen hæc est, citiusque hanc, quàm illam opinionem omnes admittent. Quare etiam si eueniat, vt contrariæ sint enuntiationes, & impossibile esse, vt & factum sit quippiam ex eo quod non est, & non multæ res sint, à se mutuò hæc conuincantur, quid magis ita rem se habere assereret quispiam? Neque enim vbi demonstrauit, rectam esse opinionem, à qua incipit, neque magis certam, quàm de qua demonstrat, sumendo disseruit. Magis siquidem sumitur, verisimile esse,

le esse, vt ex eo quod non est, aliquid fiat, quàm non multa sint ea quæ sunt. Nam de ipsis his admodum dicitur, & fieri ea quæ non sunt, & non multa facta fuisse ex ijs, quæ non sunt, atque hæc non è vulgo quilibet, sed ex ijs nonnulli asseruerunt, qui sapientes etiam habiti sunt. Iam verò Hesiodus.

" *Primum ante omne aliud*, inquit, *Chaos extitit, inde patenti*.
" *Pectore cunctorum sedes firmissima tellus*,
" *Atque amor, is cunctis specie immortalibus anteit*.

Ex quibus alia, ait, genita fuisse, ipsa autem hæc ex nihilo. Multi præterea alij, esse nihil, sed fieri omnia asserunt ex ijs, quæ non sunt omnia quæ fiunt, existere affirmantes. Vt nonnullis videri, etiam ex ijs, quæ non sunt, gigni omnia quæ fiunt, perspicuum iam sit. At verò fieri ne possint, nec ne ea quæ dicit, omittendum videtur, sed illud considerandum, vtrum ex ijs, quæ sumit, id conficiatur, an nihil vetet, quo minus alio modo sese habere res queat. Illud sanè est, quod primum sumit, fieri ex eo quod non est, nihil posse. Nunquid igitur omnia esse ingenita necesse est? An nihil prohibet, quin alia ex alijs existant, atque id in infinitum progrediatur? An etiam reflexio in orbem fit, vt alterum ex altero procreetur, dum semper ita aliquid est, & infinities ex sese mutuò singula gignuntur. Nihil profectò obstat, quin omnia genita sint, etiam si nihil ex eo quod non est, fieri noncedatur: nullumque ex nominibus, quę vnum cōsequuntur, prohibet, quin infinita etiam ea, quæ sunt, apud ipsum appellemus. propterea quòd ille quoque infinito attribuit, vt omnia & sit, & dicatur. Nihil item vetat etiam, si

infinita,non ſint,quo minus in orbem generatio eorum circunuoluatur. Adde,ꝙ ſi omnia gignuntur,& eſt nihil,vt nonnulli dn̄t,quo pacto vnum æternum erit? Nam de vno quodam ꝙ ſit, quaſi ſit,& concedatur,ita diſputat. Si enim inquit, genitum non eſt,ſint æterna,quaſi eſſentia rebus ineſſe neceſſe ſit. Præterea, etiam ſi q̄ maximè fieri nequeat, vt quod non eſt, factum ſit,aut quod eſt,interierit,quid impedit tamē,quin alia genita ſint, alia æterna, quemadmodum etiam Empedocles inquit. Nam cùm omnia etiam ille eadem conceſſerit,& quicquam eſſe impoſſibile ex non ente creari.

Quodq́; eſt diſrumpi, & conſumitur interiturum, "
Semper enim ſtabit nixum, quocunque feratur. "

Ex ijs tn̄ quæ ſunt,quędam æterna eſſe inquit, ignem,aquam,terram,& aërem, reliqua ex his & genita eſſe, & gigni. Nulla enim alia ijs quæ ſunt,vt exiſtimat, generatio eſt, mixtio ſed tan- " tum, & mixtorum abſtractio, cuius vis hæc, na- " tura à mortalibus appellatur. Generationem autem ęternis non ineſſe, neq; ea generari dicit,ꝙ impoſſibile id prorſus ſit. Vnde inquit.

Quì fit enim vniuerſo eſſentia, & vnde profecta eſt? Sed, dum ignis & cætera miſcentur, & componuntur, multa hæc generari, dum ſegregantur & abſtrahuntur,corrumpi aſſerit. Veruntamē mixtione & ſegregatione multa eſſe, natura autem quatuor abſq; cauſis, vel vnum: uel ſi etiam infinita ſtatim extiterint hæc, ex quibus compoſitis gignuntur, ſegregatis corrumpūtur cætera. Quemadmodum Anaxagoram quoque affirmare nonnulli dicunt, ex ijs quæ ſemper eſsent.& infinitis generari ea quæ fierent. Quòd ſi ita eſset,nequaquam ęterna omnia eſsent con

cedenda, sed nonnulla etiam quæ & gignerentur, & genita ex iis, quæ sunt, fuissent, necnon in substantias quasdam alias corrumperentur. Accedit, quòd nihil vetat, quin vna quędam substantia & forma vniuersum sit. sicut & Anaximander, & Anaximenes inquiunt, aliter quàm esse vniuersum, Anaximenes aërem asserens, & quicunque alij ita vniuersum esse vnum censuerunt. Id enim & figuris, & multitudinibus, & paucitatibus, & dum rarum & densum euadit, multa & infinita ea quę & sint, & gignantur efficit. Cùm verò Democritus quoque aquam, & aërem, & vnumquodque, quod ex multis his est, fluxione differre asserat, quid prohibet etiam ita multa & oriri & interire, dum vnum ex ente in ens antedictis differentiis semper mutatur, & nihilo tamen aut amplius, aut minus totū ipsum efficitur? Quid item vetat, quin interdum ex aliis corpora & gignantur, & è contrario corrumpantur? Si autem etiam hæc quispiam concesserit, sitque aliquid ingenitum, quid magis id infinitum esse demonstratur? infinitum enim esse, inquit, si sit quidem aliquid, sed genitum tamen minimè fuerit: quippe cum & generationis principium, & finis, termini eius sint. At enim quid obstat, id quod ingenitum est, ex antedictis finem habere? Nam si genitum est quippiam, id habere principium illud censet, unde ea quę gignuntur, existūt. Sed quid vetat quæso, quin etiā si genitum non fuerit quicquam, principium, nō ex quo genitum sit, sed alterum habeat? sintque ad sese mutuo terminantia ea, quæ æterna sunt? Quid præterea impedit, quo minus totum ingenitum sit, & infinitum; ea verò, quæ in ipso gignuntur, sint terminata, cùm & principium genera-

erationis, & finem habeant? Porrò etiam, sicut armenides inquit, nihil prohibet vniuersum es vnū & ingenitū, & nō esse terminatum, Orbiulare, vt ait, globosæ per simile vndiq; moli, " cuius medio spatia in quascunq; ferantur Par- " es æqua, vt nec maius, nec firmius vllum. Cùm nim habeat medium & extrema, finem habet, quamuis ingenitum sit. nam etiam, si, vt ipse inquit, vnum sit, atque id corpus, alias tamen sui partes habet, quæ similes inter se sint. Simile nim ita dicit vniuersum esse non alteri' alicui, quod terminatum esse arguit. Nam si infinitum est simile, & simile alteri est simile, duo igitur, vel plura entia sunt, non vnum, neq; infinitum. Sed fortasse simile sibi esse simile dicit, ipsumq;, nquit, simile esse vniuersum, eo quòd similibus partibus constet, cùm sit vel aqua vniuersum, vel terra, vel quippiam aliud huiusmodi. Constat enim hunc sentire vnum esse vnumquodque, quod duplicibus partibus constet, & corpus sit, quod sanè infinitū minimè est. Nam vniuersum ipsum est infinitum. Quare hæc licèt ingenita sint, ad sese mutuò terminant. Ad hæc, si æternū & infinitum sit, quo pacto esse vnum corpus potest? nam si sit dissimilium partium, erunt multa. & ipse quoq; ita existimat. sin autem tota aqua, vel tota terra, vel quodlibet aliud vnum id sit, multas proculdubio partes habebit: quemad modum Zeno etiam ens esse conatur demonstrare id quod ita vnum est. erunt igitur etiam plures eius partes paucioribus, & minoribus, & diuersæ prorsus, si ita nullo neque accedente, neque recedente corpore, alterabile sit. At si neque corpus sit, neque latitudine, neq; longitudine vlla præditum, quomodo esse infinitum po-

test? Quid obstat, quin multa, & numerabilia huiusmodi sint? Quid prohibet etiam, quin licèt plura uno esse dicantur, infinita tamen magnitudine sint? Sicut Xenophanes quoq; ipse infinitam esse terrę profunditatem, & aëris asserit. Id quod etiam Empedocles declarat, cùm quosdam reprehendens, qui ea nullo modo esse posse dicebant, cùm tamen res ita esse uideretur.

,, *Quandoquidem*, inquit, *est infinito terra ipsa profundo.*

,, *Necnon amplaq; & immensa spatia ætheris alti,*

,, *Vaniloquo qui hominum multorum effunditur ore,*

,, *Naturam uniuersi ipsius conspicientum.*

Nihil absurdi insuper est, si cùm unum sit, non usquequaque simile fuerit. Si enim sit aqua uniuersum, uel ignis, uel quodcunque aliud tale, nihil uetat, quin plura, quàm unum ens esse dicamus. Quandoquidem unumquodq; non prorsus simile sibi ipsi est, cùm partim rarum, partim densum sit, etiam si in raro vacuum non insit. Nihil tamen obstat, quin in raro separatim aliquibus in partibus secretum uacuum insit. Quare si totum partim densum, partim rarum sit, & simili modo plenum uniuersum, rara pars minus plena erat, quàm quæ densa est. Quòd si etiam ingenitum sit, ac propterea esse quoque infinitum concedatur, ut neque aliud, atque aliud esse infinitum possit, neque ita continuo unum erit appellandum. Quo pacto enim infinitum totum, uel uacuum non totum esse unum potest? At uerò immobile etiam esse inquit, siquidem uacuum non est. omnia enim dum mutant locum, mouentur. Sed primum hoc non omnibus probatur, sed esse uacuum quoddam aiunt, quod tamen corpus non sit. Quemadmodum

lum Hesiodus quoque in generatione, primum "
ante omne aliud chaos inquit extitisse: quod "
quasi sedes quædam entibus substerneretur. Ta- "
le quid etiam vacuum quasi vas quoddam, ac receptaculum, quod medium intercedat, requirimus. Deinde etiam si uacuum nullum sit, neque ita quippiam fortasse nō moueretur. Nam Anaxagoras quoque cum hoc ante ipsum tractarit, & non solum satis sibi esse id pronuntiasse, uacuum non esse, moueri tamen ea quæ sunt, inquit, etiam si uacuum non sit. Simili modo etiam Empedocles moueri quidem semper, inquit, ea, quę simul tempus in omne mouētur assidue, nihil esse in uniuerso uacuum affirmās, unde superueniens fuerit quicquam: sed cùm in unam formam concreuerit, unum ut iam sit, quicquam neque quod uacuum, neque quod superesfluat, ullum esse inquit. Quid enim prohibet, quin in sese mutuo ferantur, & deuoluantur omnia, dum hoc in aliud, atque aliud in aliud, atque ita deinceps semper trāsmutatur, quo ad primum ultimum redierit? Quin etiam forma rei, licèt in eodem loco permaneat, mutationem uel alterationē, cùm alij, tum ipse ille asserit: ut ex iis etiam, quæ ab ipso dicuntur, nihil obstet, quo minus res, dum ex albo nigrum, uel ex amaro dulce fit, moueantur. Nam siue non esse vacuum concedamus, siue plenum admittere nihil posse, id nulli impedimento est, quin alteratio efficiatur. Quamobrem neque omnia æterna, neque vnum, neque infinitum esse necesse est. Sed neque infinita multa, neque vnum simile, neque immobile siue vnum sit, siue multa quædam His autem ita constitutis, nihil ex ijs, quæ ab illo dicta sunt, & transponi, & alterari res vetat, cum

etsi vnum sit vniuersum, motio existat, dum & multitudine & paucitate differt, & alteratur, nulla re alia accedente. nam si modò quicquam id est, quod accedit, corpus non est: & si multa sint, dum ea inter se simul & commiscentur, & secernuntur. Mixtionem enim neque super additionem eiusmodi esse, neque compositionem qualem inquit verisimile est: vt vel statim separata inter se sint, vel in auersione dum alia alijs superoccurrunt, à sese mutuò scorsum ferantur: sed ea quæ mixta sunt, ita esse cõposita, vt quælibet pars cum qualibet confusa ita sit, vt non composita, sed mixta esse videantur, neque deprehendi, qualésnam partes eorum sint, possit. Quia enim non est corpus aliquod, quod minimum sit, vnaquæque pars, simili modo ac totum, commixta est.

De Zenone.

Fieri non posse inquit, vt si quid est, id factum fuerit, hoc de Deo asserens: quippe cùm necesse sit, vt quod factũ fuerit, id vel ex similibus, vel ex dissimilibus extiterit, quorum fieri neutrum queat. Neq; enim simili magis conuenire, vt à simili procreetur, q̃ similem procreet: eo quòd æqualibus vel similibus omnia eadem erga sese mutuò insint. Neque dissimile ex dissimili posse existere. nam siue ex imbecilliori robustius, aut ex minore maius, aut ex peiore melius, siue è contrario præstantiora ex deterioribus fierent, ex non ente quippiam efficeretur: id quod esse nullo pacto potest. Aeternum igitur hac de causa esse Deum affirmat. Si autem Deus est id, quod præstantissimum omnium est, vnum debere esse ipsum inquit: nam si duo, aut plures etiam essent, præstantissimum & optimum

mum

[n]um omnium ipſum eſſe nullo modo liceret: [q]uippe cùm vnuſquiſq; ex multis Deus ſimilis, [a]tque iccirco talis foret. Deum enim & Dei po[t]tiam eiuſmodi eſſe, vt pręſideat & dominetur, [n]on ſubijciatur, vt in eo ꝙ non eſt præſtantior, [D]eus non ſit. Si igitur plures cùm ſint, partim [ſi]nt ſeſe mutuò prȩſtantiores, partim inferiores, [D]eos nullo modo fore. cùm Deum inferior eſſe, [&] ſubijci natura non poſſit. Si ſint æquales, non [f]ore ea natura Deum, vt præſtantiſſimum omniũ [ſ]it. propterea quòd æquale neque melius, neque [d]eius æquali ſit, neceſſe eſt. Quapropter ſi eſt, & [t]alis eſt Deus, vnũ ipſum ſolum eſſe. neq; enim [a]liter omnia poſſet, quæcunq; vellet: quippe cũ [s]i eſſent plures, minimè ipſe eſſe ſolus poſſet. Cùm verò vnus ſit, ſimilem quoq; ipſum ſibi vn[d]equaq; eſſe ait, quantum ad viſum, & auditum, [r]eliquoſq́; omnes ſenſus ſpectat. alioqui enim [e]fficeretur, ut non præſiderent, & dominarentur, ſed ſibi mutuò Dei partes ſubijcerẽtur. id quod [f]ieri nullo pacto poteſt. ſi autem undequaq; ſit [ſ]imilis, globoſum quoq; eſſe. non enim partim eſ[ſ]e, partim non eſſe, ſed undequaq; eſſe huiuſmo[d]i debere aſſerit. Cùm itaq; ſit ęternus, & vnus, & globoſus, neque infinitum, neque finitum eſſe ipſum cenſet. Eo quòd infinitum non ens ſit: quod neque medium, neque principium, neque finem, neque aliam quampiam partem habeat: cuiuſmodi infinitum eſſe inquit. ens autem tale eſſe, quale eſt non ens, proculdubio non poſſe. ſi plura ſanè ſint, ea ſeſe mutuò terminare. Sed vnum neque nõ enti, neq; multis ſimile eſſe debere. unum enim nihil habet, ad quod terminari queat. Id præterea, quod huiuſmodi eſt vnum, quem Deum eſſe affirmat, neque moueri, neque

immobile esse inquit quippe cùm immobile illud sit, quod non est: nam neque aliud in ipsum neque ipsum pertransire in aliud potest: moueatur autem ea, quæ plura vno sunt: alterum enim in alterũ moueatur, necesse est. Quòd si id quod non est, ne moueri quidem potest: cum id quod nõ est, nusquam sit: quæ verò in sese mutuò trãsmutãtur, plura vno sũt: propterea sanè effici ait, vt duo, vel quæ plura vno sunt, moueantur: quiescat autem nihil, quod immobile est vnum verò neque quiescat, neque moueatur: cum neque ei quod nõ est, neque multis simile sit. In omnibus autẽ ita sese habere Deum inquit, vt ęternus, & vnus & similis, & globosus cùm sit, neque infinitum esse, neque finitum, neque quiescere, neque moueri ipsum asserat. Ac primum quidem etiam iste non secus ac Melissus, sumit, id quod fit, ex eo quod est gigni. At enim quid obstat quin neq; ex simili, neque ex dissimili id quod fit, sed ex non ente existat? Adde quod nihilo magis efficietur, vt Deus sit ingenitus, quàm ut reliqua etiam omnia: quandoquidem omnia ex simili vel dissimili constiterunt: quod fieri nõ potest. Quare vel nihil erit præter Deum, vel reliqua etiam omnia erunt æterna. Præterea pręstantissimũ esse Deum sumit, potẽtissimum, atque optimum ita appellãs. Id autẽ ex lege minime videtur: sed in multis præstantiores sese mutuo esse Dii dicuntur. non igitur ex eo quod videtur, hanc de Deo consensionem sumpsit. Accedit, quòd Deum esse pręstantissimum non eo sensu dicitur, vt erga aliud quippiam huiusmodi sit Dei natura, sed quantum tãtummodo ad suam ipsius affectionem attinet. nam si ad alterum spectemus, quid prohiberet, Deum nõ sua ipsius ęquitate & fortitudi-

e, ſed ex aliorum imbecillitate excellere? At Deum ita eſse prꝗſtantiſſimum intelligit nemo: ſed quia ipſe quàm optimè fieri poteſt, affectus ſit: nihilque ei, quo minus benè & rectè ſeſe habeat, deeſt. quippe cùm ita ſeſe habenti ſimul illud ẽt eueniat, neceſse ſit. Ita uerò eſse affectos, etiã ſi plures ipſi ſint, nihil vetat: vt omnes quàm optimè fieri poteſt, affecti, & præſtantiſſimi erga alios, non erga ſe ſint. nam ſunt proculdubio etiam alia. Cum enim prꝗſtãtiſſimum Deum eſſe dicat, id aliquorum eſse neceſse eſt. at verò vnum vndequaque videre & audire nihil cõuenit. neque enim ſi non etiam, hac parte videt minus videt, ſed ea parte nõ videt. Sed fortaſse cùm inquit vndequaque ipſum ſentire, id ſibi vult, vt ipſum optimè ita affectum eſse ſignificet, ſi ſimilis undequaque ſit. At ſi ſit talis, cur globoſus potius, quàm aliqua alia forma eſſe præditus debet, quia vndequaq; audit, & undequaque dominatur? Quemadmodum enim cùm ceruſsam undequaque eſse albam dicimus, nihil aliud ſignificare, quàm in omnibus eius partibus albedinem eſſe inſitam volumus: quid impedimento eſt, quominus ita quoq; illic vndequaque videre, & audire, & dominari dicatur, vt quancunque eius partem quiſpiam ſumpſerit, eam hoc modo eſse affectam intelligamus? Sicut igitur neque ceruſſam, ita neque Deum hac de cauſa globoſum eſſe neceſse eſt. Porrò neque infinitum, neque finitum eſse, corpus cum ſit, magnitudinemque habeat, quì fieri poteſt? Prꝗſertim cùm infinitum id ſit, quod finis capax finem non habeat. finis autẽ & terminus in magnitudine, & multitudine, & in omni demum quantitate ineſt. Quocirca quod finem non habet, magnitudo cùm ſit, infi-

nitum est. Adde, quòd cùm sit globosus, finem quoque habeat necesse est. extrema enim habet siquidem habet medium, à quo plurimum abest habet autem medium, cum globosum sit. à medio vera extrema ignis circumeunt. extremum enim corpus, an fines habere, nihil refert. Neque præterea si non ens est infinitum, iccirco ens infinitum non erit. Quid enim obstat, quin nõnulla sint, quæ eadem tam de ente, quàm de non ente dici queant? Nemo siquidem est, qui non ens nunc sentiat. sed ens quoque non sentire nunc quispiam potest. Quę vtraque & dici, & considerari sanè possunt. Non album item non ens est: nunquid igitur propterea omnia quæ sũt, esse alba dicendum erit, ne quippiam idem de ente, & de nõ ente significemus? an nihil impediet, quin ex iis etiam quæ sunt, aliquid album nõ sit. omitto, quòd ita alteram quoque negationem admitteret infinitum, nisi id, quod antea dictum est, magis ex eo quod habet, vel non habet, vnumquodque esse est existimandum. Quare etiam ens vel infinitum erit, vel finem habebit. Fortasse etiam non enti infinitatem attribuere absurdũ est. non enim vnumquodque quod finem non habet, infinitum dicimus. sicut neque inæquale, id quod non est. Accedit, quòd Deus unus cùm sit, finem, quantum ad alium Deum spectat, non habet. si verò vnum tãtùm est Deus, vnum etiam tantum partes ipsius Dei erunt. Nam illud quoque absurdum est, si iis, quę multa sunt, accidit, vt ad sese mutuò sint finita, ac terminata, propterea sequi, vt unum finem nõ habeat. multa si quidem sunt, quę & multis, & vni eadem insint: nam etiam esse ipsum cõmune vtrisque est. Absurdum itaq; fortasse esset, si propterea non esse Deum asseremus

us, quia multa ſunt, ne in hoc ſimilis eſſe ipſis
deretur. Ad hæc quid prohibet, Deum, etiam
vnus ſit, finitum eſſe, & fines habere? quem-
modum etiam Parmenides vnum eſſe ipſum
quit:

Orbiculare globoſæ perquàm ſimile vndique moli,
A cuius medio ſpatia in quaſcunque ferantur,
Partes æqua.

Terminum enim & finem alicuius quidem
ſe neceſſe eſt, non tamen ad aliquid. Non
nim neceſſe eſt, vt quod habet finem, ad aliquid
iud finem habeat. tanquam finitum ad id re-
eratur, quod deinceps ſubſequitur infinitum.
od finitum eſſe, nihil aliud eſt, quàm extrema
abere. quod autem extrema habet, vt ad ali-
uid ea habeat, neceſſe non eſt. aliquibus enim
on accidit, vt finita ad ſeſe mutuò ſint. Præ-
terea quod inquit de eo, quod immobile eſt,
c mouetur, ſimili modo vt ſuperiora, abſurdũ
ortaſſe eſt. neque idem eſſe non moueri & im-
nobile eſſe, exiſtimare quiſpiam poſſet: ſed non
noueri eſſe negationem, quemadmodum etiam
non æquale, quod de non ente etiam verum
eſt. immobile verò de eo iam dici, quod quodam
nodo ſeſe habet, non ſecus ac inæquale. ſicut
etiam quieſcere, cui moueri contrarium eſt.
nam negationes, quæ à primo exiſtunt, de con-
trarijs etiam ferè dicuntur. Non moueri igitur
de non ente etiam verum eſt, quieſcere autem
non enti non ineſt. Simili modo autem neq; im
mobile eſſe idẽ ſignificat. At iſte immobile eſſe
pro quieſcere ſumit. & id quod nõ eſt, quieſcere
inquit, quia trãſitionem nõ habet. Sed ſicut ſupe-
rius etiã diximus, abſurdũ fortaſſe eſt, ſi, quia ali-
quid nõ enti attribuimus, id de ente nõ eſſe verũ
dixeri-

dixerimus, præsertim si negatio fuerit, cuiusmodi est nõ moueri, & nõ trãsire. Multa enim, cur ẽ dictum est, de entibus simili modo dñr. alioqu verum nõ esset, si multa esse non vnum dicere mus, eo ꝙ non ens quoq; non vnum est. In quibusdam verò contraria uidentur conuenire, cùm ex negationibus minimè loquimur. Necesse siquidem est, æquale vel inęquale esse, quicquid multitudine & magnitudine constat: par item, vel impar, si numerus sit, eodem modo moueri vel quiescere, si sit corpus. Præterea si etiam ea de causa non mouetur Deus, & vnum, quia ea quæ multa sunt, mouentur, dum in sese mutuò trãseunt, quid vetat, quo minus Deus quoq; in aliud moueatur? Si autẽ ipse nõ mouetur, quid vetat, partes ipsius omnia ambientis Dei in sese mutuò moueri? quippe cùm vnum, quod Zeno inquit, multa natura esse videatur. Corpus enim Deũ esse statuit, siue vniuersum hoc, siue quodcunq; aliud ita appellet. Nam si esset incorporeus Deus, globosus esse quì posset? Ita quidẽ sanè, cùm nusquam esset, neq; etiam moueretur, neq; quiesceret. At cùm sit corpus, quin moueatur, sicut dictum est, nihil prohibet.

De Gorgia.

NOn esse quippiã inquit, & si sit, cognosci nõ posse. & si cognosci possit, esse tñ eiusmodi, vt nequeat manifestari. Præterea se nequaq̃ quę ab alijs fuerint dicta, composuisse, qui de rebus disputantes contraria, ut videntur inter se sibi ipsi pronuntiant: dum alij vnum & non multa, alij è contrario multa & non vnum, quidam ingenita, nõnulli genita esse omnia demonstrãt. Ipse enim aduersus vtrosq; ratiocinatur in hunc modum. Necesse, inquit, est, vt si quid

uid sit neq; vnum,neq; multa, neq; ingenita, eque genita, id nihil sit. Nam si quicquam ho- non sit, altera his opposita procul dubio erũt: oc est, neq; vnum, neq; multa, neque ingenita, eq; genita non erunt. Atque hæc partim, vt Melissus, partim vt Zeno aggreditur demonstra- e; post primã propriam suam demonstrationem, n qua neq; esse, neq; non esse quippiam inquit. i enim non esse est non esse, non ens nihilo mi- us erit, quàm ens: quippe cùm non ens sit non ns, & ens sit ens. Quare nihilo magis est res es- e, q̃ non esse. at si simili modo, inquit, sicut non sse, est esse, oppositum non erit. Nam, si non esse st esse, esse vel non esse conuenit. Quare nequa- quam ita, inquit, quippiam erit, nisi esse & nõ es e idem sit. est autem idem, atq; ita nihil quic q̃ st. Nam non ens non est, & ens entium q̃nqui- dem idem est quod non ens. atq; hæc quidem ip sa ratio illius est. Sed ex ijs, quæ dicit, nullo mo do efficitur, vt nihil sit. Cùm enim inquit, si nõ ens est, non ens & ens est ens, simili modo & nõ ens, & ens est perinde ac si, est, absolutè ac sim- pliciter sumatur: id neque apparet, neque neces se est. Sed sicut de duobus ente & non ente al- terum esse, alterum non esse dicitur, quapro- pter non ens esse, verum non est. Quia igitur nõ est, non sequitur, vt neque esse, neque non esse vtrunq;, neq; alterum non sit. At nihil erit, in- quit, si non esse & esse similiter sunt. qandoqui dem erit aliquid etiam non esse. Sed nemo est, qui non esse, esse prorsus dicat. Nam si non ens est nõ ens, non propterea efficitur, vt simili mo- do vt ens, non ens sit: quippe cùm illud sit non ens, ens autẽ sit. adde quòd, si etiam absolutè, ac simpliciter verum esset, cùm dicimus nõ ens esse,
mirum

mirum quidem profectò id videretur: sed si tamen ita esset, vtrum ex eo magis eueniret, vt omnia essent, quàm non essent? Ita enim contrarium proculdubio efficeretur. Si enim & nō ens est, & ens est, omnia sunt: cùm & ea q̄ sunt, & ea quæ non sunt, simili modo sint. Nō enim est necesse, si non ens est, vt etiam ens non sit. Veruntamen si ita etiam quispiam concesserit, vt & non ens sit, & ens non sit, nihilo minus omnia essent, eo ꝙ ea quæ non sunt, ex illius ratione proculdubio essent. Præterea, si idem etiam sit & esse & non esse, neq; ita magis vt non sit, q̄ vt sit, conficietur. Nam, quemadmodum ille inquit, si non ens, & ens idem est, non ens autem non est, etiā ens non erit quāobrem nihil erit: ita quoq; vice versa dicere omnia esse nō possumus: si enim non ens est, & ens est, omnia erunt. Post hanc rationem subiungit: si sit aliquid, est vel ingenitū, vel genitum esse. si verò sit ingenitum, infinitū id fore ex Melissi enunciatis sumit. Infinitum autem nullo modo esse, cùm neque in se sit, neque in alio: duo enim ita, vel plura esset: ipsum vnum quod est, & illud in quo esset. nunq̄ autē cùm sit, neq; esse prorsus, ex Zenonis ratione de sede asserit. Hac de causa igitur ingenitum non esse affirmat. quin etiam neq; genitum: eo quod nihil neq; ex eo quod est, neq; ex eo quod non est, gigni queat. Si enim ens, inquit, transmutetur, nequaquam ens amplius erit, sicut si nō ens gigneretur nō ens amplius non esset. Sed neq; ex non ente genitum est. si enim non ens non est. genitum nihil ex nihilo esset. Sin autem est non ens, quia neq; ex ente quicquam gignitur, iccirco neq; ex non ente. Quocirca si necesse est, vt si quicquam est, id vel ingenitum sit, vel genitum:

hæc

c autem fieri nequeunt: vt quicquam ſit, fieri
am nullo modo poteſt. Præterea, ſic quicquam
, inquit, id vnum eſt, vel plura: ſi autem neque
um, neque plura, nihil ex. † Si enim vnum eſ-
, incorporeum id eſſet † ſicut in Zeno
s ratione dictum eſt. Si verò vnum ſit, nihil eſ-
. Quin neque etiam multa † Si enim
l vnum eſſet, vel multa, neque moueretur qui-
m quippiã, inquit. Si enim moueretur, vel non
um amplius eſſet, vel non ſimili modo ſeſe
beret: ſed partim nõ eſſet: partim non ens ge-
tum eſſet. ſi item mouetur, transfertur, ſi tranſ
rtur, non continuũ ens diuiſum eſt, neque quic
am hac parte eſt. Quare ſi vndequaque moue-
r, vndequaque etiam diuiſum eſt. vndequaque
itur etiam nõ eſt. Deficit enim ea parte, inquit,
ua diuiſum ab ente eſt: diuiſum loco vacui ap-
ellans, quemadmodum in Leucippi rationibus,
uæ vocantur, Scriptum eſt. Si igitur nihil hæ de-
onſtrationes conficiant, omnia eſſe. oportet
nim, vt quæ cogitantur, ſint: & nõ ens, ſiquidem
on eſt, ne cogitari quidem poſſit. Quòd ſi ita ſit,
ullum eſſe mendacium inquit, neque ſi in mari
urrus decertare quiſpiã dixerit, eo quòd ea om-
ia etiam ſint. Nam quæ videmus quoque & au-
imus, ſingula propterea ſunt, quia cogitantur.
i enim nõ propterea, cur ſicut ea quæ uidemus,
unt, ita magis quæ videmus eſſe dicendũ eſt,
uàm quę cogitamus? quippe cùm, ſicut illic mul
i eadẽ poſſent videre, ita hic multi cogitare ea-
ẽ poſſemus. Ac quæ quidẽ cogitantur, talia ſunt.
ed quenã ſint vera, incertũ eſt. Efficitur ergo, vt
tiam ſi quippiã ſit, cognoſci à nobis res minimè
queãt. Si verò, inquit, cognoſci etiã poſſunt, quo
pacto manifeſtare eas quiſquam alteri poterit?
Quod

Quod enim uidit quiſpiā, id quo modo oratio alteri explicabit? vel quo modo id alteri audiē & nō videri poterit manifeſtari? Nā ſicut uiſus ſ nos nō ꝑcipit: ita neq; auditus audire colores p teſt: ſed ſonos tantūmodo. Et dicit quidē ille q loquitur, ſed non colorē, neq; rē dicit. Quo mod igitur rem quiſpiā ab altero vel verbis, vel ſign aliquo alio ſibi exponi petit, quā ille cōſiderauit Qui enim colorē intuitus nō eſt, ſed orationē a diuidit, ignorat colorē & orationē percipit: q ve rò è cōtrario colorē inſpexit oratione, auditu m nimè percepta, nō colorē, ſed orationē ignorat Quare cogitari neq; color, ſed videri, neq; ſonus ſed audiri tantūmodo poteſt. Sed ſi etiam cogit ri poteſt: & cognoſcit quidē, ac recognoſcit ill qui dicit: qui audit tamen quo pacto idē cogita bit? nō enim fieri poteſt, vt idē in pluribus, & ſeo ſum collocatis ſit. vnum enim duo eſſet. Verū ſ etiā idē, inquit, in pluribus ſit, nihil obſtat, quin id nō ſimile diuerſis appareat, q nō prorſus ſimi les inter ſe ſunt. Quin etiā in eodē quāuis vnū, & nō duo ſint, idē non prorſus ſimile ineſt. quippe cum neq; idē ipſe ſibi ſimilia in eodē etiā tēpore ſentire videatur: ſed alia auditu, viſu alia, & an tea & nūc diuerſo modo percipiat. vt difficulter admodū omnia eadē quæ alter ſentire quiſpiam queat. Ita fit, vt etiā ſi cognoſci res poſſit, eam al teri explicare quiſquā nō poſſit propterea quòd, & res ipſæ explicabiles verbis nō ſunt, & idem prorſus qđ alter, cogitare poteſt nemo. Sed om- nes quidem etiam hæ veterū aliorum, dubitatio- nes ſunt. Quocirca hæ quoq; perpendenda, atq; excutienda in diſputatione de illis videntur.

Ariſt. De Xenophane & Zenone, & Gorgia, Finis.

ARISTO-

ARISTOTELIS LIBER DE LINEIS INSECABILIBVS.

Apud Latinos nondum visus,

IVLIO MARTIANO Rota interprete.

Aristotelis textus.

NVNQVID vllę reperiuntur lineę, quæ secari nequeunt? & ut in uniuersum res ista pertractetur, est 'ne in omni quantitate, sicut nonnulli statuunt, aliquid carnes partibus? An confitēdum est lineas aliquas insecabiles esse: nam, si ut paucum, sic & paruum est aliquid in rerum natura: quod autem infinitas ferè sectiones sustinet, neq; paucum, neque paruum est, sed potius, & multum, & magnum, quæ pauco, & paruo sunt opposita: statim manifestum euadit paucum, & paruum finitas habere diuisiones. Quòd si finitas diuisiones habent, necesse est magnitudinem insecabilem aliquam extare. Quare omni quantitati insecabile quid-

dam inerit, modo reperiatur quippiam, quo paucum, & paruum nuncupari debeat.

Deinde si lineę extat forma, atque idea, fatendum est lineam indiuiduam esse: nam constat ideam omnium, de quibus prædicatur, primam esse. At partes totum natura semper antecedunt. Quare diuidua erit ipsa linea. Et eodem modo ipsum quadratum, ipse triangulus, & aliarum figurarum ideæ, ac denique superficies ipsa, & corpus ipsum. Continget enim ideis, prius alia quędam esse. Amplius si elementa sunt corpora, & elementis nihil est prius, suntque partes toto natura priores, indiuiduum proculdubio ignis erit, & uniuersaliter quicquid corporis alicuius est elementum. Quare non solùm in rebus, quæ cognoscimus intellectu, uerùm etiam in his, quæ sensu percipimus, quippiam erit, quod partes non habet. Præterea per Zenonis argumentationem, necesse est aliquam extare magnitudinem, quæ partibus careat, si modò fieri nequit, ut res aliqua per singula quęque tangenda decurrens, finito in tempore tangant infinita. Nam oportet ut ad medium mobile priùs ueniat. At rei, quę partibus non uacat, medium sublime semper aliquod superest. Sin autem tangit infinita, finito in tempore, id quod super lineam fertur, & mobile celerius æquali in tempore plus spatij transigit, cogitationisque nostrę uelocissimus est motus, cogitatio quoque finito in tempore in singulis rerum motibus, tangit infinita. Quare si cogitationem in omni rerum progressu singula tangere, nihil aliud est quàm numerare, continget finito in tempore cogitationem infinita numerare. quòd si hoc fieri nequit, indiuidua sanè dabitur

tur aliqua linea. Poſtremo & ex ijs, quæ tra-
unt Mathematicis imbuti diſciplinis, quiuis
neam aliquam inſecabilem eſſe concedet.
am ſi, ut dicunt, illæ commenſurabiles ſunt
neæ, quæ eadem menſura dimetiri queunt: &
uæcunque ſunt commenſurabiles, ut dimetian-
ur omnes, nihil impedit; nimirum longitudo
liqua extabit, qua menſurabuntur omnes,
anc neceſſe eſt indiuiduam eſſe. Nam ſi diui-
ua ſtatuatur, huius quoque menſuræ partes,
enſurã aliam aliquam habebunt. partes enim
oti commenſurabiles ſunt ita, ut partis portio,
uæ dimidia fuerat, efficiatur dupla. quoniam
erò hoc fieri nequit, indiuiſibilis eſſe menſura
lebet. Eodem modo & quę ſemel ab ipſa men-
ura ſunt mẽſuratæ, ſicut omnes ex mẽſura com-
oſitæ lineæ, ex indiuiduis componuntur. Idem
tiam continget in figuris planis: nam omnes
nter ſe ſunt à conſtitutis lineis procreatæ, com-
menſurabiles. quare ipſarum quoque menſura
ndiuidua erit. Cæterùm ſi quis menſuram di-
uidet, conſtitutam quandam & determinatam
lineam, non erit amplius neque conſtituta, ne-
que irrationalis linea, neque aliarum vlla, de
quibus modò dictum eſt, uelut quam ἀποτόμην
uocant ex duobus nominibus compoſitam. Ve-
rùm neque ſecundùm ſe aliquam definitam na-
turam habebunt, ſed collatę ſibi ipſis & con-
ſtitutæ, &. irrationales erunt omnes. An pri-
mò quidem non oportet id quod infinitas habet
diuiſiones, non eſſe paruum, aut paucum. Nam
locum, lineam, ſuperficiem, & ſummatim om-
ne continuum, paruum dicimus, & in quibus
conuenit paucum etiam, nec ob id tamen infi-
nitis diuiſionibus ipſa carere affirmamus.

Deinde si de lineis hisce indiuiduis, quæ sunt in composito ex lineis, paruum dicitur, atque ipsis puncta insunt infinita, fiatque diuisio secũdùm puncta, & in quibusuis punctis æqualiter, poterit infinitas sectiones suscipere omnis lineæ, ut quę non sit insecabilis, & quædam ipsarum in parua secari, eruntq́ne infiniti puncti pauca. fieri uerò potest', ut omnis non indiuidua linea talibus soluatur diuisionibus, quibus coagmentata fuerit. Tertiò si magnum ex paruis quibusdam componitur, aut magnum nihil erit, aut quod finitas habet diuisiones non erit magnum. Nam totum qualecunq; fuerit magni sectiones admittit. Est autem probabile, & parum, finitas, & magnum infinitas habere diuisiones, sicq́ue illi etiam arbitrantur. Quare manfestum euadit, non hac ratione paruum, aut magnum quicquam dici, quia finitas, aut infinitas sectiones admittat. Quod si quispiam propterea quod in numeris paucum definitas sectiones habet, in lineis quoque putet finitas paruum habere, stolidũ se prodit, eo quòd numerus è rebus partium expertibus procreatur, & ab initio quodam constituto originem sumit. Hinc omnis numerus, modo infinitus non sit, finitas diuisiones habet: mgnitudines autem tali ratione non consistunt.

Qui uerò lineis indiuiduis ideam costituunt, minus credibilia fortasse decernunt, quàm præsens affirmet opinio, quæ nunc in disceptationem venit. Nam linearum ideam faciendo, modo quodam ideas tollunt, quibus demonstrare, quod instat, moliuntur. Hac enim ratione destruuntur ideæ. Rursus quoque stultum est arbitrari elementa corporea partibus carere. nam etsi quidam sic affirmant, tamen quantum

ad præ-

ad præſentem quæſtionem attinet, principium petunt. Et quanto magis, quod probandum eſt aſſumere uidentur, tanto plus diuiduam, eſſe longitudine lineam, latitudine ſuperficiem, altitudine corpus apparet. Zenonis autem ratio ſibi ipſa non conſonat, cum non ſic uno modo uelit finito in tempore rem motam tangere infinita. Atqui tempus & linea ſimili modo finita, & infinita dicuntur, ac totidem utraque diuiſiones ſuſcipiunt. Neque numerare eſt ſingulas infiniti particulas animi cogitatione, tangere etiam ſi quis ita nos cogitatione ſingula infiniti puncta tangere concedat: quod quidem fortaſſe fieri non poteſt. Non enim in rebus continuis, & ſubſtratis cogitationis motus conſiſtit, ſicut earum, quę feruntur rerum. Sed, ſi quis animi cogitationem ſic etiam moueri conſentiat, nō erit is motus numerus, numerare nō niſi interpoſita quiete abſoluitur. Verùm abſurdum eſt fortaſſe quempiam præ ignauia ſuccumbere, propterea, quod non audeat oblatas argumentationes diſſoluere, atque ſic imbecillitatem ſuam fouendo, grauioribus inſuper fallacijs ſe decipere. Quod uerò de commenſurabilibus lineis poſtremò dicunt, omnes una quadam & eadem menſura oportere menſurari, falſum eſt admodum, & nequaquam Mathematicorum ſuppoſitionibus concordat. Non enim ita ſupponunt Geometræ, neque utile ipſis iſtud foret, immo potius aduerſaretur, lineas omnes commenſurabiles eſſe, & omnium commenſurabilium linearum communem menſuram exiſtimare. Quamobrem ridiculum eſt, eos, qui dicunt ſe demonſtrare ex Geome-

trarum decretis, & ex quibus Mathematici docent, in contentiosam pariter atque fallacem diuertere argumentationem, præsertim tam inualidam. nam multis modis imbecillis est eiusmodi ratio, & quouis modo licet euitare, ne aut inusitata dicere, aut argui uideamur.

Præterea absonum foret, si quis à Zenonis oratione ultra quàm par sit persuaderetur, lineas indiuiduas concedere, quia ipsi respondere nesciat, ob rectæ uerò lineæ motum in semicirculum diuiduas non credere, quam necesse est in rectum ita diuidere, ut infinitæ circunferentiæ, & interualla totidem interueniant. Rursus quoque facile persuaderi potest, ex motu circulorum æqualium. Nam quisquis horum moueatur, oportet per maius semicirculum moueri; & quæcunque alia huiusmodi constituta sunt de lineis, fieri non posse, ut talis ullus motus peragatur, quin prius omnibus & singulis interiectis occurrat. atque hæc Mathematicorum scita multò magis ab omnibus cōcessa sunt, quàm istorum dicta. Quamuis autem ex confutatis nuper rationibus appareat, ut neque necessarium, neque probabile sit lineas ullas indiuiduas extare; tamen ex ijs etiam, quę deinceps subiungam, multò magis perspicuum euadet, & primo quidem per ea, quę Mathematici demonstrant, atque addiscenda proponunt, quę mutare non decet, nisi probabiliores rationes habeamus. Nam neque lineæ, neque rectæ lineę definitio cum insecabili linea consentit, ut quę nec inter duo puncta extensa sit, nec medium ullum habeat. manifestum est igitur ex antedictis rationibus, quòd neque necessarium,

neque

que probabile ſit lineas inſecabiles eſſe. ex
s autem, quæ ſubijcientur, manifeſtum adhuc
agis fieri poterit. ac primo quidem per ea, quę
mathematicis demõſtrata ſuppoſitaque ſunt,
æ iuſtum non eſt aliter quàm certioribus ra-
onibus amouere. Nam ſi quam inſecabilem li-
eam uocant eſt & linea, & recta linea, nimi-
um ipſi & lineę & rectæ definitio conueniet:
ed neque lineę, neque rectę definitio ipſi con-
enit, cùm neque aliquorum media queat eſſe,
eque medium omnino ullum habeat. Dein-
e omnes lineę commenſurabiles erunt. Nam
mnes ab indiuiduis lineis dimetientur, quęque
ongitudine, quęque potentia ſunt commen-
urabiles: indiuiduæ autem lineę ſibi ipſis com-
nenſurabiles ſunt longitudine, cum inter ſe
int æquales: quare potentia quoque. Quòd ſi
oc eſt, diuiduum erit quadratum. Tertio cùm
inea breuior grandiori copulata latitudinem
aciat, ſi ſumantur ęquales portiones ab indiui-
dua, & à pedali linea, bipedaliq́ue coniungan-
tur, minoremq́ue latitudinem indiuidua faciat
quàm reliqua, minor erit latitudo, quę ab in-
diuidua prouenit. Quartò, ſi ex tribus datis re-
ctis triangulus componitur, ex tribus quoque
lineis indiuiduis componi poterit: in omni au-
tem ęquilatero perpendicularis in mediam ba-
ſim incidit. Quare & medium indiuiduę diui-
det. Quintò ſi quadratum ex quatuor inſeca-
bilibus lineis conſiſtat, diametro protracta, &
perpendiculari ducta, quadrati coſta potentia
perpendicularem diametrumq́ue dimidium æ-
quat. Quare non erit minima, neque duplum
erit ſpatiũ à diametro conſurgens illius, quod ab

indiuiduo procreatur. nam ęquali ablato reliquum erit minus indiuiduo: nam si æqualis, diameter quadruplum describeret, hęc atque huiusmodi complura colligere quispiam posset, eo quòd omnibus, ut ita dixerim aduersantur, quæ à Mathematicis traduntur, quorum nonnulla denuò subnectam. Eorum quæ partibus carent, unus esse contactus potest, at linea duos habet. nam tota totam, & extremis vtrinque finibus tangit. Deinde hoc pacto una linea alteri copulata non efficeret ex utrisq; coniunctum maius, idcirco quia partibus carentia sibi ipsis adiuncta maius non faciunt.

Postea nihil continuum è duobus efficitur, quę partes non habeant, propterea quod omne continuum plures partes continet: omnis autem linea, pręter indiuiduam, est cõtinua: quamobrem linea non erit, quæ indiuidua fuerit.

Amplius si quæuis linea, præter insectilem, in partes diuidi potest, tum æquales, tum inęquales: scindatur linea in tria frustra, quæ non ex tribus insecabilibus, & vniuersaliter imparibus constet, diuidua fiet insecabilis linea. Similiter autem si in duo diuidatur linea, quę ex imparibus consistit. Quòd sibifariam quidem non omnis linea finditur, sed quæ solũ ex partibus coagmentata fuerit, si iam in duas partes diuisam in quęcunque diuidi potest diuideretur, sic quoque insectilis linea diuidetur, quando ex paribus composita per inęqualia scindetur. Rursus si mobile per totum spatium una hora mouetur, horæ dimidio per medietatem spatij mouebitur, & in minori tempore per minus spatium, quàm sit medietas: ergo si quidem ex imparibus indiuiduis

duis spatium illud componitur, redibit inse-
lium in medietates diuisio. siquidem media
ora, medium spatium, mobile pertransit. simi-
ter enim tempus, & linea secabitur. Quare si
ulla ex compositis lineis diuidetur in æqualia,
: inæqualia, neque sicuti tempus scindetur,
on erunt indiuiduæ lineæ. Est autem eiusdem
ationis sicut dictum est ex indiuiduis omnia,
el affirmare, vel negare. Ad hæc, omnis linea,
nodo nõ sit infinita, duos fines habet, siquidem
inea hisce terminatur: at indiuidua linea non
st infinita, fines igitur habebit. quare diuidua
rit: finis enim aliud est, & non illud cuius est
inis: aut extabit aliqua linea præter istas, quæ
neque finita, neque sit infinita. Præterea, omnis
inea vel est infinita vel fines habet: igitur inse-
cabilis linea non est infinita: fines ergo habebit
atque diuidua erit. nam finis aliud est ab eo cu-
ius est finis, vel erit aliqua linea, quæ neque fini-
bus careat, neque fines habeat. Insuper non erit
in quauis linea punctus: non enim in indiuidua.
nam si vnius punctus insit, ipsa primum linea so-
la erit, & inde punctas, sin plures inerunt, diui-
dua fiet. ergo si punctus indiuiduæ lineæ nullus
inest, neque prorsus inerit lineæ, cùm reliquæ
ex indiuiduis, sicuti dicunt, coaluerint. Po-
stea, vel nihil inter duo puncta, vel linea, erit:
quòd si linea, cum in omnibus lineis puncta in-
sint, non erit insecabilis vlla linea. Amplius
non esset cuiusuis lineæ quadratum: habebit e-
nim longitudinem. & latitudinem, atque idcir-
co diuisibile erit, cùm illa quidem aliquid, hæc
autem aliquid aliud. ꝙ si quadratum diuiduum
est, & linea vnde procreatur diuidua erit. Præ-
terea finis lineæ punctus est, & non linea. finis

enim extremum est, extremũ verò indiuiduum: igitur, si punctus est finis, indiuiduæ lineæ pars erit puncta: atque ita vna linea maior erit altera puncto: sin indiuiduæ lineæ punctus inest, quia finis idem sit continuatarum linearum, dabitur finis rei carentis partibus: & demum quid à linea punctus distabit? cum proprium nihil habitura sit indiuidua linea à puncto, præter nomen.

Adhuc etiam, vt linea, sic & superficies, & corpus erit impartibile. vno quippe indiuiduo existente, cætera quoq; consequentur, idcirco quia vnum ad aliud diuiditur. at corpus indiuiduum non est cum in se latitudinẽ, & altitudinem contineat. Quare nec linea potest esse indiuidua, corpus siquidem in superficies, superficies in lineas soluitur. Quoniam verò rationes, quibus isti nituntur sentẽtiam suam persuadere, debiles sunt, & falsæ: aduersæ autem opinionis omnes plurimum valent ad fidem faciendam: vnicuique liquere iam arbitror, quemadmodũ nulla queat esse linea, quæ diuidi non possit. Ex his autem quæ subijcientur, manifestum euadit ne è punctis quidem componi lineam posse, quam insecabilem affirmant: ad quod probandum illam et penè quadrabunt argumẽta, aut plurima saltem. Oportet enim punctum diuidi, quando linea, vel ex imparibus in æqualia secatur, vel ex paribus in nõ æqualia scinditur. Item lineæ partem non esse lineam, nec superficiei superficiem, & rursus lineam puncto maiorem esse linea: ex quibus enim vnumquodq; componitur, his etiam quoduis aliud excedit. Atqui istud vnum est eorum, quæ nullo modo fieri queunt, & per ea, quæ Mathematici docent, apertè falsum. Insuper quoq; continget punctum esse illud, quod in tempore

fertur,

ctur, modò maior in lõgiori, æqualis in æqua-
tempore, motus fiat, excessu ſ q; temporis tem
us ſit. ſed fortaſſe tempus quoq; rem quandam
ſe ex inſtantibus compoſitam, ſuntq; vtraque
mpus & linea, ex ſuis quæque indiuiſibilibus
mpoſita, dicet aliquis. At ſi Nunc eſt princi-
um temporis, & finis, itemque lineæ punctus:
eq; ſibi coniuncta ſunt principium & finis, ſed
medio ſemper aliquid habent: neque Nunc,
eque puncta ſibi continua eſſe poterunt. Am-
lius ſi linea magnitudinem aliquam habet, pun-
torum autem iunctura magnitudinem nullam
fficit, idcirco quia maiorem locum non occu-
ant. Nam & quando linea lineæ ſuperimponi-
ur, eiq; coniungitur, nulla prouenit inde maior
atitudo: ſunt autem in linea puncti, qui nec ipſi
naiorem locum occupare queunt, proculdubio
equetur, vt non poſſint longitudinem coniun-
ti facere. Præterea ſi res omnis rem quamlibet
liam tangit, vel tota totam, vel pars partem,
vel tota partem tangit, tanget & punctus vnus
indiuiduus punctum alium indiuiduũ, totus to-
tum. At neceſſe eſt, cùm totus tangit totũ, cum
ipſo vnum fieri. nam ſi quid remanet, quod al-
teri non coniungatur, non tetigit totus totum:
ſin nihil remanet, & ſimul ſunt hæc duo indiui-
dua puncta, eundem implebit locum id quod plu
ra nunc eſt, & prius vnum fuit. Duobus enim in
vnum coëuntibus, quæ nulla ex ſe habeant ex-
tenſionem, idem locus ſufficit. Atqui partibus
carentia, extenſionem non habent; quocirca nec
ex indiuiduis vlla compaginabitur magnitudo:
igitur neque è punctis linea, neque ex inſtanti-
bus tempus componetur. Inſuper ſi qua ex pun-
ctis componitur linea, punctus tanget punctum,
igitur

igitur si ex K— signo protracta fuerit A—K & & G—D tangent se primum, & punctus, qui est in A—K & punctus qui est in K—D. Quare, & diuersa parte tanget. nam res, quę partibus caret, tangit rem partibus carentem, tota totam. Ergo eundem locum possidebunt, quem K— punctus obtinet, & sese puncti coniũgent in eodem loco: quòd si in eodẽ iuncti fuerint loco, se etiam tangent: quæ enim in eodem sunt loco primo se tangant oportet. Deinde hoc pacto recta rectam duobus punctis tanget: punctus enim in A—K, & punctus in K—G alterum etiam tangit punctum: quare linea ex G—D pluribus tangit punctis. Eadem ratio fuerit, etiam si non seinuicem, sed quouis alio modo linea lineam tetigerit. Quinetiam orbis circunferentia rectam lineam pluribus tanget punctis: punctus enĩm cõtactus quique est in circulo, quiq; in recta consistit sese mutuò tangunt: quòd si hoc fieri non potest, neque punctus punctum tangere valet, quod si se tangere nequeunt, neque linea punctis constare potest. nam neq; punctum tangere necessarium est. Postea quonam pacto recta vlla est linea, & circularis. quando nihil differat contactus punctorum in recta, & circulari? Nam res, quæ partibus careat, rem, quæ partes non habeat, tota totam contangit, neq; prorsus eo modo est tangere, si sunt ergo lineæ quidem differentes, contactus autem indifferentes, non fiet ex punctorum contactu linea circularis, & recta: quare neq; è punctis constabit. Insuper necesse est puncta vel sese mutuò tangant, vel non se inuicem tangant. si igitur id quod deinceps est tangat oportet, eadem redibit ratio; sin contingit quod deinceps est non tangere, non erit linea conti-

nuum:

uum: nihil enim aliud continuum dicimus, a in quod eſt ex ſe tangentibus compoſitum. uare oportebit, & hoc modo vel puncta ſeſe nutuò tangere, vel lineam continuam eſſe.

Amplius ſi abſurdum eſt puncto punctum ſuerimponere quo fiat linea, & lineæ lineam adungere, quo fiat ſuperficies, impoſſibilia ſunt, quæ ab eis dicta fuerunt: ſiue enim deinceps puncta, diuidetur linea per neutrum ipſorum, ſed per id quod intercedit, ſiue ſe tangunt, linea erit vnius puncti ſpatium. hoc autem eſſe non poteſt. Poſtremò omnia diuiderentur, & reſoluerentur in puncta, corporiſque pars punctus eſſet, ſiquidem corpus è ſuperficiebus, ſuperficies è lineis conſiſtat: ſi verò illa, ex quibus primis inexiſtentibus ſingula conſtant, elementa ſunt, puncti corporum elementa eſſe poterunt. Quare vniuocè corporum, & linearum elementa puncti erunt non ſpecie diuerſa. Apparet itaq; ex dictis non eſſe lineam è punctis, neque ab ea punctum auferri poſſe. nam ſi contingit punctum auferri, contingit & apponi: quoniam autem appoſito illud cui adiunctũ eſt, magis euadit, quàm prius fuerat, ſi tale ſit appoſitum, quale quod ſuſcipit, erat. Quare ex ambobus vnũ totum facere licebit, & erit vnà linea maior alia puncto: id quod fieri nequaquam poteſt. Verùm per ſe quidem non poteſt à linea punctus auelli; per accidens autem poteſt, eo quòd ablatum lineam ſequatur. cùm enim totum aufertur, totius & principium, & finis auferatur oportet. at lineæ principium, & finis punctus erat, licet itaq; partem de linea demere: quare, & punctum auferre, ſed ea per accidens cenſebitur ablatio. Si verò finis tangit illud cuius eſt finis, vel ipſum, vel aliquam eius

partem,

partem, & punctus quatenus finis lineam tangit: sequetur, vt hæc quidem linea puncto maior alia fit. hæc autem ex punctis nihil in medio comprehendentibus. Eadem ratio est, & in diuisione: nam si diuisio per punctum est, & diuisio tangit aliquid tam in solido, quàm in superficie. Similiter enim & solidum è superficiebus, & superficies à lineis conficitur. Non est autem verum dicere per punctum fieri diuisionem, neq; paruissimam aliquam lineam in minimum, quod insit, diuidi. minimum quippe minus est etiam corũ, quorum minimum dicitur. at lineæ nihil aliud quàm punctus inest, & linea, atque lineæ: linea verò puncto maior non est. nam neque superficies est linea maior: quare punctus non erit in linea minimum. Si verò lineæ coniunctus est punctus, & minimum est quod à tribus faciebus, hoc est à tribus partibus deficit, non erit punctus eorum quæ lineæ insunt minimũ. nam & alia quædam insunt longitudini præter puncta, & lineas. Non enim è punctis longitudo consistit. Si verò id, quod est in loco, punctus est, longitudo quippe superficies, & solidum, quædam ex ijs compositæ res sunt: illa siquidem ex quibus constat linea, sunt in loco. etenim & linea est in loco, ac neque corpus, neq; superficies, neq; ex his quippiam in linea sunt, non erit aliquid penitus in longitudine præter puncta & lineas.

Amplius si res, quæ maior dicitur esse, in loco est, vel longitudo, vel superficies, vel corpus: est autem punctus in loco, nihilq; longitudini prædictarum rerum insit præter puncta, & lineas, sic quoq; nõ erit punctus rerum inexistentium minimum. Præterea, si vas aliquod, eorum quæ in domo sunt, minimum appellatur, non domui

compa-

omparatum, ſed per ſeipſum cõſideratum, ijſq; & in alijs loquẽdi modus ſeruari ſolet, nihil eorum, quæ ſunt in linea minimum erit ad lineam comparatum, quare puncto non conueniet minimi appellatio. Quoniam verò quod non eſt in domo, minimum eſſe non poteſt eorum, quæ in domo ſunt, ita & in cæteris eſt iudicandum, contingit autem lineam ipſam per ſeipſam eſſe, non erit de puncto verum dicere, ꝙ minimum ſit eorum, quæ in linea ſunt. Poſtremò non eſt etiam punctus articulus indiuiduus: nam articuli ſemper duorũ termini ſunt, punctus autem, & vnius lineæ terminus eſt. Inſuper punctus, finis. articulus, diuiſio potius eſt. Adhuc ſi lineam ſtatuamus articulos, ſuperficiem quoq; articulos concedamus oportet, iccirco, quia proportionem inter ſe ſeruant. Præterea articulus quodammodo differentia eſt. quamobrem Empedocles in ſuis carminibus inquit.

Articuli ſemper conſtat iunctura duobus.

Punctus autem etiam inter immobilia collocatur: Poſtea verò, nullus habet infinitos articulos in corpore, vel in manu. at puncta habet. Et denique lapidis articulus eſt nullus, neque ſaxum articulos vllos habet, puncta verò habet.

*

Libri de Lineis Inſecabilibus finis.

ARISTO-

DE CAVSIS PROPRIETATVM ELEMENTORVM, LIBELLVS.

ARISTOTELI ASCRIPTVS,

Nunc primùm in lucem æditus.

OSTQVAM præmissus est sermo à nobis in Cælo & Mundo, & determinauimus illud determinatione sufficiente, & constituimus super illud demonstrationes manifestas, apertas, luminosas, uisum est nobis, quòd remansit super nos aliquid. Volumus ergo nunc determinare omnes proprietates, quę sunt in alto & in infimo: & constringam illud constrictione sufficiente, & narrabo elementa quatuor, & referam, quod dixerunt in eis, qui præcesserunt ex Primis, & dicam illud cum significationibus cadentibus sub sensu. Dico ergo nunc, quòd elementa quatuor, quæ sunt materiæ, quædam eorum sunt grauiora alijs, & quædam sunt leuiora alijs, sicut diximus nos in libro ex ijs quos edidimus: quod est, quia, terra quæ est frigida & sicca; est grauior elementorum: & quod sequitur eam in grauitate, est aqua, quæ est frigida & humida: & quod sequitur aquam in grauitate, est aër, qui est calidus & humidus: & quod

& quod ſequitur aërem in grauitate, eſt ignis, qui calidus & ſiccus. Facta eſt ergo terra grauior elementorum, & inferior ipſorum in loco, & ignis leuior ipſorum, & altior ipſorum in loco: & facta ſunt iſta duo elementa media, ſcilicet, aër, & aqua inter hæc duo elementa. Et æſtimauerunt quidam ex Primis, quòd ignis non eſt ex elementis: quoniam generatus eſt ex motu alterato, & ratiocinati ſunt in illo, quod res, quæ generatur ex re alterata, non eſt elementum, & non eſt elementum, niſi ex quo generata eſt illa res. Et quòd ignis inter iſta duo, qui eſt leuior rerum, quia eſt in loco ſuperiori, non eſt factus niſi ex confricatione orbis in aëre: nam facta eſt ex illo caliditas, quę eſt ignis inter iſta duo genera. cuius exemplum eſt ſicut reſudatio facta ex vapore terræ. & eſt nobis neceſſe vt dicamus, quòd ignis, cùm ſit generatus ex motu, tunc poſſibile eſt vt ſit inter orbem Lunæ, & inter orbem Mercurij ignis: inter orbem Mercurij & orbem Veneris ignis: item inter orbem Martis & inter orbem Iouis ignis: item inter orbem Saturni & ſtellas fixas ignis. Item & maior horum ignium eſt quem, diximus eſſe orbem ſtellarum fixarum, cum orbis ſtellarum fixarum ſit multorum corporum, & aliquando ex orbibus unicuique ſit corpus vnum. Neceſſe eſt ergo ex hoc modo, vt menſuratio, quę eſt inter orbem Saturni & orbem ſtellarum fixarum, ſit pluris generis, & calidioris loci. Iam ergo nunc apparet per illud, quod diximus, quòd inter orbes eſt impletio ignis, ſcilicet aëris, quæ eſt inter omnem orbem & comparem ſuum, qui ſequitur eum ſub eo, & qui eſt ſupra ipſum: & nos videmus ſimile illius

in lapidibus, qui fricantur cum focili, & generātur ex eis ignes per fricationem eorum. & simile illius iterum accidit arboribus, quæ sunt in montibus, & in desertis. fortasse enim procellosi flant venti, & confricātur adinuicem, & inflammatur ignis, & sicut fossoriū, cum quo foditur fortasse enim accidit ei lapis & volat ex eo ignis & simile huius multotiens existit. Volo ergo nūc redire ad illud, in quo fuimus de rememoratione elementorum. Dico ergo, quod animalia omnia, cum eis quæ sunt in eis, sunt composita ex istis quatuor materiis, quæ sunt elementa, & sunt commixta per ea. & semper inuenitur eorū commixtio ex cholera citrina calida sicca simili igni, & sanguine calido humido simili aëri, & phlegmate frigido humido simili aq̄, & cholera nigra simili terræ in frigore suo, & siccitate sua, & inuenimus has quatuor naturas, quæ sunt materię, ingredi corruptionem & additionem & diminutionem, & resolutionem à natura sua, aut ex caliditate ad frigiditatem, aut ex frigiditate ad caliditatem, aut ex humiditate ad siccitatem, aut ex siccitate ad humiditatem. Cùm ergo additur vnū eorum super mensuram, secundùm quam componitur ex eo, ingreditur nocumentum super corpus, & conuertitur ab ordine suo, & sua cōparatione, accidit ex eo nocumentum iterum. Et similiter, quando occupat vnum elementorum istorum quatuor, aliquod animalium, interficit ipsum, & quando priuatio est eorum non est remanentia ei, quod est· quia, si aliquod animalium priuatur aëre, non est ei permanentia, & similiter quādo occupat ipsum aër interficit ipsum, sicut illud, quod ruit ex loco altissimo superiori. moritur enim antequam perueniat

iat ad terram, & similiter ignis, quãdo occupat liquod animalium. Veruntamẽ ignis velocius liquo eorum interficit, & similiter terra, quando occupat aliquod animalium interficit ipsum, & similiter aqua. Veruntamen inuenimus quædam animalia habitare in aqua, sicut reptilia maris, & pisces. aqua enim fit eis tranquillitas, & habitãt in ea, cumq; egrediũtur ab aqua, nõ est eis permanentia: nos autem non inuenimus aliquod animalium habitare in igne omnino. Et remansit nobis vt dicamus de corporibus substantiarum & plãtarum, & quare quędam eorum natant super aquam, & quædam submerguntur in ea, & propter quam causam est istud. Dico ergo sermonem vniuersalem necessarium. quod est, quia quando corpus est vincens pars terræ, quæ est frigida, sicut ferrum & æs, & lapis, submergitur in aqua: & similiter quando vincens super ipsum est pars aquæ, & est frigida, facit illud: & quando vincens super ipsum est pars ignis & pars aëris, natat super aquam; & non fit natans super aquam, nisi per aggregationem caliditatis & siccitatis in ipso: similiter & vt sit vincens super ipsum illud: & semper inuenimus volatile natare in aëre, super quod vincit pars aëris, & ignis: quoniam penna, quæ est in eo, est aërea, & dum permanet penna in eo parua, est pars terræ & pars aquæ plus, & non potest volare, nec eleuari in aëre: cùm autem multiplicatur penna eius, eleuatur in aëre, & natat in eo, cuius exemplum sunt olera, & adipes super aquam natantes: quoniam pars caliditatis in eis plus est, quoniam caliditas est eleuata semper, & præcipuè quando sunt caliditas & humiditas, nam illud est melius secũdùm quòd diximus, &

sicut inuenimus lignum ebani, & ilicis, & buxi, & similes eis sunt multæ ex plantis terræ. Postquàm autem expleuimus omnia, ad quæ tendimus dicere, est necessarium nobis, vt inquiramus de frigore, an est causa elementaris, an accidens intrans super corpora. iam ergo locuti sumus in eo multitudinem primorum antecedentium. Democritus autem & Plato & sectæ Araborum, & qui locuti sunt sermonibus utriusq; dicũt, quòd frigus est radix, & quòd caliditas generata est accidentalis intrans super eam: & signum illius est, quòd quando Sol declinat à nobis in orbe suo decliui dextra ad partem Meridiei, accidit semper ros super flumen: & similiter loca longinqua à sentibus capitis, propter assiduationem motus Solis ad latus polorum Septentrionaliũ, inueniuntur frigida, ita quòd non inhabitantur, & minoratur illic habitatio propter superfluitatem frigoris: & loca propinqua sentibus lineæ ęqualitatis sunt calida ualde propter assiduationem motus Solis super ea: & hoc est, quod est inuentum sensu. Dico ergo, quòd ipsi bene putauerunt in illo, cùm testificati sũt, & quòd motus generat caliditatẽ, & quòd quies facit frigus: veruntamen nos dicimus, quòd ipsi conuenerunt nobiscum in sermone, & alongati sunt à nobis in sententia: cui attestatur visus, & quòd terra esset frigida & sicca, & quòd terra propinquior elementorum est nobis, & nos sumus tangentes eam, & quòd aqua est frigida & humida propinqua nobis proculdubio: quare fiunt ista duo elementa propinqua nobis & duo elementa calida, & sunt ignis & aër longiora à nobis. Oportet ergo propter illud quod apparet, quòd esse frigoris non est nisi propinquitate duorum frigidorum

orum nobis elementorum. Iam ergo manifestum est nunc & certum, quòd ęqualitas est radix, & semper inuenitur ęqualitas in corporibus animalium, quæ sunt cum sanitate: & cum exitu ab æqualitate ad vnam extremitatem caliditatis, aut frigiditatis, aut humiditatis, aut siccitatis, ingrediuntur ex hoc nocumenta perniciosa. iam ergo certificatum est nunc per ista accidentia, quòd esse frigoris semper non est nisi ex propinquitate horum duorum elementorum frigidorum nobis. Narremus ergo nunc loca terræ, & littora marium, & ramos montium, & quod generat habitatores cuiusque lateris eorum & naturas hominum cuiusque locorum. Dico ergo, quòd in habitatoribus climatis primi, quod est propinquius lineæ æqualitatis, propter assiduam affixionem motus Solis, accidit siccitas & caliditas, & minoratur in eis frigiditas, & humiditas: quare calefiunt matrices mulierum eorum & communicant eis nigredo corporum & crispitudo capillorum: quod est, quia sperma viri, quando cadit in matrice mulieris, decoquit ipsum matrix caliditate sua, & commiscetur sperma illud cum sanguine matricis, donec fit frustum, deinde formatur & sic fit spiritus vitę in ea iussu Dei: quod est, quia super illos huius climatis vadit Sol bis in anno, quoniam permutatur de linea æqualitatis ad Septentrionem, donec pertransit casu lapidis capitum eorum: deinde quando redit ex vltra parte, quę est ei in Septentrione ad lineam æqualitatis, est ei reditus secundus. & similiter stellæ currentes, & Luna, quorum est operatio communicans operationi Solis, faciunt simile illius, & similiter inuenimus

illos de India, & qui sunt secundùm temporum rectitudinem de illis de Iamnem, & Zindi, & Europa. in illis enim omnibus apparet color nigredinis & crispitudo in capillis eorum. Et inuenimus illos, q̃ sũt in climate Septẽtrionis, quod est propinquum polo Septentrionali, & longinquum à linea æqualitatis, & loco motus, fieri subito frigidos: quoniam infrigidantur matrices mulierum eorum, & accidit in eis albedo & subalbedo vehemens, & sunt Sclaui & Dalmati, & in viis maris Septẽtrionalis. ipsi enim sunt secundùm hanc formam. Illi autem, qui sunt climatis medij, sunt commixti ex albedine & nigredine, & secundùm dispositionem, quæ accidit in eis ex loco de profunditate aut maris, aut littoribus maris. Iam ergo ostẽsum est, cuius volumus explanationem. Inuenimus autem in littoribus calorem, propterea quòd quàndo Sol oritur super mare, impellit aqua caliditatẽ Solis ad extremitates, quæ sunt littora, frigiditate sua, & intensione calefiunt propter illud littora, nisi fuerint prope illa littora mõtes excelsi, super quos ascendunt flatus venti Septentionalis, qui est frigidus & siccus, & congelat ventus ille rorẽ descendentem ex aëre, & fit nix & glacies, quare infrigidantur loca illa propter illud. Et significationes accepimus nobis super illud, quod diximus de calore littorum ex operatione vitri. nam, cum impletur aqua frigida & opponitur oculo Solis, & approximatur ei pannus mundus, accenditur ille pannus. & si aqua est calida, non accenditur, & non est illud nisi propter fugam caliditatis à frigiditate, quia sunt cõtrarię adinuicem. Quia ergo iam diximus illud, ad cuius rememorationem necessarium fuit, nunc dicam quod dixerunt quidam

homi-

omines ex quibuſdam ſapientibus, quod eſt,
uia ipſi dixerunt, quòd orbis ſtridor cadens in
uribus noſtris eſt vehemens, & quòd nos con-
ueuimus illud ex tempore natiuitatis, quare cõ
ueuerũt illud auditus noſtri & acquieuit ei ſen
us auditus: & nos qui iã attulimus hanc dictio-
iem in libro Cœli & Mundi determinauimus.
ios autem volumus inquirere de illa inquiſitio-
ie vehemẽti ſufficiẽti, quare eorũ determinatio
magis vltima & manifeſtior erit. Dico ergo,
quòd ipſi fecerunt eſſe neceſſarium ſtridorem or
bis, & quod auditus animalium acquieuerũt ei.
iam ergo poſſibile eſt vt acquieſcat auditus ſupe
rioris ęquali eius, & ſuperfluo, & minori: quo-
niam ſtridor & tremitus, quando approximant
auditui, minorantur, & inuenimus propter ſen-
ſum geometricum, & viſus teſtificantes ſuper il-
lud demonſtrationes: quod eſt, quia corpora alta
approximant quandoq; & elongantur quãdoq;.

Dico ergo, ꝙ quando naſcitur Sol, & ſtellæ
ſunt currentes, declinatæ in Meridie, eſt ſtridor
minor ſtridore, qui fit, quando Sol, & ſtellæ &
Luna ſunt in Septentrione: & ſimiliter, quando
ſtellæ ſunt in ſuperiori orbium reuolutionis ſuę,
eſt ſtridor & tremitus maior. & ſimiliter accidit
in Luna, quę eſt propinquior corporum terrę, &
velocioris motus, quàm ipſa permutatio ad Me-
ridiẽ, & Septentrionem: & poſſibile quidem eſt,
vt accidat ſimile huic in ſtellis fixis: quando eſt
ſtella ex eis ſuper capita noſtra, oportet vt ſtri-
dor maior ſit cadens in auditu quàm ipſe eſt,
quando eſt longinqua apud Oriẽtem & Occiden
tem, & ſimile illius eſt in Sole ſecundùm magni-
tudinem corporis eius, & ſuperfluitatem ſtrido-
ris eius ſecundùm quòd ipſi fecerunt neceſſa-

rium, quando fecerunt necessarium stridorem, vt sit tremitus eius in auditibus nostris hora ortus & occasus diuersus à tremitu eius & stridore ipsius hora qua est super capita nostra. iam ergo manifestũ est & planum per ea, quæ exposuimus & determinauimus de tractatibus præcedentibus, quòd corporibus superioribus non est stridor, neque tremitus: & fregimus sermonem eorum, qui æstimauerunt illud per demonstrationes manifestas. ponamus ergo illud & determinemus ipsum determinatione sufficiente per rationem geometricam & demõstrationes rationales. Quod est, quia reuoluam circulum, qui sit circulus terræ, & scribam super ipsum B, & reuoluam super ipsum circulum alium qui sit circulus Solis, & describam super ipsum A G, & ponam locum ortus Solis punctum G, & A punctum occasus eius, & ponam punctum D loco Solis, quando est super capita nostra in medio diei, & ponam locum habitationis nostrę ex terra, & protraham lineas A G, A B, B G: & protraham à centro E ad punctum B lineam E B: dico ergo, quòd Sol secundùm magnitudinem sui motus & propinquitatem suam nobis non appropinquat stellæ fixę, neque reliquæ stellæ vagæ, quæ sunt supra Solem, faciunt tremitum magnum, & quando Sol est in hora ortus sui apud punctum G, aut in hora occasus sui apud punctum A, est ei stridor minor stridore, qui est ei, quando est ad punctum D. quoniam manifestum est nobis, quòd punctum G, & punctum A, sunt longinquiora puncta D: quare est vox apud ortum & occasum parua, & cum ipse super capita nostra est, maior, & declaratur illud in omni die. Sed testificatur nobis visus con-

ontrarium illius. Et similiter accidit Lunæ secundùm propinquitatem eius nobis, vt sit ei stridor & sonus maior: & quando est apud ortum, & apud occasum, & apud punctum G, aut punctum A, oportet vt elongetur à nobis, quando sumus ad punctum B: & quando est super capita nostra ad punctum D, ostenditur quòd appropinquat nobis: quoniam est stridor maior & grossior: & declaratur illud in auribus nostris, & apparet illud. apparet autem contrarium illius per demonstrationes mathematicas. iam ergo determinauimus hoc, cuius determinatio fuit nobis necessaria, & manifestum est. quod linea A B, est æqualis B G lineæ; & quòd linea B G, est longior linea E G. sed, quia multiplicamus lineam E G, in se, & lineam B E in se, & aggregamus duas multiplicationes, & accipimus radicē quod aggregatur est linea B G: & manifestum est quòd linea E A est ęqualis lineæ E G, simile lineę B G, quoniā putamus quando multiplicamus lineā E G in se, & similiter lineam E B in se, & aggregamus duas multiplicationes & accipimus radicē eius quod agregatur: manifestum igitur, quòd linea B G est longior linea E G: ergo est longior E D: ergo multo longior linea B D, & illud est, quod uolumus declarare. Quidam homines ex authoribus sermonis dixerūt, quòd mare est permutatum super sphęram, & quod nō est in terra locus, qui iam non fuerit super aquas: & signum illorum super illud est, quòd videtur expressionibus in capitibus collium & cacumine montium. & retulit vir ex eis, qui fodit puteum, quòd postquàm peruenit ad locum argillæ, inuenit argillam solidam firmam, & fodit in ea, & repetiit in ipsa gubernaculum nauis: sciuit ergo per illud

quòd mare iam fuit in illo loco, & quòd ipsum permutatur in seculis lōgis, & in tempore lōgo. Quare non comprehenditur illa longitudo, neq; spatio vitæ, & abbreuiatur præter illud per breuitatem vitæ hominis. dicatur ergo eis ꝙ cùm sit necessaria illa permutatio maris de loco ad locum, & permutatio locorum profundorū ad marina, & marinorum ad profunda, tunc necessarium est vt dicant ꝙ permutatio ei est de Occidēte ad Orientem, & de Oriente ad Occidentem, & de Septentrione ad Meridiem, & de Meridie ad Septentrionem, & afferūt ad illud demonstrationes visibiles: ipsi autem confitentur, ꝙ res, quæ fiunt in terra, sunt propter motum corporum superiorū, & elementi nobilis, scilicet orbis, & ꝙ currit ex corporibus, & ipse est agēs in rebus omnibus, sicut illud, quod ipsi dixerunt, quòd diluuium, quod fuit in terra non fuit nisi propter cōiunctionem stellarum in signo piscis, & quod ventus, qui interfecit gentes in Hadramot fuit propter coniunctionem, quæ fuit in Gemini, & quòd pestilentia quæ fuit in terra, iam & causa non fuit nisi coniunctio, quæ fuit in signo Virginis, & similiter reliqua facta quæ fuerunt apud aggregationes, & apud coniunctiones: & sicut illud quid videtur ex caliditate Solis, & eius operatione & operatione Lunæ, in extēsione fluminū & maturatione fructuū, & velocitate natiuitatis rerū & impletione earum & augmentatione ipsarum, & ꝙ Luna quando oritur in quacunq; hora noctis fuerit vel diei, tunc si flumen ingreditur mare in regione illa, in qua oritur Luna, extēdit ipsum mare, ita ꝙ ęqua illius fluminis redit ad partē loci à quo currit, cumq; ęquat Luna mediū cœli illius regionis, redit aqua, ita ꝙ reuer-

reuertitur ad formã suam . deinde quando Luna incipit óccidere, incipit aqua extendi iterum, donec Luna est in cardine inferiore : cumq́ue est in cardine inferiore, incipit aqua diminui, sicut quando vult oriri, incipit aqua augeri taliter inuenitur semper sensu visibili . & similiter stellis vagis, scilicet planetis est communitas cum Sole in operatione sua ; ipsæ autem, quando declinant ad Meridiem, trahũt humiditatẽ ex pluuiis in Meridiem. Et quidem est sicut in Nilo uenientе ex parte Meridiei ad terram Aegypti minoratur hęc & multiplicantur . Et illud quod non est nisi per stellas in parte Septentrionis vagas: nam quando sunt in Meridie, & Sol est in Septentrione, minoratur pluuia in Meridie: quãdo sũt cum Sole in Septentrione, multiplicãtur pluuię in Meridie, & multiplicatur extensio in Nilo: & inuenimus Lunam apud complementum & multiplicatur in mari inundatio vehemẽs ; & similiter non est causa annorum sterilitatis & annorum vbertatis, nisi propter permutationem stellarum in signis diuersis super climata vij. immortalitas gentium pręteritarũ, & regna vacua fiuut apud coniunctionem stellarum duarum, scilicet Saturni & Iouis , per permutationẽ enim ipsarũ de triplicitate ad triplicitatẽ accidũt accidentia magna, & hoc inuentũ est apud eos. nos autẽ dimisimus de rememoratione huius multũ, qa timuimus multiplicationes . Dico ergo, ꝙ causa quã dixerũt de permutatione maris super terram, nõ potest esse quin sit causa illius ex ꝑmutatione Lunæ super signa, & ex operatione eius: & est illud in omnibus xviij. diebus: quare destruitur agricultura, & generatio : aut sit causa illius ex permutatione Mercurij & Veneris, & est illud in omnibus x. mensi-

mẽsibus, aut minus illo, aut accidit illud ex permutatione Solis & permutatur mare in omni anno, aut ex operatione Martis, & motu eius, & fit permutatio in omnibus xxij. mẽsibus, diebus xiij. aut est causa illius pp motũ Iouis, & eius pmutationem, & erit accidẽs qđ diximus in oĩbus xij. annis, aut est causa pmutationis Saturnus, & est illud accidẽs in omnibus xxx. annis, aut per cõiunctionẽ duarũ stellarũ grauiũ, & est illud in omnibus xx. annis, aut est propter cõiunctionẽ & permutationẽ ex triplicitate ad triplicitatẽ, & est illud in omnibus ducentis annis, & xl. aut est illud propter rem, quam dixerunt authores atalasimet orbi signorum, & est accessio vij. partium, & recessio octo partium in omnibus lxxx. annis gradu. Quare accidit illud in omnibus DC. annis, & xl. 3.3. aut est illud propter mutationẽ orbis stellarum fixarum, & ipse permutatur in omnibus c. annis, gradu vno, quare accidit illa permutatio in omnibus xxxvij. millibus annis. & hoc vltimum omnium rerum super quã innituntur authores recidiuationis, & sentẽtia quam inducunt. nos autem inuenimus ratione geometrica, & operatione mensurali, quòd rotunditas est xxiiij. millia milliaria, quæ est reuolutio terræ super xxxvj. annorũ millia, inuenitur ergo illud in ciuitatibus propinquis littoribus marium, vt approximet eis mare, sicut ciuitas Axym, & ciuitas Medecuel, & ciuitas Serendid, & insulæ Auri, & illæ quidem ciuitates sunt super mare Indiæ, & sicut ciuitates, quæ sunt super mare Alæpila, & Gemon, quæ est super Iuuiem mare, & sicut Aegyptus, & ciuitas Alexandria, quæ sunt inter mare rubeum, & inter mare assemus. & sicut ciuitas Roma, & Bizantiũ & ciuitates

s multę, quarum rememoratio prolōgatur. nos
ntē nō vidimus, quòd mare fuerit propinquius
is ciuitatibus, neque longius, quàm est hodie,
eque peruenit ad nos de prętéritis annis ex re-
nis prętéritis, neq; in historia Regis, neq; scri
serūt sapientes ex eis, qui locuti sunt in mari &
luuiis, quòd fuerit propinquius, aut lōgius ciui
ati, nisi sicut hodie est. Iam ergo manifesta est
c plana per ea quæ diximus in tractatibus, de-
tructio intentionis eius, qui dicit, quòd mare est
ermutatū super terrā, & apparet error eorum,
qui æstimauerunt illud. dico ergo quod in orbe
est elemētum vnum, aut duo, aut tria, non plura
aut pauciora. Dico igitur, quod substantia corpo
ris Solis est alia à substantiis corporū stellarum
& Lunæ: quod est, quia Sol habet lumē, & lumen
Lunæ, & stellarum est acquisitū à Sole, sicut ostē-
dimus in aliis libris ab isto, ex naturæ editione.
Iam ergo apparet & est manifestū, quod substan-
tia corporis stellarum & Lunæ est alia à substan-
tia corporis Solis, sicut candela quando opponi-
tur ei speculū: illum natur enim speculum à sub-
stantia candelæ, & est alia à substantia speculi.
iam ergo apparet nūc, quòd illud, quod diximus,
& quod ostensum est, quòd substantia corporis
stellarum & Lunæ est alia à substantia corporis
Solis: & similiter est substantia corporis orbis,
absque substantia corporis stellarum & Lunæ:
quod est, quia substantia corporis orbis ex sub-
stantia corporis stellarū & Lunæ recipit lumen.
& non illustratur splēdore, sicut illustrantur cor
pora stellarum, & similiter oportet ꝙ substantia
sit corporis orbis alia à substātia corporis Solis.
Iā ergo apparet per ista accidētia, & has inquisi-
tiones, ꝙ corpora eorū sunt diuersarū substātia-
rum

rum, & ꝙ orbis cum eis quæ sunt in eo, sunt tria elementa, scilicet tres substãtiæ: ergo & Sol est substãtia per se, & stellæ, & Luna substãtiæ per se. quòd si nos aggregamus illud in dictione vna, tunc dicimus, ꝙ orbis est elemẽtum quintum, quãdo discernimus inter ipsum & inter ignem & aërem, & terram, qm̃ est separatum ab eis per materias iiij. in natura & genere, & nos nõ dicimus in eo, quia est leuis, & ex eo elemẽto ignis, neq; grauis, & est ex elemẽto terrę. nam, si esset ex uno elemẽtorum horum ingrederetur super ipsum corruptio & alteratio, aut particulariter, aut vniuersaliter, & caderẽt sub generatione & corruptione. hoc autem nõ est inuẽtum in eo: immo creator posuit eum causam generationis. iam ergo declaratur per illud, quod exposuimus, numerus elemẽtorum eius. Quãtitatem uerò eius iam ostẽdimus in libro, quem composuimus super mensuratione superiorũ, & narramus in ipso quãtitatem ipsorum ab inuicem, & proportiones corporum stellarum, & reuelationem orbis, & egressionem linearum eius, & quãtitates opere syllogistico demõstratione cadente sub sensu, & illud est quod volumus exponere. Quia ergo peruenimus super illud, cuius voluimus declarationẽ, tũc redeamus super illos qui dixerũt quòd orbis est infinitus. Dico ergo, ꝙ elemẽta quatuor, scilicet terra, aqua, aër, & ignis, sunt finita: quod est, quia vnicuiq; eorũ est extremitas inuenta: ergo oportet necessariò quòd sit ei extremitas secunda: & omne, cui sunt duę extremitates, est finitum. vos autem dicitis, ꝙ non est finitum: hoc autem est ex magno impossibili contingente dictum. dico enim, quòd dicitis, in elemẽto vnũ est mobile, aut quietum, necesse est ergo

go eis dicere, quia eſt mobile & motus eius re
olubilis eſt ſuper medium ſuper duos polos, po
meridianũ, & polũ ſeptẽtrionalẽ. Poſtq̃ ergo
manifeſtum eſt, quòd eſt ei medium & datum eſt
illud, quòd oportet vt ſint ei extremitates ne-
eſſariò; & omne, cui ſunt extremitates, habet
t locatum ſit, & finitum. iam ergo planum eſt,
on quòd mundus habet medium, & omni, cui
ſt medium, ſint duæ extremitates, & omne, cui
unt duę extremitates, eſt habẽs finem & iterum
omne, cui eſt extremitas vna, neceſſariò eſt extre
nitas ſecunda. Iam ergo manifeſtum eſt per il-
ud, quod præmiſimus, quòd mundus eſt finitus,
& manifeſtus eſt error eius, qui dicit eum infini-
tum: qui autem dixit Primorum, quòd latus me
ridianum terræ eſt eleuatũ, & quòd latus Septẽ-
trionale contractum & depreſſum, dicit, quòd
quidam ex Regibus eorum voluit aggregare in-
ter duo maria, mare rubrum, & mare expãſum,
ſcilicet ſemmi, vt ingrederetur ex mari ſemmi
ad mare rubrum, & eſſe per illud introitus ex ter
ra Romanorum ad terram Admot, & terram Ia-
mam, & ex terra illius partis ad hanc, & trãſie-
runt inde ad mare Perſicum cõtinuum cum dua-
bus inſulis daieli & altarilem, & quòd eſt illic,
& alleuiaretur per illud ſuper eos ſtudium. Aeſti
mauerunt ergo, quòd quidam ex ſapiẽtibus eo-
rum prohibuit Regem ab hoc opere, & dixerunt,
quòd cauſa ipſum prohibendi fuit propterea,
quòd ipſe accepit altitudinem maris rubri, & al-
titudinem maris ſemmi per xj. ſtadia, & ſta-
dium quidem eſt octingẽtorum cubitorum: ſub-
merguntur ergo ciuitates, quæ ſuper maris lito-
ra ſunt, ab vtriuſque lateribus ſimul, ſicut ciui-
tas Alexandria, & Damach, & Dimix, & Al-

phazine

pharine, & Erte, & Scilicia, & Corisca, & Sardinia, & aliæ insulæ, quæ suut circiter lvij insulæ quare submergentur multæ ex regionibus. Postquam ergo narrauit Regi, dimisit illud, ad quod intēdebat, vel ꝙ dixerunt Redeamus ergo super eos in hoc sermone certo, & syllogismo geometrico cum demonstratione rationali. Dico ergo istud, quod de mari rubro in mari semmædio aqua transit super alueum per æstimationem nostram, & non esset alueus, quem foderent, latior illo, qui est cadens in hoc mare, cuius timemus exitū. Ipse autem cōcurrit in ipsum multis millibus annorum: ergo in eo addit nō aliquid, & maximè cum multiplicet Nilus apud transitum suū, quando redit Sol ab vltimo termino Septentrionis ad latus Meridiei: sic ergo verus esset sermo, quem dicitis, & opinio, quam putatis destruxisset de ciuitatibus, quas timetis per additiones aquę & istis insulis multæ, & destruentur quædam eorum cum multitudine facta, quæ ingreditur ex duplo eius, scilicet continente sphęram ex parte Orientis, & ex parte Meridiei: ingreditē enim aqua in mare semmi à parte Occidētis ex mari continente, ergo accideret eis accidens, quod timuerunt: nos autem non videmus illud accidens. Iam ergo manifestum est contrarium eius quod didicerunt à magistro suo, & non opinati sunt hanc opinionem, & dubitauerunt in se ipsis hanc dubitationem, nisi qui habitant in terra Aegypti. aut sunt in circuitu Nili. Ipsi verò considerauerunt aduentum Nili ex parte Meridiei recedentes ad Septentrionem, & putauerūt, ꝙ ille accessus non est, nisi de climate terræ ad partem Septentrionalem, & quòd ipsa eleuata est ad partem Meridiei. quare accidit ex hoc opinio

o falsa. oportet autē ut accideret illis hæc opi-
o à ratiocinabilibus ipsorū, qui habitāt litora
Tygris, & Euphratis, & dicerēt, ꝗ illa terra ex par
septentrionis est vehemētius eleuata propter
cisionē horum duorū fluminū ex parte septen-
tonis ad partē meridiei: exitus enim Tigris est
ex monte Armeniç, & exitus Euphratis est ex ter
Alchasar, & casus eorū est in mare Persicum.
oportet ergo ut accideret in mari Persico, quod
mueruut super mare Sēmi ex magnitudine Ti-
gris, & Euphratis, & multitudine aquę eorū. Iam
ergo manifestus est error eorū, qui æstimauerūt,
quòd terra est eleuata ex parte, & cōtracta ex par
te: & apparet error eorū, & quòd ipsa est centrū
mundi totius, & quòd ipsa est secundū ęqualita-
tem ex omni parte cum superficie aquæ, & ignis
continens aërem. Remansit autē super nos, ut di
camus corruptionē elementorū quatuor, scilicet
terrę, aquæ, aëris, & ignis. ingreditur autē ea cor-
ruptio per sensum, quo sentimus: quod est, quia
aëre infrigidatur & calefit & humectatur & exic
catur, & aqua infrigidatur & calefit, & accidunt
in ea dulcedo & amaritudo & salsedo, & terra
infrigidatur, & calefit, & si non fit per totum, fit
per partem. fuit aūt in diebus Philippi Regis via
monte Macedonię inter duos mōtes, & superue-
niebat ei in quibusdam momētis, hora, qua non
transirent super illā uiam aliquis equitū & pedi-
tum, qui nō caderet mortuus, quando erat inter
illos duos montes. Interrogauit ergo de illo Rex
Philippus quosdam sapientes suos, & nescierunt
causam illius, donec præcepit Socrates ei facere
fabricā altam: fecit ergo ei, & Socrates posuit in
ea speculum de calibe: apposuit ergo inspicere
in speculo, quod præparauerat oppositum duo-

bus mōtibus: uidit enim duos dracones magnos, vnum ex hoc monte, & alterū ex monte secūdo & unusquisq; eorū aperuerat os suum aduersu socium suū, & egrediebatur ex orificijs eorū uapor, & corrūpebāt illum aërem. & dum Socrate sedebat aspiciendo in speculo, & cōsideraret dracones, trāsibant super illā uiam equites. Vidit ergo Socrates eos cadentes de bestijs. sciuit ergo q fuit illud propter uaporē, qui fuerat egressus de uentribus draconū, & ꝙ ille corrumpebat aërem illius loci. Festinauit ergo descendere ad Regē, & narrauit ei, pręcepitq; exire in mōtem, quare interfecti sunt: saluatusq; est locus, & nō accidit in eo, qđ acciderat. miratus ergo est Rex de sapientia Socratis, & illud quidem non fiebat, nisi sicut quādo proijcitur hyoscyamū in lacubus, & fluminibus, & accidit piscibus illorū fluminū ebrietas, ita ꝙ volunt exire, & sicut corrumpūtur aëres aut per superfluitatem siccitatis: quare accidunt habitatoribus illarum regionū ægritudines prauæ, & pestilentiæ mortiferæ. iam ergo exposuimus, cuius uoluimus expositionem.

Cap. 11.

QVia ergo p̄missus est sermo à nobis in eis, quę præterita sunt de proprietatibus rerū, tūc loquamur nūc in proprietatibus thermarū sermonē vniuersalē, quia iam præcessit sermo in eis à Primis, & determinemus illud determinatione sufficiēte. Milesius autē Philosophus locutus est in eis, & cōuenit super illud multitudo eorum, qui secuti sunt eum. Dicit enim quod causa, qua est aqua thermarū calida, nō est est nisi propter uentū calefacientē in profunditate terrę, & in cōcauitatibus quæ sunt in vētre eius: quare conuertitur caliditas illa super aquā, & calefacit,

n. ergo egreditur calida. Dico ergo, ꝙ iste ser-
o est manifesti erroris, & quia sequitur impos-
ile, & inconueniēs ualde. sed, si sermo, quē ipse
it, esset, & opinio quā putauit, oporteret vt e-
ederet ille uētus, & ille uapor calidus cū egres-
ne, donec corrūperet: nos autē inuenimus hāc
uā sempiternę caliditatis: oportet ergo per hāc
quisitionē vt sit uia Milesij non vera, & deter-
inatio eius non cōueniēs ratiocinationi Philo
phiæ. Verùm Rētipholos philosophus dixit in
o sermone, in quo cōtrarius est Milesio, & se-
ti sunt eū in illo multitudo hominū & dicit, ꝙ
rra in illo loco est rara, non coniunctarū partiū,
hementis mollificationis, cui est durities: qua
ingreditur eam caliditas Solis. ergo calefit a-
ua in concauitate terræ in foueis, quæ sunt in
entre eius: quare est illud causa illius calidita-
is. dico ergo iterū, ꝙ hæc uia non est uera, neq;
onueniēs ratiocinationi geometricæ, quòd est,
uoniā si sermo, quē ipse dicit, esset, & opinio, si-
ut ipse putauit, oportet ut permutaret terra in
llis locis, quādo declinat Sol in latus meridiei,
qđ est latus hyemis, & minueretur illa caliditas
n illo tpe, & adderetur in tēpore æstatis Nos au
ē nō uidemus illud, & ꝙ æqualitas caliditatis in
lla aqua existit in tēporibus, quanto scilicet in
hyeme, æstate, uere, & autumno. iam ergo osten-
sum est nūc, ꝙ ille sermo est impossibilis, & non
est aptatio cōueniens omnino. Democritus autē
dicit, ꝙ causa in caliditate huius aquæ est, quia
in concauitatibus, quæ sunt in uentre terræ, sunt
montes, calcis. cum ergo currit aqua super illos
montes, calefit, & egreditur aqua calida super fa-
ciem terræ. Dico ergo, ꝙ hunc sermonē ingredi-
tur, quod est contrariū considerationi & ratioci-

nationi q̄d est, quia calx non calefit, nisi sit asso-ciata cum igne, & locata sit caliditas in ea. cum ergo effunditur super eam aqua, efficitur calida. Iam ergo manifestum est, ꝙ ad calcem, quæ est in uentre terræ, nō perueniat ignis. Iam ergo conse-quitur hanc intentionem, quàm intendit Demo-critus & facta est. impossibile inconueniēs ꝙ non potest esse: quare ergo iam manifesti sunt quidam de sermonibus eorum per inquisitionem præce-dentem: & dico tunc in illo sermonē inconue-nientem ad comprehendendum quod rectum est, quia quod est quod dicam in illo sermonem fa-ciētem esse necessarium, quòd aqua currit super mineras sulphuris: quare calescit super illud. & signum illius est, quia odor sulphuris est inuen-tus in illa aqua, & quando inuenitur in ea sapor eius extinguitur & candela, & remanet in lich-nio eius de igne, & pulverizatur super ipsum pul-uis sulphuris, & accenditur, & quandoque confi-citur lutum cum naphtha & sulphure, & fit ex eo lichnium, & ascenditur & comburitur.

Cap. III.

ET similiter dicimus in vulcano, qui est in ter-ra Siciliæ intra mare Semmi ꝙ illę concaui-tates & ruinę in quibus sunt ignes, nō sunt nisi ex sulphure in uentre illius mōtis. cum ergo flat uentus & mouetur unda illo motu coarctat unda illum mōtē, & calefit propter illud sulphur, & accenditur in eo ignis, & egrediuntur ex eo fu-mus & lapides combusti perficitur ergo ignis in illo mari, & lapides natāt super aquas. quod est, quia omne corpus graue, quando aduritur, alle-uiatur, & similiter autem accidit istis lapidibus collectis ex illo vulcano: iam ergo ostensum est per illud, quod nunc diximus, quòd Primi & sen-

tentiæ

tiæ, quas narrauerunt & intenderunt illi, qui-
n Mileus & Replilos, & Democritus, nō sunt
cedendæ.

Cap. IIII.

QVia ergo iam compleuimus narrationem
thermarum & uulcani, dicamus nūc quod
dixerunt quidam Philosophi de terra.
ferunt quidam Philosophorum, quòd terra
erit in principio compositionis rotunda pla-
, in qua non fuerunt ualles, neque montes
ia erat sphericæ figuræ, sicut corpora superio-
, & quòd istarū uallium, quę sunt in ea, & isto-
m montium, causa non est nisi cōmotio aqua-
m. cauauerunt autē loca rara, & facti sunt mō-
s, & quòd loca rara, postquàm cauata sunt, fa-
a sunt loca marium. Dico ergo, quòd illorum,
ui dixerunt hunc sermonē, & intenderunt hanc
ntentionem sententię, iam peruenerunt ad sen-
entiā eorum, qui dixerunt, quòd maria sunt per-
nutata super sphæram. nos autem iam redargui
nus sermonē eorū, & fregimus sentētias eorum
er demonstrationes in principio lib. Nunc autē
edeam super illos, qui dixerūt hunc sermonem
uper reditione sufficiēte, qua nobis possibile est,
er propositiones cadentes sub sensibus intelle-
tus, & sententijs geometricis. Dico in primis in
esse pluuiæ: quia non est possibile, ut fiat perfora-
io in terra perforatione, qđ est Dei, dicamus, ꝙ
fuit terra leuis & rotūda, in qua nō fuerunt ual-
les, nec habuerit montes, oportuit ut esset super-
ficies corporis induta corpore aquę indumento
ęquali ab omnibus partibus: ergo cecidit aqua
descendens ab aëre super aquam, quæ erat super
faciē superficiei terræ. ergo putatur de hac aqua
existēte super faciē terræ, ꝙ nō cessabit perforari

ab ea parũ à principio cõpositionis. Quod di
runt, ꝙ terra fuerit leuis, rotũda ab omnibus p
tibus, & ꝙ superficies aquæ fuit super eam p
mensuras, & leniuit ventus aquã illam, & mo
eam, & facta est in ea inũdatio, & factũ est qu
dam terræ concauum, & quiddã eius gibbosum
tunc sequitur hunc sermonẽ impossibile exp
lendũ demõstratione. Quod est vt dicamus se
monẽ facientem necessariũ, cui attestatur uisu
Quod est, quia uentus nõ est nisi ex uapore te
ræ sicco: quomodo ergo oportet ut egrediatur e
terra vapor siccus, cùm iam prohibuerit ipsu
aqua, quæ est super faciẽ terræ, & humiditate
suam, & frigiditatẽ? deinde quoniã facta est aqu
uelamen inter terrã & aërem, tunc manifestũ e
per hanc inquisitionẽ, quia non esset res sicut pu
tauerunt, aut intẽtio, sicut ad qđ intẽderunt n
esset uento motus omnino. Iam ergo manifest
est, ꝙ terra nõ cessauit perforata esse à principi
cõpositionis: & corrupta est intentio eorũ & de
structus sermo eorũ, quia putauerũt, ꝙ terra no
est perforata. Et quia iã peruenimus super illud
cuius uoluimus declarationẽ de causis rerum, &
qualitate elementorũ, & diximus in illo sermo-
nem ultimũ cum arctissima inquisitione & sub-
tilissima sententia & breuissima, & opere cogita
tiuo, & ostendimus sermonẽ quorundã sapientes
instructorũ in philosophia famosorũ per loque-
lam in naturis rerũ; remãsit ergo super nos, ut di
camus qualiter est terra, præparatio marium &
transitus fluminũ, & exitus eorũ, & partes ciui-
tatum & loca regionũ & cõpositio ciuitatũ, quę
sunt super litora marium & effusio fluminorũ, &
cognitio aliorũ ab alijs. Dicemus ergo illud de-
terminatione sufficiente vt significet speculator
super

per æstimationem eius, qui errauit ex illis, qui
cunt se scire naturas rerũ & significet errorem
us, qui ęstimauit, ꝙ terra est mobilis non quie-
, & frangatur in illo iterũ sermo eius, in cuius
ente stat, in cuius intellectu fingitur, ꝙ mare &
umina sunt permutata super sphęram, & ꝙ ipsa
digent motu vniuersali non particulari cogni-
one, aut esse in salsedine maris & fluminorum,
ę dulcedine eorũ, non est iste locus, cognitionẽ
erò longitudinum ciuitatis adinuicẽ, & nume-
um pedũ eorum iam narrauimus in lib. longitu
inũ ciuitatũ, & determinauimus determinatio-
e sufficiẽte. Cõuersio ante quæstionũ, de quibus
nnuimus in principio lib. in frangẽdo sermonẽ,
qui æstimauit quòd terra mobilis est hoc modo.
Oportet enim vt resoluta esset forma à figura, se-
cundũ quam est in successionibus pręteritis & tẽ-
poribus pręteritis, & permixta essent maria salsa
vndosa cum fluminibus dulcibus, & similiter ac-
cideret inde permixtio aquarũ ad inuicẽ; quarũ
essent omnes aut dulces, aut salsæ. nos aũt nõ te-
stificamus hoc in sensu visibili, neq; venit ad nos
apud terminos q̃ præcesserũt. nos aũt incipimus
nũc de modo terrę, & narratione ordinis mariũ,
& fluminum, & locorũ, & ciuitatũ, & regionum,
ita ut si illud sicut uisus intellecturus, cui non est
simile aliquid nõn uerũ. Conducã ergo circulum
maris continentis sphærã, & protraham ex mari
continente gausum, & est mare Indũ continuum
sicci, & continuatur cum ea mare abelula, & est
mare Persicum, in quod intrat tigris & Euphra-
tes, & egreditur ex hoc mari primo quòd est ma-
re Indum galsus: secundum mare est rubrum, &
egreditur à mari cõtinẽte iterum ex partes Sem-
mi gansus, qui uocatur berdil, mare scindens
 terram

terram Romanorum, & egreditur sub polo vniuersali Gansus, qui dicit mare Delim, cuius extremitas uenit ad partem meridiei & terrã Choriscen. Euphratis autem exitus est ex monte Armeniæ, & ascendit ad Aglog, & exitus Tigris est ab Oriente terrę Armenorũ, & aggregatur cum Euphrate sub Bagdel, & cadit in mare Persicum: & egreditur Nilus de terra Aethiopiæ, & cadit in mare Semmi in Alexandria: & egreditur Gion de monte Rasmi, qui est in India, & cadit in mare orientale. Volo autem ostendere regionum loca, & marium. Ponam ergo punctum A locum Sin, & punctum B Indiæ, & punctum C Persiæ, & punctum P Sceianum, & punctum L heliceb, & punctum E semi, punctum D irat, & punctum F Romanis, & punctum Hispaniæ, & punctum G D Aethiopiæ, & punctum M H Telim, & est insula magna, & punctum E basaranti & alcufati occidentali Bagdel, & bagdel est inter Tigrim & Euphratem, & punctum N Constantinopoli. nos dimisimus narrationem plurium regionũ, quia vidimus, quòd in eis quę ostendimus, est sufficientia ad id, quod intendimus de descriptione qualitatis marium & fluminum magnorum & ciuitatum, nõ est ergo nobis necessitas plurium, quia iam nos ostẽdimus loca eorum & cognitionem longitudinis in alio lib. ab isto, & diuisionem ciuitatum & longitudinem fluminũ, & numerum montium sermone abbreuiato, & determinato: hoc est ergo illud, cuius uoluimus declarationẽ.

Libri de Causis proprietatum elementorum finis.

DE CAVSIS LIBELLVS ARISTOTELI, SEV AVEMPACÆ, vel Alpharabio, aut Proculo adſcriptus.

Propoſitio Prima.

Mnis cauſa primaria plus eſt influens ſupra cauſatum ſuum q̃ cauſa vniuerſalis ſecũda. Cum ergo remouet cauſa vniuerſalis ſecunda virtutem ſuã à re, cauſa vniuerſalis prima non aufert virtutem ſuam ab ea. Quod eſt, quia cauſa vniuerſalis prima agit in cauſatũ cauſæ ſecũdę, antequàm agat in ipſum cauſa vniuerſalis ſecũda, quæ ſequitur ipſum. Cùm ergo agit cauſa ſecunda, quæ ſequitur cauſatũ, non excluditur ipſius actio à cauſa prima, quæ eſt ſuper eã: & quãdo ſeparatur cauſa ſecunda à cauſato, quæ ſequitur ipſum, non ſeparatur ab ea prima cauſa, quæ eſt ſupra ipſam: quoniam eſt cauſa ei. Et nos quidem exemplificamus illud per eſſe, & viuum, & hominem. Quod eſt, quia oportet vt ſit res eſſe primò: deinde viuum, poſtea homo. Viuum ergo eſt cauſa hominis propinqua, & eſſe eſt cauſa eius longinqua. eſſe ergo vehementiùs

Liber iſte ex Hebræo in Latinũ conuerſus ex libro Proculi deſumptus fuiſſe creditur.

est causa homini quàm viuum, quoniam est causa viuo, quod est causa homini: & similiter quando ponis rationalitatem esse causam hominis est esse vehementius causa homini magis quàm rationalitas, quoniam est causa causæ eius. Et illius, quod significatio est; quoniam quando remoues virtutem rationalem ab homine, non remanet homo, & remanet viuum spirans sensibile. Cùm autem remoues ab eo viuum, nõ remanet viuum, & remanet esse: quoniam esse non remouetur ab eo, sed remouetur viuum: quoniam causa non remouetur per remotionẽ causati sui. remanet ergo adhuc esse. Cùm ergo indiuiduum non est homo, est animal; & si non est animal, est esse tãtùm. Iam ergo manifestum est & planum, quòd causa lõginqua est prima, & prima est plus comprehendens, & vehementius causa rei, quàm causa propinqua. Et propter id fit eius operatio vehementioris adhærentiæ cum re, quàm operatio causæ propinquæ. Et hoc quidem non fit secundùm hoc, nisi quia res in primis non patitur nisi à virtute longinqua. Deinde patitur à secunda virtute, quæ est sub prima. Et causa prima adiuuat secundam causam super operationẽ suam: quoniam omnem operationem quam causa efficit secunda, prima etiam causa efficit. Veruntamen efficit eam per modũ altiorem & sublimiorem. Et quando remouetur causa secunda à causato suo, nõ remouetur ab eo causa prima, quoniam causa prima est maioris & vehementioris adhærẽtię cum re, quàm causa propinqua. Et non figitur causatum causæ secundæ, nisi per virtutem causæ primę: quod est, quia causa secunda, quando facit rem, influit causa prima, quæ est supra eam, super illam rem de virtute sua. Qua

re adhęret

rei adhæret illud rei adhærentia vehementi, & seruat eam. Iam ergo manifestum & planum, quòd causa longinqua est vehementius causa rei quàm causa propinqua, quæ sequitur eam: & quod ipsa influit virtutem suam super eam, & conseruat ipsam, & non separatur ab ea separatione suę causæ propinquę: immo remanet in ea, & adhæret ei adhærentia vehementi, secundùm quod ostendimus & exposuimus.

Propositio Secunda.

OMne esse superius, aut est superius æternitate, & ante ipsam, aut est cum æternitate, aut est pòst æternitatem, & supra tempus. Esse verò, quod est ante æternitatem, est causa prima: quoniam est causa ei. Sed esse, quod est cum æternitate, est intelligentia: quoniam est esse secundùm habitudinem vnam: vnde non patitur, neque destruitur. Esse autem, quod est post æternitatem & supra tempus, est anima: quoniam est in orizonte ęternitatis inferius, & supra tempus. Et significatio, quòd causa prima est ante æternitatem ipsam, est: quoniam omne esse in ipsa est acquisitum. Et dico, quòd omnis æternitas esse, sed non omne esse est æternitas. ergo esse est plus commune quàm æternitas. Et causa prima est supra æternitatem, quoniam æternitas est causatum ipsius. Et intelligentia opponitur vel parificatur æternitati, quoniam extenditur cum ea, & non alteratur, neque destruitur. Et anima annexa est cum ęternitate inferius, quoniam est susceptibilior impressionis quàm intelligentia. Et est supra tempus, quoniam est causa temporis.

Propositio

Propositio Tertia.

OMnis anima nobilis tres habet operationes. Nam ex operationibus eius est operatio animalis, & operatio intelligibilis, & operatio diuina. Operatio aũt diuina est, quoniã ipsa pręparat naturã cum virtute, quæ est in ipsa à causa prima. eius autẽ operatio intelligibilis est, quoniam ipsa sit res per virtutem intelligentiæ, quæ est in ipsa. Operatio autem eius animalis est, quoniam ipsa mouet primum corpus & omnia corpora naturalia: quoniam ipsa est causa motus corporum & causa operationis naturę. Et non efficit animal has operationes, nisi quia ipsa est exemplum superioris virtutis: quod est, quia causa prima causauit esse animæ mediante intelligentia: & propter id facta est anima efficiens operationem diuinam. Postquã ergo creauit causa prima esse animæ, posuit eam sicut instrumẽtum intelligentiæ, in qua efficit operationes suas. propter id ergo anima intelligibilis efficit operationem intelligibilem. Et, quia anima suscipit impressionem intelligentię, facta est inferioris operationis, quàm ipsa intelligentia in impressione sua in id quod est sub ipsa. Quod est, quia ipsa nõ imprimit vires nisi per motum, scilicet, quia non recipit quod est sub ea operationẽ eius, nisi ipsa moueat ipsum. Propter hanc ergo causam fit, quòd anima mouet corpus. De proprietate nanq; animæ est vt viuificet corpora, quoniam influit super ea virtutem suam, & directè producit ea ad operationem rectam. Manifestum est igitur, ꝙ anima habet tres operationes, vel virtutes: scilicet diuinam virtutem, & virtutem intelligibilem, & virtutem eius essentiæ, secundùm quòd ostendimus & narrauimus.

Propositio

Propositio Quarta.

PRima rerum creaturarum est esse, & non est ante ipsum creatum aliud. Quod est, quia esse supra sensum, & supra animas, & supra Intelligentias, & non est post causam primã latius, neq; prius causatum ipso. Propter id ergo factũ est superius causatis rebus omnibus & vehementius vnitum. Et non est factum ita, nisi propter suam propinquitatem esse puro, vni, & vero, in quo vero est multitudo aliquorum modorum. Et esse causatum, quamuis sit vnum, tamen multiplicatur, scilicet quia ipsum recipit multiplicitatem. Et ipsum quidem non est factum multa, nisi quia ipsum esse, quamuis sit simplex, & non sit in causatis simplicius ipso, tamen est compositum ex finito & infinito. Et omne, quod sequitur causam primam, est intelligẽtia completa in vltima potentia, & in reliquis bonitatibus: & formę intelligibiles in ipso sunt latiores & vehemẽtius vniuersales, & quod ex eo est inferius, est intelligentia. veruntamen sub illa est intelligentia in complemẽto & virtute & bonitatibus, & non sunt formæ intelligibiles in illa ita dilatatæ, sicut est earum latitudo in illa intelligentia. Et esse quidem creatum primum est in intelligentia totum, veruntamen intelligẽtia in ipso est diuersa per modum, quem diximus. Et, quia diuersificatur intelligentia, fit in eo forma intelligibili diuersa. Et sicut ex forma vna propter hoc, ꝙ diuersificatur in mundo inferiori proueniunt indiuidua infinita in multitudine, similiter ex esse causato primo, propterea quòd diuersificatur, apparent formæ intelligibiles infinitæ. Veruntamen, quamuis diuersificentur, non seiunguntur ab inuicem, sicut est seiunctio indiuiduo-

diuiduorum. quod est, quoniam ipsæ vniuntur absq; corruptione, & separantur absq; seiunctione: quoniam sunt vnum habens multitudinem, & multitudo in vnitate. Et intelligentię primæ influunt supra intelligentias secundas, virtutes & bonitates, quas recipiunt à causa prima, & intendunt bonitatem in eis vsquequo consequuntur vltimum earum.

Propositio Quinta.

INtelligentiæ superiores primę, quæ consequuntur causam primam, imprimunt formas secundas stantes, quę nō destruuntur, ita vt sit necessarium iterare eas vice alia. Intelligentię autem secundę imprimunt formas decliues & separabiles, sicut est anima. ipsa nanque est ex impressione intelligentiæ secundæ, quæ sequitur esse causatum inferius. Et nō multiplicantur animæ nisi per modum, quo multiplicantur intelligentiæ. quod est, quia esse animæ habet finem: sed quod ex eo est inferius, est infinitū. Igitur animæ, quæ sequuntur alachili, id est intelligentiā vltimam, sunt cōpletæ perfectæ & paucæ declinationis & separationis: & animę, quæ sequuntur esse inferius, sunt in cōplemento & declinatione sub animabus primis & superioribus. Et animę superiores influunt bonitates, quas recipiunt ab intelligentia, super animas inferiores. Et omnis anima recipiens ab intelligētia virtutem, plus est super impressionē fortior: quia quod impressum est ab ea, est fixū & stans, & est motus eius motus ęqualis & cōtinuus. Et illa, in qua est ex ea virtus intelligentiæ, minus est impressione sub animabus primis. Et est, quod ab ea impressum est, debile, euanescens, destructibile. Veruntamen quāuis sit ita, tamē permanet per generationem. Iam ergo ostensum

ostensum est, quare factæ sunt formę intelligibiles multæ, & non est esse earum nisi vnū simplex. & quare factæ sunt multæ animæ: quarum quædam sunt fortiores quibusdam, & esse earum est vnum simplex, in quo non est diuersitas.

Propositio Sexta.

CAusa prima superior est omni narratione, & nō deficiunt linguę à narratione eius, nisi propter narrationē esse ipsius: quoniam ipsa est super omnē causam, & non narratur nisi per causas secundas, quæ illuminantur à lumine causæ primæ. Quod est, quoniā causa prima non cessat illuminare causatum suum, & ipsa non illuminatur à lumine alio, quoniā ipsa est lumen purum, sic quòd non est lumen: & quia nihil est superius ipsa, sed ipsa super omnia, ex illo ergo facta est prima sola, cuius deficit narratio; & non est ita, nisi quia supra ipsam non est causa, per quam cognoscatur. Omnis res non cognoscitur, & naturalis, nisi ex ipsa causa sua. Cùm ergo causa est tantùm, & non est causatum, non scitur per causam primam, neq; narratur: quoniam est superior narratione: neq; consequitur eam loquela. quod est, quia narratio non fit nisi per loquelam, & loquela per intelligentiam, & intelligentia per cogitationem, & cogitatio per meditationem, & meditatio per sensum. causa autē prima est supra res omnes, quoniam est causa eis: propter illud fit ergo quòd ipsa non cadit sub sensu, & meditatione, & cogitatione, & intelligētia, & loquela: non est ergo narrabilis. Et dico iterum, quòd res aut est sensibilis, & cadit sub sensu; aut est meditabilis, & cadit sub meditatione: aut est fixa stans secundum dispositionem vnam, & est intelligibilis, aut conuertibilis destructibilis cadens

dens sub generatione & corruptione, & est cadens sub cogitatione, & causa prima est supra omnes res intelligibiles sempiternas & supra res destructibiles: quapropter non cadunt super eam meditatio, neq; sensus, neq; intelligentia. Et ipsa quidem non signatur nisi à causa secunda, quę est intelligentia, & non nominatur nisi per nomen cau ati sui primi; veruntamen per modum sublimiorem & nobiliorem & meliorem, sicut ostendimus.

Propositio Septima.

INtelligentia est substantia, quæ non diuiditur. Quod est, quia, si non est cũ magnitudine, neq; corpus, neq; mouetur, tunc proculdubio non diuiditur. Et iterum omne diuisibile non diuiditur nisi aut in multitudine, aut in magnitudine, aut in motum suum: cùm ergo res est secundùm hanc dispositionem, tunc est sub tempore, quoniam non recipit diuisionem nisi in tempore. & intelligentia quidem non est cũ tempore, imò est cum æternitate. quapropter facta est altior superior omni corpore, omni tempore, & omni multitudine. Quòd si inueniatur in ea multitudo aliqua, non inuenitur multitudo, nisi quid sit res existens vna. Cùm ergo intelligentia sit secundũ hunc modum, diuisionem penitus non recipit. Et si significatio quidẽ illius est reditio super essentiam suam, quia non extenditur cum re extensa aliqua dimensione, ita vt sit vna suarũ extremitatum secunda ab alia. Quod est, quia, quando vult scientiam rei corporalis, non extenditur cum ea, sed ipsa stat fixa secundũ suam dispositionem, quoniam est forma, à qua non pertransit aliquid Et corpora quidem non sunt ita: & significatio, quòd intelligentia nõ est corpus,

est,

est, quia nec diuiditur eius substantia & operatio eius, & vtræq; sunt res vna. Intelligentia aūt est multa propter bonitates, quæ adueniunt ei à causa prima. Et ipsa, q̃uis multiplicetur per hūc modum, tñ quia appropinquat vni, fit vnū quod diuiditur. Et intelligentia quidem non recipit diuisionem, quoniam est primū creatum, quod creatum est à prima causa, & vnitas est dignior q̃ diuisio. iam ergo verificatum est, ꝙ intelligentia est substantia, quæ non est cū magnitudine, neq; corpus, neq; mouetur per aliquem modum motus corporei. Quapropter facta est supra tempus & cum æternitate, sicut ostendimus.

Propositio Octava.

OMnis intelligētia scit, quod est supra se, & quod est sub se. veruntñ scit quod est sub se, qm̃ est causa ei; & scit quod est supra se, quoniā acquirit bonitates ab eo. Et intelligētia quidē est substantia intelligibilis: ergo secundū modum suæ substantiæ scit res, quas acquirit desuper, & res quibus est causa. ergo ipsa discernit quod est sub ea, & quod est supra eam: & scit ꝙ id, qđ est supra se. & est causa ei, & quod est sub ea est causatum ab ea: & cognoscit causam suā & causatum suum per modū, qui est causa eius, scilicet per modum substantiæ suæ & sui esse. & similiter omnis sciens nō scit rem meliorem & rem inferiorem, & deteriorem, nisi secūdùm modum suæ substantiæ & sui esse, nō secundùm modum secundùm quem res sunt. Et si hoc ita est, tunc proculdubio bonitates, quæ descendunt super intelligentiam à causa prima, sunt intelligibiles in ea, & similiter res corporeæ sensibiles, sunt in intelligentia intelligibiles. Quod est, quoniam res, quæ sunt in intelligentia, non

sunt impressiones ipsæ imò sunt causæ impressionum. & significatio illius est, quòd intelligentia ipsa est causa rerũ, quæ sunt sub ea, per hoc, quòd est intelligentia tantùm. Si ergo intelligentia, est causa rerum per hoc, quòd est intelligentia & sub ea sunt per uirtutem intelligibilem, tunc proculdubio causæ rerum sunt intelligibiles etiam. Iam ergo manifestum est, quòd res supra intelligentiam, & sub ea sunt per uirtutem intelligibilem: similiter res corporeæ cum intelligẽtia sunt intelligibiles, & res intelligibiles intelligentia sunt intelligibiles, quoniam ipsa est causa earum: & quia ipsa non apprehendit nisi per modum suæ substantię; & ipsa, quia intelligẽtia est, apprehendit res apprehensione intelligibili, siue intelligibiles sint res, siue corporeæ.

Propositio Nona.

Omnis intelligentiæ fixio & essentia eius est per bonitatem purã, quæ est causa prima. Et uirtus q̃dẽ intelligentiæ primæ est vehementioris vnitatis quàm res secundæ, quę sunt post eam, quoniam ipsæ non accipiunt cognitionem eius: & non est facta ita, nisi quia causa est ei quod est sub ea. Et significatio eius est illud, cuius rememoramur: quia intelligẽtia est regens omnes res, quæ sunt sub ea, per uirtutem diuinam, quæ est in ea, & per eam retinet res: quoniam per eam est causa rerum, & ipsa retinet omnes res, quę sunt sub ea, & comprehendit eas. Quod est, quoniam omne, quod est principium rebus & causa eis, est retinens illas res, & regens eas, & nõ euadit ab ipsis aliquid propter virtutem alteram: Ergo intelligentia est princeps rerum, quæ sunt sub ea, & retinens eas, & regens eas, sicut natura regit res, quæ sunt sub ea per vir

tutem intelligentiæ, quia similiter intelligentia regit naturam per virtutem diuinam. Et intelligentia quidem non facta est retinens res, quæ sunt post eam, & regens eas, & suspendens virtutem suam super eas, nisi quoniam ipsæ non sunt virtus substantialis ei, imò ipsa est virtus virtutũ substantialium, quoniam est causa eis. Et intelligentia quidem comprehendit generata, & naturam, & orizontem naturæ, scilicet animam: nam ipsa est supra naturam. Quod est, quia natura continet generationem, & anima continet naturam, & intelligentia continet animam: ergo intelligentia continet omnes res, & non est facta intelligentia ita, nisi propter causam primam, quæ supereminet omnibus rebus: quoniam est causa intelligentiæ, & animæ, & naturæ, & reliquis rebus. Et causa quidem prima non est intelligentia, neque anima, neque natura, imò est supra intelligentiam, & animam, & naturam, quoniam est creans omnes res: ueruntamen est causans intelligentiam absque medio, & causans animam & naturam, & reliquas res mediante intelligentia. Et scientia quidem diuina non est sicut scientia intelligibilis, neque sicut scientia animalis, vel animę, imò est supra scientiam intelligentiæ, & scientiam animæ, quoniam est causans ipsas. Et quidem virtus diuina est supra omnem virtutem intelligibilem, & animalem, & naturalem: quoniam est causa omni virtuti. Et intelligentia quidem est habens ylcachim: quoniam est esse & forma, & similiter anima est habens ylcachim, & natura est habens ylcachim, & causæ quidem primæ non est ylcachim, quoniam ipsa est tantùm esse.

Quòd si dixerit aliquis, necesse est, quòd ei sit

ylcachim, dicemus ylchacim, suum esse ei infinitum, & indiuiduum suũ est bonitas sua pura, influens super intelligẽtias omnes bonitates, & super reliquas res mediante ea.

Propositio Decima.

OMnis intelligẽtia plena est formis. Veruntamen ex intelligentiis sunt, q̃ cõtinẽt formas plus uniuersales, & ex eis sunt, q̃ continent formas minus uniuersales. Quod est, quoniam forma, quæ sunt in intelligentiis secundis inferioribus per modum particularem, sunt in intelligẽtiis primis per modum vniuersalem: & formæ, quæ sunt in intelligentiis primis per modum uniuersalem, sunt in intelligentiis secundis per modum particularem. Et primis intelligentiis est uirtus magna, quoniam sunt vehementioris vnitatis, quàm intelligentiæ secundæ uniuersales inferiores: & in intelligentiis secundis inferioribus sunt virtutes debiles, quoniam sunt minoris vnitatis & pluris multiplicitatis. Quod est, quia intelligentię, quæ sunt propinquæ uni vero puro, sunt minoris quantitatis & maioris virtutis: & intelligẽtiæ, quæ sunt longinquiores ab ipso, sunt minoris quantitatis & debilioris uirtutis. Et, quia intelligentię propinquæ vero primo sunt minoris quantitatis, accidit inde, quòd formæ. quæ procedunt ex intelligentiis primis, procedant processione vniuersali vnita. & nos quidem abreuiamus & dicimus, quòd formæ, quę proueniunt ex intelligentiis primis, sunt debilioris processionis & vehementioris separationis. Quapropter fit, quòd intelligentię secundæ proiiciunt uisus suos super uniuersalem formam, quæ est in intelligentiis vniuersali-

uersalibus, & diuidunt eam & separant eam, quoniam ipsæ nō possunt recipere illas formas per separationem & diuisionem secundùm virtutem suam & certitudinem earum, nisi per modum, secūdùm quem possunt recipere eas. scilicet per separationem & diuisionem. Et similiter aliqua ex rebus non recipit, quod est supra eam, nisi per modum, secundum quem potest recipere ipsum, non per modum, secundum quem est res recepta].

Propositio Vndecima.

OMnis intelligentia intelligit res sempiternas, quæ nō destruuntur, neq; cadunt sub tempore. Quod est, qm̄, si intelligentia est semper, quæ nō mouetur, tunc ipsa est causa rebus sempiternis, quæ nō destruuntur, nec permutantur, neq; cadunt sub generatione & corruptione. Et intelligentia nō est ita, nisi, quia intelligit rem per esse suum, & esse suum sempiternum est, & nō corrumpitur. Cùm ergo ita sit, dicimus, quòd res destructibiles sunt ex corporeitate, scilicet ex causa corporea temporali, non ex causa intelligibili æterna.

Propositio Duodecima.

PRimorū omniū quædam sunt, in quibusdam per modum quo licet vt sit vnum eorum in alio. Quod est, quia animi esse sunt & vita & intelligentia; & vita sunt esse, & intelligentia; & intelligentia sunt esse, & vita. Veruntamen esse, & vita in intelligentia sunt duæ intelligentiæ, & esse & intelligētia in vita sunt duæ vitæ, & intelligentia & uita in esse sunt duo esse. Et illud quidem non est ita, nisi quia vnumquodq; primorū, aut est causa, aut causatum: causatū ergo in causa est per modum causæ, & causa in causato per

to per modũ causati. Nos quidem abbreuiamus & dicimus, quòd res agens in rem per modum causæ, non est in ea, nisi per modum qui est causa eius. Sicut sensus in animali per modum animalem, & anima in intelligentia per modũ intelligibilem, & intelligentia in esse per modũ essentiale, & esse primum intelligẽtia per modum intelligibilem, & intelligentia in anima per modum animalem, & anima in sensu per modum sensibilem. Redeamus ergo & dicamus, quòd sensus in anima & intelligentia in causa prima sunt per modos similes & diuersos, sicut ostendimus.

Propositio Decimatertia.

OMnis intelligentia intelligit essentiã suã. Quod est, quia intellectus & intellectum sunt simul. Cùm enim intelligentia est intellectum & intelligens, tunc proculdubio videt essentiam suam. Et quãdo videt essentiam suam, scit & intelligit per intelligentiam essentiã suã. Et qñ scit essentiam suam, scit reliquas res, quæ sunt sub ea, quoniam sunt ex ea. Veruntamen in ea sunt per modum intelligibilem: ergo intelligentia & res intellectæ sunt vnũ. Quod est, quia, si res intellectæ & intelligentia sunt vnum, & intelligentia scit essentiam suam; tunc proculdubio, quando scit essentiam suam, scit reliquas res: & quando scit reliquas res, scit essentiam suam: & quando scit reliquas res, tunc ipsa non scit eas, nisi quia sunt intellectę: ergo intelligentia scit essentiam suam, & scit res intellectas simul, sicut ostendimus.

Propositio Decimaquarta.

IN omni anima res sensibiles sunt per hoc, ꝙ sunt exẽplũ ei: & res intelligibiles in ea sunt, quia scit eas, & non facta est ita, nisi quia est expansa

expāſa inter res intelligibiles, quę non mouentur, & inter res ſenſibiles, quæ mouētur. Et quia anima ſic eſt, fit quòd imprimit res corporeas. Quapropter facta eſt cauſa corporum, & facta eſt cauſata ab intelligentia, quæ fuit ante ipſam. Res igitur quæ imprimūtur ab anima, ſunt in anima per intentionem exempli, ſcilicet quia res ſenſibiles exemplificantur ſecundùm exemplum animę; & res, quæ cadunt ſupra animam, ſunt in anima per modum acquiſitū. Cùm ergo hoc ſit ita, redeamus & dicamus, quòd res ſenſibiles omnes in anima ſunt per modū cauſæ ſuæ. propter quod anima eſt ſicut cauſa exemplaris. Et intelligo per animam, virtutem agentem res ſenſibiles. Veruntamen uirtus efficiēs in anima, non eſt materialis; & virtus in anima eſt ſpiritualis; & virtus imprimens in rebus habentibus dimenſiones, eſt ſine dimenſione corporea. Res autem intelligibiles in anima ſunt per modum accidentalem, ſcilicet quia res intelligibiles vnitæ ſunt in anima per modum, qui multiplicatur, & res intelligibiles, quæ non mouentur, ſunt in anima per modum motus. Iam ergo oſtenſum eſt, quòd res intelligibiles & ſenſibiles ſunt in anima: veruntamen res ſenſibiles corporeæ motæ ſunt in anima per modum animalem vnitum, & ſpirituales res intelligibiles vnitæ quieſcentes ſunt in anima per modum qui multiplicat motum.

Propoſitio Decimaquinta.

OMnis ſciens, qui ſcit eſſentiam ſuam, eſt rediens ad eſſentiam ſuā reditione cōpleta. Quod eſt, quia ſcientia non eſt niſi actio intelligētis: cùm ergo ſcit ſciēs ſuam eſſentiam,

tūc credit per operationem suam intelligibilem ad essentiam suam. Et hoc non est ita, nisi quia sciens & scitum sunt res vna, quoniam scientia sciētis essentiam suam, est ex eo, & ad eum, quia est scitum. Quod est, quia propterea quod sciētia est scientia scientis, & sciēs scit essentiam suam, est eius operatio rediēs ad essentiam suam. ergo substantia eius est rediens ad essentiam suā iterum. Et non significo per reditionem substantiæ ad essentiam suam iterum, nisi quia est stans fixa per se, non indigens in sua fixione & sua essentia re alia regente ipsam: quoniam est sūbstātia simplex sufficiens sibi per seipsam.

Propositio Decimasexta.

OMnes uirtutes, quibus non est finis, pendētes sunt per infinitum primū, qđ est virtus virtutum: non quia ipsæ sint acquisitæ fixę stātes in rebus entibus, immo sunt virtus rebus entibus habentibus fixionem. Quòd si aliquis dicat, quòd ens primum causatum, scilicet intelligentia, est uirtus, cui non est finis: dicimus, quòd non est ens causatum uirtus, immo est ei virtus quædam. Et uirtus quidem eius non est facta infinita nisi inferius & non superius: quoniam ipsa non est uirtus pura, quæ non est uirtus, nisi quia virtus est, & est res, q̄ non finitur inferius, neq; superius Ens autem primum causatum habet finem, & uirtus eius est finis, secundùm quem remanet causa eius: ens autem primum creans est infinitum primum purū. Quod est, quia, si entibus fortibus non est finis nisi per suam acquisitionē ab infinito primo puro, propter quod sunt entia infinita, & si est ens primum ipsum quod ponit res, quibus non est finis, tūc ipsum proculdubio est supra infinitum. Ens autem primum creatum,

creatum, ſcilicet intelligentia, ipſum non eſt finitum, imò dicitur, quòd eſt infinitum, neque dicitur quod eſt ipſummet, quod non eſt finitum. Ens ergo primum eſt, mēſura entium primorum intelligibilium, & entium ſecundorum ſenſibilium, ſcilicet quia ipſum eſt, quod omnia entia creauit, & menſurauit ea menſura connenienti omni enti. Redeamus ergo & dicamus, quòd ens primum creans eſt ſupra infinitum, ſed ens ſecũdùm creatum eſt infinitum. Et quod eſt inter ens primum creans, & ens ſecundum creatum, eſt nō finitum. Et reliquæ bonitates ſimplices, ſicut vita & lumen, & quæ ſunt eis ſimilia, ſunt cauſæ rerum omnium habentium bonitates, ſcilicet quòd infinitum eſt à cauſa prima. Et cauſatum primum eſt cauſa omnis uitę, & ſimiliter reliquę bonitates deſcendentes à cauſa prima ſuper creatum primum, in primis eſt intelligentia, deinde deſcendunt ſupra reliqua cauſata omnia intelligibilia & corporea mediante intelligentia.

Propoſitio Decimaſeptima.

OMnis virtus vnita plus eſt infinita q̃ virtus multiplicata. Quod eſt, quia infinitũ primum, quod eſt intelligētia, eſt propinquũ vni puro. Propter illud ergo factum eſt, quòd in omni uirtute propinqua vni puro eſt infinitas plus quàm in uirtute lōginqua ab eo. Quod eſt, quia uirtus, quando incipit multiplicari, tũc deſtruitur unitas eius: & quãdo deſtruitur eius vnitas, deſtruitur eius infinitas: & nō deſtruitur infinitas eius, niſi quãdo diuiditur. & huius quidem ſignificatio eſt uirtus diuiſa. Et quòd ipſa quanto magis aggregatur & vnitur, tanto plus magnificatur & uehemētior fit, & efficit operationes mirabiles. Et quanto magis partitur & di-

uiditur, tanto plus minoratur & debilitatur, & efficit operationes viles. Iam igitur manifestum est, & planum, quòd virtus, quanto plus approximat vni puro & vero, fit vehemētior eius vnitas. & quanto vehementior fit eius vnitas, est infinitas in ea magis apparens & manifestior, & sunt operationes eius operationes magnæ, mirabiles, & nobiles.

Propositio Decimaoctaua.

RES omnes habēt essentiā per ens primum. Et res viuę omnes sunt motę per essentiā suam propter uitam primā. Et res intelligibiles omnes habent scientiam propter intelligentiam primam. Quod est, quia, si omnis causa dat causato suo aliquid, tunc proculdubio ens primum dat causatis suis omnibus esse. Similiter uita dat causatis suis motum: quia uita est processio procedens ex ente primo quieto sempiterno, & motus similiter primus. Et similter intelligētia dat causatis suis sciētiā: quod est, quia omnis vera scientia non est nisi intelligentia, & intelligentia est primum sciēs, quod est primum influens scientiam super reliqua entia. Redeamus ergo, & dicamus, quòd ens primum quietū est causa causarum. & si primum ipsum dat esse omnibus, tunc ipsum dat eis per modum creationis. Vita autē prima dat eis, quæ sunt sub ea, vitam, & non per modum creationis, sed per modum formæ. Et similiter intelligentia non dat eis quæ sunt sub ea, scientiam & reliquis rebus per modum creationis, sed per modum formæ.

Propositio Decimanona.

EX intelligentiis est, quæ est intelligentia diuina: quoniam ipsa recipit ex bonitatibus primis

mis, quæ procedunt ex causa prima per receptionem multam. Et de eis est, quæ est intelligẽtia tantùm: quoniam non recipit ex bonitatibus primis nisi mediante intelligentia. Et ex animabus est, quæ est anima intelligibilis: quoniam ipsa est pendens per intelligentiam. Et ex eis est, quæ est anima tm. Et ex corporibus naturalibus est, cui inest anima regens ipsum, & faciens directionem super ipsum. Et de eis sunt, quæ sunt corpora naturalia tantùm, quibus non est anima. Et hoc non fit ita, nisi qm̃ ipsa nõ est intelligibilis tota, neq; animalis tota, neq; corporea tota, nec dependet per causam, quæ est supra eam, scilicet quia non omnis intelligentia pendet per bonitates causę primæ, nisi quæ est ex ea completa, & integra. Ipsa enim potest recipere bonitates descendentes ex causa prima, & pendere per eas, vt vehemens fiat eius vnitas. Et similiter iterum non omnis anima pendet per intelligentiam, nisi quæ est eis completa & integra, & vehementius similis cum intelligentia, per hoc, quòd pendet per intelligentiam, & est intelligentia completa. Similiter non omne corpus naturale habet animam, nisi quod est ex eis completum & integrum, quasi sit rationale, & secundùm hanc formam sunt reliqui ordines intellectuales.

Propositio Vigesima.

CAusa prima regit res creatas omnes, præter ꝙ cõmisceatur cum eis. Quod est, quia regimen non debilitat vnitatem eius exaltatam super omne esse, neq; destruit eã, neq; prohibet eam essentia vnitatis eius seiuncta à rebus, quin regat eas. Quod est, quia causa prima est fixa stans cũ vnitate sua pura semper, & ipsa regit res

res creatas omnes, & influit super eas virtutẽ vitæ, & bonitates secundùm modum virtutis earum receptibilium, & possibilitatem earũ. Prima enim bonitas influit bonitates supra res omnes influxione vna. Veruntamen vnaquæque rerum recipit ex illa influxione, secundùm modum suę virtutis, & sui esse. Et bonitas prima influit bonitates super res oẽs per modum vnum, quia nõ est bonitas nisi per suum esse, & suum ens, & suam virtutem, siquidem bonitas, & virtus, & ens, sunt res vna. Si ergo ens primum & bonitas sũt res vna, sic & ipsum influit bonitates super res influxione cõi, & diuersificantur bonitates & dona ex concursu recipiẽtis. Quod est, quia recipientia bonitates nõ recipiunt æqualiter, immo quædam eorum recipiunt plus, quædam verò minus. Et hoc quidẽ est propter magnitudinem suæ largitatis. Redeamus ergo & dicamus, ꝙ inter omne agens, quod agit per essentiam suam, & intra factum suum, non est continuator, neq; res aliqua media, & non est continuatio inter agens & factũ, nisi sit additio super esse: etenim quando agens & factum est per instrumentum, non facit per esse suum, & fiunt composita. Quapropter recipiens recipit per cõtinuationem inter ipsum, & factorem suum; & est tunc agens seiunctum à facto suo. Agens verò, inter quod & factum suum non est continuatio penitus, est agens verum, & regẽs, faciens res per finem decoris, post quod non est possibile, vt sit decus aliud, & regit factum suum per vltimum regiminis, quod est, quia regit res per modum, per quẽ agit, & nõ nisi per ens suum, ergo ens eius iterum erit regimẽ eius. Quapropter fit, quòd regit & agit per vltimum decoris, & regimen, in

quo

uo non est diuersitas, neque tortuositas, & non iuersificantur operationes, & regimen propter causas primas, nisi propter meritum recipientis.

Propositio Vigesimaprima.

PRimū est diues per seipsum, & est diues magis. Et significatio eius est vnitas eius, nō qa vnitas eius sit sparsa in ipso, immo est vnitas eius pura: quoniam est infinitæ simplicitatis simplex. Si autē aliquis vult scire, ꝙ causa prima est diues, proiiciat mētem suam super res compositas, & inquirat de eis inquisitione ꝑscrutata: inueniet enim cōpositum omne diminutum, indigens aut alio, aut rebus, ex quibus componitur. Res autē simplex, quę est bonitas, est vna, & vnitas eius est bonitas, & bonitas est res vna. Illa ergo res est diues magis, quæ influit, & non fit influxio super ipsam per aliquem motorum. Reliquæ autem res intelligibiles aut corporeæ corruptæ sunt, non diuites per seipsas, immo indigēt vno verò influēte super eas bonitates & omnes gratias.

Propositio Vigesimasecunda

CAusa prima est super omne nomen, quo nominatur, quoniam, non pertinet ei diminutio, neque cōplementū solū: quoniam diminutum est non completum, & non potest efficere operationem completam, quoniam est diminutum. Et completum apud nos, quamuis sit sufficiens per seipsum, tamen non potest creare aliquid aliud, neque influere aliquid aliud à seipso omnino. Si ergo hoc ita est apud nos, dicimus quòd primum non est diminutum, neque completum tantum, sed est supra completum. Quoniā creans est res, & influens bonitates super eas influxione completa, quoniam est bonitas, cui non

non est finis, neque dimensiones. Bonitas ergo prima implet omnia secula bonitatibus. Veruntamen omne seculum non recipit de ista bonitate nisi secundùm modum suæ potentiæ. Iam ergo ostensum & manifestum, quòd causa prima, est super omne nomen, quo nominatur, & superior & altior.

Propositio Vigesimatertia.

OMnis intelligentia diuina scit res per hoc, ꝙ ipsa est intelligentia, & regit eas per hoc, ꝙ est diuina. Quod est, quia proprietas intelligentiæ est scientia, & non est eius complementū & integritas, nisi vt sit sciens. Regens ergo est Deus benedictus & sublimis, quoniam ipse replet res bonitatibus: & intelligentia est primum causatum, & est plus similis Deo sublimi, & propter illud regit res, quæ sub ea sunt. Et sicut Deus benedictus & excelsus influit bonitates super res, similiter intelligentia influit scientiam super res, quæ sunt sub ea. Veruntamen, quamuis intelligentia regit res, quę sunt sub ea, tamen Deus benedictus & excelsus præcedit intelligentiam per regimen, & regit res regimine sublimioris ordinis & altioris, quàm sit regimē intelligentię, quod est illud, quod dat intelligentię regimen. Et significatio illius est, quòd res, quæ recipiunt regimen intelligentiæ, recipiunt regimen creatoris intelligentiæ. Quod est, quia non refugit regimen eius aliqua ex rebus omnino, quoniam vult vt faciat recipere bonitatem suam simul omnes res. quod est, quia non est quòd omnis res, quæ desiderat intelligentiam, desiderat recipere eam. & res omnes desiderant bonitatem ex primo, & desiderāt recipere ipsum desiderio multo, & in illo non est qui dubitet.

Propo-

Propositio Vigesimaquarta.

CAusa prima existit in omnibus rebus secundùm vnam dispositionē: sed res omnes non existunt in causa prima secūdùm vnā dispositionem. Quod est: quia, quamuis causa prima existat in rebus omnibus, tamen vnaquæque res recipit eam secundùm suæ potētiæ modum. quod est, quia ex rebus sunt quæ recipiunt vnita receptione causam primam, & ex eis sunt, quæ recipiunt eam receptione multiplicata: & ex eis sunt, quæ recipiunt eam receptione æterna, & ex eis sunt, quę recipiunt eam receptione temporali: & ex eis sunt, quæ recipiunt eam receptione spirituali: & ex eis sunt quæ recipiunt eam receptione corporali. Et diuersitas quidē receptionis non fit à causa prima, sed propter recipiens: quod est, quia recipiens diuersificatur. Propter illud ergo & susceptum diuersificatur. Influens verò existēs vnum non diuersum, influit super omnes res omnes bonitates ęqualiter. Bonitas nāq; influit super omnes res ex causa prima æqualiter. Res igitur sunt causa diuersitatis influxionis super omnes res. proculdubio ergo non inueniuntur omnes res in prima causa per modum vnum. Iam ergo ostensum est, quòd causa prima inuenitur in omnibus rebus per modū vnum, & non inueniuntur in eo omnes res per modum vnum. Ergo secundùm modum propinquitatis causæ primæ, & secundùm modum, quo res recipere potest causam primam, secundùm quantitatem illius potest recipere ex ea & delectari secundùm eam. quod est, quia non recipit res ex prima causa, & non delectatur in ea nisi per modum esse sui. Et non intelligo per esse nisi cognitionem. Nam secundùm modum, quo cognoscit res cau-

sam primam ſm quãtitatem illam recipit ex ea & delectatur in ea, sicut ostendimus.

Propositio Vigesimaquinta.

SVbstantię vnitæ intellectuales non sunt generatę ex re alia. Omnis substantia existens per essentiam suam, non est generata ex re alia. Quòd si aliquis dicit, possibile est, vt sit genera- ex re alia, dicemus, vt si possibile est, vt substantia stans per essentiam suam sit generata ex re alia, proculdubio est substantia diminuta, indigens vt compleat eam id, ex quo generatur, & significatio illius est generatio ipsa. Quod est, quia generatio non est nisi via ex diminutione ad complementum. nam, si inueniatur res non indigens in generatione sui, idest in sua forma & sua formatione re alia nisi se, & est causa ipsa formationis suæ & sui complementi, est completa & integra semper. Et non fit causa formationis suæ & sui complementi, nisi per relationem suam ad causam suam semper. Illa ergo comparatio est formatio eius, & ipsius complementũ simul. Iam ergo manifestum est, quòd omnis substantia stans per essentiam suam non est generata ex re alia.

Propositio Vigesimasexta.

OMnis substantia stans per seipsam est non cadens sub corruptione. Si autem aliquis dicat, ꝙ possibile est ꝙ substãtia stans per seipsam, cadat sub corruptione, dicemus, si possibile est, quòd substantia stans per seipsam cadat sub corruptione, possibile est vt separetur eius essentia, & si fixa stans per essentiam suam sine essentia sua: & hoc est inconueniens & impossibile, quoniam propterea, quòd est vna simplex

non

non cōposita, est ipsa causa & causatum simul. Omnis autem rei cadētis sub corruptione non fit corruptio, nisi propter separationem suam à causa sua: dum uerò permanet res per causam suam retinentem eam & seruantem ipsam, non perit, neque destruitur. Si ergo ita est, substātiæ stantes per essentiam suam non separātur à sua causa, quoniam est inseparabilis causa ab essentia sua, propter hoc, quòd causa eius est formatio sui, & nō fit causa suijpsius nisi per relationem suam ad causam suam. Et ipsa est causa relationis ipsius, & ipsa est ipsa causa suijpsius per modum quem diximus, quoniam non perit nec destruitur, quoniam ipsa est causa & causatum simul, sicut ostendimus nuper. Iam ergo verificatum est, quòd omnis substātia stans per seipsam non destruitur, neque corrumpitur.

Propositio Vigesimaseptima.

OMnis substātia destructibilis nō sempiterna, aut est composita, aut est delata super aliā rē. quod est, quia substātia aut est indigens rebus, ex quibus est, & composita ex eis, aut est indigens fixione sua & essentia sua deferente. Cùm ergo separatur deferens causa, corrumpitur & destruitur, quòd si substantia nō est composita, tunc est simplex, & est semper, nec destruitur nec corrumpitur omnino.

Propositio Vigesimaoctaua.

OMnis substantia stans per essentiam suam est simplex, nec diuiditur. Quòd si dixerit aliquis, possibile est vt diuidatur; dicemus, quòd, si possibile est vt substātia stās per se, diuidatur, & est ipsa simplex; possibile est ut essentia partis eius sit per essentiam suam iterum, sicut essentia totius. si ergo possibile est illud, redit

pars super seipsam, & omnis pars eius est re-diens super seipsam, sicut est rediēs totum sup essentiam suam: & hoc est impossibile. Si en impossibile est hoc, substantia stans per seipsa est substantia indiuidua, & est simplex. si eni non est simplex, sed composita, pars eius est m lior parte, & pars illius vilior parte: quare r melior, est ex re uiliori, & res uilior ex re mel re, quoniā est omnis pars eius seiuncta ab om parte eius: quare uniuersitas eius nō est suffic per seipsam, cùm indigeat partibus suis, ex qui bus componitur: & hoc quidem non est de na tura rei simplicis, imò de natura substantiarum compositarum. Iam ergo constat, quòd omni substantia stās per essentiam, est simplex, & no diuiditur: quoniam nō recipit compositionem vel diuisionem, nec corruptionem, nec destru ctionem, sicut ostendimus.

Propositio Vigesimanona.

OMnis substantia simplex est stans per se-ipsam, scilicet per essentiā suā. Quòd est, quia creata sine tēpore, & est in substātia-litate sua superior substantijs temporalibus. Et significatio illius est, quia non est generata ex aliquo, quoniam est stans per essentiam suam, & substātiæ generatę ex aliquo sunt substantiæ corporales & compositæ cadētes sub corruptio-ne & generatione. Iam ergo manifestum, quòd omnis substantia stans per essentiam suam, nō est in tempore, quia est altior & superior tem-pore & rebus temporalibus.

Prepositio Trigesima.

OMnis substantia creata in tempore aut est semper in tempore, & tempus nō superfluit ab ea, quoniam est creata, & tempus æqua-liter:

liter: aut ſuperfluit ſuper tempus,& tempus ſuperfluit ab ea, quia eſt creata in quibuſdã horis temporis. Quod eſt,quia ſi creata ſequuntur ſe adinuicem,& ſubſtantiã ſuperiorem,non ſequitur niſi ſubſtantia inferior ei ſimilis, nõ ſubſtantia diſſimilis: ſubſtantiæ enim ſimiles ſubſtantiæ ſuperiori,& ſunt ſubſtãtiæ creatæ, à quibus non ſuperfluit tempus,ſunt ſubſtãtiæ,quę non aſſimilantur ſubſtantijs ſempiternis,& ſubſtãtiæ ſunt abſciſſæ à tempore, cauſatæ in quibuſdam horis temporis. Non eſt ergo poſſibile,ut cõtinuentur ſubſtãtiæ cauſatæ in quibuſdam horis temporis cum ſubſtantijs ſempiternis,quoniam non aſſimilantur eis omnino. Subſtantiæ igitur ſempiternæ in tempore ſunt illæ, quæ continuantur cum ſubſtãtijs ſempiternis, & ſunt mediæ inter ſubſtantias fixas,& inter ſubſtãtias ſecundas in tempore. Et non eſt poſſibile,vt ſubſtãtias ſempiternas, quę ſunt ſupra tempus, ſequãtur ſubſtantię creatæ in tempore, niſi mediãtibus ſubſtantijs temporalibus ſempiternis in tẽpore: & iſtæ quidem ſubſtantiæ nõ ſunt factæ medię, niſi quia ipſæ communicant ſubſtantijs ſublimioribus in permanentia, & communicant ſubſtantijs temporalibus abſciſſis in tempore per generationem. Ipſę enim, quamuis ſint ſempiternę, tamen permanẽtia earum eſt per generationem & motum, & ſuſtantię ſempiternę cum tempore ſunt ſimiles ſubſtantijs ſempiternis,quę ſunt ſupra tempus per durabilitatem,& nõ aſſimilantur eis in motu,uel generatione. Subſtantiæ autem factę in tempore non aſſimilantur ſubſtantijs ſempiternis, quę ſunt ſupra tempus per aliquem modum uel motum: ſi ergo nõ aſſimilantur eis, tunc non poſſunt acquirere eas, neque

tangere eas. Necessariæ ergo sunt substãtiæ sempiternæ, quæ tangunt substantias sempiternas, quæ sunt supra tempus, & erunt tangentes substantias, quæ sunt in tempore, scilicet sub generatione & corruptione. Ergo aggregabunt per motum suum inter substãtias sempiternas, quæ sunt supra tempus, & aggregabilitatem suã inter substantias, quę sunt supra tempus, & inter substantias, quæ sunt sub tempore, scilicet quæ sunt cadẽtes sub generatione & corruptione. Et aggregabũt inter substãtias bonas & inter substantias viles, ut non priuentur substãtię uiles substantijs bonis, & priuentur cum bonitate & omni communione, & non sit eis remanentia neque fixio. Iam ergo ostensum est, ꝙ durabilitatis duæ sunt species: quarum una est ęterna, & altera est temporalis: veruntamen una duarũ durabilitatum est stans quieta, & altera mouetur, & una earũ aggregatur compositioni finali, & operationes eius omnes sunt simul, neque quædam earum est ante quandam, & altera est currens & extensa: quędã operationes eius sunt ante quasdam, & vnitas vnius earum est per essentiam suam, & vnitas alterius est per partes suas. quarum vna: est seiuncta suæ compari per modum primum & postremum. Iam ergo manifestum est, quòd substantiarum quædam sunt sempiternæ, & sunt supra tẽpus, & ex eis sunt, quæ sunt sempiternæ æquales tempori, & tempus non superfluit ab eis; & ex eis sunt, quæ sunt abscissę à tempore. & tempus superfluit eis ex superiori earum & ipsarum inferiori, scilicet ex principio earum vsque in finem & ipsarum extremum: & sunt substantiæ cadentes sub generatione & corruptione.

Propositio

Propositio Trigesimaprima.

INter rem, cuius substãtia & actio sunt in momento ęternitatis, & inter rem, cuius substantia & actio sunt in momento tẽporis, existẽs est mediũ, & est illud, cuius substantia est ex momento æternitatis, & operatio ex momẽto temporis. Quod est, quia res, cuius substantia cadit sub tempore, scilicet quia tempus continet eã, est in omnibus dispositionibus suis cadens sub tempore: quare & eius operatio cadit sub tempore, quoniam eius essentia est in tempore: quoniam, quando substantia rei cadit sub tempore proculdubio & eius actio sub tempore cadit. Res autem cadẽs sub tẽpore in omnibus dispositionibus suis, seiuncta est à re cadente sub æternitate in omnibus dispositionibus suis: continuatio enim non est nisi in rebus similibus. Necesse est ergo, vt sit res aliqua, quæ sit res tertia media inter vtrasque, cuius substantia cadat sub æternitate, & ipsius actio cadat sub tẽpore. Impossibile nanq; est, ut sit res, cuius substantia cadat sub tempore, & eius actio sub æternitate: sic enim actio eius melior esset ipsius substantia: hoc autem impossibile est. Manifestum igitur est, quòd inter res cadentes sub tempore cum suis actionibus & substantiis, & inter res, quarum substantię & actiones sunt cadẽtes sub momento æternitatis, sunt res cadentes sub æternitate per substantias suas, & cadentes sub tempore per operationes suas, sicut ostẽdimus.

Propositio Trigesimasecunda.

OMnis substãtia cadẽs in quibusdã dispositionibus suis sub ęternitate, & in quibusdã dispositionibus suis sub tẽpore, est ens

& generatio simul. Quod est, quia omnis res cadens sub æternitate, est ens verè: &, omnis res cedens sub tempore, est generatio verè. Si ergo ita est, tunc res vna cadens sub æternitate & tẽpore est ens & generatio non per modum vnũ, sed per modum & modũ. Iam ergo manifestum est ex hoc, quod diximus, quòd omne generatum cadens per substãtiam suam sub tempore, est habens substantiam dependentem per esse purũ, quod est causa durabilitatis, & causa rerum sempiternarum, & omnium destructibiliũ. Necessarium est autem unum faciens adipisci vnitates, & ipsum non adipiscatur, sed reliquæ vnitates omnes sunt æcquisitę. Et illius quidẽ significatio est hoc: quod dico, si inuenitur vnum faciens acquirere non acquisitũ, & aliud acquirere faciens acquisitum, tunc quæ differentia est inter ipsum & primum acquirere faciens? non enim potest facere uel esse, quin aut sit simile ei in omnibus dispositionibus suis aut sit inter utraque differentia. Si ergo est simi lis eis in omnibus dispositionibus suis, tũc vnũ eorum non est primum, & alterum secundum: & si vnum eorum non est simile alteri in omnibus dispositionibns suis, tunc proculdubio vnum eorum est primum, & alterum secundum. Illud ergo, in quo est vnitas fixa non dependẽs ex aliquo, est vnum primum verum, sicut ostendimus: & illud, in quo est vnitas inuẽta ex alio inuenta, est præter vnum primum verum. Si ergo est ex alio, est ex uno primo uero acquisita vnitas. Prouenit ergo inde, vt vni primo uero sit unitas, & iterũ reliquis unis: & nõ sit vnitas nisi per vnum primum verum, quod est causa vnitatis. Iam ergo manifestum est & planum,
quòd

quòd omnis vnitas post vnum verum est acquisita & causata: veruntamen vnum verum primum est causans vnitates, faciens acquirere, non acquisitum, sicut ostendimus.

*

Aristotelis Libelli de Causis, finis.

Series chartarum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO.

VENETIIS,
Ex Officina Salicatiana.
M D LXXVI.